MAGYARORSZÁG ÚJABBKORI TÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI

A MAGYARORSZÁGI 1848–49-IKI SZERB FÖLKELÉS TÖRTÉNETE

ÍRTA ÉS KIADTA

Dr. THIM JÓZSEF

II. KÖTET

IRATOK: 1848 MÁRCIUS—AUGUSZTUS

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

1930.

·FONTES·HISTORIAE·HUNGARICAE·
·AEVI·RECENTIORIS·

FONTES HISTORIAE HUNGARICAE AEVI RECENTIORIS

IRATOK
A
NEMZETISÉGI KÉRDÉS
TÖRTÉNETÉHEZ

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

BUDAPEST
NYOMATOTT A KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDÁBAN
1930.

Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. (Dr. Czakó Elemér.)

ELŐSZÓ.

„Magyarország újabbkori történetének forrásai“ című s a Magyar Történelmi Társulat által kiadott könyvsorozatban a *magyarországi nemzetiségi kérdés* is fölvétetett, mert a nemzetiségi, illetve osztrák kérdés alapos ismerete nélkül az újabbkori magyar történelem nem érthető meg.[1]

A Magyar Történelmi Társulat ezen elvi megállapításának mi sem állja útját a mióta az osztrák-magyar monarchia fölbomlott és az összes levéltárak újabb anyaga a történelmi kutatók szabad használatára megnyittatott.

Alapvetően megírhatóvá vált tehát a magyarországi nemzetiségi kérdés egyik legfontosabbika, *a szerb nemzetiségi kérdés* is, és ennek legjelentősebb eseménye: *az 1848—49-iki szerb fölkelés,* melynek indító oka az összes szerbek egyesítése és egy egységes szerb birodalom fölállítása volt.

Ezen fontos történeti eseménynek iratait két kötetben teszem közzé, melyek az egész munka II. és III. kötetét alkotják, míg az I. kötetben az elbeszélő részt adom. E tekintetben Domanovszky Sándor eljárását követem, aki „József nádor élete és iratai“ c. nagy munkájának megírásánál az elbeszélő rész földolgozásához szükséges iratanyagot szintén előrebocsátja.[2] Ezáltal módomban állott Klebelsberg Kunó gróf őexcellenciája, a Magyar Történelmi Társulat elnöke, kifejezett óhajának is megfelelni, aki a földolgozásnál a közzétett iratokra való hivatkozást ajánlotta.

Az anyag megválogatásában és elrendezésében lehetőleg a Magyar Történelmi Társulat forráskiadási szabályzatához[3] tartottam magamat. Etekintetben mintául szolgáltak nekem Angyal Dávid,

[1] Szegfű Gyula: A magyar államnyelv kérdésének történetéhez. Budapest, 1926. A Magy. Tört. Társ. előszava a VII. és VIII. lapokon.

[2] Domanovszky Sándor: József nádor élete és iratai. Budapest, 1925. I. köt. VI. lapon.

[3] Századok 1920. évf.

Domanovszky Sándor, Hajnal István, Károlyi Arpád, Mályusz Elemér, Miskolczy Gyula és Szegfű Gyula már megjelent forráskiadványai. Azonban az előírt bevezetés helyett az 1848—49-iki fölkelés teljes földolgozását adom, ami csak javára válhatik a forrásmunkának.

Részletes monográfiáról lévén szó, nemcsak elsőrendű, hanem másodrangú iratokat is hozok — melyek az elbeszélő földolgozáshoz elengedhetetlenek —, főleg kiadatlan iratokat. De már megjelent, nehezen hozzáférhető, főleg szerb iratokat is, melyek mint elsőrangú források, a szerb fölkelés történetének megértésére föltétlenül szükségesek. Emellett főleg a közvetlen szemtanuk irataira voltam figyelemmel.

Az iratokat időrendben állítottam össze. Tekintettel voltam a megválogatásnál az iratok szerzőinek pártállására és nemzetiségére is, hogy így lehetővé váljék az események objektív megítélése és a történeti igazság lehető megközelítése. A szerb és ó-szláv nyelvű iratokat magyarra fordítottam. Különös figyelemmel voltam még a német nyelven írott iratokra, melyek révén munkám a világirodalomba juthat. Nem kerülhettem ki ezáltal némely ismétléseket, melyek azonban nem válhatnak a földolgozás kárára, legfeljebb némileg a munka terjedelmének rovására.

Az iratokban előforduló jelentéktelen részeket kihagytam, mit tördelt vonalakkal vagy pontokkal jelzek.

Nem láttam el az iratokat sok magyarázattal, mert az előírt bevezetés helyett megirandó teljesen földolgozott elbeszélő részben erre ugyis bő alkalmam nyílik.

A leggazdagabb, az 1848—49-iki szerb fölkelés anyagára vonatkozó forrásokra a *bécsi hadi levéltárban* akadtam: ami érthető is, hiszen a bécsi udvari hadi tanács és a bécsi hadügyminisztérium a délmagyarországi fölkelés helyszínéről közvetlenül nyerte a szerém-szlavóniai és a temesi bánsági főhadi parancsnokok útján a jelentéseket, melyek legtöbbnyire közvetlen szemtanuk adatain alapulnak.

Az említett iratok egyrésze a *Hofkriegsrat* levéltárában foglaltatik 1848 április 4-ig terjedőleg, midőn ennek helyébe az új osztrák alkotmány értelmében az *osztrák hadügyminisztérium* lépett; azonban ennek irományai — bizonyára gyakorlati szempontból — az év végéig a Hofkriegsrat levéltárában tovább vezettettek és csak 1849-ben lettek levéltárilag önállóan kezelve.

A *bécsi hadilevéltár* következő sorozatait használtam fel:

Feldakten — Ungarn:

1. Slavonisch-Syrmisches Generalkommando 1848. (Fasc. 132—134.)
2. Serbisch-Banater Generalkommando 1848. (Fasc. 128—131.)
3. Kroatisch-Slavonische Armee, resp. Armeekorps unter Jellachich, dessen Operationen gegen Wien 1848. (Fasc. 126—127.)
4. Akten der Ungarischen Insurgenten-Armee 1848. (Fasc. 181.) 1849. (Fasc. 182—189.) Átadatott a budapesti hadi levéltárnak.
5. Haupt-Armee unter Windischgrätz 1848. (Fasc. 72—74.) 1849. (Fasc. 75.)
6. Haupt-Armee unter Welden 1849. (Fasc. 76—81.)
7. Haupt-Armee unter Haynau 1849. (Fasc. 82—91.)
8. Haupt-Armee-Detailakten. (Fasc. 92—100.)
9. Reserve-Korps unter Nugent. (Fasc. 118—125.)
10. Vertrauliche Korrespondenz des FML. Graf Nugent. (Fasc. $125^{1}/_{2}$.)
11. Kroatisch-Slavonisches Armee-Korps unter Dahlen. (Fasc. 135—138.)
12. Brigade unter FML. Jellačić. (Fasc. 170.) Átadatott a budapesti hadi levéltárnak.
13. Österreich—Serbisches Armee-Korps unter Theodorovich 1848. (Fasc. 176.) 1849. (Fasc. 177—178.)
14. Truppen an der Drau unter Trebersburg. (Fasc. 157.)
15. Südarmee unter Jellačić 1849. (Fasc. 146—150.)
16. Armee-Korps unter Mayerhofer 1849. (Fasc. 151—152.)
17. I. Korps unter Jellačić 1849. (Fasc. 162.)
18. Reserve-Korps unter Nugent 1849. (Fasc. 563—566.) 1
19. Festung Temesvár. (Fasc. 166.) Átadatott a budapest hadi levéltárnak.
20. Perczel's Memoiren. Memoiren-Abteilung sub 1153. Átadatott a budapesti hadi levéltárnak.
21. Akten des Hofkriegsrathes (Präsidiale 1848. C. K.) és des Kriegsministeriums, (1848. M. K.)
22. Akten des Kriegsministeriums 1849. (M. K.)

Ezen levéltári anyag rendezése mintaszerű; pontos iktatók és útmutatók rendkívül megkönnyítik a kutatást. Nagyon sajnálatos azonban, hogy régebben a kiselejtezésnél a Boszniára és Szerbiára vonatkozó bizalmas jelentések, melyek titkos konfidensektől származnak, megsemmisíttettek.

A bécsi állami levéltárban a következő iratokat néztem át: 1. Konferenz und Kabinet-Akten; 2. Ministerrat 1848—49.; 3. Schwarzenberg-Nachlass VII.; 4. Secreta.

Továbbá *az osztrák külügyminiszterium* irataiból megemlítendők: 1. Actes de Haute Police; 2. Informationsbureau 1849—1850.; 3. Serbien F. 6.; 4. Konsulate: Belgrád, 1848—1869.; 5. Követség: Konstantinápoly (Gesandschafts-Archiv, Rapports, Expeditions, Depêches).; 6. Provinzen, Kroazien und Slavonien Wien 1753—1858.

A bécsi osztrák belügyminiszterium levéltárában áttekintettem: 1. az elnöki iratokat; 2. az államrendőrség iratait; 3. a Kroatien, Slavonien und Serbien (1849) iratcsomagot. Ezen iratok alighanem elpusztultak az 1927 július 15-iki forradalomkor, midőn a szabadságra éretlen nép a bel- és igazságügyi levéltárt fölgyujtotta.

Budapesten is gazdag levéltári forrásokra találtam.

Az *Országos Levéltárban* fölemlítendők: 1. a *miniszteri ideiglenes bizottmány iratai;* 2. *miniszterelnöki,* illetve *Kossuth-iratok* (1848—49.), utóbbiakat még a rendezés előtt használtam; 3. a *belügyminiszteri;* 4. a *vallás- és közoktatásügyi miniszteri* (a görög nem egyesültek osztálya); 5. a *külügyminiszteri;* 6. a *hadügyminiszteri iratok;* 7. *Folia Serbica.*

A *Nemzeti Muzeumban* elsősorban fölemlítendő egy igen becses másolatgyüjtemény: 1. *„Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok.“* Az iratokat régebben Bojničić Iván másolta le Belgrádban; 2. *Az 1848—49-es iratok;* 3. A *Vörös Antal*-féle iratgyüjtemény.

A törvényhatóságok levéltárai közül felhasználtam a bácsbodrogmegyei levéltárt, melynek 1848—49-es jegyzőkönyveit Rudics József megyei főispán mentette meg, míg az 1848—49-es iratok 1849-ben február 11-én, a szerb csapatok bevonulásakor, elpusztultak; továbbá Zombor, Baja városok levéltárait. Szabadka 1848—49-es okirattárát Iványi István adta ki „Szabadka és vidéke 1848—49-ben“ című művében, 231 iratot közölve. Igen értékes gyüjtemény, mert nemcsak a helyi érdekü, hanem a magyar kormány általános rendeleteit is közli. Torontál és Temes megyék s Újvidék levéltárait még át kell néznem.

Zágrábban a királyi állami levéltárban őriztetnek a volt szerém-szlavóniai főhadi parancsnokság 1848-ból való iratai, továbbá a Jellačić-féle 1848—49-es iratok. *A zágrábi egyetemi könyvtárban* pedig báró Neustädter „Le Ban Jellačić" című francia-nyelvű kézirata.

Az *újvidéki „Szerb Matica"* kultúrintézetben aránylag kevés, az 1848—49-iki szerb fölkelésre vonatkozó irat találtatik, mivel az idők folyamán sok elkallódott. A kultúregylet vezetői még 1867 és 1871-ben, a „Letopisz Matice" című Évkönyv 111. és 112-iki köteteiben számos, az 1848-iki évre szóló iratot tettek közzé, melyek valószínűleg a szerb mozgalom levéltárából származhattak. Megemlítendő itt még egy kéziratgyüjtemény (Rukopiszi), továbbá Sztefánovits János, az 1848—49-iki szerb fölkelés egyik főszereplőjének kézirati hagyatéka, u. m.: 1. Naplója 1848—49-ből (a szenttamási harctól a fölkelés végéig); 2. Emlékiratai.

Néhai fia, Vilovszki Sztefánovits Tivadar szerint fennmaradt Sztefánovits Jánosnak Knityánin Petrovits Istvánnal, a szerb segélycsapatok főparancsnokával folytatott levelezése is másolatban.[1] Ezen iratok hollétét nem sikerült felkutatnom. Itt említem meg még kéziratban levő életrajzát, melynek címe „Életrajzom". Sztefánovits János ezt 1883—1886-ig írta meg 366 lapon. Továbbá Gyukits Avram hagyatékát. Nikolits Pál karlócai esperes, az 1848—49-es események szemtanujának följegyzései, úgylátszik elkallódtak.

Karlócán a patriarchai levéltárban őrzik az 1848—49-iki szerb fölkelés levéltárát. A magyar függetlenségi harc leveretése után Mayerhofer kormányzó a bécsi belügyminiszterium 1849 december 14-én 8634. számú rendeletére az egész levéltárt, Rajacsits partiarcha erélyes tiltakozása ellenére, a karlócai patriarchai levéltárból karhatalommal Temesvárra vitette.[2] A bécsi hadügyminiszterium 1892-iki február 16-án 559. szám alatt kelt általános rendelete értelmében a vidéki, történeti értékkel bíró iratok, a vidéki katonai levéltárakból Bécsbe küldetni rendeltettek.

[1] T. Стефановић, У спомен тридесетогодишњега књижевног и публицистичкога рада његова. Különlenyomat a Brankovo Kolo 1906. évfolyamának 49. számából.

[2] Rajacsits átirata az osztrák belügyminiszteriumhoz 1850. február 19-éről. K. P. L.; „Позорник" 1849. január 5. száma; Berzeviczy A. Az abszolutizmus kora Magyarországon I. k. 146—147. l.

Brankovits György szerb patriarcha, valószínüleg Gyukits Avram katonai főintendáns közbenjárására, 1905 február 9-én a bécsi hadügyminiszteriumtól a karlócai patriarchai levéltár részére visszakérte a fenti levéltári anyagot, s kérelmét a közös hadügyminiszter 1905 május 24-én teljesítette is.[1]

Ezen anyag 15 fascikulusból állott: a) az *1849-iki szerb nemzeti közigazgatás iratai* = 9 fasc.; b) a *szerb főodbor iratai* = 2 fasc.; c) *Rajacsits patriarcha iratai* = 2 fasc.; d) a *legfelső szerb bíróság iratai* = 1 fasc.; e) *Különfélék* = 1 fasc.

A bécsi hadügyminiszteriumban is megállapíttatott, hogy ezen levéltári anyagból a fontosabb iratok hiányzanak. Ma már nehezen állapítható meg, hol és mikor tüntek el.

A bécsi hadi levéltárban ez alkalommal talált *Szurducsky-fele iratcsomag* (97 drb) is Karlócára küldetett.[2]

Ugyancsak *Karlócán báró Rajacsits József úr birtokában van az 1848—49-iki szerb mozgalom fontosabb iratainak egy gyüjteménye.* Címe: *Djejanija Naroda Szerbszkago i Patriarcha 1848—1849.* Mottója: „Die Weltgeschichte ist das Weltgericht.“ Az iratokat Rajacsits patriarcha másoltatta le három példányban. Egy példányt a moszkvai császári levéltárnak (jelenleg állítólag Szentpéterváron volna), egyet Karagyorgyevits Sándor Szerbia fejedelmének (ezen példány állítólag Skutariban volna) küldött, míg a harmadik példányt a báró Rajacsits családnak szánta.

A másolatokat Angelits Germán (a későbbi karlócai patriarcha), Zsifkovits Teofán (később károlyvárosi püspök), Grujits Nikanor (később pakráci püspök) és Manojlovits Radoszláv (később Újvidék főkapitánya) készítették. A lemásolt iratok három kötetben foglaltatnak: I. k. 1—417., II. k. 428—763. és III. k. 764—867. számig, három függelékkel: I. k. 1—144.; II. k. 1—24.; III. k. 1—6. sz.

Vajjon az Újvidéki Szerb Matica 111. és 112-ik évkönyvében közzétett 1848-as iratok ezen másolatok vagy a visszatartott eredeti iratok alapján tétettek-e közzé, még megoldásra váró kérdés.

Belgrádban a Národna Biblioteka = Nemzeti Könyvtárban akad a legtöbb egykorú irat. Igen értékes anyag van a Kéziratok című 1848—49-es gyüjteményben. A többi közt fölemlítendő Nikolits Izidornak,

[1] Wien. Kriegs-Archiv. 1905. Präs. Nr. 33,344; Kr. Min. 1905. Präs. Nr. 1181.

[2] Wien. Kr. A. Zuwachsprotokoll 5. Juni 1905. S. 547.

a volt magyar kancellária titkárának Pesten, 1849 február 12-én keltezett emlékirata: „Ansichten über die neu zu errichtende Serbische Wojwodschaft“; tovább Hadsits Antal volt ujvidéki képviselő 1848-ból való emlékirata (Мисли о народу србском у Аустрији за време Мађарске буне = Рукописи 1848. бр. 641. Gondolatok az ausztriai szerbekről a magyar forradalom idejében. 1848 május 30.). Hadsits ebben a magyarországi szerbek jogainak törvényes uton való érvényesítéseért szállt síkra.

A *belgrádi szerb tudományos akadémiában* őriztetnek: Knityánin Petrovits István, a délmagyarországi szerb segélycsapatok 1848—49-iki irattára, Nikolits Athanász, Garasanin Ilyés belügyi főnök bizalmasának életrajza, stb.

A *belgrádi szerb állami levéltárban* az 1848—49-iki szerb fölkelésre nézve alig találni adatot.

Igen értékes 1848—49-es iratokat tartalmaz *Garasanin Ilyés*, ez időben Szerbia volt belügyi főnökének *hagyatéka*, melyet 1893 május havában fia, Garasanin Milutin jóvoltából nagyjában áttekinthettem. Személyi körülmények miatt nem maradhattam ekkor Belgrádban és az iratokat nem másolhattam le. Garasanin Milutin emlékül néhány eredeti Kossuth és egyéb levelet adott nékem, melyeket a Budapesti Hirlap 1893. évi 154-ik számában közzé is tettem. Sajnálatos, hogy az eredeti leveleket nem tudtam többé visszakapni, melyek visszatartattak azon címen, hogy a sorok közötti érzékeny tintával írott titkos sorok chemiai uton való előhívása megkíséreltetik.

Ezen iratok felhasználásáról le kellett mondanom, miután az örökösöknél az engedélyt erre nézve, nagy kárára a történelmi kutatásnak, nem tudtam elnyerni.

Bán Mátyásnak, a szerbiai kormány bizalmas emisszáriusának *levéltári hagyatéka* a világháború alatt elpusztult, alig néhány irat maradt meg belőle. Alighanem Nenádovits Máté esperes emlékiratai is (1861-ben írta le az 1848—49-es eseményeket) elkallódtak, mindössze négy lapot találtam rokonainál.

Milityevits M. Gy. említi „Pomenik“ c. biografikus művében, hogy dr. Pejcsits Konstantin orvos, a szerb főodbor tagja is gyűjtött a szerb forradalomra vonatkozó iratokat, de ezeket nem tudtam föllelni. Megemlítendő még néhai Ognyánovits Ilyés (Újvidék) és Vujits János (Zenta) magángyűjteménye; utóbbit nem volt alkalmam megtekinteni.

Belgrádban a Nemzeti Könyvtárban, az 1848—49-iki szerb fölkelésre vonatkozó összes nyomtatott proklamációk gyűjteménye is megvolt, mely, úgylátszik, a világháború alatt elveszett.

Megjegyzem, hogy a közlött iratok bár csekélyebb de fontosabb részét képezik gyűjteményemnek. Az 1848—49-iki magyarországi szerb fölkelésre vonatkozó *bibliográfiát* szintén összeállítottam és az újvidéki szerb történelmi társulat hivatalos közlönyében, a „Glasznik"-ban közzétettem; hogy ezen bibliográfia némi kiegészítésre szorul, valamint a szerb és magyar levéltári anyag is, az természetes, hiszen az iratok annyira szétszóródtak — egyrészük meg is semmisült —, hogy évek hosszu sora kellett a gyűjtéshez.

Nem mulaszthatom el a Magyar Történelmi Társulatnak legnagyobb hálámat kifejezni, mely módot nyujtott munkám kiadására. Elsősorban dr. Klebelsberg Kunó gróf őexcellenciájának, a Társulat elnökének és dr. Károlyi Árpád államtitkár úrnak, aki művem megírásánál, illetve szerkesztésénél tettel és tanácscsal a legnagyobb jóindulattal mindvégig támogatott, továbbá dr. Domanovszky Sándor alelnök, Lukinich Imre főtitkár és Kossányi Béla titkár uraknak.

A budapesti Országos Levéltárban önzetlen támogatásban részesültem: dr. Csánki Dezső államtitkár, orsz. levéltári főigazgató, Dőry Ferenc orsz. levéltári igazgató, Ányos Pál főlevéltárnok, dr. Paulinyi Oszkár és Varga Endre allevéltárnok, továbbá dr. Baranyai Béla, dr. Mályusz Elemér és dr. Miskolczy Gyula egyetemi tanár urak részéről.

A Magyar Nemzeti Múzeumban köszönettel tartozom Melich János és Lukinich Imre egyet. tanároknak, a Széchenyi Könyvtár volt igazgatóinak és néhai Zsinka Ferenc helyettes igazgatónak.

A bécsi hadi levéltárban: dr. Glaise-Hortenau Ede főigazgató, Hödl Rudolf udv. tanácsos, aligazgató, Mündl József és Medina-Riedburg V. osztályvezető, Schnagl Lajos titkár, Kowař J., Weigner J., Gossler G. Gerlich J. levéltári tisztviselő uraknak, Haider Antal nyug. segédhivatali főnök úrnak, valamint a budapesti hadi levéltárban Svadlon Cyrill úrnak.

A bécsi állami levéltárban: báró Mitis Oszkár és Bittner Lajos levéltári főigazgató uraknak és különösen dr. Grosz Lothár osztálytanácsos, aligazgató úrnak, aki a legnagyobb megértéssel segítette elő kutatásaimat; nemkülönben dr. Reinöhl Frigyes és dr. Schmidt Oszkár levéltárnok uraknak.

Az osztrák belügyminiszterium levéltárában: Kretschmayer Henrik miniszteri tanácsos és Stritzko Rudolf volt levéltári főigazgató uraknak.

A karlócai patriarchai levéltárban nagy hálával tartozom Haydin Miksa püspök őeminenciájának és Ruvarac Demeter esperes úrnak, a szerb történetírók nesztorának, néhai Ruvarac Ilarijon archimandrita testvérének. Ruvarac Ilarijon volt a szerb kritikai történetírás megalapítója. Különösen báró Rajacsits József úrnak, aki a szerb mozgalomra vonatkozó iratgyüjteményét készséggel rendelkezésemre bocsátotta.

Újvidéken a Szerb Matica könyvtárnokainak: Szubotits Kamenkó úrnak és nejének, Sztájits Vasza szabadkai gimnáziumi igazgató, dr. Kityovits Miras újvidéki gimnáziumi tanár uraknak.

Belgrádban: Tomits N. János, a szerb nemzeti könyvtár volt igazgatójának és érdemdús reorganizátorjának, Jaksits Gergely egyetemi tanár úrnak, aki a belgrádi francia konzul 1848—49-iki jelentéseit másolta le Párizsban, és néhai Bán Mátyás leányának, Todorovits Polekszijának.

Zágrábban néhai Bojničić Iván és Laszowski Emil levéltári igazgató és Deželić Velimir levéltárnok uraknak. Végül. dr. Mayerhofer Henrik, a stájerországi kormány alelnökének, családi adatok átengedéseért.

Bécs, 1930 május havában.

Dr. Thim József.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.

Bécsi hadi levéltár.

Kr. A. = Kriegs-Archiv
H. Kr. A. = Hof-Kriegsrath (C. K.)
Kr. M. = Kriegs-Ministerium (M. K.)
Sl. S. G. K. = Slavonisch-Syrmisches General-Kommando
S. B. G. K. = Serbisch-Banater General-Kommando
K. Sl. A. J. = Kroatisch-Slavonische Armee unter Jellačić
U. I. A. = Ungarische Insurgenten-Armee
H. A. Wind. = Haupt-Armee Windischgrätz
H. A. Weld. = Haupt-Armee Welden
H. A. H. = Haupt-Armee Haynau
H. A. D. = Haupt-Armee Detailakten
V. K. N. = Vertrauliche Korrespondenz des FML Nugent
K. Sl. A. D. = Kroatisch-Slavonisches Armee-Corps Dahlen
B. J. = Brigade unter Jellačić
Ö. S. A. = Österreich-Serbisches Armee-Corps unter Theodorovich
T. D. T. = Truppen an der Drau unter Trebersburg
M. Abt. = Memoiren-Abteilung
S. A. J. = Südarmee unter Jellačić
A. K. M. = Armee-Korps unter Mayerhofer
I. K. J. = Erstes Korps unter Jellačić
R. K. N. = Reserve-Korps unter Nugent
F. T. = Festung Temesvár

Bécsi állami levéltár.

St. A. = Staats-Archiv
C. A. = Conferenz-Akten
K. A. = Kabinet-Akten
K. Z. = Kabinet-Zahl
M. R. = Minister-Rath
M. R. P. = Ministerrath-Protokolle
K. A. S. = Kabinet-Archiv, Secreta
N. Schw. = Nachlass Schwarzenbergs
M. d. Ä. = Ministerium des Äusseren
A. H. P. = Actes de Haute Police
I. B. = Informations-Burau

Bécsi belügyminiszteri levéltár.

M. d. I. = Ministerium des Innern
M. d. I. 3. = Croatien, Slavonien und Serbien (1849)
P. A. = Polizei-Akten

Budapesti országos levéltár.

M. E. = Miniszterelnöki iratok
K. I. = Kossuth-iratok
B. M. = Belügyminiszteri iratok
V. M. = Vallásügyi miniszteri iratok
H. M. = Hadügyminiszteri iratok
K. M. = Külügyminiszteri iratok

Budapesti Nemzeti Múzeum.

V. Gy. = Vörös-féle gyüjtemény
F. S. = Folia Serbica. (Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok)

Budapesti hadi levéltár.

H. L. = Hadi levéltár.

Karlócai patriarchai levéltár.

K. P. L. = Karlócai patriarchai levéltár
F. O. I. = Főodbori iratok

Újvidéki Szerb Matica

Sz. M. L.= Szerb Matica levéltára

Belgrád.

N. B. = Narodna biblioteka = Nemzeti Könyvtár
Sz. T. A. = Szrpszka Naucsna Akademija = Szerb Tudományos Akadémia.

Zágráb.

D. A. Z. = Državni Arhiv Zagreb = zágrábi állami levéltár.

1.

Belgrád, 1844.

Garasanin Ilyés szerb belügyi főnök emlékirata, melyben Nagy-Szerbia, illetve Jugoszlávia megteremtésének programmját megrajzolja.

Megjelent szerb nyelven a „*Delo*" cimű belgrádi szerb folyóirat 1906. évfolyamának 321—336-ik lapjain. Másolata megvolt 1886-ban az Országos Levéltárban Budapesten.

Начертаније.

Србија се мора и у том смотренију у ред осталих европејских држава поставити, створивши један план за своју будућност, или тако рећи да састави себи једну домаћу политику по којим главним начелима треба Србија кроз више времена стално да се влада и све своје послове по њима постојано да управља.

Движеније и таласање међу Славенима почело је већ и заиста никад престати неће. Србија мора ово движеније а и ролу или задатак, који ће она у том движенију за извршење имати, врло добро упознати.

Ако Србија добро промисли шта је она сад? у каквом се положају налази? и какви њу народи окружавају? то се она мора уверити о томе, да је она још мала, да у овом стању остати не сме, и да она само у сојузу са осталим окружавајућим је народима за постићи своју будућност свој задатак имати мора.

Из овога познања произтиче черта и темељ српске политике, да се она не ограничава на садашње њене границе, но да тежи себи прилубити све народе српске који ју окружавају.

Ако Србија ову политику крјепко не буде следовала, и што је горе, ако је одбаци те не сачини овом задатку добро разчишлен план, то ће она од иностраних бура као мала лађа овамо и онамо бацана бити, док најпосле на какав голем камен не намери, на коме ће се сва раздробити.

За овај план природи сходне српске политике нешто принети и при уготовити јест што ми овде желимо и кушамо.

Политика Србије.

Турско царство мора се распасти, и то распадање може се само на два начина догодити:

1. Или ће царство то бити раздељено; или
2. Биће оно на ново сазидано од својих христијанских житеља.

Примечанија о раздељену царства.

У случају овом нећемо опширно говорити, но само то приметити морамо да би при овом догађају Русија и Аустрија главне роле играти морале, јер су оне суседне и граничеће силе.

Ове две силе лако би се могле погодити и сложити, које ће земље и предјеле којој припасти. Аустрија само за притјажававањем западних, а Русија са освојењем источних земаља тежити може. И по томе може бити да би права линија од Видина до Солуна повучена, могла ово питање на задовољство обадвеју страна рјешити.

Тако дакле у случају раздељења, сви Срби само Аустрији пали би у део.

Аустрија и Русија знаду то одвећ добро да турско царство као таково, дугу будућност неће имати. Обе државе ову прилику употребљују да учине своје границе што скорије раширити. Обадве оне на томе раде свакојако, да предупреде и препрече да се на место турског друго христијанско царство изроди; јер би онда за Русију ишчезла лепа надежда и пријатан изглед, да ће Цариград узети и држати, које је њен најмилији план од Петра Великога; а за Аустрију породила би се отуд грозећа опасност да ће јужне словене своје изгубити.

Аустрија дакле мора под свима опстојатељствима бити непрестано непријатељ српске државе: споразумјеније дакле и слога са Аустријом јест за Србе политичка немогућност, јер би она себи с тим сама уже на врат бацила.

Само Аустрија и Русија могу радити о пропасти и раздељењу турског царства. Оне се о томе брину. Русија ово стање већ од много година преправља и приуготовљава. Сад већ и Аустрија не може иначе, него мора и она помагати и за себе гледати као што је и при раздељену Пољске чинила. Природно је да се све остале силе под предводитељством Француске и Енглеске овом ширавању и повећању Русије и Аустрије противе. Оне ће може бити сматрати за најбоље средство, којим би се раздељење ово предупредити могло да се турско царство у једну нову независну христијанску државу промени, јер овако би се празно место после пропасти Турске испунило и тако би се само могло равновјесије европејско у целости задржати. Осим овога друге помоћи нема.

Српска држава, која је већ срећно почела, но која се распространити и ојачати мора има свој основ и темељ тврди у царству српском 13-ога и 14-ог стољетија и у богатој и славној српској историји. По историји овој зна се да су српски цареви почели били грчкоме царству мах отимати и скоро би му конац учинили, те би тако на место пропадшег источно-римског царства српско-словенско царство поставили и ово

накнадили. Цар Душан Силни примио је већ грб царства грчког. Долазак Турака прекинуо је ову промену и препречио је овај посао за дуго време, но сад, пошто је сила турска сломљена и уништена тако рећи, треба да почне исти онај дух дјејстовати, права своја наново тражити, и прекинути посао наново наставити.

Овај темељ и ове основе зидања царства српског ваља дакле сад од развалина и насутима све већма чистити и слободити, на видик изнети и тако на овако тврдом и сталном историческом фундаменту ново зидање опет предузети и наставити. Чрез то ће ово предпријатије у очима свију народа, а и самих кабинета, неискану важност и високу предност задобити; јер ћемо онда ми Срби пред свет изпћи као прави наследници великих наших отаца, који ништа ново не чине но своју дедовину понављају. Наша дакле садашњост неће бити без сајуза са прошлошћу, него ће ова сачињавати једно зависеће, саставно и устројено дело, и за то Српство. његова народност и његов државни живот стоји под заштитом светог права историческог. Нашем тежењу не може се пребацити, да је оно нешто ново, неосновано. да је оно револуција и преврат, него сваки мора признати, да је оно политички потребно, да је у прастаром времену основано и да корен свој у пређашњем државном и народном животу Срба има, који корен само нове гране тера и на ново процветавати почиње

Ако се ново препорођење српског царства с ове тачке сматра, онда ће и остали Јужни Славени идеју ову врло лако разумети а и с радостију примити, јер ваљда ни о једној европејској земљи не живи тако спомен историческе прошлости код народа, као код Славена турских, код којих је живо и вјерно опомињање свију скоро славних мужева у догађају историје њихове још и данас. А за то се може сигурно рачунати да ће посао овај у народу драговољно примљен бити и нису потребна десетољетна дјејствовања у народу да би он само корист и ползу овог самосталног владања разумети могo.

Србљи су се међу свима Славенима у Турској први собственим средствима и снагом за своју слободу борили; следователно они имају први право к томе да овај посао и даље управљају. Већ сад на многим местама а и у неким кабинетима предвиде и слуте то: да Србима велика будућност предстоји и то је оно што и позорност целе Европе на Србију навукло. Кад ми неби даље мислили него само на књажевство као што је сад и кад неби у овом књажеству клица будућег царства српског лежала, онда не би се свет више и дуже са Србијом занимао, него што је са Молдавском и Влашким књажевстима чинио, у којима нема самостално начело живота и које се дакле само привјесци Русије сматрају.

Нова српска држава на Југу подавала би Европи све гаранције да ће она бити врсна и крјепка држава и која ће се моћи међу Аустријом и Русијом одржати. Географическоје положеније земље, површина земаљска, богатство и природне производе и војени дух житеља, даље узвишено и ватрено чувство народности, једнако порекло, један језик, — све то показује, на њену сталпост и велику будућност.

О Средствима, којима би се цјел српска постићи могла.

Кад се са опредјеленошћу зна шта се хоће и кад се стално и крепко оће, онда ће се средства за постижење назначене цјели потребна код једног способног правитељства и лако и скоро наћи, јер народ је српски тако добар да се с њим све, но само разумно постићи може.

1. Уводна средства.

Да би се опредјелити могло шта се учинити може и како се у послу поступати има, мора правитељство знати у каквом се положају свагдар налазе народи разних провинција Србију окружавајућих. Ово је главно условије тачног определенија средства. За ову цел треба пре свега оштроумне, од предпоњатија не заузете у правитељству вјерне људе као испитатеље стања ових народа и земаља послати и ови би морали после свог повратка тачно писмено извјестије о ствари дати. Нарочито треба се известити о Босни, Хевцеговини, Црној Гори и Сјеверној Албанији. У исто време нужно је да се тачно познаје и стање Славоније, Хрватске и Далмације а разуме се да у ово спадају и народ Срема, Баната и Бачке.

Овим агентима нужно је зато наставленија којим ће начином ове земље обићи и пропутовати. Између прочег треба им назначити, која места и која лица треба нарочито да упознаду и да извиде. Поред материјалних инштрукција треба им дати једну обшту, главну инштрукцију, у којој ћеду бити сљедујуће тачке опредјељене које ће ти испитатељи изпунити морати.

1-во. Расуждаваћеду политическо стање земље, особито партије у њој налазеће се; купиће белешке по којима би се народ боље упознати и чувства срца његовог, дакле тајне желе његове сазнати могле; но пре свега назначиће оно што се као припозната и већ јавно изречена народна потреба сматрати мора.

2-го. Нарочито треба пазити на војено стање народа и земље: као на ратни дух, наоружаност народа; после число и расположење правилне војске; гди се налази ратни магазини и арсенали; гди се у земљи производе ратне потребе као џебана и оружје, или одкуд се добивају и у земљу уносе, и. т. д.

3-ће. Сочиниће описаније или карактеристику и списак од најважнијих и највећи уплив имајућих мужева, не изузимајући из тога ни оне који би противници Србије били.

4-то. Шта се у којој провинцији о Србији мисли, шта народ од Србије очекује, и шта ли људи од ње желе и чега се од ње боје.

Наравно се још овом наставлјенију и то додати мора, шта сваки изасланик о српској политики за сад казати и саобштити сме и може; које и какве надежде пробудити сме и нашто позорност и вниманије особито ондашњих пријатеља Србије обратити му ваља.

Најпре да означимо наша отношенија спрама Бугарске.

Бугарска је између свију славенских земаља најближа славноме граду царства турског; највећа част ове земље лако је приступна; овде се налазе најважније војене позиције Турака и већа половина њихове војске. Ни у којој другој европској земљи не држи се Тучин да је тако сигуран и још и сад господар као у овој; осим тога су Бугари скоро сви оружја лишени, и научили су већ слушати и радити, покорност и посао ушли су код њих у обичај. Но ова примјечанија не треба да нас помете да праву вредност Бугара не припознамо, што је још горе да их презремо. Истина је то по несрећи, да Бугари премда су највећа грана славенског народа у Турској, скоро никакво поверење немају у своју собствену снагу и само на спољашња из страних земаља (Русије) долазећа потстреканија усуђују се они упуштати се у покушенија ослободити се. Русију сматрају они свагда као силу која највише за њиово избављење и ослобођење учинити може и оће. Осим што би Русија само за себе радила и Бугарима у место турског свој јарам много рапавији набацила, но она се ни иначе, као што се је показало, не сме усудити непосредсвено са својом војском Бугарима у помоћ притећи, јер је Европа већ упознала праву нарав оних тобож благородних намјера руских у смотренију Турске, и заиста би се особити европејски рат изродио како би Русија још један пут преко Дунава прећи хтела. Из тог узрока Русија се стара да посредством других дјејствује и то произведе што сама непосредствено не може. Тако је био књаз Михаило у овом послу њихово безвољно орудије, и она ће заиста желити да се поврати оном плану, који је средством књаза Михаила у дјело приводити почела била.

Но будући да правитељство књаза Александра не притјажава повјерење Русије, јер се оно не да као слепо орудије њено употребити, то се дакле Русија види приморана да о превратy

садањег правитељства ради, како би после његовог паданија једно правитељство за своје планове установити могла.

Сва покушенија за преварити Русију и њу о томе уверити да ће садање правитељство следовати њеним плановима, била би посве безузпјешна. Кад само Русија примети да се Србији самостални народни дух пробуђује, онда она неће веровати никаквим предложенијама која би јој се чинила; јер Русија је много лукавија него да би се дала у једну замку уплести, која је противна њеним намјеренијама. Шта више и то се још даје мислити да би Русија сво тежење Србије заступити у тешњи сојуз и споразумлење са осталим турским Славенима, ако би их само сазнала, само на то употребила, да оне људе, који би овај посао управљали у Турској, Аустрији, и осталим владјенијама изда како би чрез то Европу уверила, да то није Русија него бунтовна и њој противећа се Србија која оваква превратна тежења подпомаже. Но поред свега тога Русија ће се радо о овим споразумјенијама известити дати, да би тако траг и течај њихов познати и ове мало по мало за себе узети и употребити могла.

И колико год се Србија самосталнија управљала буде, то ће све мање повјерење код Русије имати, и ако Русији никако за руком не испадне да то стање у Србији промени и такову самосталну политику Србије уничтожи, она ће се тада јамачно трудити да све турске Славене од Србије одврати, да њих све измеђ себе раздвоји и у неслоги задржи, а сама ће са сваком поједином граном по особ у отношење и споразумљење ступити. Ако се дакле Србија при овом утицању не покаже дјејателнија и ревностнија него Русија, то ће њу она побједити и претећи.

При овом делу треба се обмана чувати: Русија се никад пред Србијом понизити неће и ако она види да Србија неће њој сасвим одано и без условија служити, то ће она сва условија гордо и са презирањем одбацити. Та она је заиста и мудре совјете собствених својих дипломата као једног Ливена, жестоко одбацила, управо за то што су ови само привремено попуштање предлагали; може ли се дакле мислити да ће се она према страним поводливија показати него према својим собственим и вјерним служитељем? Но најпосле кад се у Србији не би нико налазио, који би се Русији безусловно предати хтео, и кад би Русија приморана била са онима радити, који јој само под условијама служити желе, ондај се она неби затезала и са овим сојузити се и радити, јер она најпосле неби могла никад Србију са свим оставити, по докле год налази она људе у Србији који се њој безусловно повињују и њу слушају, то ће она свагдар такове Србе претпостављати оним првим и правим патриотама.

Русија неда себи од тако мале државе, као што је Србија условија приписивати; она захтева да се њени совјети као заповјести безусловно слушају, и они који њој служити желе морају се њој сасвим и предати. Истина она се по декада чини да прими све да јој служе, али она их ни у што не употребљава, јер једнини притежавају њено повјерење, и тако, чрез оваков њен начин поступања, свака прилика изчезава за моћи њу преварити.

Ако Србија жели из садањег потчињеног стања извући се и цела мораће се трудити да мало по мало политическу моћ Турске уничтожавајући, себи је присвоји; јер управо ово је она тачка, у којој се српска и руска политика сукобљавају, пошто и Русија на ослабљење политическе силе царства турског ради. Но из овог сагласија ипак никако не сљедује, да су цјел и намера обадвеју она иста, и да по томе њихова политика у хармонији и согласију бити мора.

У кратко да рекнемо: Србија мора настојавати да од зданија Турске државе само камен по камен оцепљује и прима како би од овог доброг материјала на старом и добром темељу старог царства србског опет велику нову српску државу саградити и подигнути могла. Још сад док је Србија под турском владом, даје се ово сазидање приуготовити и преправити, јер се овакви послови не могу у последњем магновенију предузимати и свршити.

Говорено је овде о нарави руске и србске политике опширније, а то управо за то што је Бугарска она земља у којој се руски и српски уплив иајвише и најпре сусретати мора.

Ми смо овде много о том говорили и доказивали из ког узрока српска политика не може се согласити са оном руском; но ми у исто време и то кажемо, да Србија ни с ким лакше не би могла своју цјел постићи но у согласијом с Русијом, али то само онда, кад би Русија савршено и потпуно примила и условија Србије, која би преднаведену намеру т. ј. будућност њену у пространом смислу осигуравала. Један сојуз узмеђу Србије у Русије био би заиста најприроднији, но да се тај учини, од саме Русије зависи, и Србија треба да га приме са раширеним рукама, али свагда пошто се увјери да Русија свесрдно и искрено предлаже, које ће само онда моћи бити, ако она од досадање своје системе одступи т. ј. ако издржи да је за природнији сојуз са Србијом макар и малом, него са Аустријом, за коју она западне Славена и чува. Премда се ја не надам да ће се Русија икада хтети Србији искрено приклонити, ипак нужно је то овде споменути од какве би то ползе за Србију било, и да таково појавленије требало би одма употребити, јер и ако је тако много говорено против

Русије није то из мрзости чињено колико из нужде, на коју нас је само Русија толиким својим поступцима наглала.

Још неколико речи о Бугарској па ћемо даље прећи. Ако смо ми расположење духа народног у Бугарској добро познали, и ако нисмо она родољубива средства која он притјажава одвећ мало уважавали, онда морамо казати да овде већа усиљавања за ослобођење отечества од турског јарма још су далеко. И опет Русија главно своје тежење овамо управља, јербо је ова земља управо пред вратима Цариграда и на њеном путу к овоме положења; но и отношенију к Србији, Бугарска исто то положеније и значење има које и за Русију. Ако Русија само још неколико година овако у Бугарској дјествује, као што је досад радила и ако за ово време Србија остави да Русија тамо ради без да и Србија што чини, заиста ће међутим Русија толико успјети да неће ни мало више требати српског уплива у Бугарској. Нека ово за Србију буде знак и опомена и нека она не заборави никад да само онда политическо пријатељство очекивати може, ако смо љубав нашу према пријатељу већ од пре посведочили и доказали, Србија мора за Бугарску нешто учунити, пошто љубав и помоћ мора бити взајмна.

Пошто смо дакле положење за данашњу Бугарску и њену велику знаменитост за Србију укратко означили и пошто смо руски уплив који тамо влада нешто споменули, прелазимо к томе да начертамо неколико уводних средстава за то како ваља српски уплив у Бугарској утемељити.

1. Бугари немају васпитајућа и учевна заведенија; за то би требало да Србија своје школе Бугарима отвори, и особито да неколико благодјејанија за Бугаре имаде у Србији учеће се нареди.

2. Бугарско свештенство је понајвише грчко, а не народно бугарско; за то би врло пожелателно и полезно било да би неко число младих Бугара богословију у Србији свршило, па као свештеници у њихово отечество међу свој род се вратило.

3. Ваљало би штампати бугарске молитвене и друге црквене књиге и бугарска дјела у Србији; ово важно средство Русија већ одавно употребљава, и Србија мора гледати да Русију у томе претече.

4. Потребно је да поуздани и способни људи путују по Бугарској, који би позорност бугарског народа на Србију обратили и у њему пријатељска чувства према Србији и српском правитељству пробудили, а заједно и надежду оживљавали да ће Србија заиста Бугарима за њихово избављење у помоћ притећи и за њихову срећу старати се.

О политики Србије у смотренију Босне, Ерцеговине, Црне Горе и Сјеверне Албаније.

Кад ми површину и географско положење ових земаља, ратни дух њихови житеља, и оно мњеније и начин мишљења њихов у ближе расмотреније узмемо, ми ћемо лако на ту мисао доћи да је ово она част царства турског, на коју Србија највећи уплив имати може. Стално опредјељење и уређење овога уплива чини нам се да је за сад (1844) главни задатак српске политике у Турској:

1. Кад два суседна народа међу собом ужи и тешњи сојуз закључити желе, то се пре свега граница колико је боље отворити мора, да би се непрестано саобраћање што је више можно олакшало и живим учинило. Но Србија се од ових својих сонародника у Турској као неким хинеским зидом оделила и саобраштеније је на толико само мало места дозволила, да има кућа у већим варошима, које више врата имају за улазак и излазак нежели књажевство српско. За то нека страже на границама истина не умале, но да се места састанка, изласка и уласка на српској граници умноже спрама Босне. А зашто не и Бугарске?

Уведени састав одјељена могао је у своје време полезан бити; но ту систему и сад још задржати значило би толико колико Србију усамљивати и затварити, а то је њеној будућности и њеном напретку са овим противно.

2. Треба на то ићи да се два народа источно православни и римокатолически међу собом у својој народној политики разумеду и сложе, јер само тако може са добрим успјехом ова политика следовати.

Србије је дужност да главне основе ове политике обадвема частима народа ондашних предложи, јер она у овом дјелу може са важношћу поступати које она по праву дипломатически признати и по млогодишњем искуству чинити је дужна. Један од главних основа назначава се: начело пуне вјерозаконске слободе. Ово начело мораће свима христијанима а ко зна да по времену и неким мухамеданцима? допасти се мора и задоволиће их. Но као најглавнији и основни закон државни мора се представити и утврдити у томе: да књажевско достоинство мора бити наследствено. Без овога начела, које сачињава јединство у највишем државном достојанству, не може се сталан и постојани државни сојуз међу Србијом и осталим сусједним Србима ни помислити.

Ако Бошњаци не би ово примили, то би отуда као сигурно сљедовало раскомадање Србаља на провицијална мала књажевства под особитим владајућим фамилијама које би непремјено туђем и страном уцљиву (биле) предале; јер би

оне међу собом саревноваде и једна другој завидиле. Ове фамилије никад се не би дале више до тога довести да интерес своје користи каквој другој фамилији на жртву принесу, па баш ни онда кад би од таквог пожртвовања напредак своју ових народа зависио.

Из ових основоположенија следује, да, ако би се пре овог општег сједињења Српства што особито у Босни преображавати почело, да се то преобажење тако чини како би оно само служило као приуготовленије за оно опште сједињење свију Србаља и провинција у једно, којим јединим начином може се рачунати на постижење оне велике цјели и оног интереса који је свима овим Србима једнак. Ја овде Србију само за то напред стављам, што она једина може ту свар приуготовљавати и дужна је непрестано неговати до времена које ће донети извршеније овог плана, и које време да би сазрело Србија ће на томе радити. Ко код дакле овом народу добра жели, он не сме Бошњацима наследствено књажевско достоинство препоручивати. У таком случају нека би се међу тим избирали најважнији људи из целог народа и то не за цели живот, но на извјестно време који би као неки совјет образовали. Са оваквом макар провинцијалном и одељеном властију, остао би отворен пут за напредак; лако би се онда Србија у своје време са Босном тешње сојузити и скончати могла. јер онда остаће овај сојуз могућан и вјеројатан.

Треће основно начело ове политике јест: народно јединство, које дипломатически има да представља влада књажевство Србије. К овоме треба дакле учинити да се Бошњаци и остали Славени и код овог треба заштиту и сваку помоћ да нађу кад год се отом радило буде овог начела вредност показати. Србија у овом смотренију мора се отом увјерити, да је она природна покровитељица свију турских славена и да ће ду само онда кад она дужност ову на себе узме, остали Славени њој право то уступити да она у имену њиховом нешто каже и чини. Ако би Србија својим сусједима тој несрећни и зли примјер давала да она само на себе мисли, а за невољу и напредак осталих не би марила, него би то равнодушно сматрала, то би овај јамачно и ови само њеном примјеру сљедовали, не би је слушали, и тако би у место слоге и јединства наступило неповјереније, завист и несрећа

3. Уједно нужно је и то, да се не само сви основи закона Устава и сва устројенија главна књажевства Србије у Босни и Херцеговини међу народом распрострањавају, него још и то да се за времена неколико младих Бошњака у српску службу државну прими, да би се ови практично у политическој и финанциалној струци правленија, у правосудију и јавном наставленију обучајаву и за такове чиновнике преправљају,

који би оно што су Србији научили после у своме отечеству у дјело привести могли. Овде је нарочито нужно то примјетити: да ове младе људе поред осталих треба особито надзиравати и васпитавати тако да њиховом радом сасвим обвлада она спасителна идеа општег сједињења и великог напретка. Ова дужност не може се довољно препоручити.

4. Да би се народи католических вероисповеданија од Аустрије и њеног уплива одвраћали и Србији већма приљубили, нужно је на то особито вниманије обраћати. Ово би се најбоље постићи могло посредством фратера ондашњих, између којих најглавније требало би за идеу сојединења Босне са Србијом задобити. У овој цели нужно би било наредити да се по гди која књига молитвена и песме духовне у београдској типографији штампају; после тога и молитвене књиге за православне Христијане, збирку народних песама, која би на једној страни са латинским а на другој са кирилским писменима штампана била; осим тога могла би се као трећи степен штампати кратка и општа народна историја Босне, у којој не би се смела изоставити слава и имена неких у мухамеданској вери прешавши Бошњака. По себи се претпоставља да би ова историја морала бити списана у духу славенске народности и са свим у духу народњег јединства Срба и Бошњака. Чрез штампање ових и овим подобних патриотических дјела, као и чрез остала нужна дјејствија, која би требало разумно опредјелити и набљудавати, ослободила би се Босно од уплива аустријског и обратила би се ова земља више к Србији. На овај начин би уједно Далмација и Хрватска добили у руке дјела, којих штампање је у Аустрији немогуће, и тим би сљедовало тешње скопчање обих земаља са Србијом и Босном. На ово дјело треба особито вниманије обратити и историју о којој је горе реч дати написати чрез човека врло способног и дубоко проницавајућег.

5. Цјела трговина Србије спољашња налази се у рукама Аустрије. Ово је једно зло противу ког тачнија определенија остављам људима од финансије да разчлене, а ја ћу само нешто у том навести колико то мора у овој план ући те да његову важност допуни. Преко Земуна са страним државама у непосредствени трговачки сојуз ступити, остаће свагдар ствар врло мучна. Због тога се Србија побринути мора за нов трговачки пут, који би Србију на море довео и за њу тамо пристаниште створио. Оваки пут само је онај за сад могући који преко Скадра у Улцин води. Овде би нашао српски трговац са својом природним производима у далматинским природним бродарима и трговцима своје једноплеменике, а при том врло веште и способне људе који би их при куповању

страних еспапа добро и поштено послужили и на руци били. Онде би дакле нужно било српску трговачку агенцију подићи и под одбрану и заштиту ове продају српских производа и купњу француских и енглеских еспапа ставити.

При овом послу правителство би морало први корак у томе учинити с тим, да изради и наименује једног трговачког агента у Улцину, који ће оданде српском трговцу као прстом показати куд треба да иде. Овај агент ступивши у саопштенија с нашим земаљским трговцима, имао би здраво проштудирати начин како би се онамо с ползом наша трговина обратити имала и кад се правителство осигура о ползама овим, онда може чрез новине дати објављивање ползе, које би с те стране долазиле нашој трговини, а то би значило упућивати наше трговце овом пробитачном месту. Ако би само неким трговцима за руком испало те би тамо добро и пробитачно послове извршили, то би други брзо њиховом примјерју следовао и мало по мало отворио би се тај пут трговине без да би правителство непрестано о том бринуло; јер трговци би сами себи после пут отварали, а правитељствени агент пазио би само да наши трговци не трпе тамо никаква угњетенија. Из овог наређења би следовало да би цјена производа српских на Југу изношених подизала се на Северу, а цјена еспапа доносећих се у Србију са севјера падала би конкуренцијом уносећих се еспапа са Југа. Једним словом укратко речено Србин би овим начином скупље продавао и јевтиније куповао.

У политическом обзиру имало би ово средство не мању важност, јербо ће се нов агент српски налазити међу житељством српским и ова прилика пренела би јачи уплив Србије на сјеверне Арбанасе и на Црну Гору, а ово су управо они народи који имаду кључеве од врата Босне и Херцедовине и од самог мора Адријатического. Постављаме ове агенције српске и утемељење њено онамо, ми смо увјерени као политически поступак Србије сматран би био од необичне важности међу оним народима и тешњи союз ових житеља са Србијом постигао би се врло лако.

Француска и Енглеска не само што се не би томе противиле, него би то још потпомагале, а Порта такођер не би противна била, јер с тим би њено једно пристаниште на ново процветало.

6. На источног вјероисповједанија Бошњаке већи уплив имати, неће бити за Србију тежак задатак. Више предосторожности и вниманија на против тога изискује то, да се католички Бошњаци задобиједу. На челу ових стоје фрањевачки фратери. Поред гора споменутог штампања књига, не би ли добро и совјестно била да се један од ових фратера при београдском лицеуму као професор латинског језика и још какве науке постави. Овај професор могао би служити као посредственик између Србије и католика у Босни, јер с тим би ми први

повјерителан корак учинили и с тим дали би на доказателство толеранције. Зар не би могао овај исти Фратер установити овде једну католическу капелу за овде живеће католике, с чим би се избегло подизање једне капеле под упливом аустријским, које ће раније или доцније следовати морати. Ову капелу могли би ставити под покровителство станујућег конзулата француског.

Ово би дало повода и прилику француском правителству да се у тој ствари живо заузме и с тим би се Србија ослободила опасности од једне католическе цркве, која би под упливом Аустрије у Београду била.

7. Карађорђе је био војски предводитељ од природе богато обдарен и врло искусан; он није могао предвидети ону превелику војну важност, коју Црна Гора за Србију има и коју ће свагда имати кад год се о том стане радити да се Босна и Херцеговина од Турске одјеле и Србији присаједине. Поход овог војводе на Сеницу и Нови Пазар још сви Срби добро памте и није потребно да ми следујући предлог новим доводима поткрепљујемо. Нека Србија и у Црној Гори примјер Русије сљедује и нека даде Владики правилну свакогодишњу потпору у новцу. Србија ће на овај начин за малу цјену имати пријатељство земље која најмање 10.000 брдних војника поставити може.

Овде морамо још то примјетити, да одлагање ове подпоре на последње магновење неће имати пожелани успјех и следство; будући да ће Русија праведно моћи на своју многодишњу и сталну потпору позивати се, а српски нови предлог моћи ће као само из нужде учињени оцрнити и у подозреније довести; и Црногорци би ондај рекли: Срби нису нами помагали кад смо у нужди били, што је доказатељство да нам нису пријатељи, него нас само за сад употребити желе.

Срем, Бачка, и Банат.

На први поглед морало би се мислити да Србија са овим предјелима у најпријатељскијем сојузу стоји; будући да су њена порекло, језик, вјера и обичаји једни и исти са српскима у Србији. Ако то није тако, онда причина тога бар од части на саму Србију спада; јер се ова није довољно трудила о том да пријатељство ових Срба задобије. Но надати се треба да ће покрај свег непријатељског уплива Аустрије овои огрешно оношење с временом предстати и поправљено бити, и то у оној мери у којој књажевство Србије све више и више као добро уређена, праведна, крјепка и изображена држава покаже се. За сада ако ништа више требало би бар упознавати се с важнијим људима ових провинција, и једне српске важње новине онамо установити, које би под конштитуцијом мађарске могле полезно дјејствовати у интересу српском и које имале

бити уређиване чрез врло искреног човека као на примјер Г. Хаџића или њему подобног.

О союзу са ческим Славјанима.

О овим Славенима не ћемо овом приликом много говорити, не само што они неби спадали у овај план, него зато што би се по многима у почетку као једна непрактичност учинила. За то ми прелазећи то у кратко, и остављајући да се интереси који би се од овог союза имали, упознаду у извршенију самог овог плана, ми за сада само толико препоручујемо, да је нужно почети упознавати Србију са Славенима Ческе, Моравије и Словачке и то по једaн врло предострожан и одвећ мудар начин како то неби могло Аустрији у очи пасти.

Fordítása:

Tervezet.

Szerbiának ezen [külügyi] tekintetben is a többi európai államok sorába kell illeszkednie, saját jövője érdekében egy tervezetet létesítvén, vagy úgy szólva, olyan hazai politikát kell teremtenie, melynek főelveihez állandóan hosszabb időn át kell ragaszkodnia, és összes ügyeit ezek szerint következetesen irányítania.

A hullámszerű mozgalom a szlávok közt már megindult, s valóban sohasem fog megszűnni. Szerbiának ezen mozgalmat, de szerepét, illetve feladatát is igen jól kell ismernie, mely ezen mozgalomban reá mint végrehajtóra vár.

Ha Szerbia számot vet önmagával, hogy micsoda jelenleg s milyen helyzetben van és milyen nemzetek veszik körül, akkor meg kell győződnie kicsinységéről és hogy ezen állapotban meg nem maradhat; Szerbia tehát csakis a szomszédos népekkel szövetkezve érheti el jövőjét és föladatát.

Ennek ismeretéből fakad a szerb politika alaptervrajza, mely szerint ez nem szorítkozhatik jelenlegi határaira, hanem arra kell törekednie, hogy a szomszédos szerb népek szeretetét megnyerje.

Ha Szerbia ezen politikát erélyesen nem követendi, vagy ha, ami még rosszabb volna, elvetné, és nem hajtaná végre ezen jól kigondolt tervezet alapján feladatát, akkor Szerbiát a külföldi zivatarok, mint a kis hajót ide-oda fogják vetni, amíg végül valamely sívár sziklához nem sodortatik, amelyen szétroncsolódnék.

Ezen tervezettel, egy alkalmas szerb politikához óhajtunk valamivel hozzájárulni és azt előkészíteni megkísérelendjük.

Szerbia politikája.

A török császárságnak fel kell bomlania, és ez csak két módon történhetik meg:

1. vagy felfogják a császárságot oszlatni,
2. vagy újra felépül saját keresztényhitű népei által.

Megjegyzések a török császárság felosztásáról.

Az esetleges felosztásról nem fogunk sokat beszélni, de annyit meg kell jegyeznünk, hogy ez esetben Oroszország és Ausztria fogják a főszerepet játszani, mint hogy szomszédos és határos hatalmak. Ezen két hatalom könnyen megegyezhetne és szövetkezhetne aziránt, hogy mely országok és területek, melyik hatalom birtokába jussanak. Ausztria csakis a nyugati, Oroszország pedig csak a keleti országok elfoglalására törekedhetik. E szerint lehetséges, hogy egy Viddintől Szalonikiig húzódó vonal oldhatná meg mindkettő kölcsönös megelégedésére ezen kérdést.

A felosztás esetére tehát az összes szerbek Ausztria fennhatósága alá kerülnének.

Jól tudják Ausztria és Oroszország, hogy a török császárság mint ilyen, hosszú életű nem lesz. Mindkét hatalom ezen alkalmat arra használná fel, hogy határait minnél előbb kiterjessze. Mindkettő mindenképen igyekeznék megakadályozni, hogy a török császárság helyén egy másik keresztény császárság létesüljön, mert ezáltal elszalaszthatnék Oroszország részéről azon szép remény és kedvező kilátás, hogy Konstantinápolyt elfoglalhatná és megtarthatná, ami Nagy Péter után öröklött legkedvesebb tervei közé tartozik; Ausztria számára pedig ebből azon visszariasztó veszély származnék, hogy saját birodalmának délszlávjait elvesztené.

Ausztria tehát kénytelen minden körülmények között állandó ellenségévé válni a szerb államnak: ennélfogva Szerbia részére politikai lehetetlenség az Ausztriával való megegyezés és egyetértés; mert ezáltal önmagának a nyakára dobná a hurkot.

Csakis Ausztria és Oroszország működhetnek közre a török császárság tönkretevése és felosztása tekintetében; erre is törekszenek. Oroszország ezt már hosszú évek során előkészíteni és megvalósítani igyekszik, most már Ausztria sem cselekedhetik másként, kénytelen ezt maga is elősegíteni és önmagára gondolni, amint ezt tette Lengyelország felosztásakor is. Nagyon természetes, hogy a többi hatalmak Franciaország és Anglia vezetése alatt Oroszország és Ausztria ezen terjeszkedését és megnagyobbodását ellenzik. Ezen felosztás megakadályozására legjobb eszköznek vélbetik, ha a török császárság egy független keresztény birodalommá átalakul, mert ilymódon a török császárság bukása után keletkező üres hely kitöltetnék és az európai egyensúly csorbítatlanul fentartható volna. Ezenkívül más segítség nincsen.

A szerb államnak, mely szerencsésen már ki kezd alakulni, de még ki kell terjeszkednie és megerősödnie, — kell, hogy erős alapot találjon a 13. és 14. század szerb császárságban és a gazdag és dicső szerb történetben. A történelemből tudjuk, hogy a szerb császárok a görög császárság hatalmát megtörni megkezdték és majdnem véget vetettek volna néki, úgy, hogy a pusztuló kelet-római császárság helyébe

a szerb-szláv császárságot állították volna fel. A hatalmas Dusán cár, már fel is vette a görög császárság címerét. A törökök betörése hiusította meg ezen átalakulást és akadályozta meg ezt a folyamatot hosszú időre, de most, mikor a török hatalom megtört és úgyszólván megsemmisült, kell hogy ugyanazon szellem feléledve, jogait újra keresse és a félbeszakadt munkát folytassa.

A szerb császárság felépítésénél ezen alapok a roncsoktól megtisztítandók; napvilágra feltárandók, és az ilyen szilárd és állandó történeti alapon az új építkezés ismét felveendő és folytatandó. Ezen vállalkozás az összes nemzetek és kormányaik szemében kimondhatlan fontossággal bír és magas értéket fog képviselni; mert akkor mi szerbek a világ előtt nagy elődeinknek igazi jogutódaiként fogunk feltűnni, akik semmi újat sem cselekedve, csakis dédapjuk birtokát újítják fel. Jelenlegi állapotunk tehát multunkkal fog összefüggni és egy összefüggő, egész, szerves egészet fog képezni; ezért a szerbség, nemzetisége és államélete a szent történeti jog védelme alatt álland. Nem vethetik alaptörekvéseinket szemünkre, hogy ezek újak, alaptalanok, hogy forradalmiak és felforgatók, hanem mindenkinek el kell ismernie, hogy ezek politikailag szükségesek, régmult időkön alapulnak, és a szerbek régebbi állami és nemzeti életében gyökeredznek, mely gyökerek csak újra kihajtottak és virágozni kezdenek.

Ha a szerb császárság újjászületését ezen szempontból tekintjük, akkor a többi délszláv népek is ezen eszmét igen könnyen fogják felfogni és örömmel magukévá tenni, mert talán egy európai országban sem él annyira a történelmi mult emléke, mint a törökországi szlávoknál, akiknél még ma is emlékezetben vannak majdnem az összes hős férfiak tettei és a történeti eseményeik. Ezért biztosan számíthatunk arra, hogy a nemzet ezen ügyet szívesen fogja fogadni és egy évtizedre sem lesz szükség arra, hogy az önálló kormányzás szükségét és hasznát felfogja.

A szerbek voltak a törökországi szlávok közül az elsők, akik saját eszközeikkel és önerejükkel szabadságukért küzdöttek; ennélfogva őket illeti az elsőségi jog, hogy ezt az ügyet tovább is kezeljék. Már most is sok helyt és némely udvarokban sejtik, hogy a szerbekre nagy jövő vár s ez az, ami egész Európa figyelmét Szerbiára irányította. Ha gondolataink csakis a szerb fejedelemségre szorítkoznának, és ha ezen fejedelemségben nem fekszene a jövő szerb császárság csirája, akkor a világ nem törődne többé Szerbiával, épúgy mint a moldvai és oláh fejedelemségekkel sem, melyekben nincsen önálló életelv és melyek csakis Oroszország függelékeinek tekintetnek.

Az új szerb állam délen Európának teljes kezességet nyújtana arra nézve, hogy erős és szilárd állam lenne, mely Ausztria és Oroszország közt fenn tudná magát tartani. Az ország geográfiai helyzete, földrajzi területe, gazdagsága, természetbeli termékei, lakosainak harcias szelleme, továbbá nemzetiségének tüzes és magasztos meg-

őrzése, egységes származása, közös nyelve, — mindez Szerbia állandóságára és nagy jövőjére mutat.

Azon eszközökről, melyekkel a szerb célok elérhetők volnának.

Ha megállapított terv szerint tudatik, hogy mi történjék és ha állandóan eréllyel akartatik, akkor egy alkalmas kormány által az említett cél elérésére az eszközök idejében és könnyen megtaláltatnak, mert a szerb nép oly józan, hogy véle minden, de csak értelmesen elérhető.

1. Bevezető eszközök. A kormánynak tudnia kell: milyen helyzetben vannak a Szerbiát körülvevő különféle provinciákban élő nemzetiségek, hogy ilymódon meghatározhassa, mit lehet tenni, s miként eljárni a kérdésben. Az eszközök pontos meghatározásában ez a legfőbb feltétel. Ezen célból mindenekelőtt éleseszű, el nem fogult és kormányhű egyéneket kell kiküldeni ezen népek és tartományok állapotának kipuhatolására, kik visszatérésük után pontos írásbeli leírást adnának a dolgokról. Különösen Bosznia, Hercegovina, Crnagora (Montenegro) és Észak-Albániáról kell értesüléseket beszerezni. Ugyanekkor szükséges pontosan megismerni Szlavónia, Horvátország és Dalmácia állapotát, — valamint Szerémség, Bánság és Bácska népeinek viszonyait is.

Szükséges ezen ágenseknek utasításokat adni, hogy mily módon utazzák be ezen tartományokat. Egyebek közt meg kell jelölni nekik azon helyeket és személyeket akikkel meg kell ismerkedniök és kiket ki kell kémlelniök. Az anyagi utasításon kívül egy általános főinstrukcióval is kell őket ellátni, melyekben a következő pontok foglaltatnak és melyek rovatait a kikérdők kitölteni tartoznak.

1-ször. Az ország és különösen pártjainak politikai állapotát kell megítélniök; összegyűjtik azon feljegyzéseiket, melyek szerint a nép jobban megismerhető lesz, szívének érzelmei, titkos óhajai megtudhatók volnának; s mindenekelőtt mindazt kitudják, ami már nyilvánosan kimondott és elismert nemzeti közszükségletnek tartatik.

2-szor. Különös figyelem fordítandó a nép és ország katonai állapotára ú. m.: a háborús szellemre, a nép hadi fölszerelésére; aztán a rendes hadsereg számára és diszpoziciójára; hol vannak a katonai raktárak és arzenálok elhelyezve; hol szállíttatnak ki az országban a hadiszerek, úgymint lőszerek és fegyverek, azaz honnét származik az országba a bevitel stb.

3-szor. Összeállítják jegyzékben a legtekintélyesebb és legbefolyásosabb férfiak leírását és jellemzését, nem véve ki azokat sem akik a szerbek ellenségei volnának.

4-szer. Hogy az egyes tartományokban hogy vélekednek Szerbiáról, mit vár, mit óhajt a nép Szerbiától, s mitől tart.

Ezen utasításhoz még hozzáfűzendő, hogy a kiküldött ágensek mennyiben nyilatkozhatnak jelenleg a szerb politikáról, hogy milyen

reményekkel szabad felkölteniök és különösen a szerb fejedelemség határain túl élő barátjainak figyelmét mire kell fordítaniok.

Előbb Bolgárországhoz való viszonyunkat kell megjelölnünk.

Bolgárország az összes szláv országok közül legközelebben fekszik a török császárság fővárosához; ezen országnak legnagyobb része könnyen hozzáférhető; itt vannak a törökök legfontosabb katonai pozíciói és hadseregük nagyobbik része. Semmiféle más európai földön nem érzi magát a török olyan biztosnak és most is úrnak, mint ebben; azonkívül a bolgárok majdnem mind lefegyvereztettek, hozzászoktak a munkához és szolgasághoz, az alázatossághoz. Ezen megjegyzésünk azonban nem tarthat minket vissza attól, hogy a bolgárok valódi értékét el ne ismerjük, vagy ami még rosszabb volna, őket ezért megvessük. Szerencsétlenségre igaz, hogy a bolgárok, bár a törökországi szláv népek legnagyobb ágát képezik, úgyszólván semmi bizalmuk sincsen saját erejökben, és csakis külállamokból jövő (Oroszországból) támadások alkalmából merészelnék megkísérelni felszabadításukat. Oroszországban látják mindenkor azt a hatalmat, mely akarva legtöbbet tehet felszabadításuk érdekében. Oroszország azonban csakis saját érdekében cselekedve, a bolgárokra a török iga helyett a maguk durvább igájukat vetnék; azonban, amint bebizonyult, nem mer saját hadseregével közvetlenül a bolgárok segítségére sietni, mert Európa már felismerte igaz természetét azon állítólagos nemes orosz céloknak, Törökországot illetőleg és tényleg európai háborúra vezetne, ha Oroszország még egyszer át akarna a Dunán kelni. Ez okból Oroszország mások felhasználásával igyekszik cselekedni és keresztülvinni azt, amit önmaga közvetlenül nem képes. Így Mihály fejedelem ügyeikben akaratnélküli eszközük volt az oroszoknak és régi tervükhöz visszatérni igyekeznek, melyet Mihály fejedelem segítségével megvalósítani megkezdettek volt.

Minthogy azonban Sándor fejedelem kormánya Oroszország bizalmát nem bírja, mert nem engedi magát általa vak eszközként felhasználtatni, — Oroszország kényszerítve látja magát a jelenlegi szerb kormány bukását megkísérleni, hogy ennek bukása után egy saját céljait szolgáló kormányt felállíthasson.

Minden kísérlet Oroszország kijátszására, és őt arról meggyőzni, hogy a jelenlegi kormány követni fogja terveit, teljesen sikertelen volna. Mert amint Oroszország észreveszi, hogy Szerbiában az önálló nemzeti szellem fölébred, bármilyen előterjesztés tétetnék is, nem adna neki hitelt. Oroszország sokkal ravaszabb, semhogy félre lehetne vezetni oly célok tekintetében, melyek ellentétesek érdekeivel. S mi több, még arra is lehetne gondolni, hogy Oroszország, ha ez tudomására jutna: hogy Szerbia egész igyekezete: a többi törökországi szlávokkal szoros szövetségbe és egyetértésbe jutni, ezt csakis arra használná fel, hogy azon egyéneket, akik Szerbia

ezen dolgait Törökországban képviselik, Ausztriának és a többi kormányoknak kiszolgáltatná, és Európát meggyőzné arról, hogy ez nem Oroszország ügye, hanem forradalmi, és Szerbia vele ellentétben ilyen felforgató törekvéseket támogat. Mindamellett Oroszország örömmel fogja magát ezen egyetértő összeköttetésektől informáltatni, hogy ilymódon azok nyomait és fejlődését megismerje és lassan-lassan a maga céljaira felhasználhassa.

Minél inkább fogja Szerbia ügyeit önállóan igazgatni, annál kevesebb hitele lesz Oroszország előtt, és ha Oroszországnak semmiképen sem fog sikerülni ezen állásponton változtatni, és Szerbia ilyen önálló politikáját megsemmisíteni, bizonyosan azon igyekszik majd, hogy a törökországi szlávokat Szerbiától elidegenítse, őket egymástól elválassza és egyenetlenségben tartsa, — önmaga azonban minden egyes szláv néppel egyenként összeköttetésbe és megállapodásra fog lépni. Ha tehát Szerbia ezen befolyásnál nem mutatkozik Oroszországnál tevékenyebbnek és buzgóbbnak, akkor utóbbi Szerbiát el fogja nyomni és megelőzni.

Őrizkedni kell ezen ügyben illuzióktól. Oroszország sohasem fog Szerbia előtt megalázkodni, s ha látja, hogy Szerbia nem akarja őt odaadóan és feltétlenül szolgálni, akkor minden előterjesztéseit büszkén és megvetően vissza fogja utasítani. Hiszen saját diplomatáinak határozott és okos tanácsait is, például egy Lievenét, hevesen visszautasította csak azért, mert ezek ideiglenesen engedékenységet ajánlottak; hihető-e tehát, hogy Oroszország idegenek tanácsára inkább fog hajlani, mint saját hű szolgáira? Végre, ha Szerbiában senki sem akadna, aki Oroszországot feltétlenül kész volna szolgálni és ha az kénytelen volna azokkal együttműködni, akik csak bizonyos feltételek mellett szolgálatára állanának, — akkor Oroszország nem vonakodna ezekkel is szövetkezni és együttműködni, mert utóvégre sohasem hagyhatná el egészen Szerbiát; de amíg Szerbiában talál embereket, akik készek őt feltétel nélkül szolgálni és előtte meghajolni, — az ilyen szerbeket mindig elébe fogja helyezni a legelső igaz hazafiaknak.

Oroszország nem engedi meg, hogy egy olyan kis ország, mint Szerbia, neki feltételeket szabjon; elvárja, hogy tanácsai parancsként elfogadtassanak, s azok, akik szolgálni óhajtják, kénytelenek neki teljesen behódolni. Igaz, hogy évtizedek óta elfogadja szolgálataikat, de mire sem használja fel őket, mert nem bírják bizalmát, s ilymódon való eljárása folytán nem akad alkalom Oroszországot kijátszani.

Ha Szerbia a mai alárendelt helyzetéből ki akarja magát vonni, teljesen azon kell fáradoznia, hogy Törökország politikai hatalmát lépésről-lépésre csorbítva, azt magának vindikálja; tulajdonképen ez a pont, amelyen az orosz és szerb politika összeütköznek, mivel Oroszország is a török császárság politikai hatalmának csorbításán dolgozik. De ezen egyetértő működésből nem következik, hogy a szerbek és oroszok céljai és szándékai azonosak, és hogy politikájuknak harmoniában kell lennie.

Röviden szólva: Szerbiának arra kell törekednie, hogy a török államépület köveit egyenként letördelje, és ezen jó anyagból a régi szerb császárság jó, ősi alapjain ismét az új szerb birodalmat felépítse és tető alá hozza. Most, hogy Szerbia még török uralom alatt áll, ezen építőmunka előkészítendő, mert ilyen dolgokhoz nem lehet az utolsó pillanatban hozzáfogni és azokat megvalósítani.

Tulajdonképen azért szólunk részletesebben az orosz és szerb politika jellegéről, mert Bolgárország azon terület, melyen az orosz és szerb érdekeknek leginkább és legelőször összeütközniök kell.

Sokat szóltunk arról, hogy milyen okok folytán, a szerb politika miért nem lehet összhangban az orosszal; de ugyanekkor azt is mondjuk, hogy Szerbia célját legkönnyebben mégis csak Oroszországgal egyetértve érhetné el, de csak akkor, ha az végleg teljességben Szerbia feltételeit is elfogadná, azaz jövőjét tág értelemben véve biztosítaná. Egy szerb-orosz szövetség tényleg a legtermészetesebb volna, de ennek létesülése tisztán Oroszországtól függ és ezt Szerbiának tárt karokkal kellene elfogadnia, ha meggyőződne róla, hogy ezt Oroszország őszintén és szívesen felajánlja s ami csak akkor történhetik meg, ha eddigi rendszerétől eltér, azaz ha inkább a kis Szerbiával való természetesebb szövetséghez húzódik, mint Ausztriához, melynek érdekében ő a nyugati szlávokat védi. Noha nem remélem, hogy Oroszország valaha is őszintén fog Szerbiához szítani, mégis szükséges felemlíteni, hogy milyen haszonnal járna ez Szerbiára nézve; s hogy az ilyen jelenséget azonnal kellene felhasználni; bár sokat szóltunk Oroszország ellen, nem tettük ezt ellenszenvből, hanem kénytelenségből, amire minket maga Oroszország annyiszor cselekedeteivel rászorított.

Csak még néhány szót mondunk Bolgárországról s aztán a továbbiakra áttérünk. Ha mi Bolgárországban a nemzeti szellem hangulatát jól megismertük és a hazafias törekvéseket mérlegeltük, akkor azt kell mondanunk, hogy távol állanak minden erőfeszítéstől, amely hazájuknak a török járomtól való felszabadítását célozza. S mégis Oroszország főtörekvéseit ide irányítja, mert Bolgárország Konstantinápoly kapui előtt terül el és utai rajta át vezetnek oda; de Bolgárországnak Szerbiához való viszonya is szakasztott ilyen, úgy helyzete, mint jelentősége tekintetében. Ha Oroszország csak még néhány évig így dolgozik Bolgárországban, amint eddig tette, s ha ezalatt Szerbia tétlenül nézi Oroszország működését, Oroszország Szerbiának bolgárországi befolyását egészen nélkülözhetővé fogja tenni. Ez szolgáljon Szerbia számára intőjelül, és nem szabad elfelejtenie, hogy csak akkor várhatunk politikai barátságot, ha barátunk iránt előbb is már szeretetet tanusítottunk; Szerbiának kötelessége tehát valamit Bolgárországért tenni, mert a barátságnak és segítségnek kölcsönösnek kell lennie.

Miután tehát a mai Bolgárország helyzetét és nagy fontosságát Szerbiára nézve röviden ismertettük, és az ottani orosz befolyásra

némileg rámutattunk, áttérünk néhány bevezető módnak leírására, hogyan lehetne Bolgárországban a szerb befolyást megalapozni.

1. A bolgároknak nincsenek nevelő- és oktató-intézeteik; ezért Szerbiának saját iskoláit a bolgárok részére meg kell nyitnia és néhány ösztöndíjat a Szerbiában tanuló bolgárok részére létesítenie.

2. A bolgár papság legnagyobbrészt görög nemzetiségű és nem bolgár; ezen okból igen hasznos volna, ha bizonyos számú bolgár ifjú Szerbiában végezné a theologiát, s mint papok honfitársaikhoz visszatérnének.

3. Helyes volna Szerbiában bolgár imakönyveket és egyéb egyházi és bolgárnyelvű könyveket nyomatni; Oroszország már régen cselekszik így, és Szerbiának arra kell törekednie, hogy Oroszországot ebben túlszárnyalja.

4. Szükséges, hogy megbízható, alkalmas egyének beutazzák Bolgárországot, akik a bolgárok figyelmét Szerbiára fordítanák és bennük Szerbia iránt baráti érzületet, reményt keltenének, hogy Szerbia felszabadításuk érdekében a bolgárok segítségére fog sietni és boldogulásukról gondoskodni.

Szerbiának Boszniát, Hercegovinát, Crnagorát és Észak-Albániát illető politikájáról.

Ha közelebbi tekintetbe vesszük ezen országok területét és geográfiai helyzetét, lakosainak harci szellemét és gondolkodásuk módját, könnyen jutunk arra a gondolatra, hogy ez a török császárság azon része, melyben Szerbia a legnagyobb befolyásra szert tehet. Ezen befolyás állandósítása és szervezése nézetünk szerint most (1844) legfőbb feladata Szerbia politikájának Törökországban.

1. Ha két szomszédos nemzet szorosabb szövetségbe óhajt lépni, mindenekelőtt határaikat kell jobban megnyitniok, hogy a folytonos forgalom minél inkább könnyebbé és élénkebbé tétessék. Szerbia azonban törökországi rokon nemzeteitől kínai fallal zárkózott el, és a közlekedés olyan kevés helyre szorítkozik, hogy a nagyobb városokban akad olyan ház, melynek több belépő és kijáró ajtaja van mint a szerb fejedelemségnek. Ezért a boszniai határon az őrség kevesbítése nélkül a be- és kilépő állomások száma szaporítandó, s miért nem a bolgár határon is?

Az annak idején történt intézkedések helyesek lehettek de ezen rendszert még ma is fenntartani, annyit jelentene, mint szerbiát izolálni, ami jövőjével és haladásával teljesen ellentétes volna.

2. Arra kell törekedni, hogy a görög keleti és katholikus szerb-horvát népek nemzeti politikájuk tekintetében megértsék egymást és szövetkezzenek, mert csakis így lehet jó sikerrel ezen politikát követni.

Szerbia kötelessége ezen politikának főelveit mind a két nép részére megfektetni, mert e tekintetben nyomatékkal is léphet fel, s

melyeket diplomáciai jogon és sokévi tapasztalat folytán megvalósítani tartozik. Ezen főelvek egyike: a vallásfelekezetek teljes szabadsága. Ezen elv az összes keresztényekre terjesztendő ki, talán idők multán a mohamedánokra is, — s bizonyosan ki fogja őket elégíteni. Legfőbb állami alapelvül azonban kimondandó: a fejedelmi méltóság örökölhetősége. Ezen elv nélkül, mely a legfőbb állami méltóságban az egységet jelenti, el sem képzelhető egy állandó államszövetség Szerbia és a vele szomszédos szerb népek közt.

Ha a bosnyákok ezt el nem fogadnák, akkor bizonyosan bekövetkeznék a szerb területeknek kis fejedelmi tartományokra való feldarabolása külön uralkodó családok alatt, akik folyton idegen befolyásoknak volnának kiszolgáltatva, mert egymásra féltékenyek és irígyek volnának. Ezen családok közül egyetlen egy sem volna arra megnyerhető, hogy saját érdekeit egy másiknak áldozatul hozza, még akkor sem, ha ezen áldozat valamennyi szerb népek haladása érdekében állana.

Ezen alaphelyzetből következik, hogy még a szerbek általános egyesülése előtt, — ezen átalakulás, mely Boszniában már megkezdődött, olyképen történjék, hogy előkészítője legyen az összes szerbek és szerb tartományok egy egészszé való egyesülésének, mert csak ezen egyetlen úton számíthatunk ezen nagy cél és érdek megvalósítására, mely ezen szerbek mindegyike szeme előtt egyenlően lebeg. Én Szerbiát itt csak azért helyezem első sorba, mert csak ő egyedül képes ezen tervet megvalósítani és köteles azt állandóan ápolni, mindaddig, amíg ezen terv megvalósítása meg nem történhetik, s hogy ennek ideje megérjék, arról Szerbiának kell gondoskodnia. Aki tehát a bosnyák népnek jót akar, annak nem szabad neki az örökölhető fejedelmi méltóságot ajánlani; ezen esetben inkább választassanak meg körükből a legbefolyásosabb férfiak bizonyos korlátolt időre képviselőkké, akik valami tanácsfélét alkotnának. Az ilyen tartománybeli kormánnyal nyitva volna az út a további haladáshoz; aztán könnyen, szorosabban fűződhetnék össze Szerbia Boszniával annak idején, mert akkor ezen egyesülés lehetséges és valószínűvé válik.

Ezen politika, harmadik alapelve: a nemzeti egység, melynek diplomáciai képviselője kell, hogy a szerb fejedelemség kormánya legyen. Nála kell tehát a bosnyákok és egyéb szlávoknak védelmet és minden segedelmet találniok, bármikor eszerint járatik el, annak értékét kell nekik megmutatni. E tekintetben Szerbiának azon meggyőződésben kell élnie, hogy ő az összes törökországi szláv népek természetes védelmezője, s ha ezen kötelességet magára veszi, akkor a többi szlávok fel fogják Szerbiát jogosítani, hogy azok nevében szót emeljen és cselekedjék. De ha Szerbia szomszédjainak, aziránt, hogy csak önmagára gondol, szerencsétlen rossz példát adna, és a többiek szorultságára és előmenetelére nem gondolna, hanem részvétlenül tekintene rájuk, — akkor azok is követnék példáját, nem hallgatnának reá, s így az egyetértés és egység helyébe bizalmatlanság, irígység és balsors lépne.

3. Szükséges még az is, hogy necsak a szerbországi alkotmány alaptörvényei és a fejedelemség főbb közigazgatási berendezése Boszniában és Hercegovinában bevezettessenek, hanem időnként néhány bosnyák ifjú szerb állam szolgálatba fogadtassék, hogy ilymódon gyakorlatilag a politikai, a pénzügyi közigazgatás ágában, a jogszolgáltatásban kiképezzék magukat, és olyan tisztviselők válnának belőlük, akik azt, amit Szerbiában eltanultak, hazájukban alkalmaznák. Ehelyt természetesen meg kell említenem: hogy ezen ifjú egyénekre gondosan kell vigyázni és őket felnevelni, úgyhogy működésükben az összes szerbek egyesülésének és nagy fejlődésének ideája szemük előtt lebegjen. Ezt a kötelességet nem lehet eléggé hangoztatni.

4. Arra, hogy a katholikus szláv népek Ausztriától és befolyásától elforduljanak és Szerbiát jobban megszeressék, különösen szükséges a figyelmet terelni. Ezt legjobban lehetne a boszniai barátok útján elérni, kiknek legfőbbjeit meg kellene nyerni a Bosznianak Szerbiával való egyesítési eszmének. Ezen célból szükséges volna a katholikus ima- és egyházi énekeskönyveket a belgrádi könyvnyomdában nyomatni; aztán a görög keletiek részére is, valamint a nemzeti költemények gyüjteményét, — s melyek egyik lapon latin, a másikon szerb betűkkel nyomatnának. Azonkívül harmadsorban Bosznia rövid nemzeti történetét lehetne kinyomatni, melyből nem szabadna kihagyni némely mohamedán bosnyák hős nevét sem. Önmagától értetődik, hogy ezen történet szláv nemzeti szellemben iródnék egészen a bosnyákok és szerbiaiak nemzeti egysége szellemében. Ezen és hasonló hazafias művek és más szükséges akciók következtében, melyeket okosan kellene megválasztani, Bosznia felszabadulhatna Ausztria befolyása alól és inkább Szerbia felé fordulna. Ily úton egyúttal Dalmácia és Horvátország is olyan munkákhoz jutna, melyeknek kinyomatása Ausztriában lehetetlen, s ezáltal ezen országok is szorosabb összeköttetésbe lépnének Boszniával és Szerbiával. Erre különösen kellene figyelmet fordítani és a fentemlített történetet megiratni egy igen alkalmas és jóeszű egyén által.

5. Szerbia egész külkereskedelme Ausztria kezében van. Ennek a bajnak orvoslását a pénzüggyel foglalkozó egyénekre bízom, és én csak egyet-mást hozok fel, amennyi szükséges ezen tervezet értékének teljessége okából. Zimonyon át a külföldi államokkal kereskedelmi szerződésre lépni, mindig bajos dolog lesz. Ezért Szerbiának új kereskedelmi útról kell gondoskodnia, mely a tengerhez vezetne, és kikötőhöz juttatná. Jelenleg csak az egyetlen út jön számba, mely Skutarin át Dulcignóba vezet. Itt a szerb kereskedő kiviteli cikkei számára a dalmát hajósokban és kereskedőkben fajtársaira találna, igen ügyes és alkalmas emberekre, akik külföldi áruk vételénél jól és becsületesen kiszolgálnák és kezére járnának. Szükséges volna tehát itt egy szerb kereskedelmi ügynökséget felállítani és ennek felügyelete alá helyezni a szerb kiviteli cikkek árusítását, valamint a francia és angol áruk vételét.

Ezen ügyben a [szerb] kormánynak kellene az első lépést megtennie azáltal, hogy egy kereskedelmi ügyvivőt nevezne ki Dulcignóba, aki innét útmutatással szolgálna a szerb kereskedőnek, merre induljon. Ezen ügyvivő, a mi belföldi kereskedőinkkel összeköttetésbe lépve, feladatává tétetnék jól kitanulmányozni azon utatmódot, mely szerint kereskedelmünk haszonnal exportálhatna és ha a kormány ennek hasznos voltáról meggyőződne, ezt a sajtó útján közhírré tétetné, azaz kereskedőink figyelmét ezen előnyös helyre felhívná. Hacsak néhány kereskedőnek sikerülne ott jó és előnyös üzletet lebonyolítania, mások hamar követnék példájukat és lassanként ezen kereskedelmi út megnyílna a kormány állandó közreműködése nélkül is, mert a kereskedők maguk keresnék fel utaikat és az ügyvivő csakis arra figyelne, hogy kereskedőinket ott semmiféle jogtalanság ne érje. Ezek felsorolásából következnék, hogy a délről kiszállított szerb cikkek ára északon emelkednék, és a Szerbiába északról behozott áruk ára csökkenne a délről jövő áruk konkurrenciája által. Szóval: a szerbek ilymódon drágábban adnának el és olcsóbban vennének.

Politikai szempontból is nem kevésbbé fontos volna ezen mód, mert az új ügyvivő szerb lakosok közt tartózkodnak és alkalmilag Szerbia befolyása Észak-Albániára és Crnagorára is kiterjedne; és épen ezek azon népek, akiknek kezében vannak Bosznia és Hercegovina, illetve az Adriai-tenger kulcsai. A szerb ügyvivőségek felállítása és megalapítása, — meg vagyunk róla győződve, — Szerbia politikai sikerének is vétetnék, és rendkívül fontossággal bírna az ottani népek előtt, úgyhogy Szerbia könnyen léphetne ezen lakosokkal szorosabb összeköttetésbe.

Francia- és Angolország nemcsak hogy nem elleneznék ezt, hanem még elő is segítenék, és a porta sem volna ellene, mert ezáltal egyik kikötője újra fellendülne.

6. Szerbiának nem lesz nehéz a görög keleti bosnyákokra nagyobb befolyást gyakorolni. Sokkal nagyobb vigyázatot és figyelmet igényel a katholikus bosnyákok megnyerése, kiknek élén a franciskánus barátok állanak. A felemlitett nyomtatott könyveken kívül, tanácsos volna egy bosnyákbarátot a belgrádi líceum latin vagy más tanszékére kinevezni. Ezen tanár közvetítő szerepet játszhatna Szerbia és a bosnyák katholikusok közt; ezzel mi az első bizalmi lépést megtennénk és vallási türelmességünknek bizonyítékát adnánk. Vajjon nem állíthatna-e fel ezen ferencrendi barát Belgrádban egy katholikus kápolnát is az itt élő katholikusok részére, miáltal elkerülhetnők, hogy egy ilyen kápolna Ausztria befolyása alatt felépülne, ami előbb vagy utóbb úgyis bekövetkezhetik. Ezt a kápolnát az itteni francia konzul védelme alá lehetne helyezni.

Ez alkalmat szolgáltatna a francia kormánynak, hogy ezen üggyel élénken foglalkoznék, s ezáltal Szerbia megszabadulna egy olyan katholikus egyháztól, mely Belgrádban Ausztria befolyása alatt állana.

7. Karagyorgyevits vezére volt a seregnek, természetes, gaz-

dag tehetséggel és tapasztalattal megáldva; de nem tudta felismerni Crnagora (Montenegró) katonai fontosságát, mellyel Szerbiát illetőleg bírt és mindig fog bírni, amikor arról lesz szó, hogy Bosznia és Hercegovina a török uralom alól felszabadíttassék és Szerbiával egyesíttessék. Élénk emlékezetében van még minden szerbnek vajdájának megjelenése Szenicánál és Novibazárnál és nem szükséges, hogy mi a következő javaslatot új érvekkel támogassuk: Szerbia is kövesse Crnagorában Oroszország példáját és adjon a Vladikának rendes évdíjat pénzben. Szerbia ilyformán kevés pénzzel barátságos országra tesz szert, mely legkevesebb tízezer hegységbeli harcost kiállítani képes.

Itt még meg kell jegyeznünk, hogy ezen segítségnek az utolsó pillanatra való elodázása nem fogja meghozni a kívánt sikert és eredményt, minthogy Oroszország majd jogosan fog hivatkozhatni sok évi és állandó segélynyujtására és egy új szerb ajánlat csak kényszerből fakadtnak fog látszani és kétséget kelteni. A crnagoraiak akkor azt mondanák: a szerbországiak nem segítettek meg minket, mikor szűkölködtünk, amivel megmutatták, hogy nem voltak barátaink, és most csakis kihasználni óhajtanak minket.

Szerémség, Bácska és Bánság.

Első pillanatra azt hinné az ember, hogy Szerbia ezen országokkal a legbarátságosabb viszonyban van; minthogy származás, nyelv, vallás, jog és szokás tekintetében Szerbia lakosaival azonos eredetűek. Ha ez nincsen így, akkor ennek oka részben Szerbiában rejlik, mert ez nem igyekezett a magyarországi szerbek rokonszenvét megnyerni. Reméljük azonban, hogy végre, Ausztria ellenséges befolyása következtében ezen hibás magatartás idővel elmúlik és megjavul; és pedig olyan mérvben, amilyenben Szerbia mindinkább rendezett, igazságos, erős és művelt államnak mutatkozik. Most azonban legalább is meg kellene ismerkedni azon tartományok legtekintélyesebb egyéneivel és ott egy fontos lapot alapítani, mely a magyar alkotmány alatt hasznosan tudná a szerb érdeket képviselni s melyet egy ilyen kiváló embernek kellene szerkesztenie, pl. Hadsits Jánosnak vagy hozzá hasonló másnak.

A csehekkel való szövetségről.

Ezen szlávokról ezen alkalommal nem sokat szólunk, nem mintha nem sorolhatnánk be őket ezen tervezetbe, hanem mert kezdetben ez sokaknak inpraktikusnak tűnne fel. Ezért mi röviden átsiklunk ezen kérdésen és ezen tervezet végrehajtására hagyjuk az érdekek felismerését, melyek ezen szövetségből keletkeznének; jelenleg csak annyit ajánlunk, hogy szükséges Szerbiát Csehországgal, Morvaországgal és a tótokkal megismertetni egy óvatos és okos módon, mely nem tűnnék fel Ausztriának.

Jegyzet. Garasanin Ilyés 1844-ben foglalta írásba mindazon alapelveket, melyek az összes szerbek, illetve délszlávok egyesítését

Szerbia hegemoniája alatt célozták. Pánszerb politikai érdekből szította a belgrádi szerb kormány 1848-ban a délmagyarországi szerb fölkelést is.

Garasanin politikai programmját 1886-ban a budapesti országos levéltárban másolatban találtam meg; újabban nem tudtam föllelni.

2.

Belgrád, 1848 március 15.

Mayerhofer belgrádi osztrák konzulnak, Metternich herceg osztrák kancellárhoz intézett jelentéséből a boszniai helyzetről.

Wien, St. A. Serbien F. 10. Varia 1848—1850. Nr. 71. — Belgrad den 15. März 1848.

... Aus Bosnien bin ich noch weniger im Stande Günstiges über die Verwaltung zu melden. Tahir Pascha hat nach kurzer Zeit der Festigkeit, die frühere Wildheit seines Wesens besonders gegen die christlichen Bewohner der Provinz wieder angenommen, welche jetzt durch Frohnen für ihre Grundherren, dem Pascha und die Gemeinde und durch Geldleistungen, deren Erpressung der Gouverneur sich nun auch im eigenen Interesse erlaubt, zur Verzweiflung gebracht werden. Täglich kommen bedrängte mit Klagen und Beschwerden, welche hier keine Lösung finden können, in Serbien an, und es ist bei den mir bekannten Einflüssen von Aufwieglern aus Italien und Albanien und bei dem lockenden Beispiele der limitrophen serbischen Verwaltung eine Beunruhigung jener Provinz, welche in dieser aufgeregten Zeit sehr unangenehm werden könnte, gar leicht zu besorgen.

Az európai forradalmak kitörésekor a belgrádi szerb kormány Boszniát is forradalmosítani megkísérlette, de a kitörést a porta erős csapatok összevonásával meghiusította.

3.

Pest, 1848 március 17—19.

A márciusi pesti szerb gyűlés jegyzőkönyvi határozatai.

Egykorú nyomtatvány. Дѣянія, књ. III. 1848. Anhang 3. бр. 1.

Протоколли засѣданія скупльньі у Пешти Србаля одъ 5., 6., 7. Марта 1848.

I.

1848. Марта 5-огъ.

Србльи, Пештанцьі и Будимцьі, и прочи изъ свію краєва Кралѣвине Унгарске овомъ приликомъ овде у Пешти налазећи се, узимајући у призрѣніє найважнія са бурномъ силомъ

и незадржаэмомъ брзиномъ по целой Европи показіваюћа се появленія, найсветію свою народну дужностъ сотимъ изпунявають, данасъ Марта 5-тогъ по стар. 1848. године у єдно саставише и са крепкимъ, у Царско-Кралѣвску милостъ, коя є желѣ и потребе народне познати и изпунити свагда готова была, поузданѣмъ, и топлимъ спрама прочи жителя, Унгарске Кралѣвине, кой су се найчовеколюбивія основоположенія бранити готовима быти показали, позѣреніємъ, о важности садашньи обстоятелства уобште, и о желяма и потребама народа Србскогъ поособъ посовѣтовавши се заключили су:

Прво: Узимаюћи у призрѣніє важностъ предузеты вопроса, о койма се само после зрелогъ разсужденія заключеніє донети може, єданъ одворъ између себе испослати, кой ће се о горе наведеномъ посовѣтовати, и успѣхъ овога совѣтованія писменно сочинити. За предсѣдателя одбора изабранъ є єдинодушно и єдногласно:

Благородный Господинъ Исидоръ Николићъ, секретаръ при кр. мѣстозаст. Унг. Совѣту,

за подпредсѣдателя:

Высокоученый Госп. Дръ. Іоаннъ Субботићъ; за Бележника Высокоучен. Госп. Теодоръ Павловићъ; за членове:

Господа:	Господа:
Георгій Стояковићъ	Мих. Крестићъ
Ѳеодоръ Мандићъ	Теод. Радос. Томићъ
Яковъ Игњатовићъ	Симеонъ Филипповићъ
Максимъ Лудаићъ	Іоаннъ Ђорђевићъ
Василіє Лонгиновићъ	Кузманъ Пеаковићъ
Александеръ Поповићъ	Димитрій Савићъ
Гавр. Обрадовићъ	Іоаннъ Витковићъ
Мих. Шевићъ	Георгій Марго
Єфремъ Барйћъ	Георгій Кода
Іоаннъ Трифоновићъ	Георгій Руссъ
Наумъ Бозда	Павле Радовановићъ
Іоаннъ Политъ	Илія Вуйћъ
Лазаръ Марковићъ	Юлій Радишићъ
Светозаръ Неделковићъ	Павелъ Путникъ
Аркадіи Пейћъ	Георгій Крестићъ

Второ: Изабраномъ овомъ одбору по потреби и више членова придодати самъ одборъ може.

Треће: Одборъ има одма слѣдующегъ дана после полдне и то при отвореномъ вратма засѣданіє држати, и проче све у овомъ обстоятелствама нуждне кораке чинити, на коє му се совимъ од свію присуствуюћи пуномоћіє дає.

Перводитель: Симеонъ Филипповићъ, Др. Іованъ Субботићъ втори предсѣдатль. (Следују 128 подписи.)

II.

1848. год. Марта 6-тогъ.

Подъ предсѣдателствомъ благородногъ Господина Секретара кралѣв. унг. мѣстозаст. Совѣта Исидора Николића, у присуствію подпредсѣдателя Дра Іоанна Субботића Бележніика Теодора Павловића, изабраны членова одбора и прочи изъ Пеште и Будима и прочи Краева Кралѣвине Унгарске многочисленно скуплѣный Србаля: Предсѣдатель е словомъ Соборъ поздравіо: после тога:

1. На учинѣно предложеніе одъ стране едногъ члена одбора, да се на ову скупштину и одъ стране овдашнѣ Влашке и Грчке општине неколико членова позову, — како сви членови одбора, тако и прочи присуствуюћи следуюћи основоположеніяма взаимне свагда између свію приврженика несоединѣногъ гр. православногъ вѣроизповѣданія постоеће любови, предложеніе су примили и одма су између себе одбор изпослали, кой ће горепоменутимъ обштествама готовостъ скупштине ньи у свой кругъ пріимити, сообштити.

2. Приликомъ поведеногъ говора о зломъ станю нашьи народны школа, и изяснившемъ се у овомъ смотренію одъ присуствуюћи негодованію — заклучено е протоколларно неповѣреніе спрама садашнѣгъ врховногъ надзырателя наши школа. Г. Евг. Ђурковића изрећи, и своимъ путемъ искати, да се онъ одма са овога званія уклони.

3. Читане су од члена одбора госп. Георгія Стояковића поднешене точке, у койма се желѣ и потребе народа Србскогъ подржавају, кое су како членови одбора, тако и сви присуствуюћи у зрело разсужденіе узели, и у истомъ на предложеніе у совѣтованю ревностно участвуюћи многочисленно скуплѣны Србаля неке промене учинивши, — како одборъ, тако и прочи присуствуюћи у главномъ су се согласили, и заклучено е исте точке, содржаваюће у себи желѣ и потребе народа, како нѣговомъ Величеству Кралю, тако и државномъ земальскомъ Собору оправити. Слѣдствомъ овога наложено е Бележнику, да за сутранѣ засѣданіе наведене точке у овомъ редъ доведени, на чисто преписане донесе, а осимъ тога и прошенія, съ койма ће се ове на свое место оправити, сочини и готово донесе, да бы се одма подписати и оправити могла. Точке горенаведене овако гласе:

1. Србльи признаю мађарску народностъ и дипломатичко достойнство мађарскогъ езыка у Унгарій: али захтѣваю, да се и ньіова народностъ призна, и слободно употреблыванѣ езыка ньиногъ у свимъ ньинимъ дѣлима и савѣтованьма закономъ утврди.

2. Независность, слободу, и узаймну еднакость вѣроисповѣданія са другимъ христіянскимъ вѣроисповѣданіяма отечества; слободно устроенѣ, и управлянѣ церкве; и обезбѣђенѣ црковногъ езыка.

3. Да се Бачка Епархіа таки и пре нашегъ Народногъ Собора подпуни, а у будуће ни една Епархія преко Каноническогъ времена упразднѣна оставити не сме.

4. Да се наши Манастыри са своймъ притяжаніяма у законъ уведу, а одузета притяжанія да имъ се врате.

5. Да се при нашимъ Консисторіяма, и Апеллаторіюму пристави соразмѣрно число лица мирскогъ станя са правомъ гласа у свима дѣлима.

6. Да се восточно вѣроисповѣданіе противъ свакогъ исповѣдателногъ нападаня, а найпаче противъ Уніе обезбеди, а Цркве, кое садъ у вопросу стое, таки Народу восточногъ нес. вѣроисповѣданія поврате.

7. Слободно и независно устройванѣ и управлянѣ школа наши и воспитанія народногъ.

8. Право Народный нашъ Соборъ сваке године періодически држати.

9. Да се нашъ Народный Соборъ, кой е већъ рѣшенъ, незакосно сазове, и да се на овай одъ стране мирске сто, одъ стране клира двадесеть и петъ, а одъ стране Граничара 50 лица саберу, и то одъ овихъ последньихъ двадесетъ войничкогъ, а тридесетъ грађанскогъ реда да буду.

10. Да засѣданія у нашемъ Народномъ Собору явна буду.

11. Право изъ нашегъ Народногъ Собора свако захтеванѣ Народа Ньовомъ Величеству поднети.

12. Право у Собору нашемъ Народномъ Верховногъ надзырателя школа нашихъ, и Ассистенте као тако названогъ народногъ, тако и школски фондова избирати, и слободно устроеніе, управлянѣ и располаганѣ народногъ фонда, и свію свой фундація у Монархіи Аустрійской.

13. Да се нашемъ Архи-Епископу и Епископима на државномъ Унг. Собору мѣсто и глас достоинству сходно по реду старешинства чина међу Римскимъ Архи- и Епископима даде.

14. Да се членъ закона 10. 1792 обистини, и Србльи како при найвышимъ и вышимъ управляюћимъ Надлежателствама тако и при судилиштама приставе.

15. Да се Кикиндскомъ, и Потискомъ Диштрикту право даде Посланике у Таблу Станова и Чинова са правомъ гласа шиляти.

16. Уређенѣ границе войне у смотренію црквеномъ, школскомъ, войничкомъ и политичкомъ на основу слободе и свое народности.

17. Да се Србльи восточногъ вѣроисповѣданія у смыслу закона државныхъ и свойхъ привилегія ослободе одъ даваня десетка Римскомъ свештенству.

Кралю вѣрностъ! Отечеству сваку жертву! Маџарима братску любовъ!

Перводитель
Симеонъ Филипповићъ (Следуjу 100 подписи).

III.

1848. год. марта 7-могъ.

Подъ председателствомъ Благородног Господина Секретара при Кр. Унг. мѣстозаступномъ Савѣту Исидора Николића, у присуствiю изабраны членова одбора и прочи изъ Пеште и Будима и други Краева Кралѣвине Унгарске многочисленно скуплѣньи Србаля.

4. Подпредсѣдатель Г. Дръ. Іоаннъ Субботићъ прочитао є одъ нѣга по смыслу у предидућемъ засѣданiю донешеногъ заключенія у редъ доведене точке захтѣваня Народа Србскогъ у себи содржаваюће; — кое є одма печатати дати заключено, и што пре свима обштинама Србскимъ разаслати. Осимъ тога є поводомъ овымъ заключено ове печатане точке посредствомъ особенне на овай конацъ изпослане депутаціє не само Нѣг. Величеству Милостивомъ нашемъ Кралю, него и Нѣг. Царско-Кралѣвскомъ Высочеству Стефану Палатину, новонаименнованомъ Вице-Кралю, и Председателю новонаименнованогъ пододговорногъ Унгарскогъ Министеріюма грофу Лудвику Баћани оправити.

5. Прѣдсѣдатель скупштине за членове ове депутаціє предложіо є слѣдуюће, кой су одъ скупштине примѣни.

За предсѣдателя Депутаціє Кралѣв. Совѣтника Госп. Павла Трифунца одъ Бартфе. За членове:

33 особе. (м. н. Іоаннъ Субботићъ, Іаковъ Игнятовићъ, Ђ. Стояковићъ, Ѳ. Мандићъ, Іоаннъ Николићъ, Барон Георгіи Сина, Петаръ Чарноевићъ, отъ Маче.)

Овомъ приликомъ умолѣнъ є садашный предсѣдатель скупштине, кои є како досадъ свагда повѣреніє Народа Србскогъ притяжавао, тако и овомъ особито приликомъ засведочіо, да му у нѣговимъ родолюбивимъ прсима право србско срце куца, да бы усердіє изабрану депутацію предводити имао, но Госп. предсѣдатель готовимъ быти изяснююћи се свуда и свагда за ползу народа Србскогъ дѣлати, моліо є, да бы га родолюбивй присуствуюћи Србльи одъ тога рѣшили, будући є у садашнѣ време кодъ кралѣв. мѣстозаст. Совѣта и србске ползе ради нѣгово присуствованѣ нуждно, но на повторителну молбу свію присуствуюћи приміо се изпослану депутацію предводити.

6. Одостовѣренъ и подписанъ е протоколъ предидућа два засѣданія.

Перовoдитель
Симеонъ Филипповићъ

(Следују 48 подписи).

Исидоръ Николићъ
председатель.

Др. Іоаннъ Субботићъ
подпредсѣдатель.

И кадъ се тако ово на ползу Народа Србскогъ предузето и држано совѣтованѣ съ помоћу Божіомъ са пожеланимъ успѣхомъ на задовольство свію присуствуюћи окончало, предложіо е Г. предсѣдатель, да бы се ови оригинални протоколи вѣчногъ спомена ради у архиву Матице Србске положили, кое едногласно одъ свію одобрено буде и Г. предсѣдатель е у овом смислу и на присуствуюћегъ подпредсѣдателя Матице Србске молбу свою управіо. На ово е Г. предсѣдатель благодаривши свима присуствуюћимъ на ньіовом нѣму указаномъ повѣренію и на ревности, съ коіомъ су у свему участвовали, засѣданіе разпустіо.

Перовoдитель
Симеонъ Филипповићъ

Исидор Николићъ
предсѣдатель.

Теодор Павловићъ.

Fordítása:

A Pesten 1848 március 17., 18. és 19-én egybegyűlt szerbek gyűlési jegyzőkönyve.

I.

1848 március 17-én.

A pesti, budai és a magyar királyság minden vidékéről jelen alkalommal Pesten tartózkodó s egyéb szerbek, tekintetbe véve a viharerővel és feltartóztathatlan gyorsasággal egész Európában nyilvánuló fontos jelenségeket, legszentebb kötelességüket teljesítvén, ma 1848 március 17-én [g. k. naptár szerint március 5-én] egybegyűltek, és erősen bízván a csász. kir. kegyben, mely a nemzeti óhajokat és szükségleteket felismerni és teljesíteni mindenkor kész volt, reménnyel és bizalommal a magyar királyság többi lakosai iránt, akik a legemberszeretőbb alapelveket megvédeni készeknek bizonyultak; meggyőződve általában a mai körülmények, s különösen a szerb nemzet óhajainak és szükségleteinek fontosságáról, — tanácskozván, a következő határozatokat hozták:

Először: figyelembe véve a tárgyalás alá kerülő kérdések fontosságát, melyekről csakis érett megfontolás alapján lehet határozatot hozni, a gyűlés saját kebeléből egy bizottságot küld ki, mely

a fentiekről tanácskozva, ezen tanácskozás eredményét írásbelileg leszögezi.

A bizottság elnökéül közlelkesedéssel és egyhangúlag megválasztatott: nagyságos Nikolits Izidor úr, a magyar királyi helytartóság titkára. Alelnökül: tekintetes dr. Szubotits János; jegyzőül tekintetes Pávlovits Tivadar; tagokul: Sztojákovits György, Mándits Tivadar, Ignyátovits Jakab, Ludajits Makszim, Longinovits Bazil, Popovits Sándor, Obradovits Gábor, Sévits Mihály, Barits Jefrem, Trifonovits János, Bozda Naum, Polit János, Markovits Lázár, Nedelkovits Szvetozár, Pejits Árkád, Kresztits Mihály, Tomits Radoszláv Tivadar, Filippovits Simon, Gyorgyevits János, Pejákovits Kuzmán, Szávits Demeter, Vitkovits János, Margo György, Koda György, Rúsz György, Radovánovits Pál, Vujits Ilyés, Radisits Julius, Putnik Pál, Kresztits György.

Másodszor: feljogosíttatik ezen megválasztott bizottság, hogy szükséghez képest egyéb tagokkal is kiegészítheti magát.

Harmadszor: a bizottság a következő napon délután azonnal, nyilt ülésen tartozik ülésezni és aztán ezen körülményekhez képest a szükséges lépéseket megtenni, amire az összes jelenlevők által felhatalmaztatik.

Szubbotits János másodelnök. | Jegyzőkönyvvezető Filippovits Simon.

(128 aláírás.)

II.

1848 március 18-án. Nikolits Izidor, a magyar királyi helytartóság titkárának elnöklete alatt, és dr. Szubotits János alelnök, Pávlovits Tivadar jegyző, a megválasztott bizottság tagjai, valamint a pesti, budai és a magyar királyság egyéb végeiről számos összegyűlt szerbek jelenlétében, — az elnök a gyűlést üdvözölte; ezután:

1. A bizottság egyik tagjának indítványára, mely szerint ezen gyűlésre a helybeli oláh és görög hitközségek néhány tagja is meghivassék, — úgy az összes bizottsági tagok, valamint a többi jelenlevők, a görög nem egyesült hitfelekezet hívei közt mindenkor fennállott kölcsönös szeretet elvét követvén, — az indítványt elfogadták és a maguk köréből azonnal egy küldöttséget választottak, mely közölni fogja a fentemlített hitközségekkel a gyűlés készségét, őket körébe fogadni.

2. A nemzeti iskoláink rossz állapotáról elhangzott felszólalás, és az ezt követő felháborodás kijelentése kapcsolatában, — elhatároztatott, hogy iskoláink jelenlegi főfelügyelőjének Gyurkovits Jenő úrnak jegyzőkönyvileg bizalmatlanság fejeztessék ki, és a maga útján kéressék ezen hivataltól való azonnali eltávolítása.

3. Sztojákovits György úr, a bizottság tagja, felolvasván az általa előterjesztett pontokat, melyekben a szerb nemzet óhajai és szükségletei foglaltatnak, s melyeket úgy a bizottság tagjai, mint a jelenlevők

józan megfontolás alá vettek, és melyeken a tanácskozáson résztvett többi egybegyűlt szerbek indítványára némely változások tétettek, — úgy a bizottság, mint a többi jelenlevő a főbb dolgokban egyetértvén ezen pontokat, melyek a nemzet óhajait és szükségleteit tartalmazván, a király Őfelségének mint az országgyűlésnek felterjeszteni, elhatároztatott. Ennek következtében a jegyző utasíttatik, hogy a felemlített pontokat szövegezve, tisztázatban leírva a holnapi gyűlésre hozza el, és ezenkívül a kérvényeket is, melyekkel azok illetékes helyeikre felterjesztendők, megszerkesztve, úgy hogy azonnal elkészítve aláírattassanak. A felemlített pontok következően hangzanak:

1. a szerbek elismerik a magyar nemzetiséget és a magyar nyelv diplomáciai méltóságát Magyarországon: de óhajtják, hogy az ő nemzetiségük is elismertessék, valamint nyelvük szabad használata összes ügyeikben és tanácskozásaikban, törvényileg biztosíttassék;

2. továbbá vallásuk függetlenségét, szabadságát és kölcsönös egyenlőségét a haza többi keresztény felekezeteivel szemben; az egyház szabad szervezését és igazgatását; az egyházi nyelv biztosítását;

3. hogy a bácsi püspökség azonnal, nemzeti kongresszusunk előtt már betöltessék; és a jövőben egy egyházmegye sem maradjon a kánoni időn túl betöltetlenül;

4. hogy kolostoraink szerzeményeikkel törvénybe iktassanak és elkobzott javaik nekik visszaadassanak [kezelésük a nemzeti kongresszustól tétessék függővé];

5. hogy konzisztóriumjainkban és a fellebbviteli tanácsban arányosan a világi rendek is, az összes ügyekben szavazati joggal, alkalmaztassanak;

6. hogy a görög keleti vallásfelekezet minden vallásfelekezeti üldözéssel szemben, különösen az unió ellen megvédessék és a templomok, melyek most pör tárgyát képezik, a görög keleti vallás felekezetű nemzetnek azonnal visszaadassanak;

7. nemzeti iskoláink és nemzeti közművelődésünk szabad és független szervezését és igazgatását;

8. jogunk legyen nemzetgyűlésünket (kongresszus) évenként periodice megtartani;

9. hogy a már elhatározott nemzeti kongresszusunk, haladéktalanul egybehívassék, és erre a világiak részéről 100, az egyháziak részéről 25, a határőrök részéről 50 egyén választassék, s az utóbbiak közül húsz a katonai, harminc a polgári rendből vétessenek;

10. nemzeti kongresszusaink ülései nyilvánosak legyenek;

11. jogunk legyen nemzetgyűlésünkből a nemzet minden kérelmét egyenesen Őfelsége elé terjeszteni;

12. joga legyen a kongresszusnak iskoláink főfelügyelőjét és úgynevezett nemzeti valamint iskolai alapjaink kezelőit megválasztani; a nemzeti alapokat szabadon szervezni, igazgatni és felhasználni, valamint azon összes alapokat is, melyek az osztrák monarchiában tulajdonunkat képezik;

13. hogy érsekünknek és püspökeinknek a magyar ország-gyűlésen, korszerinti sorrendben a római érsekek és püspökök között méltóságuknak megfelelően szavazati joggal hely adassék;

14. hogy az 1792-ik évi X. t.-c. azon szakasza végrehajtassék, mely szerint úgy a legfelsőbb és felsőbb közigazgatási hatóságoknál, valamint a bíróságoknál szerbek is alkalmazandók;

15. hogy a kikindai és tiszamenti kerületek a karok és rendekhez szavazati joggal bíró követeket küldhessenek;

16. a határőrvidék rendezését egyházi, iskolai, katonai és politikai tekintetben a szabadság és nemzetiség alapján;

17. hogy a görög keleti vallású szerbek az állami törvények értelmében és kiváltságaik alapján a római papságnak fizetendő tizedtől felmentessenek.

Hűség a királynak! A hazáért minden áldozat! A magyaroknak testvéri szeretet!

Jegyzőkönyvvezető:
Filippovits Simon. (100 aláírás.)

III.

1848 március 19-én. Nikolits Izidor, a magyar királyi helytartótanács titkárának elnöksége alatt, a megválasztott bizottsági tagok és a pesti, budai, valamint a magyar királyságból számosan egybegyűlt szerbek jelenlétében.

4. Dr. Szubotits János, alelnök úr az előző ülésben hozott és megszövegezett határozatok értelmében az általa szerkesztett pontokat, melyek a szerb nemzet óhajait tartalmazzák, felolvasta; — elhatároztatott ezeknek azonnali kinyomatása és az összes szerb községeknek való megküldése; ezen alkalomból elhatároztatott a kinyomatott pontokat evégből külön megválasztott küldöttségek útján, nemcsak a mi királyunk Őfelségének, hanem a cs. kir. Őfenségnek, István nádornak, az újonnan kinevezett királyi helytartónak, az imént kinevezett magyar királyi felelős minisztérium elnökének, gróf Batthyány Lajosnak is felterjeszteni.

5. Ezen deputációk tagjaiul a gyűlés elnöke a következőket ajánlotta, akiket a gyűlés megválasztott.

A küldöttség elnökéül bártfai Trifunác Pál királyi tanácsos; tagokul: pedig harminchárom egyént (köztük Szubotits János, Ignyátovits Jakab, Sztojákovits György, Mándits Tivadar, rudnai Nikolits János, Szina György br., mácsai Csernovits Péter stb.).

Ezen alkalommal a gyűlés jelenlegi elnöke felkéretett, aki eddig és mindenkor a szerb nemzet bizalmát bírta, és ezen kiváló alkalommal is bebizonyította, hogy hazafias keblében igazi szerb szív dobog, hogy a megválasztott küldöttséget vezesse, de az elnök, bár kész lévén a szerb nemzet érdekében mindenhol és mindenkor eljárni, —

megkérte a jelenlevő hazafias szerbeket ettől őt felmenteni, mert a jelen időben a magyar királyi helytartótanácsnál a szerb érdekek miatt szükséges a jelenléte, — azonban valamennyi résztvevő ismételt kérelmére mégis elfogadta a kiküldött deputáció vezetését.

6. Hitelesíttetett és aláíratott az előző két ülés jegyzőkönyve.

Filippovits Simon
jegyző.

Nikolits Izidor
elnök.

Dr. Szubbotits János
alelnök.

(48 aláírás.)

S mikor így a szerb nemzet javára tervezett és megtartott tanácskozás Isten segedelmével az összes résztvevők megelégedésére az óhajtott sikerrel befejeztetett, az elnök úr azt indítványozta, hogy az eredeti jegyzőkönyvek örök emlékül a „Szerb Matica“ levéltárába letétbe helyezendők, ami egyhangúlag az összes jelenlevők által elfogadtatott; az elnök ilyen értelemben megkérte a Szerb Matica jelenlevő elnökét. Miután az elnök az összes jelenlevőknek megköszönte az iránta tanusított bizalmat és azon igyekezetüket, mellyel mindenben résztvettek; — az ülést feloszlatta.

Jegyzőkönyvvezető:
Filippovits Simon.

Nikolits Izidor
elnök.

Pávlovits Tivadar.

A magyar közvélemény a pesti szerb pontokban, melyek a bécsi és pesti márciusi események hatása folytán hozattak, nemzetiségi szeparatizmust látott, mert a szerbek az egyházi kongresszusból világi nemzetgyűlést akartak alakítani, mely a magyar kormány mellőzésével, a királlyal egyenesen érintkezett volna. A pesti és budai szerbek a közvélemény megnyugtatására a „Pesti Hirlap“ 1848. 91. számában kijelentették, hogy távol állanak az elszakadási szándéktól és nemzetgyűlésük alatt az egyházi kongresszust értik; március 31-én újból kijelentik a hazához való hív voltukat és a szerb nyelv használatát csak belügyeikben óhajtják biztosítani.

A pesti 1848. március 17—19-én tartott szerb gyűlés nyomtatott jegyzőkönyve, a Rajacsits patriarcha-féle „Дѣянія-ban, Anhang, 3. бр. 1. 1848. кн. III. találtatik. — A pesti határozatok 17 pontja a Летопис. M. C. 1851. кн. I, 83. стр. 111—113. alatt; valamint a Србске Новине (Београд) 1848. бр. 21. alatt is közöltetett.

4.

Pozsony, 1848 március 19.

Zsivkovits Pantalejmon temesvári görög keleti szerb püspök körlevele, melyben megyéjének híveit arról értesíti, hogy a jobbágyság megszűnt.

A körlevelet nem szerezhettem meg a volt temesvári püspökség levéltárából. Zsivkovits püspök az 1848 április 26-án Temesvárt kibocsátott körlevelében hivatkozik reá. — A hasonló tartalmú felhívást lásd a 22. számú iratnál.

5.

Újvidék, 1848 március 21.

Sztratimirovits György és társainak az újvidéki nemzetőrség megalakítása iránti felhívása.

Egykorú nyomtatvány birtokomban.

Patrioten!

Die Freiheit macht ihre Runde durch die Welt, sie hat auch in unserem Lande ihre Altäre aufgerichtet. Alle Hindernisse der Freiheiten sind beseitigt, wir können ungehindert nach den höchsten Gütern des Menschen und Bürgers ringen. Allein ausser dieser herrlichen Wirkung äusserst sie bei uns Unschätzbare dadurch, dass sie mit gleichen Interesse — *die innige Vereinigung der verschiedenen Völker bezwecket.* Denn da die Freiheit nur mit vollkommener Achtung aller angebornen Rechte bestehen kann, so ist *jede Nationalität und Kirche des Landes garantirt*, es kann also Ungar, Serbe und Deutsche sich brüderlich die Hand zum unvergleichlichen Bunde reichen. Allein Patrioten die wahre Freiheit ist mit Gesetzlichkeit unzertrennlich, sie kann nur dann segensreiche Früchte bringen, wenn die Bestrebungen durch Ordnung geregelt werden. Also vor aller Achtung jedes bestehenden Rechtes und Gesetzes in so lange sie nicht durch Bessere ersetzt werden; dann wird eine glorreiche Reform erfolgen, die uns die Achtung aller wahrhaft liberalen Völker sichern wird. Der riesenschnelle Gang der Ereignisse, macht es jedoch der vollziehenden Gewalt unmöglich, überall und Jedes zu überwachen, es wird demnach unsere Pflicht sein, selbst für Ordnung zu sorgen, — uns dahin zu vereinigen, dass jeder Unfug, jede Gewaltthätigkeit verhindert und strengstens bestraft werde. Dieses wird am zweckmässigsten erlangt, wenn wir dem Beispiele unserer Hauptstädte folgend, in aller Eile und auf dieselbe Weise *die Organisierung einer Bürgergarde* betreiben. Zu diesem Zwecke werden also alle wahren Patrioten eingeladen, heute Vormittags 11 Uhr mit aller Ruhe mit vollkommener Vermeidung aller Ärgerniss gebenden Auftritte vor dem Stadthause sich einzufinden, und durch eine selbstgewählte Deputation den Magistrat aufzufordern, damit er sich der Bestrebung der Bürgerschaft anschliesse und die nöthige Anstalt zu Bildung der National Garde betreiben wolle. Jeder Ehrenmann, jeder Patriot wird ohne Zweifel dieser wichtigen und nöthigen Proklamation bestimmen.

Neusatz, am 21. März 1848.

Georg Stratimirovics, Georg Servitzky, Radivoj Stratimirovics, Damian Kaulitzy, Dienesch Dedinsky, Andreas Petrovics, Stephan

Vladisavljevics, Johann Bugarski, Johann Grujics, Basil Nikolics, Georg Dada, Kornhofer Ludwig, Karl Harsch, Peter Stojanovics, Mihailovics Demeter.

Sztratimirovits György a kivívott szabadság által minden nemzetiség és vallásfelekezet biztosítását látta, és a nemzetőrség felállításával a közrend fenntartását célozta. Feltünő azonban, hogy az újvidéki magyarok a felhívást nem írták alá, csak néhány német és tót.

6.

Bécs, 1848 március 21.

A bécsi szláv egyetemi hallgatók üdvözlete horvát, szlavon és dalmát testvéreikhez.

Megjelent: Zora Dalmatinska 1848. 14. sz.; Novine, dalmat. horv. slav. 1848. III. 25. 27, c. egykorú lapokban.

Pozdrav slavjanskih djakah universiteta bečkog bratji po Hervatskoj, Slavoniji i Dalmaciji.

Sloboda štampe, narodna straža, konštitucija blago su već sviuh narodah austrijske cesarevine. Mi ovdašnji slavianski djaci nismo bili zadnji u tom boju za svetinje ove: u nas ima najviše žertvah. Čujte dakle bratjo, našu rič.

Nas slavjana ima polovina u cesarevini, pa opet nas je gnjelo, mučilo tudjinstvo, kako ni jedan drugi narod, mučilo i gnjelo sladke riči mira i ljubavi govoreći. Šta je to nesreći uzrok? Naš narod nije ustao i kazao svoju volju narodnu. Kod kuće su ga ljudi samoživi obsenjivali, varali i vratjali od istine, koju je bog stvorio za svaku dušu.

Znate, što su ljudi samoživi? oni koji bi pustili propasti milione naroda od zla i nevolje samo da im je brada masna, terbuh pun, pak još tomu naslov ili titul gospodski da se razpoznat mogu od sirote tegleće narodne. Vrime je dosto, da to nehristjansko stanje prestane za sve narode svita, te im grane sunce slobode.

Ali nevirujte, da će vam sloboda samo doći, ili daće vam ju koji tudjin doneti. Nu šta velimo? Ne, čitava naša propastnost vikat će vam iz tugujuće duše: Sada ili bog zna kada. Zato ustani bidni narode i kaži tvoju volju veličanstvenu. Učinite to, i viste narod slobodan. I mi smo djaci ustali 3.000 nas samo, ustali slobodni u duši i sercu, pa glejte šta smo dobili. Mi smo bili za sirotu narod, i snami se je odmah združio narod; i vi ćete biti za narod; i svami će se združit narod. S narodom se združio i naš spasitelj Isus.

Ljudi samoživi kazat će vam da već imate i vi slobodu štampe i narodnu stražu, pa da nez bijete komedie. Znate šta je sloboda bez narodnosti? Tilo bez duše. Mertva stvar. Mi hoćemo živu slobodu. A zar neznate, da su nam htili utamaniti u Požunu u ime one mertve slobode i imena našega naroda, i narodne boje, i narodni

pečat i jezik, govor naš narodni itd? Sloboda i narodnost za sav su svit nerazlučive stvari. Nevirujmo sladkoj i lukavoj riči onih, koji nam rade već pol vika neumorno i postojano o glavi. Očitujte samo svoju narodnu želju i dušmane ove naše i ljudstva stići će božja pravica.

Ljudi samoživi reći će vam, da se ukanite, da niste na putu zakonitom. I nam su tako govorili niki professori i druga niki gospoda. Znate o kakvom zakonitom putu oni govore? O onom što su ga oni napisali na papir. Po tom njihovom putu prošao bi prie svit, nego što bi se oslobodio. Nas slavjanah je serce čisto, duša čista: mi ćemo narodnost u slobodi iliti slobodu u narodnosti. Mi smo sigurno posvidoćili svoju virnost kralju i cesaru svome i ako ustreba pripavni smo ju još pokazati.

Ljudi samoživi primetit će dalje, da vam želje neće uslušati i ispuniti kralj naš. Nevirujte njihovim ričima. Mi vam kažemo, da hoće, samo dodjite narodom voljom. Vi možete deržati narodnu skupštinu, u njojzi izabrati bana, vašu samostalnost i slobodu narodnu saželiti, vi se možete s našom granicom junačkom sjediniti, pak poslati vaše poslanike ovamo, i naš dobar kralj potverdit će vaše želje.

Ljudi samoživi tražit će vas vojnicima. Ne virujte im. Kad uzvide vojnici da je to narod koji rodi, pristat će uzanj, jer i oni su od naroda i znaju da smo svi za našeg kralja i cesara Ferdinanda, a proti svakom koji nije zanj. Čujte što reče 13. ožujka u vrimenu našeg bečkog prevrata ili revolucije, Bolet glavni topžija, rodom Čech, kad mu onaj nečovik . . . zapovidi, da iz svoje baterije sa kartećama na narod upali: „Nikako reče, ta dobra duša, to ne želi moj Cesar i gospodar“. Zato nosi tada Bolet na persima zlatnu kolajnu, a sve ga ljudstvo obožava. Naši grenadiri hervatski tako učiniše. Za njima ostali. A štabi nas ko strašio vojnicima, mi hoćemo samo da imamo narodnu želju iz narodne skupštine, pak da ju možemo doneti prid pristol kralju svome.

Ljudi samoživi će vam davati kojekakve savjete, i uz to vas celivati. Nevirujte njihovom savitovanju i celivanju. Čuvajte se ih. I Juda je Isusu celivao.

Mi sveršujemo ovaj pozdrav moleći vas da budete složni. Sloga, sloga da je svakom u sercu. Bratjo, okanite se svake mjeržne i svadje nekadašnje i nove. Medju nama bio je ovdje Ambros Vranican i Ljudevit Gaj. Mi smo se razgovarali s njima potanko o našoj stvari. Pridajte ovima slavnima rodoljubima verlog našeg Ivana Kukuljevića, i priznajte u ime Božje ovu trojicu za svoj ravnajući izbor dok se želje vaše predaju kralju, odgovor dobije i tako sloboda i narodnost u vas posve učverste.

Pozdrav našoj dragoj bratji djacima po svim mistima. Neka se i ona uredi u narodnu stražu. Pišite nam i porazumite se s nama kako vam drago.

U Beču, 21. ožujka 1848.

U ime djakah slavenskih universiteta bečkog:

Josef Solczanik pharmaceut, Dzinbinski technik, Gustav Zehenter medik, Vojtech Fingerhut pravnik, Božidar Rogulić jurista, Svetozar Miletić jurista, Gj. Daničić jurista, M. Stoklaska, Raszynski medik, Wladislaw Wojchikowski technik, Stepan Pejaković pravnik, Bogdan Kuretić doctor med.

Fordítása:

A bécsi egyetem szláv hallgatóinak üdvözlete horvátországi, szlavóniai és dalmáciai testvéreikhez.

A szabad sajtó, a nemzetőrség, az alkotmány már az osztrák császárság valamennyi népeinek közkincsévé vált. Mi itteni szláv főiskolai hallgatók nem voltunk az utolsók ezen szentségek kiküzdésében: köztünk akadt a legtöbb áldozat. Halljátok tehát testvérek szavunkat. Noha mi szlávok a császárság lakosainak felét képezzük, mégis minket nyomtak el és üldöztek az idegenek, mint egyetlen nemzetet sem; üldöztek és elnyomtak minket a béke és szeretet édes szavaival áltatva. Mi ennek a szerencsétlenségnek az oka? az, hogy nemzetünk nem kelt föl és nem nyilvánította nemzeti akaratát. Otthonában az önző emberek elvakították, megtévesztették, megigézték az igazság elől, melyet az Isten minden ember részére teremtett.

Tudjátok-e hogy micsodák az önző emberek? olyanok akik millió népet bajban és szükségben elveszni hagynának, csakhogy bajszuk mázos, hasuk tele legyen s tetejébe címeket vesznek fel, hogy megkülönböztessék magukat a szegény igavonó néptől. Megjött az ideje annak, hogy ezen keresztényetelen állapot a világ összes népeinél megszűnjék és részükre a szabadság napja fakadjon.

De ne higgyétek, hogy a szabadság önmagától jön, vagy valamelyik idegen fogja azt néktek meghozni. Mit gondolunk? — azt, hogy egész multunk panaszos lelkeitekből fel fog hangzani: most, vagy Isten tudja mikor. Ezért kelj fel szegény nemzet és nyilvánítsd óhajodat az uralkodó előtt. Tegyétek ezt és szabad nemzet lesztek. Mi is tanulók, vagy háromezren, felkeltünk, lélekben és szívben szabadon, és látjátok, hogy mit kaptunk. A szegény nép érdekében keltünk fel, és a nép azonnal velünk tartott; ti is a nép érdekében lépjetek fel és az hozzátok fog csatlakozni. A néppel szövetkezett a mi üdvözítőnk, Jézus, is.

Az önző emberek azt fogják nektek mondani, hogy már megvan a szabad sajtótok és nemzetőrségtek és ne bolondozzatok. Tudjátok-e hogy mi *a szabadság nemzetiség nélkül?* Test lélek nélkül; halvaszületett dolog. Mi azonban az élő szabadságot akarjuk. Hát nem tudjátok hogy Pozsonyban a halott szabadság nevében, nemzeti nevünket, nemzeti színeinket és nyelvünket stb. meg akarták semmisíteni? A szabadság és nemzetiség az egész világon elválaszthatlan fogalmak. Ne higyjünk azok édes és ravasz szavainak, akik már félszázad óta ernyedetlenül és állandóan életünkre törnek. Nyilvánítsátok ki nemzeti

akaratotokat és a mi, valamint a világ ellenségeit Isten igaza el fogja érni.

Az önző emberek azt fogják nektek mondani, hogy nem vagytok a törvényes úton. Hozzánk is így szólt néhány tanár és némely más urak. Tudjátok-e hogy milyen törvényes útról beszélnek ők? arról, melyet ők írtak fel papirosra. Ezen úton előbb szűnne meg a világ, semhogy felszabadulna. Nekünk szlávoknak tiszta a szívünk, tiszta a lelkünk: mi akarjuk a nemzetiséget a szabadságban vagy a szabadságot a nemzetiségben. Mi bebizonyítottuk császárunk és királyunk iránti hűségünket s ha kell a jövőben is meg fogjuk mutatni.

Az önző emberek azt is fogják mondani, hogy királyunk óhajaitokat nem fogja meghallgatni és teljesíteni. Ne higgyetek szavaiknak. Mi pedig azt mondjuk, hogy igen is teljesíteni fogja, csak jöjjetek ide a nemzet akaratából. Megtarthatjátok a nemzetgyűlést és azon megválaszthatjátok a bánt, önállóságtokat és a nemzeti szabadságot óhajthatjátok, a vitéz határőrséggel egyesülhettek és képviselőiteket ide felküldhetitek, mert a mi királyunk óhajaitokat teljesíteni fogja.

Az önző emberek katonasággal fognak titeket megfenyíteni; de ne higgyetek nekik, mert ha a katonaság látja hogy ez a nemzet megújhodik, — melléje fog állani, mert ők is a nemzetből valók s tudják, hogy valamennyien Ferdinánd császár és király hívei vagyunk és ellenfeleinek ellenségei. Halljátok, hogy mit mondott március 13-án a bécsi forradalom alkalmával, a cseh születésű Bolet főtüzér, amikor az embertelen . . . megparancsolta, hogy ütegéből kartáccsal lőjjön a népsokaságba: „Semmi esetre, mondá ez a jó lélek, ezt nem óhajtja az én császárom és királyom.“[1] Ezért hordja most mellén Bolet az aranyérmet és az emberiség isteniti. A mi horvát gránátosaink hasonlóképen cselekedtek s utánok a többiek. S miért is ijesztenének minket a katonasággal, mikor mi csak a nemzetgyűlésen hozott óhajokat kívánjuk s hogy azokat a királyi trón elé terjeszthessük.

Az önző emberek holmi tanácsokkal fognak nektek szolgálni és hízelegni. Óvakodjatok tőlük, hiszen Judás is megcsókolta Krisztust. Azzal fejezzük be üdvözletünket, hogy tartsatok össze, s mindenkinek a szívében az egyetértés honoljon. Testvérek, tartózkodjatok minden gyűlölködéstől és veszekedéstől, akár régente, akár újabban fordultak elő. Köztünk voltak Vranican Ambrus és Gaj Lajos, akikkel behatóan foglalkoztunk ügyeinkkel. Vegyétek hozzájuk, ez dicső hazafiakhoz kiváló Kukuljević Ivánunkat és Isten nevében ismerjétek el ezt a hármat végrehajtó bizottságtoknak amíg óhajaitok a királynak átadatnak, válasz adatik és ily módon a szabadság és nemzetiség bennetek megerősödnek.

Üdvözlet drága, bárhol is tartózkodó egyetemi hallgató testvéreinknek; hadd vétessék fel magukat ők is a nemzetőrségbe. Írjatok nekünk és értsük meg egymást tetszéstek szerint.

Bécsben 1848 március 21-én.

[1] Ezen epizód valótlan. Reichspost 1928. — Bolet császárhű volt.

A bécsi egyetemi szláv főiskolai hallgatók nevében: (Aláírások, mint fent.)

Jegyzet. A bécsi szláv egyetemi hallgatók egy nappal előbb (március 20-án) a horvát nemzethez is hasonló kiáltványt intéztek;[1] mindkét kiáltványt a bécsi szerb nemzetiségű főiskolai hallgatók is aláírták; ami érthető is, mivel Horvátországban és különösen Szlavóniában szerbek is laktak.

Ezen felhívások előhírnökei voltak az 1848-ik évi március 25-iki zágrábi gyűlésnek, melyen a horvát, szlavón és dalmát országoknak a magyar szent korona kötelékében való egy királysággá való egyesítését kimondották, s mihez a szerbek is hozzájárultak.

7.

Pancsova, 1848 március 22.

Pancsova határőrvidéki szabad város Magyarországhoz csatlakozik és alkotmányát elismeri.

Eredeti felirat. Wien, HKrR. 1848. Praesidialakten. CK. Nr. 895/b. und 996.

Nr. 708. Pancsovaer Communitäts-Magistrat.

An Einen hochlöblichen Kaiser. König. Hofkriegsrath!

Durch den, in der hiesigen Stadt heute stattgefundenen Volksaufstand in Masse, wurde die Einverleibung Pancsovas mit dem Königreiche Ungarn und die Annahme seiner Constitution proclamirt, sämmtliche Beamte der politischen und Polizeiverwaltung des Magistrats vom Amte entfernt, die Wahl neuer Beamten an deren Stelle vorgenommen jeder weitere Einfluss der Militärbehörden in die städtische Administration weggewiesen, und die Absendung einer Deputation an S. Majestät den König beschlossen . . .

Pancsova, am 22-ten März 1848.

Winzenz Kostich, prov. Bürgermeister. Reichl prov. Stadtschreiber.

Bauer.

8.

Pancsova, 1848 március 22.

A pancsovai népgyűlés határozatai.

Másolat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. 3/b.

Pancsova, am 22-ten März 1848.

Erklärung.

Über die bei der heutigen Versammlung der sämmtlichen Gemeinde-Glieder Pancsova's geforderten und festgesetzten Bestimmungen.

[1] Васа Стајић, Сведоци Милетиневих подвига, Летопис М. С. Споменица Светозара Милетића. 1926. стр. 185.

1. Die Gemeinde ernennt durch freie Wahl alle ihre Beamten.

2. Über sämmtliche Einnahmen und Ausgaben der städtischen Kassen muss der Gemeinde die Rechnung gelegt und mitgetheilt werden.

3. Pancsova enthebet sich der Militärverwaltung, erklärt sich mit dem Königreich Ungarn einverlebt und nimmt die Konstitution Ungarns an.

4. Alle gegenwärtigen Administrationsbeamten werden ihres Amtes enthoben erklärt.

5. Die bestehende Gemeinde-Arbeit und Arbeits-Relution ist aufgehoben.

6. Eine neue Regulierung sämmtlicher Steuern soll vorgenommen werden und von den öffentlichen Lasten ist Niemand frei.

7. Die auf den Temes-Durchstich eingezahlten Gelder sollen den Perzipienten zurückerfolgt werden.

8. Der verhasste 8% ungerecht gegenwärtig bestehende Baufondsbeitrag ist aufgehoben.

9. Der Feldkriegskommissär Langthaler und Generalmajor Roth bleiben von jeder Einmischung auf die Verwaltung der Communität entfernt.

10. Von der Hutweide soll kein Theil mehr verpachtet werden, alles, was von der Hutweide zu Charge-Gärten und durch Verpachtung getrennt wurde, ist wieder der Hutweide einzuverleiben.

11. Die hiesige Grundstücke dürfen nur von hiesigen Bürgern und Kontribuenten erworben werden. Alle Grundstücke die von wem immer nicht zu dieser Einwohnerklasse Gehörigen erworben wurden, müssen an hiesige verkauft werden.

12. Der gegenwärtige äussere Rath ist seines Amtes zu entheben und soll eine neue Wahl desselben stattfinden.

13. Die Gemeinde ist befreit von jeder Militäreinquartierung und von Leistung eines jeden Quatiergeldes.

14. Freiheit der Presse und Reden.

15. Die versammelte Gemeinde wünscht das Gerichtsverfahren öffentlich und mündlich durch geschworene Gerichte und nicht mehr einzeln zwischen vier Mauern.

16. Nachdem der Kriegskommissär Langthaler und Stadtschreiber Grebner durch willkürliche Auflagen die Gemeinde Pancsovas geschunden haben, so soll ihr Vermögen von dieser Stunde an, zu Gunsten der Armen verfallen.

17. Die Gemeinde und alle Landwehrmänner wünschen den gegenwärtigen Landwehr-Battaillonskommandanten zu entheben und es übernimmt der älteste Hauptmann der Landwehr dessen Kommando, welche unsere Landwehr auch unsere Nationalgarde ist.

18. Durch öffentliche Wahl werden ernannt Herr Vinzenz

Kostić zum Bürgermeister, Hermann Graf zum Polizeikommissär, Franz Reischl zum Stadtschreiber etc . . .

19. Der neu zu wählende äussere Rath soll vier Bürger wählen, die von der Gemeinde als Deputierte an Seine Majestät abgeordnet werden um allerhöchst demselben die Ergebenheit und die Wünsche der Gemeinde Pancsova's ehrfurchtsvoll vorzutragen. Die zu dieser Deputation gewählten Individuen sind verpflichtet sich dieser Sendung zu unterziehen, welche alsogleich zu geschehen hat.

Es lebe unser constitutionneller König, es herrsche Ordnung, Ruhe, Friede und Einigkeit.

(520 aláírás.)

Pancsova város lakosai a fenti határozatokban elismerték a magyar alkotmányt, kivonva magukat a katonai közigazgatás alól, nemzetiségi különbség nélkül. Határozataikat a temesvári főhadikormányzóhoz terjesztették fel, a magyar kormányhoz és a bécsi hadügyminiszterhez. A pancsovai küldöttség Pozsonyban 1848 április 12-én tisztelgett a nádornál és gróf Batthyány Lajos miniszterelnöknél s előbb Pesten az ideiglenes országos bizottságnál, kérelmeiket előadva.

A Piret III/29-én nyugalomra intette a pancsovai polgárságot, a király III/19. pátensére hivatkozva. A Hofkriegsrath-nál a mozgalom miatt Roth tábornok elhelyezését kéri, alkalmatlannak találván őt a pancsovai parancsnokságra. Roth jelenti Nr. 38., 40., 41. alatt, hogy : III/22-én este a város kivilágíttatott, a magyar himnuszt énekelték szerteszéjjel.

9.

Pancsova, 1848 március 22.

Roth tábornoknak a temesvári főhadparancsnoksághoz intézett jelentéséből, melyben a pancsovai forrongást leírja.

Eredeti jelentés. Kr. M. 1848. Nr. 1403 alatt. Másolat. Wien, S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. 3/a.

An das hohe Kais. königl. Banater General-Commando Präsidium.

General-Maj. Briegadier von
Roth. Reservat Nr. 37.

Die durch die Zeitungen allgemeine verbreitete Kunde von den in mehreren Theilen Europas und selbst in den Hauptstädten Wien und Budapest stattgefundenen tumultuarischen und revolutionairen Auftriten mit dem Streben nach einer eingebildeten Freiheit und Gleichheit führte auch in der hiesigen Militär-Communität eine höchstbetrübende in der Grenze noch nie erhörte die Bande der Ordnung und Gehorsams auflösende Katastrophe herbei . . .

Heute um 8 Uhr früh rottete sich ein Volkshaufen vor dem hiesigen Stadthause zusammen, welcher theilweise aus dem

Bürgerstande, grösstentheils aber aus dem Kontribuenten bestand und mehrere Hunderte zählen mochte, derselbe drang in den Magistratssaal . . .

Die mir von demselben [Oberstlieutenant Poppovich] erstattete Meldung lautete dahin, dass die Entfernung des Bürgermeisters Major's Lepier, des Stadtschreibers Grebner und des Polizei-Commissaires von Ehrenfeld allgemein verlangt werde.

Um die gestörte Ordnung wieder in ihren Gleis zu bringen, liess ich der Versammlung die Zusicherung geben, dass ihrem Wunsche entsprochen werden solle. Allein bevor noch dieser mein Entschluss der Versammlung zukam, wurde der Stadtschreiber und der Polizeicommissair letzterer aus seiner Amtstube herausgeschleppt, misshandelt und verwundet . . .

Der Bürgermeister wurde hingegen in das Amtslokale versperrt und erst nach 12 Uhr mittags seiner Haft entlassen . . . der Haufen ging zur Restaurirung des ganzen Magistrates über . . . Ausser diesem hatte die revolutionaire Versammlung mehrere Beschlüsse gefasst . . . und unter denen die Enthebung von der Militair-Verwaltung und die Einverleibung mit dem Königreiche Ungarn für den Augenblick der wesentlichste sein dürfte.

10.

Zimony, 1848 március 23., 24., 25.

Ungerhofer tábornoknak Hrabovszkyhoz intézett jelentéseiből, melyekben a zimonyi forrongásról szól.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; 1848. Kr. M. Nr. 1403. Érk. márc. 24.

Reservat Nr. 24.

Die traurigen Vorfälle die sich in Wien und Pesth zugetragen haben, sind leider auch hier nicht ohne Nachahmung geblieben, da das Volk vom Allen, was sich dort ergeben hat, theils durch die Zeitungen, theils durch die vielen Reisenden unterrichtet worden ist, und durch einige böswilligen Menschen . . . in die Meinung versetzt wurde, Semlin sei nun Ungarn förmlich einverleibt und werde die nähmliche Verfassung wie selbes erhalten . . .

Diess hatte zu Folge, dass sich gestern Abends [22-ten März] zwischen acht und neun Uhr einige hundert Menschen aus der untersten Klasse . . . versammelten, unter Lärmen und Schreien die Gasse der Stadt durchgezogen . . .

Heute früch, um sieben Uhr, zog wieder so ein schreiender Haufen mit der ungarischen Fahne an der Tête durch die Stadt . . . übrigens haben sich, seit gestern, eine Menge der hiesigen Einwohner die ungarische Kokarde angeheftet . . . das Volk dringt

darauf, dass die ganze Stadt den 25-ten dieses Monats beleuchtet werden soll.

Gerade am Schlusse dieses Berichtes wird mir gemeldet, dass im Rathhaussaale, eine Menge ansehnlicher Bürger versammelt sei; welche den dort anwesenden verschiedene Forderungen vortragen und auf die Absetzung des ganzen Magistrates ... dringe. Im Hofe des Rathhauses sind aber bei dreihundert Bauern mit der ungarischen Fahne aufgestellt, denen die verschiedenen Beschlüsse und Forderungen von den Fenstern herab mitgetheilt werden.

Reservat Nr. 27. Semlin, 24. März. 1848.

... Das Volk wählte einen Ausschuss von dreissig der angesehensten Bürger und Kontribuenten, welcher sich dann unter sich über verschiedene Forderungen des Volks berieth ...

Um 12 Uhr Mittags verlief sich die Menge, allein um 2 Uhr Nachmittags ging wieder der Lärm los, indem die ganze von Wein immer mehr erhitze Menge mit der ungarischen Fahne und türkischen Musik an der Spitze durch die Stadt zog ... das Schlimmste bei der Sache sei, dass ein grosser Theil der tumultuirenden Menge zur Landwehr gehöre und die Gewehre in ihren Häusern habe.

... Abends nach acht Uhr zogen sie mit zwei Fackeln an der Spitze zum Dampfschiffplatz von einer Menge hiesiger Bürger und auch von einer Abtheilung der neuen Bürgergarde begleitet ... dort zerschlugen sie die Landungsbrücke ...

Jeder der in bürgerlicher Kleidung nicht die ungarische Kokarde trägt, sich der Gefahr aussetzt, auf der Gasse insultirt zu werden.

Nr. 29. Semlin, 25. März. 1848.

... Hierbei muss ich bemerken, dass die katholische Bevölkerung Semlins an diesen Aufstand keinen Antheil nimmt; die deutschen Franzensthaler Bauern bleiben ruhig zu Hause ... das Volk erklärte, dass wenn ein Schwabe sich ihnen widersetzen sollte, sie sogleich das ganze Franzensthal anzünden wollen.

... Noch muss ich darauf besonders aufmerksam machen, dass es noch nicht ganz gewiss ist, für wenn sich die Semliner eigentlich erklären wollen? — Zuerst hiess es, sie wollen eine ungarische Freistadt werden, — nun aber zeigt es sich, dass die meisten nicht ungarische, sondern die illyrische Nationalkokarde, nähmlich weiss, roth und hellblau tragen, und ist die ganze Gränze in der Gefahr aufgewiegelt zu werden ...

In Belgrad gährt es ebenfalls sehr stark und soll Morgen dort eine Revolution ausbrechen.

Báró Hrabovszky a rend helyreállítására 4 század Don Miguel gyalogost, 1 század császárhuszárt és 4 század csajkást küldött ki Kräutner ezredes alatt. (Hrabovszky 124. sz. jelentése, 1848 március 26.)

11.

Belgrád, 1848 március 25.

Mayerhofer alezredes belgrádi osztrák konzul jelentéséből, melyet báró Kübeckhez, az udvari kamara elnökéhez intézett a szerbországi forrongások tárgyában.

Másolat. Kr. A. — 1848. Kr. M. Nr. 495.

Nr. 76.

Der Zustand der Militärgränze hat hier die grösste Gährung erzeugt und die illyrisch-panslavistische Parthei ist in voller Thätigkeit die Bewegung nach den türkischen Provinzen zu verbreiten, was zu dem furchtbarsten Verwicklungen führen müsste, an denen vielleicht alle Bemühungen den Frieden zu erhalten, scheitern würden.

Seit gestern [24. März] zirkulieren Aufrufe den Zeitpunkt zu benützen, da Österreich paralisirt sei und sich seine serbischen Unterthanen erheben, auch hier mit aller Macht aufzustehen, die Türken mit den Festungen zu vertreiben und so den Kern eines illyrisch-serbischen Reiches zu bilden, welches sie über Bosnien, Bulgarien, Slavonien, Croatien u. s. w. auszudehnen hoffen und dessen utopische Krone sie dem Fürsten Alexander als Preiss seiner Mitwirkung bieten. Der Erfolg eines Ausbruches würde ohne Zweifel die Niedermetzelung der schwachen türkischen Besatzungen und Bevölkerung sein und Aufstände in Bulgarien und Bosnien nachkommen, welches letztere, wie aus meinen jüngsten Berichten hervorgeht, ohnehin kaum zu halten sein wird.

Die Aufregung ist gross und die Mittel zur Beschwichtigung gering und zweifelhaft. Folgende habe ich im Verein mit dem Obristen Danilevski,[1] ... durch die Regierung in Anwendung gebracht, um wenigstens um einige Tage, bis endlich in Semlin und Pancsova die Ruhe hergestelt wird, den Ausbruch hinzuhalten.

Der Fürst muss heute mit dem Minister des Innern und dem Senator Ressawatz[2] nach Kragujevatz abreisen um sich des Landvolkes, welches ruhig und mit dem gegenwärtigen Zustand zufrieden ist, — zu versichern, und es nöthigenfalls zu einem Gegenstosse in Bereitschaft zu halten, — der jedoch bei einer Bewegung gegen die Türken für ihn selbst gefährlich im Gelingen wäre . . .

Vucsich und Petronijevich[3] bleiben hier und man wird versuchen aus den angesehenen Bürgern heute in aller früh eine Art

[1] Danilyevszkij ezredes Oroszország belgrádi főkonzula.
[2] Reszavac az országtanács tagja.
[3] Petronijevits Avram a szerb fejedelmi kormány elnöke és a külügyek vezetője.

Nationalgarde zu bilden um aufrührerische Bewegungen zu verhindern.

Der Pascha ist gewarnt worden alles mögliche anzuwenden einen Zusammenstoss mit den Türken zu vermeiden, dessen geringster, selbst unabsichtlicher Anlass bei der durch Clubbes erzeugten Spannung offenbar zu einem Ausbruche führen müssen. Wir stehen auf einer vollendeten Miene, deren Entladung irgend ein auffallendes Ereigniss in Semlin, ein Brand ... kurz jede Kleinigkeit herbeiführen kann. In Gottes Hand steht es allein, es zu verhüten ... Kräftiges, beruhigendes Einschreiten in der Militär-Gränze ist offenbar die erste Bedingung.

12.

Szabadka, 1848 március 26.

A szabadkai görög keleti hitközség körlevele, melyben egy Budán tartandó szerb értekezlet összehívása indítványoztatik.

Eredeti egykorú nyomtatvány. K. P. L.

A fenti körlevél eredeti nyomtatványának egy példányát a karlócai patriarchai levéltárban találtam meg; — utóbb nem tudtam ráakadni és lemásolni.

13.

Zimony, 1848 március 26.

Ungerhofer tábornok jelentése báró Hrabovszkyhoz a szerbországi helyzetről.

Másolat. Zagreb. D. A. Z. Érk. 1848 márc. 27-én.

Reservat Nr. 30. 1848.

Verlässliche jenseitige Nachrichten melden, dass in Serbien die Unzufriedenheit mit der Regierungsverwaltung täglich zunehme und nächstens der Ausbruch eines Volksaufstandes bevorstehe.

Über den Zweck und die Tendenz des befürchtet werdenden Aufstandes, lässt sich nichts sicheres vernehmen. Manche glauben, es sei auf die Ausweisung jener serbischen Beamten abgesehen, denen man, als geborenen österreichischen Unterthanen und Ausländern, obgleich sie serbischer Abkunft sind, abgeneigt ist; andere sind der Meinung, es handle sich um die Vertreibung der Türken, welche zerstreit zwischen den Serbier im Lande wohnen.

Es wird gesprochen, dass der Präsident des serbischen Senats Stojan Simits resigniren werde, und dass er den Wojwoden Wutsits und den Direktor des Auswärtigen Petronijevits zu einem gleichen Schritte habe bewegen wollen; dass diese beiden aber sich dazu nicht hätten entschliessen können.

Der serbische Fürst, dessen Vorhaben es war, in Begleitung eines Kabinetsekretäres Knessevits und des Direktors in inneren Geschäfte Ilija Garaschanin, am 24. d. nach Kragujevatz abzureisen, hat seine Reise bis heute verschoben. Die Entfernung des Fürsten von Belgrad, hat bei der gegenwärtigen Lage der Dinge, die eine Volksbewegung voraussehen lässt, eine unangenehme Sensation und Besorgniss daselbst rege gemacht.

Der Direktor der Justitz und der Kultus Aleksander Jankovits, hat sich seiner Stelle begeben und ist durch den Senator Stephan Stephanovics (gewöhnlich Tenka genannt) einen Mann, ausser einiger Kenntniss des Lesens und Schreibens, durchaus keine Eigenschaft, die zu einer Staatsbedienstung geeignet macht, ersetzt worden.

... Nach anderen Belgrader Mittheilungen hat der daselbst bestehende Leseverein beschlossen dem Fürsten eine Petition um Verleihung der Pressfreiheit und Aufhebung der Zenzur su überreichen und eine dem Fürsten vorzüglich ergebene Parthei im Volke, soll den abentheuerlichen Gedanken im Sinne haben, denselben zum König von Serbien ausrufen.

Der Belgrader Festungsgouverneur ist in einer ernsten Beunruhigung über die serbische, einen Ausbruch drohende Gährung und setzt Vertheidigungsanstalten in Bereitschaft.

14.

Belgrád, 1848 március 26.

Mayerhofer belgrádi osztrák konzul jelentése gróf Fiquelmont bécsi külügyminiszterhez a délvidéki viszonyokról.

Másolat Kr. A. 1848. — Kr. M. Nr. 495. Érk. ápr. 6.

Nr. 80.

... In Pancsova und Semlin scheinen keine weiteren Gewaltthaten vorgekommen zu sein, doch werden beide Communitäten von provisorischen Magistraten aus Handelsleuten und Bürgern verwaltet. Die Gränztruppen sind von der Bewegung noch nicht ergriffen, was aber die baldige Beruhigung der Handelsplätze, welche ein Herd der Unbothmässigkeit werden können, umso wünschenswerter macht.

Fürst Alexander ist gestern um 11 Uhr vormittags abgereist, worauf ich sogleich durch einen Besuch der Fürstin geehrt wurde, und heute durch den aus der fürstlichen Begleitung zurückgekehrten Stadtpräfekten im Namen der Regierung das Anerbieten jedes Beistandes wider allfällige Demonstrationen gegen das Consulat, wozu man von Semlin aus aufgefordert hatte, erhielt.

Wuchich hat gestern die zusammengerufenen angesehenen Kaufleute und Bürger durch eine ihm von Obristen Danilevski beigebrachte Anrede zu der entschiedensten Versicherung bewogen, ihm, und der Regierung bei Erhaltung der Ordnung und verfassungsmässigen Gesetzlichkeit thätigst und nöthigenfalls bewaffnet zu unterstützen, so dass ich nun bei den Vertrauen der Volksmasse und der Truppen auf den Woywoden gute Hoffnung für die Erhaltung der Ruhe in Serbien habe.

15.

Újvidék, 1848 március 27.

Az újvidéki szerb hitközség előterjesztései.

Eredeti nyomtatvány. D. A. Z. Jellačić-féle 1848—49-es iratok. — 43. A. 3A/203. alatt. Lenyomatott a „Szerb Matica“ 1851. évkönyvének 113—120. lapjain és a „Vjesztnik“ hírlap 1848. évi 3-ik számában. Egykorú magyar fordítása: Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. III. $3^1/_2$ alatt.

Представлѣніє Србскогъ-Новосадскогъ Обшчества.

У овимъ светчанымъ, одъ века незапамѣенымъ и до века незаборавимнымъ данима, кадъ се народима права, коя Богъ заповеда, здравый разумъ налаже, достоинство човечества, слобода и собратска єднакость, изыскує, у досадъ нечувенной мери деле, нека буде дозволѣно и єдной, поброю млогочисленной, по храбрости чувенной, по вѣрности и патріотизму непревосходной части жителя и грађана Мађарске, нека буде србскимъ и прочимъ возточногъ исповѣданія отечества синовима дозволѣно, желѣ и молбе своє онимъ просто- и благодушіємъ, коє є Србину свагда свойственно, предложити.

Познато є свету: да су се Србльи, позвани одъ браће Мађара и ныовы законы кралѣва, почевши іоштъ одъ времена Беле IV. и опустошенія Татарскогъ, подъ Сігісмундомъ, Албертомъ, Матѳіомъ и Владиславомъ, а наимено Леополдомъ I. у ово, одъ внѣшньи и внутреньи непріятеля грозно опустошено, обезнароћено и до крайности доведено отечество доселили. Условія овогъ преселенія была су та: да Србльинъ крепкомъ мишицомъ своіомъ ово оточество одъ общи непріятеля брани. Нѣму є пакъ у реченымъ позывима, доцніимъ привілегіама, наименно пакъ одъ блажене памяти Імператора и Кралѣва Мађарске, Леополда I. године 1690, 1691 и 1695, ѳдъ Іосифа I. године 1706, одъ Карла Імператора VI. и Краля III. године 1713, 1715 и одъ Маріє Ѳерезіє године 1743 милостивѣйше дарованыма, и діеталнымъ членомъ 27-имъ године 1790/91 потврђеныма, као и прочимъ законима државныма,

нарочито пакъ Алберта одъ године 1439 членомъ 25-имъ, Маѳіе Декрета 5-огъ членомъ 3-имъ Владислава II. Декрета 2-огъ членомъ 45-имъ и Леополда II. одъ године 1790/91 членомъ 27-имъ свето, царско и земальско обећанѣ дато: да ће у смотренію херозакона и єзыка свога независимъ и совѣршено обезбѣђенъ быти: да ће имаюћи своѓъ Деспота, као главу народа, изъ средине своє себи не само вождове, віцевождове, не само Митрополіта, као главу цркве, Епіскопе и свештенство, него и Магістрате своє бирати; да ће одъ црквенногъ десетка сасвим ослобођенъ быти; да ће се дѣла народна вообште, а наименно дѣла цркве, школа, монастира, народногъ, неприкосновеногъ фонда и проч. средствомъ собственногъ, народногъ Собора и собственне придворне Канцелларіе отправляти.

Да су Србльи одъ своє стране условія погодбе верно испунили, да су се свагда досадъ у храбрости и вѣрности спрама цара и отечества милогъ отликовали, да су сорасмѣрно више у теретима и жертвама него у правама и благодѣніяма овогъ оточевства участвовали, сведочи повѣстница, сведочи прошлость и садашньость, сведоче за прошлость разастрте по бойнымъ поляма одъ Паріза до Москве, одъ Балкана до Берлина, юначке кости Србске, — сведочи за садашньость и ємствує за будущность између прочега и онай знатньй, крѣкій зидъ баіонета, кои отечество наше одъ Адріадскогъ мора до Влашке и Руссіе бранећи опасава, и кодъ найвыше витезови овогъ єызка и вѣроисповѣданія сачиняваю.

На противъ тога су одъ явны и светы обећаня, овомъ народу даны, млога сасвымъ неиспунѣена остала, млога пак ово явно, ово ћутаюћи поречена и натрагъ узета, и одъ свію тій остала є іоштъ єдина сенка тако назови Собора народногъ, кои се врло редко, неизвѣстно, често у полакъ столѣтія єдва єдаредъ сазыва, пакъ и онда на велику штету народа овогъ, са изключеніемъ свію, тако преважны дѣла цркве и свештенства, школа и учителя, народногъ фонда и єзыка, на самый незнатный изборъ Митрополіта ограничава.

Премда садъ остали народи одъ правителтсва своій и онакова права ищу и довываю, каква нигда досадъ имали нису; ништа манѣ народъ Србскій и остали восточногъ исповѣданія државограђани, као првый и найглавніи основъ теженя свога, срећу и напредакъ отечества, кой се само обштомъ слогомъ и єднодушнымъ спремлѣнѣмъ къ єдной цѣли постићи може, свагда предъ очима имаюћи, и у таковомъ одушевленію своме найусрдніо привржность прама отечества, братску слогу и найтешный союз са милымъ соотечственницыма, драгомъ браћомъ Мађарима, не само показати желећи, но и за любовъ єднообразія државногъ драговольно признаваюћи првенство и владу Мађарскогъ єзыка и народности у сеима, обштедржав-

нымъ и обштеотечественнымъ отношеніяма — не само да нова, особённа, но и оны неки права и преимућства строго изпуненѣ не захтевају, коя су имъ негда обећана и дана, и коя су не само свагда заслуживали, но и садъ по звакой правди заслужую.

Желѣ дакле и молбе ньове есу слѣдуюће:

1. Као што драговольно признаю првенство и владу Маћарскогъ єзыка и народности у свима обштедржавнымъ и обштеотечественнымъ отношеніяма у Унгаріи, тако исто желе и захтеваю: да се и ньова народность припозна, и слободно употреблянѣ єзыка ньоворъ у свимъ нынимъ дѣлима и саветованьма, као и црквеногъ у богослуженію, закономъ утврди.

2. Независимостъ, слободу и узаимну єднакость вѣроисповѣданія са другимъ хрістіанскимъ исповѣданіяма отечества, слободно и независимо устроєнѣ и управлянѣ цркве, школе, изобразителны заведенія, неприкосновенногъ фонда и прочій фундація народны средствомъ Собора народногъ.

3. Да се у будуще ни єдна єпархія преко канонически прописаногъ времена єдне године упразднѣна не остави, и да се у смыслу тога и Бачка єпархія таки и пре нашегъ народногъ Собора подпуни.

4. Да се наши монастири у своймъ притяжаніяма закономъ обезбѣде, а одузета притажанія да имъ се врате, и како опредѣленіе ньово, тако и начинъ маніпулаціе ныне народнымъ Соборомъ да се установи.

5. Да се при нашимъ Консісторіама и Аппеллаторіуму пристави соразмѣрно число мірскогъ станя Сосѣдателя наше цркве са правомъ одсудногъ гласа у свима дѣлима, коя се на нашемъ єзыку, као одпре, водити имаю

6. Да се восточно вѣроисповѣданіе противъ свакогъ нападанія а наипаче противъ уніе и пропаганде обезбѣди, а цркве, насиліємъ или обманомъ одузете, таки народу восточногъ вѣроисповѣданія да се поврате.

7. Да се народный Соборъ сваке године 1/13. Септембріа, као на ново лето наше цркве, стално, безъ свакогъ предварителногъ, вышшегъ дозволеня и сазываня у Новомсаду, као понайважной нашой обштини, држи, и да у избору посланника на овай Соборъ сви они участвую, кои данакъ пароxіалный плаћаю.

8. Да се истый народни Соборь што скоріе, и пре, него бы се садашня Діета разпустила, или на свакій случай пре, него бы се доидућа наново скупила, сазове, и да се на овай одъ стране мірски 100, одъ стране клира 25, а одъ стране граничара 50 лица изберу, и то одъ овы последни 20 войничкогъ, а 30 гваћанскогъ реда; такођеръ одъ стране Далмаціе 10 да буду.

9. Да Соборъ нашъ има право не само Архіепископа и Епіскопе но и верховногъ надзирателя школа нашы и ассистенте, како народногъ, тако и школски фондова избирати, кои ђеду, као отвѣтственни маніпуланти, рачуне своє одъ єдногъ Собора до другогъ овоме неотложно полагати.

10. Да засѣданія у нашемъ народномъ Собору явна буду, кругъ пакъ и предмети дѣятелности, као и цѣло Устроеніе нѣгово, коє ђе првый будуђій Соборъ израдити, да се на државной Діети артикуларно узаконе.

11. Да се нашемъ Архіепіскопу и Епіскопима на земальскомъ Собору место и гласъ по реду чина и старѣшинства међу римскимъ Архіепископима даде.

12. Да се у смыслу члена 10. 1792 и члена 5. 1844 у смотренію наименованія способны лица нашегъ народа како при найвишшимъ и вишшимъ, управляюћимъ, тако и прочимъ отечества надлежателствама достойно призреніє има, — и садъ у овымъ обстоятелствама да се такова дѣйствително приставе.

13. Да се Кикиндскомъ и Потискомъ Диштрикту, по познатымъ ныовимъ заслугама право даде, посланике у Таблу Станова и Чинова съ правомъ гласа шиляти.

14. Да и у воєнной Границы сва дѣла цркве и школе, као и приставленія Діректора, одъ народногъ Собора зависе. У осталомъ да се воєнна Граница и у смотренію политичномъ уравна са свом осталомъ Кралѣвиномъ: по томе укинувши и у Границы свезу феудалну, као што є и за савъ у Кралѣвини досадъ подъ Урбаріюмомъ стоєћій народъ већъ укинута, да и граничаръ получи право собственности на землю, кою притяжава, и да ужива и све друге слободе, коє цѣла остала Кралѣвина по новымъ законима има.

15. Да у смотренію войничке службе граничари само онда, кадъ ову дѣйствително отправлаю, воєнномъ закону подлеже, пакъ да и у овой служби сва она праава имаю, коя ђе народна гарда у осталой Кралѣвини по новымъ законима имати, наименно пакъ да граничарско воинство себи своє оффицыре бира, съ тимъ више, што є исто право нашъ народъ, оружіемъ служећій, и пре тога по милост: Прівілегіама уживао, пакъ му є то у теченію времена одузето.

16. Да се членъ 3. 1844 у смотренію прелазка изъ римокатолічезке у другу хрістіянску вѣру, и у смотренію смѣшаны бракова и на наше исповѣданіе артикуларно простре.

Преиспунѣни увѣреніемъ, да ђе по безмѣрномъ благоутробію Милостивѣйшегъ Монарха и лоялномъ одушевленію садашнѣгъ высоч. отечесвенногъ Правителства и за законодавства преднаведенне, и сасвимъ како умерене, тако и справедльиве желѣ и молбе наше милостивѣйше услышане, и скоро испунѣне быти — даємо и мы нижайше обећанѣ и свето увера-

ванѣ.: да ћемо свимъ срцемъ и душомъ, иманѣмъ и новцемъ да и последньомъ капльомъ крви наше свагда ревновати: да у смотренію отечестволюбія и верности прама преблагомъ Кралю и премиломъ отечеству млогозаслужене предке наше не само подражавамо, но и превазыђемо.

Изъ засѣданія Србскогъ и осталы восточногъ православногъ вѣроисповѣданія Общества у Новомсаду 15/27 Марта 1848. држаногъ.

Fordítása:

Az újvidéki hitközség kívánatai.

Ezen szent, emberemlékezet óta ismeretlen és felejthetlen napokban, midőn a nemzetek Isten parancsára, józan ésszel jogokkal felruháztatnak, az emberiség méltósága, szabadsága és testvéri egyenlősége, melyekben eddigelé hallatlan mérvben részesültek, — megkövetelik, hogy szabadjon Magyarország egy nagyszámú, vitézségéről híres, hazafias és hívséges szerb lakosságának és polgárságának, — és a haza többi görög keleti hitvallású fiainak kívánatait és óhajait, velük született őszinteséggel és szerénységgel, előadni.

Világszerte tudva van: hogy a szerbek a magyar testvérek és törvényes királyaik által behivattak; még IV. Béla és a tatárpusztítás idejétől fogva, Zsigmond, Albert, Mátyás és Ulászló, és különösen I. Lipót alatt; a kül- és belellenségek által rettenetesen elpusztított, elnéptelenedett és véginségre juttatott honba költöztek be. Ezen beköltözésnek következő föltétele vala: hogy a szerbek tartoznak ezen hazát a közös ellenség ellen erős karjaikkal megvédeni. A fölemlített meghívólevelek, a későbbi privilégiumok által, — nevezetesen a boldogemlékű I. Lipót császár és magyar király 1690, 1691 és 1695-ben, I. József 1706-ban, Károly, VI. osztrák császár és III. magyar király 1713, 1715 és Mária Terézia 1743-ban által adományozva és az 1790—91. évi országgyűlés 27. törvénycikk és későbbi törvények által is megerősítve, azután Albert király 1439. évi 25. cikke, Mátyás V. dekrétumának 3-ik, II. Ulászló II-dik dekrétumának 45-ik, II. Lipót 1790—91. évf. 27. cikkei által, szent császári és országos ígéretek útján adatott: hogy a szerb nemzet hitvallása és nyelve tekintetében független és teljesen biztosítva lesz, hogy a maga kebeléből, mint a nemzet feje, egy deszpotával bírand, és nemcsak vezéreket, alvezéreket, metropolitákat, mint az egyház fejét, püspököket és lelkészeket, hanem saját hatóságait is megválaszthatja; az egyházi tizedtől mentek lesznek; hogy nemzeti dolgait általában, nevezetesen: egyházi, iskolai, kolostori, nemzeti elidegeníthetlen és későbbi alapítványait, saját nemzetgyűlésük és saját udvari kancellária által igazolhatják.

Hogy a szerbek a maguk részéről a szerződés föltételeit híven teljesítették, hogy eddig bátorságuk és a császár és haza iránti hűségük által mindig kitüntették magukat, s hogy ezen haza terhei-

ben és áldozataiban aránylag többet vettek részt mint a jogokban és javakban, — bizonyítja a történelem: multjuk és jelenük; bizonyítják a multra nézve a Páristól Moszkváig, a Balkántól Berlinig terjedő harcmezőn szétszórt hős vitézek csontjai, — bizonyítja a jelenre és kezeskedik a jövőre nézve a többi közt azon nevezetes és rendíthetlen szuronyfal, mely hazánkat az Adriai-tengertől Oláh- és Oroszországig védőleg őrzi és mely vitézeinek legnagyobb száma ezen nyelv és hitfelekezetből való.

Azonban ezen nemzetnek adományozott nyilvános és szent ígéretekből sok teljesíttetlen maradt, némelyek nyilvánosan vagy hallgatólag visszavétettek, s mindezekből árnyékként megmaradt az úgynevezett nemzeti gyűlés, mely ritkán, bizonytalanul, sokszor egy félszázadban alig egyszer hivatott össze, és akkor is ezen nemzet nagy kárára, az egyház és lelkészek az iskolák és tanítók, a nemzeti alapítványok és nyelv ügyeinek kizárásával, a metropolitaválasztás jelentéktelen választására korlátozva.

Noha most a többi nemzetek uralkodóiktól olyan jogokat kérnek és kapnak, amilyenekkel eddigelé nem bírtak; mindazonáltal a szerb nemzet és a többi görög keleti hitvallású állampolgárok a haza boldogságát és szerencséjét törekvésük legfőbb alapjául tekintik, melyek csak közegyetértéssel és egyetemes erővel egy célra törekedve érhetők el; — ezt szem előtt tartva, ilyen lelkesedésükben a haza iránti legőszintébb ragaszkodásukat, honfitársaikkal szemben testvéri egyetértést és a legszorosabb köteléket, a drága magyar testvérek iránt nemcsak megmutatni óhajtják — hanem az államegység érdekében szívesen elismerik a magyar nyelv és nemzetiség elsőbbségét az összes közálladalmi és közhazai viszonyokban; nem kérnek különös új, de a néhai jogok és előjogok, melyek nékik valaha megígértettek és adattak, szoros teljesítését sem, amelyeket nemcsak mindenkor kiérdemeltek, hanem most is igazság szerint megérdemelnek.

Óhajaik és kívánataik tehát a következők:

1. a szerbek készséggel elismerik Magyarország összes közálladalmi és közhazai viszonyaiban a magyar nyelv és nemzetiség elsőbbségét, de viszont kívánják és óhajtják: hogy az ő nemzetiségük [narodnost] is elismertessék, valamint nyelvük szabad használata összes ügyeikben és tanácskozásaikban az egyházi nyelv egyházi szolgálatukban, törvénnyel megerősíttessék;

2. hitfelekezetünk függetlensége, szabadsága és a többi keresztény vallásokkal való kölcsönös egyenlősége biztosíttassék; egyházunk, iskoláink, közművelődési intézeteink elidegeníthetlen alapjaink és egyéb nemzeti alapítványaink szabad és független szervezése és igazgatása a nemzetgyűlés által;

3. hogy jövőben egy püspökség sem maradjon az előírt kánoni egy éven túl betöltetlenül; és ennek értelmében a bácskai püspökség azonnal, még a nemzetgyűlésünk egybegyűlte előtt betöltessék;

4. hogy zárdáink szerzeményei törvényileg biztosíttassanak, és elvett birtokaik visszaadassanak, rendeltetésük és kezelésük módja a nemzetgyűlés által állapíttassék meg;

5. hogy elsőfokú (consistorium) és följebbviteli (appellatorium) szentszéki bíróságainknál, aránylagosan a világi rendből is óhitű ülnökök alkalmaztassanak döntő szavazati joggal az összes ügyekben, melyek, mint annakelőtte szerb nyelven tárgyalandók;

6. hogy a keleti hitfelekezet minden támadás ellen, de különösen az unió és propaganda ellen biztosíttassék, és az erőszakkal vagy álnokul elvett szentegyházak a görök keleti nemzetnek azonnal visszaadassanak;

7. hogy a nemzetgyűlés, egyházunk újévnapján, évenként szeptember 1/13-án, állandóan és minden előleges felsőbb engedély és összehívás nélkül Újvidéken, legtekintélyesebb hitközségünkben, megtartassék és az ezen gyűlésre küldendő képviselők választásában mindazok résztveendnek, akik a párbért megfizették;

8. hogy ezen nemzetgyűlés minél előbb, a mostani országgyűlés feloszlatása előtt, de mindenesetre a jövő országgyűlés összehívása előtt, — egybehívassék és erre a világi rendből 100, az egyháziból 25, a határőrvidékről 50 egyén megválasztassék; az utóbbiakból 20 katonai és 30 polgári; Dalmáciában pedig 10 egyén;

9. a nemzetgyűlés feljogosíttassék nemcsak az érsek és püspökök, hanem iskoláink főfelügyelőjének és a nemzeti, valamint iskolai alapok keezlőinek választására, kik felelőség mellett számadásaikat az egyik gyűléstől a másikig haladéktalanul beterjeszteni tartoznak;

10. nemzetgyűlésünk ülései nyilvánosak legyenek; jogköre és tárgyai és egész szervezete, a legközelebbi gyűlésen kidolgoztassanak és az országgyűlésen törvénybe vétessenek;

11. hogy érsekünknek és püspökeinknek az országgyűlésen rang és kor szerint szavazati joggal, — a római katholikus érsekek és püspökök sorában, hely adassék;

12. hogy az 1792. évi 10. és 1844. évi 5. t.-c. értelmében a a legfelsőbb és felsőbb állami hivatalokban, valamint egyéb törvényhatóságoknál a kinevezéseknél nemzetünk alkalmas egyénei méltó tekintetbe vétessenek, — és a jelenlegi körülmények között tényleg alkalmaztassanak is;

13. a kikindai és tiszai kerület feljogosíttassék, közismert érdemeik fejében, szavazati joggal bíró követeket az országgyűlésre küldeni;

14. hogy a határőrvidéken az összes egyházi és iskolai ügyek, az igazgató alkalmazása, a nemzetgyűléstől függjenek, egyébiránt a katonai határőrvidék politikai tekintetben a királyság többi részével egyenlővé tétessék: eszerint a határőrvidéken is megszüntetendő a feudális kötelék, amint ez a királyságban urbéri tekintetben a népnél meg is szüntettetett, és hogy a határőr, az általa művelt földre tulajdonjogot nyerjen és mindazon szabadságokban részesüljön, melyekkel a királyság többi része, az új törvények folytán bír;

15. hogy katonai szolgálat tekintetében a határőrök csak tényleges szolgálat esetén essenek a katonai törvények alá, és ezen szolgálatban is mindazon jogokat bírják és élvezzék, melyekkel a királyság többi részében a nemzetőrség az új törvények alapján bírni fog; nevezetesen a tiszteket önmaguk választhassák, annál inkább, mert a fegyver alatt szolgáló népünk ezt a jogot a privilégiumok folytán annak előtte már gyakorolta volt, mely azonban idők folyamán elvétetett;

16. hogy az 1844. évi 3-ik törvénycikk, mely a római katholikusoknak más vallásra való áttérésére, és a vegyes házasságokra vonatkozik, a mi hitfelekezetünkre is törvényileg kiterjesztessék.

Meggyőződve lévén, hogy dicsőségesen országló kegyelmes uralkodónk, a hon jelenlegi loyalis kormánya és törvényhozó testülete a felsorolt, valóban mérsékelt és jogos óhajainkat és kívánatainkat kegyesen meg fogják hallgatni és nemsokára teljesíteni, — mi is szent biztosítással alázatosan megígérjük: hogy teljes szívvel és lélekkel, vagyonunkkal és pénzünkkel, utolsó csepp vérünkkel mindenkor igyekezni fogunk, hazaszeretet és kegyelmes királyunk iránti hűség tekintetében, a szeretett haza körüli sok érdemeket szerzett őseinket, — nemcsak követni, hanem őket felül is múlni.

A szerb és egyéb görög keletiek hitközségének Újvidéken 1848 március 15/27-én tartott üléséből.[1]

Ezen újvidéki pontokat egy szerb küldöttség 1848 április 8-án a pozsonyi országgyűlésnek beterjesztette, melyben Kossuth kijelentette, hogy a közszabadságnak az értelme: a hon összes lakosait nyelv- és vallás-különbség nélkül a közszabadságok áldásában részesíteni. Szerinte az ország életében a magyar nyelv képezi az egységes kapcsot, de minden nép belügyeiben és egyházában a maga nyelvét szabadon használhatja. Ezzel szemben Sztratimirovits György, a küldöttség egyik tagja István nádornál a régi szerb privilégiumok visszaállítását követelte, Kossuthnál pedig a magyarországi szerbeknek „nemzetnek“ való elismerését, mit Kossuth elutasított. Sztratimirovits erre kijelentette, hogy akkor másutt fogják vélt jogaikat keresni, mire Kossuth ingerülten odaveté: „akkor kardjaink fognak dönteni“.

16.

Pancsova, 1848 március 27.

Pancsova város népgyűlési határozatai.

Másolat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 128. III. 7. d.

Pancsova, den 27-ten März 1848.

Protocoll.

Aufgenommen bei der heutigen Versammlung des Bürger-Vorstandes als Repräsentant der Gemeinde Pancsovas, über die

[1] Az újvidéki határozatok magyarul is kinyomattak. Egykorú nyomtatott példány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. $3^{1}/_{2}$ alatt.

von dem hohen Banater-Generalkommando herabverlangte, durch den Herrn General Major und Brigadier von Roth der Bürgerschaft kundgemachte hohe Präsidial Verordnung vom 23-ten März 1848. Nr. 54.

Der Bürgervorstand erklärt: es sei niemals die Absicht... des Volkes gewesen, sich ohne die, auf legalen Wege verlangte allerhöchste Genehmigung S. Majestät, den Gehorsam gegen die bisherigen hohen Stellen eigenmächtig zu entziehen. Mit Rücksicht auf die ernste Lage der Dinge, die durch langjährige Missstände in der öffentlichen Verwaltung Pancsovas, und aus der daraus hervorgegangenen bedrohlichsten Aufregung und Erbitterung des Volkes, sich kund gibt; in Erwägung: dass zur Vermeidung neuer Ruhestörungen die vom Volke geforderten und demselben gemachten Zugeständnisse, einer höheren ... Entscheidung nothwendig gegeben werden müssen ... stellt der Bürgervorstand zur ... Würdigung folgende Vorstellung und Bitte:

1. Die Aufrechterhaltung und höhere Beglaubigung des gegenwärtig bestehenden provisorischen Magistrats, unter dem Präsidio des Herrn Oberstlieutenants Edler von Poppovich, bis zur allerhöchster Entscheidung.

2. Die sogleiche Entsendung der, die hiesige Brigade repräsentirenden Personen, von jedem Einflusse auf die Verwaltung Pancsovas.

3. Die Einschrenkung des Wirkungskreises der Brigade auf die in dem Kommunitäten-Regulativ und in der ... Hofkriegsräthlichen Verordnung vom 5-ten September 1812. R. 4008. intimirt, — vorgezeichneten Amtshandlungen.

4. Die Vornahme einer neuen Steuer-Regulierung unter Beachtung der, dem äusseren Rathe dabei regulamentmässig zugestandenen Rechte.

5. Die sogleiche Aufhebung des 8% Baufond- und 3% Temes-Durchstichs-Steuerbeitrags und die Rückerstattung der, auf den Letzteren bereits einbezahlten und in der Proventenkassa befindlichen Gelder.

6. Die Einverleibung aller, von der Hutweide zu Chargegärten verliehenen und durch Verpachtung davon getrennten Parzellen, zur Gemeinde Weide.

7. Die Ausschliessung aller, nicht zum hiesigen Unterthansverbande gehörigen Individuen, von dem Rechte der hierortigen Grunderwerbung; und der bemüssigte Rückverkauf aller, von Fremden erworbenen hiesigen Grundstücke.

8. Die Unterbringung der, im Dienste hieher kommenden Offiziere des löbl. Deutschbanater Grenz-Regiments in den eigenen Regimentsgebäuden, und die Befreiung der Gemeinde von der bisherigen Leistung des diesfälligen Quatiergeldes.

9. Die Vermeidung jeder, eine Störung der öffentlichen Ruhe veranlassten könnenden administrativen Massregel von Seite der höheren Behörden . . .

Von Seite des provisorischen Magistrats:

Bauer	Naaff	Vinzenz Kostich	Reischl
Syndikus.	Syndikus.	prov. Bürgermeister.	prov. Stadtschreiber.

(32 Unterschriften.)

Ezen határozatokat egy négytagú bizottság vitte fel Budapestre és Bécsbe; 1848 április 12-én tisztelgett Batthyány miniszterelnöknél; István nádor a bizottságot báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz utasította. Ferdinánd király 1848 május 14-én vette tudomásul a kérelmeket.

17.

Belgrád, 1848 március 28.

Mayerhofer belgrádi konzul jelentése a bécsi külügyminiszterhez a délvidéki mozgalmakról.

Eredeti jelentés. St. A. Consulate — Belgrad 1848—1869. 6/b. Másolata. Wien, Kr. A.; 1848. Kr. M. Nr. 945.

Nr. 85.

Durch die in meinen Berichten vom 25-ten und 26-ten angezeigten Massregeln und vorzüglich durch die gestern erfolgte Besetzung von Semlin . . . hat sich auch hier die Aufregung bedeutend vermindert und die Hoffnungen des panslavisten Clubbs in Belgrad scheinen für den Augenblick vereitelt. Dagegen hat derselbe seine thätigsten Mitglieder nach dem k. k. Gebiethe abgesendet . . .

Den 24-ten d. M. ist der Urosch Borischeff aus dem Csaikisten Bataillon nach Neusatz und Titel abgegangen, wo er jedoch wegen der seither geänderten Verhältnisse schwerlich für die Zwecke seiner Sendung etwas erwirken wird . . .

Am 25-ten ging der Paul Csavlovits aus Agram wieder nach Semlin ab, nachdem er erst den 24-ten aus Wien hier eingetroffen war, wohin er am 15-ten März von Agram aus gereiset ist; . . . er ist höchstwarscheinlich der Verfasser der in meinem Berichte von 25-ten erwähnten illyrisch-panslavistischen Aufrufe, welcher gerade in der Nacht seiner Anwesenheit in Belgrad verbreitet worden sind . . .

Am 26-ten folgte der Stefan Herkalovich, ein ehemaliger k. k. Offizier aus dem Licaner oder Oguliner Regimente . . . der ebenfalls zu den hervorragendsten Theilnehmern der panslavistischen Umtrieben gehört. Er ist nach Wien oder Kroatien abgegangen.

Gestern, den 27-ten endlich erfolgte auch die Abreise des Mathias Ban über Semlin nach Dalmazien . . . Dieser plumpe Intrigant hat sich bei allen panslavistischen Umtrieben in Serbien, und erst neuerlich bei der dynastischen Bewegung betheiligt, er ist als Hauslehrer bei den Töchtern des Fürsten angestellt und gehöret jener Parthei an, gegen deren üble Einflüsse die Schwäche des Fürsten durch fortwährende Aufmerksamkeit der eigentlich urtheilsfähigen Männer der hiesigen Regierung des hiesigen russischen General Konsuls und meiner bewahret werden muss. Es wäre zu wünschen, dass er nicht mehr nach Serbien zurückkehrte...

Nicht genug kann ich . . . die loyale, kluge und kräftige Unterstützung anrühmen, welche ich in diesen für die Ruhe des türkischen Reiches und vielleicht für den Frieden Europas so wichtigen Tagen bei den Obristen von Danilevski gefunden habe; so wie der Lenksamkeit für jede gute Massregel, welche des Fürst Alexander und die hervorragenden Männer der serbischen Regirung namentlich Petroniewich, Wuchich und Garaschanin mir in diesem Zeitpunkte bewährt haben, der gute Erfolg, wenn er sich, wie ich jetzt mit Grund hoffe, erhält und befestiget, vorzüglich zum Verdienste anzurechnen ist, welches kein geringes ist, wenn sich hierdurch die Welle der von Paris ausgegangenen Erschütterung wenigstens an der Gränze des zu so ernsten Verwicklungen geeigneten Orientes bricht und aufhälten lässt.

18.

Bécs, 1848 március 30.

Hohenlohe herceg, a Hofkriegsrat elnökének rendelete a szlavon és bánsági főhadiparancsnokokhoz, illetve Mayer József a cs. kir. udvari kamara alelnökéhez.

Fogalmazvány. Wien, H. Kr. R. 1848. Praesidialakten. C. K. Nr. 860—981. Exp. 1848 April 4.

. . . Wie erwünscht es bei den gegenwärtigen zeitverhältnissen sein muss, die Militär-Grenze, welche bisher stets durch unbestechliche Treue und feste Anhänglichkeit an den allerhöchsten Thron rühmlichst ausgezeichnet haben, von demokratischen und kommunistischen Umtrieben ferne zu halten, kann Euerer . . . nicht entgehen, und es wird auch von Seite der Militär-Grenzbehörden alles aufgebothen, um die Symptome solcher aufwieglerischen Tendenzen in ihrem Keime zu ersticken . . .

Nachdem Seine Majestät mittelst a. h. Patentes vom 19-ten März l. J. anzuordnen geruhten, dass die bestehenden Gesetze und Verfügungen, so lange sie nicht auf legalem Wege widerrufen werden, aufrecht bleiben sollen, und jeder Unterthan die öffentlichen

Organe in ihrer Thätigkeit kräftigst zu unterstützen haben, so ist darauf zu sehen, dass allen im Sinne der bestehenden Gesetze zur Erhaltung der Ruhe und Ordnung ergehenden Anordnungen gehörig folge geleistet werde, jedenfalles aber ist falschen, zu Beunruhigung und Misstrauen Anlass gebenden Ausstreuungen von Übelwollenden oder Übelunterrichteten zu steuern, und besonders mit Umsicht dazu zu wirken, dass die etwa auftauchenden Symptome verderblicher Tendenzen durch angemessene Belehrung und Warnung im ihrem Keime erstickt werden.

A Hofkriegsrat a pancsovai határozatokkal szemben az uralkodó 1848 március 19-iki patensére hivatkozott. (HKr. R. Praes. Akt. CK. 1848. Nr. 996. Apr. 4.)

19.

Ruma, 1848 március 30.

A rumai népgyűlésen hozott óhajok.

Szerb- és horvátnyelvű egykorú nyomtatvány a karlócai érseki levéltárban és Српске Новине 1848. бр. 25.

Зактеваня обштества румског у главноj народни Представника Скупштини сачинѣна. У Руму 18/30 Марта 1848

I-а Главна за народност.

1—°. За Темель наше Народности сматрамо неразкидный Савез са кралѣвинама Славоніє, Хорватске и Далмаціє, Приморѣм и целом Славонско-Хорватском крайном и таj савез са участіем свію Муниципални права утвердити желемо.

2—°. Као Єзгру Народности Єзик наш Народни Славонски гледаюћ, зактевамо да се у све явне послове Народни наш Єзик, на место Латинског за Дипломатични одма без сваког отлаганя уведе.

3—°. Да би се Єзик Народни лакше и болѣ изобразіо, зактевамо да се Предмети Школски у найвишим и найманым Земалским Школама на Єзику Народном изключително предаю.

4—°. Да би изображеніє у Народу болѣ процветало за необходимо нуждно сматрамо и зактевамо да се Учительи за Наставнике младежи способни намjесте, али и доволном државном снабдѣваю.

5—°. Грбови како посебни поєдины областій, тако и обшти савежены кралѣевина, да се са надписом народног Єзика украсити и употреблявати имаду, овамо спадаjу пословни и Судейски печати и заставе Народне.

6—°. Народне Боє: црвену, бјелу у плаву изключително за наше народне боє сматрамо и züктевамо, да се по овим явним зданіяма, заставама и оделу народном, употреблѣваю.

7—°. За сигурност већу Домовине и Народности наше да се и код нас народна Гарда оснує, но ова од слободне волѣ да зависи.

8—°. Да се войнство наше Дршави и уставу нашем заклети има, и да се никад изван отечества нашег не изводи, а туђе да се свим уклони, и да Войнство наше чиновнике из средине своє бира.

9—°. Слободну печатњу, и удаленѣ свію нѣни препона.

10—°. Захтевамо у горе наведеним кралѣвинама и землями од Угарског независнй нам пододговорни Министеріюм и у нѣму єдан оделяк кой ће се за политично управлянѣ Земаля наши бринути.

11—°. Свако годишны народни Собор у Загребу и у нѣму представнике целог народа.

12—°. Єднакост у уважаню како грађански тако и закони права и ношеня терета.

13—°. Заклете и явне подговорне Судове, у смислу єднакости.

14—°. Да престану сва Спайнско поданичко отношеня.

15—°. Свештеници обадва вѣероисповѣданія р. кат. и Сербског да буду у правама и у наплати єднаки.

II-o. Посебна — за обштину.

1—°. Землѣ: Кудош и Бароновац коє смо негда уживали као и част Беговине и Єленаца да нам се поврати.

2—° Права уговорна у 10. Точки уговора назначена, као крчме, пивара, касапнице и вашари, да нам се од Спайлука уступе, и штета чрез досад неуживанѣ проузрокована накнади.

3—°. Дрварина у шумама Спайским да нам се по гласу уговори поврате.

4—°. Ако се без нарушеня Муницијални права лутерани и калвини, за Грађане, ови кралѣвина примити не могу, то да се іошт манѣ чивути за таке признаду.

И ове све, како главне, тако и посебне желя нами точке за наше собствене признаємо, и пуну важност код племенште Вармеђе дати им желимо.

У Руму у главном народни представнике засѣданію, 18/30 марта 1848.

Стефан Јанчо ср. председат.

Светозар Николаевић ср. Бележник

следују 40 подписи.

Fordítása:

Ruma községének 1848 március hó 30-án tartott népgyűlésén hozott óhajok.

I. szakasz: a nemzetiségről.

1. Nemzetiségünk alapjának tekintjük a Szlavon-, Horvát- és Dalmátországokkal, a Tengerparttal és a horvát-szlavon egész határőrvidékkel való felbonthatlan kapcsolatot, melyben az összes municipiális jogok megerősítését óhajtjuk.

2. Nemzetiségünk lényegének tekintvén szlavon nyelvünket, óhajtjuk, hogy nyelvünk összes nyilvános, nemzeti ügyeinkben a latin helyett, közigazgatási nyelvül azonnal haladék nélkül bevezettessék.

3. Hogy a nemzeti nyelv könnyebben és jobban kifejlesztessék, kívánjuk, hogy a legfelsőbb és legalsóbb országos iskolákban az iskolai tantárgyak kizárólag nemzeti nyelven adassanak elő.

4. Hogy a közművelődés a nemzetnél jobban fellendüljön, feltétlenül szükségesnek látjuk és óhajtjuk, hogy az ifjúság nevelésére alkalmas tanítók alkalmaztassanak, és kellőleg az állam által javadalmaztassanak.

5. Úgy az egyes tartományok, valamint az egyesített királyságok címére nemzeti nyelvű felirattal látassanak el és használtassanak, — ideértve a közigazgatási és bírósági pecséteket és nemzeti zászlókat is.

6. A vörös-fehér-kék színeket kizárólag nemzeti színeinknek tekintjük és óhajtjuk, hogy a középületekre kitűzött zászlóknál és a nemzeti ruhaviseletnél használtassanak.

7. Hazánk és nemzetiségünk nagyobb biztonságára nálunk is a nemzetőrség bevezettessék, — önkéntes jelentkezés mellett.

8. Hogy a katonaság az államra és alkotmányára felesküdni tartozik és az ország határain túl ki ne rendeltessék, az idegen katonaság pedig egészen eltávolítandó; katonaságunk pedig tisztviselőit saját kebeléből válassza.

9. Szabad sajtót minden korlátozás megszüntetésével.

10. A fentebb említett királyságok- és tartományokban egy Magyarországtól független felelős minisztériumot óhajtunk és abban egy osztály felállítását, mely országaink politikai igazgatásáról fog gondoskodni.

11. Minden évben Zágrábban egy nemzetgyűlés tartassék, melyre a képviselők az egész királyságból kiküldendők.

12. Egyenlőséget a polgári és bírói törvények előtt, és a közterhek egyenlő viselését.

13. A jogegyenlőség szellemében föleskűdött és nyilvános felelős bíróságokat.

14. Az összes úrbéri terhek megszüntetését.

15. A római katholikus és a szerb hitfelekezetek lelkészei jog- és fizetés tekintetében egyenlők legyenek.

II. Külön községi óhajok.

1. Kudos és Baronovác, melyeket valaha használtunk, valamint a Begavina egy része és Jelenác, nekünk visszaadassanak.

2. A szerződések 10-dik pontja szerinti jogok, ú. m.: a korcsmák, sörház, vágószékek és vásárok jövedelme a földesurak által részünkre átengedtessék és az elvont hasznok megtéríttessenek.

3. Az uradalmak erdeiben a faszolgáltatás a szerződés szerint nekünk visszaadassék.

4. Amennyiben municipális jogok sérelme nélkül a lutheránusok és kálvinisták ezen királyságokban polgárjogot nem nyerhetnek, úgy még kevésbé ismerhetők el a zsidók polgárokul.

Mindezen fő- és mellékpontokat magunkévá téve, teljes fontosságukat a vármegyei nemesség figyelmébe ajánljuk.

Ruma 1848 március hó 30-án tartott népgyűléséből.

Nikolajevits Szvetozár
jegyző.

Jancsó István
elnök.

(40 aláírás.)

20.

Pétervárad, 1848 március 30.

Hrabovszky szerémi főhadparancsnoknak a bécsi Hofkriegsrat-hoz intézett jelentéséből; a zimonyi zavargásokról

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A. 1848 Kr. M. Präs. Nr. 1084., illetve 494. sz. a.

... Am Schlusse dieses Berichtes kann ich nicht unterlassen, die Ubersetzung eines Artikels aus der Agramer dalmatinisch-kroatisch-slavonischen Zeitung, — *die überall in der Grenze zirkuliert,* zur hohen Einsicht zu unterlegen, worauf zu ersehen geruhen, wie sehr man sich bemüht, die Grenzer zum Abfall zu verleiten, und wie sehr man jetzt auf der Huth sein muss, die in der Gränze sich Kundgebende Unzufriedenheit, womöglich zu beruhigen.

Gaj lapjának 1848 március 22-én, 24-iki számában megjelent cikkről van szó. Ebben a határőrvidéknek a polgári hatóságok alá való helyezését követelik, és a Hofkriegsrat bürokratikus igájától való felszabadítását, valamint a constitutio kiterjesztését a határőrvidékre.

Mindezen események, valamint a pancsovai és zimonyi zavargások, 1848 ápr. 20-án Ferdinánd uralkodónak, Zanini osztrák hadügyminiszter által tudomásul adattak. (K. M. 1848. Präs. Nr. 1051. és 1084., illetve 495. sz. a.)

21.

Felhívás a rumunokhoz, hogy csatlakozzanak a magyarokhoz, miután a jobbágyságtól felszabadultak.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 131. 1848 XIII. 73.

ФРАЏІЛОР РОМЪНЇ!

Декънд саꙋ̆ ръсіпіт ꙟмпъръціа Романїлор, ной ромънй карій сꙋнтем стрънепоці бекілор романй ам фост тот асꙋпріцй ші сꙋпꙋшй.

Ꙟнсъ лаꙋдъ лꙋй Дꙋмнеѕеꙋ! акꙋма аꙋ̆ ръсъріт соареле дрептъцій ші пентрꙋ ной.

Ꙟн адꙋнареа църіі анꙋлꙋй кꙋргъторіꙋ 1848 бърбацій Патріей чей май лꙋмінаці ші май бꙋнй ла інімъ кꙋноскънд кꙋмкъ ромъній пънъ акꙋма аꙋ̆ фост фоарте апъсаці — саꙋ̆ ꙟндꙋрат ай ꙋшора ші ай ꙟпъртъші де тоате дрептꙋріле, де каре пънъ акꙋма нꙋмай немеші (нобілі) саꙋ̆ ꙟмбꙋкꙋрат.

Аꙋ̆ ꙟнчетат тімпꙋріле челе апъсътоаре, ші дꙋпъ леџіле челе ноъ ꙟнчепем тоці а не ферічі.

Пънъ акꙋма нꙋмай немешій аꙋ авꙋт парте дін дрептꙋріле църіі, іаръ акꙋма тоцї сꙋнтем асемінеа.

Пънъ акꙋма нꙋмай іобажій аꙋ пꙋртат греꙋтъціле църіі, іаръ акꙋма дꙋпъ леџеа чеа ноао ші нобілій; адекъ: немешій вор плъті ка ші кꙋм аꙋ̆ плътіт пънъ акꙋма фіеш каре іобаж.

Къте роботе ші дежме саꙋ̆ ꙟнгреоат пънъ акꙋма пе спателе сърачілор ромъни іаръ де ачі ꙟнаінте нічй роботе веці май фаче, нічй дежмъ веці да.

Пꙋціні ромънй аꙋ̆ фост пънъ акꙋма ꙟн дірегъторій; даръ де акꙋма ꙟнаінте поате фі мъкаркаре ромън ші ꙟн челе май ꙟналте дірегъторій, нꙋмай съ фіе ꙟвъцат ші вреднічй. —

Преоцімеа ромънеаскъ пънъ акꙋма нꙋ аꙋ̆ авꙋт дела царъ нічй о платъ; фъръ а фост сілітъ а тръі нꙋмай дін содоареа съракꙋлꙋй плꙋгаріꙋ̆, іаръ де ачі ꙟнаінте тоцй преоцій ромънеџї вор авеа ковінчоасъ платъ дела стат. —

Пънъ акꙋма Мітрополіцій Влъдічі Протопопі, ші ꙟн челе май бꙋне локꙋрй ші преоцій аꙋ̆ фост сърбй, неаꙋ̆ батжокоріт лімба, неаꙋ̆ голіт ші неаꙋ̆ съръчіт, іаръ де акꙋма ꙟнаінте аꙋ̆

венiт апа шi пе моара ноастръ, шi вом авеа шi ноi Мiтрополiцi, Влъдiчi, шi Протопопi дiн сънџеле ностръ, —

Лъȣдат съ фiе нȣмеле лȣi Дȣмнеѕеȣ, къчi неаȣ прiмiт шi пе ноi сȣбт скȣтiреа арiпiлор сале. —

Мȣлцъмiтъ ꙟналтȣлȣi ꙟмпърат ФЕРДЇНАНД, къчi неаȣ ȣшȣрат шi пе ноi. Мȣлцъмiтъ шi ачелор бърбацi ꙟнсȣфлецiцi, карii ꙟн адȣнареа църii аȣ адȣс лецiле ачесте сфiнте шi бȣне че лаȣащернȣт спре ꙟнтърiре ꙟнълцатȣлȣi ꙟмпърат. —

Дȣрере къ пънъ акȣма нȣ саȣ ꙟнтъмплат ачесте, даръ прiчiна фȣ: къ сфетнечii ꙟмпъратȣлȣi аȣ фост оаменi ръi карii нiмiк нȣ сокотеȣ кȣ соартеа алтора; чi нȣмаi кȣ а са, ꙟнсъ акȣма дȣпъ че бȣнȣл ꙟмпърат аȣ сiмцiт, кȣмкъ сȣнт нȣмаi пръдъторi де царъ, шi велiторii де пе сърачi пе тоцi iаȣ алȣнгат шi iаȣ лiпсiт де дiрегъторii, ашеѕънд ꙟн локȣл лор ꙟн тоатъ цара, iар маi алес ꙟн Четатеа Бȣѕii астфелiȣ де сфетнiчi ꙟмпърътещi карii кȣ iнтреагъ iнiмъ, шi сȣфлет съ сiлеск ꙟнтрȣ ачеiа, ка съ ферiчеаскъ тоатъ цара.

Декȣмва нȣ съ фъчеа скiмбареа ачастл, нiчi акȣм нам фi слобоѕi.

Дiрегъторii ачещi карii съ нȣмеск Мiнiстрii ѕiоа шi ноаптеа ꙟнтрȣ ферiчiреа ноастръ съ остънеск, ꙟнсъ аȣ фоарте мȣлцi пiсмашi шi ꙟмпротiвнiчi, маi алес дiнтръ сърбi, кърора ле паре фоарте ръȣ къ нȣ не вор пȣтеа де ачi ꙟнаiнте апъса, върънднȣне ꙟнаiнтеа ноастръ борба лор чеа словенеаскъ; съ щiцi фрацiлор ромънi! къ къте педечi неаȣ пȣс ноао сърбiмеа ꙟн наiнтареа кȣлтȣреi ноастре ацi плънџе де дȣрере ачеiа карi сънтецi ромънi адевърацi шi нȣ корчiцi, прекȣм мȣлцi съ нȣмеск дела 15. Мартiе ꙟнкоче; въѕънд къ ромънȣл аре вiiторiме фрȣмоасъ. — Бiне кȣноащем ноi оiле ноастре челе адевърате дiнтръ челе пiстрiцъ сърбiте. — Аȣ венiт тiмпȣл съ детраџем ларва де пе фаца челор мъѕгъiацi; съ ръмънъ ꙟн голiчȣнеа са.

Їатъ фрацiлор къте ам добъндiт, шi акȣма нȣмаi ꙟнтрȣ ачеiа тревȣiе съ не сълiм ка челе добъндiте съ нȣ ле пiердем; че леснъ съ поате ꙟнтъмпла ка връшмашii ностii де ноȣ съ пȣе гiеръле сале асȣпра ноастръ де кȣмва нȣ вом аскȣлта порȣнчiле челе ноао демъндате прiн Мiнiстерiȣм. —

Тоцi ачеiа сънт връшмашii ностii карii самънъ ꙟнтръ

ноĭ Ꙟмпърекерії, де ȣнії ка ачеща нȣ требȣе аскȣлтат; къ нȣ воеск алтъ де кът перірea ноастръ а ромънілор.

Фівор ȣнії карії се вор сілі а вътъмъ амъці ші а въ Ꙟнша прін мінчȣні гоале ші дешерте; даръ нȣ ледаці Ꙟнкреꙃъмѫнт къ ȣнії ка ачесті сънт лȣпі Ꙟмбръкаці Ꙟн пеĭ де оĭ, — карі черк дірегъторії ші слȣжбе Ꙟналте прін амъцірea ноастръ; карії Ꙟнкъ нȣ кȣноащем бінеле дін рѫȣ. —

Фраціалор! пъстраці леціле цѫрії, фіці аскȣлтъторі де Ꙟмпъратȣл востръ; сȣпȣіндȣвъ порȣнчілор челор маі Ꙟналте рȣгъндȣвъ лȣĭ Дȣмнеꙃеȣ пентрȣ Ꙟмпъратȣ ші Міністеріȣмȣ, нȣ аскȣлтаці де мінчȣніле сърбілор; кȣ атъта маĭ пȣцін де а челор сърбіці ромъні, карії нȣмаĭ ла сакȣа съȣ каȣтъ ал ȣмплеа іаръ ла феріčірea ромънілор нічĭ де кът; ведеці! къте ам добъндіт; ші тотȣш фак тȣрбȣраре Ꙟн царъ. Фереаскъне Дȣмнеꙃеȣ де ръсбоіȣ дінтръ ноĭ ші де чел кȣ алте неамȣрĭ де каре не ва ші фері, дакъ вом фі кредінчошĭ адевърат кътръ Ꙟмпъратȣл, кътръ Міністеріȣмȣл ші кътръ Патріе, —

Ноĭ Ромънілор! Ꙟнтімпȣріле ачесте нȣмаĭ кȣ Ȣнгȣрії требȣе съ дъм мъна ші кȣ алт неам нȣ, къчĭ нȣмаĭ еĭ сȣнт ноао претенĭ адевъраці, фіінд къ еĭ воеск пачеа, ші феріčірea а міжлочі Ꙟн тоатъ цара.

Ѳъ тръіаскъ тоатъ цара, съ тръіаскъ Ꙟмпъратȣл ФЕРДІНАНД, съ тръіаскъ Міністеріȣл цѫрії, егалітатеа фръцієтатеа ші пачеа Ꙟн царъ. —

Németnyelvű fordítása:

Seit dem Abfalle und der Zerstörung des römischen Reiches, wir Urenkeln und Nachkömmlinge der alten Römer, waren immer gedrückt und unterjocht.

Aber Gott sei lob! erschien jetzt ein Strahl der Gerechtigkeit auch für uns! Als in der Landesversammlung folgendes Jahres 1848 die gelehrtesten und begeisterten Männer unseres Vaterlandes sahen, dass die Romänen bis jetzt sehr unterjocht waren, geruthen Sie ihr Schicksal zu erleichtern, und ihnen Alle diejenige Rechte zu geben, an welchen bis jetzt nur der Adel theilgenommen hat.

Die unterdrückenden Zeiten sind aufgehoben, und nach den neuen Gesetzen fangen wir an alle glücklich zu werden.

Bis jetzt nahmen an den Landesrechten nur der Adel theil, jetzt aber sind wir alle gleich.

Bis jetzt trugen nur die Unterthanen die Landes lasten, jetzt

aber nach dem neuen Gesetze auch der Adel: nämlich die Edelleute werden auch Steuer zahlen, gleich wie ein jeder Unterthan.

Wie viele Frohndienste und Zehenten belasteten bis jetzt die armen Romänen; von nun an aber werden sie weder Frohndienste machen, noch Zehenten geben.

Wenige Romänen wurden bis jetzt in Ämtern angewendet, jetzt aber kann ein jeder Romäne auch bei dem höchsten Amte sein, wenn er nur gelehrt und fähig dazu ist.

Die romänische Geistlichkeit hatte bis jetzt keine Bezahlung vom Lande, sondern sie war genöthigt aus dem Blutschweisse des armen Bauers zu leben, von nun an aber werden alle romänische Geistlichen anständige Bezahlung von dem Staate bekommen.

Bis jetzt waren die Erzbischöfe, Bischöfe, Erzpriester und an den besten Orten auch die Geistlichen nur Serben, sie verspotteten unsere Sprache, machten uns arm; jetzt aber kam das Wasser auch an unsere Mühle, und werden auch Erzbischöfe, Bischöfe und Erzpriester von unserem Blute haben.

Gelobt sei der Name Gottes, der uns unter sein Schutz genommen hat! Dank Seiner Majestät dem Kaiser Ferdinand, der auch unser Schicksal erleichtert hat! Dank auch denjenigen begeisterten und energischen Männern, die in der Landesversammlung diese heilsammen Gesetze brachten und dem Kaiser zur Sanktionierung vorgelegt haben.

Schmerzhaft genug, dass dies bisher nicht geschah; die Ursache aber war, dass die Minister unseres Kaisers schlechte Menschen waren, die sich mit dem Schicksale der andern gar nicht kümmerten, sondern nur mit dem Eigenem . . .; jetzt aber, nachdem unser guter Kaiser es einsah, dass diese nur Landverschwender sind, hat er sie alle von ihren Posten enthoben und fortgejagt, in dem er statt ihnen in der ganzen Monarchie, besonders aber in der Ofner Festung solche Minister ernannte, die sich von ganzen Herzen, für das Glück unseres Landes bemühen.

Wäre diese Veränderung nicht erfolgt, so würden wir auch jetzt nicht frei sein.

Diese Minister bemühen sich Tag und Nacht für unsere Glückseligkeit, aber sie haben sehr viele Beneider und Feinde, besonders von den Serben, denen ist es jetzt sehr leid, dass sie uns nicht mehr unterdrücken werden können, indem sie ihre slavische Sprache uns aufdrängten.

Wenn Ihr wüstet, Brüder Romänen! wie viele Hindernisse haben die Serben in den Weg unserer Kultur gelegt, möchtet ihr vor Schmerzen weinen! ihr, die echte Romänen seid, und nicht Pseudoromänen, wie jetzt vom 15. März her viele sich nennen, indem sie sehen, dass der Romäne eine schöne Zukunft hat. Wir können unsere wahre Schafe gut von den bunten serbisierten Schafen unterscheiden. Die Zeit ist gekommen, dass wir die Maske von dem Gesichte der

der Schmutzigen herabreissen sollen, und sie werden in ihrer Nackheit stehen.

Sehet Ihr Brüder! wie viel wir gewonnen haben, und jetzt müssen wir darauf achten, dass wir das Gewonnene nicht verlieren, was sehr leicht geschehen könnte, wenn wir neuerdings in die Hände unserer Feinde fallen, falls wir den Befehlen des Ministerium nicht gehorchen.

Alle diejenige sind unsere Feinde, die unter uns eine Zwietracht machen wollen; solchen Menschen sollet nicht folgen, denn sie wollen nichts anderes, als die Vernichtung der Romänen.

Auch solche werden sich finden, die Euch mit verschiedenen leeren Lügen betrügen trachten, glaubet ihnen aber nicht, denn das sind nur Wölfe unter den Schafen. Sie streben nach hohen Ämtern euch täuschend, die das Gute vom Schlechten noch nicht unterscheiden könnet.

Brüder! achtet auf die Landesgesetze, gehorchet unserem Kaiser und unterwerfet euch seinen höchsten Befehlen; betet zu Gott, für den Kaiser und das Ministerium; horcht nicht auf die Lügen der Serben, noch weniger auf die serbisierten Romänen, welche nur für ihren Sack sorgen und nicht für das Glück der Romänen.

Ihr sehet wie viel wir erhalten haben, doch machen sie im Lande Verwirrung. Gott bewahre uns von einem Bürgerkriege, und mit anderen Völkern, von welchen er uns bewahren wird, wenn wir dem Kaiser, dem Ministerium und dem Vaterlande treu bleiben.

Wir Romänen, müssen in diesen Zeiten mit den Ungarn halten, denn sie wollen Friede und Glück vermitteln im ganzen Lande.

Es lebe das ganze Land, es lebe unser Kaiser Ferdinand, es lebe das Ministerium, die Gleichheit, Brüderlichkeit und der Friede im Lande!

Az oláhok az 1848-ik márciusi vívmányok folytán a magyarság mellé állottak, ami néhány hét mulva a délvidéki szerbek vezetőit az oláhok nemzeti törekvéseinek elismerésére bírta és az egyházi szerb szupremációról való lemondásra — nehogy a magyarokkal összefogva a szerbek szeparációs nemzeti törekvéseit veszélyeztessék.

22.

Zágráb, 1848 március végén.

Jellačić horvát bán kiáltványa az egyesült hármas királyság horvát és szerb lakosaihoz.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. 1848. 1160.

Народу Хрватскомъ и Србскомъ у троедной кралѣвини Далмацие, Хрватске и Славоние любезни поздравъ!

Нѣгово величанство нашъ премилостиви Краль и Царъ аустрийски благоволио е мене согласномъ вольомъ народа Баномъ одъ Далмацие, Хрватске и Славоние, као и тайнимъ Свойимъ

Савѣтникомъ наименовати, и заедно подѣлити ми врховно повелителство надъ войскомъ, коя се налази у цѣлой войничкой области кралѣвине Хрватске. За 14 дана узвишенъ самъ я одъ чина граничарскогъ Пуковника на високо достоянство Бана, Фелдмаршаллайтнанта и заповѣдаюћегъ генерала. Ако се є у овомъ отликованю моє особе народу нашемъ одъ милости кралѣвске испунила єдна одъ нѣгови желя, то я имамъ захвалити єдинствено оной особитой любави и братинскомъ повѣреню, коє є исти славни народъ у мене положіо. Моя ће брига быти повѣренѣ съ повѣренѣмъ у дѣломъ одвратити.

Моє су мысли, чувства и начела искрена, зато ій я безъ свакога затезаня и откривамъ. Желѣ, коє є народъ изявіо, и кралѣвскомъ престолу поднео, одзивю се и у моме срцу. Благо народа и Отачбине, то є моя желя и найглавнія цѣлъ. Я желимъ да Народъ Нашъ буде крѣпакъ и слободанъ народъ, и да међу Народима придобиє оно честно мѣесто, кое нѣму припада и по важности землѣписногъ нѣговогъ положая, по природи снажногъ духа нѣговогъ и по хисторичкой судбини нѣговой. То є и Народа желя и воля, а я као поставлѣни му одъ краля поглаваръ оћу у свимъ моимъ мыслима и дѣлима да будемъ изразъ волѣ и мыслій народньи.

Зато намѣравамъ ономъ стазомъ поћи и напредовати, коя ће нѣга довести къ срећи и слави.

Превратъ є потресао и обаліо старе темелѣ дружтвеногъ живота, народни и државни отпоменя, а именно нашегъ отношеня къ старой нашой савезницы Унгарій. Зато треба, имаюћи старински нашъ савезъ са самомъ круномъ унгарскомъ предъ очима, о томе да настоймо, да се осную нови темельи отношеня овогъ у духу слободе, самосталности, єднакости и онако, као што се то слободномъ и юначкомъ народу пристоій, непризнаваюћи у слѣдству тога новопостроєно Правителство мађарско. Велико дѣло државногъ препорођено народа има се извести путемъ своймъ — природнимъ — законитимъ, т. є. путем народногъ сабора нашегъ, гди ће се изявити и саслушати воля народа. — Зато ће быти главна брига моя, да се народни саборъ што пре сазове, и да на темелю народнога заступаня онако буде саставлѣнъ, како бы се ньиме могла изявити права воля свега Народа безъ разлике станя.

Народни нашъ сабор быт'ће найприличниє полѣ Народу за развити силе и снагу врлогъ духа свогъ. — На овомъ сабору нека се изяве све народне желѣ и тегобе, у коемъ му драго краю оне быле: све ће по могућности и вольи народа наћи испунѣнѣ и олакшицу.

Я самъ од нѣговогъ Величанства нашега Краля именованъ такођеръ баномъ Далмациє; зато се тврдо надамъ одъ правичности краля нашега, и одъ крѣпке волѣ народа, да ово мое

наименованѣ неће остати кодъ самога наслова. Славна Далмація є негда савезница наша была, и то не само по исторій него и по земльописномъ положаю, по крви, братинству и по наслову, кои већъ одавна и до данасъ носе Банови Хрватски.

Мы имамо велики задатакъ, т. є. препорођѣнѣ народа извести. Но я самъ нећу моћи то велико дѣло извести, ако ми народъ, ревностни и мудри родолюби съ искренимъ своимъ саветованѣмъ сложнимъ и ѣдинѣнимъ настояванѣмъ и родолюбивимъ своимъ пожртвованѣмъ не притеку у помоћъ, и ако међу нами самимъ, међу сыновима єдне майке, не буде мира, слоге, любави и братинства! Крѣпка намъ воля садъ треба, а крѣпке волѣ не може быти безъ слоге. Зато слога и братинство нека буде међу нама безъ разлике вѣрозакона. Братъ нека се нетуђи выше одъ брата: та сваки є узрокъ досаданѣ мржнѣ и распре међу єднокрвномъ браћом већъ престао. — Разлика вѣре и цркве нечини више браћомъ и члановима єдногъ народа бедеме у дружтвеномъ и државномъ животу: єднакостъ є изречена! Заштита дакле и єднака благодатъ у државномъ и дружбеномъ шивоту. Нека буде свакомъ поштеномъ жителю наше троєдне домовине безъ разлике вѣре и станя!

Братински и любезни мой поздравъ цѣломъ нашемъ народу, свештентсву єдне и друге цркве, званичницыма, достоянственицыма и свакоме поєдиномъ брату, коме ово предъ очи дође, и коме є до обштегъ блага народа стало; шако исто любезанъ поздравъ свимъ жительіма и родолюбима у нашемъ далматинскомъ и хрватскомъ Приморю, као и у слободной земльи одъ Рѣке. А моіой браћи у храбримъ крайшничкимъ регементима хрватске и славонске крайне особити бойнички и братински поздравъ, а найпосѣ свимъ осталимъ жительима народа нашегъ и осталой сусѣдной єднокрвной браћи славянской и изванъ троєдне кралѣвине любавъ и поздравъ!

Да Богъ поживи нашега краля, нашу народностъ! да живи међу нама слога, слобода и братинство!!!

Єлачићъ, Банъ.

Ezen szerb kiáltvány német fordítása megjelent Pejaković István „Aktenstücke für Geschichte des kroatisch-slavonischen Landtages, c. művének 1—3-ik lapjain.

23.

[Zimony], 1848 március 31.

Bán Mátyás szerbiai emisszárius levele Knityánin Petrovits István, szerbországi államtanácsoshoz.

Másolat. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok.

Истога дана у који сам ја прешао у Земун овамо су стигле . . . у све 8 стотина људи. Они нису дошли звог буне

земунске, него због тога, што се овамо гласа, да ће Срби имати рат са Турцима, који би могли нападати и на границе аустријске. Сутра дан по мојему доласку, овамо је био велики сабор, на који се скупило велико число народа ... решено је да ће Земун припадати онамо где припадају и све сремске вароши,* то јест Славонији и Хрватској. Како је ово дјело окончано сочинило се једно правителство мјешовито од стари чиновника и прађана, који су као једна контрола ...

Полазећи из Земуна у Нови Сад прошо сам кроз многа граничарска села, у свакому састао ... Који су ме разпитивали о благостању Србије, о Књазу, о садашњим стварима аустријским, о ономе што би они морали сад искати. Ја сам им учинио једно кратко прошенія на Цара, у којему се слједујућа траже; 1. Укинуће работе или робије. 2. Укинуће свију монопола. 3. Умалење данка. 4. Да официри и други поглавари граничарски буду сами Срби. 5. Да се све регименте сајединe под једну главну команду, која ће свагда стајати међу граничарима. 6. Да граничари јединствено у граници служе. 7. Да се њима щколе и црквени послови уређивају на Собору Србскому. 8. Да имају собственост земаља. 9. Да се одобри штогод Србске и Хрватске вароши буду тражити у смотрену граничара. Ово ће се прошеније из свакога села понети у Земун ...[1]

У Новому Саду највећа раздржаност влада; дух је народни силно развит; ја сам имао једно писмо за најважније лице које тамо духом народности управља, то јест, за Марка Поповића богатог грађанина. Он ће вам дописивати из Новог Сада. Тамо сам приспио дан пре него што је била главна Скупштина, у којој су се изложила зва законтевања Новосађана, и избрала једна депутација за Беч, и тако наговорио сам овдашње неке коловође да уложе међу своја захтевана и неке од горенаваденi мој пунктова за граничаре, које су и учинили . . Те коловође сутра дан частили су ме, на тој части о другоме није се чуло окром о народности, о Аустрији, о родољубију Хрвата, о Србији, о мрзати прама Маћара. Овде се у обште мисли да ће се Срби и Хрвати морати бити са Мађарима, У обштој скупштини сви су рјешили да ће крвљу својом бранити све своје пунктове. Народна гарда већ се устројава ... Ја сам отишо из Новог Сада највећма задовољен. Врачајући се у Земун, нусам пошо прећашњим путем, него другим, да би и тамо мого моја кратка прошенија раздавати. Ево ме сада у Земуну, и вечерас отићу на пароброд, који иде у Загреб ... Движенија већ су и по селама почела. Жао ми је што нисам самном однео из Земуна много портрета књажевски и Кара-

[1] Ezen pontok egykorú példányára nem akadtam.

ђорђеви, да иј раздам; али купио сам иј сад по полазку, и носим иј самном у Далмацију.

Fordítása:

Ugyanazon napon, mikor Zimonyba mentem, ide mintegy 800 ember érkezett meg. Nem a zimonyi zavargások okából jöttek ide, hanem azon hírre, hogy a szerbek a törökökkel harcba elegyednek, kik esetleg az osztrák határt is megtámadhatnák. Érkezésem után másnap helyben népgyűlés tartatott, melyen sokan vettek részt . . . elhatároztatott, hogy Szlavoniához és Horvátországhoz csatlakoznak, hasonlóan a többi szerémi városokhoz. Végül régi tisztviselőkből és polgárokból álló bizottság választatott meg ellenőrzés céljából.

Zimonyból Újvidékre utazva, több határőrvidéki falun keresztül utaztam, mindenütt kiszállva . . . Szerbia jóléte, a fejedelem a jelenlegi osztrák állapotok felől kérdezősködtek s aziránt, hogy mit kellene nekik mostan követelniök. Rövid kérvényt szerkesztettem részükre, melyben a következő kérelmeket soroltam fel: 1. a robot megszüntetése; 2. a monopoliumok megszüntetése; 3. az adó leszállítása; 4. csak szerbek lehetnek határőrvidéki tisztek és egyéb elöljárók; 5. az összes [határőrvidéki] ezredek egy főhadparancsnokság alá helyeztessenek, mely a határőrvidéken állítandó fel; 6. a határőrök kizárólag a végvidéken szolgáljanak; 7. iskolai és egyházi ügyeik a szerb nemzetgyűlés által igazgattassanak; 8. a föld tulajdonjogukat képezze; 9. hogy mindaz, amit a horvát és szerb városok a határőrvidék érdekében kérelmeznek, megadassék. Ezen követeléseket minden falu Zimonyban fogja benyujtani . . .

Újvidéken a legnagyobb izgalom uralkodik; a szerb nemzeti szellem erősen kifejlődött; ajánlólevelem volt azon legelőkelőbb férfiakhoz, akik ott nemzeti szellemben vezetnek, illetve Popovits Márkhoz, egy gazdag polgárhoz. Írni fog Önnek Újvidékről. Egy nappal a főgyűlés előtt érkeztem meg, melyen az újvidéki követelések megállapíttattak és a Bécsbe induló bizottság megválasztatott. Rávettem néhány vezető egyént, hogy kérvényük pontjai közé a határőrvidékiek fentebb említett kérelmeit is vegyék fel, ami meg is történt . . . Másnap ezek engem megvendégeltek; másról sem beszéltek, mint a nemzetiségről, Ausztriáról, a horvátok patriotizmusáról, Szerbiáról, a magyarok elleni ellenszenvről. Általánosan hiszik, hogy a szerbek és horvátok a magyarokkal harcba fognak elegyedni. A népgyűlésen egyhangúlag elhatározták, hogy a pontokba foglalt követeléseiket vérükkel is készek megvédeni. A nemzeti gárda már szervezve van . . . A legnagyobb megelégedéssel távoztam el Újvidékről. Zimonyba visszautazva, nem az előbbi, hanem más úton mentem vissza, hogy ott is a pontozatokat terjesszem. Itt vagyok most Zimonyban és este gőzhajóra ülök Zágráb felé . . . A mozgalom már a falukra is átcsapott. Sajnálom, hogy nem vittem magam-

mal több arcképet a fejedelem és a Karagyorgyevitsékről szétosztás céljából, de vettem most magamnak Dalmácia számára.

Bán Mátyás a belgrádi kormány titkos megbízottja volt, hogy Dél-Magyarország, Bosznia, Dalmácia, Montenegro felkelését előkészítse és a horvátokkal a magyarok elleni szövetséget megkösse.

24.

Belgrád, 1848 április 1.

Mayerhofer belgrádi konzul sajátkezű, gróf Fiquelmont Károly osztrák külügyminiszterhez intézett jelentéséből a bosznia viszonyokról.

Eredeti jelentés. Wien St. A. Serbien, F. 10. Varia 1848—1849. Érk. április 6.

Nr. 96.

... Gestern sind neuerdings Aufrufe zur Insurrection gegen Türken und Deutsche [österreicher] verbreitet und von der Polizei aufgefunden worden, allein die Ruhe wurde bisher nicht gestöhrt und scheinet sich auch hier und in Semlin zu befestigen, wenn nicht die neuen aus Deutschland und Italien einlangenden höchst beunruhigenden Nachrichten zu wiederhohlten Versuchen den Bestand der Dinge auch im türkischen Reiche gewaltsam zu ändern, aufmuntern.

Die Türken beobachten eine ruhige und gefasste Haltung, wie sich ihnen der grossen Überzahl des serbischen Volkes gegenüber ziemt, was einer klugen Leitung des sonst politisch nicht sehr würdigen Paschas zum Verdienste anzurechnen ist, und der äußert angestrengten Thätigkeit für Erhaltung der Ruhe und Ordnung sehr zu statten kommt, zu welcher alle wohlgesinnten in meinem gehorsamsten Berichte vom 28. März erwähnten Personen und Behörden mit zu wircken bereit sind.

Grammont ezredes pedig, Új-Gradiskáról[1] jelenti:

„Die eingelaufenen Kundschaftsnachrichten zeigen an, dass die Raja's mehrere hundert Köpfe stark nach Travnik abgegangen sind, um sich wider die Bedrückungen der Türken zu beschwören, dass daher die türkischen Grundherrn in grosser Besorgniss stehen und sich vor einem Angriffe der Raja's selbst fürchten." [D. A. Z. Slav. Syrm. Gk. 1848. Präs. N. 267/1848.]

[1] Gradiska, a 8-dik számú határőrvidéki ezred székhelye.

25.

Mitrovica, 1848 április 2.

Bán Mátyás a szerb kormány titkos ágensének levele, alighanem Knityánin Petrovits István szerb államtanácsoshoz intézve.

Másolata 4. sz. alatt. Bán Mátyás hagyatékában;[1] továbbá Budapest, Nemzeti Múzeum. Az újabbkori szerb mozgalmak illető okmányok, c. gyűjteményében.

Ючеръ у ютро отшо самъ на пароброду изъ Земуна, а ... вечерасъ приспіо самъ у Митровицу ... пак ћемъ сутра ... по суву на Загребъ ...

Велики се догођай на све стране сбиваю; овде ври, и све за Хрватима дише. Упознао самъ се одма са г. Капетаномъ и списателѣмъ Брккћемъ, кой е овде главный коловођа. Онъ ми е потврдіо ... да е прекосутра скупштина у Митровици, и да ће изъ свакога села по два граничара доћи. Я сам му тада саобштіо оне точке, кое ће тражити граничари у Банату, и кое е онъ съ радошћу приміо ... Я ћу ове тачке и далѣ кудгод крозъ села будемъ пролазити међу граничаре разпространявати, тако да ће они едногласни бити, а то будући, добит ће све. Тако ће се хрватска кралѣвина саединити и учврстити, а то je све што треба. И самъ правителство сада подупире Славяне ... Овде су и сами нѣмачки официри са народомъ против Мађара. Изъ Митровице нњи ће депутирци на Саборъ у Загребъ. И у овой вароши као и у Новом Саду обшта е мисо да ће се морати тући са Мађарима ... О Србьи свакъ мисли, свакъ говори; при овомъ догађайма, Србія ће или добити велико име, или изгубити савъ силный упливъ кой би имати могла ...

Чувайте се тамо добро одъ нутрены непріятеля: Противћъ е у Бечу, и са некимъ чиновницима, кои су изъ Београда прешли, дуго се и тайно разговарао. Мађари су постали у Вуковаръ неколико свой емиссера, да добію за себе народъ са новцима, кое им и пође за рукомъ; али Свештенство заузме се за Хрвате, каже народу да Мађари хоћеду изтурити изъ цркве восточне старославенскій, а увести мађарскій езыкъ, кое чувши народъ неће ни да зна за Мађаре.

Fordítása:

Tegnap reggel hajón utaztam el Zimonyból és este Mitrovicára érkeztem meg, — s aztán száraz úton Zágrábba megyek ...

Mindenfelé nagy események történnek; itt minden forrong és a horvátokért lelkesedik. Azonnal megismerkedtem Brkits kapitánnyal, aki író is, — s egyike a vezető egyéneknek. Biztosított arról, hogy

[1] Bán Mátyás néhány 1848—49-es levele másolatban leánya Tódorovits Bán Polikszenija (Belgrád) birtokában van.

holnapután Mitrovicán gyűlést tartanak s erre minden határőrvidéki község két képviselőt küld. Közöltem vele azon pontokat, melyek teljesítését a bánsági határőrök kérelmezendik; örömmel fogadta azokat. Én ezen pontokat átutazóban a községek határőrei közt terjeszteni fogom, úgy hogy egyezők lesznek. Ily módon a horvát királyság egyesülni és megerősödni fog és ez kell főleg. A kormány maga is támogatja a szlávokat... Itten a német tisztek is, a néppel egyetemben, a magyarok ellen vannak. Mitrovicáról is fognak képviselők Zágrábba, az országgyűlésre utazni. Itt a városban, mint Újvidéken is, *általános a vélemény, hogy a magyarokkal harcra fog kerülni a dolog*... Mindenki a szerbekre gondol, róluk beszél; ily események közepette Szerbia vagy nagy hírnévre tesz szert, vagy elveszti erős befolyását, melyre most szert tehetne...

Őrizkedjenek Önök ottan belső ellenségeiktől; Protits Bécsben van, és néhány tisztviselővel, kik Belgrádból átkeltek, hosszasan titokban értekezett. A magyarok Vukovárott néhány emisszáriust bíztak meg, hogy pénzzel nyerjék meg részükre a népet, ami sikerült is. A papság azonban a horvátok pártjára állott, s azt mondja a népnek, hogy a magyarok a görög nem egyesült egyházakból ki akarják szorítani a régi egyházi nyelvet, s helyébe a magyart bevezetni; ezt hallván a nép, tudni sem akar többé a magyarokról.

Bán Mátyás Zágrábba érkezvén, Gaj Lajossal lépett érintkezésbe, közölvén vele a belgrádi szerb kormány által való kiküldetését. Gaj óvatosságot ajánlott Bánnak, mert szerinte Jellačić inkább osztrák, kevésbé horvát nemzeti érzelmű. Bán ennek folytán Jellačićnak kijelentette, hogy Szerbia jövője a Balkánon van és Ausztria sorsa csak közvetett érdeke. A szerb fejedelem érdeke, hogy Horvátországot a magyarok le ne igázzák, mert azáltal Szerbia jövője is veszélyeztetnék s amennyiben a dinasztia és Horvátország Magyarországgal harcba kerülnének, — Szerbia segítségül fog sietni. „Lehetséges, — felelte Jellačić — hogy a horvátok és magyarok közt harcra kerül, mely esetben csakis az udvarra támaszkodhatunk... a horvát nép szívesen harcol a császári zászlók alatt.“ Bán erre átadta Rajacsits érsek levelét, — aki tudatta Jellačić horvát bánnal, hogy Szerbia kormánya hajlandó elősegíteni Horvát-, Szlavon- és Dalmátországnak egy egységes királysággá való egyesülését. Rajacsits felajánlotta a délmagyarországi szerbek szövetségét, s tudatta, hogy Szerbia fejedelme és kormánya kész bizonyos feltételek mellett fegyveres segítséget is nyújtani.[1]

[1] Rajacsits érsek levelének tartalmát Bánnak 1848 április 1. leveléből ismerjük. Ezen levél másolata is megvan Bán Mátyás hagyatékában. Tartalmát kivonatoltam; utólag nem volt módomban ezen fontos levelét lemásoltatni. Állítólag a belgrádi „Politika“ c. lapban is megjelent.

26.

Cattaro, 1848 április 2.

Reiche tábornoknak Tursky dalmát főhadparancsnokhoz Zárába intézett jelentéséből a dalmát helyzetről.

Eredeti jelentés. Wien, K. A. 1848. K. M. Nr. 215. Érk. ápr. 7-én.

Reserv. Nr. 93.

. . . . .

Der Vladica war zulange in Wien und Venedig in Gesellschaft der Revolutions-Parthei, als dass er nicht aufgefordert wäre, zur allgemeinen Bewegung an einem Punkte mitzuwirken, wo wir durch unsere nachtheilige militärische Aufstellung, die Unverlässlichkeit der Bevölkerung und die Entfernung von unseren Hilfsquellen sehr schwach sind. Ich halte es nicht für unmöglich, dass in einem für sie günstigen Augenblick die ganze uns nicht zugethane griechische Bevölkerung von Montenegro im Einvernehmen mit ihren angrenzenden Glaubensgenossen die Fahne des Aufruhres erhebt und vor allem in der Boche di Cattaro festen Fuss zu fassen sucht, um einem Stützpunkt am Meere zu haben . . .

27.

Temesvár, 1848 április 4.

Temes vármegye közönségének üdvözlő felirata Batthyány Lajos miniszterelnökhöz.

Eredeti felirat. K. L. 1848. 15/e.

207.

Az ország gyökeres átalakulásának a szeretett hon függetlensége s valódi szabadsága kivívásának végkifejléshez gyorsan közeledő nagy műve a rokonszenv azon hő ihletével hatott át bennünket, mellyel az e műbe fektetett szent elveket mindenkor ápoltuk, a hazafiúi tisztelet és hű bizalom érzetével fordul azért figyelmünk Önhöz, miniszterelnök úr és minisztertársai felé, kik felköltve folytonos küzdés mellett élesztve, s tettre érlelve ama elveket, most, midőn azok a nemzet életébe jótékonyan átviendők, a kormányzat élén állanak, melynek működésétől a haza sorsa, jövője s boldogsága függ.

Valamint örömmel szemléljük, hogy a reformpárt ama kitünt képviselőjének jutott osztályrészül az alkotmányos átalakulás jelen nagyszerű fordulatának fontos szakában a kormányzatra emelkedni, kikben próbát állott hazafiságok mellett a szellemi tehetség hatalma egyesül, úgy teljes bizodalmat táplálunk az iránt, hogy a

hon függetlenségének, szabadságának, s az ebből kifolyó nemzeti boldogságnak a honpolgárok vágyai közt régóta lebegett eszményét megvalósítani önök hivatva vannak.

Midőn tehát ezen érzelemmel Önnek, miniszterelnök úr és minisztertársainak polgári bizodalmat szavazunk, ezt Ön előtt azon kéréssel jelentjük ki, hogy ebbeli érzelmünket minisztertársaival is tudatni méltóztassék.

Hasonló felterjesztéssel éltek a délmagyarországi többi vármegyék és szabad királyi városok is..

28.

Zsablya, 1848 április 1—4 közt.

A csajkások óhajai.

Megjelent a: *Szveobste Jugoszlavenszke i Szerbszke Narodne Novine 1848. évfolyamának* 32. számában.

Ваше ц. к. Величанство, нашъ свемплостиви Царе и Монарху!

У цѣломъ свѣту знаменити потресъ Францускe и готово у свима краевима пространогъ аустрискогъ царства догодивша се усколебаня нису могла и насъ на послѣднъимъ краевима монархiе живеће граничаре безъ уплива и дѣйства остати. Народи нѣмачкогъ и славянскогъ езика у аустриjскомъ царству теже за времену сходнимъ државнимъ променама и царства имъ милостъ на сусретъ иде. Западно европейске идее кругъ свой чине, а аустрiйски iй Царъ съ добродошлицомъ прима, еръ срећно народе знавляти била е нѣгова една едпта тежня и желя. Съ коримъ ћеду се жарке желѣ свiю испунити, еръ отацъ отечества хоће тако. У найвећемъ увѣреню да е царска милостъ безгранична да, што е поданикъ изображенiй, толико е вѣрнiй, оданiй и послушнiй: билъ се кокодъ посумняти могао, да и на насъ неће ма една зрака штедроте нашегъ владаоца пасти? Србски граничарски народъ од столѣтiя аустрискомъ дому оданъ, дићи се и срећанъ е што може моћномъ своmъ цару са оружiемъ у руци, кадъ и найманя незгода домовини прети, служити; и безъ сваке хвале могао би граничаръ у селской скромности своiой по гдекое сведочанство царскогъ задовольства показати.

Тако одъ пресветлогъ цара Леополда I. год. 1690, 1691 и 1695; одъ цара Јосифа I. год. 1706; одъ цара Карла VI. год. 1713 и 1715; одъ нѣногъ Величанства блажене памети покойне Царице Марiе Терезiе год. 1743 и Леополда II. год. 1790, дароване привилегие садржаваю гдекое лѣпо мѣсто нѣгови заслуга и емче независностъ нѣговогъ езика и народности одъ свакогъ насртаня и нападаня; право себи войводу као главу народа изъ свое средине избрати, Митрополита, Владике,

свештенике и судце; а црквена и школска дѣла, монастири и народна касса да одъ србскогъ народногъ собора и србске придворне канцелларие зависе. Съ тешкимъ срцемъ признати морамо, да се где што нie испунило. А садъ гди сви народи великогъ аустрiйскогъ царства свое закрилѣ и пребѣжиште кодъ престола Вашегъ Величества траже: пружа у найвећой одановсти србски граничарски народъ Шайкашкогъ окружiя 30.000 на брою наймилостивiемъ цару и кралю своиъ молбу у нади, да ће му се ова испунити.

1. Припознанье србскогъ имена; слободне употребляванье србскогъ народногъ езика съ цирилскимъ словима у народнимъ школама и савѣтованю при обштинскимъ пословима и дѣлима; у цркви пак као и досадъ старо-славенскогъ. 2. Еднакостъ свiю у граници постоећи христiянски закона и слободногъ упражванянѣ тога. 3. Администрацiя правде и правице одсадъ да бива у свакой обштини одъ законно-испитаногъ судie. Устменостъ и явностъ судейскогъ поступка у владаюћемъ езику пособногъ окружя. 5. Тако названи „М. Терезie военни чланови“ да се измену са австрискимъ казнителнимъ закоником. 6. Подъ пушкомъ граничарскомъ войнику за строги войничке преступке нека и нѣму равни суде. 7. У будуће праава граничару у смислу наши привилегiя себи официре бирати. 8. Безгранична слобода себе учинити и изображати у — и изванъ землѣ и слобода печатнѣ. 9. Поставлянѣ окружни директора при народнимъ србскимъ школама у граници одсадъ одъ србскогъ народногъ Собора да зависи. 10. Немачки езикъ као у млогомъ обзиру нама граничарма нужданъ некъ одъ садъ у страрiимъ классама србски народни школа равно народномъ србскомъ езику предае и учи; а немачке тако назване „Trivial- und Hauptschulen“ као теретне за насъ граничаре некъ се укину. 11. Феидална свеза у досадашньи животъ у кућама граничарскимъ (Communionleben) некъ се укине; сваки у граници безъ разлике живеће некъ добie праава собственности и слободногъ располаганя и купованя са землыиштомъ. 12. Сва робiя некъ се укине. 13. Праава слободногъ састанка общтипски и народни дѣла ради. 14. Школски и црквени фондови досадъ у граници раставлѣни одма некъ се саюзе; управлѣнѣ съ ньима и манипулацiя некъ редномъ обштинскомъ одбору припадне; што се пакъ контроле тиче и различити промена и измена народномъ Србскомъ Сабору некъ подлеже; тако исто и обштинске кассе и магацини некъ дођу подъ управлѣнѣ обштинскогъ одбора. 15. Србски народни саборъ ради дѣла целости народа тичући се некъ се безъ свакогъ вишегъ допуштеня у почетку сваке црквене године 13. Септ. сазове и држи и то у Новомсаду као у найвечой обштини србской. Праава посланике са одсуднимъ гласомъ бирати нека свакомъ бирѣ и друге парохiялне потребе носећемъ граничару припада.

Сваки некъ се може као такви избрати. Брой посланика некъ се по сада обстоећимъ окрестностима умложи. Сабору народномъ нека припада прааво као до садъ Митрополита, тако одъ садъ и владике, врховногъ школа надзирателя, ассистенте народне кассе бирати, коя ће дужностъ бити Сабору сваке годние рачуне давати. Сѣднице овог народногъ Сабора да буду явне; кругъ и начинъ нѣговогъ дѣланя одъ првогъ Сабора опрѣедѣлени да се дѣтално инартикулира. Саборъ народни нека узме у обзиръ болѣ и сходніе изображенѣ и снабдѣванѣ свештенства и учителя. 16. Да се нашемъ Митрополиту и владикама на земальскомъ Сабору место и гласъ по реду чина и достоянства међу римским Архи — и Епископима даде. 17. Да се у будући свака удова Єпархія за канонически прописанѣ време попуни. 18. У конзисторіюму и апелаторіюму да се саразмерни брой засѣдателя светскогъ реда прида съ праавомъ одсудногъ гласа; матица протокола и дѣла конзисторіялни нека буде славенски єзикъ. 19. Да се наши манастири у своймъ престажаніяма закономъ обезбѣде, отузета добра да имъ се поврате; цѣлъ и начинъ манипулаціє да се на сабору установи. 20. Да се источно вѣроисповеданѣ одъ сваке уніє обезбѣди; на сили или обманомъ одузете цркве народу источногъ вѣроисповѣданя поврате. 21. Чланак 3. 1844 у обзиру слободногъ прелазка изъ римокатоличкогъ закона у други христіянски и смешани бракова некъ се узакони и на насъ граничаре распостре.

Жабаљ, 1848. Април.

Fordítása:

Cs. kir. Felség, legkegyelmesebb császárunk és uralkodónk!

Az egész világon nevezetes francia forradalom és az osztrák császárság majdnem minden részében előfordult mozgalmak, — reánk, a monarchia végein lakó határőrökre sem maradhadtak befolyás és hatás nélkül. Az osztrák császárság német- és szlávnyelvű lakossága alkalmas időben törekszik az államlét megváltoztatására és e tekintetben a császári kegy segítségükre siet. A nyugateurópai eszmék bejárják Európát és a császár jóakarattal fogadja őket, mert egyetlen törekvése és óhaja a nemzetek szerencsés megújhodása. Nemsokára valamennyinek forró óhajai teljesülni fognak, mert a haza atyja is így akarja. Azon legnagyobb meggyőződésben, hogy a császár kegye határtalan, és hogy minél műveltebb az alattvaló, annál hűségesebb, odaadóbb és szolgálatkészségesebb: vajjon kételkedhetik-e valaki is azon, hogy uralkodónk bőkezűségének egy sugara ne érne minket? A szerb határőrök századok óta odaadó hivei az osztrák császári háznak; dicsekszenek vele és boldogok, ha fegyverrel kezükben, amidőn a hazát a legcsekélyebb veszedelem is fenyegeti, — hatalmas császárjuk védelmére kelhetnek; minden dicsekvés nélkül a határőrök

falusi egyszerűségükben a császári elismerés nem egy bizonyítékára utalhatnak.

Így például I. Lipót császár Őfelsége által 1690., 1691. és 1695. években, I. József császár által 1706-ban, VI. Károly császár alatt 1713, és 1715-ben, boldog emlékű Mária Terézia Őfelsége által 1743-ban és II. Lipót által 1790-ben adományozott kiváltságok nem egy helyén akadhatunk a szerb nemzet elismerésére, nyelvének és nemzetisége függetlenségének minden támadás ellen való biztosítására, hogy joga van soraiból vajdát választania nemzetének fejéül, érseket, püspököket, lelkészeket és bírákat; hogy egyházi és iskolai ügyei, kolostorai és a nemzeti pénztár a szerb nemzeti gyűléstől és a szerb udvari kancelláriától függjön. Nehéz szívvel meg kell azonban vallanunk, hogy nem egy dolog teljesíttetlen maradt. De most, midőn a nagy császári birodalom összes népei Felséged trónjánál keresnek védelmet és támaszt, — a csajkáskerület hűséges szerb népének 30.000 határőre, legkegyelmesebb császárjához és királyához fordul kérelmeivel, azon hiszemben hogy teljesíttetni fognak; úgy mint:

1. Elismerése a szerb névnek; a nemzeti iskolákban és a községi ügyekben és dolgoknál, a szerb nyelvnek és cyrill írásnak szabad használata; az egyházban fennmaradván az ó-szláv nyelv továbbra is. 2. A határőrvidék valamennyi hitfelekezeteinek egyenlősége és ezek szabad gyakorlata. 3. Az igazságszolgáltatás ezentúl minden községben csakis törvényes vizsgálóbíró által történjék. 4. A bírói eljárás legyen szóbeli és nyilvános, az egyes kerületek többségi nyelvén. 5. Az úgynevezett Mária Terézia féle szabályzat az osztrák büntetőtörvénnyel fölcserélendő. 6. A fegyver alatt szolgáló határőr fölött a szigorú katonai büntetőeljárás helyett, a rendes bíróság ítélkezzék. 7. Jövőben joguk legyen a határőröknek a kiváltságok értelmében maguknak tiszteket választani. 8. Korlátlan tanszabadság és művelődés bel- és külföldön és szabad sajtó. 9. A szerb nemzeti iskolák kerületi felügyelőjének választása a határőrvidéken, aki ezentúl a szerb nemzeti gyűléstől függjön. 10. A német nyelv, melyre sok tekintetben, nekünk határőrvidékieknek szükségünk van, ezentúl a szerb felsőbb osztályokban a szerb nyelvvel egyenlően adassék elő és taníttassék; az úgynevezett „Trivial- und Hauptschulen" pedig, melyek reánk nézve terhesek, megszüntetendők. 11. A határőrvidéki családoknál eddig fennálló feudális kötelék (Communionsleben) megszüntetendő, a határőrvidéken élők minden különbség nélkül tulajdonjogot nyerjenek és szabadon rendelkezhessenek a földdel, valamint vehessenek. 12. Mindenféle robot megszüntetendő. 13. Szabad gyülekezeti jog községi és nemzeti ügyekben. 14. A határőrvidéken elhelyezett egyházi és iskolai alapok azonnal egyesítendők; igazgatásuk és kezelésük egy állandó közös bizottság alá tartozzék; ami pedig a felügyeletet és a különféle változtatásokat illeti, ezek a szerb nemzeti gyűlés elé tartozzanak; épígy a községi pénztárak és a tárházak a községi bizottságok által kezeltessenek. 15. A szerb nemzeti gyűlés

az egész nemzetet illető ügyekben, minden felsőbb engedély nélkül minden egyházi év szeptember 13-án egybehivassék, a legnagyobb szerb helységben Újvidéken. Döntő szavazati joggal bíró képviselőket választani joga legyen minden párbért és egyházi terheket fizető határőrnek. Mindenki mint ilyen megválasztható. A küldöttek száma a mostani körülményekhez képest fölemelendő. A nemzetgyűlés feljogosíttassék mint eddig is, az érseket, a püspököket, a legfőbb iskolai felügyelőt, a nemzeti pénztárak kezelőit megválasztani, kiknek kötelességük lesz évenként a gyűlésnek beszámolni. A nemzeti gyűlés ülései nyilvánosak legyenek, tárgyalásainak ügyköre és módja az első gyűlés által állapítandó meg, és az országgyűlésen törvénycikkbe fölvétessenek. A nemzetgyűlés gondoskodjék a papság és tanítóság jobb és alkalmasabb kiművelődéséről és javadalmazásáról. 16. Érsekünknek és püspökeinknek az országgyűlésen szavazati joggal hely adassék rang és méltóság szerint a római katholikus érsekek és püspökök sorában. 17. Jövőben minden megüresedett egyházmegye a kánoni előírt időben betöltessék. 18. A konzisztoriumba és appellatoriumba, szavazati döntő joggal bíró ülnökök megfelelő számban a világi rendből is fölvétessenek; az anyakönyvek és a konzisztoriumok ügyei szláv nyelven vezetendők. 19. Kolostoraink javadalmai törvénnyel biztosítandók; elvett birtokok visszaadassanak; kezelésük módja és célja a nemzetgyűlésen állapíttassék meg. 20. A görög keleti hitfelekezet minden unió ellen megvédessék; a görög keleti egyháztól erőszakkal vagy álnokul elvett templomok visszaadassanak. 21. Az 1844. évi t.-c. 3. cikkelye, amely a római katholikus hitfelekezetből más keresztény felekezetbe való átlépéséről és a vegyes házasságokról szól, törvény útján reánk határőrökre is kiterjesztendő.

Zsablya, 1848 április havában.

A zsablyai gyűlésen, a titeli és gyurgyevói századokat kivéve, a csajkás-zászlóalj összes századai és a szerb papság vett részt, Papits esperes elnöklete alatt. Ezen felszólaltak Czvetits Péter kereskedő Csurogról, Aranyiczki nádaljai és Nikolits gyurgyevói szerb papok. A peticiót Bécsbe egy küldöttség vitte, mely 1848 április 18-án utazott el. A küldöttség tagjai április 4-én folyamodtak útlevélért, köztük Papits esperes és Aranyiczki szerb plébános. •

A peticiót Sztojanovits végzett joghallgató szerkesztette.

29.

Belgrád, 1848 április 5.

Mayerhofer belgrádi osztrák konzulnak gróf Fiquelmont osztrák külügyminiszterhez intézett jelentéséből.

Wien, St. A. Serbien, F. 10. Varia 1848—1850. Érk. április 9.

Nr. 101.

... An demselben Tage [2-ten April 1848] sind auch von dem Fürsten aus Kragujevatz sehr befriedigende Nachrichten ein-

gelaufen, welche die Stimmung im Innern des Landes als durchaus dem gegenwärtigen Bestande vollkommen günstig schildern, so dass die Umwältzungsgelüste sich auf die illyrischen Propagandisten in Belgrad beschränken. Auf die Stimmung der Studierenden und jungen Leute hat man übrigens auch hier durch vernünftige Vorstellungen, wie es scheint mit Erfolg einzuwirken getrachtet . . .

Semlin ist noch hinlänglich besetzt und hat nun eine Deputation von 4 Bürgern nach dem Beispiele von Pancsova nach Wien entsendet.

Die Nachrichten aus Ungarn versetzen hier alles in grosse Unruhe, jene aus Italien in offene Bestürtzung.

In Bosnien herrscht . . . gefährliche Gährung unter den durch Verhaftung und Mord ihrer Glaubensgenossen und Deputirten gereizten christlichen Einwohnern. Türkische Truppen sind aus Albanien und Rumelien dahin auf den Marsche.

30.

Zimony, 1848 április 5.

Zimony város lakosainak Őfelségéhez intézett kérvénypontjai.

Eredeti felterjesztés. Wien, K. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 132. Nr. 29. Másolata: Wien, K. M. 1848. Nr. 1082.

Petitionspunkte der Militärgrenzstadt Semlin am 5. April 1848 an Seine Majestät.

1. Zurückführung des im Jahre 1820 bestandenen Steuerfusses.

2. Des damit engverbundenen Contributionspauschales auf das im Communitätsregulativ de anno 1788 stipulirten Ausmasses.

3. Aufhebung aller Arrenden mit Repartition des alleinigen sogenannten Getränke-Ausschankaccises auf die Schank- und Schildberechtigten Häuser im Sinne des abgezogenen Communitäts-Regulativs.

4. Aufhebung aller indirekten Auflagen, worunter hier ein Beitrag zur bessern Bemontirung der Polizei-Soldaten verstanden wird.

5. Die Abhandlungstaxen, welche besonders für die ärmere Classe drückend, und machen die Behörde, welche sie einbringen, nur verhasst. Daher bitten wir, womit ärmere Verlassenschaften taxfrei behandelt, und auch die hier bei vorkommenden sonstigen Gebühren für Inventuren und Licitationen beseitigt werden wollen.

6. Die Aufhebung des 1846 erflossenen Verboths, auf dem uralten Platze Brennziegel zu schlagen, weil auf dem Platze wo angewiesen ist Zieglschlagen zu dürfen, eine pure Unmöglichkeit, und so viel ist, als Verboth solche schlagen zu dürfen; und doch kann Semlin ohne Ziegelschlag nicht bestehen.

7. Wahlrecht der Magistratsbeamten und deren Beysitzer.

8. Eigene Verwaltung und Repartion der Communitätseinkünfte und deren Verwendung.

9. Aufhebung der gezwungenen Gemeinde-Roboth in natura, und Freystellung der Reluirung derselben in Gelde, nach der ursprünglichen Bestimmung des Regulativs.

10. Aufrechterhaltung der Bürgerspital-Einflüsse nach Vorschrift des besprochenen Regulativs.

11. Aufhebung der Abfuhr der Caducitäten und Abfahrts-Gelder an die allgemeine Grenz-Proventen und deren Verrechnung bey dem ausschlägigen Bürgerspitalsfonde.

12. Einräumung des von der Communität zu erhaltenden und von der Contumatz benützt werdenden Holzplatzes Nr. 1. zur Beförderung des Handels.

13. Die Überfuhr nach Pancsova und Belgrad mit eigenen und fremden Waaren, ohne sich auf ärarische Überfuhr binden zu müssen, letzter unter Beobachtung der Cordons 30-gst und Sanitäts-Vorschriften.

14. Nationalgarde an die Stelle der Landwehr, zur Aufrechterhaltung der Ordnung und Sicherheit der Communität selbst.

15. Ausdehnung der, den grösseren Städten des Reiches verliehenen Rechte und Privilegien auch auf die Militär-Grenz-Communität, und Einführung des mündlichen und öffentlichen Gerichtsverfahrens mit Schwurgericht.

16. Unterzeichung der Dampfschiffe einer, im Verhältnis zur Vorführung der Waaren stehenden Erwerbsteuer oder Entrichtung einer Accise von 3 xr per Centner Waare, falls diese nicht blos auf die Verführung der Passagiere beschränkt werden könnte, denn diese sind es, die den ehemaligen Erwerb zu Land und zu Wasser, allen Bewohnern ohne Unterschied des Standes, entrissen haben, wodurch es möglich wird, den Ausfall bei Arrenden und Steuern zum Theil decken.

A zimonyi küldöttség 1848 V. 1-én Bécsben gr. Latournál járt (K. M. 1848. 887.)

31.

Pozsony, 1848 április 5.

István főherceg a pancsovai küldöttség kérvényét további eljárás miatt báró Piret, bánsági főhadparancsnoknak megküldi.

Másolat. K. A.; S, B. G. K. 1848. Fasc. 128. IV. ad. 5. Exped. 1848 ápr. 12.

Nr. 656.

Eure Excellenz!

Mir ward von den Pancsovaer Bürgern ein Gesuch[1] wegen Inkorporirung zu Ungarn unter Anführung vieler Beschwerden

[1] Lásd a 7. és 8. számú iratot a 41. lapon.

überreicht. Ich habe sie dahin beschieden: dass, da die zur Grundlage dieses Bittgesuches genommenen Beschwerden ohne allen Belegen und näheren Angaben, bloss im allgemeinen aufgeführt wurden, — die Bittsteller solche mit Darlegung der speziellen Fälle und mit gründlichen Beweisen, zur gehörigen gesetzlichen Verhandlung *gehörigen Orts* vorzulegen, und den Erfolg ruhig abzuwarten hätten; somit sind sie an Euere Excellenz, ihre betreffende Jurisdiktion angewiesen.

Da aber in dem Augenblicke bei uns in Ungarn die Aufgeregtheit ausserordentlich gross ist, und selbst der Ministerpräsident nur dann für die Ruhe gut stehen zu können erklärt, wenn diese verirrten Leute so glimpflich als möglich zu ihrer Pflicht zurückgeführt würden, so erlaube ich mir Eure Excellenz, an sie die Bitte zu richten, falls sie sich gutwillig zur Ruhe und Ordnung begeben sollten, sie mit der möglichsten Schonung und Nachsicht behandeln zu wollen, vorausgesetzt, dass seither nicht neue, mir unbekannte, unliebsame Vorfallenheiten Platz gegriffen hätten.

Pressburg, 5. April 1848. Euer Excellenz
bereitwillig ergebener
Eh. Stephan m. p.

Báró Piret 1848 április 9-én István nádorhoz intézett felterjesztésében *a pancsovai és zimonyi mozgalmakat* nemcsak helyi okokból eredteknek mondja, hanem *pánszlávista tendenciákból is*, melyek *Szerbiából* élesztetnek. (K. A.; S. B. G. K. 1848. IV. 5.)

32.

Pétervárad, 1848 április 6.

Báró Hrabovszky szlavon-szerémi főhadparancsnoknak báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz intézett átiratából.

Eredeti átirat. Wien, K. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. IV. 4.

... „obgleich die Gemüther in der Grenze von allen Seiten durch *Emissaire aufgeregt*, und zum Abfall bearbeitet werden, so hoffe ich doch, dass die Gränzbevölkerung ungeachtet aller Verführungsmittel mit fester Treue seinem angestammten Kaiserhause verbleiben wird."

Ugyanakkor báró Hrabovszky 1848 április 6-án a bécsi udvari haditanács elnökének jelenti:

„Den 31. März sind neuerdings Aufrufe zur Insurrekzion gegen die Türken und angeblich auch gegen k. k. in Serbien sich aufhaltende Unterthanen von der Polizei aufgefunden worden." (D. A. Z. Akten des Sl. S. Gk. Fogalmazvány. 1848. Präs. Nr. 187.)

33.

Újvidék, 1848 április 6.

Láng Ferenc Újvidék főbírójának az országos ideiglenes miniszteri bizottmányhoz tett jelentéséből.

Eredeti jelentés. Budapest. O. L.; M. I. B. 1848. 296. sz. Érk. ápr. 9. 189. sz.

Folyó évi április hó 3-án 183. szám alatti jelentésem folytán jelentem:

... 3. p. A Markovits Demeter szerbiánus vezérlete alatt, itt létezni bejelentett mozgalomra nézve jelentem: miképen a nyomozásból kitünt: hogy egy *írásba foglalt proklamatio* létezett és az bizonyos Stratimirovits György volt huszárhadnaggyal közöltetett... és most Stratimirovits Radivoj bácsmegyei raktári biztosnál tartatik...

34.

Mitrovica, 1848 április 7.

A mitrovicai népgyűlés óhajai.

Eredeti példány a zágrábi állami levéltárban. D. A. Z.

Ваше Величество!

Єдино превысокой Милости Вашега Величества нашега многооблюблѣнога Цесара и Краля, кой є сѣме доброчинства у своихъ Персихъ посєао и коєга є плодъ любавъ за нѣгове Поданике постала, — благодаре народи свѣтлога Царства, да су слободу Печатниє постигла и да имъ є Уставъ премилостиво обећанъ. Благословене ће быти државе Вашегъ Величества, кадъ се те желѣ изпуниле буду, а у уживаню те срећe увѣкъ ће се съ найвећомъ понизностю подписане своє Пословице: Богъ, Цесаръ, Отечество и Вѣрностъ сѣћати.

Любавъ є Вашегъ Величества, нашега премилостивнога Владѣтеля, према своєму Народу тако врло позната, да они, кой у Воєной Крайни живе, ни найманѣ послушяти не могу, да и они неће участници овога уживаня тихъ сладкихъ плодова, тога премилостивога Подареня, и обећаня быти.

Обећанє пуно надежде у коійой съ найдубльимъ страхпочитаніємъ подписани живе, слађе є него пупольак руже и ласка очекиваню онихъ кой ю преко Границa могућности неставляю; и за то очекую у тишини жительи Воєне Крайне очинску любавъ и милостъ Вашега Величества, своєга много люблѣнога Цесара и Краля, са сыновнымъ повѣренѣмъ оно време, кадъ

ће имъ се ньихова будућа обећаня навѣстити, у томъ ненарушиномъ увѣреню, да ће ньиховъ премилостиви Владитель и ньима оно исто, што є свой ньиховой браћи и жителелѣмъ осталихъ цесаркпхъ покрайна премилостиво подѣлено, такођеръ даровати изволити.

Но побуђує се у ньима, кой су готови, све своє добро а и саму крвъ за пресвѣтлый царскій Домъ и отечество жертвовати, и ненарушину вѣрность обѣлоданити, одъ коє су лѣтописи ньиховихъ юначкихъ предкова препунѣни, — та брига: даће земальскима Становима и заступницима ньихове мале желѣ, коє не спадаю къ смиренима, може быти непознате быти, и изъ тога узрока неуважене остати; тимъ єдиниме поводомъ руковођена и словомъ светогъ Евангелія: „Просите и даетеся вамъ" побуђени, одважую се съ найдубльимъ строхопочитаніємъ подписани, слѣдуюће молити:

1.-во. Да бы се Воєна Граница съ Кралѣвинами Хорватскомъ, Славоніомъ і Далмаціомъ єдинити дозволила, подъ тимъ условіємъ, да мы себи право задержавамо, наша захтеваня на нашемъ обштемъ Сабору ставити.

2-го. За премилостиво дозволеніє, да бы изъ наше средине народне заступнике на све земаљске саборе у савезу съ Кралѣвинама Хорватскомъ, Славоніомъ и Далмаціомъ пошиляти могли, кодъ коє прилике ћемо све нуждне тачке како наше Вароши, тако исто и одъ дѣла народногъ преставити.

3-ће. Уведніє народногъ єзика у све службене послове, и утврђенѣ народности, ньиховогъ найдражієгъ блага.

4-то. За єднакъ уставъ у обзиру грађанскога правосудія са горе именованимъ Кралѣвинама, Хорватскомъ, Славоніомъ и Далмаціомъ.

5-то. Особито правосудіє независимо одъ войнства за све оне, кои воєномъ чину неспадаю, по грађанскихъ и заглавнимъ законима гореименованихъ Кралѣвина.

6-то. За премилостиво дозволѣніє да бы се за унапређењѣ трговине простъ прелазъ безъ свакогъ надзираня у Сербыю кодъ свію у регименти находећи се скела тако исто, као у Эемуну и Броду у допуштена времена, отворити дао.

7-мо. Отворенє свы путова поред Саве за слободно путованѣ и сигурности ради своє собственности.[1]

Вашегъ Величество найпонизніи и вѣрни Поданици.

У Митровици $\frac{\text{7 Априла}}{\text{26 Марта}}$ 1848.

(Следују 30 подписи.)

[1] Ezen hét pont a Vjesztnik 1848. 6-ik számában is közöltetett.

Fordítása:

Fenség!

Csakis Felségednek, szeretett császárunk és királyunk legmagasabb kegyének, mely lelkében a jótékonyság magvait elvetette, s melyekből alattvalói iránti szeretete fakadt, — köszönhetik a magas császárság népei, hogy a szabad sajtót elnyerték és nekik az alkotmány a legkegyelmesebben megígértetett. Áldottak lesznek Felséged országai, ha ezen óhajok teljesíttetnek és szerencséjük birtokában mindig a legnagyobb alázattal fognak alulírottak jelmondásukról: „Isten, császár, haza és hűség“ — megemlékezni.

Felséges és kegyes uralkodónk népeihez való szeretete olyannyira közismert, hogy a határőrvidék lakosai legkevésbé sem kételkednek azon, hogy ezen adományozott édes gyümölcsök élvezetében szintén részesülni fognak.

A reményekkel telt ígéret, melyben alulírottak a legmélyebb hódolattal élnek, édesebb, mint a rózsabimbó és mindazok várakozásainak hízeleg, kik a lehetőség határain túl nem lépnek; s ezért a határőrvidék lakosai csöndben bevárják Felséged szeretett császár és királyunknak atyai szeretetét és kegyét s a legnagyobb bizalommal azon időt, melyben megígért jövő boldogságuk teljesülni fog, azon rendíthetlen hitben, — hogy legkegyelmesebb uralkodójuk mindazt nekik is meg fogja adni, — amiben a többi császári országokban élő lakosok és testvéreik már részesültek.

Mindazonáltal bennük, — akik készek vagyonukat és vérüket a felséges uralkodói házért és hazáért feláldozni, és rendíthetlen hűségüket, melyről hős őseik krónikái bőségesen tanuskodnak, nyilvánítani; — aggodalom támadt; s ez: hogy az országos rendek és képviselőik előtt mérsékelt óhajaik, melyek nem esnek a teljesítettek közé, talán ismeretlenek lehetnek és ezért nem fognak figyelembe vétetni; ezen egyedüli ok által vezéreltetve és a szent evangélium szavai által felbátorítva: „könyörögjetek és megadatik néktek“ alulírottak a következőket, a legmélyebb hódolattal kérelmezni bátorkodnak:

1. A katonai határőrvidék a horvát, szlavon és dalmát királyságokkal egyesíttessék, azon feltétel alatt, hogy jogunk legyen óhajainkat közös országgyűlésünknek beterjeszteni.

2. Legkegyelmesebben engedtessék meg nekünk, hogy körünkből képviselőket küldhessünk Horvát-Szlavon- és Dalmátországok összes országgyűléseire, melyeken minden: úgy városunkat, mint nemzetiségünket illető kérelmeinket előterjeszthessük.

3. Nemzeti nyelvünk bevezetését a közszolgálat összes ágaiba, és legnagyobb kincsünk: a nemzetiség biztosítását.

4. Polgári igazságszolgáltatás tekintetében Horvát-Szlavon- és Dalmátországokkal azonos törvény bevezetését.

5. Külön, a katonaságtól független igazságszolgáltatást mind-

azok részére, akik nem esnek a katonai hatóság alá polgári és bűnügyi tekintetben.

6. Kegyes engedélyezését kereskedelmi tekintetben a Szerbiába való szabad átkelésnek, minden az ezred területén levő réveknél, hasonlóan, mint az Zimonyban és Bródon megengedtetik.

7. A szávamenti összes utakon való szabad közlekedést és biztonságot a tulajdon végett.

Felségednek legalázatosabb és leghívebb alattvalói

Mitrovicán, 1848 április 7-én.

(30 aláírás.)

35.

Pétervárad, 1848 április 8.

Báró Hrabovszky szlavon-szerémségi főhadiparancsnoknak a bécsi udvari katonai tanácshoz intézett jelentéséből, a délvidéki viszonyokról.

Eredeti jelentés. Wien, K. A.; 1848. K. M. Nr. 293. Érk. április 14-én.

Praesidiale Nr. 215.

... Auch in Neusatz die Radicalen nach dem Beispiele der Pester *sehr ausarten*, und durch die bösartigsten Pamphlets des Pester Poeten Petőfy gegen alle Kaiser und Könige aufgehetzt werden, und die griechisch nichtunierte Genossenschaft in Neusatz, welche grosse Sympathien für Serbien hegt, sich für die Zusammensetzung eines serbischen Königreichs *offen und ohne Scheu* aus spricht.

Ich muss mich daher gegen so tolle Äusserungen auf den Stand sur le qui vive stellen, da auch in Serbien und Bosnien die Gemüther sehr aufgeregt sind, und man auf einen seriösen Ausbruch gefasst sein muss, zumalen bei dem gegenwärtig aufgeregten Zeitgeiste die unheilvollen Ereignisse sich mit solcher Hast überstürzen, dass man gar nicht zur Besinnung kommen, über die Folgen gar nicht nachdenken kann ...

Auch hat mir Herr Oberstlieutenant Mayerhofer unter 1-ten dieses Zahl 97 angezeigt, — wienach der bei denselben erschienene Pascha von Belgrad die Bitte gestellt habe, — ich möchte die gegenwärtig in Semlin befindliche Divisionsflotille nicht abrücken lassen, — widrigenfalls er (der Pascha) von einer serbischen Volks-Revolution nicht sicher wäre ...

Die mir ganz letzlich zugekommenen Kundschaftsnachrichten wiederhohlen, dass mehrere tausend Türken in der sogenannten Kraina versammelt und schlagfertig stehen sollen, vermuthlich wegen der serbischen Emissäre, welche selbst zu Belgrad das serbische Volk zur Insurrection aufrufen.

In *Neusatz faselt man von einem Königreiche Serbien*, zusammengesetzt aus Serbien, Bosnien und einem Theile der hierländigen griechisch nicht unierten Jurisdictionen.

... [Ich melde] dass die Ruhe und gesetzliche Ordnung zu Karlovitz, nachdem von den Bürgern selbst 5 Radelführer arretiert worden sind, wieder hergestellt sei ... und eine Untersuchungskommission angeordnet habe.

36.

Pest, 1848 április 9.

Felhívás a délszlávokhoz a török uralom lerázására.

Megjelent a Szveobste Jugoszlavenszke Szrbszke Narodne Novine 1848. 26. számában, a 104—105. lapon.

Садъ е време слободе и сливаня сила ... А гди е манѣ слобода, него у оной райской земльи одъ мора Ядранскога до Црнога, одъ Дунава до мора Јонскога, кое у турскомъ синджиру оковане пиште? ... Къ вами управлямъ слово мое, ви драга браћо у раю томъ земскомъ, кою е мусулманство противъ природностъ устава у пакао претворило ... куцнуо е часъ слободе и сливаня сила. ... Угледайте се у осталу Европу, поможите себи, и Богъ ће Вамъ помоћи. Ово е особито време! ...

Сербия има бити средиште сливени сила: она валя да почне. Садъ или никадъ!!! рекоше Мађари; садъ или никад треба да рекну тракійнски Славени. Ослобидити се морате, то е извѣстно; начинъ и путъ, знаћете ви болѣ, него и ко други. Ко слободу не жели, ніе достоянъ слободе ...

Револуціе прави у наше дане гласъ народа, али гласъ народа: а ви, Бошняци, Сербиянци, Бугари, треба да сте еданъ народъ ... помислите на идуће дане, помислите на велико едно отечество у той райской земльи ...

Србіо, назнай твой задатак! Ти си срце славенске тракійнске државе. Види прстъ промисла, кой ти путъ показуе. Заръ е узалуд судба уредила, да се срце отечества слободно нађе, кадъ удари часъ, кой има цѣло тѣло ослободити? Куцнуо е тай часъ данасъ! Куцни и ти храбро срце, и потреси цѣло тѣло гибанѣмъ живота, гибанѣмъ слободе! Србіо! пружи едну руку истоку и загрли брађу Бугаре, пружи другу руку на западъ, и загрли браћу Бошняке: пригрли ій братски, а они ће се радостни и усхићени теби прилюбити, хоће, заиста хоће: еръ столѣћа прођоше, како ій рука брата, рука любави незагрли. Ледена рука смрти, и ледени синджиръ само грліо ихъ е до данасъ: ви неможете ни помислити, како ће имъ бити, кадъ

топлу руку живота осѣте! Сладакъ є загрлай брата увѣкъ и найслађи є, кадъ одъ смрти животу, кадъ изъ робства слобода подиже.

Нетреба ньима много. Пошльи имъ само твога Вучића, пошльи проту Ненадовића, и попа Луку Лазаревића! Ако су юнацима и ослабиле руке, ништа не чини: имена ньима требаю, руке не, имаю Бугари руку и млади и яко; юнаци су Бошняци, као и браћа ньина Србіянци. Ньима треба само у очи юнацима да погледе, кой су Србію ослободили. Кажи имъ само, да си ти съ ньимя, и да се на тебе наслонити могу. Пошльи имъ мало онога, што є за слободу тако нуждно, као хлѣбъ и солъ за обѣдъ. Непожали новца, да ти браћа слободу добію. Та већа є задушбина ослободити рода, него наранити просяка.

На ноге юначки унуци юначки прадѣдова! Кадъ стане момакъ до момка одъ црнога мора до ядранина, поблѣдиће полумѣсецъ на Софіи. Та безъ пушке, кадъ сви скочите, сатрćете шаку душманина, коя васъ, на вашу срамоту предъ читавомъ Европомъ гази! Иштете оружія? Ено отмите га одъ ага и бегова! Немате новаца? Ено ій у непріятеля . . .

З а т о с а д ъ и л и н и к а д! Цѣла Европа одъ васъ садъ то чека! . . . Србіо, Црна Горо, Босно и Бугарска. Куцнуо є часъ! Садъ или никадъ! Живило велико ваше обште, отачество! Живили юнаци слободе! Живила велика ваша будућност!

A szerbiai kormány fenti felhívásra a következő nyilatkozatot adta ki:

„Србіе садашнѣ политичко биће и отношеніе прама турскомъ царству оснава се на уговорима, кои су на истимъ дворомъ вечани а русскимъ као покровителѣмъ обвмчени; тако да се Србія свой обвезателства прека турскомъ царству одрече и да противу овога поступа, не би само съ турскомъ владомъ у кавгу заметнула се, него и съ русском." — (U. o. 1848. 29. szám április 16.)

Fordítása:

Elérkezett a szabadság és az erők egyesítésének ideje . . . Van-e még valahol kevesebb szabadság, mint azon a a paradicsomi földön, mely az Adriától a Fekete tengerig, és a Dunától a Jóni-tengerig terjed s mely a török járom láncaiban lihegve szenved? . . .

Hozzátok intézem szavaimat, ezen paradicsomi földön élő drága testvéreimhez, — melyet a muzulmánok természetes alkotása ellenére pokollá változtatott . . . *ütött a szabadság és az erők egyesítésének órája!* . . .

Vegyetek példát Európa egyéb részein, segítsetek magatokon és Isten is megsegít titeket. Különös idők ezek . . .

Szerbiában kell az összes erők gyúpontjának lennie; — neki kell kezdenie. Most, vagy soha! — mondták a magyarok; most, vagy

soha, kell hogy kiáltsák a tráciai szlávok.[1] Az bizonyos, hogy *fel kell magatokat szabadítani;* ennek módját és útját jobban fogjátok tudni, mint bárki más. Aki a szabadságot nem kívánja, nem méltó reá...

A népek szava teremti meg napjainkban a forradalmat, de a nép szava emígyen hangzik: *ti bosnyákok, szerbiaiak, bolgárok, kell hogy egy nemzetté összeforrjatok*... Gondoljatok a jövő napokra, ... ezen a paradicsomi földön, *a nagy, egységes hazára*...

Szerbia ismerd fel feladatodat! te vagy a tráciai [délszláv] szláv birodalom szíve; ismerd fel a gondviselés útját, — mely utadat előírja. Vajjon a sors hiába intézte volna-e, hogy a haza szíve szabadnak találtassék, ha az óra ütött, mely az egész testet kell hogy felszabadítsa? — Ez az óra ma ütött. — Lüktess te is bátor szív, és rázkódtasd meg te is az egész testet az élet és szabadság folyamával! Szerbia! nyújtsd ki egyik karodat kelet felé és karold át bolgár testvéreidet, — a másikat nyugat felé és karold át bosnyák testvéreidet; karold át őket testvériesen és ők örömmel s elragadtatva hozzád símulnak, — egész bizonyosan fognak: mert századok multanak el, hogy a testvéri kar, a szeretet karja nem karolta át őket.

A halál fagyos karja és a hideg rablánc karolta őket át eddig; el se tudjátok majd képzelni, mily érzés hatja át őket, ha az élet meleg karját megérzik. Mindig édes a testvér ölelése, de legédesebb, ha a halálból életre, a rabságból szabadságra kelt.

Nem kell nékik sok támogatás. Küldd el nekik Vucsitsot, Nenádovits prótát és Lázárevits Lukács papot! — ha a hősök karjai elernyednének is, mit sem tesz: nevek kellenek nekik, nem karok, van a bolgároknak erős és ifjú karjuk; hősök a bosnyákok akár csak szerbországi testvéreik. Elég, ha a hősök szemeibe tekintenek, kik Szerbiát felszabadították. Mondd meg nekik, hogy velük vagy és reád támaszkodhatnak. Küldd el nekik azt a keveset, mi a szabadságra olyan szükséges, mint a kenyér és só az ebédhez. Ne sajnáld a pénzt, testvéreid szabadságának kivívására. Nagyobb érdem egy rabot felszabadítani, mint a koldusnak alamizsnát nyújtani.

Keljetek fel tehát a hősi ősök hősi unokái, ha a Fekete-tengertől az Adriáig férfi-férfi mellé sorakozik, a Zsófia-templom félholdja el fog halványodni. Hiszen ha valamennyien fölkeltek a maroknyi ellenséget meg fogjátok semmisíteni, mely titeket szégyenszemre egész Európa előtt leigáz. Fegyvereket kértek? Vegyétek el az agáktól és bégektől! Nincsen pénzetek? — van az ellenségnek...

Ezért most, vagy soha! — ezt elvárja most egész Európa!... Szerbia, Crnagora, Bosznia, Bulgária, — ütött az óra! — most, vagy soha! éljen nagy, közös hazátok! éljenek a szabadság hősei! éljen a ti nagy jövőtök!

A szerbiai kormány ezen felhívást, melynek csak fontosabb részeit közöljük, és melyet kétségtelenül Ignyátovits Jakab, a későbbi szerb nagy

[1] Tráciai szlávok alatt a Balkán délszlávai értendők.

regényíró szerkesztett, — Szerbiában elkoboztatta. „Szerbia jelenlegi politikai élete és a Török császárság iránti viszonya szerződéseken alapul — jelentette ki a szerbországi kormány félhivatalosan —, melyek a portával köttettek Oroszország védelme mellett; ha Szerbia a Török császárság iránti kötelezettségét felbontaná és a szerződés ellen cselekednék, — nemcsak a török kormánnyal, hanem az orosszal is összeütközésbe kerülne." — (U. o. 1848. 29. szám, április 16.) Ignyátovits és Pavlovits a budapesti szerb politikai újság szerkesztői terve, hogy a magyarok segítségével a délszlávokat a török járom alól felszabadítsák, a belgrádi kormány ellentállásán megtört. Érdekes, hogy a szláv népeken kívül még Francia-, Német- és Olaszország segítségére is számítottak.

A teljes felhívás német fordításban közölve: Joh. Janotyckh, Archiv des ung. Ministerium und Landesvertheidigung-Ausschusses. I. Bd. S. 43—47.

37.

Belgrád, 1848 április 12.

Mayerhofer belgrádi konzul gróf Fiquelmont Károly osztrák külügyminiszterhez intézett sajátkezű jelentése a szerbországi viszonyokról.

Wien, St. A. Serbien F. 10. Varia 1848—1850. Érk. május 3.

Nr: 107.

Seit es den schnell und kräftig angewendeten Maassregeln gelungen ist, den ersten Ausbrüchen der aus Deutschland, Kroazien und der Militärgrenze hieher gedrungenen Aufregung vorzubeugen, ist zwar die Ruhe nicht gestöhrt worden und man könnte umsomehr auf die Fortdauer dieses Zustandes hoffen, als sich... die Hauptführer der illyrischen Bewegung, denen nun auch Zach folgt,[1] nach und nach von hier entfernt haben.

Dennoch ist es sehr zweifelhaft, ob es unseren Bemühungen gelingen und den hervorragenden Männern des Landes möglich sein wird, sich und ihr Volk ohne eigene Gefahr ausserhalb des gewaltigen Sturmes zu halten, welcher ganz Europa mit sich fortreisset. An wirksamen Aufreizungen sich keck in seiner Mitte zu werfen fehlt es nicht.

Seit einigen Tagen ist der Georg Stojakovich, Advokat des Fürsten Milosch Obrenovich hier und spricht unverhohlen und nicht ohne Wirkung für eine Erhebung der Serbischen Nation diess- und jenseits der Grenze gegen Türken und Magyaren. Nationale Regungen, welche von dieser Parthei ausgehen, können aber die jetzigen Führer des Landes nicht unberücksichtigt lassen. Heute hat ein Artikel Nr. 26 der Pesther „Allgemeinen südslavischen und serbischen Volkszeitung"[2] vom 28. März / 9. April „Politischer Tag der Thrazischen Slaven" überschrieben, das grösste Aufsehen... im Leseverein und in den Kaffeehäusern verursacht...

[1] Bán Mátyás, Csavlovits, Šaffařžik, Zach stb.
[2] Lásd a 37. számú iratot.

in welchen Wuchich, Lazarevich, Nenadovich etc. namentlich aufgefordert werden, sich an die Spitze zu stellen.

Ob es möglich sein wird diesem Treiben einen Damm entgegen zu setzen... ist sehr problematisch und ich bitte... auf die Rückwirkung gefasst zu sein, welche eine Bewegung der serbischen Nation im türkischen Reiche gegen die Herrschaft der Pforte, auf die zahlreichen Völker gleichen Stammes in der k. k. Militärgrenze, in Ungarn und die übrigen österreichischen Ländern nothwendig ausüben muss.

Vom Fürst Alexander langen befriedigende Nachrichten aus dem Inneren ein und morgen folgt auch die Fürstin mit der Familie auf etwa 14 Tage nach Kragujevatz.

38.

Csurog, 1848 április 13.

Putnik főhadnagy jelentése a csajkás-zászlóalj parancsnokságához Miletits Szvetozár csajkáskerületi szerepléséről.

Eredeti jelentés. Wien, K. A. 1848. K. M. Nr. ad 1398.

Heute [12 April [1848 ... erthönten die Kirchenglocken, worauf das ... Volk sich eilends zur Kirche begab.

Nach einer Weile kam der Herr Pfarrer Max. Milovanovits zur Compagnie und theilte mit, dass die Ortsbewohner, ohne dass er wisse auf wessen Veranlassung, sich bei der Kirche versammeln um dortselbst die Beiträge für die nach Wien abzugehen bestimmten Deputirten einzubringen und deshalb geläutet haben; und ersuchte zugleich dieses einzustellen.

Dem besagten Herr Pfarrer wurde bedeutet, dass seine Pflicht als Kirchenvorsteher seie, diesem Eingriffe Einhalt zu thun; der Herr Pfarrer verliess sogleich die Amtsstube und verfügte sich zur Kirche.

In demselben Augenblicke hat die Compagnie vernommen, dass bei der Kirche sich ein junger fremder Mensch, zwischen dem Volke befinde und eine Anrede dort halte. Gleich darauf hat dieselbe den Feldwebel Davidovac... dahin, mit dem Auftrage entsendet, sich von dieser Versammlung die Überzeugung zu verschaffen und den Fremden zur Kompagnie zu bringen; der Feldwebel kam aber mit der Meldung zurück, dass dieser Fremde der Jurist Svetozar Miletits aus Mosorin seie und dass dieser, bei Gelegenheit als er denselben zur Compagnie zu kommen, vorgeladen habe, sich geäussert hatte: „Ich habe bei dem Herrn Offizier nichts zu thun“, dann dass ihn das Volk aus seiner Mitte nicht lasse und jeden der ihn angreift zu steinigen droht.

Das versammelte Volk hat sich von der Kirche in die Gasse,

in welcher Petar Cvetits wohnt verfügt und dortselbst hat derselbe Svetozar Miletits wiederholt eine Anrede gehalten.[1]

Die Compagnie, welche keine Mannschaft, um diesem Missbrauch Einhalt zu thun, in der Nähe hatte, hat den Feldwebel Davidovac wiederhohlt dahin gesendet um den Petar Cvetits zu beauftragen bei der Compagnie augenblicklich zu erscheinen. Bei dessen Erscheinung hat man demselben beauftragt den Miletits zur Compagnie zu bringen. Zur Zeit als Cvetits aber zu dessen Hause rückgekehrt war, war Miletits nach der, der Compagnie vom Feldwebel Davidovac gemachten Anzeige gegen Nádalj, mit dem nadaljer Grenzer Bekvalac fortgefahren.

So viel in Erfahrung gebracht werden konnte, hat Svetozar Miletits dem Volke zu verstehen gegeben, dass die Ungarn die slavische Nationalität zu unterdrücken und die ungarische Sprache in alle dienstlichen und kirchlichen Verhandlungen einzuführen gedenken, dann dasselbe aufgefordert sich dieser Einführung entgegen zu stellen, und die Bitte damit die slavische Sprache in den Ländern, wo die Mehrzahl der Slaven lebt die Dienstsprache werde, sogleich einsenden.

Putnik főhadnagy szerb nemzetiségű volt, és Miletics Szvetozár osztrákellenes akcióját jelentésében elhallgatta.

39.

Pozsony, 1848 április 12.

Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöknek a pancsovai küldöttségnek adott válasza.

Másolat. Wien, K. A. 1848. K. M. Nr. 743. és Nr. 665—1398.

Da zufolge der auf gegenwärtigem Landtage mit gnädigem Zuthun Seiner Majestät gebrachten Gesetze, auch *die Militär-Grenzen nicht* mehr dem Wiener Hofkriegsrathe, sondern *dem verantwortlichen ungarischen Ministerium unterstehen werden,* so ist hiedurch der wichtigste Wunsch der Bittsteller erfüllt.

Das Ministerium wird vorzüglich darauf sehen, dass die Militärische Organisation der Militär-Grenzen, wie es die allgemeine Sicherheit erheischt, unverletzt bleibe, und dass dieselbe und insbesondere die bürgerliche Verwaltungsverhältnisse der freien Militär Kommunitäts-Gemeinden baldmöglichst zweckmässige Reformen erhalten.

Dies haben die Bittsteller und ihre Commitenten mit Ruhe abzuwarten, und sollen die Bittgesteller friedlich heimkehrend mit Vertrauen in das Gesetz und die Landesregierung, — dahin wirken,

[1] Lásd a 47-iki felhívást.

dass die Ordnung ungestöhrt aufrecht erhalten werde, womit dann die gehörig zu untersuchenden Beschwerden nach der Gerechtigkeit entschieden werden können.

Zugleich wurde dem betreffenden Ganeralkommando die Beruhigung der Stadt Pancsova aufgetragen,[1] bis die nöthigen Untersuchungen werden gepflogen werden.

Gr. Batthyány m. p.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok erre 1848 április 22-én 125. sz. a. a pancsovai dandárparancsnokkal tudatta, hogy a határőrvidék szervezetében az osztrák hadügyminiszter (1848. 54. sz. április 7.) szerint változás nem történt, — tehát a Hofkriegsrat és osztrák minisztérium mint fölöttes hatóságok rendeletei továbbra is mérvadók, és így Pancsova, valamint Fehértemplom városok a katonai kormányzóság alá továbbra is esnek, — miután a magyar országgyűlés a határőrvidék belszervezetére nézve még nem hozott érvényes, törvényes határozatokat.

40.

Bécs, 1848 április 12.

Blaznavac Petrovits Milivojnak Knityánin szerb államtanácsoshoz intézett leveléből; Obrenovits Milos fejedelemről.

Eredeti levél. Belgrád, Tudományos Akadémia. Knityánin levelezése.

Пре три дана био сам на разговору код К[нез] М[илоша] три сата. Он се тужи на непризнателност и подлост . . . Данас је четврти дан како му нисам ишао, но добио сам синоћ у мрак цедуљу од Коче, те сам тако данас у 10 сати пре подне отишао. Све што смо говорили то никако не могу на артију стављати, но нешто ћу морати. Михајло Гарашанин, кад је овде долазио био је код њега. Он њима не верује, то је зацело . . . Илин је план, као што ми он каже, да се прилети уз књаза, па онда да уклони г. Аврама, како ће он доћи за представника, па онда да крой под именом књаза капу, како он коме оће. К[нез] М[илош] све зна. Он зна како Илија мисли постати књазом, зна како сте ви томе противни и како га за то исмејавате . . . Да је Илин план то заисто, сведочи и оно што је мени г. Ранко казао у Крагујевцу, да ми је г. Илија рекао да ће он све употребити да поверење књаза задобије . . .

Fordítása:

Három nap előtt Milos fejedelemmel három óra hosszat beszéltem. Holmi aláválóságokra panaszkodik.

Ma már negyedik napja, hogy nem voltam nála, de tegnap késő este cédulát hozott Kócsa,[2] mire ma délelőtt 10 órakor meg-

[1] Lásd a 31. és 48. számú iratokat.
[2] Kócsa, Milos exfejedelem szolgája.

látogattam. Mindent, amiről beszéltünk, nem vethetek papirosra, de némely dolgot megírok. Garasanin Mihály, mikor itt járt, — nála volt. Milos nekik nem hisz, — az bizonyos. — [Garasanin] Illés[1] terve, amint Milos mondja, — a fejedelemhez símulni, ... [Petronijevits] Avramot[2] eltávolítani, a kormányelnökséget magához ragadni és aztán a fejedelem neve alatt mindenkivel úgy bánni, ahogyan neki tetszik. Milos fejedelem mindenről tud. Tudja, hogy Garasanin Illés a fejedelemhez törekszik, tudja hogy ön[3] ellene van terveinek, s ezért kineveti ...

S hogy valóban ez Garasanin Illés célja, — bizonyítja az is, amit nekem Ránko Kragujevácon elmondott: vele ugyanis Garasanin Ilyés közölte, hogy mindent el fog követni a fejedelem bizalmának megnyerésére ...

Obrenovits Milos száműzött fejedelem és híveinek, Karagyorgyevits Sándor uralkodó szerb fejedelem megbuktatására irányított titkos törekvései nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a délmagyarországi szerbek mozgalmát a szerb kormány támogatta, nehogy Milos fejedelem a délmagyarországi szerbek bizalmát megnyerhesse; de másrészt ezzel Szerbia lakosainak figyelme az ország belügyeitől is eltereltettek. Garasanin Ilyést ellenfelei tényleg meggyanusították, hogy a szerb fejedelmi méltóságra törekszik.

41.

Károlyváros, 1848 április 13.

Bán Mátyás szerb emisszárius levele a horvát és boszniai politikai helyzetről.

Másolat. Nr. 6. Belgrád, Bán Mátyás hagyatékában és Budapest, Nemzeti Múzeum. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok.

... Што ви припоручујете, да у Министарство дође и који Србин восточнога вјероисповједања, о тому већ овамо свак говори ... Ево ме у Хрватском Карловцу ... сви су сложни као један човек; исти дух и по селама влада; Бана Јелачића љубе како вам ја немогу казати, о Србији разпитају највећим интересом; говоре ако Србија неузхтједе ослободити Босну и Херцеговину, ослободи ћемо је ми и без ње. Ја иј увјеравам да се у Србији не спава, али да једна држава неможе причати своју политику по сокацима; да књаз Србски има Босну а и Бугарску у руци, али да он хоће да ради извјестно и у своје време; јер превременим ударом мого би упропастити и саму Србију, која је једини јошт слурњи темељ будућности југославенској. ... Све се већма и већма замрмује. Један свеобшти рат мора се догодити, то се мени види тако истина, колико је истина

[1] Garasanin Illés a szerb kormány belügyi főnöke.
[2] Petronijevits Avram, a szerb kormány elnöke és külügyi főnöke.
[3] Knityánin szerb államtanácsos, aki feltétlen híve volt Karagyorgyevits Sándor fejedelemnek.

да је сутра петак. Зато спремајте се тамо, и сва ваша разположења учините, ако сада не учините што учинити морате, ви сте пропали. Сви Славјани Аустријски стоје у сајузу. Ви пошљите неколико људи у Босну и Херцеговину; уђите у споразумљење са Французима, који тамо највећма важе; дајте потанко посути глас по Турској да ће раја бити скоро ослобођено од сајужене браће Србаља и Хрвата и Далматинаца. То ће силно подићи дух рају, и побити страхом Турске Бошњаке; такови потајни и претечни гласови свагда силно на народ дјествују.

... Новине Павловићеве свуда су изгубиле кредит, дакле за Србство само остају Новине правителствене; зато вас молим договорите се са г. Тенком да он позове к себи Уредника и да му наложи да пише у своје новине честе чланке о спојењу Србаља и Хрвата у Аустрији ...

Fordítása:

Önök azt tanácsolják, hogy a horvát kormányban egy görög keleti szerb egyén is helyet foglaljon, — erről itt már széltében beszélnek ...

Itt vagyok Felső-Károlyvárosban ... valamennyien egyetértenek és ugyanilyen szellem leng a falvakban. Jellačić bánt kimondhatlanul szeretik, Szerbia iránt a legnagyobb érdeklődéssel tudakoznak, azt mondják, ha Szerbia nem akarja Boszniát és Hercegovinát felszabadítani, — nélküle fogják felszabadítani. Biztosítottam őket arról, hogy Szerbiában nem alszanak, de egy állam sem hirdetheti az utcán saját politikáját, — hogy a szerb fejedelem kezében tartja Bosznia és Bolgárországot, — de idejében biztosan akar cselekedni, mert *idő-előtti rajtaütéssel Szerbiát is tönkretehetné, — a délszláv jövő egyetlen oszlopát* ...

Mindjobban kavarodnak a dolgok. *Az általános harcnak ki kell törnie,* olyan igaz ez, mint hogy holnap péntek lesz. Ezért tehát készüljenek fel, tegyék meg az intézkedéseket, — mert ha nem teszik meg önök a kellő intézkedéseket, — megbuktak. Ausztria összes szlávjai szövetkeztek. Küldjenek néhány egyént Boszniába és Hercegovinába; állapodjanak meg a franciákkal, kiknek tekintélye ott a legnagyobb; titokban terjesszék el a hírt egész Törökországban, hogy a rájákat az egyesült szerb, horvát és dalmát testvérek fel fogják szabadítani. Ez hatalmasan fogja a ráják lelkesedését emelni és a bosnyák muzulmánokat lehangolni; az ilyen titkos előre száguldó hírek mindenkor erősen hatnak a népre ...

Pavlovits újsága hitelét vesztette; a szerbség már csak a szerb kormány újságát olvassa; értekezzenek [Sztefánovits István] Tenkával,[1] utasítsa a szerkesztőt, hogy lapjában gyakori cikkeket közöljön az ausztriai szerbek és horvátok egyesüléséről ...

[1] Sztefánovits István, (Tenka) a szerb államtanács alelnöke és 1848-ban elnöke volt.

42.

Goszpodince, 1848 április 13.

Nikowitz goszpodincei századparancsnoknak Beller ezredes, csajkás-zászlóaljparancsnokhoz intézett jelentése Miletits Szvetozár föllépéséről.

Eredeti jelentés. Wien, K. A. 1848. K. M. ad 1398.

Nach einer heute früh eingelangten Stations-Anzeige war gestern Nachmittags der Student *Svetozar Miletits*, ein Schumachersohn aus Mosorin mit dem Nádaljer Grenzer Nikola Bekvalac nach Nádalj gekommen, und harangierte die versammelte Gemeinde, *sie solle die zum Abmarsche nach Italien bestimmte Mannschaft nicht abrücken lassen*, sondern diese möge lieber zu Hause bleiben und den eigenen Herd vertheidigen. Und die Wirkung von dieser Ansprache war eine nachtheilige, nachdem die Mannschaft wirklich, als sie heute zum Ausmarsche befehligt wurde, nicht Folge leisten wollte, sondern sich in die Wirtshäuser begab und herumsof.

Als die Kompagnie von dieser Auflehnung Kunde erhalten, war eben der in der Wiener Deputations-Angelegenheit nach Gospodince berufene Nádaljer Orthsauschuss hier eingetroffen. Mann belehrte diesen über das Gefährliche des Beginnens von Seite der dienenden Mannschaft in Nádalj . . .

Als man bei der Ankunft in Nádalj sich mit dem vor der Ortswache in einer Gruppe versammelten Volke in ein Gespräch über das Vorgefallene einliess, ward allgemein erklärt, an den so ungeziemenden Betragen der Mannschaft sei lediglich das Zureden des Svetozar Miletits schuld, eine anderweite Ursache sei Ihnen nicht bekannt. Man sprach nur von Gehorsam und Treue gegen seine Majestät, nur konnte man die durch jenen Aufwiegler allgemein erregte Besorgnis nicht verbergen, dass der dieseitige Bezirk, wenn solcher von der Militärmannschaft noch mehr entblösst werden sollte, leicht von den gegen die serbische Nation erbitterten Magyaren feindlich überzogen werden könnte, wo man sodan, zumahl wenn die Grenzbevölkerung auch länger ohne Waffen bleiben sollte, ausser Stande sein würde, Widerstand zu leisten, nach dem die Bauern im Provinziale bereits mit Waffen versehen sind. Die Folge einer solchen Überraschung könne für das Bataillon nur eine höchst traurige sein.

43.

Csurog, 1848 április 13.

Putnik főhadnagynak Beller ezredes, csajkás-zászlóaljparancsnokhoz intézett jelentése Miletits Szvetozár izgatásáról.

Wien, K. A. 1848. K. M. Nr. ad 1398.

... So wie verlautet, sollen 16—20 derlei Proletarier slavischer Abkunft nach allen Theilen der Grenze von Wien abgegangen sein um die Propaganda zu proclamiren und die Croaten, so wie alle übrigen Slaven von der Theilnahme an dem italienisch-französisch oder sardinischen Kriege so lange abwendig zu machen, bis nicht die Forderungen der Slaven berücksichtigt und ihr Verlangen in alle umfassendsten Theilen von dem allerhöchsten Throne bewilligt werden wird.

In diesem Sinne soll auch dieser Miletics dem Volke vor der Kirche gepredigt haben, doch bis jetzt scheinen seine Worte keinen Eingang gefunden zu haben; allein was später geschehen kann durch die deutlichere Auslegung der hier und im ganzen Bataillon bekannter böswilligen Czwetics-scher Familie — weis ich nicht, denn nicht nur dass ihr alles diess nicht unbekannt sein sollte, nein, diese und vorsonderlich der Petar Czwetics ist es der den jungen Menschen von Neusatz mitgebracht, beherbergt und mit Unterstützung der Geistlichkeit diesen tumultuarischen Auftritt bewerkstelligen liess. Auch der Nadaljer Grenzer Bequalaz, scheint mit in Neusatz gewesen zu sein, weil er, so viel ich erfahren konnte, mit denen selben fraternisirte und bei der beabsichtigten Arretirung dieses Menschen sogleich mehrere Wägen in Bereitschaft hielt und eiligst davon eilte.

Heute liess der Gefertigte die Mannschaft ausrücken um nochmals die Visitation vorzunehmen und die angekommenen Schuhe zu vertheilen, doch bei dieser Gelegenheit versammelte sich eine Menge Volk zusammen, der ganze Ort; umringte die Soldaten und schrie laut auf; wir lassen unsere Kinder nicht ausmaschiren, auf keinen Fall, bis wir in der Gewissheit sind, was mit unsern Forderungen geschehen wird? hierauf ward commandirt der Mannschaft, halb links zur Kanzlei um die Vertheilung der Schuhe zu bewirken; allein hier unterstand sich der Grenzer Glischa Wlah den Kameraden Gaischin entgegenzutretten und den Abmarsch zu verwähren, hierauf entstand die Aufstand-Auflehnung mit dem einhelligen Ausruffe — wir gehen nicht, wir gehen nicht, und als man denenselben auseinandersetzen wollte die Folgen, wollten sie davon nichts höhren, sondern schrien aus voller Kehlen, sie wissen alle Folgen, allein sie marschieren nicht aus.

Beller ezredes, a csajkás-zászlóalj parancsnoka jelenté báró Hrabovszkynak, hogy a századok április 15-én mindazonáltal bevonultak Titelre. — Beller

szerint a lázítás Újvidékről eredt, ahol április 13-án este a Zöld koszorú vendéglőben a visszatérő Miletitset szerb ügyvédek éljenzéssel fogadták. — Báró Hrabovszky főhadparancsnok erre április 16-án Hallavanya alezredest küldte ki a csajkáskerületbe információ végett.

44.

Temesvár, 1848 április 13.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok jelentése az osztrák hadügyminiszterhez a katonai határőrvidék hovatartozása iránt.

Eredeti jelentés.' Wien, K. A.; K. M. 1848. Nr. 409. Érk. április 18-án.

Schwarz őrnagy fogalmazványa. Wien, K A.; S. B. G. K. 1848. IV. 7. Praesid. Akt. Nr. 106.

An das k. k. hochlöbl. Ministerium des Kriegswesens in Wien.

... kommt dem Generalkommando von dem zeitlichen Ministerial Landes Sicherheits Comité de dato Pesth vom 8. April l. J. Nr. 228 ein Schreiben[1] zu, dass ich [br. Piret] in der Urschrift beizuschliessen nicht verfehle. Von der Stellung ämtlich noch nicht in Kenntniss, welche ich in Militärangelegenheiten, oder gegenwärtig, dem an Stelle des ungarischen Ministeriums fungirenden Landes-Sicherheits-Comité gegenüber einzunehmen haben werde, kann ich nach *dem Geiste des hohen Ministerialerlasses vom 7-ten April l. J. Nr. 54* keinen Augenblick zweifelhaft sein, dass *die Einverleibung* des k. k. Grenzgebiethes in das Königreich Ungarn, auch für die Folge *keineswegs, in der Absicht des a. g. Monarchen und der verantwortlichen hohen Staatsregierung liegen*, und dahin der Status quo in der Grenze mit umsomehr allen Mitteln, die das Gesetz verleiht, gegen jede übergreifende Tendenz zu schützen sei.

Az ideiglenes bizottmány 1848 április 8-án 228. szám alatt tudatta báró Piret bánsági főhadparancsnokkal, hogy a határőrvidék Magyarország integráló része; s miután több ügyben intézkedett is, — báró Piret az osztrák hadügyminiszterhez fordult, mint fölöttes hatóságához, a fenti felterjesztéssel.

45.

Karlóca, 1848 április 14.

A karlócai szerb hitközség óhajai.

Nyomtatott egykorú példány Budapesten a Magyar Nemzeti Múzeumban, 1848—49-es iratok 1848 április 14 alatt. — Közölve: a „Szerb Letopisz" 1851. évi 83-ik kötetében és a belgrádi „Szrbszke Novine" 1848-ik évfolyamának 31-ik számában is.

Общи садашньи, на утемелѣнѣ срећe народнѣ и развитакъ слободе умне управлѣни покрети: опоминю и насъ Срблѣ на

[1] Lásd a 67., valamint a 39. számú iratot.

ону свету дужностъ, коіомъ смо роду и обштеству нашемъ, коіомъ майки цркви и духовной самосталности нашой обвезани. Садъ є време и прилика, да искрено и явно исповѣдимо стогодишнѣ тегобе народнѣ и овыма безъ свакогъ одлаганя згодна лека потражимо; да неприкрывамо више люте, срдцу народа задане ране, єръ ћe ове, ако ій оставимо неизвидане, цело морално тѣло народа отровати и източити сву нѣгову умну и правствену снагу; да не чекамо више рабострпѣливо и съ прекрштенымъ рукама, да протече рѣка, коя ће теħи докъ є годъ простора и вѣка. Садъ, кадъ сви народи простране Монархіє Австрійске и онакова права ишту и добываю, каква нигда до данасъ уживали нису: време є, да се и мы Србльи о благу Рода и цркве наше постарамо, и да законымъ путемъ себи она права тражимо, коя намъ Богъ и здравый разумъ налаже, коя достойнство народа нашегъ и собратска єднакостъ изыскує, а одъ кои бы нѣкоя мы силомъ милостивы царски прівілегія одана веħъ уживати имали. Садъ кад єе свемилостивый Царъ и Краль нашъ по безмѣрномъ благоутробію своме свима австрійско-італіанско-славенскимъ народима, дакле и нама, духу времена одговараюħій Уставъ подарити торжествено обеħао, и кадъ насъ съ єдне стране Мађари, а съ друге браħа наша Хорвати у своє коло позываю и желе съ снама у неразкидный и найтешный савезъ ступити: време є, да се опредѣлѣно изяснимо, на кою ћему страну и подъ коймъ уговорима да се приклонимо,

Првый и найпоглавитый основъ теженя нашегъ тай є, да противъ свакогъ нападаня обезбѣдимо не саму цркву нашу православну, у коіой єдной савѣстъ наша налази утѣхе и спокойства, но да сачувамо заєдно и светый онай, одъ дѣдова наши као аманетъ наслѣђеный ковчегъ народности наше. Име и Єзыкъ Србскій, безъ коєга бы иста люблѣна православна Црква лако сынове своє преживити могла. Пружаймо дакле руке єднокрвной и єдноплеменой браħи нашой Хорватима, съ веселымъ изъ дубльине срца узкликомъ: да живи Слога, да живи троєдна Кралѣвина!

Подъ именомъ троєдне Кралѣвине разумѣвамо Хорватску, Славонію и Далмацію, заєдно са войничкомъ границомъ, као и свима осталымъ предречены Кралѣества странама, коє су, течаємъ времена изгублѣне, съ Унгарскомъ вармеђама и съ Австрійскимъ државама саєдинѣне.

Желеħи као и досада вѣрни остати садашньой владаюħой династіи, захтевамо одъ справедльивости нашегъ Цара и Краля слѣдуюħа:

1. Да се изради Уставъ за Троєдну Кралѣвину на темелю слободе и народности саотвѣтно захтеваняма Хорватскомъ, а именито:

а) Да се народна независностъ изрече; *б)* да се народъ

на земальскомъ Сабору заступа на темелю еднакости безъ разлике сталежа и вѣре; *в)* Захтевамо слободу печатанѣ, вѣре, ученя и говора; *г)* да се земальскій Саборъ сваке године држи; *д)* да имамо собственый независимый нашегъ земальскомъ Сабору одговорный Министеріумъ; *е)* оћемо еднакостъ свію безъ разлике сталежа и вѣре пред Судомъ, заедно явность, усменость, пороту (jury) и одговорность Судаца; *ж)* да еднако носе терете или плаћаю данакъ и порезъ сви безъ разлике сталежа, кой данакъ опредѣлити се има на нашемъ земальскомъ Сабору; *з)* да се укину роботе[1] и да престане поданичество; *и)* да се заведе народна гарда; *j)* да се уведе народный езыкъ у унутрашнѣ и споляшнѣ управлянѣ Троедне Кралѣвине, и заедно у сва выша и маня училишта.

2. Да намъ се допусти, да можемо себи бирати Войводу (Деспота) одъ войничкогъ чина по старомъ нашемъ праву, кое су уживали предцы наши іоште у старія времена, кадъ су у Унгарской владали Кралѣви изъ разны домова. А да су Србльи доиста речено право уживали, ово свѣдочи Історія отечествена, свѣдоче ясни закони Унгарски; 22. 1498; 5. 1507, свѣдоче напослѣдакъ и сама имена бывши Србски Войвода, коя у усты и у срдцу народа и данас іоште живу, као: Вукъ Бранковићъ или Змай Деспотъ Вукъ, Майка Ангелина и синови нѣни Георгійъ и Іоаннъ, Елена Деспотица, Стефанъ Щиляновићъ и Іовань Чарноевићъ. Ово право народа Србског, потомъ несрећнымъ догађаима бурны времена изгублѣно, у време Чарноевићевогъ преселенія поновіо е блажене памети Монархъ Леопολд I. силомъ прівілегіе одъ 21. Авг. 1691. године: Promittimus vobis — servata inprimis Religionis suae, eligendique Vajvodae libertate, privilegiis et juribus, exemptionem ab omni onere publico etc.

3. У Србско Войводство (Деспотовину) да спада по старомъ праву: Сремъ, Банатъ (са Діштріктомъ Кикиндскимъ) Бачка (са Діштріктомъ Бечейскимъ и са Шайкашкимъ баталіономъ) и Бараня, Деспотовина Стефана Щиляновића,[2] разумѣвајући тако досадъ называна како мілітарска, тако и провинціялна мѣста.

[1] Да и у войничкой границы еданпутъ престану терети робіе, кордона, забране шума, жировнице, шишарице, безплатежногъ возеня господе, разновидны аренда бара, рытова, піявица, а нарочно терети похода военогъ изванъ Отечества.

[2] После смрти Деспота Јована Бранковића супруга нѣгова Елена владала е сама с кћерма нѣко време, а затимъ призвала одъ приморски страна Кнеза Захумскогъ одъ Паштроевића Стефана Щиляновића, сродника десподскогъ, и овоме предала санъ деспотскій надъ народомъ Србскимъ. После краткогъ времена збогъ турскогъ нападаня остави Елена градъ Купиникъ и отыде преко Дунава брату своме Кнезу Марку Якшићу у градъ Вилагошъ; а Деспотъ Стефанъ Щиляновићъ пресели се у градъ Моровићъ, гди е десподскій санъ добро оправляо, и гди се противу безбожны Агаряна много

4. Да се народъ Србскій у будуће овымъ правымъ своимъ генетическимъ (т. є. Србскимъ) именомъ называти има; вѣроисповѣданіє наше да се восточнымъ православнымъ (orthodoxa orientalis religio) именує да се єданпутъ освободимо непрямогъ нама наметованогъ наименованія: Грцы несоєдинѣни, аки бы се мы пре Уніє безъ имена потуцали были.

5. Войвода нашъ има быти Срблыинъ восточногъ православногъ вѣроисповѣданія, изабрань од народньи представника на земальскомъ Сабору троєдне кралѣвине.

6. Да се Банъ Хорватскій на истомъ земальскомъ Сабору безъ разлике вѣроисповѣданія има бирати; онъ да буде предсѣдатель земальскогъ Сабора, и Войвода Србскій подпредсѣдатель.

7. Желимо, да се будућій независимый одговорный Міністеріумъ троєдне кралѣвине по изреченомъ начелу єднакости изъ половине народа нашегъ восточне православне вѣре састави. Ово исто и у наименованію способны лица исте вѣре народа како при найвышимъ и нижимъ управльюћимъ, тако и прочимъ троєдне Кралѣвине надлежателствама да буде. У Унгарской пакъ членъ 10. 1702.[1] да се уважи.

8. Да се Србскій народный Конгрессъ, кой нашъ є найвише ради свезе съ прочимъ у Монархій Австрійской налазећимсе наше вѣре народима нуждань, сваке године држи, и средствомъ овогъ Конгресса да се устроявају и управляю наше цркве, школе, изобразителна заведенія, неприкосновеный фондъ и проче фундаціє народнѣ.

9. Да се истый народный Конгрессъ, кой є већъ рѣшенъ што скоріє засадъ іоште по старомъ начину и обычаю у Карловце сазове. На будуће пакъ Саборе народнѣ да се шалю представницы изъ троєдине Кралєвине и прочи восточноправославны общества у Монархій Австрійской безъ разлике чина и сталежа, єдань одъ 20.000 душа. Ово разрећенѣ да се на првомъ доидућемъ Сабору изради.

10. У будуће засвагда Предсѣдатель народнѣгъ конгресса да суде Войвода Србскій, а Подпредсѣдатель Карловачкій Архіепіскопъ или у оскудѣнію овога найстаріи Епіскопъ.

боріо. А кадъ се ніє могао више противу Турске силе бранити, онда га Унгарскій Краль Владиславъ II. съ многобройнымъ народомъ Србскимъ пресели преко Драве, и даде му градъ Шиклеушъ (Шиклошъ) год. 1508. Овде є Стефанъ Щиляновићъ у своме званію и сану деспотскомъ управляюћи народъ Србскій 7 године поживіо, і упокоіо се 4. окт. 1515. (Lásd a magyar szöveg alatti jegyzetet.)

[1] Кой овако гласи: „Ut ex Individuis ejusdem (Graeci) Ritus nonulla requisitis qualitatibus instructa, ad Cancellariam Hungarico-Aulicam; prout et ad Consilium Regium Locumtenenciale applicentur Individua." т. є. „Да се из лица тогъ (Грчкогъ) обреда нѣка изыскиванымъ свойствама снабдѣвена при канцелларій Унгарско Дворской, као и при Мѣстообластителномъ Совѣту кралѣвскомъ поставе."

11. Да Саборъ нашъ има право не само Архіепіскопа, но и Епіскопе, као и Ассістенте како народнѣгъ, тако и школски фондова избирати, а тако и вышегъ Надзирателя школа народньи изванъ троедине Кралѣвине.

12. Да се монастыри наши у своимъ добрама обезбѣде, а одузета добра да имъ се врате.[1] У смотренію манипулаціе ныне на конгрессу народнѣмъ згодне уредбе да се установе.

13. Круръ дѣятелности Конгресса народнѣгъ, као и цело устроеніе нѣгово нека се како земальскомъ троедине Кралѣвине Сабору, тако и одъ стране касаюћисе прави правительства Монархіе Австрійске узакони.

14. Да се цркве, насиліемъ или обманомъ одузете, кое садъ у вопросу стое, одма народу восточногъ православног вѣроисповѣданія поврате; а у напредакъ да се подобна покушенія противъ в. православногъ вѣроисповѣданія свуда закономъ забране.

15. Да намъ се црковный езыкъ обезбѣди; слѣдователно §. 7. члена VI. год. 1840[2] на восточноправославне цркве да се не простире. Тако и §. 8. истогъ члена[3] послѣдователѣ в. православногъ вѣроисповѣданія да не веже.

16. Да се у Сремски-Карловцы, као мѣсту Митрополіе Србске, гди ће се и Конгресси народньи држати, установи Србскій Семінаріумъ, Академія, Препаряндія, Школска Депутація, Матица и сва на толико намъ нуждну средоточность народности Србске клонећасе заведенія.

Преднаведене точке препоручуемо обштемъ саучастію и одушевленію. При овако важномъ вопросу, при овако великостручномъ предузыманю, а у овако озбьильна времена валя сви мысли и осећаня наша да усредоточимо и еднымъ правцемъ да пођемо. Изъ засѣданій Србскоъ восточноправославногъ общества у Сремски Карловцы 2/14 Апріла 1848 држаногъ.

(Следују 60 подписи.)

[1] Као у Монастиру Лепавини, Ораховицы, Пакри, Войловнцы и пр. и пр.

[2] Кои овако гласи: „Oly helyeken is, hol a gyülekezethez szentbeszédek magyar nyelven nem tartatnak, a jelen országgyülésnek berekesztésétől számítandó három évek mulva az anyakönyvek magyar nyelven irassanak.“ т. е. „Да се и на таковы мѣсты, гди се проповѣди къ народу на мађарскомъ езыку не držе, до три године дана, од свршетка настоеће діете рачунаюћи, Матрікуле на Мађарскомъ езыку водити имаю.

[3] Кои овако гласи: „Ezentúl minden vallásbeli különbség nélkül plébánosoknak, egyházi szónokoknak, káplánoknak és segédeknek ollyak alkalmaztassanak, kik a magyar nyelvet tudják.“ т. е. „Од сада безъ сваке разлике вѣроисповѣданія Пароси, слова божія проповѣдательи, Капелани и Спомоћницы такови да се поставляю, кой мађарскій езыкъ знаду.“

Fordítása:

A mostani általános, a nemzetek boldogságának megalapítására és a szabad szellem fejlesztésére irányuló mozgalmak: minket szerbeket is azon szent kötelességre emlékeztetnek, mellyel fajunknak és honunknak, anyaegyházunknak és lelki önállóságunknak tartozunk. Itt az alkalom és ideje, hogy nyiltan és őszintén közöljük százéves nemzeti sérelmeinket és minden haladék nélkül ezekre alkalmas írt keressünk; ne takargassuk többé keserves, nemzetünk szívét ért sebeit, mert különben ezek, ha gyógyítatlanul hagyjuk őket, a nemzet egész erkölcsi voltát meg fogják mérgezni, szellemi és igazságszerető erejét kimeríteni; ne várjuk rabtürelemmel és keresztbe tett karokkal, hogy a patak elfolyjon, mely folyni fog, amíg űr és idő fennáll. Most, midőn az osztrák monarchiában élő valamennyi nemzet olyan jogokat kér és kap, amilyenekkel a mai napig nem bírtak: itt az ideje, hogy mi szerbek is nemzetünk és egyházunk javáról gondoskodjunk és törvényes úton azon jogokat keressük, melyekkel minket az isten és a józan ész felruházott, s melyeket nemzetünk méltósága és a testvéri egyenlőség megkövetel, s melyek közül *császári kegy által nyert kiváltságaink* folytán nem egyet már régen kellene élveznünk. Most, mikor legkegyelmesebb császárunk és királyunk mérhetlen jósággal valamennyi osztrák-olasz és szláv népeinek, tehát nekünk is, az idő szellemének megfelelő, felelős alkotmányt megadni ígért,[1] — s mikor minket egyrészről a magyarok, másrészt a horvátok körükbe hívnak, s velünk felbonthatlan és legszorosabb szövetségbe lépni óhajtanak: itt az ideje, hogy *mi is határozottan kijelentsük, mely részhez és mily feltételek mellett csatlakozunk.*

Legelső és legfőbb alapja törekvéseinknek az, hogy minden támadás ellen biztosítsuk nemcsak *óhitű [görög keleti] egyházunkat,* melyben lelki örömünk és megnyugvásunk is gyökeredzik, — hanem őseinktől öröklött szent kincsünket, *nemzetiségünket* is. A szerb név és nyelv nélkül szeretett óhitű egyházunk könnyen túlélhetné fiait. Nyújtsuk tehát jobbunkat egyvérű és egyszármazású horvát testvéreinknek, szívünk mélyéből eredő örömkiáltással: éljen az egyetértés, *éljen a három egyesült királyság!*

A hármas egyesült királyság alatt: Horvátországot, Szlavoniát és Dalmáciát értjük a határőrvidékkel együtt, valamint mindazon részeket, melyek az említett királyságoktól elvétettek és a magyar vármegyékkel és az osztrák tartományokkal egyesíttettek.

Óhajunk, mint eddig is, tovább is a mostani uralkodó dinasztiának hívei maradni; igazságos és felséges császárunktól és királyunktól a következőket kérjük:

1. A *három egyesült királyság* számára a szabadság és nemzetiség alapján a horvát óhajokkal együttesen *egy alkotmány* dolgoztassék ki;

[1] Ferdinánd császár 1848 március 17-én kinevezte az osztrák alkotmányos minisztériumot.

nevezetesen: *a)* mondassék ki *a nemzeti függetlenség*; *b)* hogy a nemzet az országgyűlésen az egyenlőség alapján rendi és felekezeti különbség nélkül képviseltessék; *c)* óhajtjuk a sajtó-, a vallás-, tan- és szólásszabadságot; *d)* hogy az országgyűlés évente megtartassék; *e)* legyen saját független, országgyűlésünknek felelős minisztériumunk; *f)* akarjuk a rendi és felekezeti különbség nélküli egyenlőséget a biróság előtt, egyúttal a nyilvánosságot, szóbeliséget, esküdtszéket és a bírák felelősségét; *g)* rendi különbség nélkül valamennyien egyenlően viseljék a közterheket, fizessenek adót, mely az országgyűlés által állapíttatik meg; *h)* a robot[1] eltörlendő és a jobbágyság megszüntetése; *i)* a nemzetőrség felállíttassék; *j)* a hármas királyság bel- és külügyi közigazgatásában a nemzeti nyelv bevezettessék, egyúttal a felső és alsó tanintézetekben is.

2. Engedtessék meg nekünk, hogy *régi jogunk alapján*, mellyel a régibb időkben őseink éltek, mikor Magyarországon a különféle házból való királyok uralkodtak, a katonai rendből magunknak *vajdát (deszpotát) választhassunk.* S hogy a szerbek tényleg a fentemlített joggal éltek, a hazai történet is bizonyítja; világosan bizonyítják az 1498-ik évi 22-ik és az 1507-ik évi 5-ik törvénycikkek,[2] a néhai szerb vajdák nevei, melyek még ma is a nemzet ajkán és szívében élnek, úgymint: Brankovits Vuk, azaz Zmáj deszpot Vuk, Angelina anya és fiai György és János, Jelena deszpotné, Styilyánovits István és Csarnojevits János.[3] A szerb nemzet ezen joga, melyek későbbi,

[1] Hogy a határőrvidéken is egyszer már megszüntessenek a robot terhei, a kordon, az erdő, a makkolási, gubacsszedési tilalom, az urak ingyenes fuvarozása, a belvizek, rétek, piócafogás különböző bérletei, s különösen az országon kívüli hadviselés terhei.

[2] II. Ulászló 1498. évi III. decretumának 22. articulusa emigyen szól: De Dominis Baronibus, quicum Viris Ecclesiasticis Banderialis exercituare, seu militare tenebuntur, 3. §. Despotus autem, equites mille dare tenebatur, 41. §. Despotus autem cum Huszaronibus mille.

II. Ulászló 1507. évi VI. decretumának 5. articulusa: Officia, Majestatis Regia cum Consilio distribuat: § 5. Quibus scilicet (et Domino Rasciae Despoto, qui castrum finitimum, et insigne Banderium pro Regni tutela tenere debet) Dominus Thesaurarius, sub amissione bonorum suorum; solutionem de eorum salariis plenariam, semper facere teneatur. — (Corpus juris Hungarici, Budae 1822, p. 284, 509.). — *Magyarországon a „despotus Rasciae“ sohasem volt „despotus Hungariae“*, hanem mint Magyarország zászlósura bírt donatiókat. *A „despotus“ cím mindenkor Szerbiára vonatkozott.* — III. Decretum 22. cikkely: Azokról a báró urakról, akik hadakozni vagy katonáskodni kötelesek; 3. §. még pedig a deszpota ezer lovast tartozik adni. 41. §. A deszpota pedig ezer huszárral. — 1507. évi VI. cikkely: Az összes végvidéki tisztségeket (valamint a rácországi deszpota urat is, kinek az ország védelmére végvárat és jelentékeny bandériumot kell fenntartania) fizetésekre nézve a kir. felségnek mindenkor teljesen ki kell elégítenie.

[3] Brankovits János deszpot halála után özvegye, Jelena leányaival uralkodott egy ideig, azután Styilanovits Istvánt hívta meg, a tengermellékről a zahumlyei kenézt a Pastrojevits-ágból, — a deszpot rokonát, kinek a szerb nemzet fölötti deszpoti méltóságot átadta. Rövid idő mulva a törökök támadásai miatt Jelena elhagyta Kupinik várát és a Dunán át Világos

a zivataros idők szerencsétlen eseményei által elvesztek, Csarnojevits beköltözésekor boldog emlékű I. Lipót által, az 1691. évi augusztus 21-iki kiváltságokkal ismét megújítattak: Promittimus vobis — servata inprimis Religionis suae, eligendique Vajvodae libertate, privilegiis et iuribus, exemptionem ab omni onere publico etc.

3. *A vajdasághoz (deszpotaság) tartozzék* régi jog alapján: *Szerémség, Bánság (a kikindai kerülettel), Bácska (a csajkás-zászlóaljjal és óbecsei kerülettel) és Baranya, Styilánovits István deszpotovinája,* beletudva úgy a katonai, mint a provincialis helységeket.

4. Hogy a *szerb nemzet* a jövőben igazi *genetikus nevén* (szerb) neveztessék; *hitfelekezetünk* (orthodoxa orientalis religio) *keleti óhitűnek,* s ezáltal egyszer megszabaduljunk a reánk erőszakolt: görög nem egyesült elnevezéstől, mintha mi az unió előtt névtelenül lézengtünk volna.

5. *Vajdánknak* a keleti *óhitű hitfelekezetből valónak kell lennie,* az egyesült hármas királyság országgyűlésének nemzeti képviselői által választva.

6. Ugyanezen országgyűlésen a horvát bán hitfelekezetre való tekintet nélkül választandó; legyen ő az országgyűlés elnöke, a szerb vajda pedig alelnöke.

7. Óhajtjuk, hogy az egyesült hármas királyságnak a jövő független felelős minisztériuma az egyenlőség kimondott elve alapján, felerészben keleti óhitű nemzetünk sorából vétessék. Épúgy a felső és alsóbb közigazgatási, valamint a hármas egyesült királyság egyéb hivatalainál. Magyarországon pedig az 1702. évi 10. t.-c.[1] végrehajtassék.

8. Hogy a szerb nemzeti kongresszus, melyre leginkább az osztrák monarchia többi részében élő hitsorsosainkkal való összeköttetés miatt szükségünk van, — évenként megtartassék, és ezen

várába ment, Jaksits Márk fivéréhez; Styilyanovits István deszpot pedig Morovits várába költözött, ahol a deszpoti méltóság alapját jól megvetette, s ahol az istentelen pogányok ellen sokat hadakozott. S mikor már nem tudott többé a török csapatok ellen védekezni, akkor II. Ulászló magyar király sokszámú szerb néppel a Dráván átköltöztette, 1508-ban neki Siklós várát adományozván. Itt Styilyanovits István deszpoti méltóságát, a szerb népet kormányozva, 7 évig gyakorolta és 1515 október 4-én (görög keleti naptár szerint) halt meg. — *Ezzel szemben a történeti valóság:*

Brankovits Vuk Zmáj, Brankovits Gergely fia volt, 1485-ben halt meg, Mátyás király 1471-ben nevezte ki „*Despot Rasciae*"-nek. — Angelina, a vak Brankovits István özvegye volt, és Mátyás király hívására jött Magyarországba két fiával, Györgygyel és Jánossal, utóbbiak mindketten viselték a deszpotai címet. — Jelena, Brankovits János özvegye volt. Styilyánovits István sohasem volt deszpot; Ferdinánd király 1527-ben két birtokkal megadományozta; 1530-ban Újvár kapitányának mondatik; 1540-ben Valpó várának parancsnoka volt. Néhány évre reá a fruskagorai zárdában temették el. Mindvégig Ferdinánd király híve volt. (Thallóczy—Áldássy Magyarország melléktartományainak oklevéltára; Ивић, Историја Срба у Угарској; Thim, A szerbek története II. k.; Костић, Стеван Штиљановић.) Csarnojevits János, „Fekete János cár" a mohácsi vész után Szabadka és Szeged körül szervezett egy fölkelőcsapatot; Zápolya hívei, 1527-ben Szeged táján fejét vették. (Szerk.)

[1] A jegyzetet lásd a szerb szövegnél 103. lapon. 1. alatt.

kongresszus útján, egyházi, iskolai, közművelődési intézményeink, elidegeníthetlen köz- és egyéb nemzeti alapjaink, — szerveztessenek és igazgattassanak.

9. Hogy ugyanezen nemzeti kongresszus, mely már elhatároztatott, minél előbb a régi szokásos módon Karlócára egybehívassék. Jövőben pedig a nemzetgyűlésre a hármas egyesült királyságból és az osztrák monarchia egyéb keleti óhitű községei által rang- és rendkülönbség nélkül, minden 20.000 lélek után egy, — választott képviselő küldessék. Ezen beosztás a jövő legelső gyűlésen megállapíttassék.

10. Jövőben mindenkorra a nemzeti kongresszus elnöke a szerb vajda legyen, és alelnöke a karlócai érsek vagy az érseki szék megüresedése esetén a legidősebb püspök.

11. Gyűlésünknek jogában álljon nemcsak az érseket, hanem a püspököket, a nemzeti és iskolai alapok kezelőit is megválasztani, hasonlóképen a hármas egyesült királyságon kívüli nemzeti iskolai főfelügyelőt is.

12. Hogy zárdáink birtokai biztosíttassanak és az elvett javak nekik visszaadassanak.[1] Kezelésük tekintetében a nemzeti kongresszuson alkalmas szabályzat alkottassék.

13. A nemzeti kongresszus ügyköre, valamint egész szervezete úgy a három egyesült királyság országgyűlésén, valamint az osztrák monarchia illető kormánya által törvénybe cikkelyeztessék.

14. Hogy az erőszakkal vagy álnok módon elvett templomok, melyek most pör tárgyát képezik, a keleti óhitű felekezetnek azonnal visszaadassanak; és hogy hasonló, a keleti óhitű felekezet ellen intézett kísérletek előzetesen megakadályoztassanak.

15. Hogy egyházi nyelvünk biztosíttassék; az 1840-iki[2] VI. t.-c. 7. §-a a keleti óhitű egyházra egyáltalán ki ne terjesztessék. Épúgy az említett törvénycikk 8. §-a[3] a keleti óhitű hitfelekezetre ne legyen kötelező.

16. Hogy Karlócán (Szerémségben) a szerb metropolia székhelyén, ahol a nemzeti kongresszusok is megtartatnak, szerb szeminárium, akadémia, tanítóképző, iskolai küldöttség, a Matica és a többi a szerb nemzetre szükséges központi intézetek felállíttassanak.

A nevezett pontokat általános figyelembe ajánljuk. Ilyen fontos kérdésben és ilyen nagymérvű céloknál szükséges, hogy valamennyien ezen komoly időben érzelmeinket és gondolatainkat egyesítsük és egy irányban haladjunk.

A szerém—karlócai szerb keleti óhitű község 1848 április hó 14-én tartott gyűléséből.

(60 aláírás.)

A forradalmi jellegű karlócai körlevelet Sztojácskovits Sándor karlócai tanár szerkesztette, alighanem a szerbországi kormány tudtával. A magyar kormány a körlevél elkobozását elrendelte, de nem sok eredménnyel.

[1] Úgymint: a lepavinai, orahovici, pakraci, vojlovici monostorok, stb. stb.
[1 és 2] Az illető jegyzeteket lásd a szerb szövegnél a 104. lapon. [2] és [3] alatt.

46.

Bécs, 1848 április 15.

Blaznavac Petrovits Milivojnak Knityánin Petrovits István szerbiai államtanácsoshoz intézett leveléből.

Eredeti levél. Belgrád, Nemzeti könyvtár.

Казао ми је књаз Милош ... да је Симић лола и лажов и да му ништа не верујете. О нашем књазу, шта су неки и неки говорили, кад су овде били, могу само вам усмено казати. Ја сам казао књаз Милошу на што га Вучић у Србију зове, но он опет казао мени на шта би и он њему дошао, ако он не би раније утекао. Можда неки мисли њега да преваре, но како виђо он ће њи преварити и бадава је што му Мијајло Гарашин шиље сир и кајмак.

Fordítása:

Azt mondta nekem Milos fejedelem ... hogy Szimits semmirekellő, hazug és ne higgyen neki; hogy mit mondtak a [Sándor] fejedelmünkről az itt jártak, — csak szóbelileg mondhatnám meg. Megmondtam Milos fejedelemnek, hogy mi vár reá, ha Vucsits hívására Szerbiába menne, — mire megmondta — hogy Vucsitsra is mi várhat, ha előbb meg nem szöknék. Lehetséges, hogy némelyek Milost becsapni vélhetik, — de én úgy látom ő fogja őket becsapni és hiába csalogatja őt Garasanin Mihály.

47.

1848 április közepe körül.

Felhívás a határőrökhöz, hogy ne menjenek az olasz harctérre Ausztriáért harcolni.

Eredeti litografált irat. K. A. Krieg in Ungarn 1848—49. S. B. G. K. 1848. V. 10. c.

Договоръ.

Браћо Граничари! Вы сте познати юнацы. На храбростъ нетреба нико да васъ позива. Но прека є дошла нужда, да васъ на разумъ вашъ опоменемо. Ни є ли ово овако? Нѣмцы виде, Мађари виде, да Ломбардія мора одпасти одъ Аустріє, єрбо іой сва Таліянска помаже, Француска и Швайцерска, да буде своя а не туђа. А васъ опетъ єднако вуку у Ломбардію. Вуку васъ, браћо, у онимъ истимъ лађама, у коима другу животиню вуку у горнѣ землѣ на кланѣ. Вы видите, да вамъ се ни єданъ не враћа одъ браће, кой су тамо отишли. Ако и вы

отидете, ямачно се вратити нећете. За вама ће опеть еданъ по еданъ баталіонъ вући. Вы ћете сви горе кой изгинути, кой задржани быти. У Границы неће войника, неће пушке быти. У вашимъ кућама ће само по неко старо остати, и неяко женско и немоћно. Онда ће Мађарн по пустой границы свое наредбе да распростру, свое официре да пошлю, свое школе да подигну, свое Цркве да отворе, свой езикъ да уведу, а Народ Србскій са свимъ да збришу съ лица землѣ. Ово, е браћо права намера Мађарска. Вы е и сами можете докучити, ако хоћете само мало промислити се. Зато, браћо, ако сте своме добру ради, ако сте створеня разумна, ако се не дате као скотови вући куда ко хоће, а вы сви скупа, кажите вашимъ комендантима: Да сте вы као граничари дужни само свою границу чувати; да вы у ово време великій страхъ имате одъ Мађара, и за себе и за отечество, а зато нипошто не можете фамиліе свое неразсудно оставляти; да Цару вашемъ ние никакве неволѣ воевати, ербо нико не напада на нѣга, но онъ само Мађарима за волю напада на Таліяне; да овакій ратъ, ніе никаква полезна, и нагла стварь за Цара; да вы ићи нећете у войну, докле се съ вашимъ Митрополитомъ и цѣлымъ вашимъ народомъ не разговорите, кой се већъ са свію страна скупля, да 1-огъ Мая Саборъ у Новомъ Саду држи; и ако буде на васъ каква друга сила навальивала, и васъ гонила, да пре договора братскога одлазите у Италію, да вы волете сви до еднога изгинути код куће, него у Таліянской, овде баръ за слободу, а тамо са свимъ у лудо! Мы ћемо одъ наше стране овако чинити, само и вы одъ ваше.

Fordítása:

Határőrvidéki testvérek!

Hősiességtek közismert. Nem kell titeket a bátorságra emlékeztetnünk, de fölötte szükséges, hogy józan eszetekre figyelmeztessünk. Nem így van-e? A németek és magyarok látják, hogy Lombardiának el kell szakadnia Ausztriától, mert egész Olaszország támogatja, Franciaország és Svájc, hogy önálló és ne idegeneké legyen. S mégis folyton Lombardiába hurcolnak titeket. Testvérek, ugyanazon hajókon hurcolnak, melyekben az állatokat felső vidékekre szállítják a vágóhídra. Nem látjátok, hogy odavitt testvéreitek közül egy sem tér vissza; s ha ti is odamentek, bizonyosan ti sem fogtok visszatérni. Utánatok a zászlóaljak egymásután fognak elmenni. Valamennyien ott fogtok veszni, vagy visszatartatni. A határőrvidéken se katonaság, sem fegyver nem marad. Otthonotokban csakis néhány elaggott, nő, gyermek és tehetetlen marad. Erre aztán a magyarok a puszta határőrvidékre intézkedéseiket ki fogják terjeszteni, tisztjeiket ide küldik, iskoláikat és templomaikat fel fogják állítani, nyelvüket bevezetik, a szerb nemzetet és szerb nevet a föld színéről el fog-

ják törölni. Ez, testvérek, a magyarok igazi célja. Ezt magatok is beláthatjátok, hacsak egy kissé föleszméltek. Ha tehát javatokat akarjátok, ha értelmes lények vagytok, s nem hagyjátok magatokat mindenhová, mint a marhákat hurcolni, — valamennyien nyilatkozzatok parancsnokaitok előtt, hogy csakis saját határaitokat vagytok köteles őrizni s hogy ezen időben a magyaroktól fölötte féltek, féltitek tűzhelyeiteket, otthonotokat, és semmi áron nem vagytok hajlandók családjaitokat elhagyni, hogy császártok nem kénytelen hadat viselni, mert ki sem támadta meg, hanem a magyarok kedvéért támadta meg az olaszokat s mindaddig nem mentek a harctérre, amíg metropolitájukkal és a nemzettel meg nem állapodtok, mely mindenütt gyülekezik, hogy május 13-án Újvidéken gyűlését megtartsa. S ha titeket szorongatni és üldözni fognak, hogy a testvéri gyűlés előtt Olaszországba menjetek, mondjátok, hogy inkább egy szálig készek vagytok otthon elpusztulni, mint Olaszhonban, mert itt a szabadságért áldozzátok fel magatokat és nem bolondul, mint ottan.

Ezen Belgrádban készült röpiratot titkos emisszáriusok terjesztették a határőrvidéken. Miletits Szvetozár is hasonló tartalmú beszédet mondott a csajkáskerületben. A szerb ifjúság mozgalma eleinte nemcsak Magyarország, hanem Ausztria ellen is irányult.

48.

Pest, 1848 április 16.

Gróf Batthyány Lajos miniszterelnök leirata báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz, melyben tiltakozik a bécsi hadügyminiszternek a határőrvidéki főhadparancsnokokhoz intézett rendeletei ellen.

Eredeti rendelet. Wien, K. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. IV. 12/b. — Érk. április 20. Praes. Akt. 120.

258.

A temesi főhadikormányhoz!

Nem csekély megütközéssel vette a magyar minisztérium azon értesítést, hogy a bécsi főhadikormány, s illetőleg a bécsi hadügyminiszter a magyarországi és kapcsolt részekbeli katonai parancsnokságokkal még mindig rendelkezik. Miután tehát a közelebbi országgyűlésen alkotott törvénycikkek értelmében Magyarországon és a kapcsolt részekben a végrehajtó hatalom s általában minden rendelkezés kizárólag a magyar minisztérium által gyakoroltatik, — ezen főhadikormánynak ezennel tudtára adatik: miszerint a most érintett törvény értelmében az illető parancsokat s rendeleteket ezután kirekesztőleg a magyar minisztériumtól veendi, — és minden engedetlenség azon törvények elleni ellenszegülésnek fog nézetni...

Báró Piret ezen rendeletre kijelenté, hogy Ferdinánd császártól és kormányától nem kapott utasítást a magyar minisztérium elismerésére. Szerinte a határőrvidék katonai helyzetében változás nem történt, Őfelségének Magyarországnak tett koncessziók ellenére sem, s ennek folytán a cs. kir. udvari haditanács rendeletei és a régi törvények érvényben vannak. (K. A. S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. IV. 12, 15.) Báró Hrabovszky is kijelentette a magyar kormánynak, hogy: „so lange nicht S. Majestät der Kaiser das Generalkommando seiner Stellung vis à vis dem kais. königl. Kriegsministerium in Wien enthebt, und dasselbe in all seinen dienstlichen Beziehungen an das königl. ungarische Ministerium anweist, man nicht in der Lage ist, dem gestellten Ansinnen desselben zu entsprechen. (U. o. 1848. IV. 17. és K. M. 1848. 618. sz. a.)

Zanini hadügyminiszter pedig azt ajánlotta a főhadparancsnokoknak: „mit dem königl. ung. Ministerium in möglichst vereinbarlicher Weise vorzugehen, bestimmte Anordnungen aber die Euer Hochwohlgeboren allenfalls von denselben zukommen sollten, mit dem abzulehnen zu trachten, dass hinsichtlich eine Änderung in dem bisherigen Verhältnisse überhaupt und die innere Einrichtung der Militärgrenze von Ihrer Behörde noch keine Weisung zugekommen ist." (U. o. 652. sz.)

49.

Pest, 1848 április 17.

Gróf Batthyány Lajos miniszterelnök a pétervárádi főhadparancsnokságnak meghagyja, hogy a határőrvidékből bizalmiférfiakat küldjön a kormányhoz.

Eredeti rendelet. Wien, K. A. 1848. K. M. 939. — Érk. április 24-én.

Nr. 271. 1848.

A magyar minisztérium főóhajtása oda lévén irányozva: hogy a határőrvidék összes lakósainak nyugalma és közjóléte az alkotmányos szabadság s nemzetiség oltalma alatt mindinkább felvirágozzék, és ők azon jótékony rendelkezések által, melyeket a közelebb alkotott törvénycikkelyek a haza minden polgárára egyaránt árasztanak, az országos szorosb kapcsolattal fűzessék, azon minisztérium határozatából e főhadi kormányszéknek ezennel meghagyatik: miszerint a hatósága alatt levő illető határőrvidéki ezredeket oda utasítsa, hogy a határőrvidéki érdekek bővebb kifejtése végett Budapestre, a minisztériumhoz haladék nélkül két-két követet küldjenek.

50.

Belgrád, 1848 április 18.

Mayerhofer belgrádi osztrák konzul jelentése gróf Fiquelmont külügyminiszterhez a szerbországi helyzetről.

Wien, St. A. Serbien, F. 10. Varia 1848—1850. — Érk. április 23.

Nr. 124.

Die Aufreizungen der serbischen Bevölkerung gegen die türkische Oberherrschaft und für eine allgemeine Erhebung ihres

Stammes, vorzüglich von Pesth und der Militärgrenze aus, dauern fort, ohne dass jedoch bis jetzt ein ernster Ausbruch erfolgt wäre.

Am 13-ten d. M. hat Obrist Danilewsky die Hauptleiter der Regierung durch ... energische Vorstellungen abermals zur Mitwirkung bei Erhaltung der Ruhe und der bestehenden Ordnung ermahnt und wir haben beide die aufrichtigsten Zusagen erhalten, welche natürlich nur so weit von Werth sein können, als diese Männer von einem mächtigen Strome, wie er jetzt täglich hereinbrauset, nicht selbst fortgerissen werden.

Sehr zu bedauern ist, dass durch ein Versehen des Semliner Militär-Commandos ein Pesther Student Svetozar Miletich über die Grenze hieher kommen konnte, nach dem er in einem Dorfe des Csaikisten Bataillons einen Aufruhr gestiftet hatte, welcher nur mit Gewalt unterdrückt werden konnte, und wobei er nicht unbedeutende Geldbeträge blicken liess. Die Auslieferung dieses Ruhestöhrers kann mir die Regierung, so unangenehm ihr seine Anwesenheit auch ist, natürlich aus Rücksicht auf die öffentliche Meinung nicht gewähren.

51.

Újvidék, 1848 április 19.

Láng Ferenc újvidéki városbírónak az újvidéki szerb népgyűlésről, báró Hrabovszky szlavon főhadparancsnokhoz intézett jelentése.

Wien, K. A. — K. M. 1848. Nr. 664. — Érk. április 20.

Nr. 234/1848.

Die Wirren in gegenwärtigen bewegten Zeitumständen, besonders in dieser K. Freistadt Neusatz, wo Übergriffe der Nationalität der gr. n. unirten Einwohner, welche überdiess durch geheime Einflüsse gestachelt werden, den höchsten Aufschwung erhalten haben; die (obwohl unverbürgten) Gerüchte, als werde ein Aufstand vorbereitet, wodurch sich die Serben aus Neusatz, Bácser Komitat und dem Grenzbataillon, sich von dem ungarischen Vaterlande lossreissen sollen; ferner die Gerüchte obwallten die Serben alle Neusatzer magyarischen Einwohner ermorden, — haben die Gemüther der hiesigen Einwohnerschaft mit höchster Angst erfüllet.

Man unterlässt zwar nicht von Seiten der Jurisdiktion, um wachsam zu sein, und derlei Übeln vorzukommen, — da jedoch bei gegenwärtigen verzweigten Umtrieben die beste Wachsamkeit nicht kräftig genug ist allen, vielleicht landesverrätherischen Umtrieben und Excessen vorzubeugen, so ermangelt man nicht ein h. l. General-Commando-Präsidium dienstlich anzugehen, die Anordnung zu treffen, dass im Falle eines sich ergebenden Aufstandes

militärische Hilfe die gute Sache des Königs, die Sache des Landes, die Sache des sehr bedrängten hiesigen Einwohner unterstützen.

Az újvidéki szerb népgyűlés 1848 április 20-án reggel 8 órakor tartatott meg Kamber városi polgármester elnöklete alatt. — Báró Hrabovszky 1848 április 21-én a fenti jelentést hivatalosan tudomásul hozta az osztrák hadügyminiszternek is, azzal, hogy a szerbek Horvátországhoz akarnak csatlakozni.

52.

Mitrovica, 1848 április 20.

Rastich, a péterváradi ezred ezredesének a határőrvidék viszonyairól szóló jelentése Zanini osztrák hadügyminiszterhez.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A. 1848. K. M. 807. — Érk. április 28-án.

Mit Vorwissen und Genehmigung meines Commandirenden Herrn Generalen bin ich so frei und halte mich auch verpflichtet Euer Excellenz über die hierlandes herrschende Stimmung gehorsamsten Bericht zu erstatten.

Die Gränzer sind fest entschlossen mit innigster Treue und Anhänglichkeit an unseren allgeliebten Monarchen und sein durchlauchtiges Kaiserhaus festzuhalten im Guten und Bösen, und wollen gerade in den bestehenden Calamitäten beweisen, welchen Werth das Gränzinstitut für die Allerhöchste Krone hat. Sie wünschen dagegen nichts, als die Garantie ihrer Nationalität, Abschaffung einiger eingeschlichenen Missbräuche und ihren Beirath in ihren Angelegenheiten bei allen Instanzen.

So glücklich diese gute Stimmung unter den gegenwärtigen Umständen genannt werden kann, und so mehr man sich Mühe gibt, diese zu erhalten; so hat doch die öffentliche Meinung durch die stattgefundenen Einschübe fremder Offiziere bei der Errichtung der Gränz-Reserve-Bataillons einen starken Stoss erlitten, und das Misstrauen ist wieder erwacht, dass die Gränze noch fortan so stiefmütterlich behandelt wird, wie bisher.

Die Stimmung des Volkes oder die öffentliche Meinung ist nunmehr am leichtesten zu erfahren, aber nicht so leicht zu leiten. Sie spricht sich offen aus, und jeder fühlt sich berufen selbst über Dinge ausser seiner Sphäre seine Ansichten zu äusseren. Jene Veranlassung gab der öffentlichen Meinung reichlichen Stoff die Zustände der Gränze zu besprechen, und sie drückt sich unverhohlen folgendermassen aus:

„Die Gränze ist seit vielen Jahren schon vernachlässigt worden, sie hat keinen Vertreter beim Throne. Ihr sind von Jahr zu Jahr grössere Lasten und Pflichten aufgebürdet und ihre Rechte beschränkt oder garnicht beachtet worden. Sie wurde nach Theorien durch Verordnungen regiert, die sich oftmal widersprachen, oftmal garnicht ausführbar waren. Die Regierung bestand ganz aus fremden, die von der Gränze keinen klaren Begriff hatten; beim

ganzen Hofkriegsrathe und bei allen Grenz-General-Commanden ist Niemand aus der Gränze, der über die vielen schiefen Urtheile über die Gränze berichtigen konnte.

In der Gränze selbst bevorzugte man das deutsche Element. Man trachtete die Gränze zu germanisiren, nicht so sehr um sie deutsch zu machen, was eine Unmöglichkeit wäre, als vielmehr um die Anstellungen an Deutsche vergeben zu können. Selbst die kleinsten Ämtchen: wie Kanzellissten in den Communitäten, Fourniere, Schulgehilfen etc., waren schon den Einheimischen nicht sicher. Die Beamtenklasse besteht fast ganz aus Deutschen. Die hälfte der Stabsoffiziere der Gränze und ein Theil der Hauptleute sind Fremde, die grösstentheils als Stabsoffiziere oder als Hauptleute um zu avanciren in die Gränze eingeschoben wurden und wie viele sind dagegen von der Gränze in solchen Eigenschaft in die Linie hinübergenommen worden?

Die Gränzoffiziere haben den schwersten Dienst und die geringste Besoldung. Sie sind Offiziere und Beamte zugleich. Sie müssen auf dem Lande leben und Wirtschaft führen, aber man erlaubt ihnen nicht zu heirathen, wodurch Unmoralität und Sittenlosigkeit propagirt wird und allerlei unziemliche Verwicklungen zum Nachtheil des Offizieres Decorums eintreten.

Der Zwitter der Verwaltung hat Unheil in der Gränze gesäet, seit 30 Jahren eifert man dagegen, es sind schon Berge von Papier darüber geschrieben, und diese Branche besteht noch.

Das Misstrauen und das Bevormundungssystem von Leuten die von der Gränze wenig verstehen und mit ewigen Fragen und Aufklärungen erdrückten, kränkten die redlichen Diener und banden ihnen die Hände. Die geringste Kleinigkeit musste in Wien entschieden werden. Diese Centralisation machte den Geschäftsgang ganz schleppend und die Verhandlungen zum Nachtheil der Partheien jahrelang dauernd.

Man schwieg bisher, weil das Wort verpönt war, weil man wusste, dass es nutzlos zu reden wäre und weil Beklagter und Richter eine Person war. Nunmehr aber, wo S. Majestät . . . allen seinen Unterthanen unschätzbare Rechte gespendet hat, und wo man hoffen konnte, dass auch für die arme Gränze eine bessere Ära eingetreten sein müsse, zeigt es sich dennoch, dass diese nichts zu erwarten habe, dass für sie noch immer das alte drückende System fortdauere. In der Noth verlangt der Staat von der Gränze auch den letzten Mann; es ist recht, es ist ihr Beruf! aber warum sollen nicht ihre Söhne auch die Anführer sein, warum sollen Fremde und Protegés auch hier concuriren, wenn die Gränze auf alle die vielen Hof-, Staats- und Länderämter nicht concurirt und diese anderen Provinzen überlässt. Die Gränze trägt den schweren Dienst im Frieden ganz allein ohne Hilfe von der anderen Armee, und so ist es billig, dass sie auch die Vortheile erntet.

Die Gränze ist treu und ihrem Monarchen zugethan, sie ist geduldig und desswegen wird sie auf solche Weise behandelt: würde sie eben so Lärm erheben, sich widerspänstig und aufrührerisch zeigen, wie es andere Provinzen thun, so wäre das nicht geschehen und man würde sich nicht erlauben ihr noch fortan Ungerechtigkeiten zuzufügen."

Dieses ist die allgemeine und laute Stimme bei der Bürgerschaft und im Volke und zwar in die mildeste Form gefasst. Offiziere und Unteroffiziere an militärische Vorschriften gebunden, sind dagegen still, aber unverkennbar wirkt diese offene Kritik des Volkes, welches sich über dieses Thema in Witzen ergeht, auch auf sie ein. Ich gebe mir alle mögliche Mühe durch Belehrung und Aufklärung die Sache aus einem anderen Gesichtspunkte darzustellen und dem Volke begreiflich zu machen, dass allem billigem Begehren durch baldige Revision der einschlägigen Gesetze abgeholfen und der Gränze künftig kein Anlass zu Klagen gegeben werden wird, und ich hoffe diese vorübergehende Aufregung vollends zu beschwichtigen. Jedoch dürfte es im gegenwärtigen Augenblicke, wo ohnehin Emissäre von allen Teilen hetzen und jede geringste Unzufriedenheit zu ihren verschiedenen Zwecken auszubeuten suchen, nicht gerathen sein weitere Ursachen zu solchen Vorgängen zu bieten.

Es ist aber auch nicht zu verwundern, wenn Söhne von Offizieren und Beamten in der Gränze, die oft 8—10 Jahre dienen, sich selbst montiren und verpflegen müssen, und für alles nicht mehr, als einen Gulden monatlich beziehen, wenn diese so sehnsüchtig warten um eine Offiziersstelle zu erlangen; wenn Feldwebels, die 20—30 Jahre mit dem aufopfernden Eifer und Hingebung dienen, um sich der erwarteten Offiziersstelle würdig zu erhalten, wenn diese Individuen nach langem Zuwarten endlich die Stunde der Erlösung herannahen glauben, und in dieser Erwartung durch fremde Einschübe getäuscht werden, dass dadurch bei ihnen, ihren Verwandten und Freunden eine schmerzliche Empfindung erzeugt wird, die sonst im stillen Unmuth und Ergebung nun mehr aber in lauten Klagen sich Luft macht.

In der Uberzeugung, dass es besser sei ein Übel genau zu kennen um Mittel dagegen zu suchen, und in der Besorgniss, dass bei Wiederhohlungen Renitenz eintreten könnte, deren Folgen unter den dermaligen kritischen Umständen nur höchst nachtheilig für den Allerhöchsten Dienst und zu beklagen wären, habe ich es für meine Pflicht erachtet Euer Excellenz unmittelbar dieses zur hohen Kenntniss zu bringen. Ich bitte übrigens Euer Excellenz dieses Wagniss mit meiner unbegränzten Treue für unseren allergnädigsten Monarchen und mit meinem lebhaftesten Pflichtgefühle hochgeneigt entschuldigen zu wollen.

53.

Karlóca, 1848 április 21.

Rajacsits érsek körlevele a karlócai nemzetgyűlés egybehívása iránt.

Megjelent a Szveobste Jugoszlavenszke Szerbszke Narodne Novine 1848. 39-ik és a *Szerbszke Novine* 1848. 33-ik számában.

Нр. 268/1848.

Благоговѣнѣйшій Протопресвитеръ!

Прибижающчуся времни торжествоватися имущчега народнога собора, православный нашъ народъ въ Н. Садѣ и прочихъ окрестныйхъ мѣстѣхъ со силнымъ одушевленіемъ изяснился, да ôни во важнихъ сихъ бурныхъ приклучнияхъ времене, ω себје и своей будущности пекуштя, желаютъ прежде не жели речени народни соборъ держатися будетъ въ Новомъ Садѣ собратися и тѕ между собою предварително ô свѣхъ своихъ тяготахъ й потребахъ къ сохраненію церкве, школи и народности относяшчися совѣщатися, како бы таковимъ ôбразомъ въ народѣ согласное и обще мнѣніе о дѣлія грядушчаго народнога собора предварително развилося и образилося, и депутирти народни во свое время въ смисле таковаго обштаго мнения ополномошчения и приуготовленина словути народнп собор во всѣхъ странъ прислатися могли.

Докъ совѣштания сего, либо конференции, положенъ јестъ на денъ перваго мая по нашемъ календару с. я.

Вѣдушче сие благогов. Ваше непропустите православная наша обштевства, во тамошнѣмъ протопресвитератѣ упутсвовати, да знатная ихъ, ашче имъ угодно будетъ по два, другая же по єдинаго повѣрениѣ народа, свјеДомостъ всјехъ нашихъ тяготъ и потребъ уволноје искуство о како изобрястися и употребитися имушчихъ средствѣ увраческанија тѣхъ же тяготъ притяжающчаго, из средини своея изберутъ и въ уручено̂е время на совјетчание посилаютъ.

Fordítása:

Főtisztelendő Esperes úr!

Minthogy az ünnepélyes és dicsőséges nemzetgyűlés ideje közeledik, — a mi népünk Újvidékről és egyéb környékbeli községekből nagy lelkesedéssel kijelentette, hogy ezen fontos és mozgalmas események idejében, — önmagáról és saját jövőjéről gondoskodni óhajtván, az újvidéki nemzetgyűlés megtartása előtt egybegyűlni — és előzetesen egyházunk, iskoláink és nemzetiségünk megőrzése körüli sérelmei és szükségletei fölött tanácskozni óhajt, — hogy ilymódon előzetesen egy egyöntetű közvélemény kialakulhassék, és annak idejében

az említett nemzetgyűlésre mindenfelől oly képviselők küldettessenek, akik az ily egyöntetű, közfelfogásnak megfelelően felhatalmaztatnának.

Ezen összejövetel, illetve értekezlet napja május 13-ára tüzetett ki.

Ezt önnel közölve, ne mulassza el főtisztelendőséged az ottani görög keleti esperesi kerületben elrendelni, hogy tetszés szerint egy vagy két tekintélyes egyént körükből válasszanak és a bemondott időre a tanácskozásra kiküldjenek, — oly egyéneket, akik a nép bizalmát bírják és elég jártassággal bírnak sérelmeink és szükségleteink elbírálásra és akik képesek lesznek ezen sérelmek orvoslására a kellő eszközöket megválasztani és felhasználni.

Ezen rendeletből kitűnik, hogy Rajacsits érsek az újvidéki 1848. évi április 20. népgyűlés után nyomban összehívta a szerb nemzetgyűlést, még mielőtt István nádornak a szerb kongresszust összehívó rendeletét vette volt. Rajacsits érsek a megválasztott képviselőket a gyűlés előtti napra hívta meg. (276/1848. sz. r.)

54.

Mitrovica, 1848 április 22.

Hallavanya alezredesnek a csajkáskerület viszonyairól szóló jelentése báró Hrabovszkyhoz intézve.

Eredeti jelentés. K. A. 1848. K. M. — 1263. Érk. április 26-án.

In schuldigen Befolg des von Euerer Excellenz mündlich erhaltenen hohen Auftrags hat der gehorsamst Gezeichnete bei Gelegenheit der in Folge hoher General Commando Präsidial Verordnung dto: 16^{en} dieses M. 264 in dem Bezirke des Tschaikisten Bataillons abzuhalten hochangeordneten halbjährigen Prüfung der sämtlichen dortigen Schulen, alle Ortschaften dieses Bataillons mit Ausnahme von Lok. St. Iván und Nádalj, welche ausser der ihm vorgezeichneten Routte lagen, am 18, 19. und 20sten dieses Monats berührt, und nach abgehaltener öffentlichen Prüfung dem versammelten Ortsvorstande und Grenz Volke die Pflichten, welche dasselbe unter den gegenwärtigen Verhältnissen allerhöchst Seiner Majestät dem Kaiser und dem glorreichen Throne heilig zu verwahren schuldig ist, mit erschöpfendster Erläuterung aller der landesväterlichen Wohlthaten, welche allerhöchst Seine Majestät ihren getreuen Grenzbewohnern seit dem Bestehen der Militär-Grenze allergnädigst zukommen zu lassen, und für die Folge bei der in Aussicht gestellten neuen Gestaltung der Landes-Verfassung zuzusichern geruht baben, erklärt: solches dabei auf ihren nie verletzten Eid, den von ihren Vorältern bei jeder Gelegenheit erworbenen kriegerischen Ruhm aufmerksam gemacht, und ihre pflichtschuldigste Ergebenheit und Anhänglichkeit an den angestammten glorreichen Thron eben so zu begeistern, als das Versprechen zu erwirken getrachtet, dass dasselbe für alle falschen Gerüchte, Zeitungs-Artikeln und Pamphlette ihr Ohr verschliessen, Emisaire aber, welche sich in die Ortschaften

jenes Bataillons Bezirkes einschleichen sollten, auffangen und der Behörde übergeben möge.

Der gehorsamst Gezeichnete ergriff den Vorwand, als wenn er zufällig alle die Vorfälle welche am 12-ten und 13-ten dieses Monats in den Ortschaften Csurug und Nadalj dieses Bataillons sich ergeben hatten, erst bei gegenwärtiger Bereisung in Erfahrung gebracht, und aus der bemerkten Niedergeschlagenheit des Volkes auf irgend eine Besorgniss zu schliessen Ursache gefunden hätte, welche er als Nationalist und Glaubensgenosse zu ihrer Beruhigung zu beheben für unverläsliche Pflicht ansehen musste und war so glücklich schon durch den Eingang ein erwerktes Vertrauen zu bemerken, welches sich zur sichtbaren Aufheiterung und geäusserten schuldigen Dankverpflichtung um destomehr steigerte, als ihnen die bereits von dem hohen Kriegsministerium herabgelangten im Bataillon aber noch nicht publicirt gewesenen Zugeständnisse der Waldwaide Freiheit, Aerarial Natural Arbeits Ablösung etc. etc. eröffnet wurden, indem sie Seiner Majestät ein lebhaftes Živio (Hoch lebe) brachten, und einstimmig erklärten: dem allerhöchsten Throne wie sie es seit jeher unter allen Verhältnissen waren, auch in der Folge unerschütterlich treu ergeben verbleiben zu wollen.

Bei dieser Gelegenheit kann der gehorsamst Unterzeichnete die auffallende Frage, welche ihm in Mosorin von einem Grenzer gestellt wurde, „Wie es nemlich komme, *dass diese Zugeständnisse gerade jetzt, und nicht früher erfliessend gemacht wurden?*“ nicht übergehen und muss bemerken, dass er sich dieselbe dahin überzeugend zu berichtigen bestrebte dass dieser Gegenstand noch im vorigen Jahre bei dem hochlöblichen Hofkriegsrathe in Verhandlung genommen, aber durch die Einhohlung der Gutachten von aller Grenz Regimenten bisher zur Entscheidung nicht gebracht werden konnte.

Dagegen verwahrten sich sämmtliche Gemeinden feierlichst gegen die Zumuthung der am 12. und 13-ten April in Csurug und Nadalj entstandenen bedauernswerthen Vorfälle, angebend solcher ihr Volk und ihre Nationals-Ehre entwürdigenden Handlung unfähig zu sein. Selbst in der Kompagnie Station Csurug war der bei weiter grössere Theil der vernünftigeren Bewohner so bescheiden dem gehorsamst gefertigten zu gestehen, dass jener Vorfall ihnen sehr unangenehm gewesen ist, und dass sie sich für die Folge von solchen Ereignissen und Einflüsterungen zu schützen wissen werden; doch ist nicht zu verkennen, dass der Geist in dieser Gemeinde *nicht so allgemein befriedigend zu sein scheint*, wie jener der 5 anderen Compagnien worauf der gehorsamst Gezeichnete aus folgenden dort in Erfahrung gebrachten Ursachen schliessen zu sollen glaubt.

In dieser grossen Gemeinde ist ein bedeutender Theil seit dem Jahre 1800 aus dem angränzenden Bacser Comitat nach und

nach angesiedelt, und durch Verwandschaften daselbst mit *dem Provinciale in ununterbrochener Berührung.* — Eben so steht sie in folge ihres sichtbaren Wohlstandes mit der königlichen Freistadt Neusatz, wo die Serben den grösseren Theil bilden, *im täglichen Verkehr.* Im Orthe selbst befinden sich mehrere Handelsleute und Krämer, welche nach Erweiterung der bisher beschränkten Grunderwerbs — Freiheit streben. Unter ihnen ist der zimlich abgewirtschaftete Krämer Peter Czwetich dort ansessig, der als ein unruhiger Mensch geschilder wird; von diesen sollen Äuserungen im Umlaufe gekommen sein, dass die Zeit gekommen „wo nicht der Säbel und das Port d'Eppe *sondern die Elle* die dortige Gemeinde Geschäfte verwalten wird" — ausserdem soll derselbe im Besitz von einem alten Pergament sein, welches die Privilegien enthalten soll, die angeblich der in das Tschaikisten Bataillon zuerst eingewanderten Serbischen Nation von damaligen Herrschern verliehen wurden, und vermög welcher unter andern ihre Commandanten aus *der Serbischen Nation bestehen, und die Wahl ihrer Offiziere ihnen zugesichert sein soll.*

Desgleichen pflegt ein gewisser serbischer Exminister Radicsevich, der ein vielseits gebildeter Mensch und ein begeisterter Nationalist sein soll, sich öfters Wochenlang des Jahrs hindurch in Csurug aus dem Grunde aufzuhalten, weil er daselbst in Gesellschaft des Neusatzer Handelsmanns Gwozdanovich die Fischarrenda an der Theis gepachtet hat; dieser erstere, so wie die dort befindlichen Handelsleute, Geistlichkeit, ja selbst bemittelte ausrolirte Chargen sind mit *den meisten Zeitungen* und Flugschriften versehen, welche laut besprochen, von Radicsevich aber öfter im Zirkel der gebildeteren Klasse und Passagire zur nicht geringer Bewunderung seines Verstandes mit eigenen Ansichten erklährt werden; und so vorbereitet kamen die in Neusatz von den Serbischen Bewohneren eingeleiteten Bewegungen nach welchem sie gleichfalls ein Attentat gegen die in Ungarn zustand gekommenen Landesgesetze, dass nemlich: ihre Tauf und Sterbe-Matrikeln *in ungarischer Sprache geführt werden* müssen, beschlossen hatten, hinzu, und weil sie auf ihre eigenen Kräfte nicht vertrauen konnten, so wurden die Grenzer des Tschaikisten Bataillons, welche sich fast täglich Geschäftewegen dort einfinden, auf jede Art *zu ihren Zwecken von den Neusatzern bearbeitet,* und ihnen begreiflich gemacht, dass die Provincial Unterthanen gegenwärtig *in glücklicherer Lage,* als die Grenzbewohner sich befinden, und dass sie Gefahr laufen, wenn ihre Soldaten ausmarschiren, und sie sich nicht mit Neusatz vereinigen, *von den Ungarn überfallen und aufgerieben* zu werden; denn von Magyarismus will die Bevölkerung dieses Grenz Bataillons gleichfalls *nichts wissen.*

Die Geistlichkeit um sich selbst besorgt, unterliess nicht auch ihrerseitz nach vermehrten Einfluss und Popularität zu streben, ver-

meinend, aus den Umständen Vortheile zu ziehen, oder wenigstens ihre persönliche Sicherheit zu begründen, und so wurde alsbald eine Versammlung von Aussendlingen von sämmtlichen Gemeinden zu Josephsdorf in Geheim und ohne Wissen der Behörden eingeleitet, als das von den aufgeregten Theile der Serbischen Bewohnern zu Neusatz zu Stande gebrachte Pamphlet dto: 15/27 März[1] hinausgegeben, in zahlreichen Exemplarien unter der Grenzbevölkerung des Bataillons zu circuliren begann, und mit Begierde Gruppenweis gelesen wurde.

Bei dieser Versammlung, zu welcher Deputirte aus Geistlichkeit und Grenzern bestehend, aus allen Gemeinden des Bataillons mit Ausnahme jener der Titler und der Gyurgyevoer Compagnie von welch' letzere zwar kein Grenzer, wohl aber der gr. n. u. Pfarrer Gavro Nikolich und Thesich erschienen waren, soll der im hohen Ansehen stehende Josephsdorfer Erzpriester Papich den Vorsitz, der Krämer Peter Czwetich aus Csurug, Pfarrer Araniczký aus Nadalj; Pfarrer Nikolich aus Gyurgyevo als Wortführers, die Versammlung in ihren Sinn haranguirt, ein gewisser Stoinov (absolvirter Jurist) aber, welcher dem Erzpriester verwandt ist, und zufällig in Josephsdorf sich befand, die Petitions Punkte aufgesetzt, und der Beschluss gefasst worden sein, sich sogleich nach Wien mit solcher zu begeben.

Als aber die gewählten Deputirten bei ihren Compagnien mit Vorweisung ihrer Petitions Punkte sich um Pässe meldeten, gelangte dieser Vorgang zur Anzeige an das Tschaikisten Bataillons Commando bei welch' leztern auch der Erzpriester Papich und Pfarrer Araniczký mit gleichen Begehren und der Anzeige des Beschlusses vortraten.

Das Bataillons Commando veranlasste nun einen erneuerten Zusammentritt auf den 4-ten April, welchen der Herr Oberste Bataillons Commandant Beller persönlich intervenirte, und wo einige Modificationen dieser Petition und die Wahl der Deputation stattgefunden hat, welche sich nach der Residenz am 18-ten dieses Monats begab. Vor dem Abgehen dieser Deputation soll jedoch der Pfarrer Araniczký, Grenzer Bequalacz aus Nadalj und der Krämer Peter Czwetich aus Csurug von Ort zu Ort im ganzen Bataillon ausgesendet gewesen sein, um dem Volke die Beschlüsse vorzulesen, und gleichsam seine stumme Zustimmung zu erlangen.

In Mitte dieser Ereignisse trat die Marschbereitschaft der nach Italien abgerückten 1-er Division dieses Baons ein, und als der Marschbefehl definitiv erfolgte, wurde plötzlich der aus Mosorin im Bezirke des Bataillons stammende zu Wien studirende Jurist *Swetozar Miletich* durch den Nadaljer Grenzer Bequalacz aus Neusatz eben zur Zeit am 12-ten dieses Monats nach Csurug gebracht,

[1] Lásd a 15-ik számú iratot a 49. lapon.

als die Gemeinde zur Steuer Einkassirung bei der Kompagnie Station versammelt gewesen war. Der besagte Jurist Miletich begab sich directe zum offenen Kirchthurme, wo er gegen 10 Uhr Vormittags Sturm zu läuten, und das, theils vor der Kompagnie Kanzlei, theils sonst aus dem Orte herbeigeströmte Volk, unter der Vorgabe: dass solches *Gefahr laufe einer ungarischen Invasion zu unterliegen*, und dass ihre Kirchen und alten Rechten bedroht werden, dahin zu bewegen began, *ihre Soldaten nicht marschieren zu lassen*, sondern *sich mit deren im anstossenden Provinciale wohnenden Serben zu vereinigen*, um jeden Angriff ungarischer Seits umsomehr zu wiederstehen, als ihre Soldaten ohnehin *nur auf die Schlachtbank nach Italien geführt werden*, woher keiner mehr zurückkehren wird.

Über die sogleich veranlasste Aufforderung der Kompagnie, dass dieser Jurist sich vor solche stellen sollte, lies er nicht nur erwiedern, dass die Compagnie mit ihm nichts zu schaffen habe, sondern es war das Volk selbst nicht geneigt trotz der Ermahnungen des sonst loyalen und einsichtsvollen Pfarrers Otich ihm auszuliefern, im Gegentheil wurde solcher in Triumph zu der Wohnung des Krämers Peter Czwetich geführt, wo er seine aufwieglerischen Reden fortführte, bis dieser letzere von der Compagnie ernstlich citirt, und für die Folgen dieser Umtriebe verantwortlich gemacht wurde; worauf Jurist Miletich ohne Aufschub mit seinem Fuhrmanne Bequalacz nach Nadalj wahrscheinlich in der Absicht sich entfernte, das Glück seines verwerflichen Vorhabens auch in den anderen Ortschaften zu versuchen, und solche umdestosicherer zu insurgieren, als er hoffte in Nadalj welches aus lauter Provincialisten erst seit einigen Jahrzehenden angesiedelt ist, auf keine Anstände zu stossen; allein in diesem durch seine gefürten Reden fast in Unschlüssigkeit gebracht gewesenen Orte, fand sich dennoch der Grenzer *Proka Bukinacz*, der diese Anstiftung zum Ungehorsam für entehrend ansah, und drang unter dem ausgesprochenen Vorsatz, ihn binden zu wollen, *auf seine augenblickliche Entfernung;* so wurde dieser Emissair veranlasst mit Aufgabe seiner ferneren Absicht das Heil im Provinciale zu suchen, die Grenzer aus Nadalj aber nicht behindert, über Auforderung ihres auf die erste Kunde von diesen Vorfall hingeeilten Hauptmann Compagnie Commandant Tóth ihrer Pflicht zu folgen. In Csurug dagegen dauerte die angeregte Unentschlossenheit des Volkes noch den folgenden Tag den 13-ten fort, bis endlich es doch der Compagnie hauptsächlich aber den von dem Bataillons Commando dahin abgeschikten dort abends angelangten eingebornen Oberlieutenant Davidovaz gelang, durch vernünftige Vorstellungen und Aufrufe an ihren feierlich geleisteten Eid und die Schande, welche sie an die Gräber ihrer würdigen Voraltern laden würden, unterstüzt von dem vernünftigeren und ergebenen Theil der Grenzer selbst sie zur Einsicht und Erfüllung

ihrer Pflichten zurückzuführen, und die renitierenden Hausväter zu bewegen ihre Soldaten augenblicklich abzufertigen, was endlich zu grosser Beruhigung beider Theile geschah. Ohnerachtet dessen agitierte ein Theil der aus dem Provinciale *in Csurug angesiedelten Grenzer zu dem Abfall,* von der Militär Grenze auch weiters hin, bis einige der Uransiedler nicht persönlich nach den Ortschaften des angrenzenden Bacser Comitats sich begaben, und Nachrichten brachten, dass dort wahrscheinlich zur Errichtung der National Garde auch unter die Bauern Waffen vertheilt werden, daher sie es für vernünftiger erklärt haben sollen, lieber Militär Grenzer als bewaffnete Bauern zu bleiben.

Seither hat der vernünftigere Theil die Oberhand gewonnen, allein eine *übereinstimmende Gesinnung* mangelt noch immer, weil es unter ihnen auch Grundbesitzlose Taglöhner gibt, welchen der freie Grunderwerb erwünscht wäre, und welchen sie von der Provincial Verfassung leichter zu erlangen hoffen, doch brachte auch diese zahlreich versammelt gewesene Gemeinde nach den an sie von dem gehorsamst gezeichneten gerichteten Erklärungen der bestehenden Verhältnisse ihr freudiges Hoch lebe! S[ne] Majestät dem Kaiser und dankten nicht nur den Gezeichneten für die wohlmeinende Belehrung, sondern es reichten ihn sogar einige der Aeltern angesehener Männer *die Hand, gleichsam zum Unterpfand ihrer reelen Gesinnung und Ergebenheit.*

Zum Schlusse fühlt er sich verplichtet Eurer Excellenz gehorsamst zu berichten, wie nach ihm eine Art Unzufriedenheit unter den Bewohnern dieses Grenz-Bataillons-Bezirkes aufgefallen ist, daher er noch ihrer Ursache forschen zu sollen schuldig zu sein glaubte.

Die Ergebnisse, welche er in der kurzen Zeit indirecte in Erfahrung bringen konnte; sind folgende: Das Tschaikisten Bataillon ist eine der ältesten Ansiedlungen aus Serbien, sehr wenig gemischt mit andern Nationalitäten oder Religionen gleichsam der Stamm dieser in den kaiserlichen Staaten befindlichen körnigten Nation; *sie haltet fest an ihre Kirche und ihre alten Gebräuche,* und *ist eifersichtig auf jedes Benefic,* welches der herrschenden Glaubensgenossenschaft zukommt, verneinend, dass seine Leistungen keinen andern nachstehen.

So zum Beispiel finden sie unbillig, dass sie ihre Kirchen auf eigene Kosten bauen und erhalten, während sie bei dem Bau der Katholischen auch mitwirken müssen; sie begreifen nicht, dass letzteres auf Staatskosten geschieht, und sie nur die aerarische Natural Arbeit dabei abzudienen haben.

Sie sind demnach um ihre Nationalität, um ihre Kirche, um ihre als Heiligthum verehrten kirchlichen Bücher, und um ihre Schrift und Sprache besorgt, damit ihnen keine fremden Einführungen aufgedrungen werden. Die Einschübe fremder Officiere betrachten

sie *als Eingriffe in ihre alten Rechte,* und motiviren diese Angabe durch den Umstand, dass sie ihre Söhne mit bedeutenden Auslagen zum Gebrauch des mit scientifischer Vorbildung verbundenen Waffendienstes in der mathematischen Schule zu Titel in der Hofnung unterrichten lassen, um sie als Officiere oder Beamte in der Folge angestellt zu sehen, worauf sie einen grossen Werth legen, und ihre Erwartungen wie sie wünschen, nicht erfüllt finden.

So stellte man dem gehorsamst Gezeichneten die Frage, wie viele Generäle aus der serbischen Nation dermal in der Armee dienen? — Hauptsächlich komt es ihnen hart an, wenn sie Officiere überhaupt bekommen, welche ihrer Sprache nicht mächtig sind, was zu verschiedenen Missverständnissen Anlass gegeben haben soll.

Der Geschäftsbetrieb geht ihnen zu langsam, so wurde ein Verlassenschafts Abhandlungsfall erwähnt, der seit 7 Jahren von 3 Auditoren bearbeitet, noch unerledigt sein soll.

Die Einschlussnahme in die Verwaltung ihrer Kirchen und Gemeinden von Seite der Behörden soll ihnen unangenehm sein, weil *die Erledigungen ihrer Gesuche oder Absichten zu lange ausbleiben,* und die Gestalt der Sache meist unverbesserlich aendern.

Endlich hatte die eigenthümliche Lage dieses Battaillons Bezirkes das an sich, dass sie aus Mangel an zureichenden Waldungen, im Winter keine oder weit geringern aerarische Bau- und Brennholz Erzeugung wie die andern Grenz Regimenter haben, folglich ihre aerarische Natural Arbeit nach dem Eruirungs-Ausmass, welche oft zu 2 u. 3 Tagwerke hinnahm, während ein Arbeiter protocollirt werden durfte, blos im Sommer und Herbste abdienen konnten wo nebst solcher auch die Gemeinde-Bauten und die Feldbestellung eingetreten war, da jedoch dieser Gegenstand bereits durch die Verfügung des hohen Kriegs Ministeriums zur Ausgleichung angewiesen ist, so erlauben sich der gehorsamst Unterzeichnete solchen blos deshalb zu erwähnen um die Ursachen des bemerkten Verhälnisses Euerer Excellenz anschaulich zu machen, und den ihm geschenkten hohen Vertrauen möglichst entsprechend zu genügen.

55.

Vinkovce, 1848 április 23.

Báró Neustädter, a bródi 7-ik határőrvidék ezredesének báró Hrabovszkyhoz intézett jelentéséből a boszniai helyzetről.

Zagreb. D. A. Z. — Sl. S. G. K. Präs. 1848. Nr. 317.

Res. Nr. 35.

... die strengen ominösen Massregeln der Türken gegen die Christen wohl durch die Umtriebe der serbischen ... Emissäre

selbst, welche die jenseitigen Christen zu einer Schilderhebung gegen die Türken zu bewegen trachten, hervorgerufen sein mögen, welches mir ein sehr vertrauter Kundschafter bestättigen zu können glaubt.

56.

1848 április 24.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelete a görög keleti egyház felállításának tárgyában.

Közölve a Pesti Hirlap 1848 április 27-dik számában.

Hivatalos tudósítás a közoktatási és cultusminisztertől.

A cultus- és közoktatási minisztériumnál öt osztály állíttatott fel: jelesen 1. katholikus egyházi, 2. protestáns és unitárius egyházi, 3. görög nem egyesült óhitű egyházi, 4. közoktatási, 5. gazdasági és alapítványi osztály. Addig is, míg ezen osztályok teljesen betöltetnek, ezúttal álladalmi altitkárrá Szász Károly, osztályfőnökké: Athanackovits Plátó stb. kineveztetnek.

Athánáckovits Plátó budai szerb püspök, mint osztályfőnök 3500 frt, a később kinevezett Janicsáry Döme 1500 frt évi fizetéssel jutalmaztattak. (O. L.; V. M. 1848. D. 764. eln. szám.)

Kossuth Lajos a görög nem egyesültek ügyében egy három pontból álló javaslatot nyujtott be. A javaslat tárgyalása alkalmából Popovits István verseci püspök tartott beszédet.

57.

Óbecse, 1848 április 24.

Than János kincstári tisztartónak Batthyány miniszterelnökhöz a magyar anyakönyvek elégetéséről szóló jelentéséből.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 190. rendőri szám.
Érk. május 1-én. B. M. 1848. 228. szám alatt.

Hazánk ez alsó vidékein a nép között mételyként elterjedő szerb vagy illyr propaganda okozta, hogy . . . a magyar nyelven szerkesztett és egyházaikban őrzött anyakönyveket nyilvánosan elégetni s az illyr zászlót kitűzni merészelték . . . Ma pedig itt [1848 április 24.] reggeli 6 órakor mise után hasonló merényletet követtek el a magyarság ellen, részint idegen, részint idevaló kabátos izgatók által felingerült szerb ajkú népség, melynek felizgatására leginkább azon ürügy használtatik, *mintha szerb atyánkfiai vallását és nemzetiségét a magyar nemzet eltiporni szándékoznék;* . . . az egész szennyes *propagandának a célja: tökéletes separatizmus,* melybe a bánsági és bácsmegyei szerbeket is bevonni iparkodnak . . . Az óbecsei póstamester panaszos jelentése szerint az

is kiviláglik, hogy Zágráb-, Belgrád-, Karlovitz- és Újvidékről számos levelek, nemkülönben szerb hírlapok több egyéneknek, az óhitű papságnak úgy a kerületi, mint a bánsági községeknek minden előfizetési és póstadíj nélkül küldetnek...

A kerületi kapitány megcsökkent törvényhatósági tekintélyével alig leend képes háborgó hitsorsosait békés egyesülésre bírni.

58.

Szöllős, 1848 április 24.

Katskovits kapitány jelentéséből: a kikindai esetről.

Másolat. Wien, K. A. — S. B. G. K. 1848. Fasc. 128. IV. 22 d.

An das k. k. Regiments-Kommando.

Szöllős am 24. April 1848.

...Auf Verlangen des Distriktsmagistrat und des Herrn Oberstuhlrichters Daniel, die Escadron [Oberstlieutenant 2. Escadron] heute nachmittag um ½3 Uhr zu Pferd, nur leicht mit Seiten- und Feuergewehre ausrückte; vor dem Magistratshaus angelangt, geschah augenblicklich, von dem sich immer mehr und mehr versammelnden wüthenden, illyrischen Volke, welches mit Steinen warf, mit Stangen, Sensen, eisernen Gabeln etc. sich blind hineindrang, in die Truppe eine Unordnung daher der Gefertigte sich mit der Mannschaft nach dem Ort Szöllős zog.

Zwei Mann sind von der Mannschaft der Escadron am Platze geblieben...

59.

Arad, 1848 április 24.

Az aradi gör. kel. hitközség körrendelete a görög keleti egyházi kongresszus tárgyában, a karánsebesi határőri ezredhez intézve.

Eredeti körlevél. Wien, Kr. A. 1848. K. M. Nr. 1161. — Érk. április 30. Nr. 81. Copia.

Ѳноратѣ Комꙋнитате, іꙋбіці фраці Ромѣні!

Ꙟнаінте не сꙟнт леџіле діетеі ꙋнгꙋрещі нꙋмаі декꙟт анкеете: кꙋ дꙋпче мꙟнгѣере чітім ꙟнтранселе мѣрецꙋл паш а ѕілелор де реформъ. Ліберъ н есте Патріа, ліберї сꙟнт четѣцені ꙟн трꙟнса. Ромѣнꙋл аꙋ фост ꙟн цеарѣне чел маі апъсат, кѣчі аꙋ фост апъсат ші де ꙟнші сѣї фраці, де Ѳарбі; ші ачеаста нꙋ дꙋпѣ чева дрепт, орї леџе, чі кіар нꙋмаі дін тікѣлос абꙋѕ кꙋ пачніка, бланда ші ꙟнделꙋнг рѣбдѣтореа лꙋі фіре. Дечї,

лаȣдѣ Домнȣлȣї, аȣ трекȣт тімпȣл деспотісмȣлȣї сꙟрбȣл есте реꙟнпінс ѫнтрѫ марџініле дрептѣції ші а кȣвінцеї ші феріčітатеа ромѣнȣлȣї ка а орї кѣрȣї четѣцеан, есте фȣндатѫ ꙟн леџе. Ꙟнсъ, Іȣбіції фраґї ромѣнї сѫ нȣ не ѫншелѣм а креде, кȣмкѣ ноі тоте ам кѣштігат, ші акȣма немаї авꙟнд ліпсѣ де чева, пȣтем шеде кȣ мꙟніле ꙟн сꙟн, фѣрѣ тотѣ ꙟнгріжіреа. Німік аре фі пентрȣ нȣї маї ȣчішѣторіȣ, ка астфел де кредінцѣ; нічі ȣна дінтрѣ націіле ачестії Патріі аре астѫѕі маі маре даторінцѣ ашї дескіде окії біне ші а веґіа кȣ вꙟртȣте, ка ромѣнȣл; кѫчї дȣреріле ромѣнȣлȣї, де ші маї тоте аȣ медічінѣ ꙟн леџї, тотȣшї о парте маре дінтрꙟнселе, маї алес челе дела Сꙟрбї провенітоpe, нічї декꙟт сꙟнт ꙟнкѫ віндекате. Параграфȣл ал 8. арт. 20., ѕіче кіар: кȣмкѫ ꙟндрептареа тревелор ностре бісерічешї ші сколастічешї ні се асекȣреѕѫ, — дечї, редȣкꙟндȣсе маї тоте дȣреріле ностре спре ачесте треве ам пȣте фі мꙟнгѫеції ші алінаці, деакѫ нȣ ам ші преабіне, кѫ ші пѣнѣ ачі аȣ фост ачел дрепт л нострȣ, каре ꙟнсѣ девенінд маї тот ꙟн мꙟніле фраціло р сꙟрбї, нȣмаї спре скѫдерене, ꙟнжіосарене ші окарѣне неаȣ шербіт. Че е дрепт, ꙟн параграфȣл маї сȣс еспȣс а леџі се ѕіче кіар, кȣмкѫ Міністеріȣл ва аве а конкема кꙟт маї кȣрꙟнд конгрес націонал, ла кореѕор лȣа парте 100. де бѣрбації де релеџеа нострѣ, а кѣрора алеџере се ва фаче прін попор кȣ прівінцѫ спре ꙟнпопорѣчіȣнеа де кіліне лімбе. Пентрȣ ноі маї мȣат нȣ саȣ пȣтȣт фаче, ші комȣнітатеа нострѣ аȣ вотат астѣѕї фербінте мȣлцѣміре фаімосȣлȣї бѣрбат, Beothy Ödön, депȣтатȣлȣї дін Віхар, кареле аȣ проектат ачеаста дрептате ла табла дієтеї де жос, — спре че ші пре Двострѣ вѫ ꙟндешнѣм. Ші кȣ тоте ачесте ноі ꙟнкѣ нічї педепарте нȣ сꙟнтем де ажȣнс асекȣрації; кѣчї фіінд кѣпетеніїле ностре сколастічешї ші бесѣрічешї ма тоте сꙟрбе, ші авꙟнд ачеле маї тото ꙟнкȣрџереа атꙟт спре реꙟнпѣрціреа, кꙟт ші спре алеџереа депȣтаціло р пентрȣ конгресȣне, че есте маї фіреск, ка ачеіа, кѫ пре ноі еарѣшї невод репресента, ші прін ȣршаре, претотінде апѫса сꙟрбі! — Дін ачестеа ашіадарѫ се веде, кѫ леџеа тоте неаȣ дат, ꙟнсѣ нȣмаї сȣб кондіціе, деакѫ адекѫ вом аве ноі деажȣнс кȣраж, ѕел, мінте ші вꙟртȣте — а не фолосі де дꙟнса дȣпѣкȣм адȣче кȣ сіне фіреа сінџелȣї дін вꙟніне, ші дȣпѣ кȣм не шоптеце ꙟнџерȣл ромѣн. Ачестеа кȣџетꙟндȣле ші рекȣџетꙟндȣле комȣнітатеа

ромѣнеаскѫ де аіче, аȣ афлат де не ꙟнкȣнжȣратѣ ліпсъ, ші аȣ ші детермінат, ка ꙟн коꙟнцелеџере кȣ комȣнітѣціле ромѣне маї дефрȣнте, съ тръмітѣ о депȣтаціе кѫтмаї нȣмѣросъ кѣтръ ꙟналтȣл Міністеріȣ кареа адȣнѫндȣсе дін тóте пѣрціле ꙟн 3/15. Маїȣ а. к, ꙟн Песта ла олалтъ, ші алегѫндȣші оратор ші кондȣкъторіȣ, се ва репресента ꙟналтȣлȣї Міністеріȣ ȣнгȣреск, кѣрȣї арвтѫнд ћеа маї фербінте мȣлцѣміре ꙟн нȣмеле ꙟнтреџіі ромѣнімі дін Ȣнгаріа — пентрȣ бінефѣкъторéа ꙟнкȣрџере,, че аȣ авȣт ачела спре ферічіторéле аеџї нóѣ, сві сȣбщеарнѣ кȣ тóтѣ ȣмілінца ші сȣбпȣнереа ȣрмѣтóреле рȣгѣрі:

1. Ка съ аібѣ ꙟндȣраре ꙟналтȣл Міністеріȣ а се ꙟнвінџе деспре адевъратȣл нȣмѣр а ромѣнілор де релеџеа г. н. ȣ. дін ізворе секȣре, ші апої пропорціонат ачелȣіа — л детерміна нȣмѣрȣл депȣтацілор ромѣнї пентрȣ конгресȣл вініторіȣ; къчї ꙟнкѫт щім ної, нȣмѣрȣл ромѣнілор есте маі де доѣ орї, ка а сѫрбілор. —

2. Ка, де орї че націа ромѣнѣ аре бърбаці харнічі рȣмѣні деажȣнс, ші нȣмаї ꙟн ачестеа пóте аве́ ꙟнкредере, съ се ꙟндȣре Міністеріȣл а фаче кȣвінчосъ діспȣнерї, ка сѣ нȣ се алеагѣ, прін ꙟнкȣрцереа кѣпетеніілор сѫрбещї. сѫрбі сеаȣ гречї де репресентанці ромѣнілор; токмаї ачеаста ꙟнцелегѫндȣсе ші деспре марџінеле мілітаре. —

3. Спре а пȣтé депȣтаці ромѣнї ла конгрес фѣрѣ темере ші реџінере ашї деклара сімцімѫнтеле ші ашї апѣра дрептȣріле націеі, акȣма, кѫнд ꙟн пѣрціле сремȣлȣї фербе дȣхȣл ілірісмȣлȣї — кȣ каре ромѣнȣл нічї кѫнд аȣ сімпатісат, — съ се ꙟндȣре ꙟналтȣл Міністеріȣ л ꙟнзіче конгресȣл нострȣ ꙟн Арад орї Томішóра. фіінд ачесте локȣрї ші ащіа чентрȣл націоналітѣцілор де л. г. н. ȣ. —

Ачесте, ші дóръ ꙟнкѣ алте рȣгѣрї, вор аве́ а се конпȣне прін адонаці дін тóте пѣрціле ромѣнї ꙟн Песта, че фѣкѫнд ші ꙟн модȣл чел маї кȣвінчос сȣбщернѫнд, наінте пѣнѣ а се ꙟнпрѣщіавор бінебої а се адȣна ꙟнкѣ дȣпѣ ліпсѣ ші пȣтінцъ ла олалтъ, ші а се консфѣтȣі ші концелеџе деспре тóт челе де лȣкрат ꙟн конгресȣл вініторіȣ, саȣ дóръ ші ꙟн діета вінітóре, ка ашіл спре тóтъ ꙟнтѫмпларѣа ꙟнпреȣнѣфътȣінд, съ пȣтем кѫндва скѣпа дін вѣжокорітóрȣл ꙟнтȣнерек, ꙟнтрȣ кареле де веакȣрі ꙟнкоачї арȣнкаці зѣкоръші зѣчем.

Комȣнітатеа ностръ ꙟші ꙟнкапѣтъ скрісореа кȣ ачеіа ꙟнщіінчаре, къ дін партеа са се вор афла ꙟн Песта пе маї сȣс еспȣсȣл термін негрешіт чел пȣцін вре о ѕече бърбаці, ромѣні ѕелоші ші вѣѕȣці. Дечі лȣаці ші Домніавостръ мерітȣл лȣкрȣлȣі ачестȣіа ла інімѣ кȣ серіосітате, ші мерџеці ші тръмітеці кȣ кꙟт маї мȣлці маї ѕеломі дін міжлокȣл Двостре пе зіса зі ла Песта, — ȣнде тотꙟнсȣл, кȣм ва ажȣнџе, делок се ва арѣта ла Д. Адвокатȣл.

Тождȣ, предꙟндȣші адреса аколо, ка съ не щім афла маї ȣшор. Д'акъ тотȣші карева комȣнітате пе лꙟнгъ тóтъ доріреа са нічі де кꙟт аре фі ꙟн старе а тръміте астѣдатъ пе зісȣл термін мѣкар ȣн депȣтат, — че фóрте ръȣ̆ неаре пъре́, — ачесӑ факъ біне а не ꙟнщіінца деспре ачеаста кȣрꙟнд деажȣнс, адресꙟндȣсе кѣтръ сȣсалѣȣдатȣн Д. Адвокат Тождȣ ꙟн Песта, ші ꙟнпȣтернічіндȣне пре ної, ка съ пȣтем пъші ші ꙟн нȣмеле Длор.

Съ не рѣдікѣм, їȣбіці фраці ромѣні съ мерџем, съ не вадъ лȣмеа ші ꙟналтȣл Міністеріȣ̆, къ ші ної віем, къ ші ної неам дещептат дін летарџікȣл сомн, ꙟн кареле неаȣ̆ фост арȣнкат деспотісмȣа веакȣрілор, — съ не вадѣ ші съ креадъ, къ ромѣнȣл нȣмаї атȣнчеа е віȣ̆, кꙟнд е лібер. — Дат дін Адȣнареа нóстръ ꙟн Арад ꙟн 24/12. Апрілие 1848. цінȣтъ

А Двостре — фраці

Іван Аркімі — Січентіȣ Бабетȣ

Прешеденте. — в. нотаріȣл комȣнітъці.

Fordítása:

Verehrte Nation! Walacher geliebte Brüder!

Kaum sind die ungarischen Landtagsgesetze beschlossen, so liegen sie auch schon vor uns:

Angenehm lesen wir in den Gesetzen den Schritt der Reformen, frei ist unser Vaterland und frei sind alle seine Bürger.

Der Walach war bis nun der *unterdrückteste im Staube, ja auch selbst durch seine Brüder Serbier verfolgt.* Jene Unterdrükung hat der Walache nicht nach Recht und Gesetz, sondera blos nur nach einem für ihn sehr traurigen Mißbrauch seiner friedfertigen und geduldigen Natur erlitten. Indessen gelobt sei der Herr, wenn jene Zeit des Despotismus ist nun vorüber, *der Serbe ist der Usurpator der Grenzen* der Gerechtigkeit und Billigkeit, obwohl für die walachische Nation

gleich jeder Andern in dem Gesetz gesorgt ist. Aber geliebte Walachen und Brüder, lassen wir uns in dem Glauben nicht einwiegen, dass wir schon alles gewonnen, was wir nötig haben, legen wir die Hände nicht ohne alle Besorgnis in den Schooss: Nichts wäre für uns tödtender, als dies. Keine andere Nation des Vaterlandes hat heut zu Tage eine grössere Verpflichtung für ihr Wohl zu denken, als die walachische, weil die Abhülfe fast aller ihrer Wehen in dem Gesetz ihren Urgrund haben — vorzüglich aber verdienen jene genannt zu werden, die sie von den Serben erdulden, und die noch nicht geheilt sind. *Der § 8, Art. XX sagt deutlich: dass nunmehr unsere Kirchlichen und Schulangelegenheiten geschlichtet werden,* und so könnten wir in dieser Beziehung beruhigt sein, wenn wir nicht auch schon längst die Erfahrung gemacht hätten, dass obwohl uns dieses Recht auch früher einberäumt war, dies aber ganz in den Händen unserer serbischen Brüder war, von denen wir nur Verkleinerung und Schimpf erduldeten, und so hintergegangen worden sind.

In den obzitirten § in Bezug der Nationalität heisst unter andern auch, dass das Ministerium demnächst einen *National Congress abhalten,* an welchen 100 Deputirte von unserer Nation Theil nehmen, welche durch das Volk gewählt werden.

Für uns könnte nichts mehr geschehen, als was der würdigste Herr Beöthy Ödön der Deputirte des Biharer Comitats beim Landtage gethan hat, indessen sind wir hiedurch noch nicht sicher gestellt, dass unser Wunsch erfüllt wird; *denn unsere serbischen Kirchen- und Schulvorsteher werden meist aus ihrer Mitte Deputirte wählen und uns wieder unterdrücken.*

Jene die aus unserer Mitte gewählt werden, die Deputirten und Vertraute beim Landtage werden ihre Gesuche auf nachstehende Punkte richten und dem hochlöblichen ungarischen Ministerium unterlegen; als

1-tes. Das hochlöbliche Ministerium, wolle die Gnade haben, nach Verhältniss der nummerischer Zahl aus beiden Nationen die Anzahl der Deputirten zu bestimmen, denn es sind nach unserer Rechnung doppelt mehr Walachen, als Illyrier.

2-tes. Damit die Walachen durch Männer aus ihrer Mitte und nicht durch Illyrier auf dem Landtage vertretten werden sollen.

3-tes. Damit es dem hochlöbl. Ministerium belieben möge der walachischen National-Congress entweder in Arad oder Temesvár als an dem Zentral-Punkte der Nation abhalten zu lassen, nachdem der Walache mit der Illyriern nie sympathisirt hat.

Diese und noch mehr andere wichtige Gegenstände könnten wir in unserem National Congress besprechen und hervorheben, um beim Landtage darüber mit Würde das Wort führen zu können.

Wir werden von *hier aus unserer Mitte 10 Individuen nach Pesth absenden,* deswegen ersuchen wir, falls einige aus Ihrer Mitte dahin sich bequemen wollen, diese dortselbst an den dortigen Advokaten

Goschdu anzuweisen, auf alle Fälle aber uns davon die Mittheilung machen zu wollen, oder aber uns als Ihre Vertrauten bevollmächtigen zu wollen.

Liebe Brüder, erheben wir uns; die Welt und das Ministerium soll sehen, dass wir noch leben, und dass auch wir nun aus dem trügerischen Schlafe erwachen, in welchen uns der Despotismus der Jahrhunderte versetzt hat.

Sie sollen sehen, dass der Walach dann auch lebt, wenn er frei ist.

A fenti körrendeletet Babes Vince szerkesztette; a németnyelvű fordítás a bécsi hadügyi levéltárban készült.

60.

Zsombolya, 1848 április 24.

Gróf Vécsey őrnagy, a 2-dik Hannover-huszárezred parancsnokának, a kikindai lázadásra vonatkozó jelentéséből.

Másolat. Wien, K. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. IV. 21/a.

An ein hohes kaiserl. königl. banater Militär-Generalkommando.
Hatzfeld, am 24-ten April 1848.

Einem hohen k. k. Generalkommando wird gehorsamst gemeldet: dass ... Unruhestifter zahllose Zusammenrottungen in dem Orte Kikinda veranlasst, welche schon heute morgens an allen Orten die ungarische Nationalfahne herabgerissen und die illyrischen Fahnen aufgepflanzt haben; worauf der Distriktsrichter die Ausrückung der daselbst bequartierten Eskadron (zur Gefangennehmung der Rädelsführer) ausgesprochen und auch Herrn Rittmeister von Katskovits alsogleich die Eskadron auf den Platz zusammenrücken liess, wo jedoch die Mannschaft, als ein Herr Offizier gleich feindlich angegriffen wurde, ohne positiven erhaltenen Befehl gleich den Angriff gegen das Volk unternahm, doch aber durch die, durch Sturmläuten herbeigezogene ganze Bevölkerung mit Sensen, Stangen, Gabeln, Hacken angegriffen in Unordnung gebracht und mit einigen Verlust aus dem Orte verdrängt wurde.

Hatzfeld, am 25-ten April 1848. Nachmittag 3 Uhr.

... von gestern bis heute hat der völlige Aufstand in Kikinda einen so hohen Grad erreicht, dass Plünderung und Zerstörung an allen Orten stattgefunden, sehr viele Notabilitäten auf öffentlicher Strasse greulich ermordet, sämmtliche deutsche Bevölkerung verjagt, der Ort selbst und in demselben, mit Barricaden versehen, die Communication gehemmt ist, ... alles Waffenfähige zu Waffen, mit Sensen, Gabeln, Stangen und Hacken — gegriffen, ...

ja sogar Studierende von Neusatz, illyrischen Glaubens, in Verbindung gesetzt sein sollen. An der Spitze der Unruhstifter soll sich in Kikinda ein gewisser Radak, der kürzlich erst von Pressburg dahin angelangt, befinden.

61.

Újvidék, 1848 április 24—25-én.

Sztratimirovits György felhívja a szerb népet, hogy a szerb nemzetgyűlésre csak érdemes egyéneket válasszon és a gyűlés határozatait ha kell, fegyverrel is vívja ki.

Megjelent a „Szrbszke Novine“ 1848, 34. számában. Egykorú nyomtatvány. Wien, K. A. 1848. K. M. 1160.

Драга браћо Србљи!

Како у животу поедногъ човека, тако и у животу народа, има магновенія, одъ коій читава нѣова будућность зависи, коя добро и мудро употреблѣни, величину и срећу тогъ народа за сва времена обезбѣђаваю, пренебрегнути пакъ у пропастъ и таму та низвргаваю. Да ми у таковомъ одважномъ тренутку живимо безсумнително є; — єръ осимъ тога, што мы другимъ народима равно политической зрѣлости и добрымъ државнымъ уреждѣніяма тежимо, имамо іоштъ за независмость наше народности борити се, — имамо старати се, да нашъ милый єзикъ, и наше славно Србско име противъ сваког неправедногъ насртаня обезбѣди.

Добри, побудителни знацы красне будућности показую се кодъ све єдновѣрне и єднокрвне браће, — светый жаръ одушевлѣня одржаня народности, народногъ благополучія ради, — всыма чуствителныма обвладао є — садъ само старати се треба да се овай светый жаръ устрой, и къ достиженію добро употреби, да се не претвори у бурный огань, кой ће не само пророке истине, него савъ народъ наш прождрети и уништожити. Тай великій и тежакъ задатакъ све узмучене силе ко общемъ добру употребити, будуштой народной Скупштини припадлежи. Онде ће се представницы са свію краєва Србства скупити, — у нѣовымъ рукама лежи будућностъ и срећа цѣлогъ Србскогъ народа. Ко не бы дакле желіо, да изборъ на достойне мужеве падне? И мы смо о важности те скупштине увѣрени, и мы желимо да само достойни за представнике народа изберу се, зато овде свой єдновѣрной браћи за правацъ оћемо да одявимо, какавъ треба онай мужъ да буде, кой ће за представника на народну скупштину посланъ быти.

Знатели дакле браћо! какви мораю они мужеви быти, коима вы право у руке даєте, нашу судбину у Новом Саду

одважити? треба да є мужъ уманъ, слободанъ, независимъ — приверженъ къ закону, правди и поредку, — а пређе свега: Србльинъ мора быти одъ главе до пете. Искрено мора он желити поболшанѣ станя рода свога. Ніє лармаджія или блебетуша тай потребный и правый мужъ — єръ таки су люди ко доботи, многу ларму чине, а изнутра су шуплыи! — Они све обећаваю, а кадъ ій пыташъ како ћеду речъ одржати, — онда ти одговоръ дужни остану.

Зато браћо! не ко само добро говори него оногъ, кой као правый Србльинъ дѣла, — изберите; али не заборавите избраногъ, за сва нашъ народ касаюћа се заклученія подъ одговор узети. Кажите му, да желите вѣрно се држати вашегъ краля и Србскогъ народа — да оћете да зло престане, а добро іоштъ болѣ да буде, да желите да єдаредъ и Србскій народъ оно мѣсто у числу народа задобіє, кое є већъ одавно крзаво заслужіо. Али кажите и то, да не желите требѣћи ражъ и чисту пшеницу искоренити, а да се савъ редъ наопако преврне, єръ гди законъ и правда престане, онде само злочинцы добываю, а свако добро тоне.

Зато помыслите добро пре него што изберете; договарайте се међу собомъ, да уразумѣте, кой су найчеститій и найвреднїй мужеви међу овыма, кой на то званіє изгледаю. Немойте то за нѣку лакрдію сматрати, єръ мыслите, да ако лакомыслено и зло бирате, сами себи ћете найвећма шкодити. Наћи ће се далѣ, браћо! много людій, кой ће ду намъ добаръ совѣтъ дати; кога да бирате, кога не, али пре него што томъ совѣту слѣдуєте размыслите се єсу ли тій мужеви вашегъ повѣренія достойни, кой намъ тай совѣтъ даю.

А вы браћо Граничари! недайте се старымъ предрасуђенѣмъ, као што су чинъ, — званіє, и. пр. варати, помыслите да сте слободній мужеви, дѣлайте по томе, па гледайте, єли мужъ вашегъ повѣренія, обрштеръ или простакъ, изберите ма и наймлађегъ и найманѣгъ, само ако є за то способанъ, и те чести достоянъ. А напоследакъ будите готови, све што народна скупштина врши, радостно примити, и ако треба, своми силомъ ма и съ мачемъ у руцы извршити.

Сад Богъ свама. Важно є дѣло! Срећа или несрећа, читава будућностъ наша одъ доброгъ избора зависи. Желимъ да можете браћо! рећи: „Само достойни мужеви были су у Новом Саду скуплѣни.“

Fordítása:

Szeretett szerb testvéreim!

Valamint az egyes emberek, úgy a nemzetek életében is vannak dolgok, melyektől egész jövőjük függ, s melyek jól és okosan felhasználva, a nemzet nagyságát és boldogságát örök időkre biztosítják,

míg elmulasztva azt, romlásba és sötétségbe döntik; hogy ilyen fontos időben élünk — kétségtelen. Azonkívül, hogy mi hasonlóan egyéb nemzetekhez politikai érettség és jó állami igazgatás után törekszünk, nemzeti függetlenségünkért is kell harcolnunk, és édes nyelvünket, dicső szerb nevünket minden igazságtalan támadás ellen biztosítanunk.

A dicső jövőnek jó, ébresztő jelei mutatkoznak minden egyvallású és egyvérű testvéreinknél, a nemzet boldogsága érdekében a lelkesedés szent parazsa áthatja összes érzelmeinket, s most már csak arról kell gondoskodnunk, hogy ezen parázs helyesen a földi javak elnyerésére felhasználtassék, hogy ne csapjon át zivataros villámmá, mely nemcsak az igazság hirdetőit, hanem egész nemzetünket fel fogja perzselni és megsemmisíteni. Az összes nyugtalan erőket a közjó érdekében felhasználni, — ezen nagy és súlyos feladat a jövő nemzeti gyűlésre hárul. Ezen fognak a szerbség minden részéből a képviselők egybegyűlni, és az ő kezükben fekszik az egész szerb nemzet jövője és szerencséje. Ki nem óhajtaná tehát, hogy a választás méltó férfiakra essék? Mi is meg vagyunk ezen gyűlés fontosságáról győződve, mi is óhajtjuk, hogy csak a nemzethez méltó egyének választassanak meg, s ezért egyhitű testvéreinknek útmutatással akarunk szolgálni, hogy milyenek legyenek azon férfiak, akik képviselőkül a nemzeti gyűlésre küldetni fognak.

Tudjátok-e kedves testvérek! milyeneknek kell lenni azon férfiaknak, akiket ti feljogosíttok Újvidéken sorsunkról határozni? Legyenek azok eszes, szabad, független, törvényt, igazságot és rendet becsülő férfiak; s mindenekelőtt: szerbek tetőtől talpig. Őszintén kell követelniök nemzetük javának jobbulását. Az ilyen igaz férfiak nem tartoznak a lármázók vagy nagyszájúak közé, mert az ilyenek olyanok, mint a dobok, nagy lármát csapnak és belül üresek. Ezek az emberek mindent megígérnek és ha szavuknál fogjátok, akkor adósok maradnak vele.

Ezért testvérek! ne csak azt válasszátok, aki jól beszél, hanem azt, aki mint igazi szerb cselekszik; ne feledjétek el azonban, nemzetünket illető összes határozatai tekintetében, a választott képviselőt felelősségre vonni. Mondjátok meg neki, hogy királytok és a szerb nemzethez hívek óhajttok maradni, minden rossznak véget akartok vetni és a jót is megjavítani, azt akarjátok, hogy a szerb nemzet is egyszer már azon helyet foglalja el a nemzetek soraiban, melyet régóta vérével kiérdemelt. De mondjátok meg azt is, hogy nem akarjátok a tiszta rozsot és búzát gyökerestül kiszedni, hogy minden rend felboruljon, mert ahol a törvény és rend megszűnik, ott csak a gonosztevők aratnak és minden jó elveszik.

Ezért jól gondoljátok meg magatokat, mielőtt választtok; tanakodjatok és győződjetek meg, ki a legtiszteségesebb és a legérdemesebb azon férfiak közt, akik ezen tisztségre pályáznak. Ne vegyétek ezt könnyen, mert gondoljátok meg, ha ti könnyelműen és rosszul választtok, önmagatoknak árttok legjobban.

Testvérek! Sokan leszünk, akik jó tanáccsal fognak nektek szolgálni, hogy kit meg, és kit meg ne válasszatok, de mielőtt ezen tanácsot követitek, gondoljátok meg, vajjon ezen tanácsadók megérdemlik-e a ti bizalmatokat.

Ti pedig határőrök! Ne engedjétek magatokat elhatározástok előtt, rang és hivatal s egyéb dolgok által félrevezetni, gondoljátok meg, hogy szabad emberek vagytok s eszerint cselekedjetek, s azt tekintsétek, vajjon a kiszemelendő férfiú a mi vallásunk követője-e, legyen az ezredes, vagy közlegény, — ifjú vagy kissorsú, csak ha alkalmas és ezen tisztre méltó, — válasszátok meg. Legyetek arra is készek, hogy mindazt, amit a nemzeti gyűlés elhatározott, azt tegyétek örömmel magatokévá, s ha kell, hajtsátok végre erővel, s ha kell, fegyveres kézzel is.

Isten veletek; fontos az ügy! Szerencsénk vagy szerencsétlenségünk, egész jövőnk a jó választástól függ. Óhajtom, hogy azt mondjátok majd: „Csakis méltó férfiak voltak Újvidéken összegyűlve".

62.

Bécs, 1848 április 25.

Zanini osztrák hadügyminiszter átirata Szögyény, magyar udvari alkancellárhoz.

Eredeti átirat. Wien, K. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 128. IV. 38. Fogalmazvány K. M. 1848. 613 alatt.

Nach einem Berichte des slav. Generalkommando-Präsidium sollen slavische Propagandisten aus dem ungarischen Provinzialgebiethe, namentlich von Neusatz ausgesendet worden sein, um alle Slaven von der Theilnahme an dem italienisch-französischen Kriege so lange abzuhalten, bis nicht die Forderungen der Slaven und beziehungsweise der sogenannten kroatischen und serbischen Parthei allerhöchsten Orts bewilligt sein würden.

Einer dieser Emissaire Svetozar Miletics, seit längerer Zeit in Pest und Wien studierend, erschien am 12. d. M. mit dem benachbarten Provinziale zu Nádalj und Csurog im Tschaikisten Bataillon und harangierte die dortigen Gemeinden, in dem er dem Volke zu verstehen gab, dass die Ungarn die slavische Nationalität zu unterdrücken, und die ungarische Sprache in allen dienstlichen und kirchlichen Verhandlungen einzuführen gedenken, und dass die Grenzer des Tschaikisten Bataillons sich sonach dieser Einführung entgegenstellen sollen.

Auch in der Banatischen Militärgrenze haben sich derlei Emissäre gezeigt, welche die Grenzbevölkerung aufzuregen suchen...

A magyar kancellária 1848 április 28-án azzal terjesztette vissza a fenti átiratot, hogy az 1848-as törvények folytán hatásköre megszűnt és a magyar kormány illetékes a további eljárásra.

63.

Belgrád, 1848 április 25.

Zacharijevits Ilyés belgrádi tanárnak Knityánin szerbiai államtanácsoshoz intézett leveléből: az újvidéki magyar anyakönyvek elégetését tudatja.

Másolat. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 193. l.

... Наш је Митрополит Карловачки у Карловце у прошасти вторник у вече дошао. У среду у јутру запале Новосађани са великом виком и псовком протоколле мађарске нашим црквама наметнуте насред порте при саборној цркви, и на ватри ови протоколла палили су с највећом радошћу србљи луле у цигаре. Наш познати прота Стаматовић морао је из цркве протоколле мађарске и славенске изнети, и морао је најпре извод протоколла српског. а потом тај исти извод из протоколла мађарског читати, и кад је почео мађарски читати: одма су му мађарске протоколле из руку истргли, и као, што реко, спалили. Видио сам пепео светиње мађарске, а нисам био срећан, видити ватру, којом гору душмани србски, и дадо некима совет, да онај пепео светиње мађароманске у један зелени земљани суд скупе, и Баћањију пошаљу у Музеуму мађарском чувати преда. После подне у среду скупе се око 500 Срба, и с барјаком, који је јуначина Србски из Кикинде носио преко Варадина у Карловце дођу, и Господину Митрополиту изјаве, да желе, што пре србску скупштину у Новом Саду имати ...

... Чујем да је Г. Митрополит у Суботу расписао за скупштину, у којој ће, по говору, бути 700—800 Срба скупштинара.

... Све једнако и орач, и великаш разбира, да ли Србија за њи мари ...

Fordítása:

Karlócai metropolitánk csütörtök este érkezett meg [április 19.]. Szerdán reggel az újvidékiek nagy lárma és szitkok közt az egyházunkra rátukmált magyar anyakönyveket a nagy templom portáján elégették és ezen anyakönyvek lángainál a szerbek vígan pipára és szivarra gyújtottak. Sztamatovits esperes kénytelen volt a templomból a magyar és egyházi szlávnyelvű anyakönyveket kihozatni; először szerb, aztán magyar nyelven a kivonatokat felolvasni. De mikor magyarul kezdett felolvasni, azonnal kiragadták kezéből a magyarnyelvű anyakönyveket és, mint említettem, tűzbe dobták. Láttam a szent könyvek hamuját, de nem voltam oly szerencsés a lobogó tüzet láthatni, mely a szerbek ellenségét felperzselé; azt tanácsoltam hogy a magyar szent

hamut egy zöld cserépedénybe gyűjtsék, küldjék el megőrzés végett Batthyánynak a magyar múzeum részére. Szerdán délután mintegy 500 szerb egyén gyűlt össze, és a kikindai szerbek zászlajával Péterváradon át Karlócára mentek; Rajacsits érseket arra kérték, hogy minél előbb hívja össze Újvidékre a szerb nemzetgyűlést...

... Azt hallom, hogy az érsek szombaton kiírta a nemzetgyűlés napját, melyen mintegy 700—800 szerb képviselő fog megjelenni...

Nagybirtokosok, parasztok egyaránt latolgatják, — vajjon törődik-e Szerbia velük?

64.

Pest, 1848 április 26.

Csernovics Péter temesi gróf és főispán királyi biztosul kineveztetik.

Eredeti irat. Budapest, O. L. 1848. 284. elnöki szám.

A Torontálmegyében kiütött lázongás lecsendesítése végett a ministerium Önt királyi biztosul nevezvén ki, ugyancsak a minisztérium megbízásából felszólítom önt, hogy az iderekesztett felhatalmazvány erejénél fogva tüstént a helyszínére menjen s a Kikindára már megrendelt és április 28-án vagy 29-én oda érkezendő két zászlóalj gyalogság az idezárt rögtönítéleti parancs és bármely ön által felszólítandó hatóság segedelmével mindent kövessen el, hogy nemcsak a közcsend, rend-, személy- és vagyonbátorság teljesen helyreállíttassék; de a bűnösök érdemök szerént meg is büntettessenek; egyszersmind tudósíttatik ön, hogy a péterváradi, bánsági és erdélyi főhadi kormányok utasítva vannak önnek annyi katonaságot tüstént küldeni rendelkezése alá, mennyit a fönt írt czél elérésére szükségesnek fog találni, végre e levelemet vivő Földváry Lajos tárgyismereteit használja fel.

Pest, április 26-án, 1848. G. Batthyány Lajos, m. k.

A magyar kormány értesülvén a kikindai lázadás kitöréséről, Szemere Bertalan belügyminiszter ajánlatára a szerb nemzetiségű Csernovits Pétert nevezte ki királyi biztosul, neve varázsától remélvén a sikert. Csernovits a III. Arzén ipeki patriarcha családja ivadékának tartatott. „Szép pálya vár reád — írja Szemere Csernovitsnak 1848 április 27-én — de nehéz. Azonban meg ne csalasd magadat... Vukovicsunkkal értekezzél. Ő talán igen is magyar, talán a szerbek előtt nem kedves, de tanácsát kérd ki mindenekelőtt, mindnyájan óhajtjuk. Nevednek varázsát terjeszd ki a nép felett; ha ez sem használ, akkor vész következik be." (B. M. elnöki, 1848, 31b.)

65.

Zsombolya, 1848 április 26.

Karácsonyi torontáli alispán átirata báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz a torontáli zavargásokról.

Másolat. K. A.; S. G. G. K. Fasc. 128. 1848. IV. 27/a.

Zsombolya, 1848 április 26.

... a franyovai földön az éjjel a tanyák felgyujtattak, a lázadás a szerb helységekben elharapódzott, Becskereken is, hogy a kikindai népnek segedelmére Frányova, Kumán, Melencze, Basahidról fegyveres népek küldettek, csupa fiatal, ittas, bőszült nép, mely hosszúnyelű kaszákkal és villákkal felfegyverkezve vagyon,... attól tartok, hogy sínyleni fogja az ország is, mert *itt valóságos elszakadásról*, itt minden nem szerb ajkú lakos kiírtásáról vagyon szó s tétetnek készületek.

66.

Budapest, 1848 április 26.

István nádor 1848 május 27-ére Karlócára egybehívja a szerb egyházi kongresszust.

Eredeti rendelet. K. L. 1848. 272. sz. a.; másolata, Rajacsits patriarcha Djejanija c. gyűjteményében I. k. 4. sz. a. és Pesti Hirlap 1848. 43-ik számában.

István nádor, Magyarország királyi helytartója, a közoktatási és cultusminister előterjesztésére a karlócai érseknek.

A görög nem egyesülteknek vallásbeli és iskolai ügyeik iránti intézkedési joga, az álladalom felügyelete mellett, biztosíttatva, e célból az 1848: 20. t.-cikk 8-dik §-ban az egyházi gyülekezet (congressus) egybehívása a kormánynak kötelességévé tétetett; ennek teljesítéseül rendeltetik:

Az egyházi gyülekezet helyéül Karlovic, határnapjának pedig folyó évi május hónak ó-szertartás szerinti 15. napja határoztatik.

Álladalmi biztosul temesi gróf és főispán Csernovits Péter úr ezennel kineveztetik.

Az egyházi gyülekezet tagjainak számát és a felekezet általi választások arányát az idézett törvénycikkely meghatározván,

a karlócai érsek megbízatik, hogy szorosan a törvény rendeletéhez ragaszkodva, a gyülekezet tagjainak a törvényes arányban leendő választására s a felebb kitűzött határnapra leendő összehívására a szükséges rendeléseket haladéktalanul tegye meg.

Budapesten, április 26-án 1848.

István nádor
k. helytartó.

B. Eötvös József
vallás- és közoktatásügyi miniszter.

67.

Újvidék, 1848 április 26.

Az újvidéki proletárság kommunista jellegű követelései.

Jegyzőkönyvi kivonat Újvidék városának 1848-ik évi jegyzőkönyvéből.

Folyó 1848-ik évi április 26-ik napján reggeli 10 órakor Szabad Királyi Újvidék Városában a régi Városház előtti téren szabad ég alatt, — Láng Ferencz Főbíró Úr elnöklete alatt, Kamber János polgármester, Joannovics Eutim, Herger Pál, Joannovits Pál, Hadzsits János, Sztojánovits Illés egyszersmind Városi Kapitány, — Issekutz Károly és Polzovits Gábor Tanácsnok Urak, továbbá választott Község, végre Hermann Gáspár Főjegyző úr együttültökben és az összegyűlt népek jelenlétében tartatott köz és nyilvános Tanács Ülés

Jegyző Könyve.

(Kihagyva a kihagyandókat.)

Folyvást.

Vlaschits máskép Gvulkov Jakab helybéli lakós azon asztalra mellynél e Tanács ülését tartá, és mellyrül a törvénycikkek kihirdettettek, fellépvén a nép köz kívánatára egy már e végre készen tartott iratot, melly a népnek petitióját magában foglalta, következő tartalmut:

(Szerb szöveg kihagyva.)

Melly magyarul ekkép szól:

Újvidék Városa, Magyar, Német és dicső szerb összes testvérek kívánatai:

„Élvezhessük dicsően a mi jótékonyságinkat, ezekből mi sem adódjon többé el:

1-ször kívánjuk, hogy a tavak ne adódjanak bérbe, hanem minden újvidékinek szabad halászata legyen.

2-szor. A rétek ne adódjanak haszonbérbe, hanem mindenkinek és földmívelőnek szabad nádlása legyen.

3-szor. Szigetbe, erdőkbe és fűzfásokba mindennemű marhák legeltetés végett eresztessenek, a makkoltatás is szabad legyen — azon aránylaggal, hogy mindenki 5 darab sertvést makkoltathasson.

4-szer. A városi járásból semmi sem adódjék el, hanem hagyassék meg a marha szükségességére legelőnek — nehogy szűkölködésbe dögöljön.

5-ször. Hogy sem oláh, kereskedő, földes Úr, sem más lakós 100 darab birkánál többet ne tartson.

6-szor. Jelöltessék ki különösen ökör járás, a sziget pedig apróbb marhának — az ökrök száma hatnál több ne legyen —

a városi kaszáló a fű lekaszálása után engedtessék, birkát kivéve — más marha legeltetésére.

7-szer. A birka, bárány és sertvés vágás becsületes úton engedtessék meg, ha valaki vétkez, azonnal minden kifogás nélkül maga magát ítélje el.

8-szor. Hogy sertvésekről, tehenekről, ökrökről, lovakról és juhokról adó és dézsmálás ne vétessék többé, mind megszüntessék.

9-szer. Kívánjuk, hogy a bormérés mindenkinek engedtessék; s a mind gyűlésbe végeztetik — ennek használatától mindenki azon arány szerint fizessen.

10-szer. Mindnyájan megkéretnek, hogy a dobszó mellett vett földekért kamarai szabály szerint 25 forintot fizessenek — nem 191 f.

11-szer. Hogy mindennap szabad legyen láng és zsemlye lisztet árulni — más liszt ne font, hanem oka számra árultassék.

Üdvözlöm a többi testvéreket, hogy tudják meg, kitől származik ez a kis kívánat, egy közönséges szerb Vlasits Jásától, máskép Gyulkov — ezen évben 30, — haladótól 1848-ik évben — írta Újvidéken".

A többi között szabad legeltetést az erdőkben is, szabad halászatot, szabad fajzást, és a Város kaszálójának szabad használatát, szabad húsvágást és szabad lisztárulást kívánván, mi „Éljennel" fogadtatott.

Mi tudtul bejegyeztetik, ennek érdemleges tárgyalása az újonnan választandó Tanács és képviselők ülésére utasíttatván.

Ilyen kommunista jellegű követelésekkel különösen a szomszédos szlavon szegény nép lépett fel, mely Szerémségben, Szlavoniában és Horvátországban a kincstári és uradalmi földeket maga közt felosztotta, — az erdőket stb. elfoglalta.

68.

Temesvár, 1848 április 26.

Zsivkovits Pantelejmon temesvári görög keleti püspök körlevele a magyar alkotmány kihirdetése alkalmából.

Litografált szerb példánya a temesvári szerb görög keleti püspökség levéltárában. Szerb- és oláhnyelvű példánya 1848. 196. sz. a. és Budapest, O. L. B. L. 1848, 3650./rend. szám alatt.

Пантелеймонъ Божіею Милостію Православній Епіскопъ Темишварскій.

Православный Народе, Чада во Хрістѣ возялюбленна!

Како что самъ Хрістолюбіамъ вашымъ у союзъ могъ ѡкрѹжногъ изъ Пожуна подъ 7-мъ Марта т. л. даногъ Пастырскогъ поѹченія и ѿ мое стране подъ 19-м Апріліа т. л. ѿобавіо,

и ѿ стране мірски Надлежателства то исто вамъ е у дѫжности пѫбліцірано, урбаріалный данакъ у роботы, десеткѫ и новцѫ прама Спайлѫкѡвъ состоствій[?] се по деветомѫ членкѫ закона на скоропошавшый Діеты донешеногъ съ пѫблікаціомъ овогъ закона вечитѡ се дпже и престае издавати се. Ово е заиста за подданичество велико ѡблакашанѣ и благодѣяніе То тьете безъ сѫмнѣ признати. Но и ѿ стране унгарскогъ Благородства велика естъ жертва и сваке похвале и благодарности достойнѣйще великодѫшіе, Оваково великодѫшіе оваковѫ жертвѫ іоштъ ни у каковой дрѫгой кралѣвини Благородство ни е учинило. Свѫда іоштъ по дрѫгима провінціама и подъ нашимъ благоѫтробнѣйшимъ кралѣмъ находствима се и по свима прочима странныма кралѣвинама подданици подъ овымъ данкомъ іоштъ непрестанво стеню, свѫда тѫда веть ѿ много година размышлява се, какѡ бы се тай данакъ съ подданичества безъ свакогъ ѡнеправдованя Спайлѫковъ скинѫо, и докле се по свима дрѫгима провинціама и кралѣвинама тражи начинъ, какѡ бы се то свршило, какѡ бы Паори себе ѿ спайски данака искѫпили и исплатили, Унгарско Благородство не чекаюћи исплате ѿ свой паора, ѡслоняюћи се на речъ државнѫ да тье дрѫгимъ начиномъ быти ѡобезѡтщетѣни, съ еднομъ чертомъ сбриса речене велике терете съ подданичества. Славно е свагда было унгарскогъ Благородства великодѫшіе. И ово е пожертвованіе достойно унгарскогъ Благородства, кое не само вечитый благодарности споменъ у срдцама свакогъ жителя нашегъ милогъ Отечества заслѫжѫе, но й ѿ цѣлогъ човечества похвалити се има, зашто не може садъ дѫго выше траяти, да и по другимъ провінціама и кралѣвинама Благородство по примерѫ овомѫ не постѫпи у паоре свое не ѡсвободи.

Зато Боголюбезный! треба да овѫ жертвѫ ѿ Благородства унгарскогъ учинѣну признате, достойнѡ цѣните и благодарни на той бѫдете, кое тье онда быти, кадъ нашему благоѫтробнѣйшемѫ кралю Фердинандѫ и нѣговомѫ пресвѣтломъ Ѳрону, под коегъ е отеческомъ управом ово благодѣяніе на васъ произтекло, у свако доба вѣрни ѿстанете, кадъ власти ѿ нѣга поставлѣне будете слѫшали и помагали, кадъ прама Спайлѫкѡвъ, кой су толикѡ пожертвованіе изъ свое собствености учинили, любовъ и свако почитаніе будете указивали и вмѣстѡ да време, кое вам по вашой собственой економій праздно ѡстане, у безпослію проводите, паче у таково за погодбенѫ праведнѫ платѫ не ѿречете се своевольни при воздѣланію Аллодіалны нывои земаля у помоты быти, зашто и вашъ Інтересъ изыскѫе, да земля спайска не ѡстане не ѡбдѣлана, и коликѡ може выше плода у свое време принесе, да такѡ у плодніма годинама и за неплодне по несретые године произнесе се избытка и надве у земли у нѫжды помоты. Ѿпомените се, каки бы пре две

година дана, кадъ є общимъ неплодіемъ гладна землн была ваше землѣ безъ помоты Спайлꙋкωвъ по ветьой части и не посѣяне ωостале.

И кад тако речена жертва ѿ Спайлꙋкωвъ учинѣна у вама благодаранъ дꙋхъ мора произвести, толики выше изыскꙋе се са свакомъ правдомъ, да се ньима ѿ васъ ни у чемъ не бы никакова неправда или обида нанесла. И зато съ плачевнымъ срдцемъ разꙋмѣо самъ, да су се на гдѣкой мѣсти и таковы неразꙋмны нашли, да мисле, да какω что є Спайнскій Урбаріалный данакъ и робота Спайлꙋцыма закономъ ѿꙋзета, тако истω су и землѣ Аллодіалне ѿꙋзете и у той мысли на ове съ нѣкима насиліяма насртꙋ. Крайнѣ неправедно и бездꙋшно бы было ѿ Спайлꙋкωвъ Аллодіане землѣ и изыскивати. Ныма ни є ѿꙋзета робота и урбаріалный данакъ зато, что они на ове даціе нисꙋ имали права. Они сꙋ на те имали право и они сꙋ за те по ветьой части готовъ новацъ платили, да ѿтꙋдъ као ѿ капітала ове даціе као інтерессе вꙋкꙋ, а садъ сꙋ имъ ове закономъ ѿꙋзете, зашто су они сами такове ѿпꙋстили, аллодіалне пакъ землѣ нити сꙋ ѿпꙋстили нити сꙋ закономъ ѿꙋзете и зато ове ѿстаю као й досадъ ньова собственость и они съ ньима као и досадь располажꙋ. Крайнѣ неправедно ка что самъ рекао, было бы и изыскивати ѿ ньи ове землѣ, как ѿ годь что бі се ѿ когъ изъ васъ неправда изыскивала, кадъ бы вы комꙋ за ωблашанѣ нѣговогъ станя ѿ свогъ собственогъ иманя, кое сте собственымъ трꙋдомъ стекли и кꙋпили, єднꙋ частицꙋ устꙋпили, а опъ бі на то изводіо правицꙋ и на цѣело ваше иманѣ. Свакій бы ѿ васъ таковогъ као найцрнѣгъ неблагодарника сматрао и то праведно, а Христосъ Спаситель вели, что ниси радъ да теби дрꙋгій чини, не чини и ти дрꙋгомꙋ, что є право и Богꙋ є мило. Неблагодарност прама благодѣтеля єстъ неблагодарностъ прама самогъ Бога, и ове се, Боголюбезный у цѣломъ вашемь животꙋ чꙋвайте, зашто не ωстае безъ Божіе казни пре или после.

Оно само, что є новымъ закономъ веть сасвимъ дѣйствителнꙋ укинꙋто, немате выше ѿсадъ издавати, а оно что ни є тако укинꙋто, имате такω издавати,, као и досадъ, и оно что вамъ ни є закономъ дано, ни є ваше, него оногъ, чіе є и досадъ было. Ѿ овимъ самъ за нꙋждно нашао Архіпастырскй получити васъ, зашто се у овомъ немирномъ временꙋ налази смꙋтливаца, кой у мꙋтной води желеты что уловити, узбунюю неꙋченꙋ простотꙋ. Чꙋвайте те се таковы людій, да васъ не на ведꙋ на зло, и гди сꙋмняте, питайте разꙋмне люди, нарочитω ваше Старѣшинство и властъ. Мыслите ли, да гди имате каковꙋ правицꙋ или что се землѣ и что се дрꙋгогъ чегъ тиче, имате Сꙋдъ и овꙋ предъ законымъ свойм начиномъ тражите, а насилія свакогъ као найветьегъ зла чꙋвайте се, зашто нитко самъ себи сꙋдія не може быти, и зато тко насиліе чини, устае противꙋ

закона, гази властъ и сматра се као ребеліантъ, и по том8 не самω тешкой светской казни неизωставиω подпада, него и великій грѣхъ на сво8 д8ш8 наноси, као противникъ заповѣди Господа нашегъ Іс8са Хріста, кои вели: Свака є властъ ѿ Бога и нема власти коя ни є ѿ Бога, и зато покорни б8дите властима надъ ваша поставлѣнима Бога ради. Аминъ.

Fordítása:

Pantelejmon Isten kegyelméből igazhitű temesvári püspök. Igazhitű nép, Krisztusban hívő fiaim!

Valamint a folyó évi március 7/19-én Pozsonyból keltezett körlevelemben foglalt főpásztori szózatommal[1] nektek jelentettem, úgy április 19-én nemcsak részemről, hanem a világi hatóságok részéről is hivatalosan ki van hirdetve: hogy az úrbéri adózások, úgymint robottized és a pénzbeli fizetés a földesurak irányában, a most mult országgyűlés 9-ik törvénycikkének kihirdetésével örök időkre megszüntettek. Ez a jobbágyságra nézve valóban nagy könnyebbség és jótétemény. Ezt kétségtelenül kell elismernetek. De a magyar nemesség részéről is nagy áldozat ez s minden dícséretre és háladatosságra méltó nagylelkűség. *Ilyen nagylelkűséget és áldozatot még egy országban sem mutatott a nemesség.* Míg mindenütt, más országokban, és a mi legkegyelmesebb urunk, királyunk egyéb tartományaiban is s minden külföldi királyságokban a jobbágyság ezen terheket most is viseli, mindenütt évek óta azon gondolkoznak, hogy a földesurak megkárosítása nélkül a jobbágyi terhek miként volnának megszüntethetők, s míg minden országokban és tartományokban a teendők módjáról tanakodnak, s míg a földművelő osztálynak az úri adózások mikénti megváltozásáról tanakodnak, — addig a magyar nemesség saját jobbágyaitól *semmiféle örökváltságot* be sem várva, hanem inkább az állam ígéretére bizalommal támaszkodva, mely szerint más módon fognak kárpótoltatni, — egy tollvonással eltörlé a jobbágyság terheit. A magyar nemesség nagylelkűsége mindenkor dicső volt. S eme feláldozás, mely nemcsak az örök hála megemlékezését megérdemli édes hazánk minden fia keblében, hanem az egész emberiség által is megdícsérendő: mert most már nem tarthat sokáig, hogy a többi tartományok és országok nemessége eme üdvös példát követve, jobbágyait felszabadítandja.

Azért istenhívők! *illő, hogy a magyar nemesség eme nagy áldozatát elismerjétek,* méltóan megbecsüljétek és nékik hálásak legyetek; mindezt azonban csak akkor fogjátok teljesíteni, ha legkegyelmesebb királyunknak, Ferdinándnak és trónjának, kinek atyai intézkedése által háramlott reátok ezen jótétemény, — mindenkor hívek lesztek, ha az általa felállított hatóságoknak engedelmeskedtek és azoknak segédkezet nyujttok; ha a földesurak iránt az önön tulajdonukból annyi

[1] Lásd a 4. számú iratot a 35-ik lapon, mely alighanem azonos tartalmú Rajacsits érsek 1848 március 28-án Pozsonyból kelt köriratával. Közölve a függelékben.

áldozatért, szeretettel és tisztelettel viseltetek, s ahelyett, hogy ama szabad időtöket, mely gazdasági munkálataitok után fennmarad, henyélésben elmúlni engeditek, inkább azt szabad alku útján méltányos jutalom mellett a majorsági és földesúri földek művelésére fordítva, — a földbirtokosok segítségére siettek; mert a ti érdektek is megkívánja, hogy ne maradjanak az uradalmi földek műveletlenül, s lehetőleg bőven teremjenek, hogy ez által bőtermésű években az esetleges terméketlen esztendők szükségleteire fölösleg maradjon és az országban segedelem találtassék. Gondoljatok vissza a két év előtti szerencsétlenségre, amidőn az általános terméketlenség következtében éhhalál uralkodott a földön s a ti földjeitek az uradalmi segély nélkül többnyire bevetetlenek maradtak volna.

Ha tehát a földesurak részéről tett föntemlített áldozatok, bennetek szükségképen hálaérzetet felköltöttek, annál inkább megkívánja az igazság: hogy részetekről nékik semmi igazságtalanság és sérelem ne okoztassék. S ezért nagy szomorúsággal értesültem: hogy némely helyeken esztelen emberek találkoztak, akik azt hiszik, hogy miután a földesuraknak teljesítendő úrbéri adózás és munka megszüntettetett, — a majorsági földek is tőlük elveendők, s ezen balhitben az uradalmi földeket elfoglalják. Véghetlen igazságtalanság és lelkiismeretlen dolog volna az uradalmaktól a majorsági földeket is elvonni. Hiszen az úrbéri adózás és munka tőlük nem azért vétetett el, mintha ezekre nem lett volna joguk. Ezekre igenis volt joguk, mert a földesurak ezekért többnyire készpénzzel fizettek olyan föltétellel, hogy eme adózást és munkát kamat gyanánt szedhessék; most azonban ezen úrbéri tartozások törvénnyel meg lettek szüntetve s a földesurak azokat önként elengedték, de nem egyszersmind a majorsági földeket, melyek a törvény által sem vétettek el; ezek kirekesztő tulajdonuk maradnak, s mint eddigelé, azokkal szabadon intézkedhetnek. Végtelen igazságtalanság volna, — mint föntebb említém, — a földesuraktól ezen földeket elvenni; ez olyan volna, mintha ti közületek valakinek némi fölsegítésként saját vagyonotokból egy részt átengednétek s ez ennek alapján igényt emelne egész vagyonotokra. Nemde, mindeniktek ezt rút hálátlanságnak tekintenétek? — és teljes joggal. Krisztus urunk is tanítja: amit nem akarsz, hogy néked más tegyen, te sem tedd másoknak, s ami igaz, az Isten előtt is kedves. A jótevő iránti hálátlanság egyenlő az Isten iránti hálátlansággal s e rút bűnt nem hagyja az Isten büntetlenül, s előbbutóbb el fogja érni a vétkezőt.

Azt, ami az új törvény által tényleg már meg lett szüntetve, — nem tartoztok megadni, de azzal, ami a törvény által nem lett megszüntetve, továbbra is tartoztok, mint eleddig is; ami pedig törvény által néktek meg nem adatott, az nem lehet a ti tulajdonotok, hanem az eddigi birtokosé. Mindezekről szükségesnek találtam titeket fölvilágosítani, mert ezen mozgalmas időkben találkoznak felforgató egyének, akik a zavarosban halászni kívánván, az oktalan néptömeget

felizgatják. Őrizkedjetek az ilyen egyénektől, nehogy tévútra vezessenek; s ha kétségben vagytok valami iránt, akkor kérdezzetek meg inkább értelmes embereket, jelesen elöljáróitokat és törvényes följebbvalóitokat. Ha pedig azt hiszitek, hogy nektek van igazságtok, föld vagy bármi más tekintetben, — minthogy a biróság számotokra is érvényes, — bírói úton követeljétek igényeitek elismerését; kerüljétek az erőszakot, mint a legnagyobb rosszat, mert senki sem lehet önmaga bírája. Az, aki erőszakot követ el, a törvény ellen vét, s letiporván a törvényes hatóságot, lázadónak tekintetik s ennek folytán nemcsak súlyos világi büntetésnek néz elébe, hanem szegény lelkét is temérdek vétekkel terheli, Jézus Krisztus urunk parancsát megszegve, aki mondja: minden hatalom az Istentől ered, és nincsen hatalom, mely nem eredne az Istentől s ezért engedelmeskedjetek a fölöttes hatalomnak az Isten kedvéért. Amen.

A jobbágyság sok helyt megtagadta földesuraik irányában régi tartozásaik fizetését, — másrészt az uradalmi földeket erőszakkal foglalta el és fölosztotta maga közt. Különösen Szlavoniában volt erős a földosztási mozgalom; Kikindán lázadásra vezetett. Batthyány miniszterelnök már 1848 március 22. és 23-án kelt körleveleiben tette meg az ellenintézkedéseket. Az úrbéri adózások rögtöni, megváltás nélküli megszüntetése anyagi romlásává vált a magyar nemességnek. Az osztrák abszolutizmusnak javára vált, — mert a magyar nemesség képviselvén Magyarország politikai gerincét, — ellentállásában anyagilag gyengült.

69.

Karlóca, 1848 április 27.

Mátits József karlócai polgármesternek a szlavon-szerémségi főhadparancsnokságához intézett jelentése; a zimonyi szerbek a karlócai nemzetgyűlés egybehívását követelik.

Eredeti jelentés. D. A. Z. — Sl. S. G. K. — Érk. április 27-én, délután 4 órakor.

Präs. Nr. 19.

Gestern abends gegen sechs Uhr ist hier die Deputation der gr. n. u. Gemeinde zu Semlin bestehend aus ungefähr 120 Personen mit mehreren dreifärbigen Nationalfahnen mit Musik hier eingetroffen um Sr. Excellenz dem Herrn Erzbischof und Metropoliten mehrere Petitionen mitzutheilen, und um die baldige Zusammenberufung des Nationalkongress zu bitten. Beim Eintreffen allhier hat die Deputation, welcher sich eine grosse Menge fremden und hiesigen Bewohner gesellte, — sich vor der Erzbischöfflichen Wohnung versammelt, dann aber einen Umgang in der Stadt gehalten.

... Heute gegen 10 Uhr vormittag ist diese Deputation von Sr. Excellenz den Herrn Erzbischoffe empfangen und zur Zufriedenheit verbeschieden worden. Bei dieser Gelegenheit hat ein Studie-

render, namens Miletics, aus dem Csaykisten Bataillon sich ungerufen eingemischt und ein Misstrauen gegen die loyalen Gesinnungen des Herrn Erzbischof und der üb.igen Herrn Erzbischöfe öffentlich geäussert, derselbe wurde von Sr. Excellenz diesfalls zur Ordnung gewiesen, und die ganze Versammlung ging dann ohne weiterer Unordnung miteinander. Diese Deputation beabsichtigt gleich nach dem Abspeisen nach Neusatz in feierlichen Aufzuge zu gehen, und morgen wieder nach Semlin abzugehen.

A karlócai polgárok vörös-fehér-kék zászlókkal a Zimony felől jövő küldöttség elé mentek; a küldöttségben a környékbeli falvakból is számosan résztvettek. (K. A.; Sl. S. G. K. 1848. 5. ad 2.)

70.

Buda, 1848 április 27.

István nádor és a miniszterelnök értesítik Bács vármegyét Csernovits Péternek királyi biztosul való kineveztetéséről.

Budapest, O. L.; B. M. 1848. 1299. belügyi szám alatt. Másolata: K. A. — Insurgentenarmee 1848. IV. 5.

Bácsmegye közönségének!

A Torontál megyében kiütött lázongás ügyében Csernovits Péter temesi gróf és főispán ezennel teljhatalmú királyi biztosul kineveztetvén, a jelen megbízó levélnél fogva felhatalmaztatik s utasíttatik: hogy magához vevén a szükséges fegyveres erőt azonnal a lázadás helyére kimenjen; a lázadást lecsillapítsa, s ha szükség fegyveres erővel elnyomja, a rögtön itélő bíróságot mindazon hatóságokban, hová a lázadás vagy elterjedett, vagy elterjedése valószínű, rögtön kihirdettesse; s annyi helyütt a mint szükséges, azonnal össze is szerkezhesse; a bujtogatók, lázítók s lázadók a törvényes rendnek felforgatói, a törvényes hatóságok elleni feltámadók s a személy és vagyon bátorság és az ország békéjének megháborítói ellen rögtönös vizsgálatot tevén, és tétetvén a bűnvád alá esőket, törvény értelmébeni szigorú büntetés végett a rögtönitélő bíróságoknak személy válogatás s polgári állásra való tekintet nélkül azonnal átadja s átadassa; a hatóságokat szükséghez képest felfüggeszthesse; nemzetőrséget állíthasson s feloszlathasson, szóval mindazt tehesse és tétethesse, mit a közcsend, béke, személy és vagyonbátorság helyreállítása s a bűnösök megbüntetése kívánand. Ezen megbízása a nevezett biztosnak nem csak Torontál megyére, hanem mindazon hatóságokra kiterjesztettetik, melyekben a torontáli lázadás elterjedése s összeköttetései tekintetébül eljárni szükségesnek tartandja, s azért mindazon polgári és katonai hatóságok, mellyeket jelen megbizatása következtében felszólítand; a

legszigorúbb felelet terhe alatt utasíttatnak s köteleztetnek, hogy a nevezett királyi biztos, temesi gróf és főispán parancsait gyorsan és pontosan tellyesítsék s mindennemű rendeleteinek engedelmeskedjenek; törvényes büntetés terhe alatt máskép nem teendvén.

Kelt Budán, 1848 április 27-én.

István, m. k. nádor, helytartó. P. H. G. Batthyány Lajos m. k.

Szemere belügyminiszter ajánlotta István nádornak Csernovits Péternek temesi főispánná és gróffá való kinevezését. (Belügymin. 1848. 31/b. eln. szám.)

71.

Buda, 1848 április 27.

Másolat. 285.

Felhatalmazás Csernovits kir. biztos részére rögtönítélő bíróságok felállítására.

Egykorú nyomtatvány. Budapest, Magyar kir. hadtörténelmi levéltár. A bécsi hadügyi levéltárból átvett példány. Insurgentenarmee 1848. IV. 4.

Csernovits Péter temesi gróf és főispán, a Torontál megyében kiütött lázongás elfojtása, s a bünösök megbüntetésének eszközlése végett rendkívüli teljhatalmu királyi biztosnak mai napon kelt rendelvényünk által kineveztetvén; ezennel e megyének valamint Torontál, Temes, Krassó, Arad vármegyéknek; Szabadka, Újvidék, Zombor, Arad, Temesvár királyi városoknak, s a csajkások kerületének, s általában mindazon hatóságoknak, melyeket a nevezett, királyi biztos e végre felszólítand, ezennel meghagyatik és parancsoltatik: hogy oly számban s azon helyeken, miként a királyi biztos rendelendi, rögtönítélő bíróságokat állítani, annak felállítását kihirdetni, s a bíróságokat gyors eljárásra utasítani, vagy a királyi biztos által időnyerés végett netalán közvetlenül felállítandókat, törvényesen felállítottaknak ismerni kötelességüknek tartsák. Mely rögtönítélő jog a legfelsőbb rendszabályokban kijelölt minden esetekre, s különösen az ország békéjének, s a törvényes közcsendnek erőszakos kitörésekkel kísért lázadás, lázítás, lázadásra bujtogatás, s annak következtében gyilkosságok, rablások, gyujtogatások általi megháborítása eseteire világosan kiterjesztve értendő; jelen rendelet következtében kihirdetés után azonnal foganatba veendő; s tartand kormány rendelet általi visszahívásig.

Kelt Budán, 1848 április 27-én. István Nádor m. k. helytartó. Gróf Batthyány Lajos.

72.

Temesvár, 1848 április 28.

Zsivkovits Pantelejmon temesvári püspök körlevele, melyben híveit a király iránti hűségre, a hatóságok és a kormány iránti engedelmességre és nyugalomra inti.

Egykorú litografált példány, a temesvári görög keleti püspökség levéltárában 1848, 197.-ik szám alatt.

Православаный Народе,
Чада во Хрістѣ возлюбленна!

Позната є хрістолюбіямъ Вашимъ изъ пѹбліціраны закона на скоропрошавшей кралевства Діеты донесены, какѡ є црква наша и Народъ нашегъ Благочестія двадесетымъ чланкомъ овы весма утѣшително положеніе полѹчила, да се сирѣчъ она у совершеномъ равенствѹ права съ прочима законіѡ признаныма Црквама стой, да чланакъ третій законна 1844. лѣта садъ и на исповѣдателѣ нашегъ Благочестія простертъ єстъ, да у бѹдѹще, ако бы и ветьа частъ нашегъ Благочестія людій у обществѹ каковомъ свою вѣрѹ промѣнила, у таковомъ, слѹчаѹ Црква остае у притяжанію оны жителя, кой сѹ при своей вѣри заѡстали, къ томѹ да Црковне и школске потребе нашегъ Благочестія, као и прочи по наредбы, коя тье се нанай ближой кралевства Діеты учинити, државнымъ трошкомъ имаю се снабдѣвати, напоследокъ да се закономъ ѡсігурава право исповѣдателима нашегъ Благочестія свое црковне и школске ствари подъ падзираніемъ државнымъ уредьивати и у томъ намѣренію Собор народа нашегъ Благочестія обоегъ Єзіка, за колико є могѹтье кратье време, и на свакій слѹчай пре найблизше Діете кралевства чрезъ ѿговорный Міністеріѹмъ созванъ бѹде. Тко ѿ васъ Боголюбезный, нетье чѹвствовати великѹ важностъ овогъ закона за насъ? Тко ѿ васъ узимаютьи у сравненіе предьашне наше станѣ са садашнимъ, у кой смо чрезъ овай законъ поставлени, нетье себе осетьати ѡдѹшевленымъ найискреніомъ вѣрностію и найтоплiомъ благодарностію прама нашегъ праведнѣйшегъ владѣтеля и садашнѣгъ нѣговогъ правленія? Тко ѿ васъ и найманьімъ умомъ ѡдареный, кадъ промотри овай законъ нетье увидити, да законодателство тврдо и найчистіе намѣреніе има насъ са свимъ узадовольити и усиокойти, а ако намъ ѿстае іоштъ и выше тегота, кое насъ притискѹю, и рана, кое се залечити имаю, тко, се ѿ васъ може выше сѹмняти, да прѡ оваковомъ ѿсновѹ, кой є овымъ закономъ положено, при такѡ показаномъ отеческомъ чистомъ намѣренію законодателства све можно за наше успокоеніе чинити, и при данашнемъ земалском Уставѹ по коемѹ цѣлый Народъ Кралевства, благородный и неблаго-

родный, безъ различія благочестія, какѡ у Провінціяле, тако и у Граныцы Депетірте на бедеще кралевства Діете бырати и шпляти има, тко тье велимъ при таковыма ѡбстоятелствама сада выше семняти, да тье намъ и дреге наше теготе, кое имамо, своимъ начиномъ и у свое време дигнете и укинете быти? Боголюбезный! помыслите, да е поменетый законъ Благочестія касаютый се топервъ последни дана скоропрошавше Діете у посао предезетъ быти могао, и да се се засадъ у краткости времена могле самѡ главне точке и ѿсновъ за наше успокоеніе поставити, а сво намъ се решіо Соборъ народа нашегъ Благочестія, да у нѣеме далѣ и ѡбширніе, что іоштъ особенѡ за наше ствари имамо, предложимо, ево се ѡпредѣлило закономъ отечественымъ, да се у бедеще сваке године и кралевства Діета у средоточію земалѣ држи, на кою тье савъ народъ цѣлогъ кралевства безъ различія Благочестія чина и класе, какѡ изъ провінціала тако и границе свое посланике бирати и шиляти и сво по томе довольно прилике, пета и начина у свое време свакоякима теготама законногъ ѡблакшаня тражити и добыти. Ево смо садъ закономъ полечили пене слободе печатанѣ и по томе пеблічни медьесобни, и кадъ нисмо заедно собрани, и нашима теготама разговарати се и мысли свое за помоть, за уредбиванѣ наша захтеваня предлагати можемо, и еднимъ словомъ сва се такѡ устроена да се свакоме добре можемо надати, само ако потребно стрплѣнѣ и умѣреностъ имали и све оно, что смо по досадашнима законыма дежни, чинили бедемо. Пакъ что не буде едне године свершено, свршитье се дреге и тако далѣ. Діета тье се ѿдсадъ сваке године држати. Боголюбезный! велико и тако славно Енглезко кралевство ѿ толико веть столѣтствія има свою совршено слободне печатню, ѿ толико веть столѣтсвія има такове конштітецію, по коей сваке године по петъ шестъ месецы свою земалѣске Діете држи и у кою цѣлый народъ свое Репрезентанте шилѣ, пакъ заръ мыслите, да су веть готови са свима уредбама и теготама? колико и колико іоштъ има те различны неуредностыи и неправды дигнети и расправити? А кодъ насъ текъ что е почела слобода печатнѣ, текъ что се уредило, да у будуще савъ народъ кралевства свое Репрезентанте на Діете кралевства шилѣ, іоштъ ихъ досадъ ни е ни послао, пакъ веть да ово садашне Правленіе свима свакоякима ѿ свію страна обще и особенѡ предложеныма захтеванама еднымъ махомъ да удовлетори! То нити е можно, и бездушно е и изыскивати, и такѡ претѣрани нагла изыскиваня са свію страна ништа дреги не моге произвести, него да се правленіе сбени, мы пакъ при томъ у найветый нередъ медье собомъ додьемо, и пропастъ наше произведемо. Ако іоштъ къ томе насилнѡ погазимо старе уредбе, законе и прописе, пре него что смо нове добыли и презремо власти предпоставлѣне,

что намъ држго може слѣдоватъ, него да сви послови, све раднѣ, све трговине медья нами престанs, безпослени люди умноже се, медьsсобный бой изроди се и томъ извѣстни и безсsмнѣно упропастимо се.

Зато, Боголюбезный чsвши я ѡнѣкама оваковыма подизанияма, коя се у србскомъ народs гдигди показаю, за джжность мою држао самъ Архіпастірско мое поsченіе за предохраненіе тогъ ѿ свакогъ зла съ овымъ послати. Покорни бsдите властима, кое се надъ вами находе, зашто тако Хрістосъ Спаситель насъ учи и тако се самѡ медьs нами редъ, миръ и земна сретьа ѡдржати може. Уредбе, законе и прописе, кой сs нам ѿ владѣнія досадъ за содржаніе реда и мира нашегъ дани, а ни сs іоштъ укинути, подпsно и съ почитаніемъ извршавайте, чsваютьи се свакогъ ексцесса и свакогъ насилственогъ престsпленія. Что бы овай светъ быо држго нежели яма убійствена, кадъ бы свакій, комs се садъ овай, садъ онай прописъ не допада, насилственѡ противs тогъ ударити могао? Надье ли се кой медьs вама у обществs, да насиліе каково покsша или друге на то наводи, что брже таковогъ изъ среде ваше избацыте и власти га предайте, да вамъ общество не зарази и у зло не навали. као что самъ напредъ казао, при последней Діеты све є такѡ уредьено, да никакове теготе, бsди коегъ народа и цркве, бsди кое классе жителя се тицале, не могs се прикройти, но пsблічно се предsзимати имаю, и свака праведна тегоба своимъ начиномъ и у свое време мора добыти ѡблакшаня. Зато вамъ садъ ништа не ѡстае, но да послsшни правленію и вѣрни владѣтелю нашемs пребываютьи и медьsсобный миръ чsваютьи теготе на своме мѣстs и у свое време свагда съ разsмомъ и умѣреностію предлажете и ѡблакшаня у стрплѣню ѡчекивате. Съ разумомъ велимъ и умѣреностію теготе да предлажете, зашто безмѣстна или безсsмна захтеваня съ бsрностію, наглостію, жестокостію предложена могs на народъ подозрѣніе каково и лягs бацыти, а мы искsсивше толико велико благодѣяніе законодателства ѡ премедней Дѣты треба да се тогъ достойни покажемо, да и ветьа добра постижемо, а не, и что смо полsчили, да ѡсsстимо? У стрплѣню велимъ на свако исканѣ ѡчекsйте ѡблакшаня, зашто помыслите самѡ, коликѡ ѿ васъ тко, акѡ има самѡ малѡ ветьs кsтьs и фамілію, има бриге и посла, да свs фамілію и младье кsтьевне у редs ѡдржи и изравна, а коликій посао и колика брига мора быти, управляти толико кралѣвство и расправляти толике міліоне различны измѣшаной народа. У свемъ пакъ, что год и какѡ годъ тьете искати и дѣлати надъ свимъ непресѣнѡ предъ очима имайте ѿ прадѣдова ваши наслѣдвенs вѣрностъ прама благоsтробнѣйшегъ краля нашег Фердинанда и нѣговогъ пресвѣтлогъ владаютьегъ дома, и съ найветьомъ ѿпасностію чsвайте се, да не бы коимъ нибsде поводомъ пре-

варени у той и найманѣе заніяли се или показнули. Вѣрностъ нашегъ народа є веть у пословицу ушла и ни є ѡ той ни най манѣ сѹмняти. Она є съ нашимъ народом родьена. Но какѡ что свагда и свѹда находи се безмыслены людій, такѡ се и медьѹ вами таковы догодити може, кой ово изъ незрелости и неразѹмія овѡ изъ различны інтересса, и надаютьи се что у мѹтной води уловити, садашня бѹрна времена на то употребляваю, да народе измѹте, зато отечески, крѣкѡ и срдечнѡ вамъ препорѹчѹємъ, бѣжите ѿ таковы людій, да васъ наведѹ на танакъ ледъ, на пропастъ, на поводъ, да Именѹ Народномѹ вечито порѹганіе и лягѹ нанесете, но ако бы се по несретьи кой таковіи медьѹ вами и нашао, тогъ као бѹнтовника изъ среде ваше одма избаціте и власти предайте, да и дрѹге не ѡкѹжи: Вы се поносите и дичите данасъ вѣрностію вами Отаца и Праотаца, и то вамъ є найдрагоцѣніе ѿ ньи. Но и потомцы вами имаю пѹно право то наслѣдіе ѿ васъ као дѣдовинѹ ѡчекивати и изыскати. Немойте допѹстити, да васъ каки негда ови у гробовыма вашима за укоръ имъ причинѣній проклиню. Садъ сѹ нѣка бѹрна времена, али тье дотьи и тишина. То само Єстество са собомъ доноси. Пазите добрѡ, да кадъ се ова опетъ врати, не бы се сами себе и вашемъ предвашнемъ поведенію стыдили.

Благодатъ Господа нашемъ Іcуса Христа и любовъ Бога и Оца и Причастіе святаго Духа да бѹде са свима вама. Аминъ.

Fordítása:

Pantelejmon, Isten kegyelméből igazhitű temesvári püspök.
Igazhitű nép, Krisztusban kedvelt gyermekeim!

Tudva van kedvelt híveimnek, a legközelebbi mult országgyűlés alatt hozott s már kihirdetett törvényekből, mikép egyházunk és népünk 1848 huszadik törvénycikk által igen vígasztaló helyzetbe jutott; hogy tudniillik, az a többi törvényesen bevett vallásokkal tökéletes egyenjogúvá vált, hogy az 1844-ik évi harmadik törvénycikk a mi vallásfelekezeti híveinkre is kiterjesztetett, hogy jövendőben, ha híveinknek nagyobb része is valamely községben a maga vallását változtatná, ily esetben az egyház mégis azon lakosok birtokában marad, kik a maguk előbbi vallásukhoz ragaszkodnak s mindezeken kívül: egyházi és iskolai szükségleteink, hasonlóan a más vallásokéhoz, — a legközelebbi országgyűlésen meghatározott módon, — az állami bevételek terhére fognak fedeztetni; s végül törvénnyel biztosíttatik, az állam felügyelete mellett, egyházi és iskolai ügyeinkben szabad rendelkezési jogunk s ezen célból a magyar felelős minisztérium, lehető legrövidebb időn belül, mindenesetre a legközelebb tartandó országgyűlés előtt, mindkét ajkú népünk egyházi gyülekezetét egybehivandja. Akadtak-e közületek valaki is, Isten hívő híveim, aki nem

érezné ezen törvénynek ránk nézve nagy fontosságát? akadhat-e valaki, — előbbi állapotunkat a mostanival összehasonlítva, melybe a törvény által jutottunk, — ki nem buzdulna fel legigazságosabb fejedelmünk és mostani kormányunk iránt, — a legőszintébb hűségre és a legforróbb háladatosságra? Ki e törvény hallatára, — még a leggyöngébb felfogású is, — el nem ismerné: hogy a törvényhozásnak komoly és legtisztább szándéka kívánatainkat teljesen kielégíteni s minket megnyugtatni; s ha sérelmeink még volnának, melyek reánk nehezednek, és sebeink, melyeket gyógyítani kellene, — ki kételkedhetne még azon, a törvény által kimondott elvek és a törvényhozásnak, a mi megnyugtatásunkra mindent megtenni kész akarata és atyai tiszta szándéka mellett, és az ország jelen berendezése mellett, mely szerint hazánk népei nemes és nem nemes, valláskülönbség nélkül, úgy a polgári mint a határőrvidéki területen, — követeket választhat és a jövő országgyűlésre küldhet, — ki akadhatna, — aki ilyen körülmények közepette még kételkednék, hogy többi bajaink, annak módja és ideje szerint orvosoltatni és megszüntetni fognak? Istenben hívők! Gondoljátok meg, hogy a fentemlített vallási törvény a mult országgyűlés csak utolsó napjaiban tárgyaltatott, s az idő rövidsége miatt csak a főelvek állapíttattak meg, és megnyugtatásunkra ez alap megvettetett; és már megengedtetett egyházunkhoz tartozó népeinknek a gyülekezet tartása, melyek bővebben és részletesen s mindazt, amit ügyeinkhez tartozónak vélünk, — előterjeszthetünk; a hazai törvény által elrendeltetett országgyűlésünk évenkénti megtartása, melyre az ország összes népessége vallás-, rang- és osztálykülönbség nélkül úgy a polgári, mint a határőrvidéki területről választott követeket küldend; ilymódon elegendő alkalmunk, utunk és módunk lesz annak idején összes sérelmeinkre nézve törvényes orvoslást keresni és kivívni. Íme törvény által nyertük a sajtószabadságot, úgy hogy gyülekezeten kívül is szabadon és nyilvánosan értekezhetünk és kívánatainkat ismertethetjük; egyszóval oly intézkedések tétettek, melyektől csak jót remélhetünk, ha kellő türelmet és mérsékletet tanusítunk, s ha mindazt, amire eddigi törvényeink köteleznek, megtartjuk. Mindaz, ami az első évben nem teljesült, a második és következő években bizonyára el fog intéztetni, mivel a jövőben az országgyűlés évenként megtartatik. Istenben hívő fiaim! A roppant és tekintélyes Angolország évszázadok óta teljes sajtószabadságot élvez és századok óta oly alkotmánnyal bír, mely szerint 5—6 hónapra terjedő országgyűlést tart, melyre az angol nép összessége küldi képviselőit, — s azt hiszitek, hogy ezek összes sérelmeiket és ügyeiket már elintézték? korántsem, kedves híveim; mennyi igazságtalanság és szertelenség várakozik még ott törvényes megoldásra! Nálunk pedig alig most lépet életbe a sajtószabadság s csak imént rendeltetett el, hogy jövőben az ország összes népessége a maga képviselőit küldje az országgyűlésre; a képviselők még fel sem küldettek s már is minden oldalról felterjesztett kívánatainkat

hogyan teljesítse a mostani kormány egyszerre? — Ez lehetetlen és lelkiismeret ellenes követelés; az ilyen minden oldalról presszionált kívánatok csak a kormányt zavarba ejthetik, — magunk pedig a legnagyobb zavarba, veszedelembe, romlásba juthatunk. S ha emellett a régi rendet, törvényeket és rendszabályokat eltiporjuk, mialatt az újakat létesítettük és a felállított hatóságokat el nem ismerjük, akkor mi következhetnék más, minthogy minden üzlet, munka, kereskedés közöttünk meg fog szünni, a munkátlan elemek szaporodni fognak, és belháború fog keletkezni, mely kétségtelenül enyészetre visz bennünket.

Ezért Istenben hívő fiaim! én annak hallattára, hogy a szerb nép némely részében bizonyos ellenmozgalmak mutatkoznak, kötelességemnek tartottam főpásztori szavaimmal népemet minden rossztól visszatartani és kioktatni. Engedelmeskedjetek fölöttes hatóságaitoknak, hiszen erre tanított minket Megváltónk Krisztus, mert csak így maradhat fenn köztünk a rend, béke és a földi boldogság. A kormány által a rend és közcsend céljából kiadott rendeleteket, rendszabályokat és törvényeket, melyek mindeddig nincsenek megszüntetve, pontosan és teljes tisztelettel teljesítsétek, mindenféle kihágástól és erőszakos lépéstől őrizkedve. Mi lenne a világból? — csak veszély őrve, ha mindenki, akinek ez vagy ama rendelet nem tetszenék, — ellene erőszakosan feltámadna? ha pedig köztetek akadna valaki, aki erőszakosan föllépne, másokat felizgatna, azt vessétek ki kebletekből és szolgáltassátok be az illetékes hatóságnak, hogy községteket meg ne fertőzze és veszélybe ne sodorja. Valamint eleintén említettem, a közelmult országgyűlésen elrendeltetett, hogy akár a vallásbeli, akár az osztályokat ért sérelmek, — nyilvánosan tárgyaltassanak, s minden sérelem a maga rendje szerint annak idejében orvoslandó. Ezért nem marad más hátra, minthogy az állam kormánya és fejedelmünk iránt engedelmességgel viseltessünk és a magatok közti rendet fenntartván, sérelmeiteket a maga helyén és idején, okosan, mérséklettel előterjesszétek és orvoslásukat béketűréssel megvárjátok. Ismételten mondom: hogy sérelmeiteket okosan és kellő mérséklettel adjátok elő, mert helytelen és oktalan kívánságokkal, zajjal, hevességgel hirtelen odadobva, csak a népre vetnek gyanút és mocskot; inkább azon legyünk a mult törvényhozás részéről ránk árasztott annyi jótétemény érzetében, hogy magunkat ezekre érdemeseknek mutassuk és még nagyobb kedvezményekben részesülhessünk, nem pedig azt amit már megkaptunk, elveszítsük. Azt is mondottam hogy béketűréssel várjatok óhajaitokkal, mert gondoljátok meg, hogy aki közületek nagyobb házzal és családdal bír, ez mennyi gondot és munkát ad neki, hogy egész családját és a házba valókat jó rendbe tartsa és mindent a házban kiegyenlítsen. Mennyivel nagyobb fáradság s mily roppant gond kívántatik az egész nagy ország kormányzására és az annyi sok millió különféle nép ügyeinek rendezésére? Egyébiránt mindenekfölött tartsátok szemetek előtt az őseitektől öröklött tántoríthatatlan

hűséget Ferdinánd, legkegyelmesebb királyunk és felséges uralkodó. házunk iránt; a legnagyobb óvatossággal vigyázzatok, nehogy bármi ürügy alatt elcsábíttatván, hűségtekben meg ne ingadjatok és attól el ne tántorodjatok. Népünk hűsége közmondásossá vált s ebben nem kételkedhetni, mivel az népünkkel veleszületett. De valamint mindenütt találkoznak könnyelmű emberek, úgy köztetek is olyanok vannak, akik hol éretlenségből és elmegyöngeségből, hol különféle érdekekből a zavarosban halászni akarván, a jelenlegi időt a népfajok összeúszítására használják fel; ezért atyailag, komolyan, szívemből ajánlom nektek, az ilyen embereket kerüljétek, mert titeket jégre visznek, veszedelembe sodornak, számításból, hogy titeket elcsábítva, nemzetünk nevére örök gúnyt és szégyent hozzanak. Ha ilyen szerencsétlen egyén köztetek akadna, azt mint lázítót soraitokból kitaszítva, adjátok át a hatóságnak, hogy másokat el ne csábítson. Ti ma büszkék és kevélyek vagytok őseitek hűségére, mely legdrágább örökségül reátok szállott. De utódjaitok is teljes joggal elvárhatják ezen ősiséget örökségül. Ne engedjétek, hogy ezek valaha is, — általatok okozott bajok miatt, titeket sírjaitokban elátkozzanak. Most zajos idők vannak ugyan, — de ezek le fognak csöndesülni; így hozza ezt magával a természet. Jól vigyázzatok: ha visszatérend a közrend, hogy előbbeni tetteitek miatt ne kelljen elpirulnotok.

Jézus Krisztus urunk kegyelme, Isten szeretete és a Szentlélek és a Szentháromság legyen mindnyájatokkal. Amen.

Zsivkovits püspök, midőn az országgyűlés vívmányait 1848 április 19-én a temesmegyei közgyűlésen kihirdették, — ezeket még aznap tudatta (1848, 157. sz. a. április 19.) körlevelében híveivel, főleg a nemességet dícsérvén, mely előjogairól önként lemondott. — A körlevél egykorú magyar fordítása Budapest, O. L.; B. M. 1848. 3050. szám alatt.

73.

Crepaja, 1848 április 28.

A németbánsági határőrvidéki ezred kívánságai.

Egykorú nyomtatvány a „Szerb Matica“. (Újvidék) levéltárában VIII. C. 6. alatt; közölve a „Szrpszke Novine“ (Belgrád) 1848. 32. számában.

Захтеваня
Србаля Граничара у Нѣмецко-Банатскомъ Полку.

1-во. Да се призна и закономъ обезбѣди србско име и народность, т. є. да се народъ србски правомъ своимъ генетическимъ именомъ „Србским“ именує и да се србски народни єзикъ свуда, гдѣ Срби станую у свима ньіовима публичнимъ судейскимъ, воєнимъ, црквенимъ и школскимъ дѣлима и то съ Кирилски слови употреблявати има. Као што смо то за време наши деспота и подвойвода имали право. 2-го. Да намъ се допусти да

можемо себи бирати войводу (деспота) одъ войничкогъ чина по старомъ нашемъ праву, кое су уживали наши предци іоште у старія времена, кадъ су у Унгарской владали кралѣви изъ разни домова, а да су Срби дойста речено право имали и уживали, ово сведочи Исторія отечествена, сведочи ясни закони унгарски 22. 1448. год. членъ 5. 1507. год. свѣдоче напослѣдакъ само имена бивши србски войвода, и коя исти у срцу народа и данасъ іоште живу: као Вукъ Бранковићъ или Змай Деспотъ Вукъ, Майка Анђелія, и синови нѣни, Георгіи и Іоанъ, Єлена Деспотица, Стеф. Щиляновићъ и Іванъ Чарноевичъ, ово право народа Србскогъ по томъ несрећномъ догађайма бурни времена изгублѣно у времена Чарноевићегъ преселенія поновіо е блажене памети Імператоръ Леополдъ I. силом привилегіе одъ 21. Августа 1691. годъ. „Promittimus vobis, servata imprimis religionis suae, eligendique Vojvodae libertate privilegiis et juribus exemptionem ab omni onere publico etc.“ 3-ће. У Србско Войводство (Деспотовину) да спада по старомъ нашемъ праву Срѣмъ, Банатъ (съ диштриктомъ кикиндскимъ и придналежаћимъ Граничарскомъ Полковима (регементе) Бачка са диштриктомъ Бечейскимъ и са Шаикашкимъ баталіономъ, и Бараня Деспотовина, Стефана Щилановића, разумеваюћи тако до садъ називана како милитарско тако и провинціялна мѣста. 4-то Ово Србско-Войводство да буде ради единства езика и обште наше народности у свагдашньой свези, са троедномъ кралѣвиномъ, Далмаціомъ, Хорватскомъ и Славоніомъ, и да заедно са реченомъ троедномъ кралѣвиномъ има еданъ обшти одговорни, независни министеріюмъ кой се по иреченомъ начину еднакости изъ половине народа нашегъ источне православне вѣре саставити треба. 5-о, Войвода нашъ има бити Србинъ источногъ православногъ вѣроисповѣданія, изабранъ одъ народни преставника, изъ чина войничкогъ. 6-то. Да се у свима предѣлима наше деспотовине србски магистрати установе, кое намъ іоштъ блажене памети Императоръ Леополда I. у второй дипломи 1691. год. торжествовено по гласу пункта привилегіялногъ 24-ога потврдіо. 7-мо. Да намъ се нашъ народни конгресъ сваке друге године држати дозволи, предсѣдатель конгреса да буде народни войвода, а подпредсѣдатель карловачкй Архіепископъ. 8-мо. Бан поедине кралѣвине да буде изабратъ еданпутъ одъ Хорвата западнѣ, а после смрти овогъ да буде србинъ источне цркве.

Мѣстне Тегобе.

9-то. Да се досадашньи судови милитарски укину и на мѣсто ови грађански судеви заведу. 10-то. Да се свакоме притяжателю землѣ права собственостъ пода, и да землю продати и купити може сваки у Граници живећи безъ разлике, да не

буде више милитарски помѣстія (Militär-Leben) и да се кућевна дружбина (Comunion-Leben) укине. 11-то. Судови да буду явни и Судіє пододговорни. Терезіански казнителни законикъ да се са болѣмъ садашнѣмъ духу времена сходнимъ закономъ замене. 12-то. Да свака обштина има право како предсѣдателя тако и подпредсѣдателя суда, како у досадашньимъ компанискимъ и овой принадлежећимъ мѣстима, тако исто и при врховномъ суду изъ своє средине бирати, далѣ да буду како при примирителнимъ Магистратима по єданъ, а при врховномъ суду, колико нуждно буде, законо испитани лица грађанскогъ реда на мѣсто досадашни полковни Аудитора, 13-то. Присѣдательи ови судова имаю избирани бити соразмѣрно, из граничарскогъ, занатлийскогъ и трговачкогъ реда. 14-то. Да се контумаци дигну, а пасоши и полиція уєдностручи, и да се досадашнѣ изключително праао єднимъ само Легитатима поделѣно свакогъ рода еспапе у землю уносити, на сва Харминцарска званія разпростре. 15-то. Да се царска робота и кулуци укину. Обштинске раднѣ да се само на обштинске нуждне потребе простиру. 16-то. Подпуна трговине, заната, науке, говора и печатнѣ слобода. Тако дакле да наша дѣца и изванъ отечества науке слободно слушати могу. 17-то. Уставне обштине на основу слободе и народности. 18-то. Слободно разполаганѣ са обштинскомъ касомъ, чрезъ обштински одбор, и осталимъ ма когъ имена обштинскимъ, добромъ, безъ да намъ є нуждно искати вишетъ дозволеня. 19-то. Аренде риболова да се укину, тако исто и шуме царске са ритови, да се обштинскимъ шумама и ритовима присоєдине, а шумаре обштине да бираю. 20-то. Да се заштитни данакъ (Schutzsteuer) укине. 21-во. Да као досада. тако и одъ сада Чифути се у Границу населити не смею. 22-го. Да се цена соли спусте. 23-ће. Да се скеле између Идвора, Сакула и прочи мѣста укуну, а Мостави да се безъ армице подигну. 24-то. Милитарска властъ да се само на дѣйствително служеће войнике разпростре, када є войникъ изванъ службе код куће, за преступленіє, да му грађанска властъ суди. 25-то. Да се у Границу официри са стране не шилю но да се по међу Србима Срби, и то самъ граничарски урођеници за официре свакоr степена поставляти имаю. 26-то. Даванѣ ране и прочи депутата за Шпиталь нашъ у Панчеву да се укине, а войнике наше да є лѣкаръ дужанъ у мѣсту болника лечити. Што се пакъ зданія шпиталског тиче, задржавамо себи право разположенія, на што у будуће за потребно и нуждно нашли будемо. 27-мо. Борчанско и Овчанско обштинство, да имъ се свагда кадъ имъ кодъ усеяне ньиве вода потопи, порціа сва одпусти, а то исто олакшанѣ да се разпростире, и на проче обштине, кадъ градъ усеве потуче, 28. Явни злочинци да се на преставленія обштества, кой се чрезъ више кратно усоветанѣ поболшали неби,

да се такова злоумишлѣна лица изъ отечества прогнати имаду. 29-тò. Да Граничари нису приморани извань свое куѣе, и осимъ свогъ огньишта воевати, него да се одъ такови войни изузму, и кад време дође, за свое огньиште да воюю, и противъ свогъ нападателя и неприятеля да се бране.

У засѣданію опуномоѣени представника свію у славномъ Нѣмецко-Банатскомъ граничарскомъ Полку находеѣи се србске православни обштина, у Црепай 16/28 Априла 1848 држаномъ.

(Следују 61 подписи.)

Fordítása:

A németbánsági ezred szerb határőreinek óhajai.

1-ször. A szerb név és nemzetiség törvénnyel elismertessenek és biztosíttassanak, azaz: a szerb nemzet saját igazi genetikus „szerb“ nevén neveztessék és a szerb nemzeti nyelv — ahol szerbek laknak, összes nyilvános, bírósági, katonai, egyházi és iskolai ügyeikben, cyrill írással — használtassék: miképen erre jogunk volt deszpotáink és vajdáink idejében. 2-szor. Jogunk legyen magunknak vajdát (deszpotát) választani a katonai rendből, régi jogunk alapján, mellyel őseink régibb időkben éltek, amikor a különféle házból származó királyok Magyarországon uralkodtak; s hogy a szerbek tényleg a fentemlített joggal bírtak, világosan bizonyítják a hazai történet; az 1498-ik évi 22-ik és 1507-ik évi 5-ik magyar törvénycikkek, továbbá a volt szerb vajdák nevei, melyek a szerb nemzet ajkán és szívében még ma is élnek: ú. m. Brankovits Vuk azaz Zmáj Vuk deszpot, Angela anya és fiai György és János, Jelena deszpotné. Styilyánovits István és Csarnojevits János. A szerb nemzet ezen joga a zivataros idők folyamának szerencsétlen eseményei által elveszett, de Csarnojevits átköltözésekor boldog emlékű I. Lipót császár által megújítattak 1691 aug. 21-én: „Promittimus vobis, servata imprimis religionis suae, eligendique Vajvodae libertate privilegiis et juribus exemptionem ab omni onere publico etc.“ 3-szor. A szerb vajdasághoz (deszpotasághoz) tartozzék régi jogaink alapján Szerémség, a Bánság (a kikindai kerülettel és a hozzátartozó határőrvidéki ezredekkel) Bácska a becsei kerülettel és csajkás zászlóaljjal, Styilyánovits István baranyai deszpotasága, beleértve úgy a katonai mint a polgári községeket. 4-szer. Ezen szerb vajdaság nyelvünk és nemzetiségünk egysége érdekében állandó szövetségben legyen az egyesült három királysággal, Dalmácia, Horvátország és Szlavóniával, — és az említett három egyesült királysággal egy közös felelős független minisztériummal bírjon, mely a kimondott jogegyenlőség elve szerint, felerészt görögkeleti szerb nemzetünk egyéneiből álljon. 5-ször. Vajdánk a görög keleti hitfelekezethez tartozó szerb egyén legyen, kit a nemzet képviselői választanak, a katonai rendből. 6-szor. Deszpotovinánk egész területén szerb hatóságok állítandók fel, s melyeket még boldog emlékű I. Lipót

császár az 1691. évi kiváltsági diplomájának 24-ik pontja értelmében elismert. 7-szer. Engedtessék meg, hogy nemzeti kongresszusunkat másodévenként megtarthassuk, melynek elnöke a vajda legyen, alelnöke a karlócai érsek. 8-szor. A három egyesült királyság bánja egyszer a horvát nyugati vallásfelekezetből választandó s ennek halála után a keleti hitfelekezethez tartozó szerb egyén.

Helyi sérelmi panaszok.

9-szer. Az eddigi katonai bíróságok megszüntetendők s helyükbe polgári bíróságok vezetendők be. 10-szer. Mindenkinek a birtokolt földre a tulajdonjog megadassék, s minden különbség nélkül minden határőrvidéki lakos földet vehessen és eladhasson, a katonai rendszer megszüntetendő és a házközösség feloszlatandó. 11-szer. A bíróságok tárgyalásai nyilvánosak és a bírók felelősek legyenek. A Mária Terézia féle büntetőtörvény, a mai idők szellemének megfelelő jobb törvénnyel felcserélendő. 12-szer. Joga legyen minden községnek községi főnökét, valamint bíráját, úgy az eddigi századok székhelyein, valamint a század kerületében fekvő községekben, továbbá a főhatóságoknál saját köréből megválasztani; továbbá a hatóságoknál a békebíróságoknál, egy, a felsőbb bíróságoknál a szükséghez képest több vizsgálóbíró a polgári rendből alkalmaztassék. 14-szer. A vesztegzárak megszüntetendők, az útlevél- és rendőri ügyek egyesítendők, és az eddigi kizárólagos jog, mely szerint jelenleg csakis egyes törvényes határvámok jogosultak mindenféle áruk behozatalára, az összes harmincadhivatalokra kiterjesztendő. 15-ször. A császári robot és jobbágyság eltörlendő. A községi közmunkák csak a községi közszükségletekre szorítandók. 16-szor. A kereskedelem, ipar, tanulás, szólás és sajtó teljes szabadsága; hogy ilymódon gyermekeink is külföldön tanulmányaikat végezhessék. 17-szer. Alkotmányos községeket a szabadság és nemzetiség alapján. 18-szor. A községi pénztárral való szabad rendelkezést községi bizottság útján, minden felsőbb engedély nélkül. 19-szer. A halászati bérlet beszüntetendő, épúgy az erdőké, a réteké, s a községi erdőkkel és rétekkel egyesítendők, a községi erdészek pedig választás útján alkalmazandók. 20-szor. A védelmi adó (Schutzsteuer) megszüntessék. 21-szer. Mint eddig, úgy ezután is tilos legyen a zsidóknak a határőrvidéken letelepedni. 22-szer. A só ára leszállíttassék. 23-szor. A révek Idvoron, Szakulán és a többi községeknél megszüntetendők és hidak építtesenek harmincadadó nélkül. 24-szer. A katonai uralom csakis a ténylegesen szolgáló katonákra terjesztendő ki, de ha a hadköteles szolgálaton kívül otthon tartózkodik és kihágásokat követ el, fölötte a polgári hatóságok ítélkezzenek. 25-ször, hogy idegen tisztek a határőrvidékre ne küldessenek, hanem a szerbek közé szerb nemzetiségűek, s minden fokozatra csakis a határőrvidéken született tisztek neveztessenek ki. 26-szor. Szüntessék meg a pancsevói kórház részére szolgáltatandó élelmiszerszállítás és

a katonákat az orvos saját községében gyógyítsa. Ami pedig a kórházi épületet illeti, arról magunk tartozzunk gondoskodni, amit szükségesnek vélünk. 27-szer. A borcsai és óvcsai községek azt kérik, ha bevetett földjeiket az árvíz ellepi, mindenkor az adó elengedtessék, valamint azon községeknek, kiknek terméseit a jég elveri. 28-szor. A közönséges bűnösök, melyek többszörös ihletés után sem térnének meg, közóhajra az ilyen bűnös személyek a hazából kiüldözendők. 29-szer. Hogy a határőrök nem kötelesek hazájukon kívül — kivéve saját tűzhelyeiket — harcolni, s ilyen háborúktól fölmentessenek, de ha szükséges, akkor tűzhelyeikért harcoljanak s támadóik és ellenségeik ellen védekezzenek.

A németbánsági határőrvidéki ezredben levő szerb görög keleti összes hitközségek teljhatalmú képviselőinek április 16/28-án 1848-ban Crepaján tartott üléséből.

A crepajai gyűlésen a németbánsági határőrök képviselői is a szerb vajdaság felállítását követelték, továbbá a horvátokkal való szövetséget. A határozatok éle az osztrák uralom ellen is irányult, valamint a zsidók ellen, — utóbbiak ellen maga Rajacsits érsek nem egyszer tiltakozott.

74.

Nagykikinda, 1848 április 29.

Kiss ezredesnek a bánsági főhadparancsnoksághoz intézett jelentéséből.

Másolat. Wien, K. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 128. IV. 32/c.

... Die Bedingungen der Unterwürfigkeit [der Kikindaer] waren folgende:

1. Fortschaffung aller Fremden.
2. Wenigstens 30 Briefe von den Popen und sehr vielen Gemeindemitgliedern unterfertigt, worin sie ihre Unterwürfigkeit und ihren Irrthum, durch schlechte Leute verleitet, betheuern, und sämmtliche Gemeinden auffordern sich zur Ruhe zu begeben, und sich nicht ins Unglück zu stürzen, wie es bei ihrer Gemeinde der Fall war.
3. Ablieferung sämmtlicher Waffen.
4. Dass abends um 9 Uhr kein Mensch sich auf der Gasse zeige.
5. Die Auslieferung der Rädelsführer.
6. Die Aussteckung der ungarischen Fahne überall. ... Der königliche Commissär ist bereits eingetroffen und hat auch schon das Standrecht publizirt ...

75.

Karlóca 1848 április 30.

Rajacsits karlócai érseknek a bánsági főhadparancsnoksághoz intézett megkeresése, a kongresszusi tagok kiküldetése iránt.

Eredeti átirat. Wien, K. A.; S. B. G. K. Fasc. 128, 1848. V. 9/b.

Nr. 278.

An das hohe kaiserlich-königliche Banater Generalkommando.

Seine kaiserliche Hoheit, der Erzherzog Stephan, Palatin und königl. Stadthalter, hat im Grunde der diesfalls vorgelegten Ministerial-Verfügung zu entscheiden und mir mittelst hohen Erlass vom 26. April l. J. Nr. 11. aufzutragen befunden, für den 15. Mai l. J. nach dem alten Kalender hieher nach Carlovitz unter Intervenierung des Herrn Temeser Grafen und Obergespann Peter Csernovits v. Mácsa, als Staatscommissär, den National Congress auszuschreiben und zusammen zu berufen.

Ich gebe mir daher die Ehre Ein Hohes Generalcommando um die hochgefällige Verfügung dienstergebenst zu ersuchen, damit die aus dem Bereiche Eines Hohen Generalkommando, und zwar für die Temesvarer Dioeces aus dem Deutschbanater Regiment einen, — für die Verseczer Dioeces aus dem Wallachisch-Illyrischen einen, — zu wählenden Deputierten von den Glaubensgenossen dieser Kirche *frei gewählt* und mit nöthigen Certificaten angewiesen werden, für den besagten Termin, und zwar zwei Tage bevor hier in Carlovitz zu erscheinen.

A bánsági főhadparancsnokság a választást megengedte (május 6.) és tudomásul vette, hogy ezen kiküldöttek az 1848 május 13-án Újvidéken tartandó előértekezleten megjelenhessenek. (S. B. G. K. 1848. V. 9.)

76.

Kikinda, 1848 április 30.

Csernovits Péter királyi biztos csöndre inti a szerb lakosokat és a lázadókat halállal megfenyegeti.

Egykorú nyomtatvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 1439. szám és Szrbszke Novine 1848, 35, szám.

Хрістіански Светаца найвећи Ускрсъ био е у Вел. Кикинди найстрашніомъ народномъ побуномъ оскврнѣнъ.

У слѣдъ подигнуте буне и подстреканя была е света нападана, поарана, была су немилостива убіяна, крађе, опустошенія, разгореніе кућа и друга противъ закона, и судейске

власти грешна, и страшна непокорностъ, свака на подобіє дивіи зверова учинѣни бездѣлія, безузданостъ, узнемерила су сваку особе и иманя сигурностъ.

Са жалостію дознало се како су подобна неваляла покушенія и другимъ обштинама своє знаке показала.

Єрбо у некимъ местима спайнску землю жительи на силу отети, противу Спаія и спайнски Чиновника претнѣ, управити, арендалну плаћу одказати, право точеня пића укратити нису се угрозили, немислећи ови неуздани зломисленици, да ћеду они за ова ньіова грешна и безакона дѣла, не самогъ законогъ бича тешки ударацъ осетити него и проузроковану штету, и трошкове возвратити морати.

А найвећма упада у очи то: да су ова скаредна и неваляла преступленія бивши поданици учинили башъ онда, кадъ су се они исподъ урбаріалногъ терета ослободили, народно представничество, предъ закономъ грађанскимъ и верозакону єднакостъ права, єдномъ речію свако воображеніє и очекиванѣ превозилазећу слободу добили, онда постадоше непріятельи, издаще отечества, кадъ є обшта спасителна речъ братинство, краль, отечество и законодавство сваку благодарностъ изискує.

Особито жалостно є оно обстоятелство, да су у овим злоковарнимъ бездѣліяма найпаче Србльи участвовали, они Србльи, одъ койхъ племените лозе и самъ произлазимъ, койхъ верозаконъ и самъ следуємъ, и међу койма самъ и себе съ поносомъ числіо зато, єрбо се є ньіово у Мађарску Државу учинѣно пресечисленіє подъ предводителствомъ мога прамдеде догодило и одъ когъ времена су они спрама светлогъ владаюћегъ Аустріскогъ Двора, спрама мађарске круне, и Мађарске Државе ону верностъ кою су приликомъ преселенія подъ прадедовомъ заклетвомъ обвезали, као добри и прави Државе грађани досада крвавомъ жертвомъ и именіємъ своимъ свагда доказати и одржати готови били.

Они кой ћеду наши прадедова гореспоменуту свету заклетву погазити, они су злодћи, издаице отечества а прадедова наши не прави потомци, него одродници.

Што више жалим, и срамотимъ се ови жалости случаєва, а у следству ови што више отечества нашегъ срећу у опасности видимъ, с отимъ више самъ се нашо побуђенимъ мою, као кралѣвскогъ комесара пуну власт съ коіом самъ на утишанѣ ове побуне, на каштигованѣ бунтовника, убица, крадльиваца, и они кой пале чрезъ царско-кралѣвско височество Палатіна, и кралѣвскогъ Наместника, и Мађарскіи Міністеріумъ одпуномоћенъ найстрожіє осећати.

Зато свакога опомѣнѣмъ да самъ у свима ономъ судейскомъ властима у койма бы се сумня родила, да ћеду се такове побуне, немири и у слѣдству ови грешна бездѣлія появити, преки

и кратки Судъ установio, и у свакомъ месту гди нуждно буде оружану силу употребиђу.

Свакiи онай, кой противъ Краля, Државе единство, устава и закона буни, или буну продиже и кой се грешнимъ и противъ законномъ дѣлима своима общти миръ и поредак узнемирити усуђуе, подпашће смртной казни.

Fordítása:

Húsvét napja, a keresztények legnagyobb ünnepe, Nagykikindán rettenetes néplázadás által meggyaláztatott.

A szított lázadás és izgatás következtében a nép rajtaütött, rombolt, kegyetlenül öldösött, rabolt, pusztított, a házakat felgyujtotta, s más a törvénnyel és a hatósággal ellentétes bűntetteket követett el; rettenetesen engedetlenkedett, vadállatokhoz hasonló tetteket követett el, bizonytalanná tette a személyi és vagyoni biztonságot

Sajnálattal értesültem, hogy hasonló elvetemedett kísérletek egyéb községekben is mutatkoztak.

Mert némely községben a lakosok megkísérlették a földesurak földjeit elvenni, megfenyegették a földbirtokosokat és az uradalmi tisztviselőket, megtagadták a bérletfizetést, az italmérési jogot megrövidítették; ezen zabolátlan elvetemültek nem gondolták meg, hogy ezen bűneikért és törvényellenes tetteikért a törvény ostorának súlyos csapásait fogják érezni, sőt az okozott károkat és költségeket megtéríteni tartoznak.

Legszembetünőbb, hogy ezen aláváló és elvetemült tetteket a volt alattvalók éppen akkor követték el, amikor az úrbéri terhek alól felszabadultak, nemzeti kormányzatot, a polgári törvény előtti és vallásfelekezeti jogegyenlőséget, egyszóval a várva-várt és előttünk lebegő szabadságot elnyerték; s akkor tűntek fel a haza ellenségei és árulói amikor a testvériség közüdvözítő szava, a király, a haza, a törvényhozás minden hálára kötelez.

De különösen sajnálatos azon körülmény, hogy ezen cselszövő eseményekben különösen szerbek vettek részt, azon szerbek, kiknek nemes nemzetségéből én is származom és melynek hitvallását én is követem; s kik közé én magamat is büszkén sorolom, mert Magyarországba való átköltözésük ősöm alatt történt, mely idők óta a szent osztrák uralkodóház, a magyar korona és magyar állam iránt azon hűséget, melyet beköltözésük alkalmával ősöm alatt esküvel fogadtak, s mint az állam jó és igaz polgárai véres áldozatokkal, vagyonukkal, mindenkor készek voltak beigazolni és fenntartani.

Azok, akik őseink felemlített szent esküjét lábbal akarják letiporni, azok gazok, hazájuk árulói és nem igaz utódai őseinknek, hanem fattyúi.

Minél inkább sajnálom és röstelem ezen szomorú eseményeket, melyek folytán hazánk boldogságát látom veszélyeztetve; annál inkább felbátorítva érzem magamat, hogy királyi biztosi teljhatalmamat, mellyel ezen lázadások elfojtására, — a lázadók, gyilkosok, rablók megbünte-

tésére felhatalmaztattam azokkal, akik a fenséges császári királyi udvar, királyi helytartó ellen, a magyar minisztérium ellen izgattak, — éreztessem.

Azért mindenkit figyelmeztetek, hogy mindazon törvényhatóságok területén, amelyekben gyanu forog fenn, hogy ilyen zavargások, lázadások és ennek következtében bűnügyi kihágások jelentkeznének, rögtönítélő statáriális bíróságokat állítottam fel, s amely községben szükséges, fegyverhatalmat fogok alkalmazni.

Mindenki, aki a király, az állam egysége, alkotmánya s törvényei ellen izgat, vagy lázadást szít, és aki bűnös, törvényellenes cselekedeteivel a közbékét és rendet felborítani megkísérli, — halállal fog bűnhődni.

77.

Budapest, 1848 április 30.

Szemere Bertalan átirata a kereskedelmi miniszterhez, a póstán terjesztett államellenes iratok lefoglalása iránt.

Budapest, O. L. Belügyminisztérium 1848. 204. sz. — Elbocs. május 5.

Miután az úgynevezett Karloviczi Szerb község, — miként idemellékelt eredeti levele[1] tanusítja, — a szerbajkú néphez intézett merényes felhívásait, a kincstár jövedelmének csonkításával pósta útján hivatalos ürügy alatt díj nélkül küldözte szét;

Miután Temes megye alispánjának tudósítása szerint,[2] csak a temesvári póstahivatalnál 33 ilyetén levél foglaltatott le; de az óbecsei póstamesternek a helybeli kincstári tiszttartó előtt nyilvánított és ezáltal bejelentett panaszos előterjesztéséhez képest is, Zágráb, Belgrád, Karlovicz és Újvidék környékéről előfizetési és póstadíj nélkül az óhitű papsághoz, a bánáti községekhez és több magánegyénekhez számos levelek és szerb hírlapok küldetnek;

Miután a póstahivataloknak fenálló utasításuk szerint is, csak a hivatalos levelezésekre feljogosított hatóságoktól, hivataloktól és hivatalbeli egyénektől lehet és szabad, — a póstabér letétele nélkül, — ilyetén leveleket elfogadniok és póstán továbbszállítniok.

Ugyanazért az intézkedés szükségét belátva, sürgetőleg felkérem miniszter urat: miszerint az ország és kapcsolt részek póstahivatalaihoz akként utasítaná el, hogy azok díjmentesen csak a szorosan vett hivatalos leveleket és a póstán szétküldetni, felsőbb helyen megengedett hírlapokat fogadják el, más, bár hivatalos alakú leveleket és ujságlapokat pedig elfogadni, vagy ha valamely póstan felvétettek volna, továbbküldeni szoros felelősség terhe alatt ne merészeljék.[3]

[1] A karlócai körlevél 45. sz. alatt a 100. lapon.
[2] Vukovits jelentése Temesvárt 1848 ápr. 25-én kelt.
[3] Lásd az 57. számú iratot a 125. lapon.

Egyébiránt úgy hiszem, hogy a fennebb említett körülmények elegendő okul szolgálnak arra, hogy különösen a karloviczi és azon vidékbeli többi póstahivatalbeli tisztviselők ellen szigorú vizsgálat rendeltessék.

Az átirathoz a karlócai körlevél egy példánya csatoltatott. — A kereskedelmi miniszter fenti megkeresés értelmében járt el.

78.

Prága, 1848 május 1-én.

A prágai szláv kongresszus összehívása.

Közölve: Joh. Janotyckh—Adlerstein, Archiv des ungarischen Ministeriums und Landesvertheidigungsausschusses. I. Bd. S. 158—159.

Slavenbrüder!

Wer von uns blickt nicht mit Wehmuth auf unsere Vergangenheit? Wer von uns wüsste nicht, dass Alles, was wir erdulden, seinen Grund hatte in unserem Mangel an Selbstbewustsein und unserer Zerstückelung, welche den Bruder vom Bruder trennte? Allein, nach den langen Jahrhunderten, wo wir Einer den Anderen vergessen hatten, wo so vielfaches Unheil auf unsere Häupter hereingestürmt war, sind wir zur Erkenntniss gekommen, dass wir eins, dass wir Brüder sind. Inhaltschwere Zeiten sind hereingebrochen, welche die Völker befreieten und die Last von ihnen nahmen, unter deren Schwere sie seufzten. Die Zeiten haben auch von uns zum grossen Theil die Last gehoben, und wir können jetzt aussprechen, was wir längst gefühlt, erwägen und beschliessen, was zu unserem Besten dient. Die Völker Europas verständigen und vereinigen sich. Die Deutschen haben zu ihrer Vereinigung ein Parlament nach Frankfurt berufen, welches darauf besteht, dass ihm der österreichische Staat von seiner Souverainität soviel abtrete als zur deutschen Einheit nothwendig ist, und dass sich das Kaiserreich mit allen seinen nichtungarischen Ländern Deutschland einverleibe. Ein solcher Schritt würde nicht nur die Einheit Österreichs, sondern auch den bisherigen Verband, sondern auch die Selbstständigkeit der slavischen Volksstämme vernichten, deren Nationalität dadurch Gefahr geriethe. An uns ist's männlich zu schützen, was uns das Heiligste ist. Die Zeit ist gekommen, dass auch wir Slaven uns mit einander verständigen und uns vereinigen in unserer Gesinnung. Indem wir daher mit Freuden den vielfachen, aus verschiedenen slavischen Gegenden uns zugekommenen Wünschen entsprechen, erlassen wir den Aufruf an alle Slaven der österreichischen Monarchie, und forderen alle Männer auf, welche das Vertrauen ihrer Nation haben, und denen unser allgemeines Wohl am Herzen liegt, zum 31. Mai d. J. in der altberühmten Slaven-

stadt Prag sich versammeln, um gemeinschaftlich in Berathung zu nehmen alles das, was das Beste unserer Nation erfordert und was wir in diesen wichtigen Zeiten zu thun haben. Sollten aber auch ausserösterreichische Slaven diese Zusammenkunft mit ihrer Gegenwart beehren, so werden sie uns herzlich villkommene Gäste sein.

Prag, 1. Mai 1848.

Joseph Math. Graf v. Thun, Adalbert Graf Deym, Johann Ritter von Neuberg, Paul Josef Schaffarik, Karl Malisz, Mitglied der polnischen Deputation, Franz Palacky, Wenzel Hanka, Ludevit Štúr, Johann Peter Jordan, J. Erasmus Wocel, Carl Wladislaw Zap, Dr. F. Lad. Rieger, Witalis Grzybowski, Wenzel Stulc, Michael Panić, Carl Maria Baron Villani, Carl Jaromir Erben, Dr. Fr. Miklošić, Dr. Anton Jaroslav, Bek. Fr. Mathias Klácel.

A karlócai szerb nemzetgyűlés ezen prágai szláv kongresszuson egy külön bizottság által képviseltette magát, mely tevékenyen vett részt a munkálatokban.

79.

Belgrád, 1848 május 2.

Mayerhofer belgrádi osztrák konzul jelenti gróf Fiquelmont osztrák külügyminiszternek, hogy Szerbiában a forradalom nem fog kiütni.

Eredeti jelentés. Wien, St. A. Serbien F. 6. Varia 1848—1850.
Érk. május 9-én.

Nr. 139.

Der Zustand von Gährung, welchen die Ereignisse im Westen Europas auch in die illyrisch-serbische Nation übertragen hatten findet seit Paar Wochen eine sehr wirksame Ableitung an der, hie und da schon zu gewaltsamen Ausbrüchen gekommenen Aufregung der slavonischen, banatischen und ungarischen Serben gegen die Übergriffe der Ungarn. Wie in unseren serbischen Grenzprovinzen hiedurch die Anhänglichkeit an das allerhöchste Kaiserhaus neu gekräftiget worden ist, so hat sich auch diesseits der Save und der Donau die Befriedigung mit dem Zustande nomineller Abhängigkeit von der Pforte im Vergleiche mit den ungarischen Ansprüchen und Forderungen an ihre Landesgenossen mehr und mehr festgestellt, und glaube also dass mit Ausnahme der Hülfe einiger aufgeregten Jünglinge selbst bei einem nahe bevorstehenden Conflicte der jenseitigen Illyrer und Serben mit der ungarischen Parthei hier, nach Beschwichtigung der ersten Bewegungen nichtsmehr für die Gefährdung der bestehenden Ordnung zu besorgen sei.

80.

Bécs, 1848 május 1.

Gróf Latour osztrák hadügyminiszter előterjeszti az osztrák minisztertanácsban, hogy a magyar kormány a határőrvidéket a magyar hadügyminisztérium alá rendelte.

Wien St. A. Min. Rat Protocoll Nr. 577. u. 578. 1848 1. Mai

... Nach einer Anzeige des Commandierenden in Ungarn, hat das General-Commando in der Militärgränze, von dem ungarischen Ministerium in einem diktatorischen unbegreiflichen Ton die Weisung erhalten, in allen militärischen Angelegenheiten, nur den Befehlen des ungarischen Ministeriums folge zu leisten.

Az osztrák minisztertanács a határozathozatal előtt a nádorhoz intézett átirati válasz beérkezését megvárni kimondotta, mi ellen Latour gróf a május 4-iki osztrák minisztertanácsban panaszt emelt. (M. R. Nr. 775. u. 776.)

81.

Temesvár, 1848 május 2.

Báró Piret, bánsági főhadparancsnok közli Csernovits kir. biztossal, hogy mindaddig, míg királyától nem kap újabb utasítást, — az osztrák hadügyminisztériumot tekinti felső hatóságának.

Eredeti fogalmazvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 3848. Fasc. 128. V. 3. Praes. Nr. 157, 159, 160, 161 Exp. 1848 május 3-án.

Temesvár am 2-ten Mai.

Herrn Peter Csernovits, königl. Commissair in Kikinda.

... ich glaube den Standpunkt genauestens bezeichnet zu haben, auf den ich mich gegenüber dem königl. ungarischen Ministeriums so lange gestellt erachten müsse, bis mich ein a. h. Befehl S. Majestät des Kaisers und Königs dem Gehorsam entbindet, den ich gegenwärtig noch ausschliesslich der mir bisher vorgesetzt gewesenen k. k. Kriegsbehörde schuldig bin. Ich habe mich pflichtgedrungen gefühlt diese Erklärung ganz unumwunden auch S. kais. und königl. Hoheit dem durchlauchtigsten H. Erzh. Stefan in Beantwortung des höchsten Erlasses zu machen, mit welchem mir Ihre Aussendung als königl. Commissair eröffnet worden ist.

Die ämtliche Stellung, welche ich dem königl. ungarischen Ministeriums gegenüber zur Stunde ordnungsgemäss noch einnehme, greift sonach in sich noch keine Pflicht des Gehorsams; sie fordert nur noch wie vor meine *Mitwirkung* in Fällen, wo die politische Behörde für die Durchführung ihrer Maassregeln zur Auf-

rechterhaltung der gesetzlichen Ordnung militärischer Unterstützung bedarf.

[Richtig ist] dass in der Grenze unzweifelhafte Anzeichen einer der Vereinigung mit Ungarn abholden Gesinnung der Bevölkerung auftauchen. In Czrepaja des Deutschbanater Grenzregiments fand zwar allerdings, allein mit Vorwissen und Bewilligung des General-Commando, vor einigen Tagen eine Volksversammlung der griechisch nicht Unierten statt, die jedoch, nach dem ihren kirchlichen und sonstigen Wünsche besprochen, wieder ganz ruhig auseinander ging.

An das k. k. Kriegsministerium. Wien.

Am 2. Mai 1848.

Der schroffe Ton herrscht vor, in welchem dieser Herr königliche Commissair sich an mich wendet, weil er es bei der Durchreise nicht einmal der Mühe werth fand, persönlich zu mir kommen, hielt ich es für dienlich an ihm die Note zu richten, von der ich die Abschrift beilege . . .

Ich überlasse es der billigen Beurtheilung Eines h. k. k. Kriegsministerium, ob ich unter solchen Verhältnissen noch lange im Stande sein werde, meine Authorität ohne offenem Bruch mit der politischen Landesbehörde aufrecht zu erhalten.

82.

Újvidék, 1848 május 2.

Az újvidéki szerb hitközség tiltakozik a kihirdetett rögtönbíróság felállítása ellen, azon félelmében, hogy ez a politikai mozgalmakra is kiterjesztetik.

Eredeti fogalmazvány Újvidék városi levéltárában.

Да би право означенѣ маѣарскогъ министеріялногъ решкрипта, у призрѣнію прекогъ суда (штандрехта) у обявлѣнима петъ меѣама, као таковима, у койма по веѣой части Срби живе, точніє се уразумѣти могло, сирѣчъ да би намъ маѣарски министеріумъ опредѣлити изволіо, какови управъ преступници реченомъ буду принадлеже, да се не би може бити и србске народности наше мили жаръ за кривцу речене казни достойну вмѣнявaю, општество наше за дужностъ є держало овдѣ изложено представлянѣ на маѣарски министеріумъ упутити, и васъ драга браѣо Срби! ради свогъ веѣегъ безопасія, и миле народности наше утврѣеня, братински позвати, да би сте и ви одъ ваше стране поступку овом сходне кораке благовременно учинити не пропустили. Садржай представляня є слѣдуюѣи:

Томъ основоположенію слѣдуюћи, да свакомъ слободне државе грађанину право пристой ходъ правителственогъ дѣланя съ внимателнима очима попратити недостаточности окрити, и противъ случити се могући злоупотребленія са свом силомъ предохранити се, долеставлѣно црквено обштество противъ обсадителногъ станя, у кое се ова варошъ, и сусѣдни у слѣдъ уређена одъ 27. Априла т. г. числомъ 285. ставляю, министерію ова примѣчанія предложити усуђуе се.

Наименованіе господина великогъ Жупана Петра Чарноевића за кр. комисара неограниченимъ пуномоћіемъ у овима землѣ странама и отуда произтичуће уредбе, у душама су наши сограђана двогубо чуство побудиле: чуство радости; но и знатне туге, великогъ неспокойства свогъ простран значећегъ у дволичногъ смисла овы увеђенѣа. Радошћу смо одушевлѣни били, видећи да правителство крѣпкомъ рукомъ стара се свако нападаня противъ безбѣдности лица и иманя одвратити. " тако грозности анархіе предупредити, ми смо му зато благодарити дужни, и увѣрамо правителство, да у случаю кадъ не би обични судови наши довольни били, ми би сами за обнародованѣ прекогъ суда противъ разбойника, палѣника, убійца, и свію они, кой правце на такова подстрекаваю, молили, и са свомъ силомъ извршенѣ найжесточій макаръ казній подпомагали. Но како у изложенію тако и извршенію овы уређеня находи се нешто, што съ пунимъ правомъ нашу бригу побудити може. Пре свега видимо ми у овомъ неопредѣлителногъ, пространога смисла изражению, као: подизанѣ побуна, превратъ законогъ реди и проч. велико и пространо полѣ самовольству отворено, кое би се лако, особито одъ садань наши іоштъ независимомъ владню привршени магистрата; — осимъ криминални случаева, такођеръ на свако политическо, изправляня, каковогъ ради движеніе, обратити могло. Могло би се противъ политичногъ покрета, оногъ извора сваке слободе, съ коймъ се нашемъ отечеству садашньи пожелѣни видъ нашемъ правителству суштестованѣ издѣйствовало, исто тако мачъ губителя потегнути, као противу убиства и крађе. То би било прави подсмѣй правдодржаве; и без бѣдностъ лица била би одъ стране самогъ конштитуціоналногъ правителства нарушена. Ми молимо дакле, да би се чрезъ точно и строго означено опредѣленіе, свако могућно тако несрећно злоупотребление предупредило.

Друго противъ чега торжественно себи изяснити морамо, естъ проглашаванѣ бунтовнички закона, у овима само одъ Србалія обштаваемимъ предѣлима, и гди су обични редовни судови по себи достаточни. Ми ту видимо неко непріятно нападанѣ на нашу народностъ, неко опаданѣ и увреду оногъ народа, кой са своіомъ вѣрнотћу свима другима за обрезацъ служити може. Истина да су се у Бечею и Кикинди ужасна

пожоришта анархіе догодили — а ми се равно съ свимъ честитимъ напротивъ тогъ ополчавамо, — и желимо да се виновници и участници заслужно казне: но ови догађай єсу само мѣстни, понайвише несреѣнимъ пуштенѣмъ робова произведени, — при коима опетъ не види се никаква политичпа цѣла, никакво подизанѣ, а найманѣ у овима предѣлима распространѣна побуна. Та и у Пожуну случи се подобна ужасна позоришта варварства: у Пешти бияше република проглашена, и унииттоженѣ санкціє прагматичке покушавано; и нико не држа то за побуну, нико преки судъ не обнародова; єрбо су дѣла била путно толкована, сирѣчъ као слѣдства ексалтаціє или предасуђенѣмъ, побуђени страсти. Каковимъ се дакле правомъ мирне вароши као Сомборъ, Суботица и Нови Садъ у побуне станю проглашую, гди є та побуна, развѣ ако ли се може бити законни покрети Србаля ради дѣстованя свой државн са Маѣарскомъ уговора, и обезбѣђенѣ своє народности за такове не сматраю? предлагаюѣи ми ово министеріуму молимо, да би се точнимъ опредѣленіємъ овога уређеня свако злоупотреслѣніє немогуѣнимъ учинило, — молимо да се наредбе учине, да се преки судъ само на она мѣста, где є побуна дѣйствително произишла, и обична средства судейска ту уталожити не могу ограничи, єръ є инаѣе лако могуѣе, да се наумлѣностъ са свимъ усвимъ противно дѣйство произведе, и вопросна мнима побуна у дѣйствителну преобрати.

Из засѣданія Србскогъ обштества Н. Садскогъ.
20. Априла 1848 торжествованогъ.

Fordítása:

Szeretett testvérek és polgártársak!

Arra való tekintettel, hogy a magyar minisztérium által kibocsátott leirat igazi értelmét, mely által a nagyobbrészt szerbek által lakta öt vármegyében a rögtönítélő bíróság felállíttatott — szabatosabban megérthessük, illetve a magyar minisztérium azt megmagyarázni kegyeskedjék, milyen vétkesek tartoznak a felemlített rendelet alá és nehogy szerb nemzetiségünk édes fellobbanása a fenti vétkek közé soroltassék, — hitközségünk kötelességének tartotta a mellékelt nyilatkozatot a magyar minisztériumhoz felterjeszteni és titeket drága szerb testvérek, nagyobb biztonság kedvéért és szeretett nemzetiségünk biztosítására, — testvérileg felhívni, hogy ti se mulasszátok el kellő időben az alkalmas lépéseket megtenni. Felterjesztésünk tartalma a következő:

„Az alapelvet követve, hogy minden szabad államban jogában áll a polgárnak a kormányzati ügyek menetét figyelemmel kísérni, a hiányokat felderíteni és a megtörténhető visszaélések ellen teljes erővel védekezni, — az alólírott hitközség a rögtönítélő bíróság

ellen, mely városunkban és a szomszédos területeken 1848 április 27-én a 285. sz. rendelettel felállíttatott, a minisztériumhoz ezen megjegyzéseinket bátorkodunk felterjeszteni.

Csarnojevits Péter főispán úrnak ezen vidékre teljhatatommal biró királyi biztossá való kinevezése és az általa kiadott intézkedések polgártársaink lelkében kettős érzelmet keltettek: egyrészt az öröm érzetét, másrészt azonban súlyos aggodalmat és nyugtalanságot is, mivel közismert intézkedései kétértelműek. Lelkes örömmel vettük, látván, hogy a kormány erős kézzel a személyes és vagyoni biztonság ellen intézett minden támadást elhárítani s így az anarchia szörnyűségeinek elejét venni igyekszik; hálával tartozunk ezért s biztosítjuk a kormányt, amennyiben a közhatóságok nem volnának elégségesek, mi magunk kérelmeztük volna a rablók, gyujtogatók és gyilkosok, s mindazok ellen, akik ilyen irányban izgatnak, a rögtönítélő bíróságok felállítását és teljes erővel a legszigorúbb büntetésének végrehajtását támogatnók. De ezen rendelet magyarázatában és végrehajtásában akadnak dolgok, melyek teljes joggal aggodalmainkat felkelthetik. Mindenekelőtt ezen határozatlan, tágfogalmú kifejezésekben ú. m.: lázadás felkeltése, a törvényes rend felforgatása stb. — az önkénynek tág és nagy lehetőségét látjuk, mely különösen a mostani a még független kormányhoz hajló hatóságok által, könnyen a kriminális eseteken kívül, minden politikai, bármely megvitatást célzó mozgalom esetében alkalmazást nyerhetne. Megtörténhetne, hogy minden politikai mozgalomra, mint a szabadság forrására, s melyből hazánknak jelenlegi állapota és kormányunknak léte született, — épúgy, mint a gyilkoság és rablásra, — a lesújtó bárd alkalmaztatnék. Ez tulajdonképen az állami jogszolgáltatás kigúnyolása volna: és a személyes szabadságot maga az alkotmányos kormány döntené meg. Kérjük tehát, hogy szabatos és szigorú magyarázattal, minden megeshető szerencsétlen visszaélés megakadályoztassék.

A másik ok, mely miatt ünnepélyes óvást emelünk: a rögtönítélő bíróságoknak kihirdetése a szerbek által lakta területeken, melyeken s ahol a közönséges rendes bíróságok elégségesek volnának. Mi ebben nemzetiségünk bizonyos ellenséges támadását látjuk, azon nemzet megtámadását és megsértését, mely hűségével valamennyi más népeknek például szolgálhatna. Igaz, hogy Becse és Kikinda az anarchia rettenetes színhelyei voltak, melyek fölött, az összes tisztes emberekkel együtt megbotránkozunk, s óhajtjuk, hogy annak indítói és részesei érdemlegesen megbüntessenek: de ezen események csak helyhez kötöttek valának s leginkább a rabok szerencsétlen kibocsátása által történtek meg, — s melyeknél nem látható semmiféle politikai célzat, felkelés és ezen vidékeken legkevésbé elterjedt lázadás. Hiszen Pozsonyban is hasonló barbár események fordultak elő, Pesten a köztársaságot kiáltották ki és megkíséreltetett a pragmatica sanctio megsemmisítése és senki sem tekintette ezt lázadásnak, senki sem hirdette ki a rögtönítélő bíróságot, mert ezen események eléggé vilá-

gosak voltak, hogy csak következményei egy exaltációnak vagy előítélettel szólva, a felkeltett szenvedélyeknek. Mily joggal helyeztettek tehát a békés városok, ú. m. Zombor, Szabadka és Újvidék statárium alá, — hol van itt lázadás, hacsak annak nem tekintik a szerbek törvényes mozgalmát, mely a Magyarországgal való szerződések megvitatása és nemzetiségének biztosítása végett indíttatott meg? — Ezt a minisztériumnak felterjesztve, kérjük hogy ezen rendelet szabatos magyarázatával minden visszaélés lehetetlenné tétessék; kérjük, hogy a rögtönítélő bíróság csakis oly helyeken alkalmaztassék, ahol a lázadás tényleg kitört s ahol az a rendes bíróságok által el nem fojtható volt; mert különben könnyen megtörténhetnék, hogy a célzott intézkedések ellenkező hatást okoznak és a kérdéses zavargást valósággal felidézhetik.

Az újvidéki szerb hitközség 1848 május hó 2-án tartott ünnepélyes üléséből.

Az újvidéki szerb hitközség azért tiltakozott a statárium ellen, mivel itt akarták a szerbek a májusi szerb nemzetgyűlést megtartani; a magyar kormány meg azon okból hirdette ki Dél-Magyarországon a statáriumot, mivel a karlócai hitközség már követelte a szerb vajdaság felállítását és ezen mozgalomhoz a határőrvidék is csatlakozott.

83.

Bécs, 1848 május 3.

Gróf Latour osztrák hadügyminiszter leirata báró Piret temesvári főhadparancsnokhoz a határőrvidék iránt.

Eredeti leirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848 V. 4.
Érk. 1848 május 10-én.

N. 939/K. M. Wien 3. Mai 1848.

Beinahe gleichzeitig als die Berichte Euer Exzellenz und des Kommandierenden in Slavonien, FML. Baron Hrabowsky hier einlangten, wonach das k. ungarische Ministerium in Pesth Euer Exzellenz die kathegorische Aufforderung zufertigte, keine Befehle mehr von dem Hofkriegsrathe oder Ministerium in Wien, sondern nur von jenem in Ungarn einzuhohlen mit der Drohung, dass jede Widersetzlichkeit als Ungehorsam gegen die Gesetze werde angesehen werden, . . . traf auch der weitere Bericht des slavonischen Generalkommando Präsidium vom 24. d. v. Mts Präs. Nr. 309, hier ein, laut dessen das k. ungarische Ministerium den Auftrag dahin erlassen hat, zum Behufe näheren Erörterungen über die Interessen der Grenz Regimenter ungesäumt zwei Deputierte von jedem derselben nach Ofen und Pest absenden und an das dortige Ministerium anweisen zu lassen, um sie der Wohltaten der Konstitutionellen Verfassung theilhaftig zu machen. Da hierüber dringend um

die hierortige Weisung gebeten wurde, jedoch diesen Vorgriffen des k. ungarischen Ministerium in Ermanglung der erforderlichen a. h. Befehle kein Folge gegeben werden konnte, — so wurden sich an S. Majestät die a. h. Entscheidung pflichtschuldigst gebethen.

Hierauf haben nunmehr S. Majestät unter an 2. Mai d. J. nachstehende a. h. Entschliessung zu ertheilen geruht:

„Was das Verhältniss betrifft, in welches sich die Generalkommanden zu dem ungarischen verantwortlichen Ministerium zu stellen haben, behalte ich Mir vor, später die umständlichen Weisungen zu ertheilen. Bis dahin ist jene Richtung zu befolgen, welche durch meine Entschliessung vom 27.[1] auf den Vortrag vom 17. April 1848 und das dem Kriegs Ministerium in Abschrift mitgetheilete Kabinetschreiben vom 28. April an meinen Herrn Vetter dem Erzherzog Palatin schon angedeutet worden ist. Was die angesonnene Absendung von Deputierten der Grenzregimenter anbelangt, so entfallt dermalen, wo in der Grundverfassung der Militärgrenze eine gesetzliche Änderung weder eingetreten ist, noch die Verhältnisse so geartet und verbreitet erscheinen um wesentliche Änderungen dazu zu veranlassen oder auf gesetzlichem Wege die Einleitung dahin zu treffen, jeder Anlass die Absendung solcher Deputierten nach Pest, wohin eine Berufung nur im Sinne der neuesten Reichstags Artikel stattfinden soll, jetzt schon als nothwendig zu betrachten."

Őfelsége 1848 április havában a következőképen határozott:

„Die Bemühungen der Mein gesammtes Heerwesen leitenden Kriegsverwaltung werden dahin zu richten sein, gegen das ungarische Ministerium dieselben Beziehungen und Verhältnisse aufrecht zu erhalten, wie sie mit der früheren ungarischen Hofkanzlei und Stadthalterei, an deren Stelle das Ministerium getreten ist, bestanden haben."

Ezen királyi határozat kétségtelen gróf Latour müve, melyben a monarchia összes katonai hadereje a bécsi hadügyminiszter alá rendeltetik.

(Kr. Min. April 29. 1848. sz. $= \frac{794 \text{ u. } 795}{\text{M. K.}}$)

84.

1848 május 4.

A határőrvidékiek felhívatnak, hogy ne féljenek a magyarok támadásától; és ne higgyenek ellentétes rosszakaratú koholmányoknak.

Egykorú litografált példány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 128. V. 10/e.

Изъ банатске Границе у очи Ђурђева дана 1848.

Наши Граничари пуни жара за Цара и Домовину, одоше на войску. Неки зловоленицы трудили су се, у Народу Грани-

[1] K. M. 1848. 939.

чарскомъ те Гласове распространити, да и є Воиска Граничарска зато изъ крайне извела и уклонила, да би Маћари лакше Єзикъ и Народност у свой Граници укинути, и свой Єзикъ накорашити могли, па ако небы то добромъ вольомъ примило се, да ће Маћари оружіемъ свою намѣру достићи.

Овако само онай може говорити, коме врућа любовъ крайника къ своіой народности и своме Єзику ніє позната, и кой страшну силу и снагу Границе ніє искусіо.

Ми морамо признати да су Маћари несматраюћи що исторически Спомени о чуваню Народности и Єзика кодъ свакога Народа веле, у найновіемъ времену противъ природе а и самогъ нѣговогъ жельама свима другима Народима у Кралѣвини Унгарскои свой Єзикъ наметнути хтели, али ономадашны случай у многима окружама, где Народъ славенскій живи, могли су Маћаре обавестити, да се нища противъ нарави учинити не може.

Мы смо далеко одъ те Мысли удалѣни, да бы Маћари и у сну снили, свой Єзикъ у Границы буди икомъ Начиномъ а а іоштъ наймањѣ са Силомъ или Оружіемъ разпространити и увести. У Границы Симпатіе за Маћарства не има, а Граница є, нерачунаюћи оне регименте, кое су у войски налазе, іоштъ тако снажна, да може свагда непріятелю свое Народности и свога Єзика 150.000 крепки Бранителя на сусретъ извести, и дѣломъ засведочити, да се ніє лако са найсветіима Стварма Народа титрати.

Маћарски Єзикъ у целои Європы неима сродне симпатіє за себе, даклемъ требаю Маћари да ону ватру гасе, кою су буйностћу своіомъ запалили, и како намъ се види, желе да угасе, а не да іощъ са силомъ незнамъ коіомъ и одкуда, на Границу нападаю.

Зато мислимо, да наши Граничари Ужаса немаю, и да коєкаквимъ Измишлѣніяма неверую, него да на миру своя домаћа Дѣла одбавляю; а и народны Соборъ безъ сваке Сумнѣ и о овомъ важномъ Живцу Народа Договора и разговора имати ће.

Fordítása:

A bánsági határőrvidékről Szent György napja előtt 1848-ban.

A mi határőreink a császárért és a hazáért a legnagyobb lelkesedéssel indultak el a harctérre. Némely rosszakaratú egyének a határőrvidék lakosai közt azon hírt igyekszenek elterjeszteni, hogy a határőrvidéki katonaság azért vittetett el a határőrvidékről, hogy ily módon a magyarok a szerb nyelv és nemzetiséget könnyebben elnyomhassák és saját nyelvüket oktrojálhassák; s ha a nép ezt békésen nem fogadná el, a magyarok ezt fegyverrel is keresztülviszik majd.

Igy azonban csak az beszélhet, aki nem ismeri a határőröknek nyelvük és nemzetiségük iránti forró szeretetét s aki nem tapasztalta a határőrvidék rettenthetetlen erejét és hatalmát.

El kell azonban ismernünk, hogy a magyarok nem lévének tekintettel a nemzetiség és nyelv megőrzését illető történelmi emlékekre, melyek minden nemzetné ezek hirdetői, — a legújabb időben a magyar királyságban lakó többi nemzetekre természetellenesen és óhajuk ellenére nyelvüket reájuk erőszakolni akarták, de az iménti, sok kerületben előforduló esetek, melyekben a szerb nép lakik, — meggyőzhették a magyarokat, hogy a természet ellen mit sem lehet cselekedni.

Távol állunk azon gondolattól, hogy a magyarok még álmukban is arra gondolnának, hogy nyelvüket a határőrvidéken bármily módon, legkevésbé erőszakosan fegyverrel bevezessék. A határőrvidék lakossága nem rokonszenvezik velük s a határőrvidék, eltekintve a harctéren levő ezredektől, — még oly erős, hogy mindenkor képes nemzetisége és nyelvének ellenségeivel szemben 150.000 embert védelmül felállítani és tettleg megmutatni, hogy nem könnyű a nemzet legszentebb dolgaival játszani.

A magyar nyelv egész Európában sem talál rokonszenvre; a magyaroknak tehát azt a tüzet kell eloltaniok, melyet szenvedélyükkel felidéztek, s ahogy nekünk tűnik, eloltani óhajtanak is, s nem hogy erővel — nem tudom milyennel és honnét, — a határőrvidéket megtámadják.

Ezért véljük, hogy a határőrvidékieknek nincs okuk félelemre, s ezért mindenféle kigondolt veszélyeknek ne adjanak hitelt, hanem otthoni dolgaikat békésen végezzék; a nemzetgyűlésen pedig minden kétségen kívül a nemzet ezen életkérdése is tárgyaltatni fog.

85.

Bécs, 1848 május 4.

Blaznavac Petrovits Milivoj levele Knityánin szerb államtanácsoshoz, melyben tudatja, hogy Milos fejedelem a magyarok segedelmével a deszpoti méltóságot elnyerni igyekszik.

Eredeti levél. Belgrád, Tudományos Akadémia. Knityánin levelezése.

Јуче сам вам писао шта се овде догађа. Отидо код К[...] М[...][1] пред ноћ као што ми је рекао. Упустисмо се у разговор и ту изађе на среду све што је требало. Дакле да вам кажем у чему се цела ствар састоји: Он је слао адвоката С[тојаковића] тамо у Србију, те је тамо чинио неке уговоре и донео му гласове. Сад га је посла у Пешту да уговори с Мађарима, како би он постао у овој страни српским деспотом

[1] Кнеза Милоша.

обећавајући да ће он бити у стану, кад то постигне, умирити и Хорвате, придобити по да се Србију и тако да ће са Мађарима увек лепо као пријатељ живети. Код њега сваки дан долазе Срби из долни Крајева и он држи да је већ ствар готова. Он виче противу свакога онога, који је мађарски непријатељ. Пређе још викао је код мене на г. Гаја и Херкаловића у највећем степену и говорио ми, да се од њи строго чувам. Наравно, ја сам то овима саопштио.

Fordítása:

Megírtam tegnap önnek, hogy mi történik itten. Estefelé meghívásra elmentem Milos fejedelemhez. Beszélgetésbe ereszkedtünk, s mindent megtudtam, amire szükségem volt. Megírom tehát, hogy miben áll az egész dolog: Sztojákovits György ügyvédet Szerbiába küldötte, aki ott bizonyos megállapodásokat kötött és híreket hozott. Most őt Pestre küldötte, hogy beszélné meg a magyarokkal, miként nyerhetné el Dél-Magyarországon a szerb deszpoti méltóságot, ígéretet tevén ez esetben arra, hogy a horvátokat is lecsendesítené, a szerbországiakat megnyerhetné és ily módon a magyarokkal mindig barátságban élne. Naponta jönnek hozzá az alsó végekről és biztosra veszi a dolgot. Szidalmazza mindazokat, akik nem barátjai a magyaroknak. Előbb Gajt és Herkalovitsot nagyon szidta, s mondta, hogy őrizkedjem tőlük. Természetesen mindezt utóbbiakkal közöltem.

Blaznavác Petrovits értesülése nem egészen hiteles; a magyar kormány sohasem bocsátkozott Milos fejedelemmel tárgyalásokba.

86.

Belgrád, 1848 május 5.

Nikolits Sz. szerbiai megbízottnak a szerémségi és bácskai politikai állapotokról szóló beszámoló jelentéséből.

Eredeti levél a belgrádi nemzeti könyvtárban, Rukopisi 928. sz. a Másolat. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 189—191. lap.

Народну свест аустријски Срба пробула је највише Србија са својим новинама. Куда јошт новине из Србије нису доспеле, ту нисам нашао ни у полу народне свести и одушевленија. Народ и сам изповеда, како су га ове новине освестиле, и то не само устма него и дјелом. Земљеделци у Бачкој, који незнају читати, на млогим местима плаћају по форинту шајна или по 5 гроша, што им се једанпут прочитају Србске Новине; а 5 гроша код њи имају барем двојном већу цену него код нас.

Народ јошт није свуда једнако освешћен. Најгоре је у оном крају Баната, гди је с Власима измешан.

И где је пробуђен народ, јошт нема целокупни народне свести. Јошт ни обштине Србске не стоје све у слози и узајмном договору, а камоли да имају своје средоточије.

Народ је за невољу начинио средоточије у Митрополији; али и најпростији, који је ту посла имао, морао је осетити, да је Митрополит слаба глава за снажно народа тјело.

Народ нема скоро нимало политично свести ни вештине; већа част, кад би се с народом у Србију сравнила, могла би се готово дететом назвати. До тог стања знала иј је довести аустријска политика, која се у најситније народне послове па и у саме обштинске свагда мешала.

Србски у Аустрији народ подигао се највише од одоздо а не одозго, као код Хрвата, гди господа, књижевници и ђаци народ представљају и по вечој части сами га и сачињавају...

Народ сав са млађим књижевницима, млађим званичницима, а и неким средовечним, који су као правични и поштени познати, притом са највећим бројем свештенства, има једну највећу жељу, и та је са Србијом сјединити се. Ова је жеља аустријске Србе тако силно обузела, да заборављају и на препоне, које би на путу стојале. Све друго, што би они у садашњом времену постићи могли, сасвим је за њи мало и незнатно у сравненију са наведеном жељом . , .

После ове највеће брига је но млого нижа али јавна жеља народа, имати свога деспота. Но кад се поведе реч о лицу, одма се сваки сневесели и забрине; јер немају човека. Чарнојевић је понајвеће име, али кукаван човек, а јошт гори Србин. Барон Јовић као добар војник по себи је знатан, али само граничарима и то не свима познат. О другима, слабо се озбиљски говори.

Више свештенство неби наклоно било имати деспота. Митрополити се пред мном изразио, да неби желио имати онаког деспота, који би, као што стоји у карловачким захтевањама, Бану био подчињен.

У обште ни више свештенство ни народ не жели с Хрватима велике слоге имати, а камоли саједнити се. Ако је тужба Митрополитова на Гаја у полу истинита, онда је заиста заслужио ненаклоност. Митрополит се лепо о Кукуљевићу изражава и каже, да би се с њим дало радити . . .

Хрвати по свој прилици, одкад су видили одушевљеност србског народа, побојали су се да неће моћи Србе претворити у Рвате, него да ће се Хрвати, који је и у самој хрватској на броју мање него Срба, морати с временом претворити се у Србе . . .

Уздање у Србију Аустријски Срба а особито народа и досад је било велико, али није било у велику Србију, коју су сад приосећању своје низкости, кад се до рада дошло, најбоље

измерили. Љубав према Србији и досад је била велика, али само као према љубљеној а не и као љубећој Србији, које су љубав сада и у њеним новинама и у посјети њени званичника здраво осетили. Зајам за ову љубов нису могле умалити речи Б. ни у самој његовој постојбини, шајкашком батаљону, где су граничара Беквалца због смелости и одважности од милине назвали малим Вучићем, а трговца Пепу прозвали малим Петронијевићем.

У повратку из горње Бачке прошао сам трећи дан Ускрса пред вече кроз шајкашко село Чуруг. Ту ме је позвало свештенство, код ког сам се морао свратити. Ту је било и више војени званичника; сви су заједно са свештеницима као из једног грла питали: шта нам ради мили наш књаз Александер и пред гомилом за час искупљени људи уз нове песме пили су му за здравље. И то је било на сами њиног цара дан.

Fordítása:

Az ausztriai szerbek nemzeti öntudatát leginkább Szerbia keltette fel sajtójával. Ahová nem jutottak a szerbországi hírlapok, ott a nemzeti öntudatnak és lelkesedésnek felét sem találtam meg. A nép maga is bevallja, hogy mennyire keltették öntudatra ezen hírlapok, nemcsak szóval, hanem tettel is. Az írást nem tudó bácskai szerb földművesek, sokhelyt félforintot, vagy 5 garast fizetnek azért, hogy egyszer felolvassák nekik a „Szrbszke Noviné“-ket[1] pedig az öt garas itten legalább még egyszer annyit ér, mint nálunk. De azért a nép még nincsen mindenütt öntudatra keltve; legrosszabb a helyzet a Bánságban, ott, ahol a románokkal keverten laknak.

De még ott is, ahol ébredezik a nép, nem teljes a nemzeti öntudat. Még a szerb községek sem állanak kölcsönös érintkezésben, nemhogy saját központi vezetőségük volna.

A nép a [karlócai] érsekségnél nem szívesen állított fel egy központot; a legegyszerűbb ember is, ha itt dolga akadt, érezte, hogy az érsek feje gyönge az erős nép testéhez.

A népnek alig van politikai öntudata, még kevésbé ügyessége; legnagyobb része, ha a szerbországi néppel összehasonlítjuk, gyermeknek nevezhető. Ilyen állapotba juttatta az osztrák politika, mely a legcsekélyebb nemzeti és községi ügyekbe is beleavatkozott,

Ausztriában a szerb nép felülről emelkedett s nem alulról. mint a horvátoknál is, ahol az urak, írók és diákok képviselik a nemzetet és annak nagyobb részét kiteszik . . .

Az egész népnek, a fiatal íróknak és tisztviselőknek és némely középrangú hivatalnoknak, közismert tisztességes egyének és a papság legnagyobb részének legfőbb óhajtása a Szerbiával való egyesülés.

[1] Szrbszke Novine, Belgrádon jelent meg és félhivatalos lapja volt a szerbiai kormánynak.

Annyira felbuzdultak ezen óhajukon, hogy az útban álló akadályokról is megfeledkeznek. Keveselik azt, amit a mai időkben elérhetnének és csekélységnek találják a fentebb említett célhoz képest...

Ezen főgond után közóhajuk egy saját deszpottal bírni; de amint a jelöltre tereltetik a szó, aggódva elszomorkodnak, mert nincsen megfelelő emberük. Csernovitsnak nagy neve van, de sajnálatra méltó ember és még rosszabb szerb; Jovits báró mint jeles katona nevezetes, de kevésbé ismeretes a köznép előtt. Másokról alig beszélnek.

A felsőbb papság nem óhajt deszpotot. Az érsek előttem kijelentette, hogy nem kell neki olyan deszpot, amint a karlócai határozatokban foglaltatik, aki a horvát bánnak volna alárendelve.

Általában sem a felsőbb papság, sem a [szerb] nép nem óhajt a horvátokkal szorosabb kapcsolatba jutni, még kevésbé vele egyesülni. Ha az érsek vádjai Gaj ellen csak felerészt igazak, akkor nem érdemli meg részünkről a jóindulatot. Nagyon szépen nyilatkozott az érsek Kukuljevićről, s mondja, hogy lehetne vele együtt működni...

A horvátok, úgy látszik, amióta meglátták a szerb nép lelkesedését, megijedtek, hogy a szerbeket nem lehet majd horvátokká átváltoztatni, hanem attól tartanak, hogy a horvátok idővel — kevesebbek lévén mint a szerbek — a szerbekbe fognak beolvadni...

Az ausztriai szerb nép eddig is nagyon bizakodott Szerbiában, de nem Nagy-Szerbiában; csekélységük érzetében, most hogy dűlőre kerül a dolog, nagyon is latolgatják a dolgot. Nagy volt eddig is a Szerbia iránti szeretet, melynek szeretetét hírlapjaikban és tisztviselőinek látogatása alkalmával nagyon is érzik.

Ezen kölcsönös szeretetet még B... szavai sem tudták, saját otthonában, a csajkás kerületben, gyengíteni, ahol Bekvalac határőrt merészsége és elszántsága miatt kis Vucsitsnak[1] és Pepa kereskedőt kis Petronijevitsnek elnevezték.

Felső Bácskából visszatérve, harmadnapra husvét után este Csurog nevű csajkás községbe érkeztem. Itten meghitt a papság, ahol meg kellett szállnom. Voltak itt magasabb rangú katonai tisztviselők is; ők is, a papok is kérdezték: mit csinál a mi szeretett Sándor fejedelmünk és a gyorsan összecsődült nép előtt új dalokat énekelve, a fejedelem egészségére ürítették poharaikat. S ez az [osztrák] császár nevenapján történt!

[1] Vucsits vajda Szerbia katonai főparancsnoka volt; Petronijevits Avram Szerbia külügyi főnöke. Pepa alatt Cvetits Péter csurogi rőfőskereskedő értendő, aki Bekvalac-cal, illetve Miletits Szvetozárral 1848 április 12-én a csurogi zendülést szította.

87.

Mitrovica, 1848 május 5.

Rastich ezredesnek, a péterváradi határőrvidéki ezredparancsnoknak a balkáni helyzetről szóló jelentéséből.

Másolat. Zágráb, D. A. Z. Akt. des slav.-syrm. Gen.-Kommando. Präs. 1848 Nr. 411.

Reserv. Nr. 59.

Bosnien und Bulgarien durchstreifen fortwährend Emissäre, welche das Volk aufregen und zu Aufständen verleiten. Diese Vorfälle, sowie der Charakter der Muselmänner und der gereizten bosnischen Christen näher betrachtet, geben Raum zu Besorgnissen dass es zu Conflicten kommen könnte . . .

88.

Belgrád, 1848 május 6.

Golub V. M. szerbiai emisszárius jelentéséből; a szerémségi és szlavoniai politikai helyzetről.

Másolat. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okiratok. 170—188. l.

Дана 18-тог марта отишавши из Београда и преноћивши у Земуну стигнем 19-тог марта у Нови Сад. Овде приметим, да су се већ многе жеље не само код грађанства него и код простоте појавиле. Јавни знакови ови жеља бијаше већ онда развијени: народни тробојни барјаци и тробојне кокарде. Разумео сам истина, да се није још све у свему сложило, и да се многи још устручавају штогод озбилно почети, но већ онда се је могло предвидити, да ће народна ствар у Новом Саду природним течајем све даље напредовати, само ако се нађе човек, који би кадар био читавом тежењу неки правац дати. Као такав показивао се већ онда подбележник магистрата новосадског, а после се је и дјелом осведочило, да је он средиште свег тежења, и да он понајвише цјелости правац даје . . . кренем се 19/31.-вог марта на пут и стигнем исти дан у Вуковар. При полазку из Новог Сада млоги су ме увјеравали, да ће се у Новом Саду свакојако о том настојавати и радити, да се читава Бачка којим му драго начином од Мађара одцјепи и троједној Краљевини придружи . . . Коловође Мађаромание по Срему сви готово у Вуковару сједе, и одовуд своје мреже разапну . . . Вуковар са малом разликом за Мађаре заузет . . . Тим је готово сав Вуковар од Хрватске одвраћен, и попечителство у Хрватској сматра се као највећа лудорија . . .

Дошавши 27/IV. 9.-ог марта у Осијек, нашао сам га тамошње у цјеле Вировитичке жупаније стање ако не горе, није млого боље него у Вуковару . . .

Кренувши се првог априла из Осјека, стигнем 3/15-ог априла у мој завичај варош Пожегу. Путем по вировитичкој жупанији примјетио сам, да људи о Србији и шта се у Србији ради, слабо знаду; то исто је и у жупанији пожешкој . . . одем 4/16.-тог априла у Градишку. Дошавши тамо видио сам, да је све под старим јармом бечке бирокрације.

Дошавши у Вуковар [april 18/30.] чуо сам први пут за намјеравану Деспотовину; . . . има млоги који би за Деспота хтели књаза Милоша . . .

Колико сам ја тамошни прости народ упознао, он нема ни поњатија о народности и језику . , . прост народ само зна за оно, ако не мора млого давати и плаћати. То је њему слобода . . .

Fordítása:

Március 30-án indultam el Belgrádból és Zimonyban hálva, 31-én Újvidékre érkeztem. Itten nemcsak a polgárság, hanem a köznép is számos kívánságaival jelentkezik; a szerb háromszínű zászlókat és kokárdákat már kitűzték. Úgy látom, hogy még nem tömörültek össze egészen, sokan még vonakodnak komolyan kezdeni, — azonban előre láthatni, hogy a nemzeti ügy a maga természetes útján ki fog fejlődni, ha akad olyan egyén, aki a vágyaknak bizonyos irányt tud adni. Ilyennek mutatkozott az újvidéki városi aljegyző s később tényleg be is igazolódott, hogy ő a politikai törekvéseknek vezetője és irányadója . . .

Március 31-én Vukovárra utaztam, ahová még aznap érkeztem. Elutazásom előtt számosan biztosítottak arról, hogy az újvidékiek Bácskát mindenáron Magyarországtól el fogják szakítani és a [horvát] három egyesült királysághoz csatolni . . . A szerémségi magyarbarátok vezetőférfiai majdnem mind Vukováron laknak és hálóikat innét vetik ki . . . Kevés kivétellel, — a lakosság Magyarországhoz szít, és elfordul Horvátországtól; a horvát minisztérium felállítását nagy bolondságnak tartják . . .

Április 9-én érkeztem Eszékre s azt találtam, hogy itt és Verőce megyében sem jobb, ha nem rosszabb a helyzet mint Vukováron.

Április 13-án indultam el Eszékről és 15-én érkeztem el szülőföldemre Pozsegára. Útközben azt tapasztaltam, hogy a verőcemegyei lakosság keveset tud Szerbiáról s mi történik Szerbiában, — szintúgy Pozsega megyében . . . Április 16-án Gradiskába mentem; itt minden a régi osztrák bürokrácia igájában sínylődik.

Április 30-án visszatértem Vukovárra s most hallottam először a deszpotaságot emlegetni . . . sokan óhajtják Milos fejedelmet deszpotul.

A köznépnek fogalma sincsen a nemzetiségről és nemzeti nyelvről... a köznépnek összes gondja abban áll, hogy ne fizessen sok adót, ne legyen sok terhe... ebből áll a szabadság érzete...

Golub 1848 április 2-dika és május 6-dika közt utazta be Szerémséget és Szlavóniát a szerb kormány megbízásából.

Zacharijevits Illés belgrádi tanár pedig Pancsováról 1848 április 20-án azt írja Sztefánovits István szerbiai igazságügyi főnöknek, hogy: a szerbek valamenyien élénken óhajtják a deszpotovinát és szerb uralmat. (Belgrád, Nemzeti Könyvtár, Rukopisi 1848. 927. sz. a.)

89.

Bécs, 1848 május 6.

Ferdinánd királynak 1848 május 7-én Jellačić horvát bánhoz intézett rendeletéből, melyben a magyar szent korona egységét felbonthatatlannak nyilvánítja.

St. Pejaković, Aktenstücke zur Geschichte des kroatisch-slavonischen Landtages. V. S. 8.

Es ist mein fester und unerschütterliche Wille, *die Einheit der Regierung der unter der Krone Ungarns vereinigten Länder Meinem königlichen Worte und Krönungseide gemäss im Sinne der Sätze zu erhalten,* und werde es nie erlauben, dass der gesetzliche Verband der Länder der ungarischen Krone durch eigenmächtige Verordnungen oder einseitige Beschlüsse gelockert werde...

A magyarországi szerbek a királyi nyilatkozat dacára az 1848 május 13-iki szerb nemzetgyűlésen a szerb vajdaság felállítását kimondották.

90.

Bécs, 1848 május 7.

Gróf Latour osztrák hadügyminiszter leirata báró Hrabowsky szerémségi főhadparancsnokhoz a boszniai viszonyokról.

Eredeti rendelet. Zágráb, D. A. Z. Akten des slav.-syr. Gen.-Kommando. 1848. Érk. május 14.

N. 1083. MK.

... Graf Stürmer erhielt... von dem grossherrlichen [türkischen] Minister die Erwiederung, dass nach den Berichten des Bosnischen Statthalters Tahir Pascha die politische Aufregung, welche in Croatien und Slavonien herrscht, sich in neuester Zeit durch der Provinz Bosnien mitgetheilt habe, dass namentlich daselbst aufwieglerische Druckschriften[1] verbreitet sein, welche

[1] Az Ignyátovits Jakab szerkesztette felhívásról van szó, mely a törökök ellen irányult a balkáni szlávok felszabadítása érdekében. A felhívás a 36. szám alatt a 89. lapon.

bezwecken, die Bevölkerung zum Aufstande gegen die Pforte aufzureitzen, und mit den Ungarn und Croaten behufs der Herstellung ihrer alten Gränzen gemeinschaftliche Sache zu machen, und dass also im Angesichte einer so bedrohlicher Sachlage Tahir Pascha nicht habe umhin können, Maasregeln zu ergreifen, um die Ruhe seiner Provinz vor jeder Störung sicherzustellen.

91.

Bécs, 1848 május 7.

Ferdinánd király kézirata, mellyel a határőrvidéket a magyar hadügyminiszter alá helyezi.

Fogalmazvány. Wien, St. A. Konferenz Akten 1848, 586. Hiteles másolat a nádori irodából. Budapest, N. M. Vörös gyűjt. 871. sz. a.

Allerhöchstes Handschreiben an die Kommandirende Generäle: FML. Br. Hrabowsky, FM. Baron Jellachich, Ban von Kroatien, FML. Br. Piret, G. d. C. Baron Lederer.

Infolge des von Mir im letzten ungarischen Landtage sankzionirten III. Gesetzartikels §. 6 und 8 hat das im Lande befindliche ungarische Militär in Zukunft alle zu ertheilenden Befehle und Verordnungen im Wege Meines betreffenden ungarischen Ministeriums zu erhalten, an welches auch alle ämtlichen Meldungen zu geschehen haben. Obiges Gesetz findet auch auf *die Militärgränze* seine Anwendung.

Wien, den 7. Mai 1848. Ferdinand m. p.

Ellenjegyezte Ferenc Károly főherceg.

Ferdinánd király ezen kéziratát Mészáros Lázár magyar és gróf Latour osztrák hadügyminiszterrel közölte. Latour gróf osztrák hadügyminiszter mindazonáltal a bánsági és szerém-szlavon főhadparancsnokot 1848 május 12-én külön értesítette, hogy fenntartja velük továbbra is az összeköttetést. Meghagyja nekik, hogy mindenről tegyenek neki továbbra is jelentést, mert a bécsi „Central-Militärstelle"-nek mindenről kell értesülnie, — a magyar hadügyminiszter rendeleteiről is. (Kr. A.; K. M. 1848. 1129., 1130. sz.)

92.

Pest, 1848 május 7.

Szemelvény Ignyátovits Jakab „A Szlávok Magyarországon" c. cikkéből.

Megjelent a „Szveobste Jugoszlavenszke i Szrbszke Narodne Novine" 1848. 37. és 38. számában.

... Ми смо и пре веђъ казали, да є непаметно и убиточно то, да се Хорватско-Словенске Краљевине одъ Унгарске одчупаю. — Но садъ, кадъ видимо, да сви Славени изъ Бач-

когъ комитата, Баната и войничке границе, кой не само да нису природномъ границомъ раставлѣни, него одъ толико столѣтія подъ унгарском круном, на унгарской землы живе, — Хорватской приступаю, и одъ Унгарске се землѣ майке чупаю, да югославенску државу направе, ми садъ мораму такву тежню управо за издайство државе прогласити.

... пакъ кажемо, да би насилно одцѣплѣнь славенски народа одъ Унгарске, єлнострано повређенѣ стари народни уговора, такав грађански ратъ запалити могло, кой би єдва задобієну свободу утаманіо, кой би за обе стране био убиточанъ, кой би намъ вребаюћег непріятеля споля, и нѣгове свобододишућe руссиске бичеве на наше огньиште домамити могао, и да би поклетсво сатрвене свободе и проливене грађанске крви, имена оны на вѣки пратило, кои буду у узаврелу массу варницу пустили, и ньомъ међу сограђанима и браћомъ запалили.

... да се такови люди у министеріумъ узму, кой ће и оне народе представити, кой осимъ Мађара у Унгарской живе, и кои є Унгаръ са єднаком праавомъ. — А да се такова цѣлъ получи, ніє нуждно, да се зато сабля изъ корица повуче.

Fordítása:

Már előbb is megírtuk, hogy oktalan és káros volna, ha a horvát-szlavon királyságok Magyarországtól elszakadnának. De most, amikor azt látjuk, hogy a bácsmegyei, bánsági és a határőrvidéki szlávok, kiknek lakóhelyeit semmiféle természetes határ sem választja el és akik századok óta magyar földön a magyar szent korona alatt élnek, Horvátországhoz akarnak csatlakozni és a magyar anyaföldtől elszakadni, hogy egy délszláv királyságot felállítsanak; — mi az ilyen törekvést egyenesen államellenes hazaárulásnak nyilvánítjuk:

... Kijelentjük, hogy a szláv népeknek Magyarországtól való elszakítása a régi nemzetszerződéseknek egyoldalú megsértése, *olyan polgárháborút idézhet elő, mely a nehezen szerzett szabadságot megsemmisítené,* mely mindkét félre fölötte káros volna, s mely a ránk leselkedő külső ellenséget, és a szabadságirtó orosz ostorait hazánkra szabadíthatná, — az elnyomott szabadság és a kiontott polgári vér átka, örökké fogják azok neveit kísérni, akik a felizgatott nép tömegébe szikrát vetettek és a polgártársak és testvérek közt a harcot lángra lobbantották...

Óhajtjuk... hogy [a magyar] minisztériumba olyan férfiak kerüljenek, kik azon népeket is képviselendik, amelyek a magyarokkal Magyarországon együtt laknak és velük egyenjogúak. — Ezen cél elérésére azonban nem szükséges a kardot hüvelyéből kihúzni.

Ezen cikk a Budapesten megjelent Szveobste Jugoszlavenszke i Szrbszke Narodne Novine[1] c. szerb lapban jelent meg. A cikk szerzője Ignyátovits Jakab, a későbbi nagy regényíró volt, a lap kiadója pedig Pávlovits Tivadar. Ignyátovits jóslata beteljesedett; a kivívott szabadság elveszett, a szerb vér hasztalan folyt és az orosz ostor Magyarországon megjelent.

[1] Általános délszláv és szerb nemzeti hírlap.

93.

Újvidék, 1848 május 8.

Láng Ferenc, újvidéki városi főbíró jelentése, Szemere belügyminiszterhez a karlócai szerb népgyűlést megelőző helyzetről.

Budapest, O. L. Belügymin. 1848. 1420. sz.

272/1848.

Hivatalosan jelentem:

1. hogy az idevaló szerbek része minden módon odaiparkodik, miszerint Csernovits Péter, temesi gróf és föispán mint királyi teljhatalmú biztos, ki holnap e városban váratik, éppen e városban felállított rögtönítélő bíróságot megsemmisítse;

2. hogy a szerbek e május 13. itt helyben összegyülni és elöleges konferenciát tartani fognak, mi végre is több százakra quartérok rendeltettek;

3. nem bizonyos, de mégis hirdetik, hogy ezen alkalommal, rögtönítélő bíróság miatt számos csajkás fegyveresen fog megjelenni.

Mi lészen a vége, nem tudni, talán a királyi biztos ezen alkalomra itt marad.

94.

Belgrád, 1848 május 8.

Mayerhofer belgrádi konzulnak, gróf Fiquelmont osztrák külügyminiszterhez intézett jelentéséből, a délszláv helyzetről.

Wien, St. A. Serbien F. 10. Varia 1848—1850.

N. 147.

Es ist fortwährend alle Hoffnung vorhanden, dass es in Serbien gelingen wird die Ruhe in dieser bewegten Epoche durch die Mittel der eigenen Landesverwaltung aufrecht zu erhalten, wogegen sowohl in den nahen ungarischen banatischen und slavonischen Comitaten mit illyrisch-serbischer Bevölkernng der Ausbruch eines Bürgerkrieges durch gegenseitige Übergriffe dringend zu befürchten stehet und auch die beiden untern Donau Fürstenthümer ohne den materiellen oder wenigstens moralischen Beistand Russlands nicht in die gleich glückliche Lage versetzt zu sein scheinen, selbständig dem Umwälzungsbestrebungen Widerstand zu leisten. Bereits ist ein russischer General zur Feststellung der Art und des Umfanges jenes Beistandes nach Jassy und Bukarest abgegangen und dürfte seine Mission in beiden Fürstenthümern schon angetreten haben.

Die serbische Regierung bewahret sich mit Recht gegen eine allenfalls beabsichtigte Verstärkung der türkischen Garnisonen,

welche unter dem vertragsmässig bestehenden Verhältnissen niemals auf eine dem Lande imponierende Höhe gebracht werden könnten, und also nur zu unnöthiger Aufreizung der Gemüther Anlass geben würde.

Der Fürst bleibt bis zur völligen Beruhigung der europäischen Zustände zu Kragujevatz und es ist nun auch die regelmässige Truppe und das Geschütz in solcher Anzahl dahin abgegangen, um dem Sitze der Bewegung — Belgrad — zwar den nöthigen nationalen Schutz nicht völlig zu entziehen, ihm jedoch von dem Innern aus nicht nur mit der Kraft des Landes, sondern nöthigenfalls auch mit der regelmässigen Macht imponiren zu können.

95.

Budapest, 1848 május 9.

A magyar minisztertanácsnak a karlócai szerb nemzetgyűlés iránti határozata.

Budapest, N. M. Vörös gyűjt. 1220. sz.

Értesíttetvén a magyar minisztertanács arról, hogy a görög nem egyesültek részéről legközelebb, jelesül az ó-naptár szerinti május 1-ső napján Újvidéken a nemzetgyűlésre leendő előleges tanácskozás tekintetéből nagyszámú gyülekezet szándékoltatik tartatni.

Határozat: A temesi gróf s kir. biztos Csernovics Péter sürgöny által figyelmeztetni fog, hogy ezen gyülekezetet, melyre, amint hallani, több ezerek összesereglése váratik, kellő figyelemmel kísérje.

96.

Zombor, 1848 május 9.

Bács-Bodrog megye közönségének felhívása a felállítandó nemzetőrség iránt.

Egykorú nyomtatvány. Budapest, M. kir. hadtörténelmi levéltár. A bécsi hadügyi levéltárból átvéve. Insurgenten Akten 1848. V. 5. és Wien, Kr. A. Sl. S. G. K. 1848 20½.

Felhívás a nemzeti őrsereg ügyében.

Minden jólelkű hazafinak legfőbb óhajtása az, hogy a hazában béke uralkodjék, minden embernek személye és vagyona bármely rosszlelkű megtámadók ellen biztosítva legyen. Hogy mindenütt fegyveres katonák őrködjenek a közbátorság felett, ez nem lehet, mivel ez sok költségbe kerülne. Ha mindenütt a becsületes és vagyonnal bíró polgárok magok között egyesülnek, nem egyébért,

minthogy a rossz szándékúakat a lopásban, rablásban, békezavarásban akadályozzák, ez már majdnem maga elegendő arra, hogy a mások vagyona után törekedő gonoszlelkűek minden tetemes kicsapongástól visszatartóztatva legyenek, azaz hogy a békés polgárokat ne károsítsuk.

Evégből intézkedtek a hon Attyái, hogy más országok példájára a jólelkű polgárok maguk között egyesüljenek, azaz helységenként őrsereget alakítsanak, mely — mint a belügyminiszter úr rendeletében írva van, — „az ország határain túl nem viteitk, feladata lévén, nem külső ellenség, de belső rendetlenségnek ellentállani;" — szomorú dolog volna, ha e hazának bármely polgára kivonni akarná magát e hazafiúi kötelesség alul, — a hazaszeretet sugallja mindenkinek, hogy ezen egyesülésben részt vegyen. Ha az őrsereg életbe lép, az állandó katonaság száma kevesbítetni fog és ekkor kevesebb fog katonáskodni, másrészről az összes adómennyiség a hadügyre nézve lejebb fog szállíttatni.

Azért ne ütközetek meg azon megyebeliek e szeretett hazának fiai, midőn felszólítnak benneteket, hogy az őrseregbe irassátok be magatokat; ha be lesztek írva, nem történik véletek egyéb mint az, hogy a személy és vagyonbátorság fentartására egyesültetek és a gonosz szándékúakat a kicsapongásoktól visszatartóztattátok!

Bács-Bodrogh megyének 1848-ik május 9-ik s következett napjain tartott bizottmányi üléséből.

Kiadó
Piukovits Ágoston
főjegyző.

Ezen felhívás szerb, bunyevác és német nyelven is kiadatott. (Wien, Kr. A.; S. Sl. G. K. 1848. Fasc. 132. V. 20½ és S. B. G. K. 1848. Fasc. 128. V. 54.)

97.

Zimony, 1848 május 9.

Zimony város közönsége határozatai a magyar és horvátországi szerbeknek adandó jogok tárgyában.

Димитрије Руварац, Беседа на парастосу блаженопочившиг епископа Никанора Грујића. У Београду 1887.

У 17. тачки рекла је: сабор онај, кога је мађарски садањи министеријум и палатин за 27. мај одредио у Карловцима неможемо признати као народни сабор, но опуномоћамо наше посланике Петра Спирту и др. Ђорђа Пантелића на сазватој за 1. мај народној скупштини, да у њој предложе, да се она за народни сабор прогласи и код Њ. Величанства изради, да се одма призна и обнароди, што је после 3. Маја и сама народна скупштина усвојила и закључила.

Fordítása:

A 17-dik pont emígyen szól: a magyar minisztérium és a nádor által május 27-ikére Karlócára kiírt kongresszust nem ismerhetjük el nemzetgyűlésül; képviselőinket Szpirtı Pétert és dr. Pántelits Györgyöt[1] felhatalmazzuk, hogy az [1848.] május 13-ára egybehívott nemzetgyűlésen a következő indítványt tegyék: a gyűlés nyilvánítsa ki magát nemzetgyűlésnek és eszközölje ki Ő felségénél, hogy határozatai május 15-ike után azonnal elismertessenek.

A fenti zimonyi határozatok többi pontjait a városi levéltárból nem volt módomban megszerezni.

98.

Raguza, 1848 május 10 (5?)

Bán Mátyás szerb emisszárius leveléből, melyben a boszniai betörés tervéről szól.

Másolat. Nr. 10. Belgrád, Bán Mátyás irodalmi hagyatékából és Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok gyüjteménye.

После 40 дана мога одлазка изъ Србіе, а 20 дана мога путованя по Далмацій, ево ме у Дубровнику, моме отечеству... Видеħи да у приморскимъ овдашнимъ варошима све до Макарске, влада италијански дух, ја наумим путовати по средиземној Далмацији, покрај саме границе Турске. Сву сам ову обишо, и споразуміо се са људима најбогатијим и највеħега уплива имајуħимъ у народу; споразуміо сам се у двострукомъ смотрењу, тојест, у дипломатичномъ, што се тиче сојужења Далмације са Хрватским, а у војевоме, што се тиче нападања на Босну, и сојузнога дјејствовања свију југославјана на своје обħено ослобођење. Овдашнимъ коловођама совјетовао самъ да не нападну на Босну, докле год неприме од мене ту наредбу, како би се то нападање учинило у исто доба са свију страна. На Ливно, градъ Херцеговини, у којему има топова и барута довољно, напастиħе са границе далматинске 10,000 људи под предводителствомъ храбри и отважни а при тому врло разумни Далматинаца, Крсте Кулишиħа и Калиниħа; први заповедникъ народне стране при граници, а побратимъ је са Чизмиħомъ првимъ и најбогатијимъ Агом у Ливну. Како овај Ага мисли ево ħете из следеħега видити: „Нама је казано да ħете и ви изъ Далмације, и Срби из Србије, и Црногорци и Хрвати запалити Босну и рају побунити“;... за просте Турке није се бринути, јер они су исто угњетени као и раја, и зато ħе уз рају пристати... Увидивши тако стање, ја самъ уговорио са Крстом и Калиниħом, да одма како уђу међу границе Турске, пошљу једно писмо Чизмиħима, и јаве имъ да је Босна са свију страна нападена,

[1] Szpirta elszerbesedett görög, Zimony leggazdagabb kereskedője; dr. Pántelits György orvos volt.

да они на Ливно долазе са великомъ силомъ, и да га савјетују, да он приволи друге Аге да градъ предају, јер у тому случају оставиће имъ се животъ и све имање; али ако се почну противити, да ће бити погубљени они, дјеца имъ и жене, а све имање одузето. Тим начиномъ лако да се Ливно без крви узме. За тимъ ће они поћи за Травникъ, који је само шестъ сати далеко одъ далматинске границе, и јединствено обколиће га, да не би одъ никудъ добивао хране. а чекатће међутимъ, да се њима садруже или Црногорци или Срби, пакъ ће и рају са свију страна врбовати ... Како је тако раја приправљена при границама, видит ћете из писма, ... које је једанъ синъ из Турске својему отцу пароху православному у Далмацији писао. Из тога писма увидитће то колику ролу играју Фратри у Босни, како отважно поступају, и следователно колико је нуждно кога из Србије на њи послати ... Ја ћу што прије у Црнугору, да с Владикомъ нашъ планъ вежемъ; јербо и онъ је послао неку прокламацију на све Србе ... Овде је идеа Славјанства доста разпрострта, али ћу ја остати неколико дана да ју утврдимъ ... око 20. маја бит ћу у Београду, ако се међутимъ стваръ наша не започне; јер у тому случају, ја ћу са мојимъ Далматинцима на Ливно ...

Које сам гласове ја свуда разасуо по мојему путу о Србији, о Књазу, и о великашима Србскимъ, то само ја знамъ и Богъ који види искреностъ мога срдца. Име књаза Александра сада се помиње узхићењемъ од Саве све до Јадранскога Мора ... Овде се мало зна о Карађорђу, ја свудъ преповједамъ његова дјела, као неки проповједникъ, јер хоћу да ови народи увиду какво племе сада влада у Србији, и из каквога племена ми ћемо наше Цареве имати ...

Већъ самъ измамио од 10 обштина далматински писма на Бана Хрватскког да се Далмација придружи к Хрватској, а сада очекујемъ у Дубровнику од људи који самъ разаслао на разне стране јошт много другији такови писама.

Fordítás:

Negyven nap telt el, amióta Szerbiából elutaztam és húsz napja utazgatok Dalmáciában, — végre szülőföldemen, Raguzában vagyok ... Látván, hogy az itteni tengerparti városokban olasz szellem leng, elhatároztam, hogy fölkeresem Dalmáciának a török határ mentén elterülő középső részét. Bejártam az egész határt és a nép legvagyonosabb és legbefolyásosabb egyéneivel megismerkedtem. Két irányban állapodtam meg velük; diplomatikai tekintetben: azaz Dalmáciának Horvátországgal való egyesítésének kérdésében és katonai tekintetben: a boszniai betörést, valamint a délszlávok együttes részvételét az általános felszabadítást célzó mozgalmat illetőleg. Az itteni fővezetőknek azt tanácsoltam, hogy addig ne törjenek be Boszniába, míg erre fel nem hívom őket, amikor egyidejűleg minden részről a támadás

bekövetkezik, Livno, hercegovinai erőd ellen, ahol elég ágyú és lőpor akad; a dalmáciai határ felől kész tízezer ember, bátor, elszánt és értelmes egyének Kulisits Keresztély és Kalinits vezérlete alatt támadni. Az első a határmentén a nemzeti párt vezetője és a livnói legelső és leggazdagabb agának, Csizmitsnek pobratimja [kebelbeli fogadott testvére]. Mint gondolkozik ez az aga, a következőből láthatja: „Minket arról értesítettek, hogy ti Dalmáciából, a szerbek Szerbiából, a crnagoraiak [montenegroiak] és horvátok is meg fognak támadni és a rájákat fellázítani ... a közönséges törökökre nem számíthatunk, mert ők épúgy el vannak nyomva mint a ráják és az utóbbiakkal tartanak." Felismerve a helyzetet, Kulisits és Kalinits-csal megbeszéltem, hogy: amint a török határon áttörnek, Csizmitset levélbelileg értesítsék, hogy Bosznia minden részről megtámadtatott s ők nagy csapattal Livno ellen indulnak; tegyenek ígéretet néki, ha a többi agákat rábírja, hogy a várat átadják, meghagyják néki életét és vagyonát. Akik azonban ellentállnak, családostól kiirtatnak és vagyonuk elkoboztatik. Ily módon könnyen lehetne Livno várát vér nélkül elfoglalni. Ezután feladatukká tettem, a dalmát határtól hat órányira fekvő Travniknak, közös erővel való bekerítését, az élelmezést elvágva. Itt be kell várniok vagy a crnagorai vagy a szerbiai segítőcsapatokat és a fölkelő környékbeli rájákat ... Mennyire készülődtek fel a határmenti ráják ezen eshetőségre ... láthatja a csatolt levélből is, melyet egy törökországi fiú írt apjának, egy dalmáciai görög keleti vallású plébánosnak. Ebből megtudhatja, hogy milyen szerepet visznek Boszniában a ferencrendi barátok; milyen elszántan és következetesen működnek, s mennyire szükséges valakit hozzájuk meneszteni ... Sietek Crnagorába, hogy ott a Vladikával terveinket közöljem, mert ő egy proklamációt[1] már intézett a szerbekhez ... Bár itt eléggé elterjedt a délszláv eszme, mégis néhány napig itt maradok, hogy jobban megalapozzam ... Körülbelül június 1-én Belgrádban leszek, ha addig a fölkelés ki nem üt, mely esetben dalmát testvéreimmel Livno ellen indulok; hogy útamban Szerbiáról, a fejedelemről és Szerbia államférfiairól milyen dícséreteket zengtem, azt csak én és az Isten tudja, aki bele lát a lelkekbe. Sándor fejedelem nevét ma lelketemelő lelkesedéssel emlegetik a Szávától az adriai tengerpartig ...

Itt keveset tudnak Karagyorgyéról, mindenütt hirdettem hőstetteit, akár csak egy hitszónok, hadd lássa az itteni nép, hogy milyen sarja uralkodik jelenleg Szerbiában s milyen nemzetiségből valók lesznek császárságunk uralkodói ...

Már vagy tíz községtől kivettem a horvát bánhoz intézett nyilatkozatot, melyben Dalmáciának Horvátországhoz való csatolását kérelmezik s most várom vissza embereimet, kiket különféle egyéb községekbe ily célból kiküldtem volt a nyilatkozatok gyűjtésére.

[1] Crnagorában ekkor II. Petrovits Péter Nyegos uralkodott, aki egyúttal metropolitája is volt országának. A proklamációt l. a 178. sz. alatt a 327. lapon.

99.

Újvidék, 1848 május 11.

Csernovits Péter királyi biztos kiáltványa a szerb néphez a törvényes rend fenntartása érdekében.

Megjelent: Архіва Народныхъ споменикъ. Летопис. М. С. 1857. кн. 83. ч. I.

Предрагій Народе Србскій!

Грозна она позорія и иступленія, коя су се у Диштриктскимъ мѣстима Кикинди и Бечею са убіиствомъ, разоренiємъ, палежомъ и грабешомъ, появила, побудила су велико вниманiє. Высоко правителство наше желећи миръ и поредакъ повратити, и животъ и иманѣ свакога жителя обезбѣдити, нашло є за добро мене на тай конацъ чрезвичайно кралѣвскимъ Коммисаромъ наименовати. На оваковый позывъ я самъ за свету дужностъ мою почитовао, одма на речена мѣста у народъ изыћи и по народу проћи, како бы великомъ овом мени повѣреномъ налогу задоста учиніо. И хвала Свевышнѣну, кой ме є у овомъ дѣлу руководіо, хвала добромыслећима жительима и санародницыма моима, кой су ми любовю и подпоромъ своіомъ трудомъ олакшали; я самъ овай мой задатакъ брзо и срећно рѣшіо. Дѣло є извиђено: преступници-, убійце и разорительи, предани су заслуженой казни, миръ є повраћенъ, и народъ є обезбѣђенъ. И я се радуємъ, да ова иступленія, коя се само незадовольству мѣстномъ и несрећномъ случаю, и попуштанымъ изъ тамница зликовцыма приписати могу, нису кадра лягу на образъ цѣлога народа Србскога бацыти.

Но ово є само єдна частъ дужности моє изпунѣна. Друга, и за цело Србство много важнія садъ ми предстой. Покрети Єврope, слобода свуда проглашена, промѣна цѣлога уставнога реда и правленія у отечеству нашемъ, права и отношенія међусобна промѣнѣена и поремећена, и Србина опоминю на бригу и старостъ о себи и будућности своіой промышляти. Не сынъ правый, но изродъ бы быо рода своєга, кой бы при оваковима потресима и промѣнама ладнокрванъ према рода свога будућности остао. И правителство оно, коме бы овакова брига и старостъ Србина о роду своме зазорна была, небы достойно было Правителствомъ звати се. Ново, слободніє дишуће, Правителство наше, у одговорномъ Министеріуму одъ премилостивога Краля нашега Фердинанда поставновлѣно, савршено є увѣрено о истини овой; оно познає духъ времена, и у томе великій задатакъ свой, оно жели и настои, све тегобе народне, коє су подъ бывшимъ угнѣтаваюћемъ правльеніємъ дуговременнымъ траянѣмъ проузроковане, уклонити, и праведне желѣ народа нашега у согласію съ народомъ испунити. Зато є мени прави-

тельство осимъ горе поменуте дужности и оно право повѣрило, да могу іоштъ и садъ и поєдине тегобе и желѣ народне саслушати, примити, и као посредственникомъ између народа и правительства быти; оно є мене и Коммиссаромъ кралѣвскимъ за предстоєћій Србскій народньй Соборъ, кои є већъ на 15. Мая о. г. расписанъ, наименовало.

Соборъ народный, любезна браћо, и по храбрости и вѣрности познатый Народе Србскій! Соборъ народный, то є органъ свенароднога гласа, то є оно єдино подношіє, гди се видити, братски загрлити, и слободно двизати можемо. Ту є мѣсто свима и свакога реда Србина, ту су Архиєреи и Свештеници, ту су грађани, ту су храбри войницы граничари, дика и поносъ нашъ; овамо да се постарате изъ свію краєва наше цркве и єзыка послати съ пуномоћіяма одабране, врстне, разумне и родолюбиве представнике, кои ће се са своімъ осталомъ браћомъ о народнимъ дѣлима и Србской больой будућности совѣтовати. Што ту за добро народа нашега према садашныма обстоятелствима и положенію нашемъ нађемо, то ће быти гласъ свега народа, кой ће свакій Србинъ за таковій држати. Ово є єдиный правый путъ, коимъ се къ пожелѣной цѣли доспѣва. Нити се сумняти треба, да мы све, што путно праведно буде, одъ премилостивога Краля нашега, коме смо свагда вѣрни были, и ново поставлѣнога Правителства Мађарскога, кое се на основу слободе, єднакости и братства окретати почело, получити нећемо. Само треба тако да поступамо, како правителство наше подпуно повѣренѣ у нама имати, и мы праведно таково захтевати можемо.

Име Србско, вѣру православну, єзыкъ и народностъ топло любити єсте природно свакоме Србину. То я као Србинъ добро знамъ, єръ и самъ то чувствуємъ, и тимъ се дичимъ и поносимъ. Слободу и правицу обште задобывену овима драгоцѣностима Србскима украсити єстъ и треба да буде дужностъ и сладка желя свакога Србина. Но ако є икада разумъ, умѣреностъ, и начинъ сходань нуждань бьо, то є заисто садъ при толикимъ покретима и искушеніяма найвыше. Мы знамо болѣ, шта є за нашу кућу найболѣ, и шта може, шта л'не може быти. Мы знамо и то, да лепа речъ на своімъ мѣсту и у своє време честъ гвоздена врата отвора. Зато, любезна браћо! Духъ разума, духъ умѣрености нека намъ у труднымъ нашимъ дѣлима руководитель буде. Освѣтлаймо и у томе лице наше предъ свѣтомъ, као што су га храбра браћа наша граничари свагда, па и у садашня времена, освѣтлявали и показали, да є рѣчъ ньова и вѣрност неполобима. Они су показали заиста, да су достойни слободе и правице оне, кою ће неотложно по жельи своіой получити. Таково владанѣ пристои народу Србскомъ, како да га и непріятель почитовати, цѣнити и уважати мора. А я Бога молимъ,

да ми толико здравля и снаге духа даруе, колико е нуждно, да Србину при оснивaню болѣ будућности у Унгаріи у помоћи будемъ, и да се достойнымъ потомкомъ праотца нашега Патріярха Арсенія Чарноевића назовемъ, коега духъ изъ блажены предѣла нека ме у благимъ намѣреніяма за предрагій родъ нашъ Србскій руководи, као што е негда онъ народъ Србскій са особытымъ правама у садашнѣ отечество Унгарію превео. Само любовъ и слога и повѣренѣ обште, па ће све добро быти, како за насъ тако и за потомство наше.

Дано у Новомъ Саду 29. Апріила 1848.

Петаръ Чарноевићъ,
Грофъ Темешкій, великій Жупанъ и кралѣвски Коммиссаръ.

Fordítás:

Drága szerb nemzet!

Azon rettentő gyalázatosságok és túlzott kihágások, melyek a kikindai és óbecsei kerületekben gyilkosságok, pusztítások, gyujtogatások és rablások alakjában mutatkoztak, közfeltűnést keltettek. Magas kormányunk a békét és közrendet óhajtván helyreállítani, valamint minden lakosnak életét és vagyonát biztosítani, jónak találta evégből engem rendkívüli királyi biztosnak kinevezni. Ezen fölszólítás folytán szent kötelességemnek tartottam, azonnal az említett helységekbe, a nép közé leutazni, a nép közt járni, hogy ezen nagy rámbízott föladatomnak megfelelhessek. Hála a gondviselésnek, mely engem ezen ügyben vezetett, s hála a jóérzésű lakosoknak és fajtársaimnak, akik szeretettel és segítségükkel fáradozásaimat megkönnyítették: föladatomat gyorsan és szerencsésen megoldottam. Az eset megvizsgáltatott; a bűnösök, a gyilkosok és fosztogatók érdemleges büntetésüket elnyerték, a béke helyreállíttatott és a lakosság biztosítva van. S örülök rajta, hogy ezen zavargások, mely csak a helyi szerencsétlen elégületlenségnek szüleménye volt, valamint a börtönből kibocsátott raboknak tulajdoníthatók, nem képesek az egész szerb nemzet nevét beszennyezni. Ezzel azonban kötelességeimnek csak egyik része teljesíttetett. A másik, az egész szerbségre sokkal fontosabb, még előttem áll. Az európai mozgalmak, a szabadság mindenütt való kihirdetése, az egész alkotmányos rend és kormányváltozás hazánkban, a jogok és kölcsönös viszonyok megmásítása és fölborítása, a szerbeket is arra inti, hogy magukról és jövőjükről gondoskodjanak, s róla elmélkedjenek. Nem igazi szerb az, fattyú szülötte volna fajának, akit ilyen rázkodások és átalakulások közepette, fajának jövője hidegen hagynak. És az a kormány, amely a szerbségnek ilyen gondjait és gondoskodását faját illetőleg, rosszul fogadná, nem volna méltó saját nevére. Az új, szabadabban lélekző kormányunk, melyet felséges királyunk, Ferdinánd kinevezett, teljesen

meg van győződve ennek igazságáról; ismeri a kor szellemét és ebben saját nagy feladatát, óhajtja és kész a nemzet összes sérelmeit, melyek a volt elnyomó kormányzás hosszú évei alatt keletkeztek, orvosolni és a nemzetünk jogos óhajait a nemzettel egyetértően teljesíteni. Ezért a kormány a föntebb említett kötelességeken kívül arra is feljogosított, hogy még most is a nemzet egyes óhajait és kívánságait meghallgathassam, tudomásul vehessem és a kormány, valamint a nemzet közt közvetíthessek; a kormány engem a május 27-ére (g. k. 15.) kiírt szerb nemzetgyűlés királyi biztosává kinevezett.

A kongresszus, szeretett testvérek, bátorságodról és hűségedről ismert szerb nemzet! a nemzetgyűlés az összes nemzetek szócsöve, ez az egyedüli alap, ahol egymással találkozhatunk, testvérként megölelhetjük egymást és szabadon mozoghatunk. Itt a helye valamennyinek és minden rendbeli szerbnek; itt vannak az érsek és a püspökök, a polgárok, a bátor határőri vitézek, büszkeségeink; ide küldjétek egyházunk és nyelvünk minden vidékéről teljhatalommal megválasztott kiváló, értelmes nemzetüket szerető képviselőiteket, akik hivatva vannak többi testvéreikkel a nemzeti ügyekről és a szerbség jobb jövőjéről tanácskozni. Amit itt nemzetünk számára a mai körülmények között és helyzetünkben jónak találunk, az lesz az egész nemzet szava, s annak fogja minden szerb tartani is. Ez az egyedüli helyes út, amelyen az óhajtott cél elérhető. Nem kételkedünk benne, hogy mindazt ami jogos és igazságos, felséges királyunktól, akihez mindig hívek voltunk és az új létesített minisztériumtól, mely a szabadság, egyenlőség és testvériség alapján kezdett működni, meg ne kapnánk. Azonban úgy kell cselekednünk, hogy kormányunk teljes bizalmát megnyerjük és mi jogos óhajainkkal fölléphessünk.

Hogy minden szerb nevét, hitvallását, nyelvét és nemzetiségét szereti, az természetes. Jól tudom ezt én, mint született szerb, mert én is így érzek, s evvel dicsekszem is és büszkélkedem. Minden szerbnek kell, hogy kötelessége és édes óhaja legyen a szerbek legdrágább kincseinek, a szabadságnak és közjogoknak megőrzése.

De ha valaha szükség volt belátásra, mérsékletre és alkalmatos ildomra, úgy igazán most van ennek leginkább helye annyi mozgalmak és tapasztalatok közepette. Mi tudjuk legjobban, mire van legjobban szükségünk, s mit lehet és mit nem lehet elérni. Azt is tudjuk, hogy a jó szó előtt, helyén alkalmazva, a vasajtók is megnyílnak. Ezért, szeretett testvérek! a józan ész, a mérséklet szelleme legyen fáradságos útunkon vezetőnk. Mutassuk meg az egész világ előtt, amint azt bátor testvéreink, a határőrök mindenkoron és a mai zavaros időkben is megmutatták, hogy szavuk és hűségük rendületlen. Ők valóban megmutatták, hogy méltók azon szabadságra és jogokra, melyeket óhajukra haladéktalanul elérendek. Az ilyen magatartás méltó a szerb nemzethez, melyet az ellenfél is kell, hogy megbecsüljön és tiszteljen. S én arra kérem az Istent, hogy annyi

lelki erőt és egészséget adjon, amennyi szükséges, a szerbeknek Magyarországon jobb jövőjük megalapítására és Csarnojovits Arzén patriarch ősünk méltó utódjának vallhassam magamat,[1] akinek szelleme a magas égből szeretett szerb nemzetem dolgaiban engem vezessen, amint ő valaha a szerb népet kiváltságos jogokkal a mai hazájába, Magyarországba átvezette. Szeretet, egyetértés és általános bizalom vezessen minket s minden jóra fog fordulni, a mi és utódaink javára.

Adatott Újvidéken, 1848 május 11-én

Csarnojevits Péter,
temesi gróf, főispán és királyi biztos.

Csernovits Péter királyi biztos ezen kiáltványával útját akarta állani a patriarcha által 1848 május 13-ikára összehívott szerb nemzetgyűlésnek és a szerb óhajokat a május 27-ikére egyhehívott törvényes szerb kongresszuson óhajtotta tárgyaltatni. A monarchia szerbjei azonban belgrádi befolyásra, a szerb vajdaság felállítását tűzték ki célul, miért Csernovits kiáltványa siker nélkül elhangzott.

100.

Karlóca, 1848 május 12.

Joszimovits levele a karlócai szerb nemzetgyűlés előtti helyzetről.

Eredeti levél. Belgrád, Narodna biblioteka. Rukopisi 929 sz.

Синоћ [у Карловци април 29/мај 11.] велику гомилу депутираца нађем, који су се о мјесту препирали, где да се скупштина држи, да ли у Новом Саду или овде? Мало је било њи за Нови Сад. Препирки тој учини конац један депутирац из Хрватске, именом Станковић (онај исти који је био у Србији)... да је овде скупштина сигурна... Јутрос били смо сви депутирци код г. Митрополита те су га молили, да израде, да буде скупштина овде, и он пошље одма једну депутацију од 12 членова са владиком Евгенијом на врху у Нови Сад Чарнојевићу, да би овај, за време кад би се скупштина држала, у Н. Саду преки суд диго; и ако он то не учини, да Новосађане приволи да овамо дођу и овде скупштину држимо. Г. мађарски коммиссар, не само да неће преки суд да дигне, но заједно и забранио да се скупштина у Н. Саду држати не сме.

[1] Csernovits Péter (szerbül Csarnojevitsnek írta magát) nem volt vérbeli utóda III. Csernovits Arzén szerb patriarchának, aki sok ezer szerbbel a Balkánról a törökök bosszúja elől a XVII. század végén Magyarországba menekült. III. Csernovits Arzén patriarcha öccse Mihály ugyanis elvette Korányi Annát és ennek első házasságából származó két fiát, Szirovicza Arzén és Györgyöt fogadta 1742-ben örökbe. De még az is kétséges, vajjon III. Arzén patriarcha ivadéka volt-e a szerb főúri Csarnojevits (Crnojevits) családnak, mert egyik pap kortársa és földije a Pastrojevits-családból származónak mondja. (Alexits, Torontál monografiája 538. l.; Иларијон Руварац, О пећким патријарсима, стр. 84.)

Међу тим док је депутација била у Н. Саду, ... слушао сам, да је одушевљење велико, огорчене против мађара и Чарнојевића страшно, и да је народ изгинути спреман.

... Гомиле обилазећи naиђем на једну, где се реч о томе повела: кога да за војводу изберемо: већина предлагала Јовића ... који Шупликца; но кад ће један рећи (лице мени као из Беча познат [Милош Обреновић] „а како би било да ми узмемо човека који и новаца имаде, а прави је Србин; тај би за свој род што и учинити мого ... ту буде доказано, да избором кнеза Милоша за војводу не само што би се овострани Срби Србији јако замерили, и за толико њену љубав неблагодарни показали: него би се баш у сасвим упропастили ... каком се [из Нов. Сада] у Карловце враћао сукобнем другу депутацију са протом Стаматовићем на врху, која да се на ново са Новосађанима договори, где да скупштина буде.

Док сам ја у Нов. Саду био, — догодио се овде следујући случај: један хрват говорио је о томе ... даваља и Србима преко Дунава и Саве помоћи: Стари Станимировић из Београда прекине му речи, говорећи: „да, да и Кошутов Павловић говори, то је мађарски посао“ ...

... Од Чарнојевића нема ништа, неће га народ. Овај је у већој части за Шупликца.

... Наш Вукајловић и Теодоровић, доста неразумно поступају. Прва наговара да г. Вучића за војводу узму, ... и Теодоровић пак доказује да се ваља сада од Аустрије са свим одцепати.

Fordítása:

Tegnap este [1848 május 11-én] Karlócán nagyszámú kiküldöttel találkoztam, akik azon vitatkoztak, hogy hol tartassék meg a nemzetgyűlés, vajjon Újvidéken-e, vagy Karlócán? Csak kevesen foglaltak állást Újvidék mellett. A vitatkozásnak egy horvátországi képviselő, Sztankovits (ugyanaz, aki Szerbiában is volt) azzal vetett véget, hogy Karlócán biztosabb a gyülekezés ... Ma reggel valamennyi képviselő az érseknél jelent meg, őt megkérvén, hogy itt tartassék meg a nemzetgyűlés. Az érsek erre Jenő püspök[1] vezetése alatt egy 12 tagú küldöttséget menesztett Csernovitshoz, hogy a gyűlés tartamára függessze fel a statáriumot s amennyiben nem teljesítené a kérelmet, az újvidékiek felkérendők, hogy Karlócára jöjjenek az itt megtartandó nemzetgyűlésre. A magyar biztos azonban nemcsak, hogy vonakodik a rögtönítélő bíróságot megszüntetni, hanem a nemzetgyűlésnek Újvidéken való megtartását is megtiltotta.

Azalatt, míg a küldöttség Újvidéken járt ... meggyőződtem róla, hogy a nép lelkesedése nagymérvű, a magyarok és Csernovits

[1] Joannovits Jenő károlyvárosi szerb püspök.

elleni elkeseredése rettenetes és a [szerb] nemzet kész életét is feláldozni.

A tömeg közt járva egy csoportnál szóvá tétetett a megválasztandó vajda személye is... némelyek Suplyikácot, nagyobb részük br. Jóvits nevét hangoztatták; egyikük azt indítványozta, hogy olyan férfiút válasszanak, akinek sok pénze van, igazi szerb és sokat tehetne nemzetéért... mire közhírré tétetett, hogyha Milos fejedelmet választanák meg vajdául, a magyarországi szerbek nemcsak Szerbiát megsértenék s annyi szeretetét hálátlansággal viszonoznák... hanem teljesen tönkretennék ügyüket...

Újvidékről visszatértemben Karlócára, találkoztam egy Sztamatovits esperes által vezetett küldöttséggel, mely az újvidékiekkel újból megbeszélni óhajtotta a nemzetgyűlés helyét.

Mialatt én Újvidéken voltam, itten a következő eset történt: egy horvát azt hangoztatta, hogy a szerbországi szerbeket is kellene megsegíteni, mire az öreg Sztanimirovits Belgrádból azt felelte: „persze, Kossuthnak híve, Pavlovits is ezt mondogatja, — az egész a magyarok műve"...

Csernovitsról szó sincs, nem kell a népnek, mely nagyrészt Suplyikác mellé áll.

... A mi Vukajlovitsunk és Teodorovitsunk érthetetlenül viselkednek. Az első Vucsitsot ajánlgatja vajdául; Teodorovits pedig bizonyítgatja, hogy most kell Ausztriától teljesen elszakadni.

101.

Bécs, 1848 május 12.

Gróf Latour osztrák hadügyminiszter leirata a temesvári főhadparancsnoksághoz Ferdinánd király 1848 május 7-iki kabinetirata tárgyában.

Eredeti leirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848 V. 34/e. Érk. május 16.

Nr. 1129—1130/M. K. Wien, den 12. Mai 1848.

... Infolge dieser a. h. Anordnung werden Euer Exzellenz in Zukunft alle die im Lande befindlichen ungarischen Truppen betreffenden Befehle und Verordnungen im Wege des k. ung. Ministeriums und bezüglich des dortigen Kriegsministers erhalten.

Um aber diessfalls zeitraubende Complicationen zu vermeiden, werde ich immer bedacht sein, von allen von mir ausgehenden Verhandlungen mit dem ung. Ministerium gleichzeitig directe Mittheilungen zu gelten zu machen, wodurch Euer Exzellenz jederzeit von dem auf gedachtem Wege zu gewärtigenden Anordungen in vorhinein in Kenntniss sein werden.

Zu gleichen sind alle ämtlichen Meldungen und Anträge, insofern solche auf die dort anwesenden ungarischen Truppen Bezug haben, an das hungarische Ministerium zu leiten, darüber unter einem aber auch hieher zu berichten, damit die hiesige Militär-Zentralstelle jederzeit von allem in der nöthigen Kenntniss und Übersicht verbleibe.

Ich muss Euer Exzellenz nicht minder ersuchen, mir von allem demjenigen, was das hungarische Ministerium seinerseits, ohne einer vorhergegangenen Übereinkunft mit mir verfügt, Kenntniss geben zu wollen.

Báró Piret a király kézirata és gróf Latour rendelete folytán, a határőrvidék viszonyában nem lát változást, csak az ügyvezetésben; 1848 május 20-iki körrendeletében kijelenti: „Der Verwaltungsorganismus, so wie die eigenthümliche Verfassung der Militärgrenze erleidet daher vor der Hand nicht die geringste Veränderung.“

102.

Temesvár, 1848 május 12.

Báró Piret bánsági főhadparancsnoknak báró Puchner erdélyi főhadparancsnokhoz intézet átiratából, melyben a Bánság közállapotát ismerteti.

Eredeti fogalmazvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. V. 21. Praes. Nr. 187. Exp. május 13-án.

„... Ich gehe bereitwilligst darauf ein,... die Lage der Dinge im Banat und dem unterstehenden kk. Gebiethe zu schildern. ... Sehr grosse Besorgnisse hege ich in Ansehung des mir untergeordneten Grenzgebiethes, wo das Volk eine entschiedene Abneigung gegen die Einverleibung mit Ungarn unzweideutig an den Tag legt, und sich höchstens in den Militärcommunitäten Pancsova und Weisskirchen eine schwache ungarische Parthei vorfinden mag. Dagegen sind im illyrisch- und deutschbanater Regiment umso stärkere Sympathien für die slavische (illyrische) Bewegung anzunehmen, welche sich durch die Haltung des Banus von Croatien karakterisiert, und die, wenn das Mittel friedlicher Ausgleichung nicht glücklich aufgefunden wird, unabsehbaren Folgen über ganz Ungarn herbeiführen dürfte. Die Tendenz der illyrischen Parthei werden bei dem am 27-ten d. zu Carlovitz stattfindenden Nationalcongresse deutlicher werden, denn obschon diese Versammlung nach der Intention der Gesetzgebung eigentlich nur eine Berathung der kirchlichen und Schulangelegenheiten bezweckt, so ist es doch unzweifelhaft, dass auch politische Interessen zur Erörterung gelangen, und Beschlüsse erwachsen werden, deren Tragweite sich vorhinein nicht mahl ermessen lässt, wobei aber

umso sicherer anzunehmen ist, dass sie die Schwierigkeit der Lage des ungarischen Ministeriums nicht verringeren werden.

Der am Ostertage zu Kikinda ausgebrochene Volksaufstand — wobei mehrere Beamte ermordet wurden, ... stellte sich nach den ersten Rapporten von so bedenklich politischer Färbung und mit Unruhen in Neusatz und Gross-Becskerek derart zusammenhengend dar, dass ich es vom militärischen Gesichtspunkte geraten fand, zwei Bataillonen Infanterie und 7 Escadronen von Hannover Huszaren ... unter dem Commando des Obersten Kiss, bei Hatzfeld zu concentriren ... zur Unterstützung des H. Peter Csernovits ... und zur Pacificirung der Gegend."

Az oláh-illyr és németbánsági ezredek második tábori ezredei az olasz harctérre rendeltettek. — „Offiziere und Mannschaft zeigten sich von dem besten Geiste beseelt; nur bei einer Compagnie des illyrisch-banater Regimentes zeigte sich anfänglich in dem Sinne eine Renitenz gegen dem Ausmarsch, weil die Mannschaft ihre Entfernung aus der Grenze als das Werk der Ungarn ansah, damit sie diese umso leichter unterjochen könne ...

Das sich auch in der Grenze vielfältige Wünsche nach Erleichterung ihrer Lasten und Veränderung mancher administrativer Einrichtungen äussern, darf in der Zeit, in der wir leben, nicht befremden."

103.

Karlóca, 1848 május 13.

Rajacsits érsek-metropolitának az 1848 május 13-iki szerb nemzetgyűlésen tartott megnyitó beszéde.

Egykorú 1848 május 17-én nyomtatott példány. Budapest, N. M. 1848/49-es iratok.

Јосиф, Божијом милости архіјепископ карловачки и свега у цес. кр. аут. државама славено-србскога и влашкога народа митрополит, његовог ц. кр. и ап. Величаства дјествителни тајни саветник и проч.

Благоверним и благољубивим народним послаником у Карловци 1. Маја 1848 на совјештаније о народним потребама собраним благодат, милост и мир од свемогуштега Бога, а од наше мерности отеческо срдечно целованије и архіпастирски благослов!

Славни Народе, мила по духу Чада, а по крви Браћо моја!

Народни на западу Европејском родившиј се покрет допрео је већ и до нашега благословенога и милога Народа и Отечества. Сви народи траже свога прирођења, обаче изгубљена или отета права, сви су се као из дубокога сна пробудили, спјеше, да! и стремесе са свом силом, да изгубљено нађу а

отето отму. Права свима народом општа јесу: Народност, Језик, Самосталност, Вјера, Завичај, Слобода мислити, и мисли своје словом или писмом другим саопштити. Блажен је и преблажен Народ, који је блага ова сачувао, који је њи стекао, и који га мирно ужива. На против несретан је и жалостан онај народ, који се је тији добара на којим му драго начином лишио. У који ред народа, да ли у ред сретније или несретније мили наш Србски Народ спада, мислим да није тешко погодити. Страшне и жалости пуне Судбе је овај храбри, вјерни, и за слободу и вјеру Христову не само нашега данашњета Отечества но и цјеле Европе многозаслужени Народ до дана данашњега претерпио. Јели му покретом садашњим Европе свануло? — И хоће ли га благодатно сунце опште Европејске слободе огријати? Да ли ће и он своја она права, која се никојем временом избрисати не даду, по силном духу овога чуднога времена опет придобити, опет после толикоји стољетија уживати? Хоће ли и он у ред, у достойнство другији народа, Браће и Сосједа своје стати и вапити: „Боже благи! Хвалу ти доздајем, да си и мени слатку слободу, и сва човјеческа права опет даровао". Ја мислим да хоће; јер је наш премилостиви Цар Фердинанд изрекао ону велику рјеч: слобода и једнакост свију народности, свију Вјероизповједанија, и једнакост и уживању свију политически права. И Сербин дакле мора сва своја природна политическа и вјерозакона права, била она изгубљена или отета, натраг добити и уживати.

Највећи али и најтежи је задатак нам, како ћемо благодатну цел ову постигнути, како ће се благе ове жеље народне испунити, како ће оно у живот ступити и како ће их за сву будућност објезбедити? Ако Ви, који сте на предсовјешчаније о народним и црквеним потребама овамо послани, нашему скоро предустојећему народном Сабору праву и закону стазу покажете, којом ће он без увреде и чијега права, без нарушенија мира к намјери овој достићи; заисто ће велика и бесмертна слава наша бити, немојте мислити, да је ово дјело мало, да је ово дјело лако. Једна у њем учињена погрешка неописана зла сљедства имати може.

За то отложите сваку страст, отбаците далеко све од себе себичне интересе; имајте пред очима само сваку, чест и ползу народну; мислите да на Вас гледа данас сав просвјешчени, сав славјенски свјет; допустите да речем да Вас гледа свето племе Немањића, Симеона, Сави и Уроша, да вас прате очи Душанове, Лазарове, Арсенија и Максима, поменте се Милош Обилића, сложне браће девет Југовића, ал'и невјере Вука Бранковића!!! Нека царствује у совјету Вашему света слога, мудрост, правда, љубов и истина. Нек' Вас крјепи света Вјера Ваша, нек' Вас води Премудрост Божија!!! Не наглите, да што

не урадите, чега би се или стидити могли, или што би светиње Вашој, Церкви и Народности, погубу нанести, славу Праотаца, Славу и чест народну помрачити и образ наш оцрнити могло. Радите све као народ славан, као народ слободан, као народ паметан, зрео и мудар, као народ храбар, вјеран и Сербске Слави достојан!

Fordítása:

József, Isten kegyelméből karlócai érsek és az ausztriai országokban levő összes szláv, szerb és oláh népek metropolitája, cs. kir. és apostoli ő Felségének titkos tanácsosa stb.

Az 1848 május hó 13-án, a nemzetgyűlésen a nemzeti szükségletek céljából egybegyűlt igazhitű nemzeti képviselőknek a mindenható Istentől áldás, kegyelem és béke s csekélységünk részéről atyai szíves üdvözlet és érseki áldásunk!

Dicső nemzet, szeretet lelki gyermekeim és vérszerinti testvéreim!

A Nyugat-Európában megszületett nemzeti mozgalom eljutott a mi áldott és szeretett nemzetünkhöz hazánkba is. Valamennyi nemzet természetes, elveszett vagy elvett jogait keresi, mind mintegy mély álomból ébredtek föl, erővel sietve törnek előre, hogy az elveszett jogokat megtalálják, az elvetteket pedig visszavegyék. Az összes nemzetek általános jogai a következők: a nemzetiség, a nyelv, az önállóság, a vallás, a haza; szabadon gondolkodni és gondolatait szóval és írásban másokkal közölni. Boldog, nagyon is boldog az a nemzet, amely mindezen jogokat megőrizte, amely ezeket elnyerte és békében élvezi. Ellenesetben szerencsétlen és sajnálatos azon nemzet, amely ezen javakat bármily módon elvesztette. Vajjon a szerencsés vagy szerencsétlen nemzetek sorába tartozik-e nemzetünk, úgy vélem, azt nem nehéz eltalálni. Rettenetes és szomorú sorsot szenvedett végig a mai napokig, ezen bátor, hű, nemcsak mai hazánk, hanem egész Európa szabadsága és Krisztus hite körül nagy érdemeket szerzett nemzet. Vajjon felvirradt-e néki a mostani európai mozgalom által? vajjon az általános európai szabadság áldásos napsugarai fel fogják-e melegíteni? Vajjon azon jogokat, melyeket semmiféle idő el nem törölhet, a csodálatos idők erős szelleme által visszanyeri-e, annyi század elteltével élvezheti-e majd ismét? vajjon más nemzetek, testvérek, szomszédai méltó soraiba fog-e állani és felkiáltani: „Jóságos Istenem! hálát mondok érte, hogy az édes szabadságot és az összemberiség jogait nékem ismét visszaadtad.“ Azt hiszem, hogy igen; mert a mi kegyelmes császárunk, Ferdinánd kimondotta ezen nagy szavakat: „Szabadság és egyenlőség valamennyi nemzetiségnek, vallásfelekezetnek és az összes politikai jogok egyenlő élvezése!“ Tehát a szerbnek is vissza kell nyernie és élveznie összes természetes politikai és vallásfelekezeti jogait.

Legnagyobb, de a legnehezebb feladatunk az: hogyan fogjuk áldott

céljainkat elérni, hogyan fognak ezen nemzeti cél javai teljesülni; életbe léptetni és a jövőre biztosíttatni? Úgy ha Önök, akik a nemzeti és egyházi szükségtetek előértekezletére ide küldettek, a nemsokára egybegyűlendő nemzetgyűlésen az igaz és törvényes utat megmutatják, melyen az bárki jogainak sérelme, s a béke felborítása nélkül, céljait elérheti; valóban ez nagy és halhatatlan dicsőségünkre válnék. De gondoljátok meg, hogy ezen ügy nem könnyű. Egyetlen elkövetett hiba leírhatlan bajt vonhat maga után.

Ezért tegyetek félre minden szenvedélyt; vessetek el magatoktól minden egyéni érdeket; szemetek előtt csakis a nemzet dicsőségét, becsületét és érdekét tartsátok; gondoljátok meg, hogy rátok ma az egész szláv világ tekint; engedjétek meg, hogy úgy mondjam: tirátok tekint a Nyemanitsok, Simon, Száva és Uros szent nemzedéke; Dusán, Lázár, Arzén és Makszim szemeikkel kísérnek; emlékezzetek Obilits Milosra, a szorosan összetartó kilenc Jugovits testvérre, de Brankovits Vuk árulására is!!![1] gyűléstökön a szent egyetértés, bölcsesség, a jog, szeretet és igazság honoljon; szent vallástok erősítsen titeket, s vezessen titeket Isten mérhetlen bölcsessége!!! ne hamarkodjátok el cselekedeteiket, nehogy olyat tegyetek, amiért szégyenkeznetek kellene, vagy pedig a mi egyházi és nemzetiségi szent javaitok vesztét okozná; őseitek dicsőségét, a nemzet dicsőségét és becsületét, illetve arcát beszennyezhetné. Dolgozzatok úgy, mint dicső nemzet, mint szabad nemzet, mint okos, érett és értelmes nemzet, mint bátor, hű és a szerb dicsőséghez méltó nemzethez illik.

104.

Karlóca, 1848 május 13.

Grujits Nikanor protoszingyelnek az 1848 május 13-iki nemzetgyűlésen tartott beszéde.

Közölte Ruvarac Demeter a „Novo Vreme“ c. lap 1889-ik évfolyamának 29-ik, és a „Branik“ 1898. évi 52. számában.

Говор протосинђела Никанора Грујића, држан 1. маја 1848. г. на мајској скупштини.

Данас је освануо наш први мај. Данас смо се и ми послије толиког дугог времена овдје први пут овако лепо скупили.

Судбина је ваљда тако хтела да први овај мај не буде и за нас, као и за остали свјет, само у бројењу дана први, него из прве ове наше скупштине као с најважнијега за нас у данашњим околностима нашима догађаја, да постане први дан нашег народнога живота.

[1] Történelmileg tisztázott kérdés, hogy Brankovits Vuk nem volt áruló.

Зашто смо се овако скупили овдје? сви ви то добро осјећате, сви ви то добро знате, јер сте ви сви примјетили у овом бурном и поколебаном времену оскудицу они права, без које неможемо овдје имати народног нашег живота, не можемо имати никакве наше будућности: а вашу је примјетбу за истиниту потврдио проросинђел Каћански, који вам отом показао, да је привилегија она, коју вам је показивао, и коју сам вам ја прочитао у животу нашем са свим скоро изумрла.

А чијим се то кривицом догодило? ја нећу о том много да мислим, али то смијем пред вами и пред цјелим светом од једанпут рећи, да није нашом. Ми смо све оно, што смо коме досад обећали, вјерно испунили, ми смо задану нашу српску рјеч одржали; али они који су уговор правили с нама, нити су рјечи своје одржали, нити су обећано учинили.

Гвоздена рука самовољства саранила је дубоко у земљу погажена и потрвена наша права Оћете ли ви то сарањена ваша права да изазовете у нови живот? Ако то оћете — то вам је нуждан онај дух, који је кадар и мртвоме живот дати, дух љубави, дух слоге, дух божијн.

Али је то највећи и најтежи задатак као што је наш сватјејши патријарх мало прије казао, јер ми нисмо до сада нигди имали усредоточене наше снаге, нисмо нигди имали нашег народног огњишта, код кога би нам се могла сва наша срца разгријати, и у једно осјећање народног живота слити.

А ко је томе крив? крива политика оних људи, који су сва наша обстојатељства тако понамјештали да ми у њима ослабимо и ослабљени свјест нашег позива и нашег народног задатка, свјест прошлости и будућности изгубимо.

С тога је деспот наш Ђорђе Бранковић као што сте о том чули, онолико година ни крив ни дужан, у мрачној тамници чамио; с тог је власт његова за неко време предана Монастерлији, као војводи србском; с тог је ова власт и у рукама архиепископа наши од дана на дан умаљана, док на послетку нису и с њега као с пера сву ту власт очерупали.

Немамо дакле, славни народе деспота, који би био кадар у нашој невољи под барјак србски, све нас Србље скупити; немамо војводе, који би био кадар народну нашу снагу на безопасност нама, на ужас непријатељем усредоточити; а права су нам у јавном животу изумрла и дубоко сарањена.

То је дакле онај важни и велики корак, који сад учинити треба; мртва она права, која су наши праоци србском својом крвљу заслужили, и која и ми и данас крв нашу проливајући тако исто, као и наши праоци, заслужујемо — морамо дубоком у гробу оживотворити, и оживотворења из гроба у живот наш увести. А на то нам треба озбиљне одважности, храбре

крјепости, јуначкога мужества, толико, колико свјести опште о томе, да ми ништа друго не чинимо, него оно што вам право наше, и вјечна божија правда доказује, што нам дух времена, препоручује, и дух народности налаже и дух будућност наше заповједа! Зар се ми нећемо на заповјест ову одазвати! Зар ћемо ми допустити, да у новом свом свету последњи и најмањи останемо? Ја осећам по вашем великом и силном одушевљену, да је дух великог и силног Душана нашег међу нама! Ја осјећам по вашој побожности к праоцима нашим, да је дух кнеза Лазара међу нама. Ја осјећам и видим и по вашим сузама да је дух последњег деспота Бранковића међу нама! Шта нам они заповједају да у овом великом часу слободе ћинимо?

Шта нам заповједа велики дух Душанов? заповједа да и ми велики будемо, да се слободни са слободним другим народима успоредимо, да никоме не допуштамо његову крв, која у жилама нашима тече, прљати и срамотити.

Оћете ли ви да будете достојни потомци великог Душана? Одговорите ви сами на то! Ако оћете, то морате свом силама тежити и корачати к оној величини, коју је он себи и народу своме међу народима нечувеним мужеством задобио.

Шта нам заповједа дух кнеза Лазара? Заповједа нам, да раздробљене и разкомадане оне част народа, које су се у несретној битки косовској једна од друге отуђиле, у једно скупимо и да на свакога онога, који би се од цјелости народа цјепао, вјечиту клетву бацимо!

Оћете ви да несретну погрешку Лазаревог времена поправимо? Ако оћете, то морате у свима вашим народним пословима сви као једна душа, дисати, сви као једно срце осјећати.

А шта нам заповједа дух сужнога деспота Бранковића? Заповједа да његово невино страдање, његово незаслужно сужанство осветите!

Оћете ли ви дух невиног деспота послушати? Кад оћете, а ви тражите таку освету која је достојна родног освјешеног јуначког народа, која ће се и пред људима и пред Богом за благодарнију сматрати, а ја мислин да нема благородније освете од тог: да на мјесто његово другог изберете.

Али који народ војводу бира, који народ оће војводу да има, тај народ мора бити јуначки, достојан војводе народ.

Оћете ли ви такови бити? кад оћете а ви се напите с Ајдукчесме воде, која тече кроз гробове, славни србских јунака, Ајдук-Вељка, Милош Обилића и други, пак ћете сви постати родољубиви, одвожни, мужевствени, као што су и они, у животу своме били и онда ћете се моћи с војводом вашим као јуначки народ с осталим свјетом јуначки успоредити.

Fordítása:

Mai nappal felvirradt májusunk elseje. Ma gyűltünk össze itt oly szépen, elmult hosszú idők után — először.

A sors talán úgy akarta, hogy ezen május elseje, ne legyen, valamint a többi népeknél is, — csak a napok számszerinti sorjában az első, — hanem nemzeti életünk első napjává váljék, mely esemény a mai körülményei közt ránk nézve a legfontosabb, minthogy nemzetgyűlésünkből fakadt. Miért gyűltünk mi itten össze? ti ezt valamennyien jól érezzitek, jól tudjátok, mert ezen zivataros és mozgalmas időkben azon jogok hiányát észrevettétek, melyek nélkül itten lehetetlen volna nemzeti életünk és semmiféle jövőnk sem lehetne; s az Önök megfigyelését valóban megerősítette Kátyánszki protoszingyel, aki bebizonyította, hogy azon privilégiumok, melyeket Önöknek felmutatott és melyeket én Önöknek felolvastam, nemzeti életünkben majdnem egészen elvesztek.

S kinek bűne az, hogy elvesztek? nem akarok sokat gondolkodni rajta, de azt mondhatom önök és az egész világ előtt, hogy nem volt a mienk. Mi mindazt, amit bárkinek is megigértünk, hűségesen teljesítettük; mi adott szerb szavunkat megtartottuk; de azok akik velünk a szerződéseket megkötötték, szavukat meg nem tartották s ígéreteiket nem teljesítették.

Az önkény vaskeze eltiport és lassanként megsemmisített jogainkat mélyen a földbe eltemette. Akarjátok-e ezen sírba juttatottat új életre fölkelteni? — ha akarjátok, akkor szükségtek van azon szellemre, mely képes a halottat életre kelteni, a szeretet, az egyetértés, az Isten szellemére.

Azonban ez a legnagyobb és a legnehezebb feladat, amint ezt imént érsekünk mondotta, mert eddig sehol sem gyűjtöttük össze erőnket, sehol sem volt nemzeti tűzhelyünk, melynél szíveink fölmelegedhettek és egy nemzeti érzéssé összeolvadhattak volna.

S kik mindennek okai? — azoknak a politikája, akik a mi helyzetünket olyanná tették, hogy abban elgyöngüljünk s elgyöngülve, multunk és jövőnk tudatát elveszítsük.

Ezért szenvedett a mi deszpotánk Brankovits György,[1] amint önök erről már hallottak, annyi éven át ártatlanul a sötét börtönben; emiatt adatott át hatalma ideiglenesen Monaszterlinek, mint szerb vajdának; ezen okból az érsekek hatalma is napról-napra csökkent, amíg végre tőlük is ezen hatalmat elvonták.

Nincsen tehát, dicső nemzetem, deszpotánk, aki szükségünkben minket összes szerbeket egy szerb zászló alá gyűjtene; nincsen vajdánk, aki képes volna nemzeti erőinket veszélytelenségünkre, az ellenség elrettentésére egyesíteni, pedig jogaink a közéletben kihaltak és mélyen el lőnek temetve.

[1] Ál-Brankovits volt, mert a Brankovits szerb fejedelmi család férfiágon kihalt.

Ez tehát azon fontos és nagy lépés, melyet most meg kell tennünk; azon elhalt jogainkat, melyeket őseink szerb vérükkel kiérdemeltek, s melyeket ma is őseinkhez hasonlóan mi is vérünkkel megszolgálunk, — mély sírjukból fel kell támasztanunk és életre keltve életünkbe bevezetni. Ehhez nékünk komoly elhatározás, a bátorság erénye, hős férfiaság kellenek, annyi, amennyit e tekintetben nekünk azon köztudat, hogy mi csak azt tesszük, amit jogaink és az örökké való igazság igazolnak, amit a kor szelleme ajánl és mire a nemzetiség szelleme kötelez és jövőnk szelleme megparancsol. Talán csak nem fogjuk parancsra ezt mellőzni! Vajjon megengedhetjük-e, hogy új világunkban utolsók és legkisebbek maradjunk? — Én érzem azonban, nagy és hatalmas lelkesedésünk folytán, hogy a nagy és hatalmas Dusan szelleme köztünk van! — Érzem őseink iránti kegyeletünk folytán, hogy Lázár fejedelem szelleme köztünk van! Érzem és látom az önök könnyei szerint, hogy az utolsó Brankovits deszpota szelleme köztünk van!

A szabadság ezen nagy pillanatában mit parancsolnak ők, hogy tegyünk? Mit parancsol a nagy Dusán szelleme? — azt, hogy mi is nagyok legyünk, hogy mint szabadok más szabad nemzetekkel egyenrangúak legyünk és senkinek meg ne engedjük, hogy ereinkben folyó vérünket beszennyezze, meggyalázza.

Akartok-e a nagy Dusán méltó ősei lenni? Feleljetek magatok erre! — ha akartok, akkor erre teljes erőtökkel kell törekednetek és azon nagyság felé haladni, melyet ő magának és a nemzetek sorában nemzetének hallatlan férfiassággal kiküzdött.

Mit parancsol nekünk Lázár Kenéz szelleme? — azt parancsolja nékünk, hogy a nemzet szétszaggatott és eldarabolt részeit, melyek a szerencsétlen koszovoi (rigómezői) ütközet után elidegenedtek egymástól, — egybegyűjtsük s mindenkire, aki a nemzet egészétől elszakadna, örök átkot vessünk!

Akarjátok-e Lázár korának szerencsétlen hibáját helyreütni? — ha igen, akkor összes nemzeti dolgaitokban csak egy lélekzetetek legyen és egy szívvel kell éreznetek.

S mit parancsol nékünk a fogságba vetett Brankovits deszpot szelleme? azt, hogy ártatlanul ért szenvedéseit és érdemetlen fogságát[1] megbosszuljátok!

Akartok-e az ártatlan deszpot szellemére hallgatni? — ha igen, akkor olyan bosszút keressetek, mely méltó egy hős bosszúálló nemzethez, s mely az emberek és Isten előtt hálásnak fog mutatkozni s azt hiszem, hogy nincsen hálásabb bosszú, minthogy az ő helyébe egy másik vajdát választtok.

[1] Brankovitsot a bécsi kormány internáltatta, miután jogtalanul kiadta magát a kihalt szerb fejedelmi család leszármazottjának és egy délszláv birodalmat akart felállítani a bécsi udvar megkerülésével. Az ál-Brankovits sohasem volt szerb deszpot.

De amely nemzet magának vajdát választ, s akarja, hogy vajdája legyen, annak hősnek, a vajdához méltónak kell lennie.

Akartok-e ilyenek lenni? — s ha akartok, akkor igyatok Ajduk kútjából vizet, mely a dicső szerb hősök sírjából Ajduk-Velyko, Obilits Milos s a többiekéből fakad, s valamennyien nemzeteteket szeretni fogjátok, hős férfiak lesztek, amint ők is azok voltak életükben s akkor egyenrangúvá válhattok vajdátokkal, mint hős nemzet, a világ többi népével.

Grujits Nikánor beszédében világosan kitűnik az összes szerbek egyesítésének gondolata.

A karlócai nemzetgyűlésen Grujits Nikánor előtt Kátyánszki Szergiusz protoszingyel mondott beszédet, ajánlva, hogy a régi privilégiumok alapján válasszanak maguknak patriarchát. A beszéd tartalmát csak egykorú résztvevők feljegyzéséből ismerjük.

105.

Karlóca, 1848 május 13.

Az 1848 május 13-ik és 15-iki nemzetgyűlésnek határozatai.

Egykorú nyomtatvány birtokomban.

Године 1848 1-га и слѣдуюћи дана Маія држанъ є у Карловцы по обште изявлѣной жельи одъ Нѣгове Єкселенціє Архіепископа и Митрополита Карловачкогъ Іосифа Раячића на совѣтованѣ сасвана скупштина народна; коя изъ опуномоћены Представника целога у Хрватской, Славоніи, Бачкой, Банату и осталой Унгарій живећегъ, Србскогъ Народа по репресентативной системи саставлѣна, — сматраюћи осбыльске околности времена, потребе и тегобе, себе є за Србскій Народный Соборъ конституирала, као такавъ прогласила, и слѣдуюћа заключила:

Народъ Србскій подъ изабранымъ овомъ приликомъ предсѣдателѣмъ, Нѣговомъ Єкселенц. І. Іосифомъ Раячићемъ, Архіепископомъ Карловачкимъ и Митрополитомъ народный соборъ започевши, са жалошћу опоминюћи се неправде, коя му є тымъ учинѣна, што є достоинство и чинъ поглавице народа Србскогъ Војводе и достоинство Патріарха Србскогъ у Аустрискимъ, Државама противъ учинѣны с Домомъ Аустрискимъ као Владателѣмъ Угарске и съ дружены Кралѣвина уговора укините и осећаюћи, да му є собственый поглаваръ за политично управлянѣ нужданъ и да є право, да се Митрополиту нашемъ стародостоинство Патріарха попрати, прогласіо є:

1-во. То право своє, и по томе є Нѣгову Єкселенцію Господина Іосифа Раячића, Архіепископа и Митрополита за Патріарха Србскогъ, а Господина Стефана Шупликца, Обрштера Огулинске регементе за войводу Србскогъ єдинодушно наименовао и изабрао.

Наставивши дана 3-гъ Мая Народный Соборъ своя дѣланя опрѣделіо є далѣ:

Осеѣаюѣи, да ни єданъ народъ позиву природногъ своъ опредѣленія за доста учинити и достоинству народногъ свогъ персоналитета складно се развити и изобразити не може, ако се све препоне, коєга у той одъ природе наложеной му дужности напредованя и усавршаваня, сметаю, не уклоне и све вериге, коя га као народъ имаюѣій свой єзикъ, совю Історію, прошлостъ и будуѣностъ вежу, не разрѣше, изяснюе се:

2-го. Србскій народъ за народъ политично слободанъ и независанъ подъ Домомъ Аустрискимъ и обштомъ Круномъ Угарскомъ.

Сматраюѣи на уговоре народа Србскогъ съ Домомъ Аустрійскимъ и Круномъ Угарскомъ учинѣне, и држеѣи, да се дана народу права безъ нарушеня исты уговора укинути не могу, и да є за постоянѣ и утврђенѣ Владательскогъ Престола найвеѣій ємацъ любовъ и приврженостъ народа кое се само испуненѣмъ обеѣаны народу права и распространенѣмъ слободе у духу времена, обдржати може, желя є народа Србскогъ да се:

3-ѣе. Сремъ съ Границомъ, Бараня, Бачка съ Бечейскимъ Диштриктомъ и Шайкашкимъ Баталіономъ, и Банат съ Границомъ и Диштриктомъ Кикиндскимъ, за Србску Войводовину прогласи.

Као што ни єдно тѣло наравномъ своъ опредѣленю складно развити се не може, кадъ су му удови раздѣлени, и као што ни єданъ удъ тѣла ніє на користъ него управо на штету тѣлу, ако ніє на своъ природномъ мѣсту: тако ни єданъ разкомаданъ народъ не може се ни матеріално, ни душевно, ни политично развити и довольно изобразити, докъ се у єданъ народъ не стопи, и єдно државно тѣло на темелю слободе и савршене єднакости не оснуе, зато:

4-то. Политичный Савезъ Войводине Србске съ Троєдномъ Кралѣвиномъ Хрватске, Славоніє и Далмаціє на темелю слободе и савршене єднакости признаe, съ тымъ, да се условія овога савеза на истомъ темелю израде и у животъ приведу,

Држеѣи да є нуждно, да се по начелима изречене слободе, независности и Државногъ савеза Войводовине Србске са Троєдномъ Кралѣвиномъ Хрватске, Славоніє и Далмаціє подъ Круномъ Угарскомъ наша међусобна отношеня опредѣле, наименовао є Народный Соборъ:

5-то. Єданъ Одборъ, даюѣи му Власть пуну, у име Народа уставъ предречены одношеня израдити и за потврђенѣ Народномъ Собору, — све нуждно и потребно за постигнуѣе гореизреченне цѣли и намере разполагати, Народный Соборъ у свако доба по потреби и околностима времена сазвати, и єданъ постоянный одборъ одъ неколико лица између себе изабрати, кой ѣе непрестано овде

се бавити, желѣ народа и тегобе примати и за Народный Соборъ у редъ доводити.

Одборъ се тай состой изъ слѣдуюћи особа :

Андріе Бирра изъ Вуковара.
. . . Райћъ, Парохъ, изъ Сивца
Николай Путникъ, Капетанъ изъ Шайкашкога Баталіона.
Гаврилъ Николићъ изъ Ђурђева.
Петаръ Томашевићъ изъ Стары Бановаца.
Ђорђе Новићъ изъ Каменице.
. . . Моловићъ изъ Руме.
Трифунъ Младеновићъ изъ Ирига.
Светозаръ Милутиновићъ изъ Суботице.
Петаръ Стойшићъ изъ Сенте.
. . . Деспинићъ изъ Ковина.
Никола Томашевићъ изъ Кленка.
Ђорђе Ђурковићъ из Осека.
Мойсіе Георгіевићъ изъ Осека.
Ѳома Димићъ изъ Томашеваца.
Михаилъ Крестићъ изъ Тители,
Ѳома Сарайлићъ изъ Жабля.
. . . Крестићъ изъ Загреба.
Коста Іовановић изъ Митровице.
. . . Радосавлѣвићъ изъ Сомбора.
Тея Димићъ изъ Баваништа.
Стеванъ Ристићъ изъ Карловаца.
Александеръ Стоячковићъ изъ Карловаца.
Сима Радинъ изъ Новога Села.
Марко Дракулићъ изъ Ченте.
Евгеніе Арсеніевићъ изъ Орловата.
Стеванъ Бекићъ изъ Перлеза:
Јованъ Станковићъ изъ Фаркаждина.
Ђорђе Варсанъ изъ Панчева.
Яков Игнятовићъ изъ Чобанца.
Јованъ Суботићъ изъ Пеште.
Ђорђе Стояковићъ изъ Пеште.
. . . Койчъ изъ Будима.
Іованъ Хаџићъ изъ Новога Сада.
Александеръ Костићъ изъ Новога Сада.
Ђорђе Стратимировићъ изъ Новога Сада.
. . . Иванчевићъ изъ Карловца.
Васа Кавићъ изъ Петринѣ.
. . . Василѣвићъ изъ Оршаве.
Ђорђе Пантелићъ изъ Земуна.
. . . Недельковићъ изъ Беле Цркве.
Ђорђе Мушицки изъ Сентъ-Томаша.

. . . Манойловићъ изъ Сент-Томаша.
Єфта Васићъ изъ Црепае.
Петаръ Нинковићъ изъ Буковца.
Арсеиіе Коларски отъ Србско-Банатске регименте.
Димитрие Завишићъ отъ Србско-Банатске регименте.
Гая Писаровићъ изъ Шайкашкогъ Баталіона.
Коста Константиновићъ, Парохъ изъ Перлеза.

Осећаюћи найскренію и найистинитію любовь с' проћу Влашкогъ народа и срдачно се радуюћи свакомъ напредку ньине народности, и желећи, да и ньинъ народъ постане народъ, и да се узпореди са другимъ народима, мысли овай народный Србскій Соборъ, да смо ми Срби као ньина верна и права Браћа дужни ньи у ньиномъ народномъ препорођеню подпомагати, очекуюћи исту узаймну любовь одъ ньи: зато одъ нашегъ Краля молимо:

6-то. Да се Влашка народна самосталностъ у духу слободе у духу народности изрече и обезбѣди.

Опредѣливши одборъ кои ће по околностима времена народный Соборъ сасвати опредѣлюе се, да се:

7-мо. Заказаный за 15-тый Май т. г. Србскій Народный Саборъ не држи.

Имаюћи Народъ Србскій подпуну и неограничену властъ са народнымъ добромъ своимъ разполагати, и знаюћи, да се народна дѣла безъ трошка оправляти не могу опредѣлюе:

8-мо. Да предреченый Одборъ у согласію са Нѣговомъ Святости Србскимъ Патріархомъ и народногъ фонда Ассистентима има властъ потребну суму новца изъ Народне Кассе дићи, съ тимъ условлѣмъ, да се рачунъ о изданомъ новцу Народномъ Собору после преда, и да се новацъ само на найнуждніа дѣла целогъ нашегъ народа тичућа се употреби.

Желећи ови наше желѣ обистинити и у животъ привести, дае се:

9-то. Истомъ Одбору Властъ, да у споразумлѣню Нѣгове Святости нашегъ Патріарха еданъ Одборъ изъ целогъ нашегъ народа одма наименуе, кой ће желѣ ове Нѣговомъ Величеству поднети и Хрватскомъ Собору сообштити.

Примивши позивъ наше Славенске Браће изъ Ческе, у комъ насъ на обште вѣће славенски у Аустріи живећи народа у Златный Прагъ ради споразумлѣня обшты наши славенски интересса позивлю, дае се далѣ:

10-то. Истомъ Одбору властъ, да еданъ Одборъ одъ стране нашегъ народа за то Вѣће наименуе, кои ће интерессе нашегъ народа тамо заступати.

Fordítása:

1848 május 13-án és a következő napokon tartatott Karlócán a [szerb] nemzet kinyilvánított általános óhajára és Rajacsits József

érsek és metropolita őexcellenciája által tanácskozás céljából összehívott nemzetgyűlés; mely a Horvátország, Szlavónia, Bácska, Bánság és Magyarország egyéb részeiben lakó összes szerb nemzet teljhatalmú képviselőiből, a képviseleti rendszer alapján egybeállíttatott, s tekintetbe véve az idő komoly körülményeit, szükségleteit és nehézségeit, — önmagát a szerb nép nemzetgyűlésének nyilvánította és megalakulva a következő határozatokat hozta:

A szerb nemzet Rajacsits József ő excellenciája, karlócai érsek és metropolita ezen alkalomra megválasztott elnök vezetése alatt, megkezdvén a nemzetgyűlést, szomorúsággal emlékezett meg azon jogtalanságokról, melyek azáltal ejtettek, hogy az osztrák államokban a szerb nemzet fejeinek a szerb vajda és a szerb patriarcha méltósága és jellege, az osztrák, mint Magyarország és vele kapcsolatos királyságainak uralkodóházával kötött szerződés ellenére megszüntettek és érezvén politikai kormányzatú saját államfővel bírandó szükségét és valamint metropolitánkat a régi patriarchai méltósággal felruházni óhajtván, kinyilvánította:

1-ször. Azon jogát, mely alapján *Rajacsits József ő excellenciáját, érseket és metropolitát szerb patriarchává és Suplyikác István ezredes urat az ogulini ezredből, szerb vajdává egyhangúlag kinevezte, illetve megválasztotta.*

Május 15-én folytatólag a szerb nemzetgyűlés továbbá elhatározta:

Azon tudatban, hogy egy nemzet sem képes természetes kijelölt hivatásának eléggé megfelelni és nemzeti egyéniségének méltóságát összhangzóan kifejleszteni és kiművelni, ha mindazon akadályok, melyek azt a haladás és tökéletesség iránti a természet által reárótt kötelességében megzavarják, — el nem háríttatnak, — s mindazon kötelékek, melyek a nemzetet, saját nyelvével, történetével, multtal és jövővel bírván, — lekötik, fel nem oldatnak, — kimondatik:

2-szor. *Hogy a szerb nemzet az osztrák ház alatt a magyar korona közös kötelékében, politikailag szabad és független nemzet.*

Tekintettel a szerb nemzetnek az osztrák házzal és a magyar koronával kötött szerződésekre s azon meggyőződésben, hogy a nemzetnek adott jogok az illető szerződések megszegése nélkül meg nem szüntethetők és hogy az uralkodóház trónjának fennállása és megszilárdítása tekintetében a nemzet szeretete és ragaszkodása, melyek csak a nemzetnek megígért jogok teljesítése és a kor szellemének megfelelőleg, a szabadságok kiterjesztése által tarthatók fenn, a szerb nemzet óhajtása, hogy:

3-szor. *Szerémség a határőrvidékkel, Baranya, Bácska a becsei kerülettel és a csajkás zászlóaljjal, a Bánság a határőrvidékkel és a kikindai kerülettel, szerb vajdasággá nyilváníttassék.*

Valamint egy test sem képes természetes rendeltetéséhez képest harmonikusan kifejlődni, ha tagjai elválasztattak, s valamint egy tag sincsen hasznára a testnek, hanem egyenesen kárára, ha nincsen természetes helyén: épúgy egy széttagolt nemzet sem képes anyagilag,

szellemileg, politikailag kifejlődni és eléggé művelődni, amíg egy nemzetté nem olvad és nem alapít a szabadság és teljes egyenlőség alapján egy államtestet, azért:

4-szer. *A szerb vajdaságnak a horvát-szlavón és dalmát egyesült hármas királyságokkal való politikai szövetsége a szabadság és teljes jogegyenlőség alapján azzal ismertetik el, hogy ezen szövetség föltételei ugyanazon alapon kidolgoztassanak és életbeléptessenek.*

Szükségesnek tartván, hogy a kinyilvánított szabadság, függetlenség elvei alapján, valamint a szerb vajdaságnak a magyar korona alatt levő horvát, szlavón és dalmát egyesült három királyságokkal való szövetség értelmében, a mi kölcsönös viszonyunk rendeztessék, — a nemzetgyűlés kinevezett:

5-ször. *Egy teljhatalommal felruházott bizottságot, hogy a nemzet nevében az előbb fölemlített föltételek alapján egy alkotmánytervezetet kidolgozzon és a nemzetgyűlés jóváhagyása miatt, — minden szükségest, fönnebb megjelölt célok és szándékok elérésére, megtegyen — a nemzetgyűlést mindenkor a szükség és körülményekhez képest összehívja és egy állandó bizottságot kebeléből válasszon, mely állandóan fog működni, a nemzet óhajait és panaszait átvenni és a nemzetgyűlés tárgysorozatába fölvenni.*

Ezen *bizottság* a következő tagokból állíttatik össze:

Birra András Vukovárról.
Raits . . . plébános Szivácról.
Putnik Miklós kapitány a csajkás zászlóaljból.
Nikolits Gábor Gyurgyevóból.
Tomasevits Péter Ó-Banovcéről.
Nóvits György Kamenicáról.
Molovits . . . Rumáról.
Mladenovits Trifun Iregről.
Milutinovits Szvetozár Szabadkáról.
Sztojsits Péter Zentáról.
Deszpinits . . . Kubinról.
Tomasevits Miklós Klenakról.
Gyurkovits György Eszékről.
Georgievits Mózes Eszékről.
Dimits Tamás Tomasevácról.
Kresztits Mihály Titelről.
Szarajlits Tamás Zsablyáról.
Kresztits . . . Zágrábból.
Jovánovits Koszta Mitrovicáról.
Radoszávlyevits . . . Zomborból.
Dimits Teja Bavanistéről.
Risztits István Karlócáról.
Sztojácskovits Sándor Karlócáról.
Rádin Szima Novoszelóról.

Drakulits Márk Csentáról.
Arszenijevits Eugen Orlovátról.
Bekits István Perlezről.
Sztankovits János Farkasdinról.
Varszán György Pancsováról.
Ignyátovits (Jakab) Csobáncról
Szubotits János Pestről.
Sztojákovits György Pestről.
Kojits ... Budáról.
Hadsits János Újvidékről.
Kosztits Sándor Újvidékről.
Sztratimirovits György Újvidékről.
Iváncsevits ... Karlócáról.
Kávits Vásza Petrinyéről.
Vaszilyevits ... Orsováról.
Pantelits György Zimonyból.
Nedelykovits ... Fehértemplomból.
Musicki György Szenttamásról.
Manojlovits ... Szenttamásról.
Vászits Jefta Crepajáról.
Ninkovits Péter Bukovcéről.
Kolarszky Arzén a szerb-bánsági ezredből.
Zavisits Demeter a szerb-bánsági ezredből.
Piszárovits Gaja a csajkás zászlóaljból.
Konsztantinovits Koszta, plébános Perlaszról.

Az oláh nemzet iránt érzett legőszintébb és legigazabb szeretettől áthatva és szívből örülvén nemzetiségük minden haladásának s óhajtván, hogy az *ő* népük is nemzetté váljon s más nemzetekkel egyenjogúvá tétessék; ezen szerb nemzetgyűlés azt véli, hogy mi szerbek, mint hű és igaz testvéreik, kötelességünk őket nemzeti újjászületésükben támogatni, elvárván tőlük ugyanazt a kölcsönös szeretetet: s ezért kérjük királyunktól:

6-szor. *Hogy az oláh nemzeti önállóság a szabadság és nemzetiség szellemében kimondassék és biztosíttassék.*

A végrehajtó bizottságnak, mely az időkörülményekhez képest a nemzetgyűlést össze fogja hívni, meghagyatik, hogy:

7-szer. *Az ezen évi május 27-ikére kiírt szerb nemzeti kongresszus meg ne tartassék.*

Minthogy a szerb nemzetnek jogában áll nemzeti javaival teljes és korlátlan hatalommal rendelkezni, s annak tudatában, hogy a nemzeti ügyek költség nélkül nem kezelhetők, elhatározzuk:

8-szor. *Hogy a fönnebb említett bizottság a szerb patriarcha őszentségével, valamint a nemzeti alapok kezelőivel egyetértően, — fölhatalmaztatik a nemzeti pénztárból a szükségelt összegeket fölvenni, oly föltétellel, hogy a kiadott*

összegekről a nemzetgyűlésnek utólag elszámoltassék, s hogy ezen összegek nemzetünk csakis legszükségesebb közügyeire felhasználtassanak.

Óhajainkat megvalósítani és életbeléptetni kívánván:

9-szer. *Ezen bizottság felhatalmaztatik, hogy patriarchánk őszentségével egyetértően, — egy bizottságot a szerb nemzet kebeléből kinevezzen, mely ezen óhajokat Őfelsége elé viszi és a horvát országgyűléssel közleni fogja.*

Szláv cseh testvéreink meghívására, kik minket Prágába, az Ausztriában lakó szlávok közös tanácskozására közös szláv érdekünk megállapítása végett meghívnak, felhatalmaztatik:

10-szer. *Ugyanezen bizottság, hogy nemzetünk kebeléből ezen gyűlésre egy bizottságot kinevezzen, mely ottan nemzetünk érdekeit képviselni fogja.*

Jegyzet. Az 1848-iki május 13-ik és 15-iki kárlócai határozatok jellege forradalmi. A magyarországi szerbek Dél-Magyarország területéből egy vajdaságot akartak kihasítani és ezen tartományt szerb uralom alá helyezni egy választott vajda alatt, melyben a szerbség önálló független nemzetet képezett volna, noha ezen tartományban a szerbek az összlakosságnak csak harmadát képezték vala. A szerb nemzetgyűlés régi kiváltságaira hivatkozott, melyeket a Habsburg-házzal és a magyar koronával állítólag szerződés útján kötött. Ilyen szerződés azonban nem létesült, mert az I. Lipót császár által ígért biztosítékok a Balkánon lakó *szerb, albán és bolgár népeknek és azok lakóhelyeire szólt;* Lipót császár levelei nem voltak „behívólevelek" épen ellenkezőleg, a császár felhívta a szerbeket, hogy ne hagyják el lakóhelyeiket;[1] — s minthogy az osztrák segély késett és a törökök könyörtelenül pusztították Szerbiát, lakosait öldösték, — III. Arzén patriarcha népével 1690-ben Magyarországba menekült, hol *mint „hospites, exules"-ek ideiglenesen letelepítettek;* a császár azonban *visszatelepítésüket megígérte.* A Lipót császár által ígért kiváltságok nem szóltak tehát Magyarország területére és nem képezhették jogilag alapját egy Dél-Magyarországon alakítandó szerb tartománynak.

106.

Karlóca, 1848 május 13.

Kiáltvány az 1848 május 13-iki szerb nemzetgyűlés üléséből, melyben a patriarcha és szerb vajda megválasztása a szerb néppel tudatik.

Közölve a Szrpszke Novine 1848 41. és a Branik 1888 52., valamint a Szveobste Jugoszlavenszke i Szrbszke Narodne Novine 1843. 43. számában.

Народе!

Са помоћю великога Бога скупили смо се, као што нисмо од сто година, и учинили смо дјело, какво од сто година не учинисмо. Улисмо привилегијама живот и дасмо писмену дух.

Данас оживи на ново достојанство патријарха србског; данас избрасмо војводу србског; као што нам цареви право за проливену крв срца нашег заслужено даше. Први пут по-

[1] „Lares vestros, culturamque agrorum non deserite."

јависмо данас као народ, од како смо као тај, пре сто година појављивати се престали. И све учинисмо по закону, у миру, у поредку, као просвјештен народ, као верни подайници, као права браћа између себе..

Дан 1-ога маја 1848 остаће знаменит у историји народа србског: гледајмо да остане у толико светал, у колико је важан! да се блиста толико умереношћу, колико крепошћу! да се одликује толико правдољубијем, колико правољубијем.

Народе! овај наш поступак јави ће се таки светлом нашем цару и краљу Фердинанду, који је у најновије време показао, да своје народе тако љуби, као други давнашњи владалац ни један.

Он ће за цело заслуге наших предкова и једновременика уважити и данашње дело наше венцем царске милости увенчати. Та његови су предци дали право, а унуци обдарених послужили су се истим.

Благоутробній Фердинанд утешио је Аустријанце, утешио је Чехе, утешио је Мађаре, утешиће заиста он и најверније њему Србе!

Народе! Племенито си почео права своја тражити, гледај, да ти конац дело украси! почео си сложно, продужи и окончај у љубави и миру са браћом и сународницима! Почео си са одвожењем, продужи стрпљењем! Почео си жарко, продужи смислено!

Народе! Жеље твоје доведене ће бити у ред, и како ту буде, сутра или прекосутра састаћемо се опет, и сви ћемо се договорити, шта ћемо и како ћемо ствари уредити.

Међутим нека је сваки спокојан и миран; и нека сваки помисли, да се поступци његове не само на његову чест или безчестије, него на чест безчестији народа у данашњем дану носе.

Град овај примио је нас као госте и пријатеље, зато сигурност његова, мир и поредак у њему нека свима на срцу лежи.

Народе! Ми што иштемо, што тражимо, тражићемо путем правице и закона. Правда је смелнији помоћник а ми ту на нашој страни имамо. Ми јесмо и остајемо верни поданици нашега цара, краља и отца Фердинанда; тражимо само своје, а нећемо да дирамо у туђе; ми се оснивамо на права и иштемо правду! Зато:

Народе! радуј се свом патријарху, и своме војводи, и гледај да достојанство овог великог дела ничим не умалиш!

Да живи цар и краљ Фердинанд! Да живи патријарх Јосиф Рајачић! да живи војвода Стеван Шупликац!

У Карловци 1. Мај 1848, из скупштине народне. (Следују подписи.)

Fordítása.

Nemzet!

Isten segedelmével egybegyűltünk száz év óta ismét s olyan művet teremtettünk, amilyent száz év óta sem. A privilégiumokba életet leheltünk és lelket öntöttünk az írásba.

Ma éledt fel újra a szerb patriarchai méltóság; ma választottuk meg a szerb vajdát; amint ezen jogot a császárok kiérdemelt szívünk vére fejében megadták volt. Ma először jelentkeztünk mint nemzet, amióta mint ilyen száz év előtt megszűntünk.

S mindezt törvényes úton tettük, békésen, rendben, mint felvilágosodott nemzet, mint hű alattvalók mint igaz testvérek, a magunk erejéből.

Az 1848-ik május 13-ika emlékezetes marad a szerb nemzet történetében: nézzük, hogy olyan szent maradjon, amilyen érdemleges! tündököljön mérsékeltség és erő által; tűnjön ki igazság- és jogszeretet által.

Nemzet! ezen tényünk azonnal Ferdinánd felséges császárunk és királyunk tudomására fog hozatni, aki a legutóbbi időben megmutatta, hogy népeit olyannyira szereti, amint a néhai uralkodók közül egy sem.

Ő mindenesetre méltányolni fogja őseink és kortársaink érdemeit és mai művünket a császári kegy koszorújával körülfonni. Hiszen ősei adták meg a jogokat és unokái éltek velök.

A jóságos Ferdinánd megnyugtatta az osztrákokat, a cseheket, megnyugtatta a magyarokat, meg fogja igazán nyugtatni a hozzá leghívebb szerbeket is.

Nemzet! Nemesen kezdted meg jogaidat keresni, — nézzd, hogy a vég is művedet ékesítse. Egyetértően kezdted meg, folytasd és fejezd be szeretetben és békében a testvérekkel és fajtársakkal. Megkezdted határozottsággal, folytasd türelemmel! Megkezdted hevesen, folytasd eszesen!

Nemzet! Óhajaid rendbe fognak hozatni, s holnap vagy holnapután ismét össze fogunk jönni, s valamennyien meg fogjuk beszélni, hogyan és miképen fogjuk dolgainkat elintézni.

Ezalatt mindenki békésen és nyugodtan viselkedjék; s mindenki gondolja meg, hogy a ténykedései nemcsak az ő becsületét vagy becstelenségét, hanem a nemzet becsületét vagy becstelenségét is érintik.

Ezen város minket vendégeinek és barátjainak fogadott, ezért biztonságát, békéjét s a rendjét mindenki szívén viselje.

Nemzet! Amit mi kérünk és keresünk, jogos és törvényes úton tesszük. A jog alkalmasabb segítőtárs és az ami részünkön van. Mi vagyunk és maradunk Ferdinánd császárunk és királyunk hű alattvalói; csak a magunkét keressük és mások jogait nem bántjuk; mi a jogra támaszkodunk és jogot kérünk. Ezért:

Nemzet! Örülj patriarchádnak és vajdádnak és gondod legyen, hogy ezen nap méltóságát mivel sem kisebbítsd.

Éljen Ferdinánd császár és király! éljen Rajacsits József patriarcha! éljen Suplyikác István vajda!

Karlócán 1848 május 13-án, a nemzetgyűlésből.

107.

Karlóca, 1848 május 13.

Radovánovits Péter, Tenka Sztefánovits István szerbiai igazságügyi osztályfőnököt értesíti a karlócai népgyűlés eseményeiről.

Másolat. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakra vonatkozó okmányok, 170. lap.

Данас је најторжественији дан за Србе Аустријске. По призивању Св. Духа скупљен народ србски до 2—3 хиљаде људи једногласно избере себи за војводу Генерала од Шупљикац; па потом и патријарх, садашњи Архијепископ и Митрополит Карловачки, Рајачић. Мало се је инатило са деспотом или војводом, но скупштина постојено при свом избору остане. — По учињеном избору прангије су огласиле, са лупањем звона и појањем: „Сей день, єгоже сотвори Господъ, розрадуємъ ся и возвеселим ся в'онъ, и многая лѣта!“

Ово је најопасније може бити и за цело србство, да је тако одушевљен народ србски одбацио паметнуту комисију Чарнојевића (или мађара) и пре собора, данас његову прокламацију у скупу јавно спалио, и на позив његов не хотео ићи, зато што није тео одобрити, да се преки суд укине . . .

Fordítása:

Az ausztriai szerbek legünnepélyesebb napja volt ma. A szent áldás után a mintegy 2—3000 főnyi egybegyűlt nép egyhangúlag megválasztotta Suplyikác tábornokot szerb vajdául és utána a jelenlegi karlócai érseket patriarchává. A deszpoti azaz vajdai méltóság körül voltak ugyan bajok, — de a nemzetgyűlés rendületlenül választása mellett kitartott. A megtörtént választás után a mozsarak eldördültek, a harangok zúgtak, stb.

Az egész szerbségre súlyos következményei lehetnek, hogy a fellelkesült szerb nép elvetette Csernovits (illetve a magyarok) kommisszióját és a gyűlés előtt ma proklamációját[1] nyilvánosan elégeté, meghívását nem fogadván el, mivel nem szüntette be a statáriumot.

[1] Csernovits 1848 május 11-iki proklamációjáról van szó; lásd a 99. számot a 190. lapon.

108.

Pétervárad, 1848 május 13.

Hrabowsky szerémi főhadparancsnoknak István főherceghez intézett jelentése, melyben a délvidéki szerb mozgalom céljait ismerteti.

Másolat. Budapest, O. L. Külügym. 1848. 6. eln. sz.

Präsidiale 1848 Nr. 454.

Ich habe schon längere Zeit zu bemerken die Gelegenheit, wienach unter der slavischen Bevölkerung ganz Slavoniens und namentlich der Militärkommunitäten und des jenseits der Donau gelegenen Bácser Komitat, wozu auch der Bezirk das Tschaikisten Bataillons gehört, eine gefahrdrohende Aufregung und Gährung besteht, deren Demonstrationen aber bisher sich nur auf eine offen ausgesprochene Antipathie gegen das Ungarthum beschränkte, hie und da in Gewalttätigkeiten gegen die Magistrate ausartete, und durch meine Massregeln immer bald beschwichtiget wurde.

Nun aber erscheint heute ein sehr verlässlicher Vertrauter bei mir, welcher in Handelsgeschäften seit vielen Jahren in sehr naher Berührung mit Servien steht, und gibt mir über den Geist, über die eigentlichen Motive und Tendenz der Bewegung folgende Details:

Servien in Übereinstimmung mit den bosnischen Christen und selbst einem Theil der dortigen türkischen Bevölkerung (welche wie bekannt, blos Türken gewordene Slaven sind) in Übereinstimmung ferner mit Kroatien und Slavonien, *hat die Absicht die Türken aus Servien zu verjagen, und sich sammt Bosnien von der Pforte los zu reissen.* Zu gleicher Zeit sollen die Kroaten und Slavonier vereint mit einigen slavonischen Komitaten Ungarns, namentlich mit Banat und dem Bacser Komitat, sich nicht nur von Ungarn, sondern von der ganzen österreichischen Monarchie lossagen, und mit Hilfe der Serbier, sich alles in gedachten Ländern liegenden Festungen mit List oder Gewalt bemächtigen. *Alle diese Länder vereinigt, werden dann ein selbsständiges Königreich constituiren.*[1]

Nach Aussage und Versicherung dieses meines Vertrauten (ein Serbe, welcher eben aus Belgrad kommt) sind alle Massregeln zur Ausführung des vorerwähnten Planes bereits getroffen.

Servien soll im Besitze von einmalhunderttausend Gewehren und 150 Kanonen sein, von deren Existenz der Pascha in Belgrad nichts weis.

Eine Conscription für alle Truppengattungen ist im ganzen Lande voll auf beschäftigt, und es steht bereits jeden Moment

[1] Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. V. 25/a., b.

seinen Brüdern in Bosnien oder auf unseren Gebiethe zu Hilfe zu eilen.

... Abgesehen von der erprobten Verlässlichkeit desselben, die Indicien welche auftauchen, nicht wenig für die mehr oder mindere Wahrscheinlichkeit seiner Aussagen sprechen, und dass, für ein ähnliches unternehmen, *bei der Abwesenheit der Regimenter, und dem fühlbaren Mangel sonstigen Militärs, diess allerdings der günstigste Moment wäre.* Dass die diesseitigen Serben auf irgend eine Stütze mit Sicherheit rechnen, beweist nicht nur ihr täglich schrankenloseres Benehmen, sondern auch der fernere Umstand, dass bei der heute im Carlovitz abgehaltenen Vorbereithung für die Congregation, eine grosse Anzahl jenseitiger Servianer gegenwärtig war, welche, wie E. Kais. Hoheit aus der anverwahrten Anzeige des Semliner Militär-Commandos[1] gnädigst ersehen wollen, aus Neugierde? diese Reise unternommen haben, dass ferner bei dieser Vorberathung Oberst Suplikatz des Oguliner Regiments zum Wojwoden und der Karlowitzer Erzbischof zum Patriarchen der diesseitigen griechisch nicht unirten Serben vorläufig gewählt wurde, und dass endlich *ein Redner der Belgrader Deputation laut und öffentlich in Namen der Servischen Nation erklärt hat, dass im Falle ihre Brüder diesseits es wünschen sollten, ganz Servien wie ein Mann aufstehen, und ihnen zu Hilfe eilen werde.*

Indem ich mich verpflichtet fühle E. Kais. Hoheit diese Umstände zur hohen Kenntniss zu bringen, füge ich die Versicherung bei, dass ich nichts versäumen werde, um mit den zu Gebothe stehenden geringen Mitteln, diesen Bewegungen zu begegnen ...

109.

Zimony, 1848 május 13.

Ungerhofer tábornok és zimonyi parancsnok jelenti, hogy számos fegyveres szerbországi a karlócai szerb nemzetgyűlésre utazott.

Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. V. 25/a. Präsid. Nr. 454.

Copia Prs. Nr. 108.

Semliner Militär Kommdo.

An Ein hohes k. k. Slavonisch-Syrmisches General Commando Präsidium. Semlin 12. Mai 1848.

Seit einigen Tagen sind von Serbien zu verschiedenen mahlen, theils einzelne, und theils zu zwei bis 3 Personen, von mehr als 50 Menschen mit Pässen versehen, theils nach Carlowitz, und theils nach Neusatz mit und ohne Waffen, mehr aber ohne den

[1] Ungerhofer tábornok jelentése Zimonyból, 1848 május 13-án.

letzteren herübergetretten, welche häufige Übertritte vermuthen lassen, dass viele von diesen Reisenden wahrscheinlich wegen den zu Carlowitz abgehalten werdenden griechischen National Congress aus Neugierde diese Reise unternommen haben.

Ich beeile mich daher dieses Einem hohen k. k. General Commando Präsidium mit dem ehrfurchtsvollen Bemerken anzuzeigen, dass ich wegen Mitnahme der Waffen aus dem Grunde keinen Anstand nehmen konnte, weil die Reisenden mit denselben auch bisher herübergetreten waren, und nach den bestehenden Vorschriften die Abfolgung derselben nur bei den jenseitigen Flüchtlingen erbothen ist...

Hrabowsky főhadikormányzó 1848 május 13-án gróf Latour és István nádornak is jelentést tett a karlócai szerb eseményekről. Már előbb jelentette, hogy Szerémségben és a csajkáskerületben magyarellenes hangulat keletkezett.

Szemere Bertalan belügyminiszter ennek folytán elrendelte, hogy a szerbiai határ szigorúan ellenőriztessék és hadiállapotba helyezendő. A gyanusakat elfogatni rendelte, a külföldi lapokat eltiltotta, a sajtót ellenőriztette, stb. „mert a hazát meg kell menteni minden áron". (Kr. A. Sl. G. K. 1848. V. 34.)

110.

Karlóca, 1848 május 13.

Steiger hadbíró, karlócai kapitány-polgármester jelentése az 1848 május 13-án tartott szerb nemzetgyűlésről.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. V. 24. Präs. Nr. 465. Beakt. május 15.

Reservat N. 21.

An ein hochlöbliches k. k. slavonisch-syrmisches General-Commando Praesidium zu Peterwardein!

Schon seit vorgestern strömen hier g. n. u. Glaubensgenossen zur Berathung für den bevorstehenden National Congress zusammen.

Nicht nur die Deputierten, sondern ungleich mehr Nichtdeputierte und insbesonderes junge Leute aus Belgrad befinden dermalen hier wo sie vermuthlich noch mehrere Tage verweilen werden.

Die Serbier und selbst einige Semliner gehen heute mit Pistolen und Handschar bewaffnet herum, allein diese in Serbien übliche Sitte dürfte so mehr als gleichgültig erscheinen, da unter den Serbiern der allgemein geachtete greise Erzprister Nenadovich, der Senator Zuban und der Polizei-Commissaire Wukailowich sich befinden, welche sicher gute Aufsicht über ihre Leute handhaben werden.

Gestern liessen sich verschiedene Redner, meistens Theils junge Leute mit Reden hören, welche die Nationalität deren versuchte Unterdrückung durch die Ungarn die Nationalsprache die verliehenen Privilegien betreffen, auch wurden Deputationen nach Neusatz abgesendet um den königl. Commissair von Csernovich zu bewegen, dass er das Standrecht zu Neusatz einstelle.

Da der gewünschte Erfolg nicht erziehlt werden konnte, hat man Karlowitz zum Versammlungsorte ausersehen, wohin auch heute viele der zu Neusatz gewesenen Antheilnehmer kamen. Heute noch vor acht Uhr traten Redner, darunter auch Serbier auf, deren die Meisten, insbesonderes der Erzprister von Schid die Leute zur Ruhe, Mässigung und Ordnung aufforderten. Eine Proclamation, welche Herr von Csernovich hieher gesendet hatte, wurde auf dem Platze neben den Brunnen öffentlich durch den serbischen Beamten Demeter Stanimirovich, der früher zu Pancsova als Handelsmann etablirt war, verbrannt. Um 9 Uhr bewegte sich eine Menschenmenge von 2000 bis 3000 Seelen in die Kathedralkirche zur Anrufung des heiligen Geistes, darnach aber in den Hofraum der erzbischöfflichen Residenz, dort forderte zuerst der Notair aus Kamenitz Bellanovich die Versammlung zur Ruhe, Einigkeit und Ordnung mit dem Beisatze auf, dass man durch vernünftige Bitten Alles erreichen könne. Se. Exzellenz der Herr Erzbischof von Rajacsits hatte im Gange des ebenerdigen Hofgebäudes Platz genommen, wurde aber auf den daneben befindlichen Sandhaufen genöthigt, wo er gleich beim Beginn seiner Anrede die Versammlung aufmerksam machte, man habe ihn vom festen Grund auf den Sand genöthigt, worauf man mit Erfolg kein Gebäude bauen könne. Nach derselben Ermahnung wie es Bellanovich gethan, nach den ersten Worten „finster ist die Zukunft, der Schritt den Ihr wagt ist in Gottes Händen, Gott gebe, dass er glücklich ende“ hatte man den Himmel aus der Kirche gebracht und führte Se. Exzellenz in den erwähnten Gang auf die daselbst aufgebrachte Erhöhung zurück.

Nun begann der Protosingjel Kacsanszky zu reden, er entwickelte die Verdienste der illyrischen Nation, und als die Sprache auf die Patriarchen kam, wurde seine Exzellenz, der Herr Erzbischof von Rajacsits einstimmig zum Patriarchen ausgerufen. Nach vom Letztern ertheilten Segen, hat der Protosingjel Gruits die der illyrischen Nation ertheilte Privilegien vorgelesen, und hatte noch nicht geendet, als Alles schrie, es soll ein Woiwoda gewählt werden.

Se. Exzellenz suchte die Versammlung zu bewegen, die Wahl auf den 15-ten Mai zu verlegen, allein dieser Antrag fand durchaus keinen Anklang. Er hat hierauf zum Woiwoden als in der Nation hochgestellte Männer und Krieger vorgeschlageu, den Herrn Feldmarschallieutenant von Schifkovich, die Herrn General Majore

von Theodorovich, dann den Herrn Obersten von Suplikatz und Jovich. Die Wahl traf den Herrn Obersten von Suplikatz, der bei den Gränzern insbesonders als ein in jeder Beziehung ausgezeichnet würdiger Mann bekannt ist.

Nun erfolgte von Seite der Serbier ein Freidenschiessen aus den Pistolen, während die Geistlichkeit das Lied „Viele Jahre" anstimmte, das Glockengeläute begann und Alles begab sich in die Kathedralkirche, dort erfolgte das erste Dankgebet für Se. Majestät unsern allergnädigster Kaiser und König, darauf für die vier Patriarchen und das letzte für den neuen Patriarchen Se. Exzellenz den Herrn Erzbischof von Rajacsits.

Dem Vernehmen nach wird am 15-ten Mai eine Deputation gewählt werden, welche nach Wien abgeht, um die Bestätigung des Patriarchen und Woiwoden bei Sr. Majestät einzuhohlen, vielleicht auch noch sonstige Bitten vorzubringen.

Die gute Ordnung wurde nicht im Mindesten gestört.

Die hier versammelten Deputirten von Agram angefangen bis Mehadia herab, wollen von Ungarn und von dem ungarischen Ministerium nichts wissen, weil man ihrer Nationalität und Sprache handgreiflich zu nahe trat. *Dagegen sprechen sie sich aus, fest an das k. k. österreichische Kaiserhaus zu halten und dasselbe mit Gut und Blut treu vertheidigen zu wollen.*

Am Schlusse dieses Berichtes wage ich nur noch beizusetzen, dass die Wahl des Herrn Obersten von Suplikatz zum Woiwoden jeden Falls eine gut gelungene sei, denn da ich diesen Herrn durch 13 Jahre zu kennen die Ehre hatte, weiss ich auch, dass ihm jede andere Nationalität heilig sei.

Ezen jelentés 1848 május 15-én iktattatott be a péterváradi szlavon főhadikormányzóságnál 465. szám alatt; május 20-án tudomásul vétetett és ad acta tétetett.

111.

Karlóca, 1848 május 14.

Andrits A.-nak Knityánin szerbországi államtanácsoshoz intézett levele, melyben a karlócai gyűlés lefolyását megírja.

Eredeti levél. Belgrád, Narodna Biblioteka, Rukopisi 1848. 1061. szám.

По разстанку моме из Београда дођем у Карловце 11 п. р. у вече, гди се је су сутра дан совјетовања предузело, хоће ли се скупштина у Новом Саду или Карловци држати. Но будући да је у првом мјесту преки суд проглашен, то је послана једна депутација под предвођењем Г. Епископа Евг. Јоанновића к Г. Петру Чарнојевићу у Н. Сад, да преки суд за време савјетовања укине, које овај учинити није хтео, говорећи да нема

власт то чинити. Новосаћани нису из почетка хтели овамо да дођу, а скупштина не хтеде у Н. Сад ићи, и тако прође готово читав дан. Међу тим изрази се народ у митрополитовој сали одважно за Карловце, и тако је и остало. За тим почну више говорника говорити, међу којима се особито одликовао: Г. Ел. Вукајловић, Илија Захаријевић, и Д. Тодоровић, који су врло слободно и побунително говорили.

Скупштина закаже се 1/13 маја у 9 сати, и народ поврви у цркву на часове, а кад изиђе из цркве, Митрополит хтеде скупштину до понеделника да одложи, но народ заиште ју одма, и зажели митрополита на брегу песчаном, спремљен за нови двор, — видити. Овај бојећи се собствене пропасти, предложи, да није сходно на песку стојати, јербо ће ду нам се и надежде на песку само оснивати, приволе народ, те отиде у ходник близу библиотеке, гди са астала красно слово изговори, и Вука Бранковића прокуне. Сад почне протосинђел Каћански говорити, и народ одушевљавати, наводећи да нам је патријаршија одузета. Народ се сложи, и обштим узкликом прогласи Г. Митрополита за патријарха Србског. За тим устане Г. Митрополит и почне привилегије у оригиналу показивати а Г. протосинђел Грујић читати их, гди патријарх обећа, да ће их препечатати и међу народ раздјелити дати. Г. Грујић говорио је врло красно слово о преселенију и правама Срба, и како су од Аустрије преварени, па да сад треба се осветити. Најбоља је рече освета поновити, стара своја права, и бирати себе војводу, које народ одобри. Г. Митрополит предложи 4 имена од војничког чина, будући је народ на питање одговорио, да неће из грађанског реда никога да бира за Војводу. Митрополит је молио да неби никога прогласили, док сва имена неизкаже. Предложио дакле Г. Ф. М. Л. Живковића, Г. Тодоровића, Барона Јовића и полковника Шупљикаца, а народ повиче једногласно: Шупљикац, ког за војводу прогласе.

Fordítása:

Belgrádból eltávozva [1848] május 11-én este Karlócára érkeztem, ahol a másnap tartott értekezleten megvitatták, vajjon Újvidéken vagy Karlócán tartassék-e meg a nemzetgyűlés; minthogy Újvidéken a statárium ki volt hirdetve, Joannovits Jenő püspök vezetése alatt egy küldöttség ment Csernovitshoz, hogy a gyűlés tartamára függessze fel a rögtönítélő bíróságot. Csernovits azonban kijelenté, hogy ezt nem teheti, mert nincs rá felhatalmazása. Az újvidéki szerbek eleinte vonakodtak Karlócára menni, — az összegyűlt kiküldöttek meg nem akartak Újvidékre menni, emigyen telt el az egész nap. Közben az érseki teremben a kiküldöttek túlnyomóan Karlóca mellett döntöttek és ennél is maradt. Ezután többen felszólaltak, köztük különösen

kitűntek: Vukajlovits Elysius, Zacharijevits Illés, Todorovits D. akik nagyon szabadon és izgatóan beszéltek.[1]

A nemzetgyűlés május 13-ára reggel 9 órára tűzetett ki; a nép csoportosan tódult a székesegyházba s mikor kijött a metropolita, hétfőre akarta a nemzetgyűlést elhalasztani. A nép azonban a gyűlés azonnali megtartását követelte s kérte, hogy a metropolita egy homokdombra felálljon; ő azonban saját magát féltvén, kijelenté, hogy nem helyes a homokon állani, mert reményeink is homokon fognak fölépülni, és a nép helyeslésével a könyvtár közelében levő előcsarnokban egy asztalra lépve, ékes szavakkal szólt, Brankovits Vukot elátkozva. Utánna Kátyánszki protoszinggyel beszélt, fellelkesítve a népet, mondván, hogy a patriarchai méltóságtól megfosztatott. A nép ekkor közfelkiáltással az érseket szerb patriarchává kikiáltotta. Erre az érsek felállt és felmutatta eredetiben a privilégiumokat, Grujits protoszinggyel pedig ezeket felolvasta. Az érsek kinyomatásukat megígérte és hogy a nép közt szét fogja osztatni.[2] Grujits ékes szavakban ecsetelte a szerbek beköltözését és jogait, s hogy csalta meg őket Ausztria és hogy ezt most meg kell bosszulni; a legmegfelelőbb bosszú: a régi jogokat megújítani, vajdát választani, mit a nép helyesléssel fogadott. Az érsek úr négy jelöltet ajánlott a katonai rendből, miután a nép kijelentette, hogy nem kell neki a polgári rendből való vajda. A metropolita most arra kérte a népet, hogy csak a névsor felolvasása után határozzon. A következőket ajánlotta: Zsivkovits táborszernagyot, Todorovits tábornokot, Jovits bárót és Suplyikác ezredest. A népgyűlés erre egyhangulag Suplyikácot kiáltotta ki vajdául.

112.

Karlóca, 1848 május 14.

A szerb nemzetgyűlés képviselői tudatják a királlyal, hogy patriarchát és szerb vajdát választottak.

Eredeti fölterjesztés német és szerb nyelven. Wien, Kr. A.; Kr. M., Praesidialakten. 1848. Nr. 1985.

Ваше Величество!

Србскій е Народъ у следству обштегъ захтеваня учинѣногъ позыва одъ стране. Г. Архі-Епископа у Карловци 1/13. Мая т. г. у држаной многобројной Народной Скупштини по смыслу себи милостивѣйше дарованя Привилегія Ньг. впревосходъ Г. Архі-Епископа и Митрополита Јосифа Рајачића за Патріарха,

[1] Vukajlovits Eliszije, a belgrádi rendőrség titkára és Sztefánovits István belgrádi igazságügyi főnök megbízottja volt. Előbbi nagy képzettsége által tűnt ki. — Zacharijevits Illés a belgrádi gimnázium igazgatója volt: bánsági születésű; bánsági szerb parasztruhában járt és nagyban lelkesedett a délmagyarországi szerb fölkelésért.

[2] Nem akadtam ilyen nyomtatott példányra.

а Г. Обрста Стефана Шупљикца одъ витезъ за Србскогъ Войводу едногласно изабрао о чему свепокорнѣйше долуставлѣни, као репрезентанти цѣлогъ Народа Србског Вашемъ Величеству свенижайше извѣстіе даю, кое ће садашнѣ желѣ што скоріе путемъ Народногъ Одбора обширніе изтолковати, и за свемилостивѣше высочайше отеческо потврђенѣ Ваше Величество колѣнопрекломъ молити.

У Карловци, 2/14. Маія 1848.

Мы долуставлѣни у име сви Народный Репрезентанта.

Fordítása:

Felség!

A szerb nemzet a karlócai érseknek általános közóhajra történt meghívására, folyó év május hó 13-án tartott népes nemzetgyűlésen, a kegyesen megadott privilégiumok alapján Rajacsits József érsekmetropolitát patriarchának és vitéz Suplyikác István ezredest egyhangúlag szerb vajdául megválasztotta, amit alulírottak alázattal, mint a szerb nemzet képviselői, felségednek hódolattal tudomásul juttatnak; s kik a mostani óhajokat a nemzetgyűlés útján minél előbb részletesebben tolmácsolni és felséged atyai kegyes jóváhagyását térdhajlással kérelmezni fogják.

Aláírva 124 képviselő által, köztük Rajacsits érsek, Joannovits Jenő püspök, Sztratimirovits György, Kosztits Sándor, Sztojákovits György, Pantelits György, Sztojácskovits Sándor, Szubbotits János, Sztamatovits Pál esperes. stb. — Ferdinánd király a fölterjesztést — 1848 május 26-án gr. Latour útján tudomásul vette. — Rajacsits érsek reszkető kézzel írta magát alá mint: „a szerb nemzet által egyhangúlag kikiáltott patriarcha“.

113.

Bécs, 1848 május 14.

Gróf Latour herceg Eszterházy Pál magyar külügyminiszterhez.

Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; K. M. 1848. Nr. 933. Exp. 1848 május 15-én.

... Man hat sich zwar in früherer Zeit aus Anlass der in Anregung gebrachten Vermehrung der [Kongress] Deputirten zu dem besagten Kongresse für Temesvár und Arad, dann für Essek in den Hofkriegsräthlichen Noten vom 6. April 1837. B. 1271, dann vom 28. November und 1-ten Dezember 1837. B. 5098 et 5124, sowie vom 19-ten Mai 1842. B. 2088 an die k. ung. Hofkanzlei stets an den §. 63 des illyrischen Erläuterungs Reskripts vom Jahre 1779 gehalten, wonach die Zahl der Deputirten auf 75 und zwar 25 vom Clerus, 25 vom Provinziale und 25 vom Militär festgesetzt ist.

Hiebei blieb es auch in folge einvernehmends zwischen dem Hofkriegsrathe und der k. ungarischen Hofkanzlei nach dem

gemeinschaftlichen a. u. Vortrag vom 2-ten Juni 1842 und der a. h. Entschliessung vom 30. Juli 1842 bei der letzten Metropolitan Wahl abgehaltenen illyrischen National-Kongresse.

Da jedoch auf dem letzten ungarischen Reichstage nach dem 1848 XX. Gesetzartikel §. 8 die Zahl der Deputirten aus dem weltlichen Stande auf 75 erhöht worden ist, sonach von der früheren Bestimmung in dieser Beziehung abgegangen wurde, so durften nunmehr auch manche bei der Deputirten Zahl nicht besonders betheiligte Städte speziell vertreten werden.

Pancsova város közönsége egy külön képviselő megválasztását engedélyezni kérelmezte. (1848 ápr. 29-én 149. sz. a. volt.)

114.

Bécs, 1848 május 14-én.

Ferdinánd császár és király tudomásul veszi a határőrvidéki zavargásokat.

Wien, Kr. A.; 1848. K. M. Nr. 1403. Hohenlohe, a Hofkriegsrat helyettes elnökének 1848 március hó 30-án hozott előterjesztéséből.

Ich nehme diesen Vortrag mit dem Bedeuten zur Wissenschaft, *dass eine wesentliche Änderung in der Verwaltung der Gränze nicht ohne Einvernehmen mit den nach den ung. Reichsgesetzes hierzu berufenen Autoritäten Stattfinden [kann]* . . .

Wien, den 14. Mai 1848. Ferdinand.

Hohenlohe táborszernagy jelentést tett a zimonyi, pancsovai, a csajkás és a horvátországi határőrvidéken kitört zavargásokról. Szögyény magyar alkancellár erre felkérte a Hofkriegsratot 1848 március 29-én, hogy erélyes intézkedésekkel fojtsa el csírájában a mozgalmakat, mivel ezek elterjedése kiszámíthatlan következményekkel járhatna. Báró Hrabowsky meghagyta Ungerhofer tábornoknak, Zimony katonai parancsnokának, hogy kerülje a véres konfliktust, azonban a leghatározottabban megkövetelte a fennálló törvények fenntartását, míg Őfelsége másként nem határoz. (Präs. 1848. Nr. 124.)

115.

Újvidék, 1848 május 14.

Csernovits királyi biztos kinevezi Újvidéken a közrend fenntartására az ideiglenes csendbizottmányt.

Másolata: Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. V. ad. 44. Präs. 755.

A közcsend helyreállítására kinevezett kir. biztostól.

99/27. Újvidék sz. kir. város tanácsának.

Itt mulatásom ideje alatt arról győződtem meg: hogy Újvidék városában, majd nemzetiségi, majd pedig tisztválasztási érdek ürügye

alatt, — folyvást tartó izgatások a kedélyeket oly ingerültségre feszíték, minélfogva ily lázas állapotban erőszakra vetemetéstől és nemcsak itt helyben a közcsendnek és rendnek felbontásától, hanem a lázas állapotnak más helyekre is veszélyes átharapodzásától tartani lehet.

Ugyanazért ... Újvidék városában a közcsendnek és rendnek fenntartása céljából egy ideiglenes csendbizottmány kinevezését tartom szükségesnek. A bizottmány tagjai következők: Joannovich Pál elnök, Sztojánovics Péter, Matsvanszky József, Lehoczky Dániel, Demetrovics János, Groszinger Vilmos, Petrovics János, Marinkovics Vuk, Herger Pál, Thill Ferenc és Trandafil János.

Ezen ideiglenes bizottságnak kötelessége leend:

1-ször. Gondoskodni arról, hogy a közcsend és rend fenntartassék, a vagyon és személybátorság pedig meg ne háboríttassék; s azért is:

2-szor. Azok fölött, kik vétkes izgatások, botrányos lázítások által a kedélyeket ingerlik, nemcsak őrködni, hanem az izgatás esetében, ha annak rendháborítás lehet a következménye, az izgató ellen a vizsgálatot azonnal végrehajtani és a vétkezés esetében őtet az illető bíróságnak átadni.

3-szor. Célszerűen intézkedni, hogy a rendet háborító izgatásoknak vége szakíttassék.

4-szer. Az őrsereget azonnal a törvény értelmében feleskütetni és felügyelni, hogy azon nemzeti őrseregnek egész összeszerkesztése és szolgálata tekintetében a törvény megtartassék.

5-ször. Jó móddal eszközölni, hogy az 1848-iki évi XXI-ik törvénycikk 2. §-ának rendelete életbeléptessék.

6-szor. Ezen csendbizottmány tisztje fog tartani mindaddig, míg annak feloszlatását szükségesnek nem találandom.

7-szer. A csendbizottmány minden eljárásáról rendes jegyzőkönyvet, egy párban velem is közlendőt vezetend.

A felállított nemzeti őrseregbeli rendelkezést, vagy a rendes katonai erő felkérését, oly rendkívüli esetekben, hol a fegyveres erő alkalmazása el nem kerültethetik, ezen ideiglenes csendbizottmány elnökére bízom.

116.

Karlóca, 1848 május 15.

Szemelvények Petrovits Kiril[1] *leveléből, melyben a karlócai gyűlési helyzetet ecseteli.*

Eredeti levél. Belgrád, Narodna Biblioteka. Rukopisi 1848. 933. szám.

Како ја досада видим, Чарнојевић је доста поштен човек, и ја се нисам преварио, што сам с њиме симпазитирати почео,

[1] Brankovits Koszta álneve?

и само због неколико речи о њему с добре стране чувени, и оне прокламације, коју сам вам ономад припослао. Он се поред свега тога, што је зар држао, да ће моћи бити изабран за војводу, пак се не само преварен него и поруган нашао, — опет зато јошт јуче изразио, да му је жао, што народ србски њега за свога непријатеља сматра, и да би он желио браћи својој Србљима приступити, (и ако може помоћи) и патријарху новоизабраном као патријарху руку целивати, само кад би увјерен био, да ће то народ онако примити како он то жели учинити. О овоме било је јошт јуче разговора, али су неки превелики ентузијасте то одбијали и говорили да неће да знају за њега, будући он може народ издати, нарочито ако му се повери, да он предводи депутацију (као исто су говорили, да је Чарнојевић ту услугу подносио), коју народ цару или министеријуму са својима жељама послати намерава. Данас је опет то потворено, и то јавно с астала, но народ није се најпре сасвим изјаснио, да га у своје крило прима. Тек после, почем се предложило од стране патријарха, да би се Чарнојевићу депутација послала, која ће га молити, да оне људе попушта и од гоњења ослободи, који су по Кикинди, по Бечеју и прочој Бачкој само зато позатварани или курентирани, што је њиова за своју народност ватрена ревност као буна сматрана, примљено је ово предложење, и као обећано је помирење. Исто тако примљено је предложење, да се Чарнојевић ако то учини, а к томе код министеријума изради да се преки суд подигне и укине, као брат Србин у сословије народно (јер су га неки укачи за издајицу рода огласили и као из народа искључили били) прими. На ово се попео на астал познати ђак Милетић, и предлагао је народу, да ова депутација и то зактева од Чарнојевића, као нужно условије помирења, да се он свакога свога званија, које је он од министеријума получио, има одрећи, будући ће само тако показати, да он к народу приступа . . . Човек жртвује од своје стране толико, да сам први корак к помирењу чини, а они су ради то помирење отештати! ја би поне као рад био знати, што овај народ, који јошт ништа нема, и који ако се само његова слабост дозна, ништа неће моћи добити, шта велим, народ овај може коме што дати, кад своје благоволење тако прескупо продати гледи?! Међу тим може бити, да ја у томе грешим, будући о народу, какав је таки, с већим вниманијем поне у садашња времена говоритиваља; и тога ради молим, да ми опростите ово моје унетвовање, ако се с вашим о том мислима, као што то и код други примјећавам неслаже, али мени се чини, да је то с једне стране безобразлук од представника . . . народног[1] а с друге стране опет немогу никако другчије, него тако држати, да би Чарнојевић

[1] Овај јуначки народ, кад се синоћ неко нашалио да иду мађари, за неколико је минута пре тога пуну пијацу сасвим очистио.

више могао за народ свој израдити, кад би своје важно а народу ништа нешкодеће званије, пак следовательно и повјерење код своје власти задржао, него ако би се и он само као једна проста јединица народу Србскоме придружио. У ком ће смислу депутација дјејствовати видићемо доцније. Доста да се мени тај корак допада као такови који од ползе бити може, а к томе и који може, честитог човека, несретном неком од народа одцепленог, с овим помирити и са невиности[1] љагу издајнијства скинути. Јуче око 8 сати. [V. 14.] у вече оправљена је штафета у Беч од народа и патријарха, у којој се јавља, шта је народ учинио, као и то, да ће скоро и једна депутација народна с прошенијем народним у Беч оправљена бити. Јоште немогу једнако да се сложе, како ће да стоје према мађарском министериjуму. Ексалдатоси неће да знају за њега, и једна оће да најпре сами за себе издјејствују војводство, а после да се с Хрватима сојединe; други желе сајединење с Хорватском обшти Хорватско-Србски министериjум; а трећи веле да би се требало израдити да ми желимо у оном отношењу према круни мађарској стојати у којој Хорвати узастоје. Ово би било понајболље, кад не би ми са тим нашу будућност од случајни околности зависимом учинили.

Око 11 сати поднео је одбор скупштине точке основне народног устава под којим Срблњи од сад живити желе ...

Да ли ће ово моћи бити, Бог свети знаде; поне ја би рекао, да се овде рачун прави без механције, мађара, који ће тешко допустити, да се и сама Хрватска, а камо ли Банат и Бачка у толико од Мађарске одцепе ...

Ђаци гимназије овдашње имали су данас испите овога теченија, и најстарији, који су и мађарски учили, по свршетку испита натоварили су на гомилу своје мађарске књиге и на сред пијаце спалили ...

Милетић се морао рђаво изразити, јер се по његовим доцнијим речма закгева, да се Чарнојевић одрече званија комисара на сабору народном.

Fordítása.

Úgy látom, hogy Csernovits elég tisztességes ember és nem sajnálom, hogy vele rokonszenvezni kezdtem: jó részről hallott nyilatkozatok és proklamációja okából is, melyet önnek megküldtem. Azt hitte, hogy esetleg megválasztják vajdának, de nemcsak hogy csalódott, hanem még megszégyenítettnek is érzi magát, — mégis tegnap sajnálatát fejezte ki afölött, hogy a szerb nép őt ellenségének tekinti,

[1] Што се вешала тиче, то је онако, као што сам ја пре писао; а што се затварања тиче, то има међу затворенима у Бечеју више Мађара неголи Србаља; будући су они први заједно са својом женом и децом мањом и већом куће и дућане арали ...

holott szerb testvérei mellé óhajt állani s ha teheti, őket megsegíteni; sőt kész az új patriarchának kezet is csókolni, ha tudná, hogy a nép ezt olybá venné, amint ő ezt óhajtja megcselekedni. Szó volt erről még tegnap este is, de némely túlzók ez ellen kikeltek, hallani sem akartak róla, attól tartván, hogy a nemzetet elárulhatná, — kivált ha reábíznák annak a deputációnak a vezetését (állítólag erre felkínálkozott volna), melyet a nép óhajaival a császárhoz vagy minisztériumhoz felküldeni szándékozik. Ma ezzel ismét nyilvánosan megvádolták; a nép eleinte nem nyilatkozott, hogy befogadja-e; csak akkor, mikor a patriarcha indítványozta, hogy Csernovitshoz egy küldöttség menesztessék, mely felkérje őt, hogy azon egyéneket, akik Kikindán, Becsén és Bácska egyéb helyein elzárattak vagy nyomoztatnak, mivel nemzetiségük védelmének buzgósága lázadásnak minősíttetett, — fogadtatott el az indítvány. Elfogadtatott azon indítvány is, hogyha Csernovits a minisztériumnál keresztülviszi a statárium megszüntetését, készek őt, mint szerb testvért kebelükbe fogadni. (Némelyek ugyanis árulónak bélyegezték és a nemzetből kizártnak tekintették.) Erre a közismert deák, Miletits Szvetozár felugrott az asztalra és a nép előtt indítványozta, hogy a kibékülés egyik föltételéül követelje a deputáció Csernovitstól, hogy mindenféle a minisztériumtól nyert hivataláról mondjon le, mert csak így bizonyíthatja be, hogy a nemzet mellé állt... Csernovits annyi áldozatot hoz a béke első lépésének megtételére, — s ők ezt megnehezíteni igyekeznek. Szeretném tudni, hogy ez a nép, melynek még semmije sincsen s ha tudtára ébred gyöngeségének, hogy mitsem kaphat, — mit adhat, ha saját javát ilyen drágán eladni véli? Lehet, hogy felfogásom téves, miután a jelenlegi időben a népről akármilyen nagyobb véleménnyel illik lenni; azért kérem bocsásson meg nézetemért, ha ez az önével nem egyeznék (amint észreveszem másokéval sem), de egyfelől szemtelenségnek tartom az indítványozótól és másfelől a néptől[1] azt gondolni, hogy Csernovits többet érhetne el népéért, ha fontos és a népnek mit sem ártó hivataláról lemondana, mintha kormányának bizalmát megtartaná, vagy ha mint egyszerű egyén a nemzethez csatlakozna. Mily értelemben fog a küldöttség eljárni, majd meglátjuk. Elég az hozzá, nekem tetszik ez a lépés, s mint ilyen hasznothozó lehet és egy tisztességes emberről a néptől szerencsétlenül elidegenítve, leszedheti az ártatlanról az árulás bélyegét. Tegnap este [május 14.] Bécsbe menesztette a nemzet és a patriarcha a stafetát, melyben a nép határozatait tudatja s hogy nemsokára Bécsbe egy küldöttséget meneszt a nemzeti peticiókkal.

[1] Ez a hős népség, mikor valaki felültette, hogy jönnek a magyarok, néhány perc alatt a népes piacról teljesen szétszaladt.

Az akasztásokról már írtam, s ez megfelel a tényeknek; ami az elzártakat illeti, Óbecsén sokkal több magyar van elzárva mint szerb, miután ők feleségestől-gyermekestől legelőször rabolták ki a házakat és boltokat...

Még sehogy sem tudnak aziránt megegyezni, hogy milyen állást foglaljanak el a magyar minisztériummal szemben. A túlzók hallani sem akarnak róla, az egyik párt egyedül akarja a maga részére a vajdaságot kieszközölni és aztán Horvátországgal egybekapcsolni, a másik párt egy közös horvát-szerb minisztérium alatt akar Horvátországgal egyesülni; a harmadik párt olyan viszonyba óhajt jutni a magyar szent korona kötelékében, amilyenben a horvátok vannak. Az volna a legjobb, ha nem tennők esetleges körülményektől jövőnket függővé . . .

Délelőtt 11 órakor a fővégrehajtó bizottság [glavni odbor] a nemzeti alkotmány alapelveit terjesztette elő a nemzetgyűlésnek, melyek alatt a szerb nép élni óhajt . . . Lehetséges-e ez, — azt csak az Isten tudja. Úgy látom, hogy itt a gazda, a magyarok nélkül készül a számadás, akik nehezen fognak ahhoz hozzájárulni, hogy Horvátország, nemhogy még a Bánság és Bácska Magyarországtól elszakíttassék . . .

Az itteni [karlócai] gimnázium legidősebb tanulói tényleg ilyen irányban indulnak és összes magyar könyveiket halomra rakva, a piac közepén elégették . . .

Miletits Szvetozár csúnyául nyilatkozhatott, mert azt követelik Csernovitstól, hogy mondjon le a királyi biztosságról a nemzetgyűlés előtt.

117.

Pétervárad, 1848 május 15.

Báró Hrabowsky szlavon-szerémségi főhadparancsnok István főherceg nádorhoz, a horvát és szerb viszonyokról szóló fölterjesztése.

Másolat. Wien, K. A. 1848. K. M. Nr. 1602.

Mit dem höchsten Erlass vom 11. l. M. beehren mich Euer K. H. mit dem sehr schmeichelhaften Auftrag, in Kroatien sowohlals in den Komitaten Verőcze, Pozsega und Syrmien als bevollmächtigter königlicher Kommissair die gestörte Sicherheit der Person und des Eigenthums herzustellen und den separatistischen Tendenzen dieser Länder wirksam zu begegnen.

So glücklich ich mich fühlen würde, durch meine Bemühungen, die Gemüther zu beruhigen, und zum Wohl des gemeinsamen Vaterlandes das erwünschte innige Einverständniss Ungarns mit den Nebenländern herbeizuführen; so muss ich doch Eurer K. K. Hoheit meine moralische Überzeugung in Vorhinein aussprechen, dass ich an einem unbedingten günstigen Resultat meiner Sendung zu zweifeln volle Ursache habe.

Von dem Wunsche ferner beseelt etwas zu vermeiden was Euer K. K. Hoheit hohe Person, das gesammte ungarische Mini-

sterium und endlich auch mich, kompromitiren könnte, erlaube ich mir jedenfalls Euer K. K. Hoheit hohe Aufmerksamkeit vorläufig darauf zu lenken, dass bei dem Umstande, wo laut den Zeitungen und der allgemeinen verbreiteten Nachricht, — Kroatien und die vorerwähnten Komitate, keine Zuschrift Euer K. K. Hoheit oder des ungarischen Ministeriums annehmen, — es nicht nur möglich, sondern höchst wahrscheinlich ist, dass sie den von demselben Ministerium entsendeten königl. Kommissair eben so wenig anzuerkennen geneigt sein werden; es daher sehr wünschenswerth wäre, wenn der diessfällige Befehl an die fräglichen Nebenländer und die Militärgrenze direkte von Seiner Majestät erginge.

Auch spreche ich keine slavische Mundart und es wäre doch unumgänglich nothwendig einer solchen und zwar der hiesigen mächtig zu sein, um mit den Leuten selbst sprechen, dieselben haranguieren zu können, was nicht selten von grosser Entscheidung ist.

Euer K. K. Hoheit genehmigen mir ferner die Zuziehung von Civil-Individuen, ich würde aber besonders in der Militär-Grenze, auch Militär-Individuen benöthigen. In dem ich mir daher einige dieser letztern beizunehmen erlauben werde, bitte ich ehrfurchtsvoll Euer K. K. Hoheit wegen der ungarischen Korrespondenz wenigstens *eines* der Zivil-Individuen mir aus Pesth gnädigst zuzutheilen; die übrigen würde ich aus den betreffenden Komitaten beiziehen.

Schliesslich wage ich noch mit Bezug auf meinem gehorsamsten Bericht vom 13-ten Mai den J. Nr. 454/p. Euer K. K. Hoheit darauf aufmerksam zu machen, ob es bei den gegenwärtigen Verhältnissen, wo die *slavische Bevölkerung* täglich mehr Antipathie und Erbitterung gegen das ungarische Ministerium an den Tag legt, und eben heute wieder eine Fraktion derselben in einer beim Herrn Erzbischof in Karlovitz abgehaltenen grossen Versammlung, laut und einstimmig ausgesprochen hat, *„nur unter der Bedingung mit der ungarischen Krone vereint bleiben zu wollen, wenn diese Krone auf dem Haupte des österreichisen Kaisers bleibt, und die gedachte Bevölkerung in keiner Beziehung unter das ungarische Ministerium gestellt wird“*, — ob, sage ich, unter solchen Verhältnissen es räthlich wäre, dass ich mich von hier entferne?

Ich bitte übrigens Eure k. Hoheit überzeugt sein zu wollen. dass ich mit meiner gewohnten Thätigkeit alles aufbieten werde, um das in mich gesetzte gnädige Vertrauen zu rechtfertigen, mit umsichtsvoller Klugheit und Vorsicht mein Amt anzutreten mir vorschreiben und jeden Anlass vermeiden werde, welcher bei der allgemein bestehenden Aufregung der Gemüther einen Bürgerkrieg herforrufen könnte.

Ugyanekkor báró Hrabowsky gróf Latourral is közölte a fenti fölterjesztést, újra hangsúlyozván, hogy csak az uralkodónak sikerülhetne a polgárháborúnak elejét venni, ha ő a szerbek peticióját honorálná és a kiegyezést Magyarországgal létesítené, miután a határőrök Őfelségéhez föltétlenül hívek.

118.

Buda, 1848 május 15.

István nádor a szerb kongresszust Temesvárra, június 27-ikére halasztja.

Eredeti fogalmazvány. Budapest, O. L.; V. M. 3/c., gör. sz. egy. 7. — 890. sz. Etp. 1848 május 15-én éjfélkor.

Miután a görög nem egyesültek egyházi gyülekezetének kitűzésére a kikindai gyászos események keletkeztek; miután ama vészes mozgalmuk miatt az egyházi gyülekezetnek, Karloviczon az események közelében tartása iránt önmagának ezen egyháznak más vidékeken lakó hívei között igazságos aggodalom létezik, mely az elővigyázat lépését halaszthatatlanul szükségessé teszi, rendelem:

1-ször az egyházi gyülekezetnek ideje egy hóval későbben f. é. június hó ó szertartás szerinti 15-kére tétetik át.

2-szor. A gyülekezet nem Karlovicon, hová eleve hirdetve volt, hanem az 1790-beli congressus helyén Temesváron fog a fenforgó körülmények között megtartatni.

Temesi gróf és főispán Csernovits Péternek állodalmi biztosul történt kineveztetése újabban megerősíttetik.

Ezen rendelet kihirdetésével a karlovici érsek és metropolita megbizatik.

Budapest, 1848 május 15-kén.

Ezen rendelet latin nyelven küldetett meg Rajacsits érseknek Karlócára. Latin nyelvű, a nádor és a vallásügyi miniszter által aláírt példánya a karlócai patriarchai levéltárban 1848 ad sz. a.; magyar nyelven közzététetett a Pesti Hirlap 1848. 58. számában.

119.

Budapest, 1848 május 15.

István nádor elrendeli a délvidéki várak hadi állapotba való helyezését.

Eredeti rendelet. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848, V. 42/a. és S. B. G. K. Fasc. 128. V. 31/e.

Magyarország Nádora és Királyi Helytartója a tótországi főhadparancsnokságnak.

265. h. t.

Értesülvén a ministerium arról: miszerint egyrészről a török birodalomban Magyarországgal határos Szerbiában, másrészt az alsó magyarországi tartományokban oly közös összeesküvés fedeztetett fel, melynek célja egy független szerb királyság felállítása, ennek következtében vett ministeriumi határozat folytán a hadi főkormánynak szoros kötelességévé teszem, hogy parancsnoksága alá tartozó határőrvidéki minden parancsnokhoz rögtön elbocsátandó

legszigorúbb rendelet, s felelősséggel kötött szoros felügyelés által arról intézkedjék, mikép azok a parancs vételével azonnal váraikat a legerélyesebb háború lábra állítsák, eleséggel, lőszerekkel magokat kellőleg haladéktalanul ellássák, különösen figyeljenek a vár bátorsága biztosítására és a jövevényekre, szóval magokat szorosan őfelsége a király által a körülményekre megrendelt szabályaihoz alkalmazzák, az őrizetük alá bízott váraiknak netalán történhető meglepetés általi bevétele esetében az ezáltal őfelségére királyunkra és az álladalomra eredhető kárra nézve a várparancsnokok tétetvén komolyan felelőssekké.

Kelt Budapesten, május 15-én 1848.

Ministerelnök: Gróf Batthyány Lajos. István nádor.

A hadügyek ideiglenes vezérletéveli megbizottja

Ottinger őrnagy.

A kormány ezen rendeletet Kászony kapitány által kézbesítette báró Hrabowsky főhadparancsnoknak. Báró Hrabowsky 1848 V. 18-án gróf Latour osztrák hadügyminiszterrel is közölte a rendeletet, aki a tett intézkedésekhez hozzájárult. (Sl. S. G. K. 1848 V. 42, 42/b, c.)

120.

Buda, 1848 május 15.

Szemere belügyminiszter rendelete báró Hrabowsky szerém-szlavon főhadkormányzóhoz, a végvidék megőrzése iránt.

Fogalmazvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 66. eln. sz. Exp. 1848 május 16.

Azon fontos körülmények folytában, miket őfelségének a nádornak bejelentett, hivatalosan arra szólítom fel, miképen az illető határszéleken a legszigorúbb intézkedéseket teendi, hogy *külföldről* csak minden kétségen felüliek bocsáttassanak át a határon, ha szinte a kereskedés kárával történik is. Sőt a körülmények súlyosbodása szerint minden közlekedést is megtilthat, éppen mintha hadi állapot esete állott volna elő.

Minden fegyvert mit átvinnének és behoznának, el fog koboztatni.

A belgrádi basát a török birodalomnak is ellenséges e mozgalomról értesíti rögtön és őrködésre, intézkedésre, erélyes föllépésre szólítja fel, mint barátságos hatalmat.

Az ausztriai ügyvivőt szinte rögtön értesíti s kötelessége éber teljesítésére felhívja.

Még azon hatóságokat is figyelmezteti, melyek közvetlen rendelkezése alatt nem állanak.

Természetesen a gyanusokat, a bűnösöket elfogatja; a külföldi lapokat eltiltja. A sajtót különös őrködés alá veendi, addig míg a vidék a harcias állapotban leend.

A hazát meg kell menteni minden áron. Kipróbált karjára és éberségére számit királya és a haza, mely Önt becsüli és Önbe bizodalmát helyezi.

A magyar kormány Hrabowsky altábornagy 1848 május 13-iki és Ungerhofer vezérőrnagy május 12-iki a szerbekről szóló jelentéseit, Eszterházy Pál külügyminiszter útján a királyhoz is fölterjesztette. Szemere felkérte Eszterházyt, hogy az illető diplomáciai körben minden szükséges lépést megtegyen „mert az uralkodóház és hazánk közérdekét veszély fenyegeti." — „A haza veszedelemben van, a koronát csorbítani szándékoznak." — (B. M. 1848. 74. eln. sz.)

121.

Budapest, 1848 május 16.

A magyar kormány a karlócai gyülés következtében felállítja a rendes nemzetőrségi sereget.

Budapest, O. L.; Kül. M. 1848 6. eln. sz. és fogalmazvány. K. L. 1848 191. eln. sz. a.

6e. 1848.

Azon szerb s illir mozgalmak, melyek eddig Magyarország alsóbb részeire, főként pedig Horvát- és Tótországban mutatkoztak, s némileg már tettleges merényletekben is fölmerültek, mily vészes kitöréssel fenyegetik nemcsak Magyarországot, de az összes ausztriai monarchiát is, hercegséged Hrabowsky péterváradi főhadikormányzónak másolatban iderekesztett hivatalos tudósításából[1] elég világosan láthatja.

E tornyosodó förgetegnek a haza és az összes birodalom láthatáráról erélyes elhárítása tekintetéből, a magyar ministerium, az említett hivatalos levél vételével tüstént már tegnap elhatározta, s erészben a szükséges rendeleteket meg is tette: hogy Szeged tájékán vagy a körülmények kívántához képest az alsóbb vidékeken egy 12.000 főnyi sorkatonaságból álló tábor alakíttassék; — odautasítván egyszersmind a török határszélek felé eső várak parancsnokait: miszerint azon várakat azonnal hadi lábra állítsák s a védelemre szükséges minden tábori szerekkel ellássák.

Mivel pedig ezen sereg összevonás miatt az ország több vidéke sorkatonaság nélkül maradnának, a ministerium egy 10.000 emberből álló rendes nemzetőrségi seregnek toborzás útjáni létesítését is megrendelte ugyan, — miután azonban ennek foganatba vétele még némi időt kíván, — a naponként fölmerülő aggályos körülmények szükségétől ösztönöztetve, hercegségedet hivatalos kötelességeimnél s hazafiúi buzgóságomnál fogva megkérni sitetek, miszerint a már megígért három magyar ezrednek Magyarországba gyors bejövetelét siettetni, egyszersmind azt is eszközölni méltóztassék, hogy a székelyek közül, kik Magyar-

[1] Hrabowskynak István főherceghez intézett 1848 májns 13. kelt jelentése a 108. szám alatt a 217. lapon.

ország védelmére, miként értesítve vagyok, szívvel s lélekkel jönnének, legalább két ezred beküldessék.

A Szeged tájékán alakítandó tábor vezérletére egy ügyes, bátor s erélyes hadi férfiúra elkerülhetlen szükség van; s tán nem is kell mondanom, mennyire kívánatos, hogy ez magyar legyen. Szíveskedjék tehát hercegséged magán értekezés útján az ausztriai hadi minisztertől kitudakolni: kit gondolna ő a főbb hadi tisztségeken álló magyar egyének közül ezen célra alkalmasnak? s erészbeni véleményét, anélkül hogy az általa megnevezendő egyének közül most még bármelyikre is positiv igényt alapítanánk, velem sietve tudatni.

Hasonlóképen eszközlendő a főtábori kartól egy derék ügyes főtiszt, ha lehet, szinte magyar, ki a tábori anyagszereket kezelje s a hadi munkálatokat végezze.

Midőn végre hercegségedet, ezeknek kapcsában arról is értesíteni kívántam: hogy a görög nem egyesült hitűeknek Karlovicon kitűzött úgynevezett nemzeti gyülekezetét, a ministerium, ezen körülmények között sietve elhalasztotta, s néhány heti időköz multával Temesvárra tette át, — kérve-kérem hercegségedet: sürgesse az angol követségnél, ha célszerűbbnek látja az ausztriai külügyminister útján is, miszerint az angol kormány Magyarország jelen helyzetében, ennek számára nagyobb számú fegyvert engedjen át, egyszersmind az alsó részekről nemcsak Magyar- de Törökországot s innen egész Európát fenyegető veszélyek elhárítására oly gyors és erélyes lépéseket tegyen, hogy azon veszélyek az európai béke, műveltség s szabadság üdvös jólétére idejekorán s tettlegesen meghiusíttassanak.

Pulszky államtitkár a magyar kormány kérelmét június 9-én közölte az osztrák hadügyminiszterrel; a sereg felállítását a kormány június 6-iki minisztertanácsban határozta el. Ferdinánd király június 12-én tudomásul vette a határozatot. „Diese Anzeige dient mir zur Nachricht und erwarte ich seiner Zeit über das Ergebniss weiteren Vortrag." (Kül. Min. 1848. 220/eln. sz.)

A magyar kormány később 1848 június 9-én herceg Eszterházy útján tudatta a királlyal, hogy a föntemlített defenszív csapatokat kizárólag a trón és a birodalom integritása védelmére gyűjté össze, de egyben kész békés és méltányos kiegyezésre is. (Kül. Min. 1848. 168/e.)

122.

Pancsova, 1848 május 16.

Nikolits János leveléből.

Másolat. Budapest, N. M. — Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 159. l.

Из писма мог на Рају управљеног, кога сте морали јуче у руке добити, морали сте се и то увјерити, да је како садања обстојателства овдашњи Срба стоје нуждно, да се час пре у

Неготин на Васу Камарата [?], Г. Мајор Мише синовца пише, да капетан Димитрије из Брајле с његови момци крене се, којима да се придруже и наши сгојвољници из Неготина. Докле они до Кунјака [?] приспједу дотле се може уредити где на ову страну да пређу, и ја ћу онда тамо отићи те иј дочекати, на које ћу ја ипак упутсвије од Вашег високородија под Г. Раје очекивати. Не може себи представити, како премрле и импрактическе овдашне духове подиже, и електризира само углед наши људи. Сва је њиова надежда и физическа моћ јединствено на наше људе ослоњена; зато сам ја синоћ овамо приспјевши и видивши, да и у самим овдашњом одбору клонуће духа и страх влада, у колико сам кадар подизо душе и срца њиова казавши им, да ће им од Брајла и Галаца знаменита помоћ от Грка, Бокеза и Црногораца доћи. Да су и из Крајне млоги спремни који ће се њима придружити, да иј правителство наше оставити неће... Ово је тако охрабрило овдашње одборнике, да је предсједатељ њин адвокат Алексић ... одма контрамандирао износ кассе овдашње Ђумручке у Темишвар...

Ја ћу данас с Милутиневићем, који је кассу и привилегије из Карловца донео, данас право у Карловце, где се надам од ваши високородија можда какви препорука добити ... од познатог пророка разумео сам да ће Књаз Милош 15/27. т. бити у Босни. Самном пак дошао је одоздо разглашени калуђер Бојуваћски Гедеон идући право к Милошу у Загреб; но он ће преко Земуна најпре у Карловце, ког ја нећу из ока испустити.

Fordítás:

Rájához intézett levelemből, melyet tegnap bizonyára kézhez vett, meg kellett arról is győződnie, hogy az itteni szerbek helyzete megköveteli, hogy azonnal Negotinba Mihály őrnagy unokaöccsének Vassza K . . .-nak írjanak, hogy Demeter kapitány embereivel Brajlából, a mi önkénteseink is Negotinból hozzájuk csatlakozva, azonnal elinduljanak. Amíg ők K . . .-ba érnek, addig önök kijelölhetik az átkelés helyét, ahol őket pontosan megvárom és tekintetességedtől Rája részére a további utasításokat átvehetem. Nem hiszi az ember, hogy mennyire felvillanyozza az itteni ügyefogyott embereket a mi embereink látása. Minden reményük és hatalmi tényük tisztán a mi embereinken alapszik; ezért tegnap ideérkezve, s látván, hogy magát az odbor tagjait is csüggedség és ijedelem fogta el, — tőlem telhetőleg fellelkesítettem őket, közölvén velük, hogy Brajlából görög, kattarói és montenegrói önkéntesek segítségükre jönnek. Számosan Krajnából is készülődnek ide csatlakozni s hogy őket kormányunk nem fogja elhagyni . . . Ez annyira felbátorította az itteni odbor tagjait, hogy elnökük Alekszits ügyvéd, megtagadta a vámpénztárnak Temesvárra való szállítását.

Ma Milutinovits-csal, aki Karlócáról a pénztárt és privilégiumokat ide hozta, — egyenesen Karlócára utazom, ahol reménylem valamely ajánlást kapok öntől ... az ismert prófétától megtudtam, hogy Milós fejedelem e hó 27-én Boszniában lesz. Velem jött alulról a hirhedt Gedeon kalugyor is, aki egyenesen Milos fejedelemhez megy Zágrábba; ő azonban Zimonyon át előbb Karlócára utazik; szemem előtt fogom tartani ...

Nikolits János, a szerbiai kormány titkos kiküldötte a Bánságban, egész Orsováig, Báziásig járva, agitált a délmagyarországi szerbek fölkelése mellett.

123.

Karlóca, 1848 június 16.

A szerb főodbor meghívólevele az innsbrucki küldöttség tárgyában.

Budapest, O. L.; B. M. 1848. 2162. sz.

Избраніе србскогъ патріарха, у лицу превосходителнѣйшегъ Архіепископа и Митрополита, дѣйствителногъ ц. кр. Совѣтника Јосифа Раячић; не манѣ, пзбраніе Србског Войводе у лицу Стефана Шупльикацъ одъ Витезъ ц. кр. Оберштара, на народнѣемъ, дана 1-огъ Мая 1848. у Карловцы торжествованомъ Собору, по смыслу всевысочайши привилегія, народу нашему одъ Августѣйши Императора и Кралѣва Унгарски дарованы, единодушнымъ гласомъ народа учинѣно, настоящимъ вѣдомо твореħи, и Вами га сообщаваюħи, купно Васъ позивамъ: да бы, — будуħи е народнѣ посланичество, ком потврђенѣ предпохвалѣногъ избранія Нѣгове Святости Патріарха и Войводе Србскогъ, и прочи народны заклученія отъ Єго. ц. кр. Величества исходатайствовати, народнымъ, на то ополномощенымъ главнымъ, одборомъ израђено, — на истый конацъ, 13. Мая 1848 по нашемъ Календару у Земунъ, гдѣ е паробродъ за оне, койма е тай путъ ближій, погођенъ, доħи, а иначе у Загребъ 19. Мая, п. р. н. календара; у Бечъ пак на сваки начинъ 24. Мая приспѣти непропустили.

У прочемъ свіма, коима надлежи, являсе: да се народный Соборъ, за 15-ій Май заказный неħе држати.

Изъ засѣданія народнѣгъ одбора, у Карловцы дана 4-оъ Мая 1848 год.

Fordítása:

Miután Rajacsits József érsekmetropolita és császári titkos tanácsos őméltósága személyében a szerb patriarcha: nem kevésbé Vitéz Suplyikác, cs. kir. ezredes személyében a szerb vajda az 1848 május 13-iki ünnepélyes nemzetgyűlésen Karlócán őfelségeik az osztrák császárok és magyar királyok által adományozta magas privilégiumok alapján egyhangú lelkesedéssel a nemzet által megválasz-

tattak, — Önnel ezt tudatva, meghívjuk, miután a nemzet küldöttsége a patriarcha őszentsége és a szerb vajda választásának és a többi határozatok őfelsége által való megerősítésének kieszközlése a nemzeti főodbor által felhatalmaztatott; — hogy evégből 1848 május 25-én Zimonyba jöjjön, ahol gőzhajó vár azokra, kiknek ez az út rövidebb és nemkülönben június 1-én Zágrábban, Bécsben pedig mindenesetre június 5-én megjelenni el ne mulassza.

Egyébiránt mindazoknak, akiket illet, köztudomásul adatik, hogy a május hó 27-ére kiírt nemzetgyűlés nem tartatik meg.

A karlócai nemzeti főbizottságnak Karlócán 1848 május 16-án tartott üléséből.

Ezen meghívókat Sztratimirovits György mint elnök és dr. Pantelits és Varszán György mint bizottsági tagok irták alá.[1]

124.

Karlóca, 1848 május 16-án.

Steiger hadbíró-polgármester jelentése báró Hrabowsky főhadparancsnoknak a karlócai viszonyokról.

Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848 Fasc. 132. V. 41/b. Präs. Nr. 481. Beikt. május 17.

Ad Reservat Nr. 21.

Am 14-ten Mai kamen hier noch viele Fremde, worunter auch zwei Montenegriner und mehrere Serbier, an. Mehrere Deputirte hatten im Konsistorialsaale fortwährend gearbeitet und berathen worüber mir jedoch bisher nichts Verlässliches bekannt wurde.

Gestern den 15. Mai waren hier sicher 10.000 Menschen (?) beisammen.

Die Deputirten haben im Consistorialsaale über Deputationen nach Wien zu Seiner Majestät unseren allergnädigsten Kaisers, nach Agram zu Sr. Exzellenz den Herrn Feldmarschallieutenant und Banus Baron Jellasich, dann nach Prag zum Slavencongress Rücksprache gepflogen und Wahlen getroffen, insbesonders aber eine Ausgleichung mit Herrn von Csernovits aus dankbaren Gefühlen gegen seine Ahnen versucht.

Der Versuch mag viel Zeit, jedoch umsonst weggenommen haben, denn er blieb fruchtlos, weil Herr von Csernovich die gemachten Bedingungen nicht eingehen wollte oder konnte.

Verschiedene Redner (junge Leute) traten auf dem Platze vor dem Kaffeehause auf, darunter mehrere aus Serbien, welche unter andern zur Einigkeit und festem Zusammenhalten aufforderten, einer derselben soll auch Hülfe aus Serbien zugesagt

[1] Sztratimirovits Kula, Pantelits orvos, Zimony, Varszán, Pancsova szerb nemzetgyűlési kiküldött volt.

und zur Bewaffnung aufgefordert haben, weil man die Ungarn fürchtet.

Heute wurde im Kongressale im Stadthause beschlossen, dass 12 Deputirte hier zu Karlowitz bleiben, und dass der auf den 27-ten Mai l. J. festgesetzte Nationalkongress so lange verschoben werden solle, bis nach den Privilegien die Nation solchen verlangen werde. Auch besteht eine Commission aus beiläufig 40 Deputirten, welche die verschiedenen Petitionen zusammenstellt. Eben heute haben viele Serbier und sonstige nicht Deputirte Karlowitz verlassen.

Bisher war, das viele Abfeuern der Pistolen auf den Gassen und aus einigen Häusern durch die Serbier beim Tag abgerechnet, die Ruhe und Ordnung nicht gestört.

Die Karlowitzer selbst verhalten sich möglichst mit Aufopferung neutral, und verrichten unverdrossen und mit Eifer die Nachtspatroullendienste, welche eben nicht wenig Menschenkräfte in Anspruch nehmen.

Indem ich dieses mit Bezug auf den Bericht vom 13-ten Mai gehorsamst anzeige, glaube ich über die früher erwähnte Erhebung Sr. Exzellenz des Herrn Erzbischofs zum Patriarchen erläuternd bemerken zu dürfen, dass solche deswegen erfolgt sein soll, weil wie ich aus dem Munde eines Weisskirchner Deputirten vernahm, die zu Lugos im Banat versammelt gewesenen Wallachen einen eigenen Erzbischof wünschen. Weil man diesen billigen Wunsch begünstigen mag, und doch auch von den bisherigen erzbischöflichen Rechten nichts vergeben will, soll die erwähnte Erhebung zum Patriarchen geschehen sein.

Übrigens fürchtet man, dass die Ungarn gegen die dermaligen Unternehmungen und Petitionen der hier versammelten Slaven gewalt brauchen werden.

125.

Karlóca, 1848 május 17.

Rajacsits József érsek fölterjesztése a nádorhoz a szerb görög keleti kongresszus tárgyában.

Eredeti fölterjesztés. Budapest, O. L. 1848. B. M. 235. eln. sz.
Érk. május 22-én.

407.

Serenissime Caesareo Regie Hereditarie Princeps, Archidux Austriae Regni Palatine, et Regie Locumtenens, Domine Benignissime!

Appropinquante congressu nationali magna populi hujatis copia in eo desiderium suum manifestavit: ut praevie necessaria hoc fine conferentia servetur, — ex omnibus nimirum partibus

communitates mittant suos deputatos; qui collatis in medium consiliis necessitates populi hujus tam generales, quam particulares eruant, — et sic ad congressum, ubi de mediis hoc fine necessariis concludetur, quasi jam praeparati veniant.

Cum medium hoc pro eo aptissimum fore viderim: ut desideri a totius nationis genuine cognoscantur, — bonoque communi noxiae divergentiae antevertantur, non morabar hoc ipsum e vestigio cunctis episcopis scopo procurandi congrui effectus communicare una vero dominum cultus ministrum Bar. Josephum Eötvös eosuper illo addito edocere: quod in hoc rei situ praefixionem termini servandi congressus nationalis omnimode accelerandam esse censeam.

Ad haec benignis Serenitatis Vestrae ordinibus ddto 26. Aprilis a. l. mihi intimabatur terminum servandi congressus nationalis in 27. Mai a. l. praefixum esse; in respectu vero conferentiae illud in responsis a domino cultus ministro acceperam: quod de hac ibidem etiam, hoc ipsum quod ego teneo, servetur.

Et reipsa quamvis in praefixo 13-a Mai termino, — non jam Neoplantae, prout dictum fuit, — verum Carloviczii, quoniam ita multi ob publicatum ibidem paulo ante statarium habere voluerint, insignis hoc fine hominum copia convenerit; tamen nullus disordo, nihilque sinistri in tanto hominum confluxu observari potuit, cum omnes saltem idea pretiosissimae cuivis nationalitatis suae occupaverit.

Omnes nimirum uno quasi ore id dumtaxat anhelis votis petebant: ut privilegia nationis suum nanciscantur robur et firmitatem.

Cum enim natio Serbica 1690, ab imperatore et rege Leopoldo Magno pro eliminando ex partibus, quas actu mixtim cum aliis incolit, Turca, evocaretur, verbo regio de eo affidata exstitit: quod partes eaedem illis exclusive cessurae, iidem quippe in his proprios magistratus, suum vajvodam, facultatem denique habituri sint, omnes institutiones suas retinendi, — signanter archi-episcopum et metropolitam sibi legendi, qui dignitate patriarchae praeditus est.

Partes hae sunt Syrmium, Banatus cum comitatu Bácsiensi, et Baranjensi ac confinio, quod ex tribus prioribus subin efformatum erat.

In his partibus natio Serbica propulso Turca reipsa aliquo tempore habuit suos magistratus, suumque despotam sive vajvodam. Tractu tamen temporis loco posterioris primum commissionem sic dictam in Illyricis Eszekini, dein propriam cancellariam Illyricam Viennae nacta, tandem hac etiam orbata exstitit, magistratus vero toto hoc tempore proprios, lingua sibi propria Serbica administrationem publicam ducentes retinuit; donec ex iisdem partibus,

partim confinio militari, partim comitatibus efformatis, — in his sensim sine sensu lingua Germanica, ac cum hac extranei magistratus, — in illis vero primum Latina, subin lingua Hungarica introducta fuisset.

His ducti motivis antequam ulterius procederent, dictas institutiones suas, patriarchae nimirum ac vajvodae nationis restabiliendas esse adinvenerunt: meque qua actu archi-episcopum et metropolitam in patriarcham, colonellum vero confiniarii regiminis Ogulinensis Stephanum Suplikacz de Vitéz, in vojvodam renunciarunt, — lecta e vestigio ex integra natione solenni deputatione, quae homagiali in obsequio, electionem hanc patriarchae ac vajvodae Suae Majestati Sacratissimae pro clementissima confirmatione me oratore de genu substratura est.

Sicut jam exhinc benignissime convinci dignabitur Serenitas Vestra Caesareo Regia vota nationis Serbicae eo dumtaxat directa esse: ut quae eidem, dum sedes has peteret, per modum pactorum nationalium ex parte regiminis stipulata sunt, — nunc, dum regnum in principiis verae humanitatis, — cujus principium est: „Suum cuiquae" — restituantur, ita Serenitatem Vestram convictionem in his benigne nacturam etiam pro eo esse firmissime spero: quod omnia quae contrario sensu nationi Serbicae exhinc appinguntur, mera figmenta sint, ex odio nationis et rancore dumtaxat proficiscentia.

Tuta igitur conscientia audeo omni in humilitate idem negotium fidelis hujus Suae Majestatis Sacratissimae nationis Serbicae altae benignitati ac protectioni Serenitatis Vestrae nunc jam praesentibus devovere, donec mihi cum connationalibus meis copia adfuerit Serenitatem Vestram pluribus etiam sicut de iustitia eorundem votorum nostrorum, ita etiam de eo convincendi: quod haec reipsa in se purissima, talia adeoque sint: quae benignam Serenitatis Vestrae Caesareo Regiae protectionem omni ex parte merentur.

Queis, eo adhuc in humilitate addito: quod tum in praemisso rei situ, cum vero quod fideles ecclesiae hujus Valachici labii ad congressum hunc nescio, quam ob rem venire nolint: deputati nationis terminum servandi congressus ad indeterminatum tempus differi desideraverint, eatenusque episcopi per me jam edocti sint, — in reliquo altae benignitati, gratiisque devotus, jugi venerationis cum cultu emorior.

Serenitatis Vestrae Caesareo Regiae

Carloviczii, 17. Mai 1848. humillimus

Josephus Rajacsich

Ezen fölterjesztést István nádor a minisztertanácshoz tette át.

126.

Karlóca, 1848 május 17.

Rajacsits érsek bejelenti Eötvös báró vallás- és közoktatásügyi miniszternek a karlócai népgyűlés határozatait.

Eredetije: Budapest, O. L.; V. M. 1848. 1411. g. n. e. szám alatt.

Nr. 405/1848.

Illustrissime Domine Lib. Baro Minister

Domine gratississime!

Quaemadmodum Illustritati Vestrae sub dato 21. Aprilis a. l. humillime retuli, et Illustritas Vestra mediantibus gratiosissimis praesidialibus litteris ddto 25. Aprilis a. l. admittere dignabatur: quod hoc sit opportunissimum medium futurum vota totius nationis resciendi — conferentia deputatorum nationis Serbicae die 1/13 Mai a. l. non quidem jam prout initio dictum fuit, Neoplantae, sed quoniam multi ita habere voluerunt, hic apud me Carlovicii servata est; in qua deputati nationis, antequam ad organisationem reliquorum negotiorum nationalium processerint, vi privilegiorum nationalium dignitatem patriarchae et vojvodae nationis restabiliendam esse existimarunt; meque qua actu archiepiscopum et metropolitam in patriarcham et colonellum confiniarii regiminis Ogulinensis, Stephanum Suplikacz de Vitez, in vajvodam nationis renunciarunt; denique e vestigio deputationem ex tota natione nominarunt, quae electionem hanc Suae Majestati Sacratissimae pro clementissima confirmatione substernat.

Sicut jam nunc in hoc rei situ terminus servandi congressus nationalis in diem 15/27. Mai a. c. praefixus suapte differri debuit; ita dilationem hanc Illustritatem Vestram quoque gratiosissime probaturam vel ideo spero: quod Illustritati Vestrae prout mihi concernens episcopus Verseczensis Stephanus Poppovits refert, etiam officiose jam constet: fideles ecclesiae hujus Valachici labii id declarasse, quod ad congressum hunc venire nolunt, qui tamen medietatem fere numeri deputatorum constituunt, absque quibus adeoque congressus in priori forma servari non potest.

Queis gratiosis favoribus devotus peculiari venerationis cum cultu maneo Illustratis Vestrae.

Carloviczii 17. Mai 1848 humillimus servus

Josephus Rajacsich

Archi-Episcopus et Mitropolita.

127.

Mitrovica, 1848 május 17.

A péterváradi 9-ik számú határőrvidéki zászlóalj parancsnokának, Hallavanya ezredes jelentéséből a boszniai helyzetről.

Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 132. V. 37. Präs. Nr. 484.

„Laut Kundschaftsnachrichten aus Bosnien soll ein hoher Staatsbeamter aus dem türkischen Ministerium nach Travnik angekommen sein, um mit dem dortigen Vesier über die gegenwärtigen politischen Verhältnisse sich zu berathen, auch von sämmtlichen Bezirkspaschen und Beghs die Meinungen hierüber zu vernehmen, weshalb diese ebenfalls nach Travnik berufen worden sind." — „Die Bewaffnung der Türken wird immer allgemeiner, und die diessfälligen Bereitschaften werden dergestalt betrieben, als wenn es in nächster Zukunft zu etwas Entscheidendem kommen sollte, weshalb auch die Aufregung in Bosnien noch immer fortbesteht." ...

128.

Karlóca, 1848 május 17.

Rajacsits érsek a törvényes kongresszusra megválasztott képviselőket visszarendeli.

Eredeti megkeresés. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. V. 41/a.

406/1848.

Nachdem der zur Abhaltung des Nationalcongresses auf den 27. Mai l. J. anberaumt gewesene Termin bei der jüngst hier in Carlovitz abgehaltenen Nationalversammlung aus erheblichen Gründen auf unbestimmte Zeit vertagt werden musste; so gebe ich mir die Ehre, in Verfolg meines diessfälligen Ersuchschreibens vom 30. April l. J. Ein hohes Generalkommando ... zu ersuchen, den Grenzbehörden bedeuten zu wollen: dass die etwa bereits gewählten, oder jedenfalls noch zu wählenden Deputirten angewiesen werden, zu harren, bis ein neuer Termin festgesetzt und sie dazu in demselben Weg neuerdings einberufen werden.

Rajacsits érsek ugyanezen nap 409. sz. a. megkereste a temesvári főhadparancsnokot, hogy szabadságolja azon határővidéki tiszteket, kik a királyhoz küldendő bizottság tagjaiul megválasztattak. Báró Piret erre következőleg felelt:

„Wie ich aus einer Anzeige des wallach. banat. Grenzregimentes ersehen habe, war der Gegenstand der zu Carlovitz stattgefundenen National-Vorbesprechung *keineswegs, wie angegeben,*

die kirchlichen und Schulangelegenheiten, sondern politischer Natur mit höchst revolutionärer Tendenz. Es ist daher umsoweniger zulässig, dass eine mit politischen Petitionen nach Wien abgehende Deputation der illirischen Nation von Offizieren begleitet werde" . . . „wie die daraus hervorgegangene und Sr. Majestät vorzulegen beabsichtigte Petition den Beweis liefert."

Báró Piret ily értelemben a Hofkriegsrathot Bécsben is értesítette. Fogalmazvány. S. B. G. K. 1848 V. 41.

129.

Karlóca, 1848 május 17.

A karlócai főodbor felhívása az oláhokhoz.

Eredeti szerb-oláh nyomtatvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. D. 1. 3464. és 4357. szám alatt és a karlócai érseki levéltárban.

Народу влашкомъ одъ народа србскогъ.

Найлюбезній и найсречній поздравъ!

Куцнуо е частъ и за насъ и за васъ, браћо! Куцнуо е частъ слободе, еднакости, и братинства! Слободе, коя хоће, коя законтева не само да е свакій човекъ слободанъ, него и свакій Народъ; — еднакости, коя неда да се еданъ народъ надъ другомъ узвыси, и надъ ньимъ господари, него хоће, да по вечитой, и непремѣной правди, по достойвству народногъ персоналитета, кое е у свію Народа, безъ разлике ньине моћи и величине, еднако, сви народи напоредо съ еднакимъ правама стое, братинства, кое одъ угнѣтены народа братинску међусобну любав, и срдачну тврду слогу противъ угнѣтателя ньине народности, ньины природны права, ньиногъ достойнству законтева, а одъ господуюћи досадъ народа иште, да съ осталимъ Народима братски се помире, и ньима у миру и любави даду сва по природи припадаюћа имъ права. Као народ поздравлямо мы Васъ, любезна браћа, мы коима се до юче забраньивало Народомъ се звати, мы, кой е езыкъ и народность до юче угнѣтана, мы, кой смо онда исто значили, кад смо се нашегъ езыка, наше миле народности одрекли, мы коима е коначна пропасть народности одъ распространѣня мађарскогъ езыка претила. Те наше тежке, у дубоко засечене ране самртне, знали смо мы, и осећали, да су и Ваше ране, знали смо и знамо мы, да је и Ваше Народность полѣ истій ледъ быо, да е и Ваша съ нама за едно пропасть претила. И іоштъ нисмо сви. И нама браћа Словаци у горньой Угарской, они су у истой опасности были, они су гонѣни као и мы, они су угнѣтавани као и мы, они су на силу као мы туђійи неразумтелныи езикъ у свое школе, и цркве,

у своя дѣла и оправляна увести морали, — єдномъ речи, свима є народима подъ светомъ Угарскомъ круномъ живеħи гробъ копанъ, великіи, и страшанъ гробъ, надъ коймъ бы се плоча, и спомен৪мъ господуюħемъ Мађарства подигао! Ал' свака сила за времена. а невоља редомъ иде! Богъ свемогуħій владаоцъ свега света, у кога є руци среħа и несреħа свію народа, и кои све Народе съ єднакомъ любави люби? Богъ, кой є са отеческомъ брижльивости насъ ко гробу стрмеħе се видіо, викнуо є за времена своймъ свемогуħимъ, сва срдца оживлююħимъ гласомъ: Не далѣ! ніє Ваше опредѣленѣ подложность него єднакость! Сви народи треба да су као Народи слободни, као што сви люди треба да су као люди слободни. Сви народи треба да су међусобомъ єднаки, были они мали или велики, слаби или яки, као и сви люди што треба да су єднаки были они мали, или велики, богати или убоги! То є гласъ отеческогъ владителя свію Народа, то є гласъ управлѣнъ и на угнѣтаваюħе, и на угнѣтене Народе; на угнѣтаваюħе да се за времена покаю и обрате, на угнѣтене да се са времена сете и обавесте. Яо и єднимъ и другимъ, ако га не сашлушаю, яо и єдномъ и другимъ ако га сашлушаю а не дразуму; яо и єднимъ и другим ако га уразуму а по нѣму се неузвладаю, єръ божія є правда непроменѣлива, и судъ є нѣговъ неумитанъ и десница нѣгова, ако и спора, ипакъ достижна. Народи дозрели за слободу, дозрели за достойнство народно, саслушали су тай гласъ и разумели, дигли су се са землѣ, стресли прахъ са себе, и умили се духомь времена овогъ духомъ слободе. Они су изявили волю и намеру свою народномъ быти, и воля ħе имъ се ныма испунити, ако су тверди и постояни, єръ є съ ньима Богъ и вѣчита правда. Они су показали, да нису глуви спроħи гласа божіє, да нису слепи спроħу светлости вазведруюħегъ духа времена, да нису ладни спроħу оживлююħегъ сунца слободе! Те смо си народи мы Срби за угледъ узели и тврдо се надамо, да ħемо' ако Богъ да, као и они, велико дѣло препорођено нашегъ съ побѣдомъ правде, истине у миру и любави свршити, єръ се праведно надати, а одъ наши саграħана Маħара очекивати можемо, да ħе они, прешавши прагу кой є стари време тиранства одъ садашнѣгъ времена слободе деліо, у духу слободе и єднакости и братинства, коє су речи ясне, и на койма мы наша захтеваня оснивамо, у напредакъ поступивши старый барякъ Маħаризаня одбацити, и безъ отезаня признати, да нашъ народъ подъ светомъ круномъ Угарскомъ она иста права има, коя и ньинѣ. Мы смо себи изабрали патріярха, єръ имамо право на то, изабрали смо себи Войводу Србскогъ за управлянѣ Войводине Србске изъ Срема, Границе Сремске, Бачке съ Бечейскимъ Дишрриктомъ и Шайкашкомъ Батальономъ, Баната с Границомъ и Дишрриктомъ Кикиндскимъ и Бараньомъ састоєħе, и подъ

светомъ нашомъ Угарскомъ Круном у владаюћимъ Аустрійскимъ Домомъ стоеће, и у напредакъ остаюће; еръ имамо право на то, — изявили смо, да желымо быти народъ, слободанъ и независанъ; еръ е слобода и независность не само право, него и дужность свакогъ народа, тако да ихъ се ни еданъ народъ одрећи не може, и да му никада задана речъ исте одузети неможе; еръ као штогодъ Богъ нeће и неда, да еданъ човекъ другомъ подложанъ буде, тако неће и неда да еданъ Народъ другомъ подложанъ буде; изразилисмо, да хоћемо на темелю слободе и еднакости да будемо у свези са Троедномъ Кралѣвиномъ Славоніе, Хрватске и Далмаціе, под Круном Угарскогъ, еръ ће мо у единству и свези быти ячи; и лакше ћемо с обштымъ нашимъ неприятельима сложити се. Браћо и сграђани, мы смо то изявили, еръ имамо право на то, мы смо то почели, еръ мыслимо и довршити. Мы смо се на друге Народе угледали, угледайте се и Вы на нъи, покажите да сте и Вы дозрели за слободу, еднакость и братство, да сте и Вы вредни Народомъ быти, славнымъ Влашкимъ Народомъ, кой има славну свою прошлость и іоштъ славнію будућность, кой е кадаръ с другима се народима успоредити; покажите да и ви знате да ніе доста само предъ судомъ еднакимъ быти, и у кући своіой своймъ езыкомъ беседети, него да хоћете у свету међу другима народима еднаки да будите, и да, кадъ као Народъ комъ народу говорите, своймъ сладкимъ, а не туђимъ наметнутымъ езыкомъ беседити можете. У той слободи, у той само состой се народно достойнство кое треба да намъ е свима миліе одъ нашегъ живота; еръ е у томе честь народа, кою смо дужни до капи крви бранити, еръ е юначкомъ народу пристойніе славно погинути него без чести живити. Мы смо у нашой молби на Нѣгово ц. к. Величество, коме мы верни и привржени остаемо, и за Васъ, као нашу верну и праву браћу побринули се и замолили; да се и ваша народна самосталностъ у духу слободе, у духу народности изрече и обезбеди. Одтуда видите, да смо мы готови Васъ у Вашемъ народномъ препорођеню свойски и братски подпомагати. Вы сте наша браћа не само по едной Цркви, него и по еднымъ тегобама и желяма. Мы желимо, да обезбедимо нашу Србску; Вы Вашу Влашку Народность. Обе су желѣ праведне, обое насъ еданъ угнѣтатель гнѣте, сложимо се братски, и подпомажимо едни друге, еръ е у слози божій благословъ. Мы смо дали нашемъ народу тѣло наданутомъ духомъ народности и изрекли смо свезу и слогу са троедномъ Кралѣвиномъ Слав. Хрв. и Далм. Еръ ћемо тако ячи быти; учините и Вы то, пакъ се придружите къ нама, не као робъ прошлогъ времена негъ као слободанъ Народъ на темелю савршене еднакости, и савршене гаранціе. Ваше Народности, као наша браћа, пакъ ћемо онда іоштъ ячи быти. Одъ

оногъ часа, одъ кад се у Ваша та озбыльна, и искрена воля пробуди, постали сте Вы слободанъ народъ, осигурано Вашъ є Єзыкъ, Црквa и Народность, осигурана Ваша будућность, єръ ће та свеза, та слога постати хинескимъ зыдомъ, кой ће сва душманска насилія осуєтити. Загрлимо се братски, као браћа верна и истинита! Мы ништа, ни єдну длаку нећемо выше да имамо, него вы; само хоћемо, да наша браћа будите. Тако ће мо и мы и вы єднако са осталымъ подь светомъ Круномь Угарскомъ и сяйнымъ Домомъ Аустрійскомъ живећимъ слободнымъ Народима процветати.

Да живи слобода свію народа, да живи духъ времена, да живи Царъ и Краль нашъ Фердинандъ, увенчанъ Круномъ Угарскомъ, да живи братинство и єднакость међу свима подъ Угарскомъ круномъ живећимъ народима!

Изъ засѣданія народногъ Одбора. У Карловцы 5 га Мая 1848 лѣта.

Предсѣдатель Одбора
Јосифъ св. р.
Архі-Єпископъ и Митрополитъ
изабраный патріярхе Србскій.

Fordítás:

A szerb nemzet az oláhhoz legszívesebb és legszerencsésebb üdvözletét küldi.

Testvérek! Ütött az óra nekünk is, nektek is; ütött a szabadság, egyenlőség és testvériség órája! — azon *szabadságé*, mely akarja és óhajtja *nemcsak minden egyes ember, — hanem minden nemzet szabadságát;* az *egyenlőségé, mely nem engedi meg, hogy egy nemzet a másik fölé emelkedjék* és rajta uralkodjék, — hanem azt akarja: hogy az örök és változhatlan igazság, az egyéni nemzeti méltóság szerint, mely minden nemzetnél, hatalom és nagyságra való tekintet nélkül, egyenlő, — *valamennyi nemzet egymás mellett egyenlő jogokkal bírjon;* a testvériségé, mely azt kívánja, hogy az elnyomott népek kölcsönös testvéri szeretettel és őszinte egyetértésben, nemzetiségük, természetes jogaik, méltóságuk elnyomása ellen védekezzenek és *megköveteljék az eddig uralkodó nemzettől, hogy a többi nemzetekkel testvériesen megegyezzen* és nekik békésen, szeretettel az őket megillető természetes jogokat megadja. Szeretett testvérek! *Mint nemzetet üdvözlünk mi titeket;* mi, akiknek a mai napig meg volt tiltva magunkat nemzetnek nevezni; mi, akiknek nyelve és nemzetisége a tegnapi napig el volt nyomva; mi, akik csak akkor értünk valamit, ha nyelvünket és nemzetiségünket megtagadtuk; mi, kiknek nemzetiségét végveszély fenyegette a magyar nyelv terjesztése által. Ezen súlyos és mélyen ejtett sebeket, halálos sebeket éreztük és tudtuk, hogy ezek a ti sebeitek is; tudtuk és tudjuk, hogy a ti nemzetiségteket is ugyanazon jégmező fedte, s hogy minket együttesen a pusztulás fenyegetett. De nem mi egyedül vagyunk ily nyomasztó helyzetben. Felsőmagyarországi tót testvéreink

ugyanazon veszélyben vannak, üldözöttek csak úgy mint mi, elnyomottak s valamint mi is, úgy ők is erőszaknak engedve, kénytelenek voltak iskoláikba, templomaikba, közigazgatásukba egy idegen, érthetetlen nyelvet bevezetni, — egy szóval az összes, a magyar korona területén élő népeknek meg volt a sír ásva, egy nagy és borzasztó sír, melyen egy kőlapon az uralkodó magyarság emléke emelkedett volna. Idővel azonban minden erőszak és inség elmúlik. A mindenható Isten, e világnak uralkodója, kinek kezében fekszik minden nemzetnek jó és balsorsa és aki az összes nemzeteket egyaránt szereti, az Isten, aki minket sírbadöntötteket atyai gondoskodással megmentett, — az idők folytán felkiáltott a Mindenható, valamennyi szívet felélesztő szavával: ne tovább! A ti rendeltetéstek nem a rabság, hanem a szabadság, nem az alárendeltség, hanem az egyenlőség! Valamennyi nemzetnek szabadnak kell lenni, épúgy mint minden embernek szabadnak! Valamennyi nemzetnek egymás közt egyenlőnek kell lennie, legyenek azok nagyok vagy kicsinyek, gyengék vagy erősek, ahogyan az embereknek is egyenlőknek kell lenniök, akár nagyok vagy kicsinyek, gazdagok vagy szegények. Ez az összes nemzetek fölött atyailag uralkodó hangja; ez a hang szól az elnyomó és az elnyomott nemzeteknek; az elnyomóknak, hogy idejében bűnbánóan megtérjenek, az elnyomottaknak, hogy idejében felocsudjanak. Jaj mindazoknak, akik nem hallgatják meg; jaj azoknak, akik meghallgatják, de meg nem értik; jaj azoknak, akik megértik, de nem követik; mert az isteni igazság rendíthetlen és ítélete megvesztegethetlen, jobbja ha lassú is, mindenkit elér. A nemzetek megérettek a szabadságra, a nemzeti méltóságra és meghallgatván ezen isteni hangot s azt megértvén, — felemelkedtek a föld színéről s a port lerázva, megmosakodtak ezen idők szellemével, a szabadság szellemével. Kijelentették akaratukat és szándékukat, hogy nemzet akarnak lenni és akaratuk teljesülni fog, ha erősek és álhatatosak, mert velük van az Isten és az örökké való igazság. Megmutatták, hogy Isten szava nem hangzott el pusztán, nem vakok az idők felderítő szellemének világosságával szemben és nem fogadják hűvösen a szabadság éltető napját. Mi szerbek ezen nemzeteket vettük például és erősen hisszük, hogy ha Isten adja, újjászületésünk nagy művét a jog és igazság győzelmével békében és szeretettel be is fogjuk fejezni, mert joggal remélhetjük és elvárhatjuk magyar polgártársainktól, hogy ők, átlépve a küszöböt, mely a zsarnokság régmult korát a mai idők szabadságától elválasztotta, a szabadság, egyenlőség és testvériség szellemében, mely szavak világosak és melyre óhajainkat fölépítettük, — előre haladva, a magyarosítás régi zászlaját el fogják dobni és vonakodás nélkül elismerni, *hogy a mi nemzetünk a magyar szent korona alatt ugyanolyan jogokkal bír, mint ők.* Patriarchát választottunk magunknak, mert ahhoz jogunk van, szerb vajdát választottunk magunknak, a szerb vajdaság kormányzására, mely magában foglalandja Szerémséget, a szerémi határőrvidéket, Bácskát a becsei kerülettel és a csajkás zászlóaljjal,

a Bánságot a határőrvidékkel és a kikindai kerülettel és Baranyát, és a magyar szent korona és az osztrák uralkodóház alatt maradna, — mert mindehhez jogunk van. Kijentettük, hogy szabad és független nemzet óhajtunk maradni, mert a szabadság és függetlenség nemcsak joga minden nemzetnek, hanem kötelessége is, olyannyira, hogy ettől egy nemzet sem foszthatja meg magát és etekintetben tett ígéret soha tőle el nem vehető, mert valamint az Isten sem akarja s nem engedi, hogy egy ember a másiknak legyen alávetve, épúgy nem akarja és nem engedi, hogy egy nemzet a másiknak legyen alárendelve. Kimondottuk, hogy a szabadság és egyenlőség alapján, a magyar szent korona kötelékében a három egyesült királysággal, Horvátország, Szlavonia és Dalmáciával kapcsolatban legyünk, mert egyesülten s kapcsolatban erősebbek leszünk és könnyebben fogunk közös ellenségünkkel megegyezhetni. Testvérek és polgártársak! Mi ezt kinyilvánítottuk, mert ehhez jogunk van, ezt elkezdtük, mert véghez vinni véljük. Mi más nemzetek példáját követtük, ti kövessétek; mutassátok meg, hogy ti is érettek vagytok a szabadság, egyenlőség és testvériségre; méltók vagytok nemzetté lenni mint dicső oláh nemzet, melynek dicső multja van és még dicsőbb jövője lesz; mely képes más nemzetek sorába lépni. Mutassátok meg, hogy nem elég csak a törvény előtt egyenlőnek lenni és otthon anyanyelveteken beszélni, hanem a világ egyéb népeivel egyenlőrangúak akartok lenni, s mint nemzet, más nemzethez édes anyai — s nem rátok tukmált idegen nyelven tudtok szólani. Ezen szabadságból egyes-egyedül áll a nemzeti méltóság, mely valamennyiünknek drágábbnak kell lennie életünknél, mert ebben foglaltatik a nemzet becsülete, melyet utolsó csöpp vérünkig megvédeni tartozunk, mert egy hős nemzethez illőbb dicsőn kimulni, mint becstelenül élni. Cs. kir. felséges uralkodónkhoz, kihez híven ragaszkodunk, — intézett kérvényünkben, értetek is, mint hű és igaz testvérek, — kérelmeztük, hogy: a szabadság és nemzetiség szellemében a ti nemzeti önállóságtok is feléledjen és biztosíttassék. Ebből láthatjátok, hogy készek vagyunk nemzeti újjászületésteket testvériesen támogatni.

Testvéreink vagytok, nemcsak a közös egyház,. hanem a közös sérelmek és óhajok miatt is. Mi szerb, ti oláh nemzetiségteket akarjátok biztosítani. Mindkét óhaj igazságos, mert mindkettőnket egy zsarnok nyom el; álljunk össze testvériesen és segítsük meg egymást, mert az egyetértésben rejlik Isten áldása. Mi a nemzetiség szellemétől ihletett testet adtunk nemzetünknek és kimondottuk a horvát, szlavon és dalmát egyesült királyságokkal való szövetséget és egyetértést, mert ezáltal erősebbek leszünk; cselekedjetek ti is így, szövetkezzetek velünk, nem mint az elmult idők rabjai, hanem a tökéletes egyenlőség és nemzetiségtek teljes biztosítéka alapján, mint szabad nemzet, mint testvérek s akkor még erősebbek leszünk. Abban a pillanatban, melyben bennetek ezen komoly és őszinte akarat felébred, szabad nemzetté lettetek, nyelvetek biztosítva lesz, egyháztok

és nemzetiségtek, valamint jövőtök, mert ezen kapcsolat és egyetértés kinai falként minden ellenséges önkényt meg fognak hiusítani. Öleljük meg egymást mint hű és igaz testvérek! Egy hajszállal sem akarunk többet mint ti; csak azt akarjuk, hogy testvéreink legyetek. Így mi is, ti is a magyar szent korona és az osztrák fényes uralkodóház alatt élő többi szabad nemzetekkel együtt fel fogunk virágozni.

Éljen az összes nemzetek szabadsága, a kor szelleme, Ferdinánd császár és a magyar koronával megkoronázott király, éljen a magyar szent korona kötelékében élő nemzetek testvérisége és egyenlősége!

A nemzeti bizottság üléséből.

Karlócán, 1848-ik év május 17-én.

A bizottság elnöke:

József s. k.
érsek és metropolita, szerb választott patriarcha.

Az oláhokhoz intézett kiáltványt Popeszkul Patrikie oláh lelkész küldte szét az oláhoknak Rajacsits érsek meghagyásából. Ezen kiáltványból világosan kitűnik a szerbek politikai törekvése, az oláhok megnyerése. Karlócán ugyanis tisztában voltak azzal, hogy ha az oláhok a magyarokkal a szerbek ellen szövetkeznek, a szerb ügy elveszett.

130.

Karlóca, 1848 május 17. (?)

A karlóca főodbor Miletits Szvetozárt és társait adománygyűjtésre küldi ki.

Eredeti okirat. Budapest, N. M. 1848—49-es iratok.

Браћо Срби безъ разлике исповѣданія! Народъ Србскій жели своя права, вѣру, законъ, име, єзикъ и народность свою одъ свакогъ нападаня спасти.

Ову велику цѣлю постићи, потребна су Народу Србскомъ средства, а найпреча новчана помоћъ.

Зато се главній Одбор Народа Србскогъ обраћа како свима општинама, тако и свакомъ Србину и браћи, сонароднику и пріятелю Народа Србскогъ, безъ разлике исповѣданія, достоинства, чина, званія и стана, да сада у овой општенародной потреби у помоћъ притеку Народу Србскомъ было новцемъ, или коимъ другимъ полезнимъ средствомъ, и шилѣ на тай конацъ, опуномоћене посланике свое. J. J. Јоксима Новића, Готхарда Профа и Светозара Милетића, да прилоге примаю и овомъ главномъ Одбору Народа Србскогъ шилю.

Сваки приложникъ нека изволи име и прилогъ свой на овай позивъ подписати!

Браћо мила! притеците намъ сада у помоћ, Народъ ће Србскій и потомство нѣгово васъ благосиляти и ову братинску

любавъ вашу, колико силе и снаге нѣгове, Богъ благослови, вама у свако доба у помоћъ притећи...

Fordítása:

Szerb testvérek vallásfelekezeti különbség nélkül! A szerb nemzet törvényes jogait, vallását, nevét, nyelvét és nemzetiségét minden támadás ellen megvédeni óhajtja.

Ezen cél elérésére szüksége van a szerb nemzetnek mindenekelőtt pénzbeli támogatásra és egyéb eszközökre.

Ezért a szerb nemzet főbizottsága az összes községekhez és minden szerb testvérhez fordul, vallásfelekezet, méltóság, rang, állás, hivatal és állapotra való tekintet nélkül, hogy ezen nemzeti közszükségben a szerb nemzet segítségére siessenek, akár pénzzel, akár más hasznos módon és ezen célra meghatalmazottait Novits Jokszimot, Proff Gothardot és Miletits Szvetozárt[1] kiküldi, hogy az adományokat gyűjtsék és a szerb nemzeti főbizottságnak beküldjék.

Minden adakozó szíveskedjék ezen felhívásra nevét és adományát feljegyezni.

Szeretett testvérek! Sorakozzatok most segítségünkre, a szerb nemzet és utódai titeket ezért áldani fognak és ezen testvéri szeretetet, amennyiben erejét és hatalmát az Isten megáldja, — mindenkor segítségtekre lesz...

Hasonló értelmű felhatalmazással láttattak el fentiek és mások „a szerb nemzetiség megvédése érdekében"; kiterjesztett hatáskörrel felhatalmaztattak a vajdaság és a szerb nemzettel szövetségben álló területen helyi községi bizottságok (pododborok) felállítására, szükség esetén rendkívüli intézkedések tételére stb.; mindazok pedig, akik fentiek ellen szegülnek, a szerb nemzet ellenségeinek tekintettek.

131.

Kragujevác, 1848 május 18.

Garasanin Ilyés belgrádi belügyi főnök levele Sztefánovits István igazságügyi főnökhöz, a magyarországi szerbek helyzetéről.

Másolat. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 158. lap.

С вашим писмом од 4/16-тога т. м. примио сам две карикатуре, које сте ми послали, да Његовој Свјетлости предам и ја сам то одма испунио.

Ми се нећемо вашим дјејавијама смејати..., у мјесто, да се смејемо ми се радујемо што у Вама налаземо човека, који нас је у овом послу све заменуо па и за сав народ Србски из ове стране дужност испунио. Дај Боже само, да се и по жељи

[1] Novits szerb költő, Miletits és Proff Gothard főiskolai hallgatók voltak.

оконча једанпут посо оностранн Срба, и да се у успјеху садашњи дјејанија осигурају, па за иста сви ћемо вам заједно на вашим трудовима признателни бити . . . Ја вас само толико молим да продужите и даље ваше соучастије у дјелу наше браће, ово им неће без ползе бити, а може то све по времену обратити се у ползу свију нас. Они су тек први корак учинили и овај им је срећно за руком испао, но ствар сад прелази у веће тешкости, ту дакле треба опет све оно чинити счим им се помоћи може. Погрешити валда сами нећеду, јер би ондај значило, да су се досада играли, но ми смо Срби сви једнаки и из ове и из оне стране, зато треба итати, да нас и оно што је Србима природно не помете, па ондај ће душманин тријумфирати. Ви знате да у Срба има магновенија кад он воли туђинца него себе и својега, и док Србину није оваква ћуд дошла треба грабити, да се што учини, иначе после зајмат презреће он собствену ползу, макар да је увјерен о несрећним слједствама, која му из тога предстоје. Ми овдашњи Срби имамо у томе нову науку, па зато оне онамо морамо само опомињати нека итају у свему, јер непријатеља и онако доста имају.

Гди се војвода Шупљикац налази ни одакле незнамо. Молим вас јавите нам ово, и добро би и врло нужно било, даје код своји и на месту.

Fordítása:

Május hó 16-án kelt levelét és a hozzácsatolt két karikatúrát megkaptam; kérelmét teljesítettem s átadtam azokat a fejedelemnek. Mi nem nevethetünk az ön cselekedetein . . . s helyette mi annak örvendünk, hogy Önben olyan emberre akadtunk, aki minket ezen dologban jól helyettesít és a szerbiai nemzettel szemben kötelességét teljesíti. Adja az Isten, hogy a közóhajnak megfelelően a túloldali [délmagyarországi] szerbek ügye egyszer befejeződjék és a jelenlegi eredmények biztosíttassanak, s valóban valamennyien elismeréssel leszünk az ön tevékenysége iránt . . .

Arra kérem, hogy folytassa testvéreink ügyében való résztvevését tovább is, hasznukra s idővel valamennyiünk javára lesz. — Ők az első lépést megtették, mely szerencsésen sikerült; de most ügyük elé nagyobb nehézségek tornyosulnak, s ezért mindent meg kell tenni, ami segítségükre szolgál. Hibát elkövetni talán nem fognak, mert ez azt bizonyítaná, hogy csak könnyűszerrel vették a dolgot; mi szerbek egyformák vagyunk, Dunán innen — Dunán túl; tehát sietni kell, nehogy a szerbek természetét ismervén, minden felboruljon és ellenségeinket győzelemre juttassa. Tudja hogy a szerbeknek vannak pillanatai, mikor az idegent jobban szereti mint magát és övéit, s míg ez a természete nem üt ki rajta, addig kell cselekedni és tenni; a szerb megfeledkezik néha saját előnyéről, még ha meggyőződik is a szerencsétlen következményekről, melyek reá várnak. Minekünk itteni szerbek-

nek vannak e tekintetben újabb tapasztalataink, s ezért figyelmeztetni kell őket, hogy siessenek, mert úgyis elég sok az ellenségünk.

Nem tudjuk, hogy merre van Suplyikác vajda. Tudassa velünk, hogy hol van, nagyon is nagy szükség van arra, hogy övéi közt helyén legyen.

132.

Illáncsa, 1848 május 18.

Scherban illáncsai századparancsnok, Dreihann alezredes, az illyrbánsági határőrvidéki parancsnokhoz intézett jelentése, a szerb zászlók kitűzéséről.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. V. 35/b.

Heute [18. Mai] sind durch die aus Carlovitz rückgekehrten Deputierten in sämmtlich unterstehenden Ortschaften der eigenen Kompagnie, — Nationalfahnen von weisser, blauer und rother Farbe an den Kirchen aufgesteckt worden;... [und] dass die Deputirten ihrer Äusserung nach, die Fahnen zu Carlovitz und von Sr. Exzellenz dem dortigen Herrn Erzbischof von Rajacsich den Auftrag erhalten haben, solche in jedem Orte an den Kirchen aufzustecken.

Báró Piret főhadparancsnok 1848 május 21-én rendeletileg kijelentette, hogy Rajacsits érsek: „in keiner Weise berechtigt war, die Aufforderung zur Aussteckung einer slavischen Fahne ergehen zu lassen." (Serb.-Ban. Gen. Kommando 1848. V. 35.)

133.

Karlóca, 1848 május 18.

Putnik kapitány hivatalos jelentése az 1848 májusi szerb nemzetgyűlésről.

Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. V. 41/a. Präs. Nr. 481.
Beikt. 1848 május 18.

An Ein kaiser-königlich hohes slavonisch-syrmisches Militär Generalkommando!

Im Auftrage des hohen k. k. slavonisch-syrmischen General Commando hat der gehorsamst Gefertigte, welcher bei dem am 1/13 Mai 1848 zu Carlovitz abgehaltenen serbischen National Congress anwesend war, folgendermassen in Gehorsam abzustatten, als:

Abgesehen davon, dass sich die serbische Nation über die Behandlung der Magyaren äusserst erbitterte, als man derselben in Folge des landtäglichen Beschlusses im Jahre 1840 die ungarische Sprache aufdringen wollte, indem man derselben diese

Sprache in den National-Schulen zu lehren und die Kirchenbücher in dieser Sprache zu führen anordnete, was von dem Temesvarer Bischof zu allererst angenommen und zum grossen Ärger der ganzen serbischen Nation befolgt wurde, wodurch man die Entnationalisirung beabsichtiget, ja selbst dass den Serben (als dem kräftigen Stamme) ihr noch gebliebenes heiligstes Recht die freie Religionsausübung, die Kirche und Schule vernichtet zu werden, bedrohet wurde, erwachte auch in derselben Nation der Geist zur Zeit, als sich die Magyaren von dem glorreichen österreichischen Kaiserhause losreissen und andere Völker vernichten wollten, dass man sich ebenfalls so wie sie, wieder von dem Ungarlande lostrennen und lieber mit den Stamm- und Sprachverwandten, den Croaten, überhaupt mit Slawen vereinigen kann, wohlwissend, dass der allergnädigste Monarch selbst, die National-Innigkeit erkennen und nach den verdienten Rechten der heiligen Privilegien die seit 100 Jahren, sammt den Tapferkeitsfahnen unter der allerdurchlauchtigsten Herrin Maria Theresia und Kaiser Joseph — hier selbst in der heiligen Metropolitan-Kirche verborgen waren, — diess Vorhaben allerhöchst gewähren wird.

Und weil Heut zu Tage *in der ganzen Welt die Völker ihr Recht suchen,* so glaubte die Nation *als auch Nation* auftreten zu können, um das einstens besessene Recht der uralten Privilegien wieder zu erlangen; diesem nach versammelte sich die serbische Nation am eingangserwähnten Tage nach allgemein kundgegeben Wunsche der Nation, von seiner Exzellenz dem Carlowitzer Erzbischof und Metrolopit Joseph Rajacsits zur National Berathung zusammenberufen, — in Carlovitz, und in Anbetracht, der ernsten Zeitumständen seiner Nothdürften und Beschwerden, proclamirte sich diese National-Versammlung, bestehend aus bevollmächtigten Vertretern der ganzen serbischen Nation, welche in Croatien, Slawonien und Bácser Comitat (und Csaikisten Bataillon) Banat und dem übrigen Ungarn lebt, nach dem Representativ-System zum National Congress.

Sie hat ihr diessfälliges Recht proclamirt, und demgemäss Sr. Exzellenz Herr Joseph Rajacsics Carlovitzer Erzbischof und Metropolitan zum serbischen Patriarch, den Herrn Stephan Suplikatz Obersten des Oguliner Regiments aber, zum serbischen Voivoden zur Bestättigung Sr. Majestät, einhellig erwählt und ernannt.

Die serbische Nation ist dennach eine politisch freie und unabhängige Nation unter dem Hause Österreich und der gemeinschaftlichen Krone Ungarns.

Auch ist Syrmien nebst der Grenze, Baranja, Bácska und dem Becseer Kron-Distrikt und Tschaikisten Bataillon, Banat mit der Grenze und Kikindaer Distrikt, als serbische Voiwodschaft proclamirt worden.

Der Congress anerkennt den politischen Bund der serbischen Voiwodschaft mit dem dreieinigen Königreich, Croatien, Slavonien und Dalmatien auf Grundlage der Freiheit und der vollkommenen Gleichheit mit dem, dass die Bedingungen dieses Bundes auf derselben Grundlage fesgestellt und realisirt werden.

Der National Congress hat ein Comité ernannt und dasselbe bevollmächtigt im Namen der Nation das Ganze den obgesagten Verhältnissen auszuarbeiten und dem Nationalkongress vorzulegen, Alles Nöthige und Erforderliche zur Erreichung des obenerwähnten Zweckes und Vorhabens zn verfügen, den National Congress zu jeder Zeit nach Erforderniss der Zeitumständen zusammen zu berufen und einen permanenten Ausschuss von etlichen 50 Personen unter sich zu erwählen, welcher beständig hier verbleiben, die Wünsche und Beschwerden der Nation aufnehmen und für den National Congress ordnen wird.

Derselbe hat den auch den allerdurchlauchtigsten König zu bitten beschlossen, dass die Wallachische National-Selbständigkeit im Geiste der Freiheit und im Geiste der Nationalität als wahren Brüdern ausgesprochen und gesichert werde.

Ferner, dass der auf den 15ten Mai (alten Styls) 1848 anberaumte Serbische National Congress nicht abgehalten werden soll.

Der gegenwärtige Congress hat auch beschlossen, dass das oberwähnte Comité im Einvernehmen Sr. Heiligkeit dem serbischen Patriarch und der Assistenten des Nationalfondes die volle Befugniss haben soll, den erforderlichen Geldbetrag aus der National-Kassa zu beheben mit dem Beding, dass darüber dem National Congress die Rechnung vorgelegt und das Geld nur für die nothwendigsten National Angelegenheiten verwendet werde.

Dem Comité wird die Vollmacht ertheilt, im Einvernehmen Sr. Heiligkeit unsers Patriarchen eine zahlreiche Deputation aus der ganzen serbischen Nation sogleich zu bestimmen, welche diese Wünsche Sr. Majestät ehrfurchtsvoll unterbreiten und der Kroatischen General Versammlung mittheilen wird.

Demselben Comité wird die Vollmacht gegeben, auf den mit Freuden vernommenen Ruf der Brüdern aus Böhmen, eine Deputation Seitens unserer Nation zu dieser Berathung zu bestimmen, welche die Interessen der serbischen Nation daselbst vertreten soll. Diess die serbische Charte.

134.

Pancsova, 1848 május 18.

Roth pancsovai tábornok parancsnok jelentése báró Piret temesvári főhadparancsnokhoz, a délszláv birodalom felállításáról.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. M. 1848. Nr. 1797. Másolat. Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 132. V. 59/b. Res. Nr. 117.

Ein hiesiger Speculant, der Belgrad häufig besucht, auch dass innere Serbiens zuweilen bereiset, ... daselbst eine ausgebreitete Bekanntschaft hat, hat mir im engsten Vertrauen jene serbischen Umtriebe eröffnet, die *die Vereinigung aller slavischen Völker, von der Meeresküste bis zu der bulgarischen, — und am linken Donauufer bis zur walachischen Bevölkerung unter ein selbsständiges Oberhaupt bezwecken sollen.*

Es soll nämlich *in Belgrad ein Comitée* von 5, der einflussreichsten Personen bestehen, der das ganze leiten und in alle slavischen Provinzen gut dotirte *Emissäre* zu diesem Zwecke unterhalten.

Der Zeitpunkt des Losschlagens soll entweder nach der geringsten Verweigerung, der von dem slavischen Congress unterlegt werdenden Petiten erfolgen, oder bei einem Drängen des Magyarismus zur Vereinigung der Slaven mit demselben vorläufig bestimmt sein, letzterer Anlass, wäre ihnen der erwünschtere, weil sie da gleich mit mindestens 40.000 Mann unter dem Vorwande ihre Brüder gegen die Anmassung der Magyaren zu schützen herüber brechen würden, und dann nach Bezwingung der Magyaren, das selbständige slavische Reich proklamiren würden. *Doch sollen ihre Blicke sehr auf die Resultate des Kampfes in Italien gerichtet sein, und die Maasnahmen sehr von dem Erfolge abhängen.*

Jedenfalls sollen die Serbier damit beginnen wollen, die Festung Belgrad von den Türken zu nehmen und überhaupt sich der Türken zu entledigen, was aber, wie der Vertraute meint, nicht so leicht gelingen wird, als der Bascha sehr auf seiner Hut ist, die Türken in Bosnien und selbst von Constantinopel her sich den serbischen Gränzen nähern sollen.

Der Festung Peterwardein glauben sie sich in der Art zu bemächtigen, dass sie einige 1000 Mann stark, theils Serbien, theils ihre Anhänger sich wohl bewaffnet nach und nach unbemerkt in Neusatz sich vereinigen, dann die Communität Peterwardein von allen Seiten anzünden, überzeugt, Sr. Exzellenz, der Commandirende General werde mit einem Theil der Garnison dahin zu Hülfe eilen, indessen sie von Neusatz aus die Festung mit ihrem Anhange bevölkern und sich Meister derselben machen, den Commandirenden Generalen aber jedenfalls gefangen nehmen. Ist dieses gelungen, so sollen dann von diesem Punkte aus ihre weiteren Operationen mit dem allgemeinen Beitritte der slavischen Bevölkerung

gegen Banat und Slavonien beginnen, hoffend, es werde ihnen ebenso gelingen Temesvar und Essegg zu nehmen.

So eben hat mir der Vertraute mitgetheilt, dass für den Fall als der kirchliche Congress, wie früher beabsichtet, den 28-ten in Carlovitz stattfinden sollte, die Serbianer solchen mit 4000 Mann bewaffneter Serbiáner zu beschicken vorhaben...

Dass die Serbier hier in der Grenze leider nur zu sehr ihre Hand im Spiele haben, bewiesen vielseitige Übereinstimmende Vorkömnisse, und dass, es ebenso gewiss ist, dass die in Isbistje überreichte Petition ein serbisches Machwerk ist, beweiset, dass die Grenzer selbst heute noch nicht wissen was sie verlangt haben, denn jedem, denn ich über ihre Wünsche und Hoffnungen gesprochen habe, waren diese Petitionen fremd.

Am thätigsten hat sich unter den serbischen Emissären ein gewisser Theodorovich, Sohn eines Krämers in Brestovaz, Professor in Serbien... besonders im Illyrisch-Banater Regimentsbezirke, und namentlich in Weisskirchen benommen, wo er nach mehrseitigen übereinstimmenden Nachrichten mit den Grenzern nächtliche Zusammenkünfte hielt, in welchen er ihnen die serbischen Instruktionen mittheilte; dann sollen noch ein gewisser Stanimirovich und Markovich... Verbreiter ähnlicher Instruktionen gewesen sein.

A szerbországi emisszáriusok ellen Roth tábornok a szerbiai határzárlat szigorítását ajánlotta, mit báró Piret is az osztrák és magyar hadügyminisztereknek ajánlott. Báró Hrabowsky ennek ellenében a rendőri felügyelet szigorítását és a belgrádi konzulátus közreműködő segítségét elegendőnek tartotta. (Kr. A. 1848. V. 59, 59a.)

Roth tábornok jelentését Batthyány miniszterelnök 1848 május 22-én megküldötte az osztrák hadügyminiszternek; melyben a magyar miniszterelnök hangsúlyozza, hogy miután nem számíthat az olasz hadjárat és az osztrák tartományokban uralkodó mozgalmak miatt nagyobb katonai segítségre, saját felelősségére felszólította a székely ezredeket a bevonulásra. (Kül. Min. 1848. 45e. sz.)

135.

Újvidék, 1848 május 19.

Hadsits János, volt újvidéki országgyűlési képviselő levele Csernovits kir. biztoshoz a szerb ügyekről.

Eredeti levél. Budapest, O. L. 1848. B. M. 195. eln. sz.

Euer Hochgeboren, Gnädigster Herr!

Nach Ihrer Abreise ist hier alles beim Alten. Nun rüstet man sich gegenwärtig zur Magistrats-Restauration. Es wird stark korteschirt gegen den früheren Magistrat. Rada Sztratimirovits scheint der thätigste dabei zu sein. Morgen wird die Wahl der zu Kandidierenden Deputation vor sich gehen. Die Ruhe ist bis jetzt garnicht gestöhrt.

In Karlovitz war ich nicht; aber ich höre, dass das Volk bereits auseinander gegangen ist; nur die Kommission setzt ihre Arbeit fort, und zwar nach dem Prinzip der Trennung von Ungarn und ewigen Bundes mit Kroatien. Der Bischof von Karlstadt Eugen Joannovits hatte Muth gegen dieses Prinzip sich zu erklären, musste aber dafür wo nicht Insulte doch Grobheiten erfahren. Nach dem Platon Athanaczkovits wäre also dieser der würdigste für die Bácser oder Neusatzer Diöcese. Es wird, glaube ich, Ihnen schon bekannt sein, dass die Kommissions-Glieder, oder wenigstens die Aktuare ihre Diurnen aus dem Nationalfonde beziehen. Man soll eine Deputation aus etlichen 300 Mitgliedern ernannt haben, und zwar aus verschiedenen Provinzen, meist diejenigen, die nicht gegenwärtig waren. Die Namen Csernovits, Trifunacz, Malenicza, Damaszkin etc. sollen auch aufgezeichnet sein. Diese sollen schriftlich aufgefordert werden, sich am 13/25. Mai in Semlin einzufinden, um am 14/26. über Agram nach Wien sich zu begeben, und daselbst die Bestättigung des Patriarchen und Wojwoden in der Person des Suplikacz zu erwirken. Der Erzbischof soll sich an die Spitze dieser Deputation setzen. Nun höre ich eben, dass der Erzbischof diese Nacht erkrankt ist. Es wurde ihm Ader gelassen und Blutigel angesetzt. Auch ist heute morgens der Stephan Hadsits, Plenipotentiär des Erzbischofs in Karlowitz, vom Nervenschlage gerührt plötzlich gestorben. Durch eben jene Aufforderung der Deputierten zur Reise nach Wien soll verlautet werden, dass der Congress am 15/27. Mai nicht stattfinden wird.

Für die Gränze müsste man sogleich etwas thun. Mit Aufschiebung wächst die Gefahr und wird drohender. Auch mündlich haben wir hier darüber gesprochen. Man warte nicht auf ihre Petitionen, denn sie stehen unter dem militärischen Befehl. Man müsste vorläufig und unausbleiblich wenigstens dem Csaikisten-Bataillon, dessen Deputierte ungetröstet von Wien zurückgekehrt sind, folgendes gewähren; 1. Eigenthum des Bodens. 2. Abschaffung der Aerarial- und Gemeinde-Robotten. 3. Aufhebung des Kommunions-Verbandes und Gewährung der Freiheit, sich zu theilen. 4. Einführung der Civil-Jurisdiktion und Gestattung der Wahlfreiheit der Gemeinde-Obrigkeit und des Gerichtspersonales. 5. Freiheit sich Offiziere bis zum Hauptmann inklusive zu wählen aus eigenen Nationalen, wie auch die Garantierung der Beförderung ebenderselben zu höheren Stufen. 6. Die jetzt dienenden fremden deutschen Offiziere sogleich zu amovieren und mit Nationalen zu ersetzen. 7. An die Stelle der deutschen Sprache die serbische Muttersprache sowohl bei Gerichten und Obrigkeiten als auch beim Kommando zu setzen.

Die Gewährung dieser Punkte sollten aber Sie selbst persönlich mitbringen, und an Ort und Stelle verlautbaren, mit der Machtvollkommenheit solche auch auf die übrige Gränze zu

erstrecken: dabei aber zu veranstalten, dass durch den Commandierenden Generalen Hrabowsky der Auftrag an den Bataillonskommandaten ergehen solle, dass er und das ganze Bataillon Ihnen einen unbedingten Gehorsam leisten sollen. Haben Sie das einmal gethan, so wird sich das Übrige von selbst ergeben. Die Wirkung ist sicher.

Indem ich die ob berührte Gewährung Ihnen nochmals ans Herz lege, habe ich die Ehre mich an gebührenden Orten zu empfehlen...

136.

Budapest, 1848 május 20.

Szemere belügyminiszter Torontál megye területére elrendeli a rögtönítélő bíróságot.

Budapest, O. L.; B. M. 1848. 1613. sz. — Exp. 1848. V. 22.

Miután újabban vett hiteles tudósítások szerint Torontál megyében a bujtogatás, lázítás és közbátorság elleni törekvés meg nem szűnik; miután a vakmerő törvényszegést és engedetlenséget, hogy annak példája a társasági viszonyokat ne veszélyeztesse, a leghatályosabban szükség megtorolni; — miután a törvény ellenállhatatlan uralmát megállapítani, a személy és vagyon biztonságot biztosítani, a megingatott közrendet helyreállítani és az országnak a békét visszaadni kötelesség, még pedig minden áron és rendkívüli eszközökkel is:

Ennélfogva rendeltetik:

Torontál megye tüstént rögtönítélő bíróságot állítand fel; azt gyors és pontos eljárásra és a legfelsőbb szabályok szoros megtartására utasítja, s fenállását a hatóság körében haladéktalanul kellően tudomásra juttandja.

137.

Karlóca, 1848 május 20.

Zacharijevits Ilyés, belgrádi gimn. igazgatónak, Sztefánovits István szerbiai igazságügyi főnökhöz intézett leveléből.

Eredeti levél. — Belgrád, Narodna biblioteka, Rukopisi, 1848/937. sz.

... Да мене није бпло: било би јошт у очи 1-га маја крви, и чини ми се, да би било од прилике у малом онако, као што у Француској 1790. било ... Митрополит би био сбачен, за војводу би се три дана инатили, и разишли би се без ичега, а окрвављени братинским крви ... многи Шупљикца пре моје молбе примили нису хтели.

...Пошљите ви ноћу оружија и џебане, да нам помогнете, и да учинити оно, што смо ми вами у Карађорђево доба учинили.

Zacharijevits Ilyés, többnyire Pravdits Ratolyub álnéven írta tudósításait a belgrádi szerb félhivatalos lapban.

Fordítása:

Ha nem lettem volna itten [a karlócai nemzetgyűlésen] már május 13-án vér folyt volna; s úgy tűnik nékem, hogy kicsinyben oly események történtek volna, mint 1790-ben Franciaországban... [Rajacsits] érseket letették volna, a vajdakérdésben három napig civakodtak, s eredmény nélkül szét mentek volna, testvéri vértől borítva; ... sokan csak kérelmemre álltak el Suplyikác ellen foglalt magatartásuktól, nem kellett nekik.

Küldjenek még éjjel fegyvereket és lőszert; úgy cselekedjenek, mint mi önökkel Karagyorgye idejében...

138.

Zimony, 1848 május 20.

Ungerhofer zimonyi tábornok jelentése a belgrádi félhivatalos lap ellenséges izgatásairól.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 132. V. 47. Präs. Nr. 494. Érk. 1848 május 21.

... „Noch bleibt mir die Erfüllung einer durch die gegenwärtigen Zeitumstände gebotenen Pflicht übrig, Euer Exzellenz Aufmerksamkeit auf den Inhalt der in Belgrad erscheinenden serbischen Zeitungsblätter ehrerbietigst zu lenken, deren Redaktion, seit der Zeit der in den kaiserlich-österreichischen Staaten aufgehobenen Censur, die anstossigsten und feindseligsten Ausfälle gegen unsre Einrichtungen, Behörden und Verwaltung der öffentlichen Geschäfte unter ihrer Artikel aufzunehmen, die Illyrier und überhaupt Slaven gegen die Magyaren aufzuhetzen, ja sogar die Grenzer zum Ungehorsam gegen ihre Obern aufzuregen, kein Bedenken trägt."

139.

Karlóca, 1848 május 20.

Sztratimirovits György segítséget kér Szerbiától Knityánin Petrovits István szerbiai államtanácsos útján.

Eredeti levél. Belgrád, Narodna biblioteka, Rukopisi, 1848/248. sz.

Време је дошло да брегови и горе не чине више границе нит препјатсвија међу једнокрвном и једноумном браћом, — да

сви који једним језиком говоре у једној вјери богу се молу и к једној цјели тешити морају. Мисмо дух тај времена познали и карловачки догађајп су први корак к тому били, али да би тај ужелен успјех привели моћи, нуждно нам је согласије и помоћ и наше браће преко Саве. У том смислу обратио сам се на господара књаза Сербије, и будући да ми је ваше родољубије, ваша ревност к роду србским позната, то се усуђујем вас учтивјеше умолити, да би прошенија моја код његове Светости, свашим важним Стеченијем подпомагати изволили. Примислите да је тренутак дошо, да ће се сва будућност србска одважити, па дјелајте ко прави муж, и прави Србии.

Fordítása:

Elérkezett az ideje annak, hogy a hegyek és vizek ne képezzenek határt és akadályt az egyvérű és egynyelvű testvérek közt s hogy valamennyinek, akik egy nyelven beszélnek, egy vallásfelekezetben az Istent imádják, egy célban egyesülniök kell. A karlócai események az időknek ezt a szellemét felismerve, ennek első folyományai voltak; de hogy az óhajtott sikert elérhessük, szükségünk van a Szávántúli testvéreink egyetértő segítségére. — Ily értelemben fordultam Szerbia fejedelmi urához,[1] s minthogy az Ön nemzetszeretete, erényei a szerb nemzet iránt közismertek, bátorkodtam Önt tisztelettel megkérni, hogy kérelmemet ő felségénél, az Ön hatalmas befolyásával elősegíteni kegyeskedjék. Gondolja meg, hogy eljött a pillanat a szerbek jövőjének megvalósítására, cselekedjék úgy mint igaz férfiú és igazi szerb.

140.

Budapest, 1848 május 20.

Szemere Bertalan belügyminiszter rendelete Bács vármegyéhez a megháborított közcsend helyreállítása miatt.

Egykorú nyomtatvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848/2698. sz.

1611. B.

A katonaságnak hadi lábra lett állítása tetemes költségében van az országnak. Szerfelett szaporodnak ezen költségek akkor, midőn valamely kicsapongásnak megzabolázása végett a katonaságnak egy helyről más helyre való átszállítása szükséges.

A kormánynak kötelességében áll egy részről megóvni az ország békés lakóit az ily rendkívüli terhek viselésétől; más részről a büntetésnek egész súlyát éreztetni nem csak azokkal, kik féktelenségek elkövetésében találtatnak, hanem azokkal is, kik a törvény elleni merényeket gátolni elmulasztották.

[1] Sztratimirovitsnak Karagyorgyevits Sándor fejedelemhez intézett levelét nem lelhettem fel.

Jelenben a közcsend és bátorság fentartása minden hazafinak szent és magától el nem távolítható kötelessége.

Ezeknél fogva rendelem a következőket:

1-ször. A megháborított közcsend helyreállítására fordított katonaság élelmezési és szállítási költségeinek, úgy napidíjainak megtérítése a törvényes ítéletnél fogva vétkeseknek találandó egyénekre háramlik.

2-szor. Ha ezeknek vagyonából a fennemlített költségek ki nem telnének és a vizsgálatból kitűnnék, hogy a vétkes tett elkövetését a város vagy helység lakóinak erélyes föllépése megakadályozhatta volna, de ezen fellépés bűnösen elmulasztatott, vagy mellőztetett, azon költségeket, melyek a szoros értelemben vett vétkesek vagyonából nem fedezhetők, a város vagy helység minden lakása, vagyon aránylag fogja viselni.

Előforduló esetekben tehát önök ezen szabályokhoz képest intézendik eljárásukat. Szigorúak azok, de a haza mostani komoly helyzetében elkerülhetlenek.

Hogy pedig magát ezen rendelet nem tudásával senki ne védelmezhesse, annak közzététele a legnagyobb nyilvánossággal eszközlendő és evégre e megyében dívó nyelvekre való figyelemmel nyomtatásban nemcsak a tanácsháznál, hanem minden köz és ily célokra használtatni szokott helyeken kifüggesztendő.

Felfogják önök a kebelbeli lelkészeket is szólítani, hogy a fönnebbi rendeletnek mind szükségét, mind tartalmát, mind következményeit az egyházi szószékekből előadják és megmagyarázzák.

141.

Pétervárad, 1848 május 20.

Báró Hrabowsky János szlavon-szerémségi főhadparancsnoknak az uralkodóhoz intézett fölterjesztése, a király 1848 május 7-iki kézirata tárgyában.

Eredeti fölterjesztés, Wien. Kr. M. 1848. 2277. sz. a. Fogalmazvány: Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 132. V. 49. 1. Präs. Nr. 487. Exp. május 20.

Euer Majestät!

Mit dem a. h. Handschreiben vom 7-ten dieses Monats haben Euer Majestät zu befehlen geruht, dass im Sinne eines auf dem letzten ung. Landtage A. g. sanktionirten Gesetz-Artikels in Hinkunft die gesammten im Lande befindlichen ungarischen Truppen mit Inbegriff der Militärgrenze, dem k. ungar. Ministerium untergeordnet werde.

Bei der herrschenden Erbitterung der hierländigen slavischen Bevölkerung gegen das Ungarthum, bei der, besonders *in der Militärgrenze,* laut und offen ausgesprochenen Absicht, auf keinen

Fall dem königlichen ungarischen Ministerium unterstehen zu wollen, konnte dem aller unterthänigst Gefertigten nicht entgehen, bis auf welchen Grad die Publikation Euer M. vorerwähnten A. h. Willens, die gefahrdrohende Aufregung der Grenzbevölkerung steigeren müsse.

Noch ist aber die gehörige Publikation nicht geschehen, nur Gerüchte sind in die Militärgrenze gedrungen — und schon erscheint heute ein Hauptmann des Peterwardeiner Regimentes mit der mündlichen Meldung des Regimentskommandanten bei mir, dass eine zahlreiche Deputation sich ihm mit der Frage vorgestellt habe: ob das Gerücht wegen Unterordnung der Militärgrenze unter das ung. Ministerium sich bestätige? da sie in einem solchen Falle im Vereine mit den übrigen Grenzregimentern feierlichst dagegen protestiren müssten, und sogleich Kourire an ihre ausmaschierten in Italien fechtenden Brüdern abschicken würden, um diese zur Vertheidigung, ihrer Heimath nach Hause zu berufen.

Euer Majestät! ich hege die moralische Überzeugung, dass, durch *eine plötzliche unbedingte Unterordnung* der Militärgrenze dem königlichen ungarischen Ministerium, die historische Treue und Ergebenheit des tapferen Grenzvolkes an das allerhöchste Kaiserhaus, in seinen Grundfesten erschüttert, die Bande der Subordination gelockert, und leicht ein Bürgerkrieg mit all seinen unheilvollen Folgen, heraufbeschworen werden könnte.

Ich halte es daher für meine heiligste Pflicht Eure M. allerunterthänigst zu bitten, zu befehlen A. g. geruhen zu wollen, dass das k. ung. Ministerium nicht auf *alsogleiche Unterwerfung* der Grenze beharre, lieber abwarte, bis die gegenwärtig äusserst gereizte Stimmung sich legt, die Grenzbevölkerung, durch das Beispiel des leichter pacifirenden Provinzials in der Einverleibung mit Ungarn, nicht mehr ein, für ihre Kirche, ihre Nationalität und für ihr Serbenthum gefahrdrohendes Ereigniss erblickt.

Auch würden einige beruhende Worte Eurer Majestät an das treue und tapfere Grenzvolk gerichtet, von unberechenbar günstigen Erfolge sein . . .

Báró Hrabowsky főhadparancsnok a király május 7-iki fentemlített kéziratát nem hirdette ki. A királyhoz intézett fölterjesztéséről, hasonló értelemben értesítette István nádort és gróf Latour osztrák hadügyminisztert is.

Báró Hrabowsky erről báró Piret temesvári főhadparancsnokot is értesítette. Ő a határőrvidéki kormányzói intézkedéseket még mindig az osztrák udvari haditanácstól kéri s fogadja el, miután ezen fölöttes hatóságától nem kapott határozott utasítást, hogy a magyar kormánynak rendeltetett alá. (Kr. A. 1848. V. 52. 52/a.)

Latour gróf Hrabowsky báró fölterjesztését 1848 május 25-én terjesztette be a királynak, miután *az osztrák minisztertanács inkompetensnek jelentette ki magát ezen ügyben.* Latour gróf is ellene van a királyi május 7-iki rendelet kihirdetésének, noha Piret báró a Bánságban már kihirdette. (Kr. M. 1848. 1801. sz. a. fölterjesztése, 2277. sz. a.) A király rezolucióját lásd 1848 június 3-ról a 179-dik szám alatt, a 328-dik lapon.

142.

Zágráb, 1848 május 21

Jellačić horvát bán levele Ferenc Károly főherceghez Milos exfejedelem Zágrábban való megjelenéséről.

Másolat. Wien, St. A.; M. R. 1848. Nr. ad 883.

Eben kommt die Anzeige, dass Fürst Milosch, der ehemalige Machthaber Serbiens, mit einer Masse Geldes (man sagt eine Million) in Agram angekommen sei, und nach Syrmien zu reisen beabsichtige; sein Erscheinen unter den gegenwärtigen Verhältnissen wird unausweichlich zu den blutigsten Ereignissen führen. Er beabsichtigte mich zu sprechen, was ich aber jedenfalls vermeiden wollte, und ihm daher durch den hiesigen Stadtrichter ersuchen liess, sich aus Kroatien und Slavonien fern zu halten, worauf er sich äusserte, dass er nach Gratz reisen wolle. Da aber bei seinem vielen Gelde es ihm doch gelingen könnte auf irgend einem Umwege dennoch sein Ziel zu verfolgen, so hielt ich es für höchst notwendig, ihn hier festzuhalten, und erbitte mir die höchsten Weisungen über mein weiteres Verhalten, mit dem Beifügen, dass Fürst Milosch mit seinem dortigen Anhange, seinem immensen Reichtume und anderer Unterstützung Serbien und Bosnien vereint an sich zu reissen beabsichtige.

Eure k. k. Hoheit! Mögen die Wirren sich in jenen Gegenden auch vermehren, wir werden stark sein an unseren Grenzen, wenn nur die unselige Tendenz des Magyarenthums sich in freundschaftliche, brüderliche Reziprozität für alle unter der Krone Ungarns lebenden Nationalitäten umändern, und sie so wie wir im Genusse freier Institutionen treu und ehrlich, so wie wir Kroaten und Slavonier unter unseren erhabenen Monarchen auch ruhig und glücklich sein wollten.

Ich bitte wiederhohlt untertänigst diese hochwichtigen Gegenstände S. k. k. Majestät zur a. g. Kenntniss zur bringen, mich Sr. Majestät Schutz anzuempfehlen und mir auf Bezug auf Fürsten Milosch die a. h. Willensmeinung ehemöglichst zu eröffnen geruhen zu wollen.

Ferenc Károly főherceg Erb udvari tanácsos útján ezen levelet másolatban Innsbruckból 1848 május 27-én az osztrák kormányhoz áttette.

143.

Belgrád, 1848 május 21.

Kivonat Mayerhofer belgrádi osztrák konzulnak, a cs. kir. házi, udvari és állami irodához intézett 167. számú jelentéséből.

Eredeti jelentés. Wien, St. A. Serbien. Consulat Belgrad 6/b. Kivonat 1848 május 28. Nr. 167. — Wien, Kriegsarchiv — Serb.-Banater Gen.-Kommando. Fasc. 128. 1848. 50/e.

Das Consulat muss sich, über die ihm von den ungarischen Ministerien zugehenden neuen Amtszumuthungen eine baldige und entschiedene Belehrung um so dringender erbitten, da bei der grossen, dem allerhöchsten Kaiserhause und dem innigen Verbande mit dem Gesammtvaterlande übrigens aufrichtigst ergebenen Aufregung aller bei dem diesseitigen Verkehre und Vertretung und Jurisdiction des Consulates fast ausschliessend betheiligten Illyrischen-Serbischen und Wallachischen Unterthanen Seiner Majestät aus Croazien, Slavonien, der Militärgrenze und den südlichen Comitaten Ungarns gegen die Übergriffe der magyarischen Parteien und Ministerien, offene und bedeutende Conflicte mit den Letzteren zu erwarten.

Der Unterzeichnete verbindet hiemit noch die geheime Anzeige, dass die illyrischen Völker des südlichen Theiles der zur ungarischen Krone gehörigen Länder so lange sie wie bisher in ihren loyalen Gesinnungen für das allerhöchste Kaiserhaus verharren, gegen die magyarischen Zentralisations und Absonderungs-Gelüste und Bestrebungen auf die entschiedenste Sympatie und nöthigenfalls auf sich verbreitende Hülfe und Beistand ihrer Stammgenossen in Bosnien und Serbien sicher zählen können, was bei der gestern und vorgestern Stattgehabten Anwesenheit von Volksdeputationen aus Croazien und Slavonien sich in Belgrad auf das unzweideutigste kundgegeben hat und wogegen die Regierung einzuwirken weder die Macht hätte noch, wie billig den Willen hat.

Der gehorsamst Gefertigte wird sich nach der zahlreichen Theilnahme serbischer Deputirten an der letzten Volksversammlung zu Carlowitz am 13-ten und den folgenden Tagen dieses Monats und bei den dringenden Vorkehrungen über andere auf den 27. d. M. und die nächste Zeit ausgeschriebene Versammlungen und zunächst bevorstehende Ereignisse mit dem Commandirenden General in Slavonien und Syrmien Feldmarschall Lieutnant Baron Hrabowsky über die klügste und den Interessen des Gesammtvaterlandes angemessenste Leitung dieser Bewegungen einzuverstehen trachten und sich zu diesem Ende morgen oder übermorgen nach Peterwardein verfügen, wonach er näheren Bericht zu erstatten in der Lage sein wird.

Endlich muss der gehorsamst Unterzeichnete nach seiner

unerschütterlichen persönlichen Überzeugung und nach seiner ohne jede Nebenrücksicht seinem *österreichisch*—deutschen Vaterlande, und Kaiserhause auf das entschiedenste und ausschliessend ergebener Gesinnung die Eigenschaft eines Agenten der ungarischen oder magyarischen Ministerien in Belgrad als unserer Politik unserem Handel und unserer Industrie durchaus widerstrebend auf das allerbestimmteste ablehnen.

A bécsi külügyminiszter Mayerhofer belgrádi osztrák konzult ezen jelentés folytán odautasította, hogy az illyr-magyar mozgalomban neutrálisan viselkedjék. (Wien, St. A. Consulat Serbien 1848—1869. Fasc. 6/b.)

144.

Pest, 1848 május 21.

A magyarországi oláhok óvása Rajacsits Józsefnek patriarchává választása ellen.

Közölve: Pap Dénes, Okmánytár Magyarország függetlenségi harcának történetéhez. I. kötet, 145. lapon.

Ünnepélyes óvás.

A magyarhoni románok képviselőinek jelenleg Pesten tartott gyűlése, az elnöktől Karlovicról érkezett hivatalos levél — és a szerb hirlapból megtudván, hogy a szerbek május 13-án Karlovicon tartott alkotmányellenes irányú népgyűlésükön a korona alatti görög nem egyesültek érsekét, Rajacsits Józsefet patriarchának választották; és pedig az egész görög nem egyesült egyház patriarchájának: a nevezett gyűlés, mint a görög nem egyesült egyház követeinek képviselői, azon választás ellenében ellenmondásukat, óvásukat nyilvánítják, mind azért, mivel polgári törvények s kánonok szerint a választás törvénytelen, mind pedig azért, mivel a román nemzet jogainak világos letapodásával történt. Végre azért, mivel a románajkú honfiak a szerb hyerarchának, az általános görög nem egyesült egyház feletti kormányzását s illetőleg pásztorkodását megszüntetni s mind egyházi, mind iskolai ügyük kezelését egy saját fiaiból alakult, önválasztotta elöljáróság által kormányoztatni, a kormányhoz benyujtott s mielőbb sajtó útján is közzéteendő körlevélben világosan kérik: s igy, mivel a szerbek működési iránya s minden tettük egyrészről a román nemzet nullificatiójára, másrészt, a hon s álladalom ellen irányozvák: a kérdéses választást törvénytelennek, egyházi- s polgárilag semmisnek s a napkeleti vallásfelekezet semmi tekintetben nem kötelezőnek nyilvánítják.

Ezt ezen hivatalos lap útján nyilvánossá teszik, oly hozzáadással, hogy városunkat, a szerbek által netán igénybe veendő megerősítés ellenében, mint a görög nem egyesült egyház kétharmada ünnepélyes nyilatkozásának ismerje el. — Pest, 1848 május 21-én tartott ülésből megbízott Drágos János s. k.

A magyarországi románok ugyanekkor a magyar minisztériummal is közölték, minthogy a szerbek a magyar állam egységét megbontani szándékoznak, ők Rajacsits érseket nem ismerik el többé egyházi fejüknek; ezen okból független, önálló a szerbektől külön álló egyházi kormányt követelnek, lerázni óhajtván a szerb hierarchiát, mely eddig az oláhok kárára fölöttük monopoliummal bírt. (Papp D. i. m. 146—149. l.)

145.

Kragujevác, 1848 május 22.

Karagyorgyevits Sándor szerb fejedelem Knityánin Petrovits Istvánt értesíti, hogy hozzájárul a magyarországi szerbek ügyének támogatásához.

Eredeti levél. Belgrád, Narodna biblioteka, Rukopisi 1848. 948. sz.

Љубезни господине! У прилогу повраћам повјестија, која сте ми на прочитаније послали. Ја се радујем од свег срдца добром почетку у светој ствари браће наше оностранскн Србаља и желим им најбољи успјех.. Но као што видимо, људи су они забуњени, јер су иј обстојателства, за која се нису спремали неприуготовљане нашла и у овој забуни могу погрешке чинити, које ћеду им целу ствар народну помести; за то су им најнуждније сад совјети. Ви господине! који тачан преглед свију ови сбитија имате, можете им најполезније совјете давати; чините ово и у напредак и подпомижете свету ову ствар народа србског, како и сте и досад чинили. Ја похваљујем ваш труд, ревност, коју сте у светој овој ствари народа србског тако отмено показали и благодарим вам на свему, а заслугу вашу у овом дѣлу сигурно ће и садашње и позније цѣло србство умети оценити и уважити.

Ваш благонаклоњи

А. Карађорђевић

Fordítása:

Kedves Uram! mellékelve visszaküldöm Önnek az iratot, melyet Ön nékem elolvasásra megküldött. Teljes szívemből örülök a túloldali [magyarországi] szerbek szent ügyének jó kezdetének és a legjobb sikert kívánom nékik. De mint látjuk, az emberek ottan megzavarodtak, mert a körülmények, melyekre nem számítottak nem voltak előkészítve és ezen kavarodásban olyan hibákat követhetnek el, mely egész nemzeti ügyüket elsöpörhetik; ezen okból legszükségesebb számunkra a tanácsadás. Önnek Uram, pontos áttekintése van az események fölött, — tehát megadhatja nekik a leghasznosabb tanácsokat; tegye ezt megelőzően és támogassa a szerb nemzetnek ezt a szent ügyét, amint eddig is tette. Köszönöm Önnek a fáradságot és buzgalmat, melyet a szerb nemzet ezen ügyében kifejtett; hálát mondok mindenért. Ezen ügyben szerzett érdemeit bizonyára a jelen és jövő szerb nemzedék tudni fogja megbecsülni és méltányolni.

Ezen levelet valószínűleg Garasanin Ilyés belügyi főnök fogalmazta.

146.

Pétervárad, 1848 május 22.

Báró Hrabowsky szlavon-szerémségi főhadparancsnok átiratából, melyet báró Pirethez intézett, a határőrvidék igazgatásáról.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. V. 44/b.

... Administrative Angelegenheiten der Gränze glaubte ich bis hieher um so weniger an das königlich-ungarische Ministerium leiten zu sollen, als dieses hievon keine gehörige Kenntniss haben dürfte, und als mir überdieses gleichfalls die erforderlichen näheren Weisungen des k. k. Hofkriegrathes fehlen, welcher noch fortan verfügt.

147.

Zágráb, 1848 május 22.

Herkalovits István leveléből: a horvát viszonyokról.

Eredeti levél. Belgrád, Narodna biblioteka Rukopisi 1848. 939. szám. Másolat. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 154. lap.

... на то иде депутација у Карловце и у Нови Сад по свој прилици ће ићи као глава, наш добри и племенити Кукуљевић ... а с њиме и неколико римокатолички свештеника; он ће најпре у Карловце Митрополиту, и то одма сутра рано ... [V. 23.] захтевао сам, да Бан неотложно и брзо иде у Славонију, Срем и Карловце, да држи конференцију с Митрополитом и Србима, и да с њиовим согласијем избере вице-бана троједне краљевине, војводу или Деспота Србског, који ће бити први до њега, Србин, восточне вере војник; а то ће по свој прилици бити, јер су сви за то из свег срдца; Хрвати ови на све су отважни, и према Србима сви на основу совршене једнакости братски одушевљени. Ту је био Стаматовић, и отишао је јуче рано, ту је била шајкашка депутација, враћајући се без икаквог задовољена из Беча; обе све стране с Баном су врло задовољне ... Бан заслужује да га народ србски и хрватски држи и не упусти, да га неда од Маћара упропастити ... Закључено је у конференцији, да Митрополит Бана инсталира, и да се собор 10-ог маја р. почне држати.

Fordítása:

... A küldöttség Karlócára és Újvidékre fog menni; s úgy látszik a mi jó és nemes érzelmű Kukulyevitsünk lesz a vezetője, ... vele megy néhány katholikus pap is. Ő először Karlócára megy [Rajacsits] érsekhez, már holnap [1848 május 23.] korán reggel el-

utazik ... Kifejeztem óhajomat, hogy [Jellačić] bán gyorsan és haladéktalanul induljon Szlavóniába, Szerémségbe és Karlócára, tartson az érsekkel és a szerbekkel konferenciát s velük egyetértően válasszassa meg a három egyesült királyság vicebánjául a szerb vajdát vagy deszpotát, aki görög keleti szerb legyen s a katonai osztályból vétessék; így is lesz valószínűleg, mert mindenki ezen eszméért lelkesedik. A horvátok mindenre el vannak határozva s mindannyian a testvéri teljes egyenlőség alapján állanak. Sztamatovits [próta] itt volt és tegnap reggel korán elutazott, itt járt a csajkások küldöttsége is, minden eredmény nélkül tértek vissza Bécsből. A [horvát] bánnal nagyon meg vannak elégedve ... megérdemli, hogy a szerb és horvát nemzet támogassa és ne engedje, hogy a magyarok elbuktassák ... A konferencián elhatározták, hogy az [szerb] érsek fogja méltóságába beiktatni és hogy a [horvát] országgyűlést május 10-én megnyitják.

Herkalovits (Thadianović) István a szerbek megbízottja és Gaj bizalmasa volt; mikor Obrenovits Milos exfejedelem Zágrábba ment, őt küldte Petrovits Milivoj, a szerb kormány kémje, Belgrádba ezen ügyben külön megbízással.

148.

Karlóca, 1848 május 22.

A karlócai főodbor felhívása a délmagyarországi németekhez.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132.; 1848. VI. 12/b.

An die deutschen Mitbürger, welche in Batska, Banat, Syrmien und Baranja mit uns Serben wohnen.

Mitbürger deutscher Sprache, die Ihr mit uns wohnt! Die serbische Nation von dem Zeitgeiste und Bewustsein ihres guten Rechtes beseelt, hat in der allgemeinen Versammlung vom 1-ten Mai l. J. einmüthig beschlossen die Rechte, welche Ihr als Nation von Gotteswegen und vermöge Staatsverträge zukommen, aufrecht zu erhalten. Darum hat sie in derselben Versammlung nach ihrem alten, verbrieften Rechte und Brauch ihren Wojwoden und ihren Patriarchen erwählt. Darum wird sie eine zahlreiche Deputation an Seine geheiligte Majestät schicken um die Verwirklichung der übrigen ihr zukommenden durch Blut und Treue erworbenen Rechte zu erlangen.

Deutsche Mitbürger! Die serbische Nation sucht nur ihre Rechte zu erhalten, und geht nicht darauf aus, die Rechte anderer zu unterdrücken. Darum seid unbesorgt und ruhig, Euch wird von den Serben kein Unrecht geschehen.

Die serbische Nation wird ihr Gut und Blut aussetzen um ihre Nationalität zu bewahren und zu befestigen; aber sie erklärt zugleich eine jede Nationalität für unverletzlich; darum habt Ihr, deutsche Brüder, die Ihr mit uns wohnt, für Eure Nationalität nichts zu befürchten.

Die serbische Nation fühlt sich auch berufen eine höhere Idee des Völkerlebens hervor zu rufen, welche die bisherige engherzige Fürstenpolitik unterdrückt hat. Gleichheit der Menschen hat die letztere proklamirt; zur Gleichheit der Nationen konnte sie sich nicht erheben. Gleichheit der Religionen hat sie mit harter Mühe begriffen. Gleichheit der Nationalitäten konnt sie nicht begreifen. Die serbische Nation bekennt sich hiermit zu der neuen Völkerpolitik, welche neben der Gleichheit der Bürger und der Religion, auch die Gleichheit der Nationen und der Nationalitäten verfechtet. Darum Ihr deutsche Mitbürger seid unbesorgt um Euere bürgerlichen Rechte, seid beruhigt um Eure Religion, Sprache und Nationalität.

Deutsche Mitbürger! Die Serben wollen nicht durch Unterdrückung der Mitbürger anderer Stämme gross scheinen; sie wollen nicht andere Nationalitäten zum Futter der ihrigen machen, sie wollen nicht ihre Sprache zur alleinseeligmachenden im Staatsvereine erheben. „Freiheit, Gleichheit und Brüderlichkeit aber für alle Nationen, für alle Nationalitäten, für die Sprachen“ das ist ihr Wahlspruch.

Darum deutsche Mitbürger! reicht uns die Hand zur Verwircklichung dieser humanen Idee. Das Recht ist unser Ziel, das Recht wird unsere Schritte leiten, das Recht für uns und alle unsere Mitbürger.

Wir geloben die festeste Treue dem gesalbtem Kaiser und Könige und dem angestammten Herrscherhause Österreichs! Wir geloben die brüderliche Liebe allen unseren Mitbürgern, welchen Stammes sie auch sind! Wir geloben gleichseitige Freiheit und Gleichheit der Religion und Nationaltäten! Wir geloben alle Errungenschaften des Jahrhunderts, und die konstitutielle Freiheit gegen jeden Willkür mit unserem Blute zu vertheidigen!

Es lebe hoch der Kaiser und König Ferdinand! Es lebe unser gutes Recht. Es leben unsere deutschen Mitbürger und ihre heilige Rechte!

Karlovitz den 10/22. Mai.

Aus dem provisorischen Volks Comité

Sekretär	Der Präsident
Johann Stankovics.	Georg Stratimirovics mp.

(és 12 bizottsági tag aláírása).

149.

Karlóca, 1848 május 22.

A szerb főodbor kiáltványa a róm. kath. vallású délmagyarországi horvátokhoz, bunyevácokhoz és sokácokhoz.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 12/b és Budapest, O. L. 1848. 5707, b. rendőri szám alatt.

Slavenima rimske cèrkve u Bačkoj, Banatu, Sremu i Baranji, koi jednim sa Sèrbljima jezikom govore.

Bratjo Slaveni! Koi s nama Sèrbljima u jednom otačastvu žívite, i jedan jezik govorite, k vama se obraćamo, poslušajte bratske rěči.

Mi smo svi jednog otca sinovi, vrěme nas je razcěpilo, i okolnosti različna su nam imena dale, ali mi svi jesmo po kěrvi i jeziku bratja, svi smo jedan narod. Dosta smo se jedan od drugoga tudjili, sad valja da se kao bratja zagèrlimo i složimo.

Sèrblji su duch vrěmena i naroda razuměli i zaključili narodom biti, i kao takov, medju drugim narodima pokazati se. Oni su se 1/13. Maja t. g. u Karlovcih u sveobštoj skupštini sastali, i jednodušno izjavili, da prava svoja, koja im od Boga i cara pripadaju, sa čuvaju, pa su taki izabrali sebi Patriarcha i Vojvodu, kao što im zlatna pisma carevah i kraljevah austrijanskih i ugarskih pravo daju, i odredili su veliku deputaciju, koja će kralju i caru našem Ferdinandu ići, i iskati, da i druga kèrvlju njinih praotacah zadobivena prava njina u život privede.

Bratjo naša! Sèrblji na to idu, da sačuvaju svoj narod, svoju dragu narodnost i svoj jezik. A i Viste njina bratja po narodu; njina narodnosti Vaša je narodnost, njin jezik i Vaš je jezik. Pružite im dakle bratsku ruku, i pomozite im, da svèrše dělo, koje je zajedno i Vaše! Ta i Vaši su otcevi sa njinima u jednom boju kérv prolivali, otcevi najveće strane od Vas bili su rodjena bratja otceva sadašnjih Sèrbaljah, i pomogli su junačkom mišicom ova prava zadobiti. Docnije vrěme prevelo je Vaše otceve k rimskoj cèrkvi, ali zato bratja ostaju bratja, i sinovi treba zajedno ona prava da brane, koja otcevi zajedno pridobili!

Bratjo naša! Sèrblji idu na to, da s vama zajedno jedan veliki narod načine. Razlika věre neka nas ne cěpa. Sve ćemo drugo kao bratja uživati; a věre svoje neka se svaki po savěsti svojoj dèrži. Zato nemojte misliti, da će sloga naša vašoj věri škoditi. Mi Vas osiguravamo, da će cèrkva vaša jednaka prava imati sa našom i da će kao dvě ravne sestrè jedna pored druge stojati.

Bratjo! Mi idemo samo na to, da sveta prava naša sačuvamo, a nećemu ni u čija da diramo. Sveta pravda na našoj je strani, i pravica carska pridružiće se nama. Mi jesmo i ostajemo najvěrniji podanici cara i kralja Ferdinanda, i za njega i za njegov presvětli

dom svi smo gotovi poginuti. Mi od drugih gradjanah obšteg otačastva samo to ištemo, da nam ne uzimaju ono, što smo kèrvlju zaslužili i pravdom pridobili.

Poznajte bratjo! da mi samo ono tražimo što je i za nas i za vas dobro, bez čega ni mi ni vi biti i obstati nemožemo; poznajte dasmo mi prava bratja po kěrvi i jeziku; pa se pridružite s nama, kao što se mi pridružnjemo Vama, i budimo jedno tělo i jedan duh. Ta, koće u sadašnje vrěme podići ruku, da pomogne tudjinu, a ubija brata? Ko sme to od Boga i světa učiniti?

Zato bratjo u kolo i u jato naše, pa da svi iz jednoga gèrla proviknemo: Da živi naš car i kralj Ferdinand! Da živi spomen naših otcevah! Da žive naša prava! Da živi naše jedinstvo i sloga! Da živi naša obšta narodnost! Da živi konstitucialna sloboda!

U Karlovcih, 10/22. Maja 1848.

Stalni izvršujući odbor:

Sekretar: Jovan Stanković

Predsědnik: Gjorgje Stratimirović s. r.

(Sleduju 12 podpisi).

Fordítása:

A bácskai, bánsági, szerémségi és baranyai római katholikus hitű és a szerbekkel egy nyelvet beszélő szlávokhoz.

Szláv testvérek! akik velünk szerbekkel egy hazában éltek és egy nyelven beszéltek, hozzátok fordulunk; hallgassátok meg a testvér szavait.

Valamennyien egy apa fiai vagyunk, az idők folytán elszakadtunk és különféle körülmények folytán külön nevet kaptunk ugyan, de mi valamennyien vér és nyelv szerinti testvérek vagyunk: egy nemzet. Eddig elidegenedtünk egymástól, most kell hogy mint testvérek átkarolva egymást, egyesüljünk.

A *szerbek* az idők és nemzetek szellemét megértették és *elhatározták, hogy nemzetet képeznek* s mint ilyen a többi nemzetek előtt bemutatkoznak. Ők ezen év május hó 13-án Karlócán egy közös gyűlésen egybegyűlve, egyhangúlag kijelentették, hogy az Istentől és a császártól kapott jogokat megőrzik; azonnal maguknak patriárkát és vajdát választottak, mire feljogosíttattak a császári és királyi osztrák és magyar arany diplomák által, aztán egy nagy küldöttséget választottak, mely Ferdinánd császár és királyhoz menesztetik, hogy őseik másik vérbeliei részére is a nyert jogok életbeléptetését kérelmezze.

Testvéreink! A szerbek arra törekszenek, hogy nemzetüket, drága nemzetiségüket és nyelvüket megőrizzék. Ti is testvérek vagytok mint nemzet; az ő nemzetiségük a ti nemzetiségtek is, az ő nyelvük a tiétek is. Nyujtsatok tehát nekik testvéri jobbot és segít-

setek nekik, hogy ügyüket befejezhessék, mely egyúttal a tietek is! Hiszèn a ti apáitok is közös harcokban véreztek az övéikkel, és a ti őseitek legnagyobbrészt a mai szerbek őseinek vérbeli testvérei voltak és hős karjaikkal segítették ezen jogokat elnyerni. A mult időben ősapáitok a római katholikus egyház alá jutottak,[1] de azért testvéreink maradtak és fiaiknak együttesen kell megvédeni azon jogokat, melyeket őseink közösen szereztek!

Testvéreink! A szerbek arra törekszenek, hogy veletek együtt egy nagy nemzetet képezzenek. A vallásкülönbség ne válasszon el minket. Minden egyéb kérdést mint testvérek fogunk elintézni, vallását pedig mindenki saját lelkiismerete szerint kövesse. Ezért ne gondoljátok, hogy egyetértésünk vallástok ártalmára lesz. Biztosítunk titeket arról, hogy egyháztok a mieinkhez hasonló jogokkal fog bírni és mint két egyenjogú testvér egymás mellett fennállani.

Testvérek! Csakis szent jogaink megtartására törekszünk, másokét nem bántjuk. A szent jog a mi részünkön van és a császári igazságosság velünk lesz. Vagyunk és maradunk Ferdinánd császár és király leghívebb alattvalói s érte és fenséges hazáért valamennyien készek vagyunk meghalni. Mi a közös haza egyéb polgáraitól csak azt kérjük, hogy ne vegyék el tőlünk jogosan, vérrel szerzett jogainkat.

Vegyétek tudomásul testvérek, hogy mi csak azt keressük, ami nekünk és nektek is javatokra szolgál, mely nélkül sem mi, sem ti meg nem élhetünk, ismerjétek el, hogy mi vér és nyelv szerinti igaz testvéreitek vagyunk; csatlakozzatok hozzánk, ahogy mi hozzátok csatlakozunk, váljunk egy testté és egy lélekké. Akadhat-e mai időkben egy kar, amely az idegeneknek segítve, testvérét megölné? ki meri ezt itten és a világ előtt megcselekedni?

Ezért testvérek, jöjjetek körünkbe és csapatainkhoz és kiáltsunk együttesen: éljen Ferdinánd császárunk és királyunk, éljen őseink emléke! éljenek jogaink, éljen egységünk és egyetértésünk! éljen közös nemzetiségünk! éljen az alkotmányos szabadság!

Karlócán, 1848 május 22-én.

Az állandó végrehajtóbizottság

titkára	elnöke
Sztankovits János	Sztratimirovits György

(12 bizottsági tag aláírása).

A katholikus szláv lakosság vonakodott a szerbekhez csatlakozni és sokhelyt ellenségesen viselkedett, úgy hogy Jellačić bán kénytelen volt személyesen Szerémségben megjelenni az ellentétek elsimítása miatt.

[1] A szerbeknek csak egy igen csekély része katholizált.

150.

Karlóca, 1848 május 22.

A karlócai főodbor felhívása a magyar polgártársakhoz.

Közölve: *Közlöny* 1848. 9. számban.

Velünk lakó magyarajkú polgártársak!

A szerb nemzet áthatva a kor szellemétől és igazságos ügye legbensőbb tudatától, a folyó évi május 13-án tartott nemzeti gyűlésén egyhangulag elhatározta azon jogokat, melyek őt mint nemzetet, isteni és álladalmi szerződések értelmében illetik, fentartani. Annak okáért ugyanazon gyűlésen a szerb nemzet a régi kiváltságok, illetőleg szerződések alapján, vajdát és patriarchát választott magának. Ennek folytán fel fog küldeni egy választmányt császári és királyi felséghez, hogy a többi vérrel és hűséggel szerzett jogai életbeléptetését is kieszközölje.

Magyar polgártársak! a szerb nemzet csak a maga jogait kívánja fentartani és nem törekedik arra, hogy mások jogait elnyomja; azért maradjatok nyugodtan és ne aggódjatok, rajtatok a szerbek semmi jogtalanságot nem fognak elkövetni.

A szerb nemzet odadandja vérét és vagyonát, hogy a maga nemzetiségét megőrizhesse és megszilárdíthassa, de egyszersmind azt is kinyilatkoztatja, hogy minden egyéb nemzetiség jogát sérthetetlennek fogja tartani. Ennélfogva magyar testvérek, kik velünk laktok, mitsem aggódjatok nemzetiségtek miatt.

A szerb nemzet hivatva érzi magát a népek életében új eszméket megvalósítani, melyeket az eddigi szűkkeblű fejedelmi politika elnyomott. Az utóbbi ugyan az emberiség egyenlőségét kijelentette, mindamellett azonban ezen egyenlőséget a nemzetek közjavára megvalósítani nem tudta. A vallási egyenlőséget csak nagy nehezen fogta fel, de a nemzetiségek egyenlőségét nem volt képes megérteni. A szerb nemzet ezennel magáévá teszi az új nemzeti politikát, mely a polgárok és vallások egyenlősége mellett, a nemzetek és vallások egyenlőségét is védeni kötelességének tartja. Ezért, magyar polgárok, félre minden aggodalommal, jogaitok, vallástok, nyelvetek, nemzetiségtek biztosítva lesznek.

Magyar polgártársak! a szerbek nem akarnak más polgártársaik elnyomása által nagyoknak látszani, nem akarnak más nemzetiségeket saját nemzetüknek táplálékul odavetni, nem mondják nyelvüket egyedül üdvözítőnek, hanem jelszavuk: „szabadság, testvériség, egyenlőség."

Ezért, magyar polgártársak! nyujtsatok kezet ezen emberies eszme megvalósítására, a jog a mi elvünk, ez fogja tetteinket vezérelni!

Tántoríthatatlan hűséget fogadtunk felkent császárunknak és királyunknak, az osztrák háznak! bármily származású polgártársaink iránt szeretetet fogadunk, kölcsönös szabadságot, vallások és

nemzetiségek között! végtére rendíthetetlen ragaszkodást az alkotmány iránt.

Eljen V. Ferdinánd császár és király, éljen igazságos ügyünk: éljenek magyar polgáraink és jogaik!

Karlócán, 1848 május 10/22.

Az ideiglenes szerb nemzeti választmány nevében:

Sztratimirovits György s. k.
Sztánkovits János s. k. titkár.

151.

Budapest, 1848 május 23.

Szemere belügyminiszter Csernovits Péter királyi biztosnak a szerb mozgalom ellen intézkedéseket ajánl.

Eredeti fogalmazvány. Budapest, O. L. 1848. Belügym. 96. eln. szám.

Hivatalos tudósításainak fogtában ... szükségesnek tartom előadni a következőket:

Véleményem szerint kívánatos volna alkalmat kapni, hogy Ön a maga biztosi hatalmát hangzólag és példásan gyakorolhassa. Merénylet, bujtogatás, bűn van elég és így alkalom is. Egy példás fellépés, mely nem igazságtalan, de szigorú, számtalan merényeket megszületni vagy kifejlődni sem enged. A hatalomtól, ha azt alkalmazásban nem látja a nép, nem szokott félni.

Kérdezem és illetőleg meghagyom tehát a következőket:

1. Több, sőt igen sok helyen történt, hogy a magyar anyakönyvek és hivatalos iratok megégettettek. A vizsgálat el van-e rendelve? a bűnösök megfenyítvék-e? A tény igen egyszerű, közigazgatási tekintetben roppant fontos, a büntetésnek hamar be kell következnie.

2. Kivált Ujvidéken a nemzeti színek botránnyal becsteleníttettek meg. Amennyiben világos törvény jelöli ki a színeket, mint a nemzet becsülésének külső jeleit, van-e intézkedés téve, hogy ama becstelenítés megtoroltassék és jövendőre nézve el ne követtessék.

3. Karlovicon és Újvidéken lázító titkos társulatok vannak, melyek státus elleni bünt magukban foglaló felszólításokat terjesztenek. Ezek kitudására, megfenyítésére mi van téve? Szükség esetében, ha a bujtogató nyomtatványokat meggátolni többé nem lehet, rendkívüli hatalmánál fogva, a nyomdákat s a kőnyomdákat rendőri felügyelet alá vételi, és nyomattassék bármi, de kivitelét a nyomdától előleges engedelem nélkül eltiltja.

Az eddigi lázító iratokat pedig összegyűjtvén, szerzőiket vagy kiadókat vagy nyomtatásukat vád alá vételi tüstént.

Ha másképen nem veheti elejét a lázító nyomtatványoknak, a nyomdákat mindenütt *be is zárhatja.*

Egyszersmind kivétel nélkül az alsó dunai fejedelemségekből mindenfelé könyvek és nyomások behozatalát megtiltja, kivált pedig az ujságlapokét.

4. Hivatalos úton tudom Bács megyétől, hogy tutajokon, hajókon eltitkolva, fegyvereket szoktak szállítgatni. Őrködjék, hogy a hajók megvizsgáltassanak, hogy fegyver és lőszer, kormányi vagy hatósági biztos engedelme nélkül ne küldöztethessék. Sőt a fegyvereket a nép azon részétől, melynek kezében veszedelmes, be lehetne szedetni. A lőpor és golyóárusok is szigorú ellenőrzés alá vétessenek.

5. A kellő intézkedések megtörténtek-e arra nézve, hogy az idegen tartományokból fegyveres emberek be ne jöhessenek?

Csodálkozva hallottuk, miként Karlovicon nemcsak hogy külföldiek is részt vőnek a törvénytelen gyülekezetben, hanem fegyveresen vőnek részt, még némely magasabb hivatalnokai is a szerb kormánynak.

Ez tilos. Egyenesen, vagy az ausztriai konzul által is szólítsa fel Ön a szerb kormányt, mikép ezen elnézése, sőt talán előmozdítása, a két kormány közti viszonyt meg fogja bonthatni, ha tüstént kellően nem intézkedik s alattvalóit a magyarországi gyülekezetektől vissza nem tartóztatja.

6. A karlovici gyülekezetet törvénytelennek nyilatkoztatja, s mindent mi belőle vette eredetét. Azt, hogy a kormány beleegyezése előtt patriarchát választott, kit e címmel való éléstől eltilt, — azt, hogy vajdát választott, azt, hogy egy választmányát permanensnek nyilvánítá, azt, hogy a vajdaság név alatt külön politikai hatóságot és kerületet képezend, azt, hogy a Prágában tartandó szláv gyűlésbe követet küldend, — mely két utóbbi mint a magyar alkotmánnyal és státus egységgel merőbben ellenkező, és azt felforgató, — kárhoztatást és büntetést érdemel.

7. Újvidéken a tisztújítás a miniszteri rendelet félreértésével ment végbe, állítás szerint. Ha valahol, ép ezen részeken lévén kívánatos a miniszteri rendeletek iránt engedelmességet szerezni, ilyen esetet nem hagyhat vizsgálatlanul és feljelentés vagy rögtönös elégtétel nélkül.

Báró Jellačić József f. é. június 5-ére tartományi gyűlést hirdetett. Ezt törvénytelennek jelenti ki és amennyiben a nevezett báró a metropolita által bánná akarja magát beiktattatni, metropolitát, büntetés terhe alatt a beiktatástól, sőt a megjelenéstől is eltiltja.

Ezek után . . . Önt felszólítom, hogy azon becsületes hazafiságánál fogva, mellyel köztisztelettel vívott ki magának a nemzetnél, akként intézze lépéseit, hogy erélyes és gyors eljárásának sikerüljön a haza azon részét nyugodt állapotba helyezni vissza, melyet Önnek és most már biztosi társainak gondjaiba a kormány teljes bizodalommal ajánlott és ajánl újólag.

152.

Belgrád, 1848 május 23.

Mayerhofer alezredes, belgrádi konzul báró Lebzeltern, osztrák külügyi államtanácsosnak jelenti, hogy a szerb kormány az oroszok által a belső zavarok elnyomására ajánlott segítséget visszautasította.

Eredeti jelentés: Wien. St. A. Serbien. F. 6, 1848—1850. Érk. május 27-én. Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. Gk. Fasc. 128. 1848. V. 50f.

Nr. 168. Belgrad 23. Mai 1848.

Seitdem sich die hiesige Nationalaufregung wie aus der Reihenfolge meiner gehorsamsten Berichte hervorgeht, theils beruhigt, mehr aber nach dem äusserst gespannten Verhältnisse der illyrisch-serbischen Völker Ungarns gegen ihre Magyarischen Landesgenossen zugewendet hat, ist die innere Ruhe Serbiens ungefährdet und befestiget sich täglich mehr.

Hierdurch ist *der für unsere und des Landes Interessen äusserst günstige Erfolg herbeigeführt worden, dass die Serbische Regierung und Oberst Danilevski jeden ihnen durch den ausserordentlichen russischen Commissair* [General Duhamel] *aus Bukarest mittelst eines eigenen Couriers angebotenen moralischen und physischen Beistand abzulehnen in der Lage waren.* Ein Erfolg, welchen wir offenbar der rechtzeitig ergriffenen Massregeln, der aufrichtigen Bereitwilligkeit der Regieruug und dem klugen . . . Benehmen des türkischen Gouverneurs Mehmed Pascha zu verdanken haben.

Unter diesen Verhältnissen ist die Fürstin mit ihrer Familie bereits am 16-ten d. M. hieher zurückgekehrt und nur der Fürst mit den Minister des Innern Herrn Garaschanin wird noch längere Zeit zu Kragujevatz verweilen, wodurch er sich auch von der illyrisch-ungarischen Bewegung und den von dorther ergebenden Aufforderuugen und Deputationen ferne hält und also der obersten Leitung der Landesangelegenheiten die nothwendige Ruhe und Selbständigkeit bewahret.

153.

Eszék, 1848 május 23.

Castiglione ezredes, a Ferdinánd nevű 1-ső számú huszárezred parancsnokának jelenti, hogy a szerb papság a szerb népet fegyveres fölkelésre felszólítja.

Eredeti jelentés: Wien. Kr. A.; Sl. S. Gk. 1848. V. 55.

. . . Seit einigen Tagen sind die Gemüther des Landvolkes zu Kutjevo und Pleternitz und Umgebung sehr aufgeregt, und werden durch die Geistlichen noch mehr aufgereizt, welche ihnen von der Kanzl den Befehl verkünden, sich allsogleich zu bewaffnen, und denen es daran fehlen sollte, solche von ihnen erhalten würden, um gegen Alles was Ungar ist, feindselig zu handeln.

154.

Budapest, 1848 május 23.

Vukovits Sebőt, István nádor királyi biztosul nevezi ki Csernovits királyi biztos mellé.

Eredeti irat: Budapest, O. L.; B. M. 1848. Elnöki iratok 97/B.

Vukovics Szabbás Temesi Első alispán úrnak.

Miután hazánknak alsó részein az országnak és koronának épsége, az alkotmánynak sértetlensége, a honnak békéje ellen a lázongások, lázítások, sőt összeesküvések mindinkább nőnek és terjednek, még oly helyeken is, melyek eddigelé hasonló bűnös merényektől mentek valának; miután eszerint Csernovits Péter temesi főispánnak lehetetlen az egyszerre több helyeken mutatkozó és fejlődő bűnös forrongás ellen közvetlen megjelenésével hatni és munkálkodni; Önt Csernovits Péter főispán mellé hasonlólag királyi biztosul nevezem ki, azon felhatalmazó és megbízó levelek értelmében, melyek Csernovits Péter főispánnak adattak és az 1. 2. 3. 4. alatt ide mellékeltetnek. Az illető törvényhatóságok és hatóságok Ön kinevezéséről e mai napról szinte értesíttetnek, mint Csernovits Péter főispán is, kivel, a körülmények szerint, akár együtt, akár külön, a reájok bízott rendkívüli hatalmat óvatosan, kiméléssel, de úgy fogják gyakorolni, hogy a királyi korona, az ország határai, az alkotmány ereje, a törvények szentsége s a status egység a maga épségében megtartatván, minden törvényellenes és lázító törekvés necsak elnyomattassék, hanem szigorúan és elrettentően meg is büntettessék.

Budapest, május 23. 1848.

István Nádor kir. helytartó.	Szemere Bertalan belügyminiszter.

Hasonló tartalmú rendeletet, melyben Vukovics Szabás királyi biztossá való kinevezése közöltetik, Szemere belügyminiszter Bács megyéhez is intézett. Egykorú nyomtatvány. Wien. Kr. A. 1848. Fasc. 134. Sl. S. Gk. V. 11.

155.

Karlóca, 1848 május 24.

A karlócai szerb nemzeti főodbor fölterjesztése Ferdinánd királyhoz, melyben a szerbek követeléseiket kifejtik.

Eredeti fölterjesztés. Wien. M. J.: Präs. Akt. 1849. ad 8337/B.

Eure Majestät, Allerdurchlauchtigster Kaiser und König! Allergnädigster Herr!

Bei dem grossen Umschwunge der politischen Verhältnisse in der gesammten Monarchie Eurer geheiligten Majestät, besonders

aber jener in dero Königreiche Ungarn und den vereinigten Theilen, bei der allseitigen raschen Entwicklung aller Nationalitäten unter dem gerechten Scepter Eurer Majestät, geschieht es, dass einige auf Rechnung anderer Schwachen und Schuldlosen sich auszubreiten und zu befestigen trachten, was bei näherer Untersuchung auf nichts geringeres abziehlt, als auf gewaltthätige Vernichtung fremder moralischer und nationaler Existenz, worauf auch die politische und selbst nominelle Vernichtung der letzteren unumgänglich nothwendig folgen muss; namentlich aber bei der Errichtung eines unabhängigen, verantwortlichen Ministeriums im Königreiche Ungarn, konnte die zahlreiche, unter dem Scepter Eurer Majestät lebende, stets getreu gesinnte serbische Nation, weder von besagten politischen Veränderungen im Lande, noch vor dem so stark wehenden Geiste der Zeit, unberührt bleiben.

Wie stets, richtete dieselbe ihre Augen und ihre Gefühle mit Umgehung aller sich verschieden aufdringenden Lenker und Gebietes, lediglich nach Wien zu Eurer Majestät, hoffnungsvoll, vertrauungsvoll, wie es sich einer treuen, einer besonnenen, einer tapferen Nation geziemt, die in allen und verschiedenen und stürmischen Zeiten jene Eigenschaften unerschüttlich bewiesen zu haben, sich überall und alle Orten edelmüthig rühmen kann.

Mit unaussprechlicher Angst sehnte sie sich einzig und allein nach der Eröffnung eines so vielfach und langbesprochenen Nationalkongresses, welcher endlich auf den 15-ten Mai l. J. alten Stiels, in Karlovitz bestimmt wurde, und zwar von Seiten des besagten ungarischen, unabhängigen Ministeriums. Der Wirkungskreis desselben Nationalkongresses wurde nur auf das Kirchen- und Schulwesen beschränkt, und der Kongress sogar eine Kirchensammlung genannt. Während der unschuldigen Abwartung der Bekanntmachung dieser Anordnung, liessen sich von allen Seiten heisse Wünsche der serbischen Nation hören, eine Nationalversammlung zu Neusatz zur Vorbereitung für den zu bestimmenden Congress abzuhalten, wozu Repräsentanten von allen Seiten, wo Serben wohnen, am 1-ten Mai alten Stiles zusammenströmten, und da zu derselben Zeit ein Standrecht von Seiten des ungarischen Ministeriums in Neusatz publiziert worden, versammelten sie sich um ihren Metropoliten in Carlowitz, dem Zentralpunkte ihrer Nation, mehr als 10.000 Personen an der Zahl. Mitlerweile wurde auch jene Erlaubniss zur Abhaltung einer Kirchensynode in Carlowitz von Seiten des ungarischen Ministeriums veröffentlicht, in welcher ungarischer Massregel die serbische Nationalversammlung nur eine einseitige auf die Untergrabung der serbischen Nationalität berechnete Massregel, erblickte. In diesem bedenklichen Zeitpunkte, eröffnete die serbische Nationalversammlung die allergnädigsten Privilegien, die der serbischen Nation von Seiten allerhöchst den Urgrossvater, seeligen Andenkens Römischen Kaisern und unga-

rischen Königen bestätigt wurden, und die als Verträge zwischen Kaiser und dieser Nation, betrachtet werden. Zugleich eröffnete sie das allerhöchste Schreiben weiland Seiner Majestät Kaiser Leopold I. an den serbischen Patriarchen zu Ipek, Arsenius Csernovich, ddto 6-ten April 1690, worin seine Majestät den Patriarchen einluden,[1] mit den Serben in die K. K. Staaten zu kommen und gegen den gemeinsamen Feind, den Türcken Krieg führen zu helfen, wo es unter Anderem heisst: Wir versprechen Euch allen vorgesagten Nationen und Provinzen, die Ihr uns als König von Ungarn rechtmässig unterthan seid, und rechtmässig unterthan werden werdet, allererst die Freiheit Eurer Religion und die Freiheit in der Wahl des Woywoden, Privilegien und Vorrechten zu erhalten etc. In dem Privilegium desselben grossen Kaisers Leopold I. vom 20-ten August 1691 kam die Nation auf die Worte:

„Volumusque ut sub directione et dispositione proprii magistratus eadem gens Resciana perseverare et antiquis privilegiis, eidem a Majestate Nostra benigne concessis, ejusque consuetudinibus imperturbate frui valeat.“

Sie kam in dem allerhöchsten Privilegium von 4-ten März 1695 auf den Text, wo es heisst:

„Eumque in finem non solum nostro, qua legitimi regis, juri, gratiaeque et clementiae caesareae se et posteros ipsorum subjectos, verum etiam desertis intra Turcarum ditiones domiciliis, abjectisque fortunis et facultatibus, paternis laribus exutes et intra regni nostri Hungariae confinia translocatos, ad vindicandam ulterius et profligandam immanissimi hostis crudelitatem, sub nostrae perpetuae protectionis umbra vivere et mori paratos declarasset; etc., etc.“

Dann kam sie in dem allerhöchsten Privilegium seiner Majestät des Kaisers Leopold I., dato 29-ten September 1706 auf die Worte:

„ . . . Benigne attendentes et considerantes memorati Rascianorium patriarchae et archi-episcopi Csernovich, nec non gentis, seu populi Rasciani praestantia merita, de augusta domo nostra austriaca sibi comparata, dum nempe dicta gens seu natio, per omnes rerum vicissitudines flagrantibus cum immani hoste Turca bellis, ac etiam modernis, per nonnullos abalienatos Hungaros suscitatis intestinis motibus et tumultibus aliorumque adversorum casuum turbinibus, in illibata erga Nos fidelitate perseverando, specialem devotionis et obsequii zelum plurimis in occasionibus inferendis promtis suppetiis et sublevandis oneribus communibus prompto animo exhibuit ac impendit etc.“

[1] Ilyen behívólevél nem adatott ki. Lipót császár és király e szóbanforgó, a balkán összes népeihez szóló kiáltványában ellenkezőleg azt ajánlotta hogy „Lares vestros, culturamque agrorum non deserite“, — azaz lakóhelyeiket ne hagyják el.

Die Nationalversammlung, kam in den Bestättigungs-Privilegien Ihrer Majestät der Kaiserin Königin Maria Theresia auf die Betittelung des Patriarchen Arsenius Joannovics, der dem Metropoliten Vinzens Popovics nachfolgte und liess allererst den heissesten, allgemeinsten Wunsch hören: 1. in ihrem Kirchenvorstande einen Patriarchen, 2. in dem weltlichen Vorstande einen Woywoden zu wählen, wie denn die Nation im Despoten Wolk Brankovics, dann im Despoten Georg II. Brankovics, einem Despoten und Woywoden in dem Johann Monasterli einen Vice-Woywoden, alle mit Diplomen bestättigte, von Seiten I. I. M. M. weiland römischer Kaiser und Könige von Ungarn seeligen Andenkens, Vorgänger Eurer Majestät, wie auch in dem Arsenius Csernovics und Arsenius Joannovics, eigene Patriarchen zu lieben und zu verehren die Gelegenheit hatte.

Sie wählten sich demnach ihren gegenwärtigen Erzbischof und Metropoliten Josef Rajacsich zum Patriarchen, und Euer Majestät Obersten und Oguliner Regimentskommandanten, Stephan Suplikatz de Vitéz, zu ihrem Woywoden, um sich derart mit ihren Vätern zu indentifiziren, und in dem Gebrauche ihrer eigenthümlichen Häupter, selbst genau kennen zu lernen. Diese Wahlen geschahen in vollkommenster Ruhe und eigenem Bewustsein mit unbegrenztem Lebehoch zu Gunsten Eurer Majestät und der sämmtlichen glorischen Herrscherfamilie.

Die Nation hat hiermit nun den Gebrauch ihrer eigenen Rechte gemacht und erscheint in jenem politischen Körper, in dem sie von Weiland Seiner Majestät, glorreichen Andenkens Leopold I, im Jahre 1690 hereingeladen worden, mit echten Lorberkränzen geschmückt, in der Überzeugung ihre ursprüngliche Treue gegen das allerhöchste Herscherhaus nie befleckt, sondern dieselben mit neuen immer jünger grünenden Lorbern der unverbrüchlichen Treue und Anhänglichkeit, geziert zu haben und dieselben heute noch zu zieren, indem dieselbe nicht nur ihre Verträge gegen den gemeinsamen kaiserlich-königlichen nnd nationalserbischen Feind — den Türken — Krieg zu führen, genau erfüllt, sondern stets zu Gunsten des K. K. österreichischen Herscherhauses und der königlich-ungarischen Krone in Frankreich, Italien, Deutschland, selbst Russland gefochten hat, wo es sich nur um das heilige Interesse ihres Kaisers und Königs handelte.

Nachdem also, im Sinne der angeführten allerhöchsten Privilegien, die serbische Nation unter der Direktion und Disposition, ihres eigenen Magistrates in dem Königreiche Ungarn und den vereinigten Theilen existiren soll, und in dem Kaiserlichen Einladungsschreiben dato 6-ten April 1690 geschrieben steht: „Promittimus insuper, donamus et concedimus omnibus et singulis liberam Bonorum, sive mobilium, sive immobilium, quaecunque Turcis in confinibus suis ademerunt, possessionem“ das ist: „Wir

versprechen, verleihen und erlauben Allen das frei Eigenthumsrecht, sei es das beweg- oder unbewegliche Gut, was sie nur den Türken in den Grenzen entreissen" selbe Nation aber versonderlich in Sirmien, im Banate, Bácska und dem Baranyaer Komitate in Massa ansässig ist, welches Territorium die Serben unter den Auspizien der römischen Kaiser den Türken entrissen haben, — so hat die Nationalversammlung dasselbe Territorium für den serbischen Woywoden ausersehnt, mit Imbegriffe des Comitatsterritoriums, als auch jenes der Militärischen Grenze; und das Königreich Dalmatien, Kroatien und Slavonien mit der serbischen Nation homogen nationales Prinzip hat, so hat die Versammlung sich für die Assoziation mit jenem Dreieinigen Königreiche unter der heiligen Krone Ungarns, und dem allerhöchsten Oberhaupte Eurer Majestät und allerhöchst dero legitimen Nachfolgern ausgesprochen, und ihre Vollmacht einer Deputation ertheilt, die sich zu Eurer Majestät in allerunterthänigsten Gehorsam zu verfügen und Allerhöchstdieselbe im Namen der ganzen serbischen treuen Nation zu bitten hat, womit Eure geheiligte Majestät, in Aufrechthaltung der ob berührten Allerhöchsten Privilegien alle jene unterthänigste Petitiones der treuen serbischen Nation zu erfüllen geruhen, namentlich:

1. Die Wahl des Patriarchen Rayacsich,

2. Die Wahl des Woywoden Suplikatz de Vitéz, bestättigen und Anstalten zu treffen, damit derselbe zur Beruhigung des Volkes als möglich in unsere Mitte gelangen käme.

3. Die gezeichneten Massregeln treffen geruhen zu wollen, damit jenes Territorium Syrmien, Banat, samt dem Kikindaer Distrikten, Bácska samt dem Becsejer Distrikte und dem Tschaikisten Batallione, dann das Baranyaer Comitat zur Verwaltung des serbischen Woywoden zedirt, und

4. dieses Woywodat in die Assoziation mit den dreieinigen Königreichen unter der heiligen Krone Ungarns, gebracht werde.

Schlüsslich nimmt sich die Nationalversammlung die Freiheit Eurer Majestät in aller Unterthänigkeit zu melden, dass sie eine permanente Nationalversammlung, in einigen, von derselben gewählten Mitgliedern in Karlovitz erwählt und errichtet habe, welche bis zur vollkommenen Schlichtung aller Angelegenheiten der serbischen Nation, daselbst zu verbleiben und mit der nach Wien beordneten Deputation, wie auch mit der serbischen Nation, Mittheilung zu pflegen, beordert ist.

Eure Majestät haben unseren Mitbürgern den Magyaren grössere Rechte eingeräumt denn wir je solche genossen haben, die serbische Nation hingegen bittet unterthänigst, womit derselben nur jenes eingeräumt werde, was dieselbe im Sinne ihrer vertragsmässigen Privilegien zu geniessen habe.

Die serbische Nation ist zum Bewusstsein ihrer Rechte ge-

langt, und die unterthänigst Gefertigten könnten nicht einen Augenblick die Ruhe dieser Nation verbürgen, wenn ihre vor dem Throne Eurer Majestät vereinigte Deputation, ohne Erfüllung dieser nationalen gerechten Wünsche, heimkehren würde.

Da wir nun Alle, samt und sonders der allerhöchsten Huld und Gnade Eurer Majestät in vollkommenster Anerkennung und Ausübung aller Unterthanspflichten empfehlen und mit dem Ausdrucke echter Hingebung und tiefster Erfurcht verharren

Eurer Majestät
unsers allergnädigsten Kaisers und Königs
Unterthänigste:
Bevollmächtigte Vertreter der serbischen Nation.

Carlovitz, den 12/24. Mai 1848.

Georg Stratimirovits, Präsident

Basilius Wasilievits	Aleks. Andrich, Sekretär
Georg Warsan	Demeter Illievich
Michael Krestits	Svetozar Miletić
Arsenie Kollarsky	Emanuel Samphir
Петар Никовић	Peter Johannovics.

Ezen eredeti felterjesztés a bécsi 1927. júliusi forradalomkor valószínűleg elpusztult.

156.

Karlóca, 1848 május 24.

A szerb főodbor proklamációja a szerb néphez.

Egykorú nyomtatvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848 május 24.

Драга браћо и народе србскiй!

Познато е, да е у Карловци изабранъ нашъ Србскiй Войвода, и да е повраћено достоинство Патрiярха; изъ тогъ узрока, што е Србинъ одъ давны времена имао право себи самъ свое поглаваре и старешине избирати, и съ тымъ у своiой кући и земльи господарити. Туђинъ се е увукао на нашу жалость а противъ наше користи, а мы смо на жалость спавали и трпили, да насъ гази и одъ наши уста пайлепше залогае отима. Али ни едно зло не трае навѣкъ, тако се и мы првогъ Мая т. г. пробудисмо и почесмо онымъ путемъ корачати, кой ће, ако Богъ да и храбрый народъ помогне, скорымъ насъ одъ доякошньи бѣда отрести. Изъ тога видишъ милый народе, да ово избранiе нiе на ползу и славу едногъ човека, него твога благополучiя ради учинѣно, еръ увѣренъ можешъ быти, да твога рода погла-

вари неће теби као досадашня несносна господа, него любезна браћа и добри наставници быти; они неће Србина, као досада што є было, за роба туђи намѣреня употребити, него за одбрану собственогъ дома и за утврђенѣе собствене миле народности. То смо мы и зрѣлія часть народа увидили, па смо за одсуствіе Войводе изабрали, да за Васъ и за Вашу користь радимо, да све Баше тегобе, кое ће на олакшанѣ Вашегъ досаданѣгъ бѣдногъ станя, као: робіе, плаћаня превелике порціе и други свію тегоба, клонити се, преслушати у свему помогнемо и олакшамо. Да то можемо чинити, морамо, браћо, одъ Васъ свію послушани и са оружаномъ рукомъ подпомагани быти, еръ тако укоренѣено бывше зло само се са мачемъ у храброй Србской десници може искоренити; зато Васъ, браћо, овымъ позывамо да заповѣсти и наставлѣнія одъ привр. Србскогъ у Карловци постоећегъ правлѣнія примате и слушате, еръ само онда можемо оно за Васъ дѣлати, што є и на Вашу, нашу и ползу нашегъ Цара и Краля Фердинанда. И тако да живи нашъ Царъ и Краль Фердинандъ, и да живи Србска народность са уставномъ слободомъ!

У Карловци 12, Мая 1848. год. Nr. 2. Изъ 8. Засѣданія Одбора Србско-Народногъ привр. Правлѣнія.

Секретаръ, Предсѣдатель,
Јованъ Станковићъ Ђорђе Стратимировићъ с. р.

(Следују 19 подписи чланова.)

Fordítása:

Szeretett testvérek és szerb nemzet!

Közismert, hogy Karlócán szerb vajdánkat megválasztottuk és a patriárkai méltóság helyreállíttatott; mert a szerbeknek régtől fogva jogában állott maguknak elöljárókat választani és ezáltal otthonukban és honukban uralkodni. A mi szomorúságunkra érdekeink ellenére, idegenek húzódoztak be s mi sajnos ezalatt aludtunk és tűrtük, hogy elnyomjanak minket és szájunk előtt a legszebb falatokat elszedjék. De semmiféle baj sem tart örökké, s így mi is ezen év május 13-án föleszméltünk, s azon úton kezdtünk haladni, mely ha Isten adja és a vitéz nemzet megsegít, nemsokára minket eddig tartott sanyarúságunktól felszabadít. Ebből is láthatod, szeretett nemzet, hogy a fentemlített választás nem egy ember miatt és dicsőségére történt, hanem a te boldogságod érdekében; hiszen meg lehetsz győződve, hogy véredből való főnökeid nem mint az eddigi elviselhetlen uraid, — szeretett testvéreid és jó elöljáród lesznek; nem fogják a szerbet, mint eddig történt, idegen célokra rabul felhasználni, hanem csakis saját tűzhelye védelmére és a saját nemzetisége megszilárdítására. Ezt mi és a nemzet éretebb része beláttuk, és ezért a vajda távolléte idejére megválasztattunk mint bizottság,

hogy értetek és érdekeitekért dolgozunk, hogy minden terheiteket, melyek eddig sanyarú állapotokat ú. m.: a robot, túlságos adófizetés és más terhek előídézték, megszüntessünk és titeket meghallgatva, mindenben megsegítsünk. De hogy ezt elérhessük, kell, testvérek, hogy ti reánk hallgassatok és fegyveres karjaitokkal segítsetek, mert ilyen meggyökeredzett bajt csakis a hős szerb kar tud fegyveres kézzel kiirtani. Ezért testvérek, felhívunk titeket, hogy a karlócai ideiglenes kormány parancsait és rendeleteit fogadjátok el és kövessétek, mert csakis akkor valósíthatjuk meg mindazt, ami a ti, a mi és Ferdinánd császárunk és királyunk javára szolgál. Éljen tehát Ferdinánd császárunk és királyunk és a szerb nemzetiség szabad alkotmánnyal!

Karlócán, 1848 május 24-én. 2-dik szám.

A szerb nemzeti ideiglenesen kormányzat főbizottságának 8-dik üléséből.

Sztankovits János titkár. — Sztratimirovits György elnök.

(19 bizottsági tag aláírása.)

157.

Nagy-Kikinda, 1848 május 24.

Karátsonyi László torontáli főispán felhívása a közcsend- és rend érdekében.

Eredeti nyomtatvány: Wien. Kr. A.; S. B. Gk. 1848. V. 41$^{1}/_{2}$.

A Torontál magyar lakosoknak üdvet!

Tihozzátok szólok torontáli lakósok! kik bármily vallásuak és nyelvűek legyetek, magyar ég alatt s magyar földön lakván, mindnyájan a magyar királynak hű alattvalói vagytok.

Kit ne szomorított volna el közülünk azon borzasztó események, mellyek ápril végén megyénkben a közcsendet megzavarták? Szívünkből sajnáltuk mindnyájan azokat, kik roszlelkü lázítók által elcsábíttatván, gonosztettekre vetemedtek és azért a törvény szigorú fenyítése alá estek.

Melyikünk ne viselné melegen szívén ezen szép megye sorsát, mellynek munkás lakósaira és virágzó helységeire egész hazánk megelégedéssel, sőt büszkeséggel néz. S mellyikünk nem érzi szint olly szoros, mint édes kötelességének egész erővel arra törekedni, — hogy ezen, Isten minden áldásával bővelkedő szép térségnek derék lakósai ezentúl minden hasonló szánandó kihágásoktól mególtalmaztassanak.

Nem lehet, hogy mindnyájan azt nem kívánjátok: miszerint gyönyörű földeitek, mellyek most már Felséges Királyunk és a hazának megegyezésével épen olly tiszta és örök tulajdonotokká

lettek, mint a földesuraknak az ő földeik, roszlelkű ámítgatók és csendzavarók által el ne pusztítassanak.

Mindnyájunknak azt kell kívánnunk: hogy feleségeink, gyermekeink, testvéreink, rokonaink, házaink, földeink és bármilly vagyonaink, rablók és pusztítók dühöngésének kitéve ne legyenek.

És hogyan kerülhetjük ki az illy veszedelmet? Hogyan védelmezhetjük és tarthatjuk meg épségben földeinket, házainkat és helységeinket?

Hogyan tehetjük még virágzóbbá földmívelésünket, s iparunkat, mellyek gazdaságunkat növelendik s gyarapítandják?

Mind e boldogságot csak egyetértés által érhetjük el.

Mi torontáli lakósok különféle vallásúak, különféle nyelvűek vagyunk, de azért apáink századok óta, mint jóbarátok, mint édes testvérek éltek együtt, és valamint együtt örültek a jó napokban, úgy a balsors idején is együtt szenvedtek és együtt szomorkodtak.

Felséges Királyunknak mindenkor egyformán hívei voltunk, s a hazai törvényeknek egyformán hódoltunk. És bizonnyal mi sem engedjük magunkat senki által hűségben és hódolatban felülmulni. Mit kell tehát a csend és bátorság fenntartására cselekednünk?

1-ször. Mivel megint jöhetnének roszakaratú lázítók, kik irigylik szép földeinket, és szeretnének a zavarosban halászni, s kik mindenféle mesterséges hazugsággal akarnák a jó lelkű hív Torontáliakat elcsábítani s helyrehozhatatlan veszteségükre és kárukra balútra vezetni. Az ily lázítókat fogjátok el és szolgáltassátok a boldogságtok felett őrködő törvényhatóság kezébe, hogy istentelen szándékukban meggátoltatván, mostani jólléteteket fel ne dúlhassák.

2-szor. Ki azt hazudná, hogy az urbéri tartozás, és robot nincsenek örökre megszüntetve, az nektek ellenségtek, az zavart akar okozni. Mindenikünknek, a nemesnek birtoka úgy, mint a nem nemesnek ezelőtt úrbér alatt volt földe és vagyona, egyformán szent és sérthetetlen, aki tehát másnak földjeiből önkényesen és erőszakosan valamit elfoglalni akarna, az rabló, s szigorú büntetés alá vonandó.

3-szor. Ne higyjétek, hogy az óhitűek és a többi vallásfelekezetűek között ellenségeskedés volna és el volna szakadva vagy csak megtágulva is azon szoros kötelék, melly eddig mindnyájunkat olly igaz, testvérileg fűze és tarta össze. Nem. Bizton mondhatjuk: hogy csak néhány szerencsétlen hagyta magát elcsábíttatni, és ezeknek is már nagyobb része megbánta bűnét, mert belátta, hogy azok, kik ámították, roszakarói voltak s hogy csak úgy lehetünk boldogok, ha felséges királyunknak és a hazai törvényeknek szigorúan engedelmeskedünk, s egymást testvérileg karoljuk át, és segítjük, mert csak összetartásban van erő és az erő már maga szerencse, boldogság.

4-szer. Magyaráztassátok meg magatoknak az új törvényeket tiszta lelkü és mindnyájunk előtt közbecsületben álló emberek által, kiknek nem fekszik érdekökben megcsalni és megrontani benneteket és látni fogjátok akkor: mennyi hálával tartoztok a magyar hazának, melly mindnyájunkat egyformán édes fiaivá tett, örökre és mindnyájunknak egyformán akarja, sőt az új törvények által már eszközlötte is boldogságunkat. Es ne felejtsétek el soha, hogy ezen új törvényeket, mellyek úrbér alatt volt földeiteket oly szabadokká tették, mint a nemesek földei, a magyar nemesség önszántából hozta, s azoknak megerősítését felséges királyunktól kérelemmel eszközölte ki, még pedig a nemességnek nagy veszteségével, csupán a Ti boldogítástokra. Soha még nép hálátlanabb nem volt, mint Ti volnátok, ha el nem ismernétek az áldozatot, mellyet a nemesség ez által a Ti javatokra hozott.

5-ször. Legyünk tehát vigyázók és egyetértők! Tartsatok helységeitekben a törvények értelmében őröket; — míveljétek szorgalmasan földeiteket, hogy szükség és inség ne nehezedjék reátok.

Ha a csendet és bátorságot fentartjátok, Torontál megye rövid idő alatt hazánk legszebb és legvirágzóbb megyéje leend, Ti lesztek a magyar hazának, e közös édes anyánknak, legboldogabb fiai. És hogy azok legyetek, lelkem legbensőjéből óhajtom.

158.

Karlóca, 1848 május 24.

A szerb nemzeti főbizottság általános fegyveres fölkelésre szólítja fel a délmagyarországi szerbeket.

Egykorú nyomtatvány: Zágráb, D. A. Z. Jellačić-iratok 1848—1849. 43 A. 3A/219. szám alatt.

Славній Народе Србскій!

Дошло е време, да се ослободе и они народи, кои су збогъ разни обстоятелства ма у комъ обзиру іошть вгнѣтени. Погледаймо по цѣломъ свѣту, па ћемо видити на све стране вренѣ и гибанѣ кодъ свію народа; свуда се ради на сталномъ, утврђеню свое народности, свой праава и слободе. Кадъ посматримо ово, што су учинили народи одъ почетка ове године, коя ће остати една одъ памтеня найдосточній у цѣлой светской повѣстници, онда морамо у радостномъ усхићеню бити убѣђени: „да е могуће све учинити, што праведно жели и постояно хоће еданъ честитъ народъ, ма да нема у прві махъ довольно средства, коя су нуждна, да се то испуни."

Хоћемо ли, да се на поединце о томе увѣремо, обрнимо се само на оно, што е свршіо Француск ій народъ за три дана у Фебруару мѣсецу ове године. Са голимъ рукама и грудима противустао е онъ неправедномъ правлѣнію, кое е немилице

газило народна праава, противустао є са побѣдомъ, опако яко наоружаной сили тогъ правлѣнія; небройно є войнство, небройни су топови били управлѣни противъ слободомъ одушевлѣни жителя главне француске вароши; па шта би одъ све те силе? Паде, громъ за громомъ порази и поражаваħе све удручителѣ народа; духъ слободе лети веħъ по цѣломъ свѣту; гласъ светій гласъ слободе одзива се на све стране. Ніє остало скоро єдне државе на западу Европе, коіой ніє огрануло благодатно сунце слободе; било є доста борбе, било є пожертвованя одъ стране народа за своє найвеħе благо, за свою отацбину, за свою народность, за свою слободу; било є пожертвованя, али безъ пожертвованя нема ни избавлѣня и пожертвованѣ є, као што видимо, донело свима народима благодатъ и спасеніє.

Духъ човеческій разумео садъ, ако икадъ, позивъ Бога, овой найвеħій позивъ: „да се сви іошть удручени народи ослободе, да се сви посвѣте, да сви безъ разлике буду среħни, а не єдни робови, а други господари."

А єси ли и ти юначкій народе Србскій разумео ову свѣту волю божества, тай позивъ овогъ важногъ времена? Са племенитимъ поносомъ смешъ реħи предъ лицемъ цѣлогъ свѣта, да єси разумео овай свѣти позивъ, єръ си се сада 1-га Мая скупіо у млого и млого хиляда око твоє црквене главе, овогъ іошть єдиногъ остатка твой пређашньи велики старешина, и ту си путемъ законимъ у овомъ чрезвичайномъ обстоятелству у найвеħой примѣрной слоги и тишини єднодушно и єдногласно, као што гласе твоя одъ ваше царева и кралѣва добивена и потврђена праава, избрао себи свога патріярха и Войводу и тиме є оно, што намъ є одузето, неправедно одузето, опетъ васкрсло. Ясній гласъ ове за нашу отечествену повѣстницу одвеħъ знамените скупштине одозвао се, однѣкнуо є по цѣломъ Србству; цѣо є народъ србскій у лицу свой представника ову желю исказао, сви Срби ово потврдише и завѣрише се: да ħе оно, што є ньово, праведно ньово са свакимъ пожертвованѣмъ иманя и живота до послѣднѣ капи крви бранити.

Ово є славній народе Србскіи твой обштій, твой єднодушный гласъ био на рѣченой скупштини; садъ више натрагъ неħемо; слава у честъ народна забранює натрагъ ступати, само іошть напредъ можемо. Доба є ово, да покажемо цѣломъ свѣту, да умемо држати дану рѣчъ; та то є природно Србскомъ народу. Треба да испунимо оно, што є цѣло народъ казао да хоħе, а да се то може учинити, нуждна су исто онако велика средства као што є по обштемъ признаню у дѣло ово велико. Садъ є време, да народъ самъ себи помогне пре свега, пре свію другій послова и потреба пооообени, єръ є ово найвеħа светиня, за кою се сада ради.

Као што є явно и исвѣстно, да се у опасности налази

нашъ пресвѣтлій Царъ и Краль, коме смо ми свагда вѣрни били, кога смо ми свагда бранили, и кога хоћемо и одсадъ да бранимо, и како се и наша народность у великой опасности налази, да би се сва могућа за преодхранила, одборъ народній, кой сада заступа народъ Србскій донде, докъ наша круна не потврди нашегъ Войводу и нашегъ Патріярха, позива овимъ цѣо народъ Србскій и свакогъ Србина, у кога грудима Србско срце куца и Србска крвъври, да по своmъ могућству приносе жертву на олтаръ отачбине и народности новцемъ, оружѣмъ или ма чимъ што є нуждно народу, да се обезбѣди у своймъ светимъ праавама, у своіой народности и у своіой слободи.

Духу Србскомъ нема границе у рѣкама, горама, планинама и дальини простора. Цѣо народъ Србскій єстъ єдно велико лице, у коме єдно срце куца. Неможемо допустити, да то срце буде на части израсѣцано, ако хоћемо, да оно весело, да яко куца. Ми неможемо дати, да намъ се то єдно за сье и свію за єдно біюће срце цѣпа. То забранюю сѣни наши велики предака. Чуйте Срби, кой се осећате, да сте достойни потомци Душана Лазара, чуйте сви, кой єдномъ єзикомъ говорите, чуйте на избавлѣнѣ чекаюћа народность зове све своє синове, сву свою дѣцу, зове ій на обрану, да се оружаю, єр опасность грози и цару и народности, зове ій да бране своје завичає а по нужди свою постойбину, своя огньишта, свою дѣцу.

Ми нећемо туђе, нећемо никогъ да нападамо, као што непріятельи наше народности лажно насъ оклеветаю, хоћемо само своє да бранимо, па да смо спремни, како би на првый позивъ готови били, бранити и нашегъ цара и нашу народность. Оружаймо се дакле Срби свакій, кой кодъ може оружѣ носити, предци су намъ били славни войници, нека и нама оружѣ буде найдичный украса; збираймо новчано жертве за спасеніє наше миле домовине и народности; не чекаймо последни часъ, да насъ непріятельи наше народности почну клати; нечекаймо оно, што є шкодило млогимъ и найвећимъ народима и военачалницима, да неускусимо онай судбе пуній изрекъ: „већ є касно.“

Народе Србскій! нужда є прека, време є већъ крайнѣ, неспаваймо, спремаймо се, средства требаю, помоћъ є одъ преке нужде, єръ се безъ тога ништа радити, ништа започиняти неможе, а свакій є тренутакъ прескупъ, особито новца и оружя треба. Нашъ є народни фондъ доста слабъ и неякъ, изъ нѣга се не могу намирити све потребе; за народъ се, за нѣгову срећу, нѣгову будућность ради, нѣму ће се учинити свако олакшанѣ у свимъ досадашньимъ тегобама, одъ нѣга се садъ и помоћъ иште. Одзивайте се Србска срца, коме є Богъ више дао, нека више и жертвує, коє манѣ, нека манѣ и принесе, и найманый даракъ за отачбину у овако опасно време за нашу народность, найвећій є знакъ родолюбія. Има ко може

дати новца, има ко може бити само войникъ и служити свомъ пароду; а има ко може и више войнике оружати и издрживати. Кадъ свакій, колико може у новцу, оружію и другимъ потребама принесе, имаћемо довольно за нашу нужду. Свакій родолюбій Србинъ нека є сакупитель жертвій, нечекаймо на то особена позива, свакій нека позива свою браћу на пожертвованѣ, нека збира прилоге и билѣжи имена родолюбиви приносителя или на свакій обштинскій пододборъ, или на самій овай главній народный одборъ, у Карловци постоєћій, откуда ће пошилатель добити признаницу (квиту) по оно што є послао.

Садъ браћо Србска! гдѣ Васъ годъ има, пружите руку помоћи своіой єднокрвной браћи, опасности, да іим непріятель погази свету народность паходеќой се у одушевлѣню гинути за свою народность, за своя праава, за свою слободу. Помислимо Браћо! да смо синови, да смо дѣца єдне исте майке, крваво косово полѣ, сѣни тамо падши наши юначки предака на то нась позиваю. Та биће опетъ Милошъ Обилића, биће сложне браће Юговића, биће на изборъ Србски юнака; єръ ми іошть онако говоримо, као што су они, нигда у Србству неумрли юнаци говорили, єръ ій пѣвамо, єръ обожавамо наше свете кралѣве!

Браћо! Цѣлогъ великогъ Славенскогъ племена, ми смо чеда єдне исте велике славенске породице, немойте ни ви допустити, да се газе света праава ваше браће; времена се мѣняю; у слоги и єдинству текъ смо яки, неоставляймо се, помажимо узаймо єданъ уругомъ, ви садъ нама, а ми ћемо опетъ кадъ вама нужде буде, вама.

Кодъ свакій Србинъ, као што ніє сумнѣ, буде следовао овомъ позиву народности, кадъ се жаръ истиногъ родолюбія свакогъ поєдиногъ Србина и Славенима сліє у обштій светій огань родолюбія, кадъ свакій, као што насъ све народность зове, колико кой може, жертву на олтаръ отечества принесе, онда є наша будућность извѣстно обезбѣђена.

Срби! како чуйте овай позивъ, не изгубите ни дана, ни часа, одговорите овой светой дужности. Недаймо браћо! да и ми будемо, и потомство наше остане туђимъ роблѣмъ. Богъ насъ гледа, цѣо свѣтъ насъ гледа, очи наши велики предака прате насъ, да виде хоћемо ли бити сложни, хоћемо ли бити родолюбиви, хоћемо ли бити као што смо се сви завѣрили, готови и иманѣ и животъ жертвовати за потврђенѣ и одржанѣ наши свети праава, за ослобођенѣ и спасеніє наше народности, нашегъ єзика, и нашегъ потомства.

У Карловци 12. Мая 1848.

Изъ засѣданія Србско Народногъ Одбора:

Секретаръ:	Председатель:
Јованъ Станковићъ.	Ђорђе Стратимировићъ.

Fordítása:

Elérkezett az idő, hogy azon nemzetek is felszabaduljanak, melyek különféle körülmények miatt mai napig elnyomattak. Az egész világon körülnézve, valamennyi nemzetnél mindenhol látunk forrongást és mozgalmakat; mindenütt nemzetiségük jogaik és szabadságuk biztosítására törekszenek. Ha meggondoljuk, hogy mit műveltek a nemzetek ezen év kezdetétől fogva, mely év a világtörténetben emberemlékezet óta a legméltóbbak egyike lesz, akkor örömmámorunkban, meg vagyunk győződve: hogy mindent meglehet tenni, amit egy boldog nemzet jogosan és következetesen akar, — noha az első időben nincsenek is meg a kivitelre szolgáló szükséges eszközök.

Ha egyenként erről meg akarunk győződni, — fordítsuk figyelmünket a francia nemzetre, mely ezen év február havában három nap alatt érte el sikereit. Puszta kézzel kelt fel az igazságtalan kormány ellen, mely kegyetlenül eltaposta a nemzet jogait és győzött a kormány fegyveres hatalma ellen; a nagyobb francia városoknak, — a szabadságtól lelkesült lakósai ellen megszámlálhatlan katonaság és ágyuk voltak felállítva, — s mi lett ezen haderőkből? — elemi vihar pusztította el a nemzet elnyomóit. A szabadság szelleme végigszáguld az egész világon; a szabadság szent szózatát hívják mindenfelől. Nyugat-Európának majdnem minden országában felvirradt a szabadság áldásos napja; a nemzetek legnagyobb kincséért, hazájukért, nemzetiségükért, szabadságukért elég harc folyt, sokat áldoztak, — de áldozatok nélkül nincsen szabadulás s csak az áldozatok hoztak, mint látjuk, a nemzeteknek jólétet és szabadulást.

Az emberi szellem, ha valahamegértette most ezt a legszentebb szózatot: Isten szavát, hogy valamennyi még most is elnyomott nemzetek felszabaduljanak, áldottak s valamennyien különbség nélkül boldogok legyenek, egy se maradjon rabszolgaságban, mások felettük uralkodva.

Vajjon te hős szerb nemzet, vajjon megértetted-e Isten ezen szent akaratát, ezen fontos idők nyilatkozatát? — Bátran mondd meg nemes önérzettel az egész világ szemébe, hogy megértetted ezen szent felhívó szózatot, mert most, május 13-án, sok ezernyi sokaságban egyházi fejed körül gyülekeztél, aki hajdani nagy elöljáróidnak egyetlen megmaradt képviselője, — s itt a gyűlésben, törvényes úton ezen rendkívüli időben a legnagyobb példás egyetértésben és csöndben egy szívvel s lélekkel, egyhangúlag, — a ti, császártok- és királytoktól nyert és megerősített jogaitok alapján, megválasztottátok patriarchátokat és vajdátokat s evvel azon jog, mely tőlünk jogtalanul elvétetett, újból feléledt. Ezen, a hazánk történetében fölötte fontos gyűlésen felhangzott szózat, visszhangot keltett minden szerbektől lakott földön. Az egész szerb nemzet a megválasztott nemzetfők személyében, a következő óhajt fejezte ki, — az összes szerbek megerősítették és megesküdtek: hogy igaz jogaikat vagyonuk és életük feláldozásával az utolsó csepp vérig készek megvédeni.

Ez volt, dicső szerb nemzet, a te egyhangú nyilatkozatod a fent említett gyűlésen; most már vissza nem térhetünk; a nemzet méltósága megtiltja a visszavonulást és így csak előre mehetünk. Itt az ideje, az egész világnak megmutatva, hogy megtudjuk tartani az adott szót, ami egyébiránt a szerb ember tulajdonsága. Kötelességünk végrehajtani az egész nemzet akaratát, — de hogy ezt megtehessük, szükségünk van nagy eszközökre, amilyen köztudomás szerint, nagy a mi tettünk. Itt az ideje, hogy a nemzet mindenekelőtt önmagán segítsen, minden más ügyeket és érdekeket félretéve, — hiszen ez a legszentebb ügy, amelyért küzdünk.

Köztudomású, hogy felséges császárunk és királyunk veszélyben van, kihez, mindenkor őt megvédve, hívek voltunk, s minthogy a mi nemzetiségünk is nagy veszélyben van, s hogy minden bajt elhárítsunk — a nemzeti főbizottmány, amely mindaddig képviselendi a szerb nemzetet, míg koronánk vajdánkat és patriarchánkat meg nem erősíti, — felhívja az egész szerb nemzetet és minden szerbet, akinek, keblében szerb szív dobog és szerb vér folyik, hogy tehetségéhez képest hozzon a haza és nemzetiség oltárára áldozatot; adjon pénzt, fegyvert, vagy mást, amire szüksége van a nemzetnek, hogy szent jogait: nemzetiségét és szabadságát kivívhassa.

A szerb léleknek nem szabnak határt a folyók, hegyek, erdők és a távolság. Az egész szerb nemzet egy test, melyben egy szív dobog. Nem engedhetjük meg, hogy ezt a szívet darabokra tépjék, — ha azt akarjuk, hogy élénken, erősen dobogjon; nem engedhetjük meg, hogy ezt a szivet, mely valamennyiért és egymásért dobog, szétmarcangolják; ezt tiltják ami nagy elődeink is. Halljátok szerbek, ha méltónak érezitek magatokat arra, hogy méltó utódai vagytok Dusán, Lázár cároknak, halljátok valamennyien kik egy nyelven beszéltek, — ők a nemzetiség megmentésére hívnak fel titeket, a nemzet fiait, gyermekeit, — fegyverkezzetek fel védelemre, mert veszély fenyegeti a császárt és nemzetiségünket, tűzhelyeiteket, hazátokat és gyermekeiteket.

Nem akarunk idegen jogokat, amint ezt nemzetiségünk ellenségei hazug módon ránk fogják; csak a magunkét védjük s készek vagyunk az első hívásra császárunk és nemzetiségünk védelmére sietni. Fegyverkezzék fel tehát minden szerb ember, aki alkalmas a fegyverviselésre, felfegyverzett őseink hős vitézek valának, hadd legyen nekünk is fegyverünk legnagyobb ékességünk; édes hazánk és nemzetiségünk megmentésére gyűjtsünk pénzt, ne várjuk meg azt az utolsó pillanatot, amikor ellenségeink nemzetiségünket kezdik elölni; ne várjuk meg azt, ami sok és nagy nemzetek és hadvezérek ártalmára volt, hogy magunkon tapasztaljuk a sorsdöntő mondást: „már késő!“

Szerb nemzet! a szükség közel van, — az idő végére jár, ne aludjunk, hanem készülődjünk, — segítő eszközökre van szükségünk; azonnal kell a segítség, mert enélkül mit sem tehetünk, mihez sem foghatunk s minden pillanat felette drága, különösen pénz és fegyver

kell. Nemzeti alapítványaink elég gyöngék, lehetetlen velük az összes szükségleteket fedezni; a nemzet boldogságáért és jövőjéért cselekszünk, — az ő javára tétetnek meg az eddigi összes terheknél a könnyítések, s ezért tőle kérjük a segélyt is. Jelentkezzetek szerb szívek, akinek az Isten több javat adott, adjon többet, akinek kevesebbet, — adjon kevesebbet, a hazának adott legcsekélyebb adomány is ezen vészes időkben a nemzet részére, — a nemzetszeretet legnagyobb jele. Van, aki csak pénzt adhat, van aki csak mint harcos szolgálhatja nemzetét és akad, aki több katonát tud felfegyverezni és ellátni. Ha mindenki tehetségéhez képest adományoz, pénzt, fegyvert, s más szükséges holmikat, fedezve lesznek szükségleteink. Minden nemzetét szerető szerb gyűjtsön adományokat, ne várjon külön felhívásra, mindenki hívja fel testvéreit áldozathozatalra, jegyezze fel az adakozók neveit, s küldje a községi albizottságokhoz vagy a karlócai főbizottsághoz, mely az adományokról elismerést küld az adakozóknak.

Most tehát, bárhol élő szerb testvérek, nyujtsátok segítő karjaitokat egyvérű testvéreiteknek, kiknek nemzetiségét az ellenség veszélyezteti, akik lelkesedésükben készek nemzetiségükért, jogaikért és szabadságukért meghalni. Gondoljátok meg, testvérek! hogy egy anya fiai és gyermekei vagyunk, a vértől ázott Rigómezőn elesett hős elődeink hívnak fel erre titeket. Feltámadnak ismét, egy Kobilits Milós, a Jugovits testvérek, a szerb hősök; mert mi még a halhatatlan hősök nyelvén beszélünk; és dalba foglaljuk őket, és istenítjük szent királyainkat.

Testvérek! gyermekei vagyunk a nagy szláv néptörzsnek, ne engedjétek meg, hogy szent jogainkat eltiporják; az idők változnak; csak az egyetértés és egység által leszünk erősek; ne hagyjuk el magunkat, segítsünk egymáson kölcsönösen, ti most nékünk, s ha szükségtek lesz, mi néktek.

Ha minden szerb, a miben nem kételkedünk a nemzetnek ezen felhívását követi, ha az igazi hazafiság heve minden egyes szerb és szláv szívéből a hazaszeretet köztüzébe ömlik, ha mindenki, a nemzet hívására a haza oltárára tőle telhetőleg áldoz, — akkor a mi jövőnk kétségtelenül biztosítva lesz.

Szerbek! amint értesültök ezen felhívásról, időt nem vesztegetve, — feleljetek meg szent kötelességteknek. Ne engedjétek meg, hogy mi és utódaink idegenek rabjai legyünk. Isten, az egész világ tekintete reánk fordul, nagy őseink figyelnek, vajjon fogunk-e egyetérteni a hazaszeretetben, fogjuk-e eskünkhöz híven vagyonunkat és életünket szent jogainkért, nemzetiségünk szabadságáért és megmentéseért, — nyelvünkért és utódainkért feláldozni?

A szerb főodbor nyomban a karlócai határozatok után megkezdte a fegyveres fölkelés szervezését és 1848 május hó 24-én az általános fölkelésre hívta fel a délmagyarországi szerbeket, miután Szerbia segítsége biztosítva volt. Sztratimirovits György, a szerb nemzeti bizottság elnöke, emlékirataiban is írja: „meg voltam győződve, hogy óhajaink csak fegyverrel valósíthatók meg.“ (Stratimirović, Was ich erlebte. S. 34.)

159.

Belgrád, 1848 május 24.

Ismeretlen egyénnek Knityánin Petrovits István szerbországi államtanácsoshoz intézett leveléből.

Eredeti levél. Belgrád, Narodna biblioteka. Rukopisi 1848. 99. sz.

. . . И ја кажем да је сад дошло време да се познамо и да се на обалама Саве и Дунава загрлимо, и ја кажем да је сад време да видим да смо браћа били и остали, ни досад није нас Сава ни Дунав раставило, него паклена Метерникова политика и његове браће. Сад је време да се сами себе сетимо и да руке један другом пружимо, сад је време да сваки Србин, да буде слободан, да буде одушевљен за наше обште народне благо, треба да сваки Србин види да један без другог нигда ништа учинити неможемо. Слога и узаимна помоћ, то ће нас само учинити слободњим, то ће нас одликовати међу народима, и то ће учинити да будемо онаквим народом каквим требало би да смо већ одавно постати, — народом живим, народом слободном, народом који историју своју славно продужава . . . Сад брате мој! сад или никад, да отворимо опет нашу историју, али онако славно да је отворимо, ко што смо је славно на Косову отворили, сад опет онако славно да слободу добијемо ко што смо је славно изгубили, и да га покажемо свету да је и србски народ вредан успоредити се са осталим народима у обштој историји човечанства!

Зато радите Господине и дану и ноћу, и нигда не сумњајте да су обале с'ове стране Саве ладне. Нигда немојте заборавити да и овамо имате брађе која су у свако време готова, за слободе своје браће погинути. Ми смо нашем царем верни и у пријатељству, и ако вам буде до нужде, онда ће пресушити Сава и Дунав, онда ће мо и ми поитати да бранимо србски језик и србски народност . . . да бранимо вашу слободу, јер што је ваше, то је и наше . . . зато ни нама, ни вама неће ништа рећи ни Бечъ ни Цариградъ.

Fordítása:

. . . Én is azt tartom, megjött annak az ideje, hogy mi [szerbek] a Duna és Száva partjainál egymásra boruljunk; lássuk, hogy testvérek voltunk és azok maradtunk, s eddig sem választott el minket a Duna és Száva, hanem Metternich pokoli politikája és hívei. Itt az ideje annak, hogy felocsudjunk, kezet nyujtva egymásnak; itt az idő, hogy minden szerb ember szabad legyen, lelkesüljön a mi közjavainkért mert egy szerb a másik nélkül mit sem érhet el.

Csak az egyetértés és kölcsönös segítség tehet minket szabaddá, s fogunk általa a nemzetek közt kitünni, s ezt elérve, olyan nemzet leszünk, amilyennek már régen kellett volna lennünk: életerős, szabad nemzet, mely dicső történetét folytatni akarja...

Testvérek! Most vagy soha, élesszük fel történeti multunkat, mint egykor a Rigómezőn, jelenleg pedig, hogy a szabadságot elnyerhessük, — olyan dicsőn, amilyen dicsőn azt elvesztettük; és megmutassuk a világnak, hogy a szerb nemzet is az emberiség általános történetében megérdemli helyét a többi nemzetek között!

Ezért uram, dolgozzanak éjjel-nappal és sohasem higyje, hogy a Száva ezen partja hűvös; sohasem felejtsék el, hogy itten is élnek testvéreik, akik mindenkor készek testvéreik szabadságáért életüket feláldozni. Mi császárunk és kormányához hívek maradunk, de ha szükségük lesz, akkor a Duna és Száva nem akadályoz meg minket abban, hogy a szerb nyelv és nemzetiség védelmére siessünk... hogy az önök szabadságát megvédjük, mert ami az önöké, az a mienké is... Sem önök, sem ellenünk, Bécs és Konstantinápoly nem fog tiltakozni.

160.

Újvidék, 1848 május 25.

Az újvidéki tanács fölterjesztése István főherceg és nádorhoz, az újvidéki tisztújítás tárgyában.

Eredeti fölterjesztés. Budapest. O. L. — B. M. 1848. 3. és 31, 82. szám. Érk. május 30.

2348/1848.

Törvények és a nagyméltóságú magyar miniszterium rendelményeinek értelmében tett tisztujítási előkészületek után, volt tanács és volt választott polgárság az eddig viselt hivatalról folyó évi május 20-án lelépvén és ugyanazon a napon kezdődvén, a tisztujítás eredménye lőn: hogy május 24-ik napján mind a tisztviselők, mind szintén a képviselők választása, a kijelölési választmány bölcs és mostani megrendült körülmények között arra: miszerint a nép, az életmódját veszélyeztető idővesztességtől egyrészről, másrésztől pedig attól is megóvassék, nehogy más kihágásokra is elámíttathassék de kiváltkép arra: mikép a fenforgó sürgető körülményekben, minél előbb a város, rendes- törvényhatósággal láttathassék el, irányzott intézkedéseinek következtében, legjobb csendbe és békében véghez vitetett és így polgármesternek bajsai Zákó Péter, Bács megyének főszolgabírája, főbírónak Kosztits Sándor volt városi aljegyző, főkapitánynak kulpini Sztratimirovits Radivoj megyei biztos; tanácsbelieknek pedig Popovits Konstantin volt városi házi pénztárnok,

Hermann Gáspár volt városi főjegyző, Nikolits Mihály volt városi aljegyző, Dosits Péter hites ügyvéd, Kauliczy Damján hites ügyvéd, Daun Benedek volt városi telekbíró, nemes Radisits Simon hites ügyvéd, Vladiszláv János hites ügyvéd, Trifkovits Athanász hites ügyvéd és volt városi kiadó; aztán főjegyzőnek Mandits Tivadar, aljegyzőnek pedig Radovánovits Pál hites ügyvédek; főügyésznek Koits Konstantin, alügyésznek Silits Mihály hites ügyvédek, telekbírónak Obrád Vazul hites ügyvéd, házi pénztárnoknak pedig Vladiszláv István hites ügyvéd; főorvosnak Dimits Sándor volt városi főorvos, sebészeknek pedig Szarácsev Döme és Peák Ferenc volt városi sebészek; főmérnöknek Oberknezsevits Illés volt városi főmérnök és kiadónak Grujits János hites ügyvéd szavazatok nevezetes többsége mellett megválasztattak légyen.

Ebbeli tisztújítást addig is, míg az egész reávonatkozó jegyzőkönyvekkel, táblákkal és egyéb illető, de eddigelé el nem készíthetett okiratokkal ellátott eljárás beküldetendik, mély alázattal fölterjeszteni sietvén, azt is hivatalosan jelentjük, hogy hivatali eskü letétele és az egek urának, városi szentegyházakban szokott módon megtartott hálaadó istentisztelet után, az új tanács belépvén a hivatalba, az ezen napokban leérkezett kegyelmes miniszteriális rendelményeknek teljességgel eleget tett légyen, mind a zsidók összeírásához, mind a hazánk megrendült állapotának kieszközlendő csendesebb és biztosabb helyreállítása megparancsolt ajánlatok összeszedéséhez azonnal kezdvén, nemkülönben a nemzeti őrsereg alakítására szükséges rendeléseket is téve, minek eredményéről nemsokára kimerítő jelentést tenni fogunk.

Biztos remény táplál bennünket, hogy ezen tisztujítást, mely ritka csenddel véghez ment vala, Fenséges császári királyi főhercegséged kegyelmesen jóváhagyni és minden, a volt tanácsbeliek és pártjok részéről, kik mindnyájan ezen választásnál rendesen kijelöltettek, de meg nem választattak; fönséges császári királyi főhercegséged elébe netán teendő panaszokat, mint egyedül a hivatal utáni zajongásból eredőket, mostani körülményekben, ahol a lakosság egyedül az új tanács és képviselők iránt bizalommal viseltetik, kegyesen félre tenni fogja; miért esedezvén kegyességökbe alázatossággal ajánlottak mély s buzgó tisztelettel maradunk, stb.

Az újvidéki tisztujítást az ellenzék megföllebbezte a belügyminiszternél és megsemmisítését kérelmezte, miután az 1848 évi 23. t.-c. és ennek alapján kiadott április 19-iki rendelettel ellenkezett, továbbá, hogy kormányrendelet nélkül új tisztségek alakíttattak és töltettek be; a választók névsorát a törvény rendelkezéseihez mért kiigazítását követelte stb. Szemere belügyminiszter 1848. május 29-én a vizsgálattal Csernovits királyi biztost bízta meg. (BM. 2244—2249/1848.) Láng Ferenc újvidéki főbíró április 26-iki jelentése szerint (253/1848.) erőszakos úton folyt le a választás, az április 20-iki belügyi utasítás félretétetett, mivel Sztratimirovits Radivoj azt szükségtelennek nyilvánítá. (BM. 1848/354. sz.) — Hasonló fellebbezés a magyar belügyminiszterhez is fölterjesztetett. (BM. 1848. 2593. sz.)

161.

Belgrád, 1848 május 25.

Mayerhofer belgrádi konzul átirata báró Piret Lajos bánsági főhadparancsnokhoz a szerbiai állapotokról.

Eredeti átirat. Wien. Kr. A.; S. B. Gk. 1848. Fasc. 128. V. 50. c.

Nr. 170.

Die bis in die höchsten Regionen der ungarischen Verwaltung verbreiteten falschen Nachrichten und Befürchtungen über Absichten der serbischen Regierung bei den dringend bevorstehenden Conflicten zwischen den illyrisch-slavischen Nazionen Süd-Ungarns und der Magyarischen Ministerial Partei des Königreiches, legt mir die Pflicht auf Eure Exzellenz darüber ämtlich, und zugleich von dem durch mich in diesen bedrängten Zeiten, aus Mangel irgend einer höheren Instruktion über die Lenkung dieser Bewegung, frei und selbständig gewählten Standpunkte der Interessen des Gesammtvaterlandes alle Aufklärungen zu geben, welche Ihnen hierüber aus den Bereiche meines Amtswirkungskreises erwünscht und nützlich sein können.

Ich thue dieses zuerst durch die Mittheilung des Auszuges und der Abschrift zweier geheimen Berichte,[1] welche ich in dieser Beziehung in den letzten Tagen an das Ministerium der auswärtigen Angelegenheiten und des kaiserlichen Hauses in Wien zu richten in der Lage war.

Das Benehmen der serbischen Regierung war seit dem Monate März im höchsten Grade loyal und an Kraft und Klugheit über alles Lob erhaben, und eben so ist in dem gegenwärtigem Augenblicke ihr einziges Bestreben die Erhaltung der durch Verträge und Gesetze in ihrem Lande bestehenden Ordnung und Ruhe. Ihre für das Wohl und den Erfolg der zur ungarischen Krone gehörigen Stammgenossen des serbischen Volkes sehr erklärlichen, natürlichen und entschiedenen Sympatien und Wünsche gehen aber nicht um ein Haarbreit über die unverbrüchliche Treue und Anhänglichkeit dieser Völker an unser angestammtes Allerhöchstes Kaiserhaus einerseits, und die unverkürzte Aufrechthaltung Ihrer natürlichen Rechte und verbrieften Privilegien anderseits.

Ich darf es aber Eurer Exzellenz so wenig als dem Commandirenden General in Slavonien verhehlen, dass innerhalb des Gedankenkreises, welchen diese beiden Linien der kroatisch-illyrischen Ergebenheit und Ansprüche an ihren Monarchen umgränzen, allerdings eine grosse Aufregung in Serbien und, wie ich vernehme

[1] A két titkos jelentést nem találtam meg az irat mellett.

selbst unter dem christlichen Volke *Bosniens* und *Bulgariens* herrscht, und es ist nicht zu zweifeln, dass bei gewaltsamen Unternehmungen der magyarischen Partei gegen irgend eine slavische Nationalität Süd-Ungarns die serbische Regierung weder die Macht, noch Grund und Ursache hätte die thätige Hülfe ihrer Unterthanen für ihre bedrängten Brüder in Ungarn abzuwehren und zu verhindern.

Allein diese Hülfe, welche sich ohne Zuthun, ja unter thunlichen Abmahnungen der Regierung bereits sehr ernstlich vorbereitet, und die unter gewissen Umständen höchst bedeutend ausfallen könnte, ist meiner festen Überzeugung gemäss auf so loyale, allen utopischen Träumerein und eigennützigen Absichten so entfernte Grundlagen gestellt, dass ich selbst von meinen oben erklärten Standpunkte der Interessen unseres österreichischen Gesammtvaterlandes aus mich unbedenklich dabei betheiligen könnte.

Ich habe von dem heute als königlicher Comissair nach Agram abgegangenen Herrn Feldmarschall-Lieutenant Baron Hrabowski die Versicherung erhalten, dass derselbe den innigsten, sich leider kaum zur Hoffnung steigernden Wunsch hegt, den Zusammenstoss der magyarischen Cenralisations- und Ministerial-Partei mit den slavischen Bevölkerungen Süd-Ungarns verhüthen zu können, allein ich muss Eurer Exzellenz dringend bitten auf den entgegengesetzen Fall und auf die deren unvermeidliche thätige Theilnahme des serbischen Volkes gefasst zu seien; ein Fall, in welchem wir und jedem treuem Diener des Monarchen und des Vaterlandes die Rücksicht auf die Erhaltung des Gesammtvaterlandes unseres Kaiserstaates, der ungeschmälerten verfassungsmässigen Rechte des Monarchen und der rechtmässigen Ansprüche und Interessen der einzelnen Völker und Stämme der Monarchie die einzige Richtschnur des Benehmens sein kann, und ich fühle mich nach fünfjähriger Abwesenheit aus der Armee noch so sehr als einen ihren Reihen angehörigen Offizier, dass ich glaube, in dieser Richtung auf ihre ungetheilte moralische und thätige Hilfe bauen zu können.

Gestern fand in Semlin ein Exzess von dortigen Contribuenten gegen die Wachmannschaft vom Don Miguel Infanterie statt, welcher durch ein Paar Kolbenstösse hervorgerufen wurde, die eine Schildwache einem ,dem Gewehrschranken zu nahe gekommenen serbischen Studenten versetzt hatte.

Ich habe aus diesem Anlasse unter Mitwirkung des Obristen Danilewski von der Regierung die Verfügung erlangt, dass die bloss mit Certifikate nach Semlin und Pancsova versehenen serbischen Unterthanen nur unbewaffnet . . . so wenig als möglich Studenten und andere junge Leute zum Übertritte zugelassen werden. Ferner ist die offizielle Aufhebung der in Belgrad zu bewaffneter Assistenz der jenseitigen illyrischen Nationalen gebil-

deten Conscriptionen und Hülfsvereinen ausgesprochen worden, was jedoch bei der grossen Privataufregung und der durch eine beabsichtigte Unternehmung des Fürsten Milosch Obrenovich, anderwerts abgelenkten Aufmerksamkeit der Regierung praktisch keine andere Folge haben wird als dass dieselben Conscriptionen und Hülfsvereine ihre Thätigkeit in minder öffentlicherweise ebenso wie bisher fortsetzen, wogegen der Regierung bei der Allgemeinheit der Sympathien für die jenseitigen Bestrebungen nichteinmal Organe der Beobachtung, vielweniger aber der Abwehr zu Gebote stehen.

Eurer Exzellenz werden hieraus ersehen, in welch loyaler Weise meine Bemühungen zur Vermittlung und Beschwichtigung von dem Obristen Danilewski[1] unterstützt werden und welch wünschenwerter Erfolg der Vermeidung und Ablehnung des angebothenen russischen Bestandes durch die klugen und energischen Massregeln der serbischen Regierung erreicht worden ist, und noch ferner in Aussicht steht, wenn die grosse Verblendung der gegenwärtigen Verwaltung in Ungarn nicht einen gewaltsamen Ausbruch der illyrischen Nationen herbeiführet, dessen Folgen ausser aller Berechnung liegen.

162.

Budapest, 1848 május 25.

Mészáros Lázár magyar hadügyminiszter leiratából a végvidéki tisztek magatartása ellen.

Eredeti rendelet. Wien. Kr. A.; S. B. Gk. Fasc. 128. 1848. V. 49. a.

A oravicai bányaigazgatóság által értesíttetett ezen hadiministerium; hogy némely végvidéki helyeken, jelesen Ó-Moldován, politikai mozgalmak jelei mutatkoznak, s hogy egyrésze a fellázított népnek fölfegyverkezve, az illyr zászlónak erővel akar tekintélyt szerezni s ezáltal a többi békés polgárokat is háborgatja; nem csekély megütközéssel vette ezen hadi ministerium azon további jelentést, hogy ezen politikai mozgalmak végvidéki tisztek befolyása által okoztatnak.

Ilyen esetek előfordultak egyidőben Perlaszon, Oppován, Šefkerin s egyéb községekben. (S. B. Gk. 1848. V. 46. a.)

[1] Danilyevszkij ezredes, Belgrádban orosz főkonzul volt.

163.

Pancsova, 1848 május 25.

Roth tábornok jelentése báró Piret bánsági főhadparancsnoksághoz Szerbia szándékairól.

Eredeti jelentés. KM. 1848. Nr. 2039. Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. Gk. Fasc. 128. 1848. V. ad 48.

Nr. 33. Pancsovaer Grenzbrigade.

An das hohe k. k. banater Generalkommando Präsidium.

Nach den aus Belgrad erhaltenen Kundschafts Nachrichten sollen die Serbier ganz ungescheut Äusserungen wegen Gründung eines slavischen Reiches aus den Königreichen Kroatien, Dalmatien, Slavonien, Bosnien, dem Fürstenthume Serbien und des Banats laut aussprechen, und die zu diesem Behufe nötigen Vorkehrungen treffen, indem sie an allen möglichen Orten Kugeln giessen, und scharfe Patronen verfertigen lassen, so wie auch Waffen requiriren.

Dass sich dieselben in Kragujevatz sammeln, ist bereits in dem Kundschaftsberichte vom 6. Mai l. J. Nr. 32. erhalten, und die von ihnen vorgeschützte Besorgniss: es geschehe dieses wegen einem anrückenden türkischen Heere — dürfte um so weniger Glauben verdienen, als von jenem Heere nichts weiter vernommen wurde; es dürfte somit wahrscheinlicher sein, dass sie bei einer diesseits zwischen den Slaven und Ungarn ausbrechenden Unruhen ihren Glaubensgenossen zu Hülfe kommen, und sonach aus dem hieraus entstehenden Resultate Nutzen ziehen wollen, da sie die diesseitgen Bewohner sowohl in den Zeitungen, als auch sonst bei jeder Gelegenheit gegen die Ungarn reitzen und ihnen beim Ausbruche der Feindseligkeit ein Hilfsheer von 12.000 Mann versprechen.

Der Kundschafter theilt weiters mit, dass Serbien auch ein grösseres Heer, denen diesseitigen Slaven zur Verfügung stellen, wenn sie nicht einen Einfall der Türken in ihr Land besorgen würden, denn sie befürchten, dass die Türken von den Ungarn hiezu angeeifert werden.

Báró Piret Lajos bánsági főhadparancsnoknak szándékában volt a végvidéki szerbek fölkelését megakadályozni, — de nem volt hozzá ereje. (S. B. Gk. 1848. V. 50.)

164.

Mitrovica, 1848 május 25.

Hallavanya mitrovici parancsnok jelentése, mely szerint a karlócai főodbor fegyveres fölkelésre hívja fel a péterváradi 9-ik határőrvidék községeit.

Eredeti jelentés: Wien. Kr. A.; Sl. S. Gk. 1848. Fasc. 132. V. ad. 66. Präs. Nr. 511.

Reservat Nr. 72. Peterwardeiner Grenz-Landes Regiment Nr. 9.

So eben ist von dem in Carlovitz versammelten serbischen Comité unter Fertigung des Herrn Georg Stratimirovich an die Mitrovitzer Gemeinde estafetaliter die Nachricht eingetroffen, dass das ungarische Ministerium für nach Neusatz disponirte Truppen dort bereits Quartiere bestellt habe, und das dieses Militär die Bestimmung haben soll ... gegen Carlovitz vorzudringen, weshalb diese und alle andern Gemeinden (Ruma etc.) aufgefordert werden, sich schleunigst zu bewaffnen und dahin zur Hilfe zu eilen.

... „Zweifels ohne steht Serbien in Bereitschaft dieser bedrohten Gegenden, welchem dem ungarischen Ministerium sich durchaus nicht fügen zu wollen erklären, zu Hilfe zu kommen, und mit Macht herüber zu treten ..."

165.

Karlóca, 1848 május 27.

A karlócai szerb nemzeti bizottmány, a szerbeket a magyarok ellen újból fegyveres felkelésre hívja fel.

Egykorú nyomtatvány: Wien. M. d. I., 1848. 8337/B.

Премилій народе Србскій!

Кадъ смо се овде 1. Мая т. г. састали и братски грлили и любили, кадъ смо у овай данъ нашу столѣтіяма закопану бившу народность изъ смирта васкрснули, и подъ ведримъ небомъ свевидеħимъ сведокомъ неба и землѣ, нашегъ Патріярха и войводу изабрали а и ньима двойма темель наши столѣтіемъ уснувши права опетъ сазидали, нисмо онда мислили, да ħе овай коракъ, ово на нашима правама и привилегіяма основано дѣло наиħи на оружану руку, коя намъ прети, ово прво дѣло наше покварити и на парчета изцѣпати Мађари, кой би желили, да ми до вѣка ньови робови будемо, и они да нама господаре и са нашомъ народности, нашомъ светом веромъ и закономъ, нашимъ именомъ и єзикомъ титраю; Мађари, кой желе у наше

свете олтаре, на наше проповеднице, у наше куће и зграда, ньовъ єзикъ силомъ наметнути, кой желе да се ми у напредакъ Срби не зовемо, него Мађари, и да наша дѣца ньова робрадъ буду, Мађари коє сте ви, под светимъ Патріярхомъ Арсеніємъ Чарноєвићемъ овамо на позивъ Цара Леополда преведени. Браћо Срби! одъ турског мача и пушке спасли и ослободили Мађари, койма сте ви ову землю крвлю и пожертвованѣмъ вашимъ изъ турски руку силомъ вашемъ побѣдоносногъ оружій отели, и престо Леополдовъ спасли, Мађари, кой су средствомъ краля свогъ Леополда I.-вог васъ нѣговимъ писмомъ одъ 6-тога Априла 1690. овамо позвали, да ваша добра, ваше куће, па и отечество ваше Србію прегорите и ньи овде избавите, да нѣни нови савезници кодъ куће били, нису Мађаре главе дизали и себе овако освоявали; али одъ како ратъ у Италій букну, и наша браћа граничари Баталіономъ у Италію одоше, дигоше Мађари главе сасвимъ високо. Видећи они цѣло наше царство у опасности и подпирујући ватру са свію страна, да ньово намѣренѣ скоро сазреваю се, довели су и самогъ пресветлогъ цара нашегъ Фердинанда на прагъ опасности, те имъ є дао а управо морао дати одъ обштегъ нашегъ престола независеће правителство и пододговорно министарство. Министарство ово у рукама наши заклети диндушмана руководи се у свима дѣлима свойма по влади она Мађара, кой єдва чекаю, тебе брате Србине! подярмити, да ти Мађару будеш исто оно што є рая у Турској Турчину, робъ слуга, црный робъ, увѣкъ подъ бичомъ и ярмомъ овогъ немилостивогъ госта Мађара, а никада Србина, сам свой, и да не будешъ ни Србинъ, него Мађаръ, дакле да ни имена немашъ. Тако су Мађарски Министри писали Коммандирендеру Петроварадинскомъ, да одъ Граничара Србаля оружіє покупи, и Србски народъ обезоружа. Тако є Обриштаръ Мађарскіи Кишъ. Кикинђанима у Банату, оружіє већъ покупіо, и тамомъ браћомъ Србе обезоружао, пакъ чуєте браћо Срби, и плачите, не само обезоружао, него наредіо да се коньи мађарски у Цркву уведу, а одъ школе Србске касарни начини, дакле одъ свете цркве наше штала мађарска постане! Дѣца наша тврляю по Кикинди подъ своє школе, учительи плаћу за дѣцомъ своіомъ! то намъ є браћо! она слобода, подъ коіомъ само Мађари біити можемо.

Браћо Срби! Юче є отишла депутація ваша у Бечъ, да вашъ изборъ Патріярха и войводе Србскогъ, савезъ са Хрватскомъ, Славоніомъ и Далматинскомъ, Троиномъ Кралѣвиномъ, на потврђенѣ поднесе, и да моли Цара, да вашемъ Србскомъ войводи стару мишицомъ и сабльомъ ваши праотаца извоєвану крвлю, костима и лешевима ваши прадѣдова ограничену, на Сремъ, Банатъ са Кикиндскомъ Диштриктомъ, Бачку са Бечейскимъ Диштриктомъ и Шайкашкимъ Баталіономъ и Бараню разпорострту Србску Войводину, кою вамъ привилегія цара

Леополда од 6. Априла 1690. годъ вашимъ добромъ и иманѣмъ имену и предаѥ, уступи.

Но, оћели намъ пресветлій царъ нашъ ове желѣ испунити моћи и смѣти, хоће ли га наша депутація у Бечу наћи? То су питаня, овогъ важногъ тренутка.

Зашсто браћо Срби! да таймо одъ васъ оно, што ће те данасъ или сутра опетъ чути, или сте већъ досада чули. Нашъ ѥ премилостивій царъ и краль у тесноћи, у опасности, уклоніо се у Инсбрукъ и Тиролску. Мађари кой мисле са цѣломъ државомъ Аустрійскомъ и у той живећимъ народима управляти; Мађари, кой мисле, на престолъ царства понети се, па одонда Србима Словацима и осталима Словенима ланце робства шиляти и заповѣдати. Сви су цара и Краля нашегъ са свима обстоятелствама тако обколели и стѣнили, да ѥ иначе благословенно царство Аустрійско сада остало гнѣздо самовластія мађарскогъ.

Ово ѥ самосталность тако преузело, да ми никаквогъ подѥмченя за будућность нашу немамо, Царъ нашъ Фердинандъ ніѥ насъ у станю ни одъ чіѥгъ нападаня одбранити; онъ у овомъ магновенію самъ помоћи треба, онъ ѥ Срби браћо! у горемъ положенію, него ми.

Маћари се на вратъ на носъ наоружаваю и на тай конацъ свуда врбунке одржаваю и плаћаю; да би пакъ народе обманули, преврнули су листъ преваре и трубе по свету са прокламаціяма, да они за то наоружаваю се да престоль кралѣвъ спасу, и позиваю грађане царства у помоћъ, да имъ съ новцемъ и оружіѥмъ и свакимъ благомъ притеку. Али се Србинъ лудо преварити не да. Србинъ зна да ѥ Мађаръ престоль у ову опасность баціо, пакъ се не да лудо варати, да ће истій Мађаръ ономе, кога ѥ на облагу пропасти довео, сада руку помоћи, и то противъ самогъ себе пружити. Нећe имъ дакле обмана ова помоћи, Србинъ ѥ сматра као послѣдній покушай, очаятелногъ одваженя, па као онда неизбѣжимый издихай Мађара, лоша ће ій дакле срећа послужити.

Кадъ су они права ова, коя сада уживаю, по коя никада пређе ни по каквомъ старомъ савезу подъ Аустрійскомъ царевима уживали нису, одъ цара тражили и то на штету и пропасть нашу озбилно и рѣшително тражили, да ми Срби слуге и робови мађарски, а не у повѣстници прославлѣній народъ Србскій будемо, онда смо браћо Срби ми и цѣло Србство наше са прекрштенимъ рукама дремали и гледали, гди намъ Мађари гробъ копаю, ни ти смо се наоружавали, нити врбонке чинили, и нашу воѥну домаћу снагу пріумножавали; шта више докъ су Мађари одъ краля нашегъ Фердинанда ѥдну по ѥдну никадъ не уживану слободу изчупавали, и нами већъ ѥдномъ ногомъ за вратъ стати били, ми смо као свагда цару вѣранъ народъ, наше синове и браћу у Италію шиляли, да тамо чину за онай

престолъ, подъ коимъ намъ Маћари смртну пресуду подписую. Кадъ є Маћаръ и Полакъ, Штаєрацъ и Краняцъ, кадъ су сви остали народи скупштине држали, онда є Маћару све законно било, онда прекога суда (Штандрехта) ніє било, онда се Маћари нису наоружавали, него имъ у Бечъ сусретъ ишли, и нњова захтеваня кодъ престола Царствогъ подпомагали; садъ пакъ кадъ Срби скупштину држяти само огласише, изаће и преки судъ, све є, што годъ Срби раде. Маћарима незаконно, а да питамо зашто? Зато што ми хоћемо Срби, а не Маћари да будемо, што смо наша уснувша права воскренули и по истина патріярха, войводство, самостално правленіє и народно правителство, пакъ и границе старе воиводине наше, кою су Маћари себи присвойли, натрагъ тражимо, па зато, што тражимо, савезъ са сународницима нашима подъ єдномъ круномъ Унгаріє т. є. кралѣмъ а не овимъ Маћарскимъ министарствомъ: Маћари насъ съ овимъ захтеванѣмъ нечекаю съ прекрштенимъ рукама, него съ оружіємъ, сабломъ и мачемъ у руци. На сваку точку по депутацій цару посланогъ прошенія народа Србскогъ, биће одзивъ Маћара: или ћулета изъ топова или танета изъ пушака, или звукъ сабаля и мачева.

Гордость Маћара неће допустити да онъ теби брате Србине! уступи педаль землѣ или на ньой сада саможивошћу помрачене славе нѣгове, заръ ће маћаръ гледати, да ти Србине брате подъ твоймъ собственнимъ войводомъ господаришъ у срцу нѣговомъ, неће ямачно безъ крваве борбе, ни на саму заповѣстъ кралѣву и баш за то се наоражаваю, да цару диктираю, да наша предложеня, ако му є престоль слио одбаци, а съ друге стране, да намъ се освете за оно, што смо ій ми Срби по заповѣсти Цара Јосифа као бунтовнике хватали, и онда покорили. Да би пакъ ово, као на некомъ основу учинити могли, примили су Маћари извѣстіє свогъ коммисара Петра Чарноєвића, кой є подъ 4/16. мая т. г. из Новогъ Сада противъ заклученія Народа Србскогъ одъ 1. и 3. мая т. г. овамо именомъ Нѣговогъ отечественногъ маћарскогъ правителства изяснити се, и Народъ Србскій изванъ закона положити дакле цео народъ Србскій „фогелфрей“ обявити, покушао. Дакле ніє доста Маћарима, што надъ Србскомъ главомъ стой надписъ: „Штандрехт“ сада, кадъ савъ готово свѣтъ надписъ „слобода“ као челенку носи; него хоће, да тай надписъ сасвимъ другчимъ іоштъ горимъ замѣне, съ брате Србине! да те свакій маћаръ право има на скоку, као и зеца, гађати и убити.

Ніє ли то обявленіє войне, ніє ли то Србине! позивъ на оружіє?

Ви видите браћо! да се Маћари ставише изванъ положая закона, дакле у станѣ бунтовнишко противъ обштегъ нашегъ краля, и насъ нѣму подданногъ Народа Србскогъ ви видите, да

ови бунтовници и гонительи кралѣви насъ изванъ закона положише и насъ напасти озбильскій умишлявају и хитно спремају се. Зато вамъ вичемо: Срби на оружіе. свакій онай, кой га понети може противъ Мађара, кой неда кралю и цару нама свѣта права потврдити. на оружіе брата Србине! живіо гди му драго, и буди спремлѣнъ и пріуготовлѣнъ, твоя света права „привилегіе„ подъ кралѣмъ твоймъ Фердинандомъ у животъ довести, буди готовъ на позивъ славе твое ногомъ корачити противъ свакогъ оногъ, кой ногама гази народность твою, кой те хоће робомъ, а не човекомъ и славнимъ Србиномъ, да учини, кой хоће, да ти штрангу и мачъ на твойомъ витешкомъ, юначкомъ главомъ обеси, као яничаръ и дахія да ти господари а ти у ланцима окованъ и личиномъ опасанъ да стенѣшъ, кой хоће да ти одузме оружіе, ту едну обрану, поносъ и дику твою, пакъ да те оружіемъ твоймъ убія, буди дакле готовъ противъ свакогъ оногъ, кой те не назива Србином и народомъ, него Рацомъ, Вадрацомъ и Файтомъ.

Ако ово доживити немислишъ, а ти буди брате Србине спремлѣнъ, наоружаванъ и готовъ. Болѣ ти е брате юначки умрети, него дочекати, да ти се слобода твоя и права твой прадѣдова погазе, и да вѣчити робъ будешъ; болѣ ти е славно погинути него доживити, да се у твое свете цркве и манастире за частну трапезу коньи мађарски везу, боле ти е с нама заедно славно на полю слободе изгинути, него твоя света права вечито саранити. Нећешъ ли Србине брате, да овай гласъ твое браће послушашъ, а ти себи одма сада копай гробъ, и живъ се сарани, пре неко те необуздана противъ законни мађарска рука разкомадати и псима на руку бацити предузме? баръ ћешъ целокупанъ саранити се, и твой гробъ когодъ ће знати. Србине брате, безъ разлике изповѣданія и предѣля, ніе сатъ онай далеко, кадъ ћешъ съ нама заедно запояти: „Снами Богъ, разумѣте языци и покраяте се ако снамъ Богъ!" И кадъ ћешъ поюћи „возбраной воеводъ подѣ . . . телная" тробойну заставу твою народню за вѣру, законъ, име, езикъ и народность развити, пакъ цѣломъ свету показати, да си се Србине одъ слободногъ Србина и Србскимъ родіо, слободомъ зашећерено материно млеко Србства осисао, са слободномъ Србкиньомъ вѣнчао се и слободну милу Србчадъ Богу и отечеству твомъ дао, пакъ да тако слободанъ Србинъ само у слободи живити и умрети, ову слободу свою, не само тражити, него и сабльомъ и пушкомъ у руци извоевати зна, уме, и хоће. Да живи Царъ и Краль Срба, Фердинандъ! да живи нашъ войвода Стеванъ! да живи нашъ свети патріархъ Іосифъ, да живи света вѣра, слога и народность наша, да живи слобода, премилогъ нашъ юначког народа.

Из засѣданія Србско Народногъ Одбора у Карловцима 15. Мая 1848. држаногъ.

Fordítása:

Amikor mi [Karlócán] ezen év május 13-án összegyűltünk, megöleltük és megcsókoltuk egymást; s mikor ezen a napon a mi századok óta eltemetett nemzetiségünket felélesztettük, s az ég és föld tanusága mellett szabad ég alatt patriarchánkat és vajdánkat megválasztottuk és századok óta alvó jogainkat ismét feltámasztottuk, — nem gondoltunk arra, hogy ezen lépésünk, ezen jogainkon és kiváltságainkon alapuló cselekedetünk a magyarok részéről fegyveres ellentállásra talál, akik első alkotásunkat lerombolni és darabokra szétszaggatni akarják, kiknek egyébiránt az az óhajtása, hogy mi örökké rabjaik legyünk s felettünk uralkodva, nemzetiségünkkel, szent vallásunkkal, nevünkkel és nyelvünkkel pedig játékot űzzenek. A magyarok, akik szent oltáraink, a szószékeinkbe, házainkba és városainkba a magyar nyelvet erőszakkal akarják bevezetni, akik szerb nevünket levetve, magyarokká deklarálnak, gyermekeinket szolgáikká akarják tenni, — titeket szerbek, akiket Lipót császár behivására, Csernovits Arzén patriarcha őszentsége vezetése alatt beköltözködtetett. Szerb testvérek! a törökök kardja és puskái elől megmenekülve, ti a magyarok ezen földjét véretekkel, áldozatok árán a törökök birtokából győzelmes fegyvereitek erejével kiragadtátok és Lipót császár trónját megmentettétek, — azon magyarokét, akik I. Lipót királyuk utján 1690 április 6-án kelt behívólevelével titeket ide behívtak,[1] hogy javaitok, házaitok és szerbországi hazátokat pusztulásra hagyva, — őket itt megmentsétek, s jelenleg, míg ti itthon voltatok, a magyarok nem emelték fel fejüket, de mikor Olaszországban a háború kitört s mióta határőrvidékeink zászlóaljaikkal Olaszhonba elmentek, a magyarok egyszerre magasan hordták fejeiket. Látván, hogy császárságunk veszélyben van és a tüzet minden oldalról élesztve, felséges császárunkat is veszélybe döntötték, ez kénytelen volt nekik a közös tróntól független kormány és felelős minisztériumot megadni. Halálos ellenségeink kezében ezen minisztérium az összes ügyekben most azon magyarok által vezettetik, akik alig várják, hogy téged, szerb testvér, leigázzanak, jobbágya légy a magyarnak, akár csak a töröknek a rája, mindégre a kegyetlen magyar vendég korbácsa és járma alatt nyögő rabszolga, sohasem a magad ura, hanem szerb helyett magyar légy, — nevedet is elvesztve. — A magyar minisztérium meghagyta a péterváradi főhadparancsnoknak, hogy a szerb határőröket, illetőleg nemzetet lefegyverezze. Kiss ezredes a Bánságban a kikindaiaktól a fegyvereket már elszedette, az ottani szerbeket lefegyvereztette. — Halljátok, és sírjatok szerbek, nemcsak hogy a lefegyverezést elrendelték, hanem azt is, hogy a magyar lovakat a szerb templomba kössék és a szerb iskolákból kaszárnyát csináljanak, — így tehát szent templomunkból magyar istálló lett![2]

[1] A történeti valóság éppen ennek az ellenkezője.

[2] Kiss ezredes sohasem adott ki ilyen rendeletet, nem is történt meg ilyen eset, maga báró Piret bánsági főhadtestparancsnok is megcáfolta, Kikindán egyébiránt a szerbek öldösték egymást s ezért fegyverezték le őket.

Kikindán gyermekeink most iskoláik körül ólálkodnak és tanítóik gyermekeik után sírnak! Testvérek, ilyen az a szabadság, s mely alatt csak magyarok lehetünk!

Szerb testvérek! tegnap indult el a ti küldöttségtek Bécsbe, hogy a patriarcha és a szerb vajda választását a három egyesült horvát királysággal való szövetség jóváhagyását kikérje; továbbá megkérje a császárt, hogy a Szerémségből, Bánságból (a kikindai kerülettel), Bácskából (a tiszai kerülettel és csajkás zászlóaljjal) és Baranyából álló szerb vajdaságot,[1] melyet a ti őseitek fegyveres karjaikkal, csontjaikkal és hulláikkal, vérükkel kivívtak, s melyet Lipót császár 1690 április 6-án privilegiumával javaitokkal együtt átadott, — jóváhagyta.

Vajjon a mi felséges császárunk óhajtásunkat meri-e és kifogja-e elégíthetni, fog-e a mi küldöttségünk Bécsben hozzájuthatni? — Ezek ezen fontos pillanat — kérdései.

Miért titkoljuk mi, szerb testvérek, azt, amit ma, vagy holnap úgyis megtudtok, — vagy már tudtok. Ami felséges császárunk és királyunk megszorult, veszélyben van, Tirolba, Insbruckba menekült. A magyarok, akik az összes, az osztrák birodalomban élő nemzetek felett uralkodni akarnak; — a magyarok, akik a trónt hatalmukba kerítve, — a szerbeknek, tótoknak, és a többi szlávoknak rabláncot kovácsolnak, — császárunkat és királyunkat mindenfelől olyan szorult helyzetbe juttatták, hogy a dicső osztrák császárság ma a hatalmaskodó magyarok fészkévé vált.

Ez a hatalmaskodás annyira előtört, hogy semmiféle biztosítékunk sincsen a jövőre nézve, és Ferdinánd császár képtelen minket bármely megtámadás ellen megvédeni, sőt ezen helyzetben szerb testvérek, ő maga is segítségre szorul. Ő még rosszabb helyzetbe jutott, mint mink.

A magyarok tetőtől-talpig felfegyverkeznek, mindenhol katonákat toboroznak össze, felpénzzel felfogadva őket; s hogy a népeket félrevezessék, proklamációkkal árasztják el a világot, melyekben azt hirdetik, hogy fegyverkezésük a királyi trón érdekében történik; a császárság polgárait segítségül hívják s hogy pénzzel, fegyverrel és vagyonukkal támogassák. De a szerb ember nem hagyja magát bolondul becsapni. A szerbek nagyon is jól tudják, hogy a magyarok döntötték veszélybe a trónt és nem hagyják magukat botorul félrevezetni, hogy a magyarok, érdekeik ellenére azt, akit a bukás szélére vittek, most majd néki segítő kezet nyújtanak. Nem fog tehát nékik sikerülni minket rászedni, a szerb ezt utolsó kétségbeesett fogásnak tekinti, — a magyarok végső vonaglásának.

Amikor ők a jelenlegi jogokat, milyenekkel azelőtt az osztrák császárságban semmiféle régibb szövetségben nem bírtak, — a császártól követelték, ezt határozottan a mi ártalmunkra tették, hogy mi szerbek a magyarok szolgái és rabjai legyünk és nem a történelemben dicső

[1] A történeti valóság az, hogy a szerbeknek Magyarország területére sohasem adatott szerb vajdaság, hiszen ők itt csak a törökök bosszúja elől bemenekült vendégek voltak.

szerb nemzet, — akkor mi szerb testvérek, s az egész szerbség keresztbefont karjainkkal alélva néztük, hogy ássák sírunkat a magyarok; nem fegyverkeztünk, nem toboroztunk katonákat és nem szaporítottuk otthoni erőinket. S mi több, míg a magyarok a királytól lépésről-lépésre sohasem élvezett szabadságjogokat kicsikartak és egy térddel a nyakunkra hágtak, — mi, mindenkor hív nemzete a császárnak, fiainkat és testvéreinket Olaszországba küldtük, hogy ott azon trónért életüket veszítsék, mely alatt nékünk a magyarok halálos ítéletünket aláírták. Amikor a magyarok, a lengyelek, Stajerország és Karinthia stb. lakósai nemzeti gyűléseket tartottak, akkor azt a magyarok törvényesnek tekintették, — akkor nem állítottak fel statáriumot, nem fegyverkeztek, hanem Bécsbe siettek, és kérelmeiket a császár trónusánál támogatták. Most pedig, alig hogy a szerbek a nemzetgyűlést kihirdették, — felállították a rögtönítélő bíróságot, mert amit a szerbek tesznek, az nékik törvényellenes. — Azt kérdjük, — ugyan miért? — azért mert mi szerbek akarunk maradni és nem magyarokká válni, — mert elfelejtett jogainkat újra életre keltjük, s joggal patriarchát, vajdaságot, önnálló kormányzatot, nemzeti közigazgatást és a régi vajdaság határait, melyet a magyarok elvettek, — visszaköveteljük, szövetkezve a magyar korona alatt levő horvát királyságban élő nemzettársainkkal, — nem pedig a magyar minisztériummal. — A magyarok minket követeléseinkkel nem várnak be keresztbefont karokkal, hanem fegyverrel, karddal a kezükben. — A szerb nemzet által a császárhoz menesztett küldöttség patriarchájának minden pontjára azt fogják a magyarok felelni: ágyugolyó, puskagolyó, kard, szablya.

A magyarok kegyetlensége nem fogja megengedni, hogy ő néked szerb testvér egy talpalatnyi földet is adjon, hogy saját vajdád alatt az ő szívében uralkodj, bizonyára nem fogja vér nélkül megengedni, sem királyi parancsra; sőt azért fegyverkeznek, hogy a királyt kényszer elé állítsák, hogy óhajainkat a trón elutasítsa, másrészt pedig bosszút álljanak azért, — hogy mi József császár parancsára őket, mint lázadókat levertük. Hogy erre valami jogcímet szerezhessenek, Csernovits Péter biztosuk, 1848. május 16-án, Újvidékről kelt jelentése alapján, a szerb nemzet május 13. és 15-iki nemzetgyűlési határozatait törvényellenesnek és az egész szerb nemzetet törvényen kívül állónak nyilvánították a magyar minisztérium által. Tehát a magyarok nem elégszenek meg azzal, hogy a szerbek feje felett statárium lóg, — amikor az egész világon ott a szabadság ékesedik, — hanem téged testvér, — közprédára bocsát, minden magyarnak megadva a jogot, hogy téged célbavéve, lelőhessen, mint a nyulat.

Mi más ez, ha nem a harc hirdetése, fegyverre való felhívás!

Látjátok, testvérek, hogy a magyarok törvényen kívül helyezkedtek, fellázadtak királyunk és ennek alattvalói, a szerbek ellen; a király elleni lázadók minket törvényen kívül helyezve, komolyan szándékoznak minket megtámadni, és gyorsan készülődnek erre. Ezért kiáltunk hozzátok, aki csak teheti: „fegyverre szerbek, a magyarok

ellen, akik nem engedik meg a császárnak és királynak szent jogaink megerősítését. Fegyverre tehát, szerbek, akár hol vagytok, legyetek elkészülve szent jogaitokat, privilégiumjaitokat Ferdinánd király uralma alatt életbeléptetni; legyetek készen mindenki ellen indulni, aki nemzetiségteket lábbal tiporja, aki belőletek rabot és nem szabad szerbet akar csinálni, aki a ti vitéz, hős fajotok nyakára kötelet akar tenni, — a janicsárokhoz hasonlóan rabláncra verve rajtatok uralkodni, — fegyvereiteket elszedetni, egyetlen ékes védelmedeteket — és saját fegyvereitekkel titeket megölni. Készüljetek fel tehát mindenki ellen, aki titeket nem nevez szerbnek és nemzetnek, hanem rácoknak, vadrácoknak, holmi fajtáknak.

Ha ezt nem akarjátok megélni, szerb testvérek, — úgy készüljetek, és fegyverkezzetek fel. Jobb ha ti testvérek, hősiesen meghaltok, mintha őseitek által szerzett szabadságtokat és jogaitokat eltiporni hagyjátok, és örökös rabokká lesztek; jobb ha hősiesen elestek, sem hogy szent templomotokban és kolostoraitokban a magyarok lovaikat bekössék, — jobb velünk a szabadság mezején meghalni, mint szent jogainkat örökre eltemetni.

Ha pedig nem akarjátok, szerb testvérek, szavainkat meghallgatni, akkor jobb, ha megássátok sírjaitokat és elevenen eltemetkeztek, mielőtt titeket a törvényes rend ellenére a zabolátlan magyar kezek szétdarabolnak és a kutyáknak odadobnak. Szerb testvéreink, vallás- és lakóhely külömbség nélkül, nincsen messze az idő, amidőn velünk fogod énekelni: Isten velünk,... és a háromszínű nemzeti zászlót kibontjátok, a vallástok, nevetek, nyelvetek és nemzetiségtek védelmére és az egész világnak megmutatjátok, hogy egyvérű szerbtől születtetek, az édes szerb anyatejet szívtátok, szabad szerb nővel esküdtetek meg és szabad szerb gyermeket Istennek és hazának adtatok, s hogy az ilyen szerb férfiú csak szabadságban élni s halni tud; s ezt a szabadságot nem keresni, hanem karddal és fegyverrel kiküzdeni tudja és akarja. Éljen Ferdinánd, a szerbek császára és királya! éljen István vajdánk! éljen József patriarchánk őszentsége! szent hitünk, az egyetértés, nemzetiségünk, és a szabadság.

A szerb nemzeti bizottság üléséből, Karlócán, 1848 május 27-én.

166.

Belgrád, 1848 május 28.

Mayerhofer belgrádi konzul átirata báró Piret Lajos bánsági főhadiparancsnokhoz, melyben őt Obrenovits Milos fejedelem lejöveteléről értesíti.

Eredeti átirat. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. V. 50d. — Praes. Nr. 238.

Nr. 175. Belgrad, den 28-ten Mai 1848
9 Uhr früh.

Euer Excellenz!

Nach ämtlichen Mittheilungen hat Fürst Milosch Obrenovich am 20-ten d. M. Wien verlassen und sich über Graz

nach Agram begeben, von wo er nach Mitrovitz oder Ruma kommen soll und eine Unternehmung gegen die gegenwärtig in Serbien begründete Regierung ausführen will.

Diese Letztere hat die kräftigsten Massregeln der Aufsicht und Abwehr längs ihrer ganzen nördlichen und westlichen Gränze bereits angeordnet und organisirt und ist hiebei durch den türkischen Statthalter Mehmet Pascha so wie durch den Obristen v. Danilewski wirksam unterstützt worden.

Ganz besonders liegt es aber auch in unserem Interesse, dass den höchst verwickelten Zuständen unserer Gränzprovinzen nicht eine neue sehr schädliche Complication hinzugefügt und die Eintracht und für das allerhöchste Kaiserhaus so kräftig ausgesprochene Ergebenheit der illyrischen Völker diess- und jenseits der Gränze, zu Gunsten einer so wenig achtenswerthen Persönlichkeit nicht gestöhrt werde, was noch überdiess nächste Veranlassung zu einer Dazwischenkunft Russlands bieten könnte.

Ich habe also die slavonischen Gränzbehörden sogleich, und S. Excellenz den Banus von Croatien mittelst Estafette von den Absichten des Fürsten und den hieraus hervorgehenden Verhältnissen benachrichtiget und sie ersucht nicht nur die kräftigsten Massregeln zu Verhütung eines Einfalles in Serbien von unserer Seite aus, sondern auch alles Mögliche anzuwenden um die Entfernung des Milosch aus der Gränze nach den ihm zum Aufenthalte angewiesenen deutschen Provinzen zu bewirken.

167.

Belgrád, 1848 május 28.

Mayerhofer Nándor alezredes, belgrádi osztrák konzul értesíti Hrabowsky főhadparancsnokot az Obrenovits szerb exfejedelemnek megérkeztéről.

Eredeti átirat: Wien. Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 132. V. 68d.

Nr. 177.

Euer Excellenz!

Der serbischen Regierung und mir selbst sind, — wie es scheint — zuverlässigen Nachrichten zugegangen, dass der ehemalige Fürst von Serbien Michael Obrenovich zu Neusatz angekommen sei, während sein Vater Fürst Milosch Obrenovich über Agram zu Ruma erwartet wird.

Einer solchen in dieser bewegten Zeit durch Nichts motivirte Reise wird sehr natürlich die Absicht einer gesetzwidrigen, gegen die Anordnungen der Pforte sowohl, als gegen die freundlichen Beziehungen unseres und des russischen Kaiserhofes zu dem Fürstenthume gerichteten Unternehmung zugemuthet, wodurch die grösste

Aufregung und die kräftigsten Maasregeln zu Abwehr in Serbien hervorgerufen werden.

Der Aufenthalt beider Fürsten in der Nähe der Grenze ist den ausdrücklichen Befehlen seiner Majestät des Kaisers unbedingt zuwider, er ist geeignet die Eintracht und von den fremdartigen Einflüssen unberührte Nationalverbindung ... zu stören, und kann unter gewissen Umständen selbst zum Einbruche der sich an den Grenzen sammelnden serbischen Volksaufgebote in unser Gebiet Anlass geben, ohne dass die hiesige Regierung ... für das gesetz- und vertragsmässige Verhalten dieser zur Abwehr gesammelten undisciplinirten Volksscharen zu bürgen im Stande ist.

Ich habe Eure Excellenz daher im Namen des mir von Seiner Majestät übertragenen Amtes und im Einverständnisse mit der serbischen Regierung dem türkischen Statthalter und dem k. russischen General-Consul zu ersuchen die Ehre, den Fürsten — welcher dazu auch durch ein besonderes Schreiben des Letzteren aufgefordert wird, — zu bewegen, sich unverzüglich aus der Nähe der serbischen Grenze an dem ihn in den k. k. Staaten gewährten Aufenthaltsort nach Wien oder sonst im Inneren der deutschen Provinzen zu verfügen und ihm widrigenfalls ernstlich zu bestimmen seinen Aufenthalt bis zur weiteren Verfügung S. Majestät des Kaisers in der Festung Peterwardein zu nehmen.

In diesem letzteren Falle, zu dessen Anwendung ich hinsichtlich des Fürsten Michael den Magistrat zu Neusatz auffordere, und welcher in Bezug auf den Fürsten Milosch eintreten kann, sobald er das Gebiet der slavonischen Militärgrenze betritt, wozu in Mitrowitz und Semlin Vorbereitungen getroffen werden, bitte ich Eure Excellenz für die Verhinderung einer heimlicheu Entfernung, dann aller wie immer gearteten Umtriebe und allzu grossen Zusammenkünfte der beiden Obrenovitschen Fürsten Sorge tragen zu lassen, bis die Allerhöchste Verfügung hinsichtlich derselben eintreffen kann. ... um was ich mich den Commandirenden General in Croatien und im Banate ersucht habe.

Hrabowsky br. főhadparancsnok a fenti rendelet alapján a szerbiai határvonal őrizetét megszigorította és Obrenovitsék eltávolítását elrendelte. (Sl. S. Gk. 1848. V. 68.)

168.

Pancsova, 1848 május 28.

Poppovits alezredes jelentése báró Piret főhadiparancsnokhoz Ferdinánd király 1848 május 7-iki kéziratáról és annak közhírré való tételéről.

Eredeti jelentés. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. V. ad 51.

... Ich habe dem Magistrate und Ausschusse den hohen Generalbefehl von 20. dieses Nr. 62. als den hohen Präsidialerlass vom 23. dieses Nr. 217 vollinhältlich vorgelesen. Der Eindruck

war tieferschütternd, und eine grosse Unzufriedenheit äusserte sich darüber, dass Seine Majestät ... dem hungarischen Ministerium den dienstlichen Einfluss auf die Schicksale der Militärgrenze gestattet haben ...

Das Volk wurde in den Saal hineingelassen, es wurden demselben die obigen beiden hohen Verfügungen in der deutschen Sprache vor gelesen und verdolmetscht. Die Unzufriedenheit war allgemein und vorzugsweise erregte der Satz des hohen Generalbefehls, dass die Verfügungen des Hungarischen Ministeriums wo Gefahr am Vorzüge sein wird, zu vollziehen sein werden, eine tiefe Sensation, wobei einige Stimmen zu vernehmen waren, dass die Militärgrenze, dem Magyarismus auf Gnade und Ungnade übergeben, und verkauft worden ist. Die Militärgrenze sei ein tapferes Volk, und dieselbe hätte um ihre Stimme befragt werden sollen.

Nach meiner Meinung dürfte es höchstnothwendig sein, wenn das hungarische Ministerium eine besonnene Klugheit entwickeln und sich in die Grenzverhältnisse unmittelbar nicht mengen sollte. Diese meine Ansicht dürfte das öffentliche Staatsrecht Hungarns rechtfertigen, nach welchem Seiner Majestät das souvärene Recht in Bezug auf den Militärstand und des Kriegswesens zusteht, welches die näher aufgefassten Worte des allerhöchsten Kabinetsschreibens andeuten.

... und [ich] kann das hohe Generalkommando Präsidium versicheren, dass das gesammte Volk von der Liebe und Treue zu Seiner Majestät dem Kaiser und König durchdrungen ist, und diese wichtige Stimmung in einer so bewegten Zeit ganz gewiss fortdauern wird. Aber auf der anderen Seite wäre es höchst störend, wenn dieses waffengeübte Volk durch eine seine nationellen und sprachlichen Verhältnisse gefährdende Verfügung gereitzt werden sollte.

169.

Belgrád, 1848 május 30.

Mayerhofer alezredes belgrádi osztrák konzul jelentése az osztrák külügyminiszterhez a szerbiai és délvidéki állapotról és az Obrenovits Milos ellen tett intézkedésekről.

Wien. St. A. Serbien. F. 6. Varia 1848—1850.

Nr. 182.

Die Ereignisse und Bewegungen in diesen Ländern, diess- und jenseits der Gränze ... drängen täglich, ja stündlich zu Entwicklungen oder Entladungen, welche nicht nur für Serbien und Ungarn, sondern für die Erhaltung der Gesammtmonarchie und

für die Beziehungen des ganzen europäischen Staatsverbandes von der höchsten Wichtigkeit sind...

Die Unterordnung der Militärgrenze, der serbisch-illyrischen Völker des Banates, sowie Croatiens und Slavoniens unter das ungarische Ministerium muss offenbar zum Kriege führen, denn einerseits steht eine ungerechte, starre und rücksichtslose Hartnäckigkeit entschlossen da, eine utopische Zentralisation Ungarns gegen die theuersten Interessen der Gesammtmonarchie, deren Anstrengungen es dem Erwerb und die Erhaltung dieser Länder verdankt, so wie gegen jeden etwa abweichenden Willen ihres Königes durchzuführen und anderseits ist ein an langen Schutz der kaiserlichen Macht gewöhntes und ihr deshalb treu ergebenes Volk bereit seinem, wenn auch nominell durch die ungarische Krone vermittelten, doch der Wesenheit nach unmittelbaren Zusammenhang mit dem österreichischen Kaiserhause und Staatsverbande um jeden Preis aufrecht zu erhalten, und sich hiebei gewiss nur sehr billige National-Rechte und verbriefte alte Privilegien zu wahren.

Es herrscht hier in dieser hie und da bis zur Leidenschaft gesteigerten... Volksbewegung eine Allgemeinheit, Eintracht und Loyalität, welche in diesen Zeiten des Zerwürfnisses und zynischen Willkür der individuellen Gesinnung erstaunlich ist.

Beiderseits wird gerüstet, nirgend an Verständigung, höchstens an Aufschub geglaubt.

Welche Sympathie diese Bewegung von ihrem Anfange an in Serbien erregt hat, davon sprechen alle meine Berichte seit jener Zeit. Es sind bei dem sich nähernden Ausbruche Conscriptionen zu zahlreicher persönlichen Theilnahme am allfälligen Kampfe, Vorbereitungen zu Geld-, Munitions- und Waffenlieferungen gemacht worden und die moralische Spannung auf den höchsten mit äusserer Ruhe verträglichen Grad gestiegen. Die Regierung hat zwar auf mein und des Obristen Danilewski Einschreiten die zu Tage gekommene Wirksamkeit der Hülfscommitées eingestellt und deren Auflösung ausgesprochen, was jedoch bei der grossen Privataufregung und der durch eine gleichzeitig beabsichtigte Unternehmung der Familie Obrenovich nach anderen Richtung abgelenkten Aufmerksamkeit, keine andere Folge haben kann, als dass dieselben Conscriptionen und Hülfesvereinen ihre Thätigkeit in minder öffentlicher Weise ebenso wie bisher fortsetzen, wogegen der Regierung, bei der Allgemeinheit der Theilnahme für die jenseitigen Bestrebungen, nicht einmal Organe der Beobachtung, viel weniger aber der Abwehr zu Gebote stehen.

Unter diesen Umständen haben sich bis in die höchsten Regionen der ungarischen Verwaltung Befürchtungen und Verdächtigungen über die Absichten der serbischen Regierung verbreitet, welche mich veranlassen müssten, mich hierüber mit den

Gouverneuren der nächsten Grenzprovinzen zu verständigen, was ich mit den FML. Baron Hrabovsky mündlich, mit dem Banus von Croatien und dem FML. Br. Piret schriftlich gethan habe.

Wenn das hohe Ministerium die Massregeln erwägt, welche in meinen Berichten aufgezählt sind, und durch welche es sogar möglich wurde den förmlich angebotenen russischen Beistand, über welchen diese Macht bereits mit der Pforte einig ist, mit Zustimmung des Obristen Danilewski ablehnen zu können, so erscheint das Benehmen der serbischen Regierung seit dem Monate März im höchsten Grade loyal, und an Kraft und Klugheit über alles Lob erhaben. Auch in dem gegenwärtigen Augenblicke geht ihr einziges Bestreben auf die Erhaltung der durch Verträge und Gesetze in ihrem Lande bestehenden Ordnung und Ruhe nach Innen und nach Aussen, und zwar — so wie in ihrem Freiheitskampfe — in rühmlicher Weise durch die eigenen Mitteln der Heimath, ohne Eingriff der Fremde. Ihre für das Wohl und den Erfolg der zur ungarischen Krone gehörigen Stammesgenossen des serbischen Volkes sehr erklärlichen, natürlichen und entschiedenen Sympathien und Wünsche gehen aber — dafür bürge ich — nicht um ein Haar breit über die unverbrüchliche Treue und Anhänglichkeit dieser Völker an unser angestammtes allerhöchstes Kaiserhaus einerseits, und die unverkürzte Aufrechterhaltung ihrer natürlichen Rechte und verbrieften Privilegien anderseits.

Von ähnlichen Gesinnungen der festen Anhänglichkeit an Sr. Majestät den Kaiser und das Herrscherhaus, so wie entschiedenen Verlangens der Aufrechterhaltung des Gesammtverbandes der Monarchie und des ungetheilten Zusammenhaltens der Armee habe ich nicht nur die Gränztruppen, sondern ... alle Militärs, selbst der ungarischen Truppenkörper beseelt gefunden, und in diesem Sinne allein unternimmt auch der FML. Br. Hrabowsky seine Sendung nach Agram, für deren vermittelnden Erfolg er wohl Wünsche, doch keine Hoffnung hat.

Bei meiner Zurückkunft von Peterwardein fand ich zu Semlin durch eine Botschaft des Nationalkongresses zu Karlovitz, um Rath und Schutz bittend gegen die in Neusatz bereits zur Einquartierung angekündeten ungarischen Freischaaren, welche das Ministerium in Pesth bildet, die grösste Aufregung verbreitet. Es war schon beschlossen worden 100 Mann der zu Belgrad conscribirten Serbier und eine gleiche Anzahl Semliner aufzubieten, dem Congresse zur Verfügung zu stellen und andere energische Massregeln zu ergreifen. General Ungerhofer war krank und die Stimmung selbst im Militär sehr gespannt, da man glaubte die anwesende Division vom Don Miguel Infanterie (Magyaren) sei gegen die Nationalsache der Illyrier gesinnt. Ich liess daher mit Tagesanbruch des 25-ten die einflussreichsten Mitglieder des Semliner Comitées zu mir kommen und beruhigte sie über den

möglichen Erfolg der Massregeln des ungarischen Ministeriums so sehr, dass sie es von dem Aufgebote der Serbier ganz abkommen liessen und jenes der Semliner auf 50 Mann beschränkten. Da aber bereits Bewaffnete aus Belgrad nach Semlin abzugehen anfingen, so kamen die thätigsten Chefs der Volkspartei von Semlin selbst mit mir herüber, wiederriefen ihr Aufgebot und ich konnte also noch zu rechter Zeit mit Unterstützung des Obristen Danilewski bei der hiesigen Regierung die Einstellung und das Verbot der Wirksamkeit des Hülfscomitées in Belgrad durch die Regierung erwirken, und den Übertritt von Bewaffneten nach dem k. k. Gebiethe überhaupt suspendiren machen. Mittlerweile waren aber dennoch von Semlin aus schon etwa 30 Serbier und 70 einheimische Illyrier nach Carlowitz abgegangen, wo auch in den folgenden Tagen zahlreicher Zuzug aus dem Banate und dem Provinzial und Gränzgebiethe Slavoniens eingetroffen ist. Gleichzeitig wurden die Zollkassen in Semlin und Pancsova gegen etwaige Verfügungen des ungarischen Finanz Ministeriums unter Siegel und Bewachung des National Comitées gestellt, bis es Sr. Majestät dem Kaiser, dem sie getreulich bewahrt werden sollten, gefallen wird, über diese Cassen, wie bisher ohne Dazwischenkunft der ungarischen Verwaltung zu verfügen, endlich sammelte sich noch die am folgenden Tage (26-ten Mai) nach den kaiserlichen Hoflager abgegangene Nationaldeputation . . .

Um das Maass der Verwicklungen voll zu machen, kam der serbischen Regierung am 26-ten abends die Nachricht zu, dass Fürst Milosch Obrenovich über Graz in Agram eingetroffen seie und von da zu Ruma oder Mitrowitz, wo . . . seine Parteigänger sich sammelten, erwartet werde, nachdem Oberst Danilewski von dem Grafen Medem bereits seit acht Tagen zur Aufmerksamkeit gegen eine beabsichtigte Unternehmung des alten Fürsten aufgefordert worden war.

Die serbische Regierung hat sogleich die kräftigsten Massregeln der Abwehr in Anwendung gebracht und ist hiebei durch den Pascha und den Obersten Danilewski besonders dadurch thätig unterstützt worden, dass sie in einer grossen Versammlung die äusserste Missbilligung jedes Unternehmens der Familie Obrenovich gegen Serbien im Namen ihrer Souveraine offen und entschieden aussprachen; ich aber habe durch die slavonischen Militär-Gränz-Behörden, durch den Banus von Croatien und des General-kommando im Banate die Verhinderung eines feindlichen Unternehmens und die Rückkehr des Fürsten nach Österreich . . . zu bewirken getrachtet.[1]

Am 27-ten langte nun auch die Nachricht von der Ankunft des ehemaligen Fürsten von Serbien Michael Obrenowich in Neusatz

[1] Lásd a 166 és 167-iki jelentéseket a 309—311. lapokon.

hier an, wodurch alle Anhänger dieser Partei diess und jenseits der Gränze in Bewegung kamen.

In einer hinwegen am 28-ten zwischen den hiesigen Regierungs-Mitgliedern, dem Pascha, Obristen Danilewski und mir abgehaltenen Conferenz wurde unter andern festgesetzt, dass Fürst Michael durch den russischen General-Consul zur Entfernung von der Gränze des Fürstenthums und zur Rückkehr nach den deutschen Provinzen im Namen des Kaisers aufgefordert und mit der, aus dem entgegengesetzten Benehmen hervorgehenden Verantwortlichkeit bedroht werden sollte, während von meiner Seite der Magistrat von Neusatz und der Commandierende General in Slavonien ersucht wurden, ihn auf jede Weise dazu zu bewegen oder zu bestimmen, dass er seinen Aufenthalt in der Festung Peterwardein nehme, bis eine weitere Verfügung Sr. Majestät unseres Kaisers hinsichtlich seiner anlangen könne.

Es wurde beschlossen mit diesen Depechen den Sekretär des russischen General Consulates sogleich in Begleitung eines Beamten meiner Kanzlei abzusenden, welcher ihm zugleich als Dolmetsch und landeskundiger Führer zu dienen habe.

Heute früh kehrten diese beiden Beamten mit einem Briefe des Fürsten Michael an Obrist Danilewski zurück, in welchem er sofortige Abreise von Neusatz, vorläufig nach Agram verspricht, und jede feindselige Absicht gegen Serbien, sowie jede Theilnahme an allfälligen Unternehmungen seines Vaters feierlich ablehnt. In Ruma, Carlowitz und Neusatz hatten sich National-Comitées und Garden bereits verständigt sich den Umtrieben der Obrenovich auch mit Gewalt zu widersetzen, und sie entweder zur Rückkehr nach Deutschland zu nöthigen, oder den Militärbehörden zu übergeben, was dem Fürsten Michael durch Deputationen der Volkscomitées nach der Ankunft des russischen Sekretärs mitgetheilt worden war. Eben so haben die Militärkommanden die wirksamsten Massregeln vorgekehrt um offene und heimliche Ruhestöhrungen im Gränzgebiethe zu verhindern, worüber mir täglich beruhigende Versicherungen zugehen.

Ich werde nun noch Sr. Exzellenz den Banus auf die beabsichtigte Ankunft des Fürsten Michael aufmerksam machen und ihn neuerdings bitten, zu trachten beide Fürsten zur Rückkehr nach den deutschen Provinzen zu bewegen, oder westlich zu bestimmen . . .

Ich muss es aussprechen, es fehlt an Männern selbsteigenen, frischen Gedankens, entschiedenen, festen Entschlusses und rascher, erfolgverbürgender That.

Wenn es möglich ist dem unheilvollen Zusammenstoss zwischen Ungarn und seinen slavischen Bewohnern der Militärgränze Croatiens und Slavoniens zu verhüten, so ist vielleicht ein

kurzer Besuch Sr. Majestät des Kaisers in Agram allein dazu geeignet einen so segenreichen Erfolg herbeizuführen, weil durch dieses Zeichen des wohlverdienten allerhöchsten Vertrauens die ungarische Ministerial-Partei doch möglicherweise von dem ungarischen Kampfe um Centralisation und vollendete Absonderung von Österreich eines auf die Unterdrückung edler und wohlberechtigter Völker erst zu gründenden magyarischen Reiches abstehen wird, von einem Kampfe, in welchem Sieg, — der nur eine Vertagung der Frage ist, — oder Niederlage gleich verderblich für Ungarn und die Gesammtmonarchie sein wird.

Mir liegt es zunächst ob die Folgen irgend einer Betheiligung Serbiens und der untern Fürstenthümer bei den Kämpfen den Illyrer und Wallachen zu erwägen und bei dieser Betrachtung stosse ich auf die heftige Spannung der Nationalsympatien, und bei unvermeidlichen Verlegenheiten der Localregierungen auf bereit stehendes, mit der Pforte bereits convenirtes Einschreiten Russlands, welches zu vermeiden in diesen Ländern das theuerste Interesse unserer Politik, unseres seit zwei Monaten darnieder liegenden Handels, und unserer hier so schön aufblühenden Industrie ist.

A bécsi külügyminisztérium referense Hammer Antal udvari titkár megjegyzi, hogy attól kellett tartani kezdetben, hogy a törökök elűzetése után Karagyorgyevits Sándor szerb fejedelem alatt egy illyr-szerb birodalom alapíttatik. Mayerhofer belgrádi konzul utasíttatott, hogy: helyén lehetőleg semlegesen viselkedjék.

170.

Bécs, 1848 május 30.

Az osztrák minisztertanács határozata Obrenovits Milos exfejedelem letartóztatása iránt.

Wien. St. A. M. R. Protocoll. 1848. Nr. 965. IV.

... Es wäre nach dem Erachten des Baron Pillersdorff, das abgeforderte Gutachten des Ministerrats dahin zu erstatten, dass, solange Milosch nichts gegen die innere Ruhe des Landes unternimmt, gegen ihn nicht eingeschritten werden könne, wegen beabsichtigter Unternehmung gegen ausländische Provinzen aber ein Einschreiten nur auf Requisition der betreffenden Regierung statt zu finden hätte.

Ezen határozat Jellačić horvát bánnak, 1848 május 21-iki, Ferenc Károlyhoz intézett levele folytán hozatott.

171.

Budapest, 1848 május 30.

A magyar minisztertanács reformintézkedései a határőrvidéket illetőleg.

Budapest. N. M. Vörös gyűjt. 1848. 1225. sz.

Miniszteri tanácsülésben határoztatott: hogy a hadügyminiszter általános biztosítást bocsásson ki, miszerint a határőrvidéki ezredeknél egyenlő tulajdonok mellett az ott szülöttekre, az előléptetéseknél külön tekintet lesz. Hasonlókép biztosítandók a határőrvidéki gazdasági tisztek, hogy hivatalaikban meg fognak hagyatni.

Az oláh és szerb papoknak sorsuk javítása felől gondoskodni a kultuszminiszter kötelességévé tétetett.

A határőrvidékiek pereit illetőleg a hadügyminiszter egy haditörvényszéket fog állítani, mely mindazon pereket, melyeket eddig az illető főhadikormányok s a bécsi udvari haditanács intézett el, felebbvitel útján megvizsgálandja; a polgári perekre nézve pedig az igazságügyminiszter szükségesnek látván, hogy az iránt, vajjon a határőrvidékieknek polgári magánviszonyai máskép rendeztessenek el és ítélőszékeik és felebbviteli bíróságaik mind a szabad községekre, mind a többiekre nézve is miként alakíttassanak, — maguk a határőrvidékiek és pedig mind a polgári, mind a katonai rendűek meghallgattassanak, ugyanezért felkívánván őket szólíttatni, hogy mindezen tárgyak felől javaslatokat készítsenek s azt hozzá küldjék be; ezenfelül javasoljanak egy-két alkalmas egyént, kik mint tanácsosok az igazságügyi miniszteriumnak törvénykészítési osztályában 2500 frt fizetéssel foglaljanak benn helyet, s a beküldendő javaslatokból és egyéb segédeszközökből kimerítő törvényjavaslatot készítsenek.

Csernovits Péter kir. biztosnak meghagyatott, eszközölje a határőrvidéki katonai felsőbbséggel egyetértve oly bizottmányok kinevezését, melyek a határőrvidéki nép bizalmát is bíró alkalmas egyénekből alakulva, s a nép óhajtásait, szükségeit ismerve, íly javaslatok készítésével megbízassanak, egyszersmind a szabad községeknek és egyéb katonai helyeknek megkérdezése után az általok javaslottakból két egyént terjesztvén fel az igazságügyi miniszteriumhoz, majdan tanácsosokká kinevezendőket; megjegyeztetvén itt, hogy ezen egyéneknél a magyar nyelv tudása kevésbé szükséges, mint inkább a tárgyavatottság.

Csernovits Péter kir. biztos mellé báró Jóvics nyug. vezérőrnagy küldetvén ki pótlólag, következőkben utasíttatott:

1. A magyarországi határőrvidékeken az álladalmi közmunkák tekintetében magát tájékozni igyekezzék s a határőrvidékiek meghallgatása után tegyen jelentést, miképen lehetne azokon a

törvényhozás útján könnyíteni, addig is az aerarialis munkákat, melyek robot természetűek, szüntesse meg, s tegye biztossá a határőrvidékieket, hogy mindazon könnyebbítésekben részesíttetni fognak, melyekben az ország többi lakósai.

2. Adja tudtára a határőrvidékieknek, hogy az ország jövedelmeinek rendezése az országgyűlésre tartozván, a miniszterium el van határozva a jövő országgyűlésen a só árának tetemes leszállítását javaslatba hozni, hol már a határőrvidékiek követei is jelen lesznek.

3. Ha valamely község panaszt tenne, hogy a legelőjök megszorítva van, mindamellett, hogy az erdőkben az erdészi szabályok szerint a legelés az erdők kára nélkül megtörténhetik, a kir. biztos a sérelmet orvosolja.

Jövendően a „részek“: „kapcsolt országoknak“ nevezendők s Szerém, Pozsega, Verőcze vármegyék névszerinti külön nevezése, amennyire lehet, mellőzendő.

A határőrvidékiek szabad költözködését illetőleg: a hadügyminiszter az illető parancsnokságot oda fogja utasítani, hogy mindazoknak, kiket a hadi szolgálat nélkülözhet, akadály ne tétessék; egyébiránt pedig az illető kir. biztos elébe azon határőrvidékiek terjesszenek javaslatot, mikép lehetne a szabad költözködést könnyíteni, az ipar, kereskedés és mesterségek űzésére, általánosan megadatván.

A pétervárадi parancsnoknak tudtára adatott, hogy miután híre jött, miként a péterváradi vár már ellenségesen megtámadtatott, azon vár védelméért ő életével és becsületével tartozik kezeskedni, miért is annak megtartására nézve katonai kötelességéhez képest mindent kövessen el, s a védő hadinépet ágyuk fedezésével is biztosítsa.

Közölvén a király a külügyminiszter útján azt, hogy a bécsi hadügyminiszterium a határőrvidékeken a 4-dik zászlóaljak felállítását nemcsak tervezte, de meg is rendelte, a külügyminiszter utasíttatott, miszerint eszközölje, hogy a bécsi hadügyminiszterium már valahára a magyar hadügyi dolgokba avatkozásra nézve engedelmességre szoríttassék; egyszersmind pedig a bécsi hadügyminisztériumnak értésére adatni rendeltetett, miként a magyar miniszterium nem titkolhatja csodálkozását azon, hogy a bécsi hadügyminiszterium a magyar hadügyi dolgokban intézkedésekkel felhagyni még mindig nem akar, holott maga a mostani bécsi miniszter közölte a fejedelemnek azon legfőbb parancsát, hogy a törvények értelmében a magyar hadiügyekről a magyar miniszterium kizárólag rendelkezhetik, miért is a 4-dik zászlóaljak felállítását, mint a jelen körülmények között veszélyest a magyar hadügyminiszter által tüstént el is tiltotta s további rendeletig felfüggesztette.

172.

Budapest, 1848 május 30.

Szemere Bertalan belügyminiszter követválasztási rendelete a határőrvidéki ezredekhez és csajkászászlóalj parancsnokaihoz.

Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 128. VI. 55. h.

Az Őfelsége által szentesített 1848: V. t.-c. 5. szakaszának 107., 108., 109. pontja a végvidéki ezredeket és a csajkások zászlóalját országgyűlési követek választására jogosítja. Azon törvénycikk 55. §-a pedig addig is, míg a végvidékek politikai rendézése iránt a törvényhozás részletesen intézkedendik, a választás módjának meghatározását a felelős miniszteriumra bízta.

A végvidék társas állapota a polgári állapotoktól lényegesen különbözik, szükséges tehát, hogy a választási képesség kellékei és a választás módja is különbözzék és oly módon állapíttassék meg, miszerint a választás szabad legyen és eredményében a bizalom megnyilatkozhassék.

Önt bízom meg a követválasztás vezetésével, meg lévén győződve, miképen a kitűzött cél szentségében és azon érzetben, melyet a közjó iránt a gondviselés keblünkbe oltott, szinte annyi ösztönt, mint erőt fog feltalálni, a feladás igazságos megoldására.

Az eljárás tekintetében utasítás gyanánt rendelem:

1. Választó minden főtiszt, tiszt, ideértve a hadügyészeket, igazgatási tiszteket és orvosokat.

2. Minden lelkész, tudor, tanár, közoktató, sebész és gyógyszerész.

3. Minden végház családfeje, és hol ez nem létezik, a végház legidősebb férfia. Ennélfogva

4. Minden kereskedő, gyáros és kézműves, ha keresetét felsőbb engedély mellett űzi és a bevett vallások egyikéhez tartozik.

5. Ön a választók névsorát a választási képesség kivételével három egyenlő példányban jegyzékbe véteti.

6. Jelennek vétele után öt nap alatt az ezred vidékében levő . . . szabad község tanácsával, mely innét megfelelőleg utasíttatott, a választás napja és alkalmas helye iránt megszerzett és valamint a napot, úgy a helyet is kellően köztudomásra adandja.

7. Annyi végháznak főnökei, mint a mennyi egy sorszázadnak kiállítására számíttatik, külön egy férfiút választanak maguk közül a középponti bizottmányhoz, melybe az ezredbeli szabad község maga részéről aránylagosan több egyént küldend.

8. Ezen középponti bizottmány a választás helyén legalább 8 nappal a választás előtt önnek elnöklete alatt összeülvén, a választók névsorát, valamint a képesség iránti panaszokat megvizsgálja, határozatait jegyzőkönyvbe véteti és a választók számát meg-

határozván, hitelesíti. A három példányban vezetendő névsorok és jegyzőkönyv egyike nekem azonnal megküldendő.

9. A választás napján a választók fegyver nélkül jelennek meg. Ön a gyülést megnyitja és azon választókat, kik valakit követül ajánlani szándékoznak, és ebbeli szándékukat Önnek előzetesen bejelentik, ajánlatuk ünnepélyes megtételére felszólítja, a választmány és tisztek segélyével iparkodni fog, valamint az ajánlók vagy ajánlottak előadása alatt a csendet háboríttatlanul fenntartani.

10. Az ajánlatok megtörténvén, a választás aszerint eszközöltetik, valamint ezt az 1848. évi V. t.-c. 28., 45. §-ai világosan elrendelik.

11. A választás befejeztetvén, a folyamáról vezetett és egy példányban a megválasztottnak kézbesítendő, a jegyzőkönynek másik példánya nekem haladék nélkül beküldendő.

Bízom, hogy Önnek erélye, tiszta szándéka és a király és alkotmány iránti hüsége a határőrség rendszeretete által támogatva, mulasztani mit sem fog, mit a csend fenntartása mellett kedvező eredményre vezetend: ez szinte úgy érdekében fekszik a határőrvidéknek, mint a közös hazának, mely fiait különbség nélkül boldogítani akarja.

173.

Budapest, 1848 május 30.

Szemere Bertalan magyar belügyminiszternek a szabad községekhez intézett rendelete a végvidéken való követválasztás iránt.

Másolat. Wien. Kr. A.; S. B. Gk. 1848. Fasc. 128. VI. 55. i. Egykorú szerbnyelvű nyomtatott példánya: Budapest, N. M. 1848—49-es iratok.

Az 1848. évi országgyülés a szabadságot és jogegyenlőséget tűzte ki célul és e célját a hozott törvények útján legjobb fejedelmünk, apostoli királyunk helyben hagyása, szemtesítése és közremunkálása mellett meg is közelítette.

A törvényhozás késni nem fog az illetőknek meghallgatása mellett Ő Felségének k. hozzájárulásával oly törvényeket alkotni, melyek a végvidéki viszonyok terhes voltán könnyíteni és a szabad községek jólétének fejlődését különösen előmozdítani alkalmasak.

Hogy ez minél alaposabban eszközöltethessék az 1848. évi V. t.-c. értelméhez képest, Önök is hivatnak a folyó évi július 2-ik napján Budapesten megnyitandó országgyűlésre a vidékükbeli ezreddel együtt követet választani.

Hogy ez a közrend megtartása mellett, egyetértéssel foganatosíttathassék, a választási képességekre és eljárásra az említett törvénycikk 53-ik §-a nyomán rendelem:

1-ször. Végvidéki szabad községben, az izraeliták kivételével, választó minden férfiú, a benszülött, vagy 2 év óta letelepedett 24-ik évét meghaladott, atyai, gyámi vagy gazdai hatalom alatt nincsen; és hűtlenség, csempészet, rablás, gyilkolás vagy gyujtogatás miatt bűnvádi keresetben vagy fenyítékben nem áll:

a) ha saját részére irott 300 p. forintnyi értékü házat vagy telket bír, vagy,

b) ha engedéllyel ellátott kereskedő, gyáros, vagy kézmüves, ki legalább egy legénnyel dolgozik,

c) ha legalább 200 pftnyi álladalmi, vagy hatósági évdijat, vagy tőkepénze után hasonló évi jövedelmet kimutat, vagy

d) ha okleveles tudor, orvos, sebész, gyógyszerész, ügyvéd, mérnök, művész, akadémiai tag vagy lelkész, segédlelkész, közoktató.

2-szor. E rendelet vétele után azonnal az elnök az ezredparancsnokkal a választás napja és alkalmas helye iránt megegyezni öt nap alatt tartozván, időközben a szokott ülésben azonnal bizottmány neveztetik oly számban, hogy a választók összeírását mielőbb bevégezhesse, — a város elnöke és jegyzője ily minőségben a bizottmányban is részt vesznek.

3-szor. E bizottmány szükség esetében alválasztmányokra oszolva, előre kihirdetendő figyelmeztetés után bizonyos helyen és időben összeül és a személyesen megjelenők bejegyzését nyolc nap folytán eszközli.

4-szer. Kik választási képességüket e rendelet 1-ső §-a *a, b, c, d.* pontjai valamelyike értelmében bebizonyítják, mint kétségtelen választók a mellékelt minta szerint készítendő jegyzőkönyvbe beírandók.

5-ször. Ha a jelentkezőnek választási kepessége iránt kétség van, ez miben áll, az észrevételek rovatába igtatandó.

6-szor. A nyolc nap eltelte után a jegyzőkönyvet három egyenlő példányban a szokás szerint tartandó ülés elébe terjeszti, mely ugy az e tárgyban bejelentett panaszok, mint a kétségek iránt határozand és végzését jegyzőkönyvbe iktatandja.

7-szer. Ekkép megállapíttatván a választók névsora, a jegyzőkönyvek egyik példánya nekem haladéktalanul beküldetik.

8-szor. Megérkezvén a választás napja, az ezred parancsnoka elnöki minőségben a kitüzött helyen és órában a választási gyűlést megnyitja, azon választókat, kik valakit követül ajállani szándékoznak és ebbeli szándékukat előzetesen bejelentették, ajánlatuk ünnepélyes megtételére sorra felszólítja.

9-szer. Az ajánlások megtörténvén, a választás aszerint eszközöltetik, valamint ezt az 1848. V. t. c. 28—45. §-ai világosan rendelik.

10-szer. Szavazás esetében, történjék ez golyózás vagy kézemelés útján, az ezred és a szabad község vegyes bizottmánya fog ellenőrködőleg és bírálólag eljárni.

11-szer. A választás befejeztetvén, az annak folyamáról három példányban vezetett jegyzőkönyv egyike a választottnak meghatalmazási oklevél gyanánt átadandó, másika a levéltárba teendő, harmadika nekem haladéktalanul bemutatandó.

Önök a szabadság ezen első gyakorlatában tanusítani fogják, arra mily mértékben érdemesek, mert tudják, hogy a szabadság csak rend és kölcsönös jogtisztelet földében tenyészik, tudják, hogy virágait a szenvedély tüze hervasztja, a részvétlenség dermeszti, fejlésüket csak az igazság, a méltányosság, a testvéri egyetértés és a király iránti hűség érlelendi.

174.

Karlóca, 1848 május 30.

Markovits N. leveléből, alighanem Sztefánovits István szerbiai igazságügyi főnökhöz intézve és Mihály fejedelem érkezését tudatva.

Másolat. Budapest. N. M. — Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 144. lap.

Сад ... у вече дође ми човек и каза ми, да је видио кн. Михаила с његовим момцима, Протићем и Радичевићем ... и са г. Живановићем био сам ... и он ми каза, да се је Михаил спремио, и да ће сигурно са данашњим вапором до Вуковара ићи ... а оданде да ће сувим у Загреб. На питање моје, шта су тели ти књазеви? рече ми: онај стари луд човек, а овај млађи пошо за њим, да га сачува, да не би какву будалаштину учинио. Он вели, да је Михаил вративши се из Руссіе, само једно вече и то неколико тренутака са оцем био, па сутра дан да је чуо, да му је отац само са своја два ћифтице у Загреб отишао, и одатле да намѣрава у Срем, а њему да ништа о томе није казао, и тако да да је он, побојавши се, да му отац као што је горе речено какву будалаштину не учини, послао др. Пацека за њим да иде, а он да је сишао до Н. Сада, да овдје боље за отца разабере.

... Румљани, Ирижани и Митровчани тако су на ногама, и тако страже и патроле строго држе, да ни мува пролећети не може; ... послали страже и на све оне, које они држе за подозрателне, као на Јеленића у Иригу, Лакића у Руми, њим подобне.

Fordítása:

Ma este egy ember jött hozzám, azt mondta, hogy látta Mihály fejedelmet kíséretével, Protitscsal és Radicsevitscsel. Zsivánovits úrral is beszéltem; azt mondá, hogy Mihály fejedelem még ma gőzhajóval Vukovárra utazik, ... s aztán szárazföldön Zágrábba. Megkérdeztem őt, hogy mit akartak itt a [száműzött] fejedelmek? — erre azt

felelte: az öreg [Milos] bolond, fia pedig utána ment, nehogy valamelyes esztelenséget elkövessen. Szerinte, visszatérve Oroszországból, apjával, Milos fejedelemmel, — azon este alig beszélt, — és csak másnap tudta meg, hogy apja két szolgájával Zágrábba utazott s innét Szerémségbe menni óhajt, mit sem szólva neki minderről. Mihály fejedelem megijedve, hogy apja valamelyes meggondolatlan dolgot el követhetne, utána küldte [orvosát] dr. Patzeket, ő maga pedig Újvidékre sietett, hogy itt jobban ellenőrizhesse apját...

A rumai, iregi és mitrovici lakósok mindenütt elzárták a határt előle úgyanyira, hogy még egy légy sem mehetne által... s mindazon gyanúsakat, ú. m. Iregen Jelenitset, Rumán Lakitsot és a velük rokonszenvezőket, — felügyelet alá helyezték.

175.

Temesvár, 1848 május 31.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok Mészároshoz intézett fölterjesztéséből.

Eredeti fogalmazvány: Wien. Kr. A.; S. B. Gk. Fasc. 128. 1848. V. 52. Präs. 701. Exp. 1848 június 1-én.

Mészáros hadügyminiszter 1848 május 25-én értesítette a főhadparancsnokságokat, hogy a hadügyminiszteri tárcát átvette. Báró Piret bánsági főhadparancsnok üdvözlő felterjesztésében kiterjeszkedett a határőrvidék állapotának vázolására is. Közli, hogy a pancsovai és a határőrvidéki lakosság ellenszenvvel fogadta a király 1848 május 7-iki kéziratát; mindazonáltal fenntarthatónak véli a rendet:

„Wenn durch keine Regierungsmassregel eine Verletzung der — durch die bisherigen Gesetze geschützten nationalen Ansprüche herbeigeführt, die militärische Verfassung unangetastet aufrecht erhalten dem Grenzvolke — die mit dieser Verfassung vereinbarliche Erleichterung seiner Lasten ehethunlichst zugewendet, und das Vertrauen, welches das Generalkommando in der Grenze besitzt, in keiner Weise beeinträchtigt wird.

Noch ist aller Grund vorhanden anzunehmen, dass das banatische Grenzvolk den utopischen Träumen derjenigen serbischen Parthei, welche einen grossen slavischen Staat begründen und in diesen die südlichen ungarischen Provinzen einbeziehen will — völlig fremd ist; allein es ist auch von entscheidender Wichtigkeit, dass ein Conflict um jeden Preis vermieden werde, durch welche das Grenzvolk veranlasst würde, die Serbier, welche es noch als Fremde betrachtet — zur Hilfe aufzurufen, — welche sich ohne Zuthun ja unter thunlicher Abmachung von Seite der serbischen Regierung sehr ernstlich verbreitet, und unter gewissen Umständen höchst bedeutend ausfallen könnte.“

Gróf Latour osztrák hadügyminiszter Piret bánsági főhadparancsnok ezen álláspontját helyeselte.

„Je mehr die gegenwärtigen Wirren ein äusserst umsichtiges, festes Benehmen nothwendig machen, desto grössere Beruhigung finde ich... eine Garantie für ein solches Vorgehen.... durch welches einerseits alle Kollisionen auf das möglichste vermieden, anderseits aber in enstehendem Falle die Ehre unserer Waffen gewahrt wird." — (Kr. Min. 1848. Nr. 2206).

176.

Titel, 1848 május 31.

Árendás János titeli helyettes plébánosnak a magyar kormányhoz intézett jelentéséből, a csajkás állapotokról.

Eredeti jelentés. Budapest. O. L. 1848. B. M. 383. elnöki szám.

... [A csajkás kerületben] az illyr-szerb forradalmi ragály könnyen megszilárdulhat és innét Bácskára, sőt az egész honra nézve kipótolhatlan káros következményeket vonhat maga után, mit azzal lehet bebizonyítani, hogy az egész terület mintegy 31 ezernyi szerb faju népességének fegyverfogható nevezetes része már is alig várja, hogy a karloviczi f. é. május 15-én tartott Congresszusban megválasztott vojvodájának... vezérlete alatt vandalusi dühhel kitörhessen mind az ellen, mi nem szerb vagy illyr szagú.

Ezen tulajdon papjai és katonai előljárói által izgatott és felbőszített szerb nép... harca sikerén nem is kételkedik, mert végvidéki katonai alkotmányánál fogva a puska mellett született és nőtt fel, tehát gyermekkorától fogva fegyvergyakorlat- és.. nyomoruságban megedzett granicsár.

E népfajnak kedveznek a körülmények is, mert saját területén megtorló erőre már most sem talál; mig a forradalom kitörésekor valahonnét a távolból a segély ide érkezik, addig az illyr-szerb csajkások erős tábori állást szerezhetnek maguknak s az itteni nem csekély mennyiségű fegyvertár nékik bármikor önként megnyílik... nem a hon és nemzet védelmére, hanem ennek elnyomására... van itt még, ami ezen felbőszült népnek igen kedvező körülmény, saját kebelében felnőtt, rokon és teljesen szerb érzelmű hadi tisztikara, mely a magyarnak, néhányat kivéve, esküdt ellensége, mely titkosan izgat és a magyarok ellen mindent képes elkövetni, csakhogy a magyar miniszterium itt el ne ismertessék és a magyar polgárokat rettegtető „Kaiserlich" szócskát, mézet mondó,... s ennek köpenye alatt nem szünik meg fondorkodni, csakhogy szláv birodalmi honáruló célzatait elősegíthesse...

A legüdvösebb intézkedés az volna, ha ezen tömérdek költségbe kerülő csajkás intézmény azonnal feloszlattatnék s ezen kis terület, melyet a természet csakugyan egyedül Bácskának ajándékozott, ugyanahhoz mihamarébb visszacsatoltatnék...

177.

Pest, 1848 június 1.

A magyar kormány leirata báró Hrabowsky főhadparancsnokhoz, melyben a határőrvidéknek teendő engedményeket helyez kilátásba és az 1848-as törvények kihirdetését elrendeli.

Budapest, O. L. Jászay fogalmazványa. Pest. 1848. 294/e. sz. Bpest. N. M. Vörös gyűjt. 1177. sz. Exp. június 2.

Azon utasítás kapcsában, melyet főhadi kormányzó úr a magyar miniszteriumtól az illető határőrvidék lakósainak teendő engedélyekre nézve vett, sietek főhadi kormányzó urat a felől értesíteni: hogy a temesi bánsági határőrvidéket és a csajkásokat illetőleg, Csernovits Péter temesi gróf és főispán küldetett ki ujólag kir. biztosul, az említett engedélyekre nézve részletesb utasítással ellátva, s azon világos meghagyással: hogy magát főhadi kormányzó úrral egyetértésbe tévén, a temesi és tótországi határőrségek javának s a magyar alkotmányhozi ragaszkodásának eszközlésén, kölcsönös erővel s szorgalommal ügyekezzenek.

Miért is főhadi kormányzó urat ezennel felhívom: hogy az imént nevezett Csernovits Péterrel kezet fogva, ismert hazafiúsága s hatályos befolyása arányában, azon utasításoknak értelmében, az illető határőrvidékek lakósait, bizonyosakká tenni sziveskedjék, miszerint a magyar miniszterium azon lakósokat mindazon jótékonyságokban s kedvezésekben csalhatatlanul részesíti, melyeket a közelebbi országgyűlésen alkotott törvények a magyar haza összes lakósainak engednek, — sőt helybeli körülményeikhez nézve még azokon túl is, kedvezményi törvényjavaslatokat fog az országgyűlés elébe terjeszteni, a határőrvidékiek mindazon kívánataira nézve, melyeket főhadi kormányzó úr s az imént nevezett biztos előtt, a mondott utasítások pontjaiban kifejtett tárgyak iránt, részökről előterjesztendenek.

És hogy mindezt főhadi kormányzó úr annál célszerűbben és sikeresebben teljesíthesse, figyelmét, sőt hazafiúi buzgóságát arra kívántam főként felhívni: hogy a közelebbi országgyűlésen hozott, őfelsége által szentesített s főhadi kormányzó úrnak, ha még eddig nem vette volna, illető fordításaival együtt, rögtön kezéhez juttatandó törvénycikkelyeket, a határőrvidékeken haladék nélkül hirdettesse ki s magához veendő népszerű egyének által a népnek magyaráztassa meg, olyképen: hogy főhadi kormányzó úrnak ezen eljárása a Jellachich által kihirdetett horvátországi tartománygyűlést, vagy legalább annak eredményét okvetlen megelőzze, — miszerint azon káros befolyással lehető ürügy, mintha az azon törvényekben foglalt kedvezményeket, a lakósságnak, őfelségétől Jellachich vagy a horvát tartománygyűlés eszközlötte volna, méltólag meghiúsíttassék.

178.

Cetinye, 1848 június 1. (13?)

A montenegroi (crnagorai) fejedelem, II. Péter Nyegos, a dalmátokat felhívja, hogy Jellačićhoz csatlakozzanak.

Közölve: F. Sišić, Knez Miloš u Zagrebu, Jugoslavenska Njiva 1924. 6. számában.

Objavljenje!

Od Vladike i svijeh Crnogoraca dragi pozdrav našoj braći od obje crkve Bokeljima i Dubrovčanima.

Čujemo da u ovome prevratu stvari u svijetu i do Vas dohode nekakvi pozivi i laskanja od tudjinaca. I to znam, da se naše skupštine na različite partaje drobe. Radi toga i mi, kako Vama najbliža braća i najveći dobroželjateli u svijetu, šaljemo Vam ovo objavljenje, kojijem Vam čisto dajemo na znanje. Prvo molimo Vas, kako našu braću, da sva druga namjerenja i pozive odbacite na stranu, i da budete srcem i dušom privrženi svojoj narodnosti i sasvijem vjerni i poslušni Jelačiću svome jednoplemenome banu od Trojedne Kraljevine, koji je pod krunom ćesarskom. Drugo ako pak, sačuvaj Bože, pokažete se nevjerni svojemu banu i primite se tudjina, a svoje dobro odbacite, znadite čisto, mi ćemo postati Vaši zakljeti neprijatelji s nama će se mnogi valjasti junak od ta dva okružja združiti i krv će se izdajničeska nemilice proliti i kuće izdajničeske u pepeo razasuti. Vi znate da se mi ne umijemo šaliti, no pazite dobro, što ćete raditi. Treće, u slučaju napadanja kakvoga neprijatelja na Vas, mi smo u svaki čas gotovi, Vama na pomoč priteći i za Vašu slobodu s Vama ujedno našu krv proliti. Tako znadite i da ste zdravo.

Fordítása:

Az összes crnagoraiak és püspök fejedelmük igaz üdvözletét küldik a kattarói öböl és Raguza körül lakók, mindkét felekezeti testvéreinknek!

Úgy halljuk, hogy a világ ezen forradalmas idejében hozzátok is eljutottak az idegenek csalogató fölhívásai. Azt is tudom, hogy gyűléstök különféle pártokra szakadt; ezen okból mi, legközebbi testvéreitek és a világon legnagyobb jóakaróitok azt üzenjük, először: mint testvéreknek, hogy minden más felhívást és célzatos közeledést utasítsatok el magatoktól; teljes szívvel és lélekkel ragászkodjatok nemzetiségtekhez, és legyetek a császári korona alatt álló egyesült három királyság egyvérű bánjának, Jellačićnak hívei. Másodszor, mitől Isten óvjon, ha ti hűtlenek lennétek bánotokhoz, és az idegenekhez pártolnátok és javatokat elvetnétek magatoktól, — vegyétek tudomásul, hogy mi halálos ellenségeitek leszünk s hozzánk nem egy hős fog a két fentemlített kerületből csatlakozni; az árulók vérét kegyetlenül fogjuk

kiontani, és házaikat hamuvá perzselni. Jól tudjátok, hogy mi nem szoktunk tréfálni s ezért vigyázzatok cselekedeteitekre. Harmadszor: ha esetleg valamely ellenség megtámadna titeket, minden percben készen állunk védelmetekre sietni, és szabadságtokért veletek vérünket ontani.

Vegyétek ezt tudomásul, Isten veletek.

Montenegró fejedelme ezen kiáltványát főleg az olaszok kísértései ellen bocsátotta ki; de másrészt szerbiai befolyásra a délszlávok egyesülésének érdekében is.

179.

Innsbruck, 1848 június 3.

Ferdinánd király rezoluciója báró Hrabowsky 1848 május 20-iki fölterjesztésére.[1]

Wien. Kr. A. 1848 KM. Nr. 2277. sz. a.

In Absicht auf die Leitung der Militär-Gränz-Angelegenheiten, die früher von meinem Hofkriegsrathe ausging und nun mehr von dem an dessen Stelle getretenen Kriegsministerium ausgeführt wird, ist sich genau an die Bestimmungen des letzten ung. Reichstagsgesetzes zu halten, zu welchem mein Kabinetschreiben von 7-ten Mai 1848 nur eine die Vollziehung erleichternde Vorschrift, nicht aber eine Norm hinzufügte, *als ob hierdurch die Administration der Militärgrenze dem Kriegsminister des gesammten Heereswesens entzogen,* oder der Oberbefehl der Armee gehemmt werden wollte. Ich überlasse Ihnen die Ihnen zurechtmässig scheinende Aufklärung für den Kommandierenden zu ertheilen.

Innsbruck, 3. Junni 1848.

Graf Latour FML. Ferdinand.

Ferdinánd király ezzel Latour alá helyezte a határőrvidék adminisztrációját; utóbbi 1848 június 9-én báró Hrabowskyval a király rezolucióját közölte is.

180.

Budapest, 1848 június 3.

Báró Eötvös magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter leirata Rajacsits érsekhez, melyben a karlócai gyűlés határozatait törvényteleneknek nyilvánítja.

Eredeti rendelet: Budapest, O. L.; V. M. 1848. 1410. sz.
Másolata: Karlóca, Rajacsits patriarcha „Дѣянія“ c. gyűjteményében, 1848. 20. szám alatt.

Midőn Nagyméltóságod engem az Újvidéken tartandó értekezletről tudósíta, nem másképp tünteté elő azt, mint a vélemények központosításának, a bekövetkező *egyházi gyülekezet előkészítésének békés eszközét.*

[1] Lásd a 141. számú iratot a 262. számú lapon.

E helyett azonban, miként közönségesen tudva van, s maga Nagyméltóságod f. é. 405. sz. alatt kelt levelében[1] előadja, amaz értekezlet a *magyar földi g. n. egyesültek nagy számának részvéte nélkül, idegenekből is szerkeződve*, Karloviczon akkép és oly dolgokba vegyült amikép s amelyeket sem törvényeink, sem az 1779 évi július 16-án kiadott szabályok, sőt magának a keleti egyháznak elvei sem engednek meg, aminthogy az ellen magának ezen egyháznak magyarföldi hívei sem szűnnek meg folytonosan nyilatkozni.

Minélfogva mind a *patriarchaválasztás*, mind a mód, mellyel az tétetett, törvénytelennek és *érvénytelennek kimondatván*, Nagyméltóságodnak rendelem, amint következik:

1. Hahogy az egyházi gyülekezetnek Temesvárra júniusnak ószerinti 15-ére történt áttételét, a nádor királyi helytartó ő fensége által, az én előterjesztésemre f. évi május 15-ről kiadott rendelet értelmében, még ki nem hirdette, azt haladéktalanul, 24 óra alatt, a legszorosabb felelet terhe alatt, saját költségén küldendő sürgönyök által hirdesse ki. És eszerint;

2. Nagyméltóságod azon kívánatának, hogy az egyházi gyülekezet még június 15-ről is elhalasztassék és Temesvárról Karlóczára visszatétessék, hely nem adatik, annyival is inkább, mivel a karlóczai törvénytelenségek még szaporították azon okokat, melyek az egyházi gyülekezet áttételét kívánták.

3. Őfelsége, a magyar és kapcsolt országok királya, már az 1779. július 16-án a keleti egyházhoz tartozó magyar földiek biztosítására kiadott nyilatkozványában is kiszabta azon formákat, melyek szerint ezen egyház kivánatai előterjesztessenek; midőn pedig a legújabb törvényeket szentesítette, szankciókép kimondotta — amit Nagyméltóságod tudtul adand híveinek — hogy Őfelségének rendeleteit mindenkoron és minden kívánataik iránt a miniszterium útján veendik.

4. Miután az országgyűlés f. évi július 2-ára ki van hirdetve, egygyel több az ok, miszerint az egyházi gyülekezetet — a már kijelölt helyen és időben — megtartani kell; aminthogy az valósággal is meg fog tartatni azok által, kiknek abban törvényesen helyök van s ha kell, hogy jelen legyenek. Minden más törekvések, melyek e kongresszus kebelén kívül keresnek lételt, törvényteleneknek és a rendbontás fokozatához képest, megbüntetendőknek nyilváníttatnak és olyanoknak ki is hirdettetnek.

A kormány minden, a koronába tartozó népfajnak s így a szerb ajkúaknak jogait is őrizni fogja, de nem fogja tűrni, hogy a magyar földön egyik népfaj a másik felett, sőt ugyanazon fajnak egy része a másik felett, mint Karloviczon történt, ugyanazon egyházban előnyökkel éljen; a kormány minden elnyomatottnak pártjára kél és minden engedetlenség ellen tudand a maga rendelvényeinek foganatot szerezni.

[1] Lásd a 126. számú iratot a 242. lapon.

181.

Temesvár, 1848 június 3.

Vukovics Sebő kir. biztos rendelete Versec lakóihoz, melyben őket a törvényes rend fenntartására felhívja.

Egykorú nyomtatvány: Budapest. O. L.; B. M. 1848. 398. elnöki szám.

Versec táján lakó szerb ajkú néphez!

Sajnálatos, hogy midőn a veletek együtt lakó más nyelvű népségek békében élnek, köztetek rendzavarások történnek. Ahelyett, hogy örömet mutatnátok afelett, hogy új szabadságtok van, hogy megszabadultatok a robotoktól s földeiteknek oly urai lettetek, mint maga a földesúr, ti idegen bujtogatók gonosz szavára hallgattok, s engeditek, hogy tilos dolgokra felhívó nyomtatványok hordassanak köztetek. Pedig kötelességtek volna minden illyen bujtogatót azonnal elfogni s átadni a törvényes hatalomnak. Különösen ti lelkészek, nektek főhivatástok a pásztori gondotokra bízott népet felvilágosítani a lázítók bűnös céljairól. S mégis fájdalom, épen a lelkészek között is találkozott ollyan, ki a rendbontóknak átkos felszólításait hirdette.

Erősen hiszem, hogy köztetek a nagyobb rész a törvényt s a felsőbb hatalom parancsait tiszteletben tartja. Az áthágókat zabolázzátok meg. Vegyetek példát más ajkú testvéreitektől. Tanusítsatok ti is hűséget a hazához s királyhoz. *Taszítsátok vissza azon törvénytelen lázításokat, melyeket Belgrádból és Karloviczról közzétek szór e hazának néhány összeesküdt ellensége.*

Nekünk mindnyájunknak békére és rendre van szükségünk. Kövessétek vallástok szent parancsait, melyek azt rendelik, hogy hivei legyetek királytoknak s törvényes bírátoknak. Kérdezzétek fő lelki pásztorotokat, a ti tiszteletre méltó Püspökötöket, tőle meghalljátok, mi a ti hasznotok és mi a kötelességtek. Kövessétek szentül a főszolgabírónak parancsait. Jobb barátotok a püspöknél s megyei előljárótoknál nincs.

Aki becsületesen viseli magát s ezen felszólításomat mint hű fia az országnak törvényes engedelmességgel fogadja, legyen meggyőződve, hogy békében és szabadságban élhet s a megyei hatóságnak ótalmára s az enyémre számolhat, — de aki a feljebbi megintés ellen cselekednék, az magának tulajdonítsa, ha engedetlenségeért a törvény és királyi parancsolat rendelete szerint lakolni fog.

182.

Karlóca, 1848 június 3.

A karlócai nemzeti főbizottság felhívja a csajkásokat, hogy siessenek Karlóca védelmére.

Eredeti írott pecsétes felhívás: Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. VI. ad 11. alatt. Nr. 148.

Браћо Шайкаши!

Предсудный є часъ већъ куцнуо! Мађари машираю на Нови Садъ, а Катане изъ Осека на Карловце. Мало часъ быћеду у вашой средини, да васъ муче, да васъ вежаю, по Бечейскомъ и Кикиндскомъ примѣру. Оћете ли Вы юначки србски синови трпити? Оћете ли ій у вашимъ кућама съ прекрштенымъ рукама дочекати и гледати; да васъ и милу вашу децу колю Не, заиста не! Зато устайте, оружайте се, чимъ годъ можете; пређе свега узмите топове, изберите, у коме повѣренћ имате, за вашегъ предводителя, па одма маширайте на Нови Садъ, да душманина сакрушите. Мы васъ позывамо, мы вамъ налажемо у име Народа устайте на оружіє, садъ ил' никадъ!

Изъ засѣданіє Главногъ-Србско-Народногъ Одбора у Карловци 22. Мая 1848. год. држаногъ.

Секретаръ
Јованъ Станковићъ.

Предсѣдатель
Ђорђе Стратимировићъ.

Fordítása:

Csajkás testvérek! — A sorsdöntő óra ütött! A magyarok Újvidékre indulnak, és az eszéki katonaság Karlóca ellen. Rövid idő mulva köztünk lesznek, hogy titeket megkínozzanak, megkötözzenek, úgy mint Becsén és Kikindán tették. Fogjátok-e ezt, ti szerb hős férfiak tűrni? Fogjátok-e őket házaitokban keresztbefont karokkal megvárni, s nézni, mint öldösnek le titeket és a gyermekeiteket. Nem, soha. Ezért keljetek fel, fogjatok fegyvert, vagy akár mi a kezetekbe kerül, mindenekelőtt foglaljátok el az ágyukat, válasszatok magatoknak vezetőt, akikben megbíztok és azonnal siessetek Újvidékre, hogy az ellenséget eltiporhassátok. Erre hívunk fel titeket, parancsoljuk a nemzet nevében: ragadjatok fegyvert, most vagy soha!

A karlócai nemzeti főbizottság üléséből.

Br. Hrabowsky főhadparancsnok a szerb nemzeti bizottság ezen kiáltványa ellen tiltakozott, azonban sikertelenül. — A csajkások a felhívás folytán csapatostul jelentek meg Mollinary alezredes, csajkásparancsnoknál, fegyvereket és lőszereket kérve, hogy állítólagosan veszélyeztetett nemzetiségüket és vallásukat megvédhessék. (Sl. S. G. K. 1848 VI. 11, 12, 12 a 13.)

183.

Zimony, 1848 június 4.

Hayek-Waldstätten tábornoknak a péterváradi főhadparancsnoksághoz 1848 június 4-én intézett jelentéséből, a szerbek fenyegető magatartásáról.

Eredeti jelentés: Wien. Kr. A.; Sl. S. Gk. 1848. Fasc. 132. VI. 19. c. Ad Res. Nrum 133. — Érk. június 6-án. Praesid. Nr. 574.

„Der Senatspräsident, Herr Simich, hat dem Herrn Oberstlieutenant v. Mayerhofer in Vertrauen bemerkt, dass für den Fall, als von Seite Ungarns auf das Banat oder Syrmien, besonders aber auf die Stadt Carlowitz, ein Angriff stattfinden sollte, dass [serbische] Ministerium nicht im Stande sein wird, die serbische Bevölkerung von einer Hilfeleistung, ihren auf dem linken Ufer der Donau und Save lebenden Brüdern abzuhalten."

184.

Karlóca, 1848 június 4.

A karlócai szerb főbizottság fegyverre felhívja a szerb lakosságot a községi bizottságok útján, Karlóca védelmére.

Egykorú nyomtatvány: Budapest, O. L.; B. M. 1848. 4357. rendőri szám alatt. — Megjelent a belgrádi „Szrbszke Novine" félhivatalos lap 1848. 51. számában is.

Славный Одборе!

На оружѣ, на оружѣ, зове васъ народъ Србскій! Мађари долазе, да намъ нашу браћу у Новомъ Саду вешаю. Мађари долазе, да у Карловце продру, овдѣ народну кассу и привилегіе ваше узму и однесу, вашъ главный одборъ побію. На оружѣ дакле Србине брате понесій свакій само на три дана ране, понесій топове, пушке, свако оружѣ и орудіе, и наоружай се съ чимъ годъ више можешъ, повези и кассу овамо, да достойно одбранимо нашегъ цара и краля Фердинанда, кога Мађари съ престола съ бацити намѣраваю, да достойно обратимо праве и привилегіе, и кассу народню а похитайте овамо часъ пре, све што оружѣ и орудіе носити може!

Изъ засѣданія главногъ србскогъ народногъ одбора у Карловци, 23. Мая 1848. Но. 154.

Секретар:
Јованъ Станковићъ.

Предсѣдатель
Ђорђе Стратимировићъ.

Fordítása:

Községi bizottságok! Fegyverre, fegyverre, hív titeket a szerb nemzet! Jönnek a magyarok, hogy Újvidéken testvéreiteket felakasszák. Jönnek a magyarok, hogy Karlócára nyomuljanak, nemzeti pénztártokat és privilégiumaitokat elvegyék és elvigyék, nemzeti főbizottságtok tagjait agyonverjék. Ezért tehát testvérek fegyverre, hozzon magával mindenki három napra való eleséget, ágyukat, puskákat, mindenféle fegyvert, lőszert; fegyverkezzetek fel amivel csak lehet; hozzátok a pénztárt is ide, hogy méltóan megvédhessük Ferdinánd császárunkat és királyunkat, akit a magyarok trónjától meg akarnak fosztani, s hogy megvédhessük jogainkat és kiváltságainkat és nemzeti pénztárunkat.

185.

Karlóca, 1848 június 5.

A belgrádi szerb bizottság Tamburits Györgyöt biztosul küldi a bánsági határőrvidékre.

Német fordítás. Wien. Kr. A.; S. B. Gk. Fasc. 128. 1848. VI. 31m.; KM. 1848. Nr. 3295.

Vollmacht!

Nachdem die Serbische Nation das Elend und das Geschrei der jenseits der Donau und Theiss leidenden und unter dem Galgen nach ihrer Hilfe säufzenden Serben nicht verleiden kann, hat sie ihrer ersten vertretenden Kommission den Auftrag ertheilt, ihren Brüdern je eher zu Hilfe zu kommen, die Nation zu den Waffen aufzurufen, ebenso die Grenzen der Serbischen Vojvodschaft zu besetzen und so den Wirkungskreis derselben ins Leben zu rufen.

Zu diesem Zwecke schickt die erste Kommission seinen Kommissär in der Person des Georg Tamburich aus mit der Vollmacht zu verkünden:

1. dass ihr alsogleich mit den Proclamationen unter heutigem Datum Nr. 186, auch in die Landstriche der serbisch-banater Grenze begehet, dieselben der Nation vorleset, übergebet etc.

2. dass Ihr alsogleich, wenn es bisher noch nicht geschehen, an allen Orten, Kirchen, Schulen und an anderen öffentlichen Anstalten dreifärbige Nationalfahnen roth, blau und weiss aufrichtet und dieses mit der grössten Feierlichkeit thuet . . .

186.

Oppova, 1848 június 5.

Az oppovai századparancsnoknak, a német-bánsági ezredparancsnoksághoz intézett jelentéséből, melyben közli, hogy a határőrvidéken a szerb papság vette kezébe a vezetést.

Eredeti jelentés. Wien. KM. 1848. Nr. 2384. és 2395. sz. a.

Heute Nacht sind 7 Surduker Grenzer mit einem Schreiben von der National-Versammlung erschienen . . . Die Geistlichkeit hat auf diese Meldung . . . mit Glockengeleut und Geschoss einen Lärm geschlagen und es steht die ganze Gemeinde bewaffnet auf dem Platz.

Die Geistlichkeit hat zu regiren begonnen, auf deren Aufruf . . . sind die Menschen alles zu thun und zu übernehmen bereitwillig. Die Militär-Regierung hat dagegen aufgehört, indem die Gemüther trotz der Belehrung, dass man sich auf die Nachrichten der Emmissäre nicht verlassen, sondern ruhiger bleiben solle, doch nicht beruhigt werden können, sondern auf die Militär-Behörde ein Misstrauen hegend, sich taub zu sein, verstellt.

187.

Karlóca, 1848 június 5.

A karlócai szerb nemzeti főbizottság a határőrvidék tisztjeit és altisztjeit felszólítja, hogy álljanak a szerb nemzeti ügy mellé.

Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. VI. 24. l.

Браћо Срби, Господо официри и унтерофицири!

Садъ е одсудни часъ куцнуо, садъ треба Србству помоћи, садъ треба Србству люди, кой ћеду стекши се у Карловци Народъ Србски противъ обштегъ Србскогъ непріятеля Маџара руководити.

На Васъ je браћо и Господо Србски Официри и Унтерофицири Србство очи свое обратило, србски у Карловци скуплѣни народъ од Васъ очекуе, да што пре у Карловце дођете и нѣга руководите. Зато похитайте заедно с Браћомъ Граничарима што пре у Карловце да намъ народъ противъ обштегъ душманима, кой наше Срблѣ у Бачкой већъ поярмлуе, руководите и преуводите, да у станѣ дођемо нашемъ заклетомъ душманину такавъ одпоръ дати, кой ће потомака Душана, Лазара и Милоша Обилића достоянъ бити.

Одите, одите, браћо! ер с тимъ не само да ће те дужность Вашу с прама народа нашегъ но и с прама нашегъ премилостивогъ цара и краляа Фердинанда испунити, ер противъ оногъ душманина

идете, кой самомъ Цару прети, кой га на царскомъ престолу мирно оставіо иіе.

Ие Засѣданя Србско-Народногъ главногъ одбора у Карловци 24. Маія 1848. држаногъ.

Народни Секретаръ
Іованъ Станковићъ.

Предсѣдатель
Ђорђе Стратимировићъ.

Fordítása:

Szerb testvérek, tisztek és altisztek! Ütött a sorsdöntő óra, most kell a szerbséget megsegíteni, most kellenek olyan férfiak, akik a Karlócán összegyűlt szerb nemzetet a szerbek közös ellensége, a magyarok ellen vezetendik

Reátok tekint, szerb tisztek és altisztek, a szerbség; a Karlócán gyülekező nép ti rátok vár, hogy vezessétek. Ezért siessetek a határőrökkel együtt minél előbb Karlócára, hogy csapatainkat közös ellenségünk ellen, amely a bácskai szerbeket már leigázza, — vigyétek, és halálos ellenségünknek ellentállhassunk; őseinkhez Dusán cár, Lázár és Kobilits Miloshoz méltóan.

Jertek, jertek, testvérek! mert ezzel nemcsak nemzetünk iránt, hanem felséges császárunk és királyunk iránt is lerójátok kötelességteket, mert olyan ellenség ellen indultok, amely magával a császárral ujjat húz, s őt császári trónján háborgatta.

A karlócai nemzeti főbizottság üléséből.

188.

Karlóca, 1848 június 5.

A karlócai nemzeti szerb főodbor felhívja a zimonyi csajkás századokat, hogy csatlakozzanak a szerb fölkeléshez.

Wien. Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. VI. 24. b.

Браћо Срби, браћо Шайкаши у Земуну!

Србски народъ, мила и еднокрвна браћа, ваша, позивамо васъ у помоћь, Србски народъ и ваша браћа Срби преко Тисе и Дунава пиште и яућу, подъ вешалама и штрангомъ, Диндушманина свой Мађара.

Браћо Шайкаши! Оћете ли ви да имате Србскогъ вашегъ патріярха? оћете ли ви да имате србскогъ вашегъ войводу? оћете ли ви да имате Србско ваше Правителство? Ако оћете, а ви поитайте овамо у помоћь народу србскому, кой васъ као синове свое жельно изгледа. Заръ волите Мађарски, него Србски, крстити се, венчати се, спроводити се, заръ волите да вашъ се Светимъ вашимъ Црквама Мађарски а не србски служи и пой,

зарь волите Мађарима служити, и увѣкъ подъ Мађарскомъ ярмомъ стеняти, него Народу Србскому служити, и сами свой славни Срби бити? Заръ волите мађарске, него србске военачалнике, предводителѣ и официре имати, заръ, браћо Срби Шайкаши волите съ мађарима, него са србима браћа бити, и заръ волите съ мађарима против ваше рођене браће Срба воевати, него браћи вашой Србима сада у невольи помоћи, и сложно противъ Мађара воевати, кой већъ и продире у Новисадъ и Бачку, да и васъ браћо Срби и вашъ родъ подярми и гняви, као што е већъ мађарско министарство и на вашъ православни шайкашки баталіонъ штандрехтъ распрострао.

Браћо Шайкаши! Браћо Срби! помислите браћо мила да сте Срби! да сте вѣрни синови србства! да сте ви драгоцени каменъ у миломъ Србскомъ роду и народу нашемъ. Зато се къ вама обраћамо и васъ Богомъ и Светомъ нашомъ тройцомъ заклинѣмо да намъ одма у помоћъ дођете са Шайкама и Топовима, са своmъ военомъ снагомъ, управо овамо подъ Карловце!

Ми браћо не идемо противъ цара и краля Фердинанда и нѣгове светле породице; Народъ Србски не иде противъ царскокралѣвскогъ престола, него Народ Србски иде да одбрани цара и краля и нѣговъ престолъ, кой су му Мађари до опостности довели; питайте браћо Шайкаши! ваше официре, есули царски и нису мађарски, ако су царски и мисмо царски, нека одма съ вама иду управо къ нама; ако су мађарски а ви ій доведите овамо пакъ ће мо овде пред народъ Србски извести, нека имъ као подайницима цара и краля Фердинанда и Србскогъ Народа суди.

Ваша се браћа Шайкаши за цара и краля Фердинанда и нѣгов престоль чакъ у Италію туку и крваве, ніе ли браћо заслужіо Шайкашки баталіонъ да се самъ своіомъ снагомъ кодъ куће свое противъ обштегъ нашегъ непріятеля брани, и за своя србска права едаредь воюе.

На ноге дакле садъ соколови и витези Шайкаши! На ноге, не дайте се више никому варати, него слѣдуите браћи вашой Србской!

Съ Богомъ и Богъ съ вами, синовима, вѣчнимъ Юнацима Србскогъ Народа. Прекрстите се, у име православне србске вѣре и закона, да нисте више туђе оружіе, него само свой слободни, юначки витезки Срби. Проклетъ мила браћо сваки онай кой воле туђъ него свой, кой воле Мађаръ него Србинъ бити. Онай е сваки убица своігъ Србскогъ рода, и племена, онай е сваки Вукъ Бранковићъ, онай е издайникъ Србскогъ Народа. Свогъ Вука и Бранковића Србско Царско на Косову прокуно, нѣга Вука куне и проклинѣ савъ народъ србски, немойте ви браћо Шайкаши, да Вука Бранковића синови будете, и да Васъ докъ е свѣта и вѣка, Србско племе и потомство куне и проклинѣ.

Къ нама браћо Шайкаши, къ нама одма подъ Карловце, да на Видовъ данъ осветламо образъ Србскомъ Народу, онда ће се видити, кой є вѣра, кой ли невѣра србскогъ свогъ рода и народа.

Изъ засѣданія Србског-Народногъ главногъ одбора у Карловцима 24. Мая 1848. држаногъ.

Но. 185.

Народни Секретаръ Іованъ Станковићъ. Председатель Ђорђе Стратимировићъ.

Заклетва.

Ја ... заклынѣмъ се свемогућимъ Богомъ, светомъ єдносуштномъ тройцомъ, даћу нѣговомъ величеству, нашему уставному Цару и Кралю Фердинанду и Народу Србскому, вѣранъ бити, даћу права и привилегіє народа Србскогъ и ньеговогъ благовѣрногъ войводства, до капи крви противъ свакогъ нѣговогъ противника словомъ и дѣломъ даню, и ноћу, свуда и свагда, юначки бранити, за народъ србски и нѣгову Народность свету живити и умрети, тако ми Богъ помого, и свѣто нѣгово Єванђеліє, предъ светимъ Спасителѣвимъ Крстомъ, Аминъ.

(Следую подписи и печати Членова окружни и мѣсти одбора и остали чиновника и званичника, свештенства и духовенства Србскогъ войводства.)

Потврђеніє.

Да є предстоећу заклетву ... данасъ предъ подписаномъ окружнимъ одборомъ у присуствию сабраногъ Народа положио, сведочи подписани одборъ званичнимъ подписомъ и печатомъ своимъ.

Подписъ предсѣдателя и секретара.

Fordítása:

Zimonyban állomásozó szerb csajkás testvérek! — A szerb nemzet, a ti egyvérű szeretett testvéreitek hívnak titeket segítségül, a Tiszán és Dunán túl lakó szerb nemzet és szerb testvéreitek, esküdt ellenségük, a magyarok akasztófája és kötele alatt panaszosan felsóhajtanak.

Csajkás testvérek! Akarjátok-e, hogy szerb patriarchátok legyen? Akarjátok-e, hogy szerb vajdátok legyen? Akartok-e szerb kormány alatt élni? — Ha igen, úgy siessetek ide a szerb nemzet segítségére, amely titeket epedve vár; vajjon akartok-e magyarul esküdni, temetkezni, szent templomaitokban magyarul szolgáni az Istent és énekelni, — vajjon akartok-e inkább a magyaroknak szolgái lenni, magyar járom alatt sóhajtozni, mint a szerb nemzet mellé

állani és dicső szerbnek lenni? Vajjon jobban szerettek-e magyar elöljárókat, vezetőket és tiszteket, inkább a magyart testvérül fogadni, mint a szerbet, a magyarokkal együtt született szerb testvéreitek ellen harcolni, mint a szükségbe jutott szerb testvéreiteknek segíteni és egységesen a magyarok ellen küzdeni, akik már Bácskába és Újvidékre nyomultak, hogy titeket is, szerb testvérek, leigázzanak, hiszen a magyar miniszterium a statáriumot a csajkás zászlóaljra is kiterjesztette.

Csajkás testvérek! Gondoljatok arra, hogy a szerb nemzet fiai vagytok, szerb nemzetünk díszei. Ezért fordulunk hozzátok, az istenre és a szentháromságra hivatkozva, jőjjetek a csajkákkal és ágyúkkal azonnal ide, Karlócára! Mi nem megyünk Ferdinánd császárunk és királyunk vagy családja ellen; a szerb nemzet nem küzd a császári és királyi trón ellen, hanem a császár és király s trónjának védelmére siet, melyet a magyarok veszélybe döntöttek. Kérdezzétek meg, csajkás testvérek, tisztjeiteket, császáriak-e vagy magyarok; ha császáriak, akkor veletek jőjjenek azonnal, ha magyaroknak mondják magukat, vezessétek ide, hogy felettük, mint Ferdinánd császár és király és a szerb nemzet árulói felett, ítélkezhessünk.

A ti csajkás testvéreitek kint Olaszországban vérezve küzdenek Ferdinánd császár és királyért és trónjáért; nem érdemelte-e ki tehát a csajkás zászlóalj, hogy önerejével védekezzen közös ellenségünk ellen, utóvégre is saját szerb jogaiért.

Keljetek fel tehát most vitéz csajkások, talpra, ne hagyjátok magatokat senki által félrevezettetni, hanem kövessétek szerb testvéreiteket!

Isten veletek, hű fiai a szerb nemzetnek; vessetek keresztet magatokra hitetek nevében, hogy nem lesztek többé az idegeneknek eszközei, hanem egyesegyedül hős és vitéz szerbek. Átkozott legyen az, aki az idegent jobban szereti fajtájánál, aki magát szerb létére inkább magyarnak vallja; az ilyen, mint Brankovits Vuk, a szerb nemzet árulója. Vukot az egész szerb nemzet elátkozta, ne legyetek ti Brankovits Vuk fiai s nehogy a világ végéig titeket a szerbek és utódaik átokkal emlegessenek.

Jőjjétek hozzánk, csajkás testvérek, siessetek azonnal Karlócára, hogy a rigómezei ütközet napján (junius 15.) becsületére váljunk a szerb nemzetnek, s akkor elválik, ki hű és ki hűtlen fajának s nemzetének.

A karlócai nemzeti szerb főbizottság üléséből.

Melléklet.

Eskü.

Esküszöm a mindenható Istenre, a szentháromságra, hogy hű maradok Ferdinánd császár és király Őfelségéhez és a szerb nemzethez, hogy a szerb nemzet jogait, privilegiumait és vajdaságát az utolsó csepp vérig minden ellensége ellen, szóval és tettel, éjjel-

nappal, mindenhol és mindenütt vitézül megvédem, a szerb nemzetért és nemzetiségért készen vagyok élni-halni. Isten engem úgy segéljen, a szent evangélium, a szent megváltó kereszt előtt.

(Következnek a kerületi és helyi bizottságok tagjainak, a többi tisztviselő, a szerb vajdaság lelkészeinek aláírásai és pecsétjei.)

Megerősítés.

Hogy a fenti esküt N. N. a mai napon az alulírt kerületi odbor előtt az egybegyűlt lakósok jelenlétében letette, igazolja az alúlírt bizottság hivatalos aláírásával és pecsétjével.

(Következik az elnök és titkár aláírása.)

189.

Zágráb, 1848 június 5.

Rajacsits érseknek a horvát országgyűlésen tartott beszéde, melyben a délmagyarországi szerbek jogait hangsúlyozza.

Közölve a „Vjesztnik“ c. lap 1848. 20-ik számában.

Пре свега мислим о преуз. Г. Бану, да потврдимо данас једнодушно оно, што смо јучер рекли, т. ј. да га овде у крилу народа и нѣгови заступника јединим гласом прогласимо. Затим велике је важности мила браћо да смо једне душе и једне мисли. Ми Срби оснивајући се на она права, која су нам Цареви римски (немачки) и Краљеви Унгарски поделили, закључили смо такође ове правице у живот увести, које смо уживали, и које нам је невера и неправда већ одавно уграбила. 1. Мая народ је зажелио ону главу, под којом се је испод Турског јарма у ову нову отачбину преселио, зажелио је и изабрао је свога патријарха. Да су заслуге нашега народа велике и велевредне, то историја, то наше повеље сведоче. Ми смо наш живот и наше имање жертвовали, да ослободимо оне земље по којима смо се наново застанили, и зато јуначки народе хрватски! као што се није с вама Турчин много помогао, тако није ни с нама; он није могао продрети у домовину нашу; јер је овде нашао тврди зид наши прса, кад је другом страном до Будима и до Беча стигао. Али како су биле заслуге особито нас србаља награђене и накнађене. Биле су потлачене и заборављене; али је данас свануо опет дан, да народи опет дођу у своја изгубљена права, и ми смо се нашим правом послужили . . .

Fordítása:

Azt hiszem, mindenekelőtt emeljük határozattá azt, amit tegnap kimondottunk, t. i. hogy a bánt és helyetteseit a nemzet körében egy-

hangúlag beiktatjuk. Aztán fontos azonban az is, kedves testvérek, hogy testestől-lelkestől dolgainkban egyek legyünk. Mi szerbek, azon jogok alapján, melyeket nekünk a római (német) császárok és magyar királyok adományoztak, életbe léptetni elhatároztuk azokat, s melyekkel régente bírtunk s tőlünk igazságtalanul és hitszegően elvétettek; [1848] május 13-án a nemzet ismét nemzetfőt óhajtott, kinek vezetése alatt a török jármot elhagyva, egykoron ezen új hazába átköltözött és megválasztotta patriarcháját. Hogy nemzetünk érdemei nagyok és nagyértékűek voltak, bizonyítják a történelem és kiváltságos leveleink. Mi életünket és vagyonunkat feláldozva, felszabadítottuk azon területeket, melyeken újra letelepedtünk, s ezért, vitéz horvát nemzet, ahogy a törökök sem tudtak veletek boldogulni, úgy velünk sem; nem tudtak új hazánkba nyomulni, mert itt testeink szilárd falára akadtak, ugyanakkor, mikor másrészt szint Budáig és Bécsig eljutottak.

Noha szerb nemzetünk érdemeit annak idején megjutalmazták és kártérítették, úgy azok később visszavonattak és elvétettek. De ma megvirradt ismét a nap, amikor a nemzetek elvesztett jogaikat visszakapták és — éltünk jogainkkal.

Rajacsits érsek 1848 június 2-án érkezett Zágrábba, ahol Jellačić bánt, Gaj Lajos követelésére, báni méltóságába beiktatta.

190.

Zágráb, 1848 június 5.

Rajacsits érseknek Jellačić bán beiktatása alkalmából mondott üdvözlő beszéde.

Novine, Dalmat, Horvatsko—Slavonske 1848. br. 57.

Preuzvišeni gospodine bane, mila diko i nadeždo naša! Od davnih vremenah nije ni jedan glas nije tako milo u sěrce naroda našega udario, kao onaj glas da te je cvět naroda našega za svoga bana, za svoga vodju u sadašnjem burnom vrěmena a premilostivi vlàdatelj naš odabrao, naimenovao i potvrdio. Od sinjega mora do karpatskih gora, i dalje po svemu Slavenstvu zaorio je jedan glas, jedan klik: „Da živi naš predobri Kralj Ferdinand! Da živi naš ban Jellačić"!

U istinu velik i znamenit je dogadjaj ovaj; jer u njemu leže najlěpše nade naše, u njemu leže dobra sreća i krasna budućnost jugoslavenskih narodah; potomak slavnih predkovah iz čiste slavjanski kěrvi odgojen; napojin mlěkom velike matere Slave, od dědinstva do sad pod oružjem i legao, i ustao, kakom vojskom tako i narodom svojim mudro upravljao, nemožeš nam nejamčiti, da češ ovo na Te danas naloženo veliko i ogromno brěme onako, kako si sad Bogu, Kralju narodu i děržavnom ustavu svečano prisegao, věrno i savěstno kroz sve dani tvoga

života, koi neka bude mnogolětan, nositi, prestolje kralja našega, i njegove presvětli obitelji, milu domovinu našu, junački narod naš, sladku narodnost našu, svete crkve naše, sladku slobodu naroda našega, krěpkom Tvojom mišicom do posledne kaplje kěrvi protiv svakoga, unutarnjega i vajnskoga neprijatelja junačko braniti i štititi; da čes svakom jednako pravicu krojiti, da čes o prosvětljenom puka, o svakom njegovom naprědku i pobolšanju duševnog, tělesnog stana kao dobri i brižlivi otac věrno i bez umora brigu nositi.

Ovo su sladko nade naše, ovo su světa obećanja Tvoja. Daj Bože da nam se izpune! Daj, Bože, da ih Ti preuzvišeni naš Bane, mila kèrvi naša, i dična glavo savěršeno i slavno odistiniš!

Dat će Bog! Jer je ovo sve njegova sveta volja, a volja božja mora biti istina, mora biti izpunjena! Mi ćemo svi pred njim na kolěna padati, i od njegova milosèrdja prositi, da izlije na Te svoje božanstvene dare, da te umudri svojom premudroštju, da te uděli svoje savěte, da ukrepi tvoju junačku mišicu, da te pokrije štitom svemoguće desnice svoje, da uvěniča milu glavu tvoju neuhvelim věncem slave i poběde!! Štogod počanao, što radio budeš, u ime Boga radi, jer tko na ovom temelju zidje, na tvěrdoj stěni zide, dobro zide. Brani smělo pravdu i istinu, brani světku kutju austrijansku, brani obće blago naše: sladku slobodu naroda, milu narodnost našu, čast i slavu trojedne kraljevine; brani, velim, ova dragocěnja blaga hrabro, odvažno i nesumnjaj nikada o dobrom uspěhu; jer je s Tobom pravda s Tobom junački narod, s Tobom je svemogući Bog!

Da živi naš preuzvišeni Ban, naša dika i junački ponos!

A beszéd német fordítása: Pejaković István: Aktenstücke zur Geschichte des kroatisch-slavonischen Landtages etc. c. művének 31—32. lapjain jelent meg.

191.

Zágráb, 1848 június 5—10. közt.

Az 1848-dik évi horvát országgyülés június és julius havában hozott határozatainak jegyzőkönyvéből; a horvát-szerb szövetségről.

Közölve a „Szerb Matica“ 1866-dik évkönyvében; a 111. kötet 136—137. lapjain.

VII. članak.

Članak o savezu Vojvodine Sèrbske sa trojednom kraljevinom.

Želje i zahtěvanja sèrbskog u novouzkèrsnuvšoj Vojvodini Sèrbskoj živućeg naroda po jednom pod predvodjenem Nj. Svetosti g. Patriarcha Josipa Rajačića izaslanom sèrbskom odboru saboru ovom saobštene i u tom sastojeće, da trojedna kraljevina ova

u tešni politični na temelju slobode i savèršene jednakosti osnovani i Vojvodinu Sèrbsku sa trojednom kraljevinom u jedno čvèrsto dèržavno tělo stapljajući savez stupivši sèrbske želje i zahtěvanja, naime potvèrdjene Vojvodine Sèrbske iz Srèma s granicom, Baranje, Bačke s bečejskim distriktom, i šajkaškim batalionom i Banata s granicom i distriktom kikindskim sastojeće, potvèrdjene Patriarcha i Vojvode, priznanje nezavisnosti i slobode naroda sèrbskog, obezbědjenje vlaške narodne samostalnosti, i ostala iskanja njina za svoje želje prizma, i tako jih ukupno svuda podupire, i u život uvesti trudi se, — našavši u sèrcima našima najsèrdačniji i najistinitiji odjěk, i pobudivši u nama osětjanje da je savez taj i medjusobna tvèrda i neporušna sloga, za postignutje velikog opredělenja naroda našeg posve nužna i potrěbna, s toga sabor ovaj trojedne kraljevine po s mislu 4-te točke zapisnika sèrbskog narodnog sabora od 1. (13) i 3 (15) Maja t. g. Savez trojedne kraljevine sa Vojvodinom Sèrbskom iz Srèma s granicom,i Baranje, Bačke s bečejskim distriktom i šajkaškim batalionom, i Banata s granicom i distriktom kikindskim sastojećom na temelju slobode i savèršene jednakosti osnovani prima, sve želje naroda sèrbskog za svoje sobstvene priznaje, čega radi će ih i kod prestola Nj. Veličanstva i na svakom městu podupirati, i u život uvesti trudit se.

Nadalje će se odrediti jedan odbor, koj će po priměru sěrbskog u 5-oj točki spomenutog zapisnika od sěrbskog narodnog sabora izaslanog odbora i od naše strane ustav medjusobnih naših odnošenja izraditi i saboru ovom za odobrenje podněti.

Iz dělah i članakah sabora trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 5. i sledećih danah mèseca lipnja 1848 držanog.

(M. P.) Josip Baron Jellačić s. r.
ban.

Mojsije Georgijević s. r.
kao privr. praběležnik.

Német fordítása megjelent Pejaković István: Aktenstücke zur Geschichte des kroatisch-slavonischen Landtages etc. c. művének 34—35. lapjain.

192.

Zágráb, 1848 június 5—8. közt. (?)

A horvát országgyűlés 1848-dik évi határozatainak XXIV. szakasza, mellyel gróf Nugent Albertet, mint a horvát nemzet bizalmiférfia, Karlócára kiküldetik.

Közölve a „Szerb Matica“ 1866-diki 111-diki évkönyvében, a 138. lapon.

Na saobćeni od g. grofa Alberta Nugent-a list 3 (15) Junia t. l. iz Karlovaca od sèrbskog narodnog odbora na sabor trojedne

kraljevine upravljen, u kom nam sèrbski narodni odbor, opominjući nas na dèržavni savez izmedju trojedne kraljevine i Vojvodine Sèrbske, koji je već s obe strane primljen, i javljajući da je sèrbski narod dole već napadnut, i da nam Grofa Nugent-a stim šalju da stanje naroda sèrbskoga ondě izloži i o načinu, što nam sada činiti valja i kako će mo se braniti posavětuje se, — uslěd čega kao i uslěd ustmenog izvěstja i predloga g. Grofa Nugent-a odlučio je sabor trojedne kraljevine, na temelju primljenog s obe strane saveza i iskrene i bratske ljubavi postupajući, vojvodini sèrbskoj u svako doba za postignutje njenih željah i fizično i moralne u pomoć priteći i sve korake, koje bi se u smotrenju postojanja i utvèrdjenja trojedne kraljevine i vojvodine sèrbske i odnošenja ovih medju sobom sajuženih zemaljah sproću Austrije i Ugarske preduzeti imali, jedino u zajedini i sporazumljenu s bratjom sèrbskom preduzimati.

Iz dělah i članakah sabora trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonske i Dalmacije 5 Lipnja i sledecih danah 1848 deržanog.

(M. P.) Josip baron Jellačić s. r.
ban.

Mojsije Georgiević s. r.
kao privr. praběležnik.

Német fordítása megjelent: Pejaković István: „Aktenstücke zur Geschichte des kroatisch-slavonischen Landtages" etc. 51. lapján. Gróf Nugent Albert kiküldetése a szerbek kérelmére történt, a horvátokkal való szorosabb együttműködés miatt.

193.

Temesvár, 1848 június 6.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok Mészáros magyar hadügyminiszterrel tudatja, hogy a délvidéken a fölkelés kitört.

Eredeti fölterjesztés. Wien, Kr. A.; Kr. M. 1848. 2395. sz. a. Schwartz őrnagy fogalmazványa. Wien, S. B. G. K. 1848. Fasc. 129. VI. 3. Präs. 254. Exp. június 6-án.

Sämmtliche Gemeinden sind in der Nacht vom 4-ten auf den 5-ten Juni mit der Aufforderung allarmirt worden, mit bewaffneter Hand gegen Neusatz und Carlovitz vorzurücken, weil die Magyaren im Anzuge wären um die Nationalen in Neusatz zu würgen und Carlovitz zu überrumpeln . . . es ist der beste Geist im Volke für S. Majestät, — das Volk jedoch weder vom ungarischen Ministerium, noch irgend einen Einfluss desselben auf die Schicksale der Grenze wissen will, sondern sich dem Aufdringen dieses Element, bis auf den letzten Mann widersetzen will . . .

Diese vom Nationalcomité in Carlovitz ausgehenden Agitationen in der Grenze [werden] hauptsächlich durch die griechische nicht unirte Geistlichkeit genährt...

Báró Piret a kitört forrongás okából a bécsi hadügyminisztériumhoz is fordult, kérvén, hogy közvetlen rendelettel csillapítsa le a lázongó határőrvidékieket; hasonló célból Zsivkovits Pantelejmon temesvári gör. keleti püspökhöz is fordult. (S. B. G. K. 1848. VI. 4., 5. Kr. M. 1848. 2384. és 2395. sz. a.)

194.

Pancsova, 1848 június 6.

Luzsetits tábornok rendelete az illír-bánsági határőrvidéki ezredparancsnoksághoz, melyben a szerb bizottságok felállítását megengedi.

Másolat. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 3295.

Heute ist eine Repräsentation von dem deutsch-banater Grenz-Regimente erschienen, und hat mit der nachfolgenden Abschrift des mit ihr angenommenen Protokols gegen die in Folge des General-Befehls vom 20-ten Mai 1848 Nr. 62. ausgesprochene Unterordnung der Militärgrenze unter das ungarische Ministerium feierlichst protestirt. Sollte eine ähnliche Bewegung und Äusserung in dem Illyrisch-Banater Regimente geschehen, so ist der Ruhe Willen keine entgegengesetzte Verfügung zu treffen, sondern das Anliegen der Gemeinden mit Klugheit und Besonnenheit anzuhöhren, niederzuschreiben und ihre Wünsche gemäss weiter vorzulegen.

Bei der obiger Versammlung waren auch Gemeinde-Glieder von Dolova, welche die Bitte vorgebracht haben, damit sie ihre Nationalität durch Aufstellung der Nationalfahne entwickeln können. Diesem Wunsche sind keine Schranken in Weg zu setzen, sondern die Aufstellung der Fahne zu dulden.

Sollten die Gemeinden die Einführung des Comités begehren, so können in jeder Gemeinde vier gut conduisirte und gemässigte Männer dieses Comité bilden, damit die Sicherheit der Ordnung gewehrleistet und die Grenznationalität entfaltet werden könne.

Dieses ganze Streben kann jedoch soweit geduldet werden, als die Liebe und Treue des Grenzvolkes zum allerhöchsten Throne, nicht im mindesten gefährdet werde.

Überhaupt empfehle ich dem Regiments-Commando Umsicht, Gelassenheit und Vorsicht in allen Handlungen, damit durch eine unzeitige, und wirklich übertriebene Strenge die öffentliche Ruhe und der allerhöchste Dienst nicht gefährdet werde.

Ezen rendeletet Dreihann alezredes június 7-én az összes századoknak kiadta, hogy óhajaik jegyzőkönyveit azonnal terjesszék fel, de csak azon esetre, ha Őfelsége iránt feltétlen hűségüket nyilvánítják.

195.

Pancsova, 1848 június 6.

A német-bánsági határőrvidéki ezred tiltakozása a határőrvidéknek Magyarországba való kebelezése ellen.

Eredeti jegyzőkönyv. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 2794.

PROTOCOLL.

Aus Anlass des publizirten hohen Generalsbefehls vom 20-ten Mai l. J. Nr. 62, hinsichtlich der Zuweisung der Militärgrenze an das hungarische Ministerium sind heute die Vertreter der unterzeichneten Gemeinden beim Regimente erschienen und haben Nachstehendes zu Protocoll gegeben.

Der uns kundgemachte hohe Generalsbefehl vom 20-ten Mai l. J. Nr. 62 enthält das allerhöchste Kabinetschreiben, dass die Militärgrenze unter das ungarische Ministerium gestellt sei.

Seit der Errichtung dieses Militär-Institutes stand dasselbe in einem besonderen Verhältnisse zum österreichischen Kaiserthum, unabhängig von jedem ungarischen Einflusse. Das Militär-Grenzvolk hat stets seine Treue nur den Kaisern von Österreich gelobt, und nie ist ein Beispiel bekannt, dass dasselbe seinen Schwur gebrochen hätte. Auch dermalen kämpfen viele Tausende aus dessen Mitte für die angestammten Rechte Ihrer Majestät des Kaisers und die Integrität der Monarchie. Und gerade in dem Augenblicke, wo das Blut der treuen Gränzer fliesst, wo manche Mutter ihren gefallenen Sohn, manche Gattin ihren treuen Gefährten beweint, werden sie insgesammt einem Feinde überliefert, der sich schon seit Jahrzehnten bemühet, die Militärgrenze zu verschlingen, und die Sprache, die Nationalität, alle Rechte und jede politische Existenz ihrer Bewohner zu vernichten, ja selbst ihre Religion, das höchste Gut des Sterblichen, zu bedrohen. Wir können es nie glauben, dass S. Majestät uns freiwillig von sich gestossen habe. Nein, man hat uns mit Gewalt, seinem milden Vaterherzen ertrotzt, entrissen um dem Throne jene letzte Stütze zu rauben, welche S. Majestät Kaiser Leopold I. im Jahre 1690 zur Befreiung des Königreichs Ungarn gegen die damaligen magyarischen Rebellen und den Erzfeind der Christenheit, die Türken, unter seine Fahnen gerufen hat.

Auch jetzt erneuern wir den so oft geleisteten Schwur der unverbrüchlichsten Treue und Anhänglichkeit an S. Majestät den Kaiser Ferdinand, auch jetzt sind wir bereit für ihn und seinen Thron bis auf den Letzten unser Leben zu opfern. Allein nie können und wollen wir das ungarische Ministerium als eine uns vorgesetzte Behörde anerkennen.

Wir waren seit jeher Krieger, und wollen auch in diesem Verhältnisse verbleiben. Unser Beruf war unser Stolz, Sr. Majestät

der Kaiser allein unser Gebiether. In dieser Gemässheit wollen wir auch fernershin nur durch die k. k. bisherigen dienstlichen Organe die allerhöchsten Befehle empfangen und nur im Wege dieser Stellen mit Sr. Majestät in Verbindung stehen. Wir brauchen keine gleissnerischen Freiheiten, welche die hungarische Anarchie S. Majestät verwegen in einem Augenblicke ertrotzt hat, wo seine treuen Grenzer entfert, einem solchen Übermuthe keine augenblicklichen Schranken setzen konnten. Sr. Majestät werden unsere Verdienste gnädigst zu würdigen, und nach deren Maasse uns jene Begünstigungen zuzugestehen geruhen wollen, welche die Milde Ihres Vaterherzens durch die allgemein gewährte freisinnige Constitution zum Besten aller Seiner Völker veröffentlichet hat.

Wir bitten daher, womit Sr. Majestät im Wege bisheriger Behörden unser Anliegen vorgebracht, und jeder ungarische Einfluss ein für allemahl entfernt bleiben möge.

Zugleichen bitten wir gehorsamst, womit uns allsogleich zur Bewaffnung der ganzen Bevölkerung, die erforderlichen Waffen und Munition aus dem Temesvarer Zeughause ausgefolgt werden möchten, indem nicht blos unsere Nationalität, sondern auch der Thron Sr. Majestät durch äussere und innere Feinde schwer bedroht ist, und wir gerüstet sein müssen, jeder Gefahr muthig entgegen treten zu können.

Diese Gefahr ist sehr gross, sie erfordert die schnellsten Massregeln, daher wir auch bitten müssen, womit diesem unserm Ansuchen ohne Verzug gewohllfahrt werden wolle, und zwar umsomehr, als den verbürgten Nachrichten und unserer persönlichen Überzeugung nach, das hohe slavonisch-syrmische General-kommando den dortigen Grenz-Regimentern, und sogar den Provinzial-Ortschaften als Ruma. Irig etc. hinreichende Waffen und Munition zur Vertheidigung des allerhöchsten Thrones Sr. Majestät des Kaisers und Königs und zur Zurückweisung jeder willkürlichen Gewalt von Seite des Magyarismus ansgefolgt hat.

Nur in dieser gnädigen Gewährung von Seite des hohen General-Kommando werden wir eine Garantie für unsere Sicherheit, für die Grenzinstitutionen, und für unsere Nationalität und Sprache erblicken. Auch bitten wir, diese unsere protokollarische Angabe zu den Füssen Sr. Majestät und keineswegs dem magyarischen Ministerium vorzulegen.

Nachdem das Geld zu allen Unternehmungen in dem öffentlichen Leben nothwendig ist, und wir im Falle einer kriegerischen Bewegung gegen den allerhöchsten Thron, unsere Nationalität und Sprache die nothwendigen Geldmittel brauchen werden; so bitten wir dringend womit die in dem Regiments-Bezirke eingehobenen Proventen, — dann 30-igst und Salzamt, sowie Kontumazamtgelder aus dem Regimentsbezirke insolange als die gegenwärtigen Wirren noch fortdauern, und bis die gegenwärtige

magyarische Anstrebung nach der Unterdrückung nicht herabgestimmt, und das Recht der Sprache und Nationalität anderer in Ungarn wohnenden Völker gesetzlich anerkannt sein wird, nicht ausgefolgt werden sollen.

A pancsovai június 6-iki gyűlés Pancsován a szerb templom udvarában tartatott meg. Jellemző az állapotokra, hogy ezen határozatot az ezred szerb nemzetiségű tisztjei is aláírták, ú. m.: Popovits Timot alezredes, Rajacsits Sándor, hadbírókapitány stb. — Az okirat végére a pancsovai szerb hitközség pecsétje tétetett.

Báró Piret ezen mozgalmakról írja július 2-án gróf Latournak, aki június 12-én hozta ezen határozatokat az uralkodó tudomására:

„Das Carlovitzer Comite ist, durch den loyalen Vorwand seiner Tendenzen gedeckt, ganz bequem und unbeirrt dahin gelangt, — die gesetzliche Ordnung im Illirisch- und deutschbanater Regimente, — jede militärische Position gänzlich aufzulösen." (KM. 1848. Nr. 3157. — ad Präs. Nr. 326.)

196.

Pancsova, 1848 június 6.

A pancsovai polgárság fölterjesztése Ferdinánd királyhoz, melyben a Magyarországba való visszacsatolás ellen tiltakozik.

Eredeti felirat. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. 2794.

Unterthänigste Vorstellung auf das allerhöchste Kabinetschreiben vom 7. Mai 1848. Kundgemacht durch den hohen Generalsbefehl vom 20. Mai l. J. Nr. 62.

Pancsova am 6-ten Juni 1848.

Durch den Ausspruch Sr. Majestät im Monate März 1848 sind alle Völker unter Allerhöchst Ihrem Szepter, unter die Aegide der Constitution aufgenommen worden; nur die unter der militärischen Verfassung vorhandene Grenze ist bis nun von dieser Wohlthat ausgeschlossen. Sie ist unter dem alten, keineswegs für den Zeitgeist geeigneten Systeme geblieben. Zur vollen Knechtung der Militärgrenze, welche doch in allen Zeiten ihre unwandlbare Treue, Anhänglichkeit und Tapferkeit bewiesen hat, ist dieselbe mit dem Allerhöchsten Kabinetschreiben vom 7. Mai d. J. dem hungarischen Ministerium untergeordnet worden. Die Geschichte und die hungarische Gesetzgebung sprechen zu laut, dass die Magyarische Nation in dem Königreiche Hungarn ein Erzfeind der Serbischen und allen nicht magyarischen Nation ist. Was können diese letztern Nationen aus der obigen Unterordnung erwarten? Gewiss nichts anderes, als die geebnete Bahn zur leichteren Knechtung, die Aufrichtung des Henkerbeils gegen antimagyarisch Sprechende, Schreibende und ihre eigene Nationalität Liebende. Dies hat bethäti-

get das Standrecht nicht nur in Kikinda, wo wandalische und das neunzehnte Jahrhundert schändende Grausamkeit und die Entweihung der heiligsten Dinge ausgeführt worden sind; sondern auch im Tschaikisten Bataillione, als einer ausserhalb ihrer Jurisdiction stehenden ganz friedlichen Provinz. Das herzhafte Grenzvolk ist vermöge seiner Tapferkeit zur Sclaverei nicht geboren.

Am Landtage 1790 wurde die Aufhebung der illyrischen Hofkanzlei und die Einverleibung der serbischen Nation dem Königreiche Hungarn ohne Repraesentation dieser Nation durchgeführt und dieser Act mit zärtlichsten Versprechungen der Magyaren beschöniget. Über ein halbes Jahrhundert haben die Magyaren bei diesen leeren Versprechungen bewenden lassen, und die serbische in dem hungarischen Provinziale wohnende Nation hat weder an der hungarischen Gesetzgebung, noch an der bedeutenderen Landesverwaltung irgend einen Antheil gehabt.

Das kriegerische Grenz-Volk ist bei seinen Institutionen unangetastet geblieben, und ungeachtet der vielen Militär beschwerden und der Militär Verfassung ist es in einem grösseren Wohlbestande zur stärkeren geistigen und nationellen Entwicklung gelangt, als seine unter das Palladium der hungarischen Verfassung gebrachten Brüder es nur träumen können. Jetzt, wo das aufgeklärte Europa allen Völkern die freie Stimme zulässt, wo die Fürsten ihre Völker unter das Panier der constitutionellen Entwicklung rufen, hat der so eben stattgefundene hungarische Landtag seine gierigen Hände nach der Militärgrenze gestreckt, und sie wurde den Magyaren durch das Allerhöchste Kabinetschreiben, ohne die Stimme des Volkes zu hören, überliefert, damit der Magyarismus die Nationalität, die Sprache, und selbst den nationellen Gottesdienst in der Militärgrenze zum Hohne seine eigenen auf Freiheit und Gleichheit sich gründenden öffentlich ausgesprochenen Regierungs-Grundsatze und aller göttlichen und menschlichen Rechte unterdrücke und ersticke, wie er es in der neuesten Zeit mit den unglücklichen nicht magyarischen Nationen in dem hungarischen Provinziale gethan hat.

Alle nicht magyarischen Nationen in südwestlichen Theilen des Königreichs Hungarn haben bereits ihre Stimme gegen diese Knechtung von Seite der Magyaren laut erhoben, und es sind schon Wege eingeschlagen worden, um den gerechten, seine Völker gleichliebenden Monarchen, unsern Allergnädigsten Kaiser und König um Gleichstellung aller Nationen mit der magyarischer (Nation) in all und jedem, und um Aufrechthaltung der Municipalrechte zu bitten. Diess ist ein hinlänglicher Beweis, dass auch die Militärgrenze der Knechtung seitens des Magyarismus auch geistig entwachsen ist.

Vergebens wird das hungarische Ministerium sich auf das Allerhöchste Kabinetschreiben Sr. Majestät des Kaisers und Königs

vom 7-ten Mai 1848 berufen, denn die Militärgrenze hat vollkommene Ursache zu bezweifeln, dass diess der freie Wille Sr. Majestät war und ist. Der Beweis dieser Behauptung liegt unumstösslich darin, dass der Magyarische letzte Landtag blosse Entwürfe der Gesetze schon vor der Allerhöchsten Sanction im ganzen Lande publiziert hat, um das Volk gegen die Regierung Sr. Majestät des Kaisers und Königs zu stimmen, falls Allehochderselbe die Anträge dieses magyarischen Landtages nicht sanctioniren sollte.

Die Regelung der Verhältnisse der Militär-Grenze kann nur durch die Repräsentation der Militärgrenze nach der Volkszahl bewirkt werden; aber bis dahin kann die Militärgrenze und somit auch diese Communität die Suprematie des magyarischen Volkes in dem Königreiche Hungarn nicht erkennen. Sie wird mit allen ihr zu Gebothe stehenden Mitteln gegen das Magyarisiren der Nationen, gegen die Entweihung der Kircheninstitutionen, welche Alle glorreichen Kaiser und Könige vom Leopold dem Ersten abwärts unversehrt belassen haben, entgegentretten; da sie vermöge des im gesammten Kaiserthume Österreich, und somit auch im Königreiche Hungarn geltenden neuen Prinzips der Gleichheit, Freiheit und Brüderschaft zu dieser Kraftanstrengung berechtiget ist; es wäre denn, dass in dem christlichen und constitutionellen Europa gerade die südwestlichen Bewohner des Königreichs Hungarn keine Staatsbürger, sondern Heloten der Magyaren sind.

Unsere dringende Bitte geht dahin, womit das uns am 20. Mai kund gemachte Allerhöchste Kabinetsschreiben bis zur Rückkehr unserer an Seine Majestät geschickten zahlreichen Deputation, und bis zur Regelung unserer staatsbürgerlichen Verhältnisse durch eine Volks-Repraesentation, ins Leben nicht treten möchte.

Übrigens versichern wir feierlichst, dass wir mit unverbrüchlicher Treue und Aufopferung unseres Bluts und Guts dem angestammten Erzhause Österreichs und unserem Allerdurchlauchtigsten Kaiser und Könige Ferdinand dem Ersten anhänglich bleiben und bleiben werden.

Schliesslich verwahren wir uns bis zur Allerhöchsten Entscheidung gegen alle Ein- und Angriffe seitens des Magyarischen Ministeriums.

Ezen fölterjesztést számos szerb polgár írta alá, s végül a németajkú róm. kath. plébános és a tanítók is. A peticiót egyenesen Őfelségéhez küldték. Június 7-én a pancsovaiak már 150 fegyveres határőrt küldtek a perlaszi táborba. Június 5-én tartatott meg a tiltakozó gyűlés a Magyarországba való bekebelezés ellen, melynek határozatai jegyzőkönyvbe foglaltattak.

197.

Temesvár, 1848 június 6.

Vukovits kir. biztosnak Szemere belügyminiszterhez intézett leveléből, melyben a délvidéki állapotokat ecseteli.

Eredeti levél. Budapest, O. L. 1848. B. M. 385. eln. szám.

. . . Újvidékre nézve nem tudom Csernovitsnak mi a szándéka. Ő akar-e ott működni, vagy én fogok, vagy együttesen. Oda menni, míg vele erre nézve tisztában nem vagyok, nem találnám jónak.

Tegnap Murgu Temesvárra jött. Engem azonnal meglátogatott. Barátilag és megkülönböztetéssel fogadtam s nyilatkozatával tökéletesen meg vagyok elégedve. Ha e szellemben használandja befolyását az oláhoknál, nagy segélyünkre leend.

E pillanatban jön vissza egy ügynököm, kit a csajkásvidékre, Újvidékre, Pancsovára s Karlovicra küldtem. Újvidékről vártnál kedvezőbb hírt hoz, a város békében van, a miniszteriumtól megrendelt tisztújítási vizsgálatot várja, a városházán a rác zászló mellett a nemzeti is lobog. Azaz úgy látszik, hogy nem csatlakoztak tettleg a Karlovicon felállított ideiglenes kormányhoz. Zákó Péter, a megválasztott polgármester, még nincs ott. Apja ellenzi, hogy elvállalja a hivatalt.

Pancsova, a csajkás vidék és főleg Karlovic, hol a vakmerő ideiglenes kormány székel, nyilt lázadásban van az ország ellen. E bitorló kormánynak testőrsége is van, 120 főből álló, melyet időnként változtatnak a csajkások, Pancsova és a Szerémség. Fegyver nagy számban szolgáltatott ki a péterváradi várból, mit megfejteni alig tudok. Hrabovski igaz hazafi s ügyünknek híven szolgál, — a vár alighanem idegen parancsnak hódol.

Szerviában zúgnak ellenünk Milos kísérlete miatt. Azt hiszik s a háborgást szítók terjesztik, hogy a magyar miniszterium ingerelte fel őtet, azon okból, hogy Szervia önmagával foglalkoztassék. Egyébiránt e nélkül is Szerviának viselete hazánk iránt ellenséges volt ez időben.

Az erdélyi püspök — Schaguna — felment. Nem megnyerhetetlen. Ha Murgut megszelídítheted, őt könnyebben fogod. Eddig sem volt határozottságból rossz, állhatlan jellem inkább és habozó. Különben a görög hitű püspökök közt a legmagyarabb.

Megyénkben [Temes] béke és rend van. Az érsek [Rajacsits], a karlovici ideiglenes kormány mindenfelé szórják lázító felszólításaikat. A tisztviselők tekintélye még sehol sincs megrendítve.

198.

Pétervárad, 1848 június 6.

Csernovits Péter kir. biztos jelentése Szemere belügyminiszterhez a bácskai állapotokról.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L. 1848. B. M. 396. eln. szám.

267. sz. 1848.

Június 1-ső napján Pestről gőzhajón elindulván, ugyanaznap Bajára jöttem, hol a közelgő tisztújítás miatt némely mozgalmakat s könnyen kitörhető ingerültséget tapasztalván, ennek lecsillapítására a kellő rendeléseket megtettem, s miután a mozgalmak főbb vezetőit s élesztőit megleckéztettem volna, a csend fenntartására bizottmányt neveztem ki.

Innen másnap Almásra Rudits József bácsmegyei főispánhoz s vele június 3-án Szabadkára utaztam, melyet ugyan csendességben találtam, azonban a katholikus és óhitű lakosok között mind e mellett egyes szóváltások történtéről értesíttetvén, az általam kinevezett ideiglenes csendbizottmánynak szoros kötelességül tettem, hogy egyetértőleg a tanáccsal, minden oly civódásokat, melyek a különböző hitű és nyelvű népek között a közcsendet veszélyeztető kitörésekre adhatnának alkalmat, keményen eltiltsa, s az ez ellen vétkezőket szigorú megfenyítés végett bíró elé állítsa.

Június 4-én estére Zomborba jövén, itten nagy néptömeg s a kiállított, de még eddig minden fegyver nélküli nemzetőrség által fogadtattam; másnap a csend fenntartására szükséges rendeleteket megtevén s ideiglenes csendbizottmányt kinevezvén, június 6-án Újvidékre megérkeztem. Istenem, micsoda állapotban találtam a dolgokat, arról holnap, mihelyt a dolgok valódi állásáról kiküldött embereim által értesülni fogok, azonnal tudósítani fogom sürgöny által miniszter urat.

199.

Pétervárad, 1848 június 6.

Hrabowsky péterváradi főhadparancsnoknak Kiss Ernő ezredesparancsnokhoz intézett rendeletéből, szerbországi fegyverkezésről.

Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 132. VI. 19. Zahn altábornagy fogalm. Exped. 1848 június 6.

... Auch die Nachrichten aus Serbien sind beunruhigend. Es hat sich in Serbien, angeblich um das Einschleichen der Exfürsten Milosch und Michael Obrenovits zu verhüten, ein starker Kordon gegen die Syrmische Gränze gebildet, welcher angeblich aus 16.000 Mann besteht, die auffallend gut bewaffnet sein sollen.

Obschon der ehemalige Fürst Milosch hierlandes garnicht erschienen ist, und Michael auch schon bereits die hiesige Gegend verlassen hat.

Hrabowsky főhadparancsnoknak azért tűnt fel a szigorú határkordon, mert midőn a szerbiai önkéntesek áttörtek Dél-Magyarországba, a szerbországi kormány azt válaszolta, hogy nincs módjában a határt elzárni.

200.

Budapest, 1848 június 6.

A magyar minisztertanács határozata a Balkán-államokban való magyar konzulátusok felállítása iránt.

Budapest, N. M. Vörös Antal gyűjteménye. 1848. 1226. sz.

A német szövetségi gyülésre Frankfurtba küldött Pázmándy Dénes és Szalay László követek jelentése, úgy a Konstantinápolyban lakó magyaroknak a külügyminiszterium útján érkezett kérelme kapcsában a kereskedelmi miniszter megbízatott, hogy Szerviába, Moldvába, Oláhországba és Konstantinápolyba Magyarország részéről konzulokat nevezzen.

Határozat: Szerviába, Moldva, Oláhország és Konstantinápolyba konzulok rendeltetnek.

201.

Pétervárad, 1848 június 7.

Csernovits kir. biztos jelentése Szemere belügyminiszterhez a kitört szerb fölkelésről.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L. 1848. B. M. 453. eln. szám. Érk. június 10.

255/1848. sz.

A karlovici bujtogatások megtermék gyümölcseiket. Az egész vidék köröskörül, ú. m. a pétervárádi és pancsovai ezred, a csajkás kerület, Szerém megye nyiltan felkeltek. Tegnapelőtt óta sok ezerből álló, kézi fegyverekkel s kaszákkal felfegyverzett népcsoport várja a karlovici bizottmánynak, melynek elnöke Sztratimirovits György, tagjai pedig mind fiatal emberek, támadásra vezérlő parancsát. Ma már a csajkások többezren felfegyverkezve Újvidék alá jöttek egészen, azon ürügy alatt, hogy a magyarok által veszélyeztetett városoknak segítséget nyujtsanak. Tegnap érkezvén ide, azonnal mindent elkövettem, hogy ezen bizottmányt vérszomjúhozó szándékávali felhagyásra reábirjam; úgy látszik, eddig minden kisérlet siker nélküli, minden pillanatban várhatni az irtóztató polgárháborúnak kitörését. Helyzetem veszélyes, mert ellenséggel mindenfelől körül vagyok vétetve. Vérontásra bőszíttetik a nép, óráról-órára borzasztóbban szerkesztett felhívások osztatnak

szét a nép között; tartalma ezen felhívásoknak, hogy: „jönnek a magyarok, ki akarják a szerb nemzetet pusztítani, a szerb nőket, gyermekeket meggyilkolni, pénztáraikat kirabolni, bizonyítja ezeket a katonáknak Újvidékre jövetele, azért védjék magukat, védjék a császárt, kit a magyarok királyi hatalmától megfosztottak“ stb. Ily koholmányokkal ámíttatik a nép, a titkos cél azonban a tervezett szakadásnak erőszakos kivitele, egész Bánátnak, Bácskának és Baranyának elfoglalása. Zimonyban a lázadás zászlaja szinte kitűzetett, az ottan levő Don Miguel ezredbeli két század legnagyobb veszélyben van. Titelen a tiszteknek az engedelmesség egészen megtagadtatott, az ágyuk elfoglaltattak. A szerviaiak a betörésre készen állanak, egy puskalövés, s többé vissza nem tartóztathatók. Vucsits igyekszik ugyan őket féken tartani, de mint maga állítja, nehezen fog bírhatni velük.

Tegnapelőtt érkezett meg a Ferdinand Este ezredbeli zászlóalj; holnap váratik az Óbecsén levő 4-dik Zanini-féle század. A kikindai katonai parancsnok, Kiss ezredes, a katonaságnak ide szállítása iránt Becséről hozzá intézett rendeletemet nem teljesítette. Kérem a miniszteriumot, tessék őt felelősségre vonni. Ez már a második eset, hogy rendeletem nem teljesíttetik; ha ilyen ellenszegülésekre találok, úgy biztosi működésemben akadályoztatva vagyok. Oly kevés itt a katonai erő, hogy azzal ellentállani teljes lehetetlenség.

Egy püspökre, ki a népet békességre intené, igen nagy szükségem vagyon; kérem Athanackovits Plátó budai püspököt azonnal leküldeni, hogy a nép lecsendesítését papi tekintélyével elősegítse.

Arra kérem még figyelmeztelni a miniszteriumot, mikép a rendes katonaság igen szembetűnőleg lehangolva vagyon a végett, hogy zsoldja kevesebb, mint a most alakítandó rendes nemzeti őrseregé; ezen a különbségen kell segíteni, mert attól lehet tartani, hogy a katonaságot szükség esetében a kellő lelkesedés kötelessége betöltésében nem fogja vezérelni, ezt annyival inkább szükséges megtenni, mivel több panaszból értesültem, hogy a magyar ezredeknél előléptetési alkalom rég idő óta magát nem adta elő.

202.

Belgrád, 1848 június 7.

Mayerhofer belgrádi konzulnak a bécsi külügyminisztériumhoz intézett jelentése az Obrenovits-mozgalomról.

Eredeti jelentés. Wien, St. A. — Consulate, Belgrad 1848—1869. Fasc. 6/b.

Nr. 192.

... Die serbische Regierung ist zwar durch diese ihr vorzüglich durch das Consulat und die Thätigkeit der croatisch-slavonischen Behörden in Verein mit dem illyrischen Volksgeiste ge-

botenen Bürgschaften einigermassen beruhiget, hat aber von ihren bewaffneten Vorsichtsmassregeln noch wenig nachlassen können, da sie bestimmte Kunde zu haben glaubt, dass die Unternehmung der Obrenovich durch die abentheuerlichsten Zusicherungen und Verträge des ungarischen Ministeriums hervorgerufen worden sei, was theils durch die mir hierüber mitgetheilten Thatsachen, theils durch die von jenem Ministerium in der Wahl seiner Vertrauenspersonen, in der Aussendung eines noch dazu wenig befähigten Spions aus der k. k. Armee in Ungarn gegen andere Militärkörper und Verwaltungszweige eben dieses Kais. Herrns in Slavonien und Croatien, in seinen übrigen Massregeln Befürchtungen und Bestrebungen bewiesen grosse Taktlosigkeit und Ungeübtheit in den ersten Grundsätzen der Herrschaft nicht im mindesten als zweifelhaft erscheint.

Jedenfalls ist die Behauptung, dass die Unsicherheit des Aufenthaltes der Beweggrund der Reisen beider Fürsten gewesen sei, offenbar nichts als ein Vorwand, denn Fürst Michael kömmt aus dem, derzeit am wenigsten bewegten Lande Europas, — aus Russland, und er, sowohl als Fürst Milosch hätten von Wien aus leicht einen für sie ruhigeren Aufenthalt wählen können, als die Gränzbezirke ihres ehemaligen Fürstenthumes, in denen von ihren Anhängern heimliche Anstalten zu ihrer Aufnahme getroffen worden sind.

Wie jedes falsche Unternehmen hat aber auch diese Diversion gegen die serbischen Sympathien für ihre Stammesgenossen in Ungarn die der beabsichtigten entgegengesetzte Wirkung gehabt, und so die Aufstellung bewaffneter Aufgebote längs der Gränze hervorgerufen und die Erbitterung und das Widerstreben gegen magyarischen Einfluss und nationales Vorwalten in der Nachbarschaft Serbiens hier bei der Regierung und dem Volke aus das Äusserste gesteigert.

Welchen Eindruck die Spuren eines Bündnisses Obrenovichischer Restaurations-Pläne mit den unreifen Gelüsten magyarischer Wiedergewinnung der altungarischen Nebenländer zwischen dem Adriatischen und Schwarzen Meere, welche jetzt Provinzen des Osmanischen Reiches sind, auf die türkischen Verwaltungsbehörden und den solches Treiben mit recht verachtenden russischen Repräsentanten machen mussten, habe ich nicht nöthig weiter auszuführen.

Die Aufregung in unserem Gränzgebiete, in Slavonien und dem Banate ist auf den Punkt gestiegen, welcher eine Entladung fast unvermeidlich macht, an welchen, wenn sie nicht schon geschehen ist, kaum mehr auf Tage und Stunden zu zweifeln steht . . .

Die Gränztruppen und zwar ganz vorzüglich das Csaikisten Bataillon, nicht minder aber die drei Banater und das Peterwardeiner Regiment sind von der Bewegung ebenfalls ergriffen,

und es steht zu bezweifeln, dass die innere Armee sonst so sehr auszeichenden Mittel der Disziplin ausreichen werden, die aufgestellten Truppenkörper unter der Bothmässigkeit ihrer Generäle und Offiziers zu erhalten, was seit gestern hinsichtlich der zu Semlin stazionierten Csaikisten-Division schon sehr zu bezweifeln ist.

In Serbien harrt man mit gespannter Erwartung des Ausbruches dessen Rückschlag bei ein oder dem anderen Erfolge nicht zu vermeiden sein wird . . .

203.

Konstantinápoly, 1848 június 7.

Gróf Stürmer konstantinápolyi osztrák követnek, az osztrák külügyminisztériumhoz intézett jelentéséből, melyben közli, hogy a porta Obrenovits Milos eltávolítását követeli.

Wien, St. A.; M. d. Ä. Constantinople, Türkei. Fasc. 73. Rapports 1848. Nr. 24.

. . . „Rifaat Pascha erzählte, er habe den Bericht Mehmed Pascha's von Belgrad erhalten, welcher jenen des H. v. Mayerhofer[1] vollkommen bestätigte. Zugleich liess er mich [durch den ersten Internuntiaturs-Dolmetsch] ersuchen der k. k. Regierung für die im Interesse des Friedens in Serbien bereits getroffenen Vorkehrungen angelegentlich zu danken, und bei derselben dahin zu wirken dass zur Vermeidung beklagenswerther Konflikte der alte Fürst Milosch und sein Sohn thatsächlich von einer etwaigen Gränzüberschreitung abgehalten und zu diesem Ende weiter landeinwärts abgeführt werden möchten.

Mehmed pasa 1848 május 31-én értesítette Rifaat pasát, hogy az Obrenovits exfejedelmek a szerb határtól eltávolíttattak.

204.

Titel, 1848 június 7.

Mollinary alezredesnek a péterváradi főhadparancsnokhoz intézett jelentéséből, a csajkások lázadásáról.

Eredeti jelentés. Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 20. Beikt. Präsid. 1848. Nr. 591. alatt június 6-án.

. . . wird . . . noch angezeigt, dass sich die Zahl das aus dem Titler Compagnie-Bezirk an den Freischarenzug des Zacharias Jovanovics, angeschlossenen Männer . . . auf beiläufig 600 belaufe, und das derselbe seinen Weg durch die Bataillons-Ortschaften

[1] Bericht v. Mayerhofers an Gr. Stürmer, 29. V. 1848.

Mossorin, Gyurgyevo nach Josefsdorf nahm, wo er sich mit dem dort bereit gestandenen Haufen verbinden und von dort die weiteren Dispositionen gegen den Bacser Comitats Bezirk treffen werde; dass dieser Volksaufstand mittelst dem, von dem in Carlovitz sich gebildeten Serbischen National Comite verbreiteten Aufruf — durch Vermittelung der g. n. u. Geistlichkeit. unter dem Vorwand des vom ungarischen Ministerium, durch untreue herrschsüchtige Handlungen desselben, bedrohten Thrones Sr. Majestät unsers Kaisers- und dem Vorhaben der Unterdrückung der serbischen Religion et Nationalität, hervorgerufen wurde; der umso rascher und unaufhaltsamer von statten ging, als er überall die ihm erwünschte Sympathie angetroffen hat und dagegen zu wirken, dem Bataillonskommando keine Kraft zu Gebothe stund.“

205.

Innsbruck, 1848 június 8-án.

Ferdinánd király kézirata, melyben a határőrvidéket Mészáros magyar hadügyminiszter alá helyezi.

A nádor által hitelesített másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 81/d.

Kedves Mészáros! Midőn Magyarországba megérkezvén, ön már most hivataloskodását megkezdette, az 1848-dik évi III. törvénycikk rendelete szerint ezennel parancsolom, hogy a magyar hadügyminiszteriumom alá rendelt Magyarország és a kapcsolt részekben, nemkülönben Erdélyországban létező főhadikormányokat értesítse, *miszerint az ausztriai hadügyminiszteremnek hatásköre az érintett tartományokban szállásoló katonaságokra ki nem terjedhetvén*, mindennemű rendelvényeket és parancsolatokat, melyek azelőtt az udvari hadügyi tanács útján adattak ki, ezentúl *kizárólag csak a magyar hadügyminiszteriumomtól veendik, a határőrvidékek* pedig, amennyiben eddig egyenesen az udvari haditanács által igazgattattak, ugyane tekintetben *egyenesen a hadügyminiszteriumom parancsai alá* rendeltettek; Önnek egyszersmind legkegyelmesebben meghagyván, hogy amint a fentemlített törvénycikk 8. §-a szerint kiadandó legmagasabb saját parancsaim személyem körüli miniszterem, herceg Eszterházy Pál által fognak ellenjegyeztetni, úgy Ön a többi parancsolatokat és rendelvényeket, melyek minéműségük szerint eddig az udvari haditanács által legkegyelmesebb helybenhagyásom alá terjesztettek fel, az 1848-ik évi III. törvénycikk 9. §-a értelmében királyi helytartóm, Fenséges Főherceg István elhatározása alá terjessze. Innsbruck városában, június 8-án 1848. Ferdinand s. k., h. Eszterházy Pál s. k.

Szóról szóra az eredetivel egyenlő 15/6. 1848. István nádor, k. helytartó.

A királyi rendelet 1848 június hó 10-én jelent meg. Közölve Papp Dénes: Okmánytár Magyarország függ. harcának történetéhez. 1848–49. I. k. 183–185. l. Hrabowsky a királyi rendeletet június 20-án Mészáros utasítása értelmében adta ki (Sl. S. G. K. 1848. VI. 81.), miről Latour osztrák hadügyminisztert a király 1848 június 8. és 13-iki rendeleteinek másolatai felterjesztésével értesítette. A fenti rendelet kibocsátásáról Ferdinand gróf Latourt is értesítette 1848 június 8-án, illetve 23-án. (Kr. M. 1848. Nr. 2481. és 3073.)

Ezen rendelet alapján a király Mészáros magyar hadügyminiszternek, a határőrvidéki tisztek kineveztetését illető hatáskörét is szabályozta, melyet azonban az ezredparancsnokok nem mertek kihirdetni:

4-tens. Bei den Grenz Regimentern, die Einsetzungen jener Militär-Beamten, deren Ernennung bis jetzt dem Hofkriegsrathe zugestanden, gehören nunmehr mit Beziehung der betreffenden Obersten, zum Rechte meines ungarischen Kriegsministers, jedoch ohne Beeinträchtigung der bis jetzt durch den Banus ausgeübten Regiments-Inhabersrechte. Die Stabsoffiziere werden auf den Vorschlag meines ung. Kriegsministers, welcher Mir als um meine K. Person angestellter Minister unterliegt, von mir ernannt werden. Ferdinand mp. Fürst Paul Esterházy. (Sl. S. G. K. 1848. VI. Kr. A. 98, 98/b.)

206.

Innsbruck, 1848 június 8.

Ferdinánd király rendelete Latour gróf osztrák hadügyminiszterhez.

Eredeti rendelet. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 2481. Érk. június 13-án. Magyarul közölte Papp Dénes: Okmánytár Magyarország függ. harcának történetéhez. I. k. 183 l.

Lieber Graf Latour! In Vollzug des auf dem letztern ungarischen Reichstage von Mir sankzionirten dritten Gesetz-Artikels, habe ich beiliegenden Befehl[1] an Meinen ungarischen Kriegsminister erlassen, wovon Ich Sie hiemit in Kenntniss setzend zugleich anweise, die nöthigen Verfügungen zu treffen, damit alle im Interesse der Ihnen untergeordneten Truppen etwa in Ungarn und seinen Neberländern, dann in der Militärgränze und Siebenbürgen erforderlichen Maasregeln immer durch Meinen ungarischen Kriegsminister veranlasst, und nur von ihm die weiteren Weisungen an die betreffenden Generalkommandos erlassen werden. Unter Einem habe Ich Meinen ungarischen Kriegsminister und Obersten Meines Husaren Regimentes Graf Radetzky, Ladislaus Mészáros zum Generalmajor zu ernennen befunden, und das Ernennungsdekret an Meinen königlichen Statthalter, Erzherzog Stephan übersendet.

Innsbruck, am 8. Juni 1848. Ferdinand.

[1] Lásd 205. sz. a. Ezen rendelet 1848 június 10-én tétetett közzé.

207.

Zágráb, 1848 június 8.

Jellačić bán átirata a péterváradi főhadparancsnoksághoz Nugent Albert gróf báni biztosul való kinevezése tárgyában.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 28. Beiktatva: Präs. Nr. 602. 1848 június 13-án.

Nota.

Um weiteren Unordnungen, die sich in der neuesten Zeit in den Comitaten Slavoniens Virovitic und Sirmien kund gethan, und die in meine gesetzliche Gewalt eingreifen, vorzubeugen ... hab ich in den besagten Comitaten den Grafen Albert Nugent als bevollmächtigten Banal-Commissär entsendet, ... und ersuche dem besagten Banal-Commissär im Nothfalle auf seine Requisition die nöthige Militär-Assistenz anweisen zu wollen.

208.

Pétervárad, 1848 június 8.

Hrabowsky főhadparancsnoknak a királyhoz intézett felterjesztéséből, melyben jelenti, hogy a határőrök fellázadtak.

Fogalmazvány. Wien, Staatsarchiv. Konferenz-Akten. 1848. 720½. Praes. 25. Juli.

Praesidiale Nr. 577/p.

Euer Majestät!

... Als ich gestern hier [Peterwardein] anlangte, fand ich die ganze Gegend, sowie den Tschaikisten Distrikt und das Peterwardeiner Regiment in vollem Aufstande, hie und da sind sogar Vorposten ausgestellt. Man will nichts vom ungarischen Ministerium wissen. Da in der Grenze kein anderer Gedanke herrscht, als seinen angestammten Monarchen unter dem Kaiser. königl. Kriegs-Ministerium bis zum letztem Lebenshauche unerschütterlich treu und anhänglich zu bleiben.

Es sieht also hier sehr kriegerisch aus!

Ich befürchte einen gleichen Aufstand im Brooder und Gradiskaner Regimente, werde jedoch alles aufbieten, die aufgeregten Gemüther in ihrer treuen Ergebenheit für Euer Majestät in ein ruhiges Geleis zurückzuführen, und diese braven Regimenter mit Ruhe, Gelassenheit und Besonnenheit zu behandeln, und jeden Anlass zu vermeiden, der zu einem Bürgerkriege führen könnte, welcher hierlandes wo auch der Illyrismus sein Haupt erhebt zu schrecklichen Blutvergiessungen führen könnte.

209.

Budapest, 1848 június 8.

Mészáros Lázár magyar hadügyminiszter báró Hrabowskyhoz intézett rendeletéből, melyet a szerb felkelők ellen adott ki.

Eredeti rendelet. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132, 1848. VI. 27. Beiktatva: Präs. 932. sz. a. Érk. 1848 június 10-én.

... Szíveskedjen:

1. Azonnal a Karlovicon felcsapott tábort széjjeloszlatni.

2. Az alatta álló őrkatonaságának ebben a mozgalombani részvételét keményen eltiltani.

3. Újvidéken annál is inkább könnyebben, a péterváradi várból a csendességet megállapítani.

4. Az illir zászlókat, amelyeket sem Őfelsége királyunktól, sem a magyar miniszteriumtól el nincsenek ismerve, leszedesse; különösen Újvidéken, Karlócán, Zemlinen.

5. Mindaddig, míg a magyar miniszteriumtól különös engedelem nem adatik, semmiféle közellevő idegen vidékből, nevezetesen Szerviából és Boszniából jövendő szerbek és szlávok semminemű fegyverrel be ne eresztessen.

6. A magyar miniszterium engedelme nélkül semmi illir nemzeti gyűléseket meg ne engedjen.

7. A péterváradi várat oly állapotba tegye, hogy veszedelembe ne hozassék.

Hogy ha a városok végkép lecsendesedni nem akarnak, szükséges katonai erejét azonnal a városok és lázadók ellen használja; mielőtt ezen utolsó erőszakos módot eszközbe venné, Csernovits királyi biztos úrral Újvidéken értekezzék.

Mészáros hadügyminiszter 1848 június 10-én írja báró Hrabowskynak: „Mi ugyanis csak védőleg fogunk föllépni és senkit sem fogunk megtámadni, ha azonban meg lennénk támadva, úgy reménylem, hogy magunkat védeni és minden megtámadást visszautasítani fogunk tudni. (Sl. S. G. K. 1848. VI. 38.)

210.

Pétervárad, 1848 június 9.

Csernovits kir. biztos jelentése gróf Batthyány Lajos miniszterelnökhöz, melyben a békéltetés sikertelenségét bejelenti.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L.; B. M. 1848. eln. 297. sz. Érkezett június 11-én.

Sajnosan jelentem, hogy a fellázadt csajkások, péterváradi határőrvidékiek és Szerém megyeiek, ámbár lecsillapításukra Hrabowsky főhadkormányzóval egyetértőleg minden kigondolható békés módot felhasználtam, még mai napig sem oszlathattak szét és a rendes engedelmességre vissza nem teríttethettek.

Mintegy tizenhat ezren összesen mind Karlovicon, mind pedig Újvidék és Józseffalva között, az úgynevezett római sánc mellett, erős hadállásba helyezvén magukat, várják nyolc ágyúval — melyeket Titelen elfoglaltak — a Horvátországból és Szerbiából érkező segítséget, hogy annak utána teljes erővel támadólag léphessenek fel.

Báró Jóvits nyugalmazott vezérőrnagynak erélyes munkálkodását kötelességem kiemelni. Ő maga személyesen kiment a lázadók táborába, kérve, fenyegetve iparkodott őket elcsábíttatásukról, vészteljes szándékukról kitanítani és a szétoszlásra rábírni. Könnyekre fakadva meghallgatták, a magyar kormány által nyujtandó kedvezményeket szívesen fogadták, mindazáltal megtérési szándékuknak jeleit még ezideig nem adták. Ezen vezérőrnagy hadállásukat rendesen szemügyre vette, úgy, hogy annak következtében mihelyest Ó-Becséről, Nagykikindáról és Bácsmegyéből a katonai erő itt közel összevonható, a megtámadási operáció, bár a vérontást, amennyire csak lehet, mellőzni óhajtjuk: sikeresen megkezdethetik.

A vérontás mellőzendő annyival inkább, mivel igen tartani lehet attól: hogy az egész határőrvidék, Horvátország és különösen Szerbia a zendülők segélyére sietend, és annak utána a borzasztó polgárháborúnak kimenetelét csak a fegyver fogja eldönteni.

Helyzetünk tehát minden tekintetben igen kritikus, mert annyi bizonyos: hogy a féktelenkedéseket tovább tűrni nem lehet, de másrészről a polgárháború következményei is igen borzasztók.

Újvidék város polgárai, kivéve néhányat, kik Karlovicon a zendülők táborában tartózkodnak, magukat csendesen és békésen viselik. Azonban itt sem lehet tagadni: hogy a szerbek vagyontalanabb része titkon egészen a zendülőkhöz szít.

Növeli a helyzet veszélyét az: hogy a magyar katonaság máig sem esküdött az alkotmányra, a rendes itt levő sereg ezt igen óhajtja. Kérem tessék ezen katonaság felesketéseért a legszigorúbb parancsot minél hamarabb kibocsátani.

Királyi biztosságom alá tartozó hatóságoknál megtettem a legcélszerűbbnek vélt intézkedéseket: hogy a zendülés mirigyének továbbharapódzása meggátoltassék; a nemzeti őrseregeknek pedig szükség esetében használhatása iránt jóelőre a lelkes gondoskodás eszközöltessék.

Itt is, — mint a belügyminiszterhez intézett tudósításomban előadtam — megjegyzem azt, hogy ha azon katonai erőt, melyet Nagy-Kikindáról ide rendeltem, helyben találtam volna, egy hatályosabb demonstrációval kezdetben ezen zendülést szétoszlatni sikerülhetett volna.

Célszerűnek vélném a Bács megyében tanyázó János főherceg dragonyos ezredet a császárhuszárokkal felváltatni.

Mindenesetre kérem tisztelt miniszterelnök urat, méltóztassék

legalább még egy osztály gyalogságot gőzösön ide szállíttatni, mert a körülmények igen aggasztók.

A határőrvidékekben királyi biztosi főbb feladatomhoz a mostani körülmények közt még hozzá nem foghattam.

A temesvári főhadi kormányhoz intéztem felhívást, eszközölje hatályos intézkedések által, hogy a tisztek a népet a magyarok ellen ne bujtogassák.

A bánsági ezredek is a magyar kormány ellen ellenszenvvel viseltetnek.

Különben a biztosságom alatti hatóságoknál a vett tudósítások szerint csend vagyon.

211.

Pétervárad, 1848 június 9.

Csernovits kir. biztos proklamációja a fölkelt szerb néphez, melyben békés megegyezésre hívja fel a délvidéki szerbeket.

Megjelent a „Szveobste Jugoszlavenszke Szerbszke Narodne Novine 1848. 54-ik számában.

Славни Народе, Мила браћо Србска!

Подизаюћи гласъ мой къ Вама, пре свега по нагону срца изяснити Вамъ имамъ, да као прави Србинъ Србской браћи моіой говоримъ; да я овамо нисамъ ни за чію любавъ, ни за чію користь и ползу дошао, него само за любовъ наймиліегъ ми рода, за користь и ползу народа Србскогъ, изяснити Вамъ имамъ, да самъ достойнство и власть кралѣвскогъ пуномоћника приміо, не за хатаръ себи или ма коме другомъ,него само за хатаръ и благо милогъ народа и отечества нашегъ; изяснити Вамъ напослѣдку имамъ, да свѣте сѣнке блажногъ Патріярха Арсенія, и свію србски юнака Чарноевића, а прадѣдова мой, отъ колевке мене облећу, и отъ прадѣдова мой, кой су съ народомъ своимъ живили и умирали, научіо самъ и я родъ мой любити, и за родъ мой живити и умрети, у сву славу мою у слави и срећи милогъ ми рода мога пратити.

По овоме, Мила Браћо Србска! дошао самъ я међу Васъ не (као што самъ на велику жалость мою неразсудльиве и злобне лажи чуо) да гонимъ и моримъ браћу мою, него самъ дошао и пре и сада, да срећу и благостанѣ народа и браће мое утврдимъ; да извисимъ честъ и славу имена и юначкогъ народа Србскогъ. А да се о свему овомъ сваки увѣри, ево нека дѣла моя говоре: у Бечейскомъ диштрикту суђени су и казнѣни, и то по правди безъ разлике вѣре и племена, само они, кои су убіяли, робили и палили; и суђени су не чрезъ мене, него чрезъ обшти на то отређени судъ, у комъ су и Срби сосудіе

били; я пакъ по срцу и чуству братолюбія и строгость правде умекшати гди є можно било, трудіо самъ се, а сада судъ тай у Бечею дѣйствовати веѣъ є престао. У Кикинди, гди су грозна и нечувена дѣла починѣна правда є Божія изискивала и узела само главу убице за главу невине браѣе и сограђана на свой; нико пакъ нити у Бечею, нити пакъ у Кикинди, збогъ ревности и говора за народъ и народность свою осуђенъ ніє; штовише, кадъ би се гнявитель србске народности нашао, тога би я самъ строжайше казніо; но ево и у Кикинди судъ є тай сада престао; сама су пакъ гола измишленія и црне лажи сва она, да се цркве и православна вѣра наша у Кикинди или ма гди буди коймъ начиномъ безчести; то Васъ поштеномъ србскомъ и светомъ кралѣвскомъ рѣчію увѣравамъ.

Что више, по искреной любави спрама србске браѣе, приміо самъ кралѣвско пуномоѣіє у оба диштрикта Бечейскомъ и Кикиндскомъ и у рукама имамъ отъ краля и правителства, да како на бечейски тако и на кикиндски диштриктъ она благодѣлнія у име краля изліємъ, коя ѣу вечиту среѣу тамошню жителю и браѣе наше утврдити моѣи.

За граничарску нашу браѣу у обште, и шайкашки баталіонъ особена и чрезвичайна кралѣвске милости, досадъ нечувена одобренія у рукама имамъ, коя по височайшемъ налогу да одма у дѣйство животъ пређу похитити хоѣу; и милости и одобренія ова одма ѣу, како се кораци споразумленя измеђъ насъ учине, обнародовати; далѣ пакъ братски, намерамъ кралѣвскимъ пуномоѣіємъ обштине Граничарски мѣста и шайкашкогъ баталіона позиватъ, да ми желѣ и захтеваня своя, што пре сообштити похите, и ова сва све по правди, као што заслуженъ юначки нашъ народъ у пуной мѣри заслужуе, изпунити желимъ.

Што се по именце Новогъ Сада тиче, о обстоятелствама увѣривши се (премъ да за Н. Садъ опредѣлено войнство, о коме се садъ толико говори, нити є као ексекуція, нити противъ народа и народности наше овамо опредѣлено било) опетъ єдну частъ истога войнства ни у варошъ пустіо нисамъ, него на друго мѣсто да се поврати юче, уредіо самъ оно мало пакъ заостављшегъ овдѣ войнства стой подъ заповѣсту петроварадинскогъ комендирендера.

Такођеръ найвеѣи каменъ претиканія да се удали, и духови грађана умире, уздаюѣи се на миролюбіе и честъ грађана, преки судъ (Standrecht) за Н. Садъ да се укине, Нѣг. Величеству молбу штафетално поднео самъ, и ова да се на обште спокойствіе изпуни, самъ се найвише радуємъ.

И тако, славни народе и мила браѣо! сваки увидити може да я и милостиво поклонѣну ми властъ кралѣвскогъ пуномоѣія, и као прави, родъ свой любеѣи Србинъ све труде и тежнѣ мое

не на зло, него на добро цѣлогъ србскогъ народа употреблявати хтео самъ и употреблявати хоћу.

Но да би све то чинити могао, нуждно є да се братски сложимо, да се паметно споразумемо, и єднодушно о благу народа радити почнемо. Ніє пакъ нуждно, драга браћо србска! да се на оружіє безъ неволѣ подижемо, да куће и послове наше оставлямо, да кралю и ножемъ претимо, кадъ у средъ мира све желѣ, све ползе и користи народа нашегъ лепше и лакше испунѣне, сва права народа нашегъ посредствомъ самогъ отца цара и краля нашегъ мирнимъ и законимъ путемъ за вѣчито утврђена видити можемо.

Нема Србина, кой є за родъ свой пређе одъ мене умрети готовъ, али ніє нуждно ниєдна капъ юначке наше крви да се безъ разлога проліє: лѣпо є умрети, али є іоштъ лепше живети за родъ свой. Зато любезна браћо! живимо и дѣлаймо за народъ нашъ одушевлѣно, алъ и разборито, сложимо се сви за благо народа и отечества нашегъ; поразумимо се найпре, и посовѣтимо се, изведимо на чистъ све желѣ и захтеваня, потребе и право народа, пакъ самъ я први, кой ћу и као прави Србинъ, и као кралѣвске власти пуномоћникъ сваки трудъ, бригу и старанѣ употребити, да се ова сва испуне.

Осимъ свега пакъ помислимо, да и царъ и краль нашъ и цѣло светъ на насъ гледи, да дѣла наше дакле треба така да буду, да Европа и сви народи признаду, како ми не само кадъ треба съ оружіємъ, него свагда іоштъ више се разлогомъ и расудльивостю за пресветлогъ нашегъ цара и краля, за нашъ народъ и народность и мило отечество дѣлати умемо. Я Васъ дакле Мила браћо Србска братски позивамъ пресвега на братско поразумлѣніє за благо цѣлогъ Народа Србскогъ.

Да живи пресвѣтли Царъ и Краль нашъ! да живи братска слога! да живи Србство!

Дано у Петроварадину (27. Мая) 9. Юнія 1848.

Петаръ Чарноєвићъ
грофъ темешкій и великій жупанъ,
пуномоћни кралѣвскій коммиссаръ.

Fordítása:

Kedves nemzetem és szeretett testvéreim!

Mindenekelőtt követvén szivem sugallatát, hozzátok szólok, mint igazi szerb, szeretett szerb testvéreimhez; nem jöttem én ide senki kedvéért, se előnyéért, hanem szeretett fajtársaim és szerb nemzetem érdekében, midőn a királyi teljhatalmú biztosi méltóságot elvállaltam; minden egyéni érdeket mellőzve, csak a szeretett nemzet és a haza javáért. Kijelentem, hogy boldogult Arzén patriarcha és a Csernovitsok valamennyi hős szerb férfiai és őseim árnylelkeitől, melyek bölcsőmtől fogva kísértenek, és a nemzettel éltek-haltak, — megtanultam én is

fajtársaimat szeretni, értök élni s halni, és dicstetteimet nemzetem dicsőségére átruházni.

Kedves szerb testvéreim! Nem azért jöttem tehát közibétek (mint hallomás szerint, sajnálatomra elég botorul és rosszakaratúlag terjesztik), hogy testvéreimet üldözzem, hanem azon okból jöttem ide előbb is, most is, hogy a nemzet és testvéreim javát és boldogságát biztosítsam; hogy a vitéz szerb nemzet nevének méltóságát súlyosbítsam. S hogy minderről mindenki meggyőződhessen, hadd beszéljenek tetteim: a becsei kerületben csak azok ítéltettek el és lőnek megbüntetve jog szerint, vallás és nemzetiségi külömbség nélkül, akik gyikoltak, raboltak és gyujtogattak.

Nem miattam ítéltettek el, hanem egy ezen okból kirendelt nyilvános bíróság utján, melyben szerb nemzetiségü bírák is helyet foglaltak. Szivem sugallatát követve, igyekeztem a törvény szigorát enyhíteni és a Becsén levő bíróság már be is szüntette működését. Kikindán, ahol hallatlan és rettenetes dolgok történtek, az isteni igazság szerint csakis azon gyilkosok fejei vétettek, akik ártatlanul polgártársaik testvérvérét ontották. *Sem Becsén, sem Kikindán egyetlen egy ember sem ítéltetett el azon okból, mivel nemzete és nemzetségének védelmére kelt;* s mi több, ha akadt volna olyan, aki a szerb nemzetiséget fojtogatni megkísérelte volna, azt én magam a legszigorúbban megbüntettem volna. Időközben a kikindai bíróság működése is megszünt. Üres, költött, aláváló hazugságoknak nyilvánítom azon híreket, melyek szerint egyházaink és vallásfelekezetünk Kikindán vagy bárhol is becsméreltettek volna; erről biztosítlak titeket becsületes szerb nevemmel, és a szent királyi szóval. Csakis szerb testvéreim iránt tanusított őszinte szeretetem folytán fogadtam el a királyi biztosságot úgy a becsei mint a kikindai kerületben, azonkívül a király és a kormány pedig felhatalmaztak arra, hogy a fent említett két kerületre a király nevében mindazon jótéteményeket kiterjesszem, melyek az ottani lakosok, illetve testvéreink javát csak öregbíthetik.

A határőrvidékiekre nézve általában, a csajkás zászlóaljra külön, rendkívüli, királyi kegyből kifolyó, eddig nem hallott engedményekkel bírok, melyeket felső rendeletre azonnal életbe óhajtok léptetni; a kegyeket és engedményeket, amint megtörténik a megegyezés, azonnal ki fogom hirdetni; továbbá, szándékom a határőrvidéki községeket és a csajkás zászlóalj lakosait bizalmas értekezletre meghívni, hogy azon óhajaikat és kívánataikat minél előbb nyilvánítsák és mindezeket igazság szerint, mint azt a mi vitéz nemzetünk teljes mértékben megérdemli, — teljesíteni óhajtom.

Ami nevezetesen Újvidéket illeti, meggyőződvén a helyzetről (bár Ujvidékre katonaság küldetett, miről annyi sok szó esik, de nem nemzetünk, sem nemzetiségünk ellen nem küldetett ki) a katonaság egy részét nem bocsátottam be a városba, hanem máshova küldöttem, s ami jelentéktelen katonaság helyt maradt, a péterváradi főhadi parancsnok alá helyeztetett.

S hogy a legnagyobb akadályt eltávolítsam és a polgárok lelkeit megnyugtassam, bízván békeszeretetükben és tisztességükben, kérelmeiket, hogy a statárium Ujvidék területén megszüntessék, staféta utján Őfelségéhez felküldtem s örvendenék, ha ez közmegelégedésre teljesíttetnék.

S így, kedves testvérek, mindenki beláthatja, hogy én, a nekem királyi kegy utján reám ruházott királyi hatalmat, mint igaz, nemzetét szerető szerb, nem rosszra, hanem az egész szerb nemzet javára fordítani óhajtottam s fogom.

Azonban, hogy ezt mind megtehessem, szükségesnek tartom, hogy összejöjjünk és okosan megértsük egymást és egy szívvel-lélekkel a nemzet boldogságán dolgozzunk. Nincsen szükség arra, szeretett testvéreink, hogy ezért felfegyverkezzünk, hogy házainkat és ügyeinket elhagyjuk, a királyt karddal megfenyegessük, amikor békességgel nemzetünk összes óhajtásait, javát és szükségleteit, összes jogainkat, császári és királyi apánk utján, törvényes uton, maradandóan megerősítve láthatjuk.

Nem akad szerb, aki nálamnál nemzetéért hamarább kész meghalni, de nincsen is szükség arra, hogy hős vérünk egyetlen cseppjét is ki ontsuk ok nélkül. Szép nemzetéért meghalni, de még szebb érte élni! Ezért szeretett testvérek, éljünk és dolgozzunk lelkesen nemzetünkért, de ésszel is nemzetünk és hazánk javára; előbb értsük meg egymást s aztán tanácskozzunk, szögezzük le a nemzet óhajait és kívánságait, szükségleteit és jogait, és én az elsők közt leszek, aki mint igaz szerb és teljhatalmú királyi biztos minden igyekezetemet arra fogom fordítani, hogy ezek mind teljesüljenek.

Gondoljátok meg azt is, hogy a császár és király, az egész világ ránk tekint; tetteink tehát olyanok legyenek, hogy Európa és valamennyi nemzete elismerje, hogy mi nemcsak szükség esetén fegyverrel, hanem mindenkor ésszel és megfontolással császárunk és királyunkért, nemzetünkért és nemzetiségünkért és szeretett hazánkért cselekedni tudunk. Titeket tehát, szeretett szerb testvéreim, tesvériesen felhívlak, mindenekelőtt az egész szerb nemzet boldogsága érdekében, testvéri tanácskozásra.

Éljen a mi felséges császárunk és királyunk! A testvéri egyetértés! A szerbség!

212.

Pétervárad, 1848 június 9.

Csernovits kir. biztos báró Piret bánsági főhadparancsnokot felhívja, hogy a bujtogató határőrvidéki tisztek és altisztek ellen járjon el.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 24/d

A miniszterium által értesíttettem, hogy a bánsági határőrvidéki ezredben leginkább a katona fő- és altisztek a népet bujto-

gatják a magyarok ellen s ingerlik arra, hogy őfelsége magyar kormányának ne engedelmeskedjenek. Felhívom a főhadparancsnokságot, hogy addig is, mig itteni dolgaim végeztével a határőrvidékre nézve királyi biztosi feladatomban egyetértőleg a tisztelt főhadparancsnoksággal eljárhatandok, tegye meg belátásához képest sietőleg a legcélszerűbb hatályos intézkedéseket, hogy az ilyetén gaz bujtogatásoknak minél előbb eleje vétessék.

213.

Bécs, 1848 június 9.

Gróf Latour osztrák hadügyminiszternek báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz intézett leiratából; vonakodik a magyar hadügyminiszternél közbenjárni.

Eredeti leirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VII. 17/c. Érk. június 17-én.

... ich kann bei der dermaligen noch schwankender Lage der Dinge in Ungarn Ihr Benehmen bei Anlässe ähnlicher Art umsomehr nur der eigenen vielgeprüften Klugheit Euer Exzellenz unterziehen, als eine unmittelbare Intervention von meiner Seite bei dem ungarischen Ministerium wahrscheinlich von geringem Erfolge seie, und dadurch nur eine Kompromittirung der *kais. österreichischen obersten Kriegsverwaltung* zur Folge haben würde.

Báró Piret főhadparancsnok gróf Latourt kérte fel, hogy a magyar kormánynál interveniáljon; mert szerinte a magyar kormány beavatkozása a határőrvidék viszonyaiba s a magyar minisztérium alá való rendelése a szerbek fölkelésére vezet.

214.

Temesvár, 1848 június 9.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok Fehértemplom tanácsához.

Másolat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 131. 1848. XIII. 74/c.

Praesid. Nr. 261.

Über den Bericht vom 8. dieses Jahres Nr 18. kann ich mit Bezug auf den Präsidial-Erlass vom 8. Juni l. J. Nr. 258, — welcher dem Magistrate durch die vorgesetzte Brigade zukommen wird, — nur bedeuten, dass *ich das National Comité in Karlowitz in keiner Weise für berechtigt halte, irgend eine Verfügung in der Grenze zu treffen; dass ich den Namen des Kaisers, in welchem dieses Comité für seine Verfügungen Gehorsam fordert, solange als missbraucht erklären muss, bis es nicht Sr. Majestät dem Kaiser gefallen haben wird, die mir als Kommandierender*

General übertragenen Befugnisse zurückzunehmen; dass ich daher Jedermann auf seinen Standpunkte für die Folgen ungesetzlicher Handlungen verantwortlich mache.

Sollte sich daher das frägliche Comité Eingriffe in die Befugnisse des Generalkommando anmassen, so sind diese entschieden zurückzuweisen.

Ich weiss, dass hierdurch unter den gegenwärtigen Verhältnissen momentan der Fall herbeigeführt werden kann, dass um nicht die öffentliche Ordnung zu stören, der Gewalt ein Opfer gebracht werden muss, allein ich hoffe durch die Befehle, die ich mir unter einem von dem k. k. Kriegsministerium in Wien erbittet, in die Lage gesetzt zu werden, zur Herstellung *der willkürlich angetasteten Herrschaft* des Gesetzes mit wirksamen Mitteln zu schreiten.

215.

Zágráb, 1848 június 9.

Rajacsits érsek a szerbországi kormányhoz segítségért fordul.

Közölve a Szerb Matica 1866. évkönyvének 111. kötetének 140—142. lapjain.

Високо правителство, Господо высокопочитаема!

Или садъ или никадъ мораю се сви сродны югославенски Народи сложити, и све своє Светинѣ спасти, мора се особыто Сербскій Родъ отъ мађарскога ярма избавити. Што є Сербскій Народъ 1. и 3. Мая учиніо, неможе вамъ быти непознато; єръ сте и Вы посредственно онде были, и Вашъ гласъ съ гласомъ овостранне Браће ваше соєдинили. Браћа Хорвати и Славонцы примише насъ у своя обятія сердечно, искренно и могу рећи съ величайшимъ одушевленіемъ. Заклученія наша отъ 1. и. 3. Мая признали су за своя, и завѣшчали неразрушимый Союзъ съ нами, и за подкрѣпити кодъ двора наша захтеваня заключили су нашемъ у то име изаслономъ отбору придружити знатный свой отборъ подъ предводителствомъ самога Господина Бана. Кромѣ тога готовы су дати намъ, и већъ шалю дѣйствителну помоћъ.

При овомъ Браће Хорвата одушевленію могу ли єдноутробна Браћа наша Срби безчувственни остати? — Мыслимъ да то нећe и неможе быти. Да Вы насъ храбрили, и одобравали нѣсте, еда бы се мы тако далеко и упустили были? Духъ ваше слободе обвладао є и нами, и мы желимо Вами уподобити се. Да се наша цѣлъ безъ велики изванредны жертвы постићи неможе, ясно є. — Мы други жертвы принести неможемо кромѣ сами прсію и мишица наши. Мы неимамо оружія, мы неимамо праха и олова, мы неимамо новца, не имамо оны средства,

безъ койхъ се, ако до потребе дође, ратъ водити не може. Ово послѣднѣ средство оскудѣва и нами, и Браћи Хорватомъ, еръ су сви тога извори досадъ были у рукама нашихъ Очува. Мы неимамо засадъ на што узаймити, но Браћа наша Хорвати имаю довольну сигурность, на кою у свакомъ случаю знатна количность новца може имъ се дати.

Оны у овымъ обстоятелствами не знаду се никудъ обратити него къ высокомъ Сербскомъ правителству, нити имаю игди веће надежде него у вами високопочитаема Господо! Оны долазе и у свомъ и у нашемъ интересу, и не мысле друго, него што е за насъ свію спасеніе. За болѣ и веће увѣренѣ умолили су и мене за ово препоручително писмо, и шалю Вами добро познатога родолюба Г. Хрістофора Станковића члена ньіовога фінанціалнога отбора са другимъ членами, коему совершенно повѣреніе поклонити любовъ имайте.

Предаваюћи и Васъ савъ благочестивый Народъ покрову Свевышнѣга и препоручуюћи Вамъ важно ово дѣло, остаемъ съ истинымъ высокопочитаніемъ и сердечнымъ цѣлованіемъ

Высокому Правителству преоданѣйшій Богомоляцъ

Іосифъ с. р. Патріярхъ.

Magyar fordítása:

Most vagy soha, kell valamennyi rokon délszláv népnek egyesülve megmenteni mindazt, ami szent előttük, valamint a szerb népet a magyarok járma alól felszabadítani. Nem ismeretlen előttetek, hogy mit határozott a szerb nép (1848) május 13. és 15-én, hiszen közvetve ti is (a szerb kormány) ott voltatok és szavatokat a Duna innenső részeni lakó testvéreitekével egyesítettétek. Horvát és szlavón testvéreink őszinte szívből, s mondhatom, nagy lelkesedéssel fogadtak minket karjaikba. Az 1848 május 13. és 15-iki határozatainkat magukévá tették és velünk felbonthatlan szövetséget kötöttek; óhajaink támogatására az udvarhoz menesztett küldöttségünkhöz fog az ő nagy küldöttségük is csatlakozni a bán vezetése alatt. Ehhez képest készek nekünk segítséget nyujtani s tényleg adnak is már.

A horvátoknak ilyen lelkesedése mellett egyvérű szerb testvéreink maradhatnak-e velünk szemben érzéketlenek? — úgy vélem, hogy nem. Ha ti nem bátorítottatok és tetteinket nem helyeseltétek volna, valjon belebocsátkoztunk volna-e ennyire? A ti szabadságtok felettünk is uralkodik s mi hozzátok hasonlók óhajtunk lenni. Világos, hogy céljaink nagy áldozatok nélkül nem érhetők el. Mi más áldozatot nem hozhatunk, mint testi erőnket; nincsenek fegyvereink, se puskaporunk, se golyóink, se pénzünk, egyszóval nem rendelkezünk azon eszközökkel, melyek a háború vezetésére szükségesek. Ezen utóbbi eszköznek, a pénznek, mi is, horvát testvéreink is hijával vagyunk, mert a jövedelmi források eddigelé őrzőink kezében voltak. Semmink sincsen, amire jelenleg pénzt vehetnénk fel, de horvát testvéreink

elég biztosítékot nyujthatnak mindenkor akár jelentékeny mennyiségű pénzbeli kölcsönre.

Ilyen viszonyok között ők máshova nem fordulhatnak, mint a magas szerbországi kormányhoz, és csak ti belétek helyezik, méltóságos uraim, reményeiket! A saját és a mi érdekeinkben fordulnak hozzátok és egyesegyedül mindnyájunk megmentésére gondolnak. Nagyobb nyomaték okából engem is felkértek ezen ajánlólevél megírására és küldik hozzátok a jól ismert hazafit, Sztankovits Kristófot, pénzügyi bizottságuk tagját, egyéb tagokkal, akik iránt teljes bizalommal sziveskedjetek lenni.

Titeket és az egész becses nemzetet a mindenható oltalmába, és ezen fontos ügyet ajánlva, maradok igaz nagyrabecsüléssel és szivélyes üdvözlettel, a magas kormánynak legodaadóbb istenfélő hive, Rajacsits patriarcha.

216.

Kragujevac, 1848 június 10.

Garasanin Illés szerb belügyi főnöknek Knityánin Petrovits szerb államtanácsoshoz intézett leveléből; a szerb fejedelem nem járul hozzá Knityánin terveihez.

Eredeti levél. Belgrád, Narodna biblioteka. Rukopisi. 1848. Nr. 640.

... Са светлим кнъазом расуждавали смо о том доста, оћемо ли вас одпустити и при свему томе што се помоћ под неким предводитељима онамо шиљати мора и што у таквим нужду имамо, па и што би ви најполезније то место изпунили, опет нисмо за добро судили вас одпустити. Осим тога што нам можете овде сваки час потребни бити, не можете се ви ни због политике одпустити. Турци већ поћињу озбилно наше кораке у ствари оностранu Срба сматрати. Ово није од мале важности, јер могу се они с Мађарима у случају нужде споразумети, које ако ми предосторожни будемо бити неће, а таково што треба, да предупредимо за ползу и нашу и оностранu Срба! Ми и ако смо дужни сваким начином подпомагати Србе на оној страни, за то опет не морамо ништа јавно предузимати. Да отидете ви онамо, сматрало би се по готову јавно. Ви сте совјетник земаљски, дакле врло важан член правителства; осим тога познати сте као човек совршено књажевски, па сад кажите ви сами, можели се то другачије разумевати него, да сте нарочито упућени одавде? а јели совјетно чинити предпријатија без сваки и најмање предострожности? Ово су дакле у кратко узроци због који вас Књаз не може одпустити, и ја се са овим совршено соглашавам, па ви сад љутили се на нас, или не. Ја вас само братски молим да се овом књажевском

рјешенију са свим повинујете, ако му добро желите и мислите, да вам без таковом није слободно отићи.

У осталом свему помажимо ондашње Србе, колико више можемо, и како сте ту на месту а ви предлажите све што за најбоље налазите. Будели пак потреба и време да се јавно на мађаре пође, онда ће вам се жеља испунити, па ћете у име Бога и за Будима онамо к Бечу проћи и груање у штиту увести.

Fordítása:

A fejedelemmel eléggé meghánytuk a dolgot, valjon elbocsássuk-e Önt vagy nem; mindenekelőtt az oda (Magyarországba) küldendő segélycsapatoknak parancsnokokat kell adni, s erre Önt tartanánk a legalkalmasabbnak. Eltekintve attól, hogy minden pillanatban itthon szükségünk lehet Önre, nem bocsáthatjuk el Önt politikai okokból sem. A törökök már komolyan kezdik a dunántúli szerbek érdekében tett lépéseinket figyelni; nem csekély fontossággal bír ez, mert ők szükség esetén a magyarokkal szövetkezhetnének, ami nem fog bekövetkezni, ha mi óvatosak leszünk; ezt tehát el kell kerülnünk dunántúli szerbjeink érdekében is! Bár kötelességünk minden módon a dunántúli szerbeket támogatni, de azért nem szabad azt nyilvánosan tennünk; már pedig, ha Ön átmegy, segítségünk nyilvánosságra jutna. Ön államtanácsos, s mint ilyen, a kormánynak igen fontos tagja; tudják, hogy föltétlen hive a fejedelemnek; ezt Ön sem értelmezheti másképen, mint hogy innét küldték ki. S vajjon tanácsos-e minden elővigyázat nélkül vállalkozásokba bocsátkozni? Röviden szólva: ezek az okok, melyek miatt a fejedelem Önt el nem bocsáthatja s én határozottan egyetértek vele, akár neheztel reánk, akár nem. Barátilag kérem, vesse alá magát a fejedelem határozatának, ha jót akar néki s véli, hogy engedélye nélkül nem szabad távoznia.

Egyébiránt támogassuk a dunántúli szerbeket tehetségünkhöz képest, s minthogy Ön helyén van, tegyen olyan javaslatokat, melyeket Ön legjobbaknak tart. Ha esetleg megjönne az ideje annak, hogy a magyarok ellen nyiltan föllépjünk, akkor az Ön kívánsága is teljesíthető lesz és isten nevében ágyúdörgés közt akár Budáig, Bécsig nyomulhat.

217.

Karlóca, 1848 június 10.

A karlócai szerb főodbor felhívása a határőrvidéki századokhoz, hogy csatlakozzanak a szerb felkeléshez.

Másolat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 31/b. Nr. 281.

... Компанiа ће се уверити да є воєна граница новонаименнованомъ мађарскомъ Министерству издана и подложена, да є Царъ и Краль нашъ Фердинанд бѣсниломъ Мађара изъ

Беча у Тиролску премештенъ, и свѣтли Престолъ нѣговъ у опасности, а подъ овымъ иначе обезбеђена Србска Народность Мађарскоме угнѣтеню тако изложена, да є Србски Народъ, не имаюћи друге никакове одбране одъ стране овако у опасность доведеногъ Царскогъ Престола у обштемъ усколебаню свію народа у Імперій Аустрійской за найсвѣтію дужность свою почитовати принуђенъ, да мало и велико, старо и младо средствомъ подписаногъ подпомоћногъ Главногъ Одбора свогъ на оружіе позове, како бы Мађарима непріятелыма Цара и престола и србскогъ Народа, снажань одпоръ дао; нашегъ Цара и Краля Фердинанда изъ Тиролске на престолъ нѣговъ у Бечъ довео, юначкимъ србскимъ мишицима подупро, и утврдіо, а . . . Патріаршію нашу одъ издайника нѣгови спасти могао, и Войводовину народа србскогъ и нѣгову народность обновіо и укрѣпіо.

Господо официри, браћо граничари, Срби войньицы! Вы кой сте се подъ заставомъ нашегъ Цара и Краля Фердинанда заклели, да ће те нѣга и нѣговъ престолъ до капи крви бранити, садъ имате прилику, да вѣрность вашу предъ Царемъ и престоломъ, предъ Армадомъ и цѣломъ свѣтомъ засвѣдочити.

Зато васъ у име народа Србскогъ подписани главни одборъ овай позива, да одма овамо пойтайте, да престолъ Цара и Краля Фердинанла и Србску Народность браните.

Главни одборъ тврдо се нада да ће славна компанія ово повѣренѣ, кое іой онъ у име Србскогъ Народа чини, у пуной мѣри оправдати и да неће у средини нѣной быти издайца нашегъ Цара и Краля Фердинанда и Србскогъ Народа. Но ако бы се по несрећи и такови нашло, нека сваки, быо онъ кому драго сва зла слѣдства самъ себи препише, еръ га главни овай Одборъ одъ ярости Народа Србскогъ не може сачувати.

Немойте се дакле, Браћо и Господо! Народу противити, онъ не иде на ничію пропасть него на срећу и славу свою и свога Цара.

Изъ засѣданія главногъ Србскогъ Народногъ Одбора 29. Мая 1848. год. у Карловци држаногъ. Н. 281.

Народни Секретаръ
Іованъ Станковићъ.

За предсѣдателя членъ одбора
Георгій Варсанъ.

Fordítása:

. . . A (határőrvidéki) század meg fog győződni róla, hogy a határőrvidék az újonnan kinevezett magyar minisztériumnak ki lőn szolgáltatva és alárendelve, s hogy Ferdinánd császár-királyunk a magyarok dühe elől Bécsből Tirolba ment és szent trónja veszélyben forog; a különben biztosított szerb nemzetiség a magyarok elnyomásának annyira lőn kitéve, hogy a szerb nemzet, nem lévén a veszélybe sodort császári trón részéről semmiképen sem megvédve, az osztrák impériumban élő nemzetek forrongása közepette, legszentebb köteles-

ségének tartotta, az alulírott teljhatalmú nemzeti főbizottság utján, a nemzet összes fiait fegyverre felhívni, hogy a császár és trón, és a szerb nemzet ellenségeinek sikeresen ellentállhasson; Ferdinánd császárunkat és királyunkat Tirolból Bécsbe trónjára visszahozhassuk, hős szerb karjainkkal őt támogatva . . . és patriarchatusunkat árulóitól megmenthessük, a szerb nemzet vajdaságát pedig megújíthassuk és nemzetiségünket biztosíthassuk.

Tiszt urak, határőrvidéki testvérek, szerb katonák! Ti, akik Ferdinánd császárunk és királyunk zászlójára felesküdtetek, hogy meg fogjátok őt és trónját az utolsó csepp vérig védeni, most van alkalmatok hűségteket a császár és trónja, a hadsereg és az egész világ előtt megmutatni.

Ezért az alulírott bizottság a szerb nemzet nevében felhív titeket, hogy azonnal ide siessetek Ferdinánd császár és király trónjának, valamint a szerb nemzetiség védelmére.

A főbizottság erősen hiszi, hogy a tisztelt század, hitében, mellyel iránta a szerb nemzet nevében viseltetik, teljes mérvben meg fogja erősíteni és nem akad körében Ferdinánd császár-királynak és a szerb nemzetnek árulója. S ha, szerencsétlenségre ilyen találtatnék, az tulajdonítsa magának a büntető következményeket, mert a főbizottság a szerb nemzet haragjától meg nem óvhatja.

Testvérek! Ne ellenkezzetek tehát a nemzet akaratával, mely senki romlását nem óhajtja, hanem csakis császárjának és saját boldogságát keresi.

A felhívást a szerb nemzeti főbizottság nevében aláírták: Varszan György, mint helyettes elnök és Sztankovits János nemzeti titkár.

218.

Bécs, 1848 június 10.

Az osztrák minisztertanács határozata Pulszky Ferenc államtitkár átiratára, melyben ez bejelenti, hogy a határőrvidéken véres események előtt állanak.

Wien, St. A.; M. R. Protocoll. 1848. Nr. ad. 976., VIII.

Der Kriegsminister Graf Latour theilte ein Schreiben des Staatssekretärs Pulszky und einen Bericht des Generalkommando zu Peterwardein mit, woraus erhellt, dass die Spannung zwischen der magyarischen Parthei einerseits, dann der Illyrien und Serben anderseits, den höchsten Punkt erreicht hat, und *die Eröffnung des Bürgerkrieges,* an welchem zahlreiche Freischaaren aus Serbien sich sofort thätigst betheiligen werden, *nicht mehr fern sei,* zumal die Militärautoritäten in der Gränze die in Massa aufstehende Bevölkerung nicht mehr zurückzuhalten im Stande sind. Es wurde einstimmig die Nothwendigkeit anerkannt, blutigen Konflikten

zwischen den Militärgränztruppen, über welche das ungarische Ministerium disponirt, zu begegnen; obgleich der Kriegsminister sich nicht verhehlen kann, dass seit der Bildung des verantwortlichen ungarischen Ministeriums, der Einfluss *der Zentralkriegsbehörde* [sic!] in Ungarn überhaupt gelähmt sei, und er auch in der Gränze zu schwinden beginne, so dass die Intervention des Grafen Latour wenig helfen dürfte.

219.

Pétervárad, 1848 június 10.

Báró Hrabowsky főhadparancsnok fölterjesztése Ferdinánd királyhoz, melyben a fegyveres kitörést bejelenti.

Eredeti fölterjesztés. Budapest, O. L.; K. M. 1848. 556/e. sz.
Másolat. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 2630.

Präsid. Nr. 585.

Euer Majestät! Mein allergnädigster Herr!

Im Nachhange meines ehrfurchtsvollem Berichtes von 8. d. Nr. 577[1] beeile ich mich durch Überbringer dieses, Herrn Oberlieutenant-Auditor Raich des Csaikisten-Bataillons Euer Majestät ehrerbietigst zu berichten, dass sich die ganze hiesige Gegend in *vollkommenen Aufstand* befindet, wozu bei 30 Tausend Serbianer bereit sind, ihren hierländigen Brüdern zu Hilfe zu kommen, falls solche von mir durch Waffengewalt bedroht werden sollten. Es ist daher die ganze Gegend in Angst und Schrecken versetzt. Vor Neusatz in der sogenannten Römerschanze stehen bereits bei 4000 Bewaffnete, meistens Gränzer des Csaikisten-Bataillons und Peterwardeiner Regiments mit mehreren Hundert armirten Bauern aus Syrmien, alle mit *der kaiserlichen Fahne.*

Eine gleiche, wenn nicht noch grössere Anzahl bewaffneter Menschen aus dem hierländigen, so wie aus den banatischen Grenz-Regimentern gleichfalls mit kaiserlichen Fahnen ist in und um Karlovitz versammelt.

Alles ist vor Euer Majestät enthusiasmirt, — überall ertönen Lebe-hochs für unserem gnädigsten geliebtesten Kaiser und Herrn; da hingegen nimmt aber *der Hass gegen das ungarische Ministerium* von Tag zu Tag zu.

Ich hätte wohl Truppen, um diese Lagers anzugreifen, es verlauteten jedoch eben seitens dieser Truppen Äusserungen, dass sie sich gewiss weigern würden, ihre Waffenbrüder *die braven Gränzer* anzugreifen.

[1] Lásd a 208. sz. iratot a 358. lapon.

Im Lager vor Neusatz befinden sich 8 Kanonen, welche dem Csaikisten-Bataillon durch dessen Populare abgenommen worden sind.

Die wüthende Volksmassa hatte dem Oberst Beller, so wie dem Oberstlieutenant Mollinary des Csaikisten-Bataillons mit dem Tode gedroht, falls sich diese der Abführung der Geschütze widersetzen.

Gestern kam wieder eine Deputation des Central-Comites aus Karlovitz nach Titel, um die noch alldort verbliebenen Kanonen abzuverlangen.

Ich habe alle, mir zu Gebote stehenden *Mitteln der Pacificirung* versucht, meine Schritte waren aber vergebens, da man durchaus unter unmittelbaren Befehlen Eure Majestät, so wie des k. k. Ministeriums stehen, nichts aber vom ungarischen Ministerium wissen will.

Ich befinde mich zwar hier in vollkommenen Verteidigungs Zustand, womit ich jedes gegen die Festung gewagte Unternehmen abweisen kann; aber ich wünschte das Gränzvolk zu beruhigen, weil sich dermalen nach Abzug der Männer in der Gränze nur Greise, Weiber und Kinder befinden, die Feldarbeiten zurückbleiben, jeder militärische Verband Disciplin und Subordination aufgehoben ist, mithin der Zustand der Gränzbevölkerung *ein schrecklicher* ist.

Ich bitte daher Eure Majestät um bestimmte allerhöchste Befehle, womit ich das brave Gränzvolk *zu besänftigen im Stande* wäre.

Übrigens mache ich einstweilen zur Beruhigung der im höchsten Grade aufgeregten Gemüther den hierländigen Gränz-Regimentern und dem Csaikisten-Bataillon bekannt, dass ich ihre Wünsche unter Einem Euer Majestät vortrage, indem ich zugleich an alle die Ermahnung nach den hier beiliegenden Proklamationen erlasse, sich der gesetzlichen Ordnung zu fügen, und ihnen zugleich empfehle, die weiteren allerhöchste Befehle mit Geduld abzuwarten.

Ich sehe mich dahin verpflichtet, die unterthänigste Bemerkung beizufügen, wienach ich glaube, dass die gegenwärtig ebenfalls aufgeregte Provinzial-Bevölkerung in Slavonien und Syrmien, dann in südlichen Ungarn, sich viel leichter dem ungarischen Ministerium unterwerfen würde, wenn die Gränzen durch ihre Unterstellung unter das k. k. Kriegsministerium in Wien wieder beruhigt wären. Diese Provinzial-Bevölkerung ist ja schon seit so langer Zeit unter den ungarischen Behörden gestanden, sie ist an den Nexus mit Ungarn schon gewohnt, und wird sich wohl bei einem zweckmässigen Vorgange des ungarischen Ministeriums wieder gewinnen lassen. Der Gränzer hiegegen ist an diesem Nexus nicht gewohnt, sieht darin nur eine Machinazion eines ihm feind-

lichen Volkes, wird in dieser Ansicht noch durch seine unmittelbaren Nachbarn und Stammesbrüder, die Serbier, bestärkt, von deren allerdings zu besorgen ist, dass sie, im Falle eines allgemeinen Aufstandes der Gränzer gegen die Ungarn, *den Gränzern zu Hilfe eilen*, und durch ihren kräftigen Beitritt nicht nur ein grenzenloses Unglück über diese Gegenden bringen, sondern bei den dermaligen aufgeregten Zeiten und bei den Sympathien, die sie leicht bei andern slavischen Völkern der Monarchie finden dürfte, selbst das Schiksal Ungarns in Frage stellen könnten.

Ezen jelentés folytán, a magyar kormány óhajára adta ki Ferdinánd király az 1848 június 16-iki proklamációt a csajkásokhoz és határőrvidéki ezredekhez. (K. M. 1848. 556/e.)

220.

Pétervárad, 1848 június 10.

Csernovits Péter kir. biztos intézvénye báró Hrabowsky péterváradi főhadparancsnokhoz, melyben tett intézkedéseit közli.

Eredeti rendelet. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 39.
Beiktatva: Präs. 933. sz. a. Érk. június 13-án.

1848. Temesi Gróf főispán királyi biztostól.
192/27.

Péterváradi tisztelt főhadi kormánynak.

A vészteljes zendülési körülmények úgy kívánják, hogy Újvidék városát rövid időre elhagyjam. Eltávozásomról tehát a tisztelt főhadi kormányt arról értesítem: hogy *miután ezen zendülésnek kimenetelét a kibékités többé nehezen, hanem bizonyosan fegyver fogja elhatározni:* annak következtében megtettem a rendeléseket.

1. Hogy Bácsmegye részéről egy bizottmány alispáni elnöklet alatt neveztessék ki; az érkezendő katonai erő elszállásolása és elláttatása iránt gondoskodandó.

2. A nemzeti őrseregeket Bács megyében sőt a szomszéd megyékben is készen tartatni rendeltem, hogy kibocsátandó parancs következtében a védelemre vagy megtámadásra használtassanak.

3. Újvidék városában a közcsend és rend fentartására nézve a rendszabályokat kibocsátottam.

4. Valamint a bácsmegyei bizottmánynak, úgy különösen Újvidék város tanácsának meghagytam: hogy a tisztelt főhadikormánynak a katonaságot és ezen zendülés lecsillapítását érdeklő minden rendeleteit, sőt az újvidéki városi tanács a közcsend és rend fentartására nézve teendő intézkedéseit is . . . pontosan teljesítse . . .

221.

Temesvár, 1848 június 10.

Báró Piret bánsági főhadparancsnoknak gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez intézett jelentéséből.

Eredeti felterjesztés. Wien, Kr. M. 1848. 2480. sz. a. Érk. június 14-én. Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 15. Praes. Nr. 264. Exp. június 10-én.

Euer Excellenz werden geneigt sein, die nachstehenden Schwierigkeiten zu überblicken, die nach Umständen meine hierortige Stellung compromittiren, ja selbst unhaltbar machen müssen, wenn nicht thunlichst bald in einem oder dem anderen Sinne *durch ein a. h. Manifest S. Majestät des Kaisers das Grenzvolk beruhigt,* und so dem, durch die Mitwirkung des g. n. u. Clerus übermächtigen *Einflusses des Carlovitzer Comités, dessen Programm als sehr verschieden von der croatischen Bewegung, ich trotz aller Loyalitäts-Versicherungen, für ein höchst staatsgefährliches anzusehen, nicht umhin kann, entrissen wird.*

Az illír-bánsági ezred összes községei ekkor már tiltakozó kérvényeiket, a Magyarországba való bekebelezés ellen, beterjesztették. (S. B. G. K. 1848. VI. 15/a—1.)

222.

Budapest, 1848 június 10.

Szemere belügyminiszter rendelete a déli megyék főispánjaihoz, a teendő ellenintézkedésekről.

Szemere belügyminiszter eredeti fogalmazványa. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 3414. eln. szám. Exp. június 10.

Bács, Temes, Arad, Torontál, Somogy, Zala, Tolna, Baranya, Veszprém, Vas, Csongrád, Csanád, Krassó megyék főispánjainak.

Tudva van főispán úr előtt, hogy Őfelsége a Bán által kihirdetett június 5-iki tartományi gyűlést törvénytelennek nyilvánítván, tartásától a Bánt eltiltotta. S úgy hallom, hogy a gyűlés megtartatott, hogy a Bán Őfelsége egyenes parancsára Innsbruckban meg nem jelent.

Eddig Őfelsége akarata ellen cselekedett, most egyenes parancsait nem teljesíti.

Világos ezekből, hogy minden bizonyítgatásai az uralkodóház iránti hívségnek ámítás és csalás a horvátok részéről, világos, hogy készen kell lennünk, mintha a háború meg volna üzenve, mert minden napnak sikere vakmerőbbé teszi a szláv-illyr mozgalmat.

Aggasztó hírek jönnek a Duna mellékéről. Újvidék körül lázongó emberek ezrei tolonganak, a csajkások egy része tisztjeinek nem endedelmeskedvén, föltámadt és ágyúkkal ment Újvidék felé, minthogy a kormány oda katonaságot küldött. Ha ez így megy, a polgárháborút, mit a kormány elkerülni kívánt, alig lehetend elkerülni.

Ezért főispán úr minden erejét és hatalmát szedje össze, és a *magyar* és *német* népet fegyverezze fel. Buzdítsa bátorságra és együttartásra. Ne húzzanak széjjel, hanem szövetkezzenek. Az egyesült erőben van a hatalom. Erre kell figyelmeztetni a népet. Senkinél ne függjön a fegyver szögön; adják férfiak kezébe, ingyen ha hazafi, de pénzért is átveendő. A lelkesb polgárok álljanak élére a sereggyűjtésnek. Az egyenesre vert kasza hatalmas fegyver. Célja nem más, mint készen lenni, a község, s mindenesetre a megye határain belül. A haza majd mindenkinek kijegyzi helyét a nemzetgyűlés végzése szerint.

Erőt kell gyűjteni, erőt kell mutatni, hogy ha mi nem támadunk is meg senkit, megtámadni se merjenek.

Különben a lázongó zaj még vakmerő lesz beütni a határszéleken. Az orosz folyvást gyűjti seregeit északon és délen. Tarthatni általános gyuladástól Európa délkeleti részein.

Különösen megjegyzem: ahol oláh van, azt meg kell nyerni minden áron. Nem szabad megengedni, hogy a nép a magyaron kívül mással szövetkezzék.

A magyart és németet föl kell fegyverezni, amivel lehet, azzal; gyakorolni kell, tiszteket, vagy népszerű szónokokat kell adni, kik ébresszék, buzdítsák.

Ahol rácok, sőt tótok között elszórvák a magyarok és németek; ez utóbbiak egymás között állandó kapcsot találjanak. A mentség az összetartásban van. Egymás veszedelméről jelek által értesíttessenek, de akképen, hogy azok az ellenfélnek is jelül ne szolgálhasson.

Szóval: a haza valóban veszélyben van. Tartson főispán úr értekezéseket és azok szerint intézkedjék haladéktalanul. Készülődéseinket lássa mindenki, aggodalmainkat ne. Ne várjon e részben sűrű és bő utasítást a kormánytól; ki most a maga körében erőt, védelmi erőt állít ki, — azt megmentőjének tekinti a haza.

223.

Karlóca, 1849 június 10.

A karlócai szerb főbizottság a királynál bevádolja báró Hrabowsky főhadparancsnokot, mivel nem ismerte el a délmagyarországi szerbeket önálló nemzetnek.

Eredetije: Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 57/b.

Euere Majestät
allerdurchlauchtigster Kaiser und König
Unser allergnädigster Herr!

Während die Eurer K. K. Apostolischen Majestät stets treue, im Wahlgesetze der neuaufgedrungenen ungarischen Regierung in ihren nationalen Rechten bedrohte, dadurch der allgemeinen Charte Österreichs entzogene serbische Nation sich gekränkt, aber berechtigt fühlte, in der am 1/13 und 3/15 Mai l. J. zu Karlovitz gefeierten National-Versammlung den Gebrauch ihrer eigenen, von weiland Seiner Maiestät, glorreichen Andenkens Leopold I. ihr verliehenen, und von mehreren kaiserlichen Nachfolgern, seeligen Andenkens Römischen Kaisern und Ungarischen Königen bestättigten Rechte zu machen, sich ihren Erzbischof und Metropoliten, Joseph Rajacsits zum Patriarchen, und Oguliner Regimentskommandanten, Euerer Maiestät Obersten Stephan Supplicatz de Vitez zu ihren Vojvoden zu erwählen, für diesen das den Türken entrissenen, in dem kaiserlichen Einladungsschreiben ddto 6. April 1690 der serbischen Nation versprochene, verliehene, erlaubte freie Eigenthumsrecht, des auf Syrmien, Banat, Bacska und das Baranyaer Komitat mit Innbegriff der Militärgrenze erstreckte Territoriums auszuersehen,[1] für die Association mit den dreieinigen, mit der serbischen Nation homogen nationelles Prinzip habenden Königreichen Dalmatien, Croatien und Slavonien, unter der heiligen Krone Ungarns und dem allerhöchsten Oberhaupt Euerer Majestät und allerhöchst dero legitimen Nachfolgern auszusprechen, und eine zahlreiche Deputation, welche unter Aufführung unseres Patriarchen Joseph Rajacsics, diese Petitionen Euerer Majestät unterthänigst vorlegen wird, zum allerhöchsten Throne Euerer k. k. Majestät bereits auf den Weg zu machen: rüstet sich das ungarische Ministerium zu einer Reaction dieses in der National-Versammlung zu Karlovitz feierlichst ausgesprochenen serbischen Actes, nicht nur durch Worte, sondern auch in der That. Die Errichtung und die allseitige Werbung für die Mobile-Garde in Ungarn, die Nichtanerkennung der vorberührten National-Versammlung und

[1] I. Lipót császár-király 1690. évi április 6-iki diplomájában erről nincsen szó.

ihres Aktes zu Karlovitz, durch die Berufung und Verlegung eines zweiten National-Kongresses auf den 15. Juni l. J. in Temesvar und zur Erzweckung dessen das gegen Serben in Banat und Bacska verhängte und angewandte, sogar auf das Csaikisten-Bataillon und Syrmien erweiterte und öffentlich publizirte Standrecht, und mit ihm gegen eine schuldlose ganze Nation verhängte peinliche Terrorisierens, sind Ursachen, warum sich die serbische Nation wie ein Mann erhoben, gegenüber des ungarischen Ministeriums, und ihrer nun immer verschärften Massregel in einer defensiven zum allerhöchsten Throne Euere Majestät, allerhöchstdessen Schutze, und zur Sicherstellung ihrer Nationalität unter allerhöchst demselben, aber in einer, wie immer auch jetzt treuunterthänigster Stellung bereit steht, Gut und Blut zu opfern.

Diese waren die Äusserungen, welche eine zahlreiche aus Geistlichen, Grenz-, Staabs- und Oberoffizieren, Beamten, Bürgern und treue Grenzern Euer Majestät vom serbischen nationalen, durch die serbische Nation eingesetzten und bevollmächtigten Central-Comité zusammengesetzte Deputation der serbischen Nation Eurer Majestät Commandirenden Generalen Baron Hrabowsky, heute in Peterwardein aufrichtig erklärt, aber ein überraschendes, unerwartetes Ultimatum aus dem Munde desselben Euerer Majestät geheimen Rathes Br. Hrabowsky im feierlichsten, authentischen Ausdrücke, vernehmen musste, dass die serbische Nation auf der Charte Österreichs nicht existiert, er den Name Serbe nicht kennt, keine serbische Nationalität in Österreich erkennt.

Diese feierliche Verachtung, diese Beschimpfung einer Nation, welche durch mehr als ein Jahrhundert in den Feldzügen gegen die Türken, Italien, Frankreich, Deutschland, Russland gekämpft, deren serbische Brüder und Söhne mehr als 50.000 Mann auch gegenwärtig in Italien ihr Blut vergiessen, andere 50.000 die Schutzwehr Euerer Majestät allerhöchsten Staates gegen fremde Einfälle bilden, und noch andere 50.000 Serben unter Waffen und dem Einflusse des nationalen serbischen Central-Comités bereit stehen, um Euer Majestät allerhöchsten Thron in Wien herzustellen, und unter allerhöchst demselben unsere Nationalität zu sichern, war das Signal zur allgemeinen Empörung, zum Landsturm, und Kreuzzüge der serbischen Eurer Majestät treu unterthänigen Nation.

Die serbische Nation glaubt nicht diese aus dem Munde Euerer Majestät commandirenden Generalen Feldmarschall-Lieutenant Baron Hrabowsky, einer zahlreichen serbischen Deputation, feierlichst erklärte Nichtanerkennung ihrer Nationalität, ihres Namens, ihrer Existenz, als im Namen oder Auftrage Euerer k. k. Ap. Majestät ausgesprochen, die Jahrhundert bewiesene Serben- und Grenzer Treue, durch eine derartige öffentliche Beschimpfung und Verachtung belohnt zu haben, darum die grösste Erbitterung der

ganzen Nation gegen vorbesagten General Feldmarschall-Lieutenant, welche keine Grenzen kennt.

Da die serbische Nation Euerer Majestät immer mit vollem Vertrauen und aufrichtig gedient hat, und auch jetzt aufrichtig zu dienen unter den segensreichen Fahne Er. Majestät und allerhöchst Ihren Waffen bereit steht, so fühlt sich dieselbe das bestehende ungarische Ministerium anzuerkennen unvermögende serbische Nation, als treuer Unterthan Er. Majestät verpflichtet, durch die hier versammelte Nation unterthänigst zu bitten, Er. Majestät Generalen Feld.-Lieutenant Br. Hrabowsky, da seine Worte nicht den Stempel Er. Majestät, allerhöchstwelche sämmtlichen Völkern und Nationen Österreichs ihre Nationalität zu verbürgen geruhete, Anerkennung und Billigung tragen dürften, baldmöglichst aus dem Bereiche der Serben zu entfernen, und als vollkommenes Einvernehmen zwischen Euerer Majestät und der serbischen Nation, drei Vermittler, unseren Patriarchen Joseph Rajacsics, Banus Jellacsics und unseren Vojvoden Obersten Supplikatz, so bald als möglich allerhuldreichst ermächtigen und hieher senden geruhen zu wollen um ein Blutvergiessen, einen Bürgerkrieg und dessen unabsehbare Folgen zu vermeiden.

Die wir uns alle sammt und sonders der Allerhöchsten Huld und Gnade Euere Majestät in vollkommensten Anerkennung und Ausübung aller Unterthanspflichten empfehlen und mit dem Ausdrucke echter Hingebung und tiefster Ehrfurcht verharren

Euerer Majestät
Unserens allergnädigsten Kaisers und Königs unterthänigste
Zu Carlovitz am $\frac{\text{28 Mai}}{\text{10 Juni}}$, 1848 versammelte serbische Nation.
Im Namen der ganzen serbischen Nation
folgen die Unterschriften.

224.

Innsbruck, 1848 június 10.

Ferdinánd király kiáltványa a határőrvidékiekhez.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129; 1848. VI. 37/d. Közölve Wiener Zeitung 1848. Nr. 169. számában is. Szerb példánya: Sl. S. G. K. Fasc. 132; 1848. VI. 116/b.

Manifest an meine Grenzer.

Wir Ferdinand I. von Gottes Gnaden Kaiser von Österreich, apostolischer König von Ungarn, Böhmen, Kroatien, Dalmatien, Slavonien, Galizien und Lodomerien, dies Nahmens der Fünfte, von Rama, Servien, Kumanien und Bulgarien, so auch noch König der Lombardei, von Venedig, Illyrien und Jerusalem, Erzherzog

von Österreich etc. thun hiermit Unseren Grenzern kund und zu wissen:

Indem Wir Uns bewogen haben, Unserem Königreich Ungarn und seinen Nebenländern Croatien und Slavonien, ein eigenes, in Ofen residirendes, verantwortliches Ministerium zu geben, haben Wir Uns zugleich entschlossen, zur besseren Verwaltung Eures Vaterlandes, zur schnelleren Erledigung Euerer Angelegenheiten, auch die gesammte Militärgrenze, diesem, Uns und dem ganzen Lande für Alle seine Handlungen verantwortlichen Ministerium zu unterordnen, und in Hinkunft, statt im Wege des Hofkriegrathes alle Unser Befehle nur im Wege Unseres königlichen Statthalters des durchlauchtigsten Erzherzogs Stephan, Palatinus von Ungarn, und des ungarischen Kriegsministeriums an Euch in Eure Heimat gelangen zu lassen; — in Befolgung dieser Befehle erweiset Ihr daher nur Uns auch ferner den Gehorsam, welchen Ihr Uns und dem Vaterlande bisher mit so treuer Ergebenheit geleistet habt.

Grenzer! Es thut Unserem Herzen wohl, nach so vielen Uns gegebenen Beweisen ausdauernder Treue und Tapferkeit, Euch endlich den verdienten Lohn zuwenden zu können.

Nachdem Euch die Unverletzlichkeit Euerer Nationalität, Religion und Sprache durch Uns und die Verfassung des Landes für ewige Zeiten garantirt wird, machen Wir es dem königlichen Statthalter und Unserem ungarischen Ministerium gleichzeitig zur heiligsten Pflicht, Eurere Wünsche zu vernehmen, Eure Bedürfnisse kennen zu lernen, und sofort Euch unverzüglich alle jene Erleichterungen und Begünstigungen zu Theil werden zu lassen, welche mit den neuen Gesetzen und der Eigenthümlichkeit Eurer Militärverwaltigung vereinbarlich, und welche jedem treuen Bürger durch die dem Gesammtvaterlande verliehene Constitution geworden sind; anderseits aber fordern Wir Euch auf, Unserem königlichen Statthalter und dem ungarischen Ministerium als Unseren gegenwärtigen Verfassung gemässen Organen in All und Jedem Folge zu leisten, und nicht durch Widersetzlichkeit Euer und Euerer Nachkommen Wohl zu gefährden, und Euere historischen Ruhm treuer Anhänglichkeit an Unser Kaiserhaus zu beflecken. Diesem Unserem königlichen Statthalter und ungarischen Ministerium wird es ferner obliegen, für eine sichere und bessere Subsistenz Euerer Geistlichkeit, so wie für das Emporblühen Eurer Nationalschuhlen ungesäumt Sorge zu tragen, dem Militärkommunitäten endlich und dem sonstigen im Regimensbezirke wohnenden Bürgern jene constitutionelle Freiheiten zuzuwenden, deren sich gesetzlich alle anderen Städte und Bürger des Königreichs erfreuen.

Schliesslich geben Wir Euch bekannt, dass Wir Unseren Feldmarschallieutenant und commandierenden Generalen von Slavonien Baron Hrabowsky mit dem Auftrage zum königlichen

Commissär für Croatien und Slavonien ernannt haben, die dortigen, eine Trennung von der ungarischen Krone beabsichtigenden Umtriebe, besonders aber das Unseren bestimmten Weisungen und Befehlen sowohl, als den Gesetzen zu widerlaufenden Benehmen des Ban's von Croatien Baron Joseph Jellachich zu untersuchen, den Wir sonach, bis zu seiner vollständigen Rechtfertigung der Banuswürde und allen militärischen Bedienstungen zu entheben finden, und Euch hiermit befehlen bis auf Weiteres dem Freiherrn Joseph Jellachich jeden Gehorsam zu versagen, dagegen aber den Verordnungen Unseres k. k. Feldmarschalllieutenants B. Hrabowsky unbedingt und in allen Beziehungen zu folgen.

Gegeben in Unserer Stadt Innsbruck den 10-ten Juni 1848.

Ferdinand, m. p.

Báró Piret jelenti gróf Latournak, 1848 július 11-én, hogy a fenti manifesztum kihirdetése hatástalan maradt, sok helyt meg sem engedték kihirdetését. (Kr. M. 1848. Nr. 3149.) — Ugyanakkor Ferdinánd király a horvátokhoz és szlavonokhoz is kiáltványt intézett. — A kiáltványokat magyarul Pap Dénes: Okmánytár Magyarország függetl. harcának tört. 1848—49. I. k. 192—193 l. közölte.

225.

Budapest, 1848 június 11.

Szemere belügyminiszter irata Csernovits és Vukovits kir. biztoshoz a délvidéki viszonyok tárgyában.

Eredeti fogalmazvány. Budapest, 1848. O. L.; B. M. 297. eln. szám. Elbocs. június 11-én.

Vettem legújabb tudósításaikat, melyek nem kevésbé aggasztók. Ha ez így megy, a polgárháború elkerülhetlen. És hol keressünk erőt ha a katonaság csal?

Istenben és magunkban!

Ezért a katonai erőt vagy egy helyre, vagy több erős helyre nagyobb tömegben egybevonásán kívül a magyar és német elemet kell felbuzdítani, összetartásra, válvetésre buzdítani s megmagyarázni, hogy különben elvész nemcsak hazája, de elvész anyja, neje, gyermeke. Ezeket is bizonyos pontokra kell összehúzni és ekkép hatni védőleg, elnyomólag, sőt ha kell támadólag.

Innen az önkéntes őrsereg indul Szegednek. Mindenfelől azon alsó vidékre küldjük. Felfegyverezzük úgy, ahogy lehet. A lélek kipótolja benne a fegyveres kellő készültség hiányát.

Itt már alig van katona. Nagyrészt Eszék körül is van rá szükség, a Dráva-vonalt őrizni.

Irtam a főispánoknak, hogy a nemzetőrséget alakítsák hala-

déktalanul meg. Életük van veszélyben, — ez a leghathatósabb vészharang; ezt hangoztassák!

A kunok és hajduk fegyvereseit is útnak indítjuk. Ágyúk küldését is sürgettem.

Győznünk kellene, de *harcot ne kezdjünk*, és mindenesetre csak diadalmasba ereszkedjünk.

Ide zárom az erdélyi kormányzó tudósításából e német levelet, mely egy muszka kém-generálisról szól, ki a határőrvidéken izgatni szándékszik. Őrszemmel kísértették és okos móddal tették ártalmatlanná...

Ha embereket, tekintélyeket megnyerhettek, ne sajnáljatok semmit. Béke minden áron, ha az ár csak pénzbe vagy hivatalba kerül. Különben, ha minden népség fellázad ellenünk, Isten ám virrasszon sorsunk felett.

226.

Budapest, 1848 június 11.

Szemere belügyminiszter az alakítandó déli hadsereg élelmezése céljából Török Gábor aradi polgármestert nevezi ki polgári biztossá.

Eredeti fogalmazvány. Budapest, O. L. 1848. B. M. 299. eln. szám.

A bánáti újabb események folytán sorkatonaság és rendezett őrsereg fog Szeged körül összevonatni, mely a kir. biztosok és hadi parancsnok rendelete szerint fog kormányoztatni.

Ennek ellátása erélyt, belátást, hazafiui buzgóságot kíván. Önben feltalálom mindhármat. A rendkívüli idők e becses tulajdonait még becsesbé teszik és erejében nevelik.

Ezennel felhívom tehát, hogy mint polgári biztos, a királyi biztosok és főhadi parancsnok utasítása szerint, a tábornok fizetéséről, ellátásáról, szükségeiről, elszállásáról, (sőt lelkességéről is) gondoskodjék minden tekintetben, hogy bárminek hiánya miatt a rend meg ne zavartassék.

A pénzügyminiszter értesíteni fogja hol és mi mennyiségben fogja a pénzt fölvehetni.

Hatósága kiterjed Csongrád, Csanád, Arad megyére s az ezekben fekvő királyi városokra. Az illető törvényhatóságokkal egyetértően fog intézkedni.

Temes, Bács és Torontál megyében kik leendenek a polgári biztosok, arról Csernovits és Vukovits kir. biztos urak által fog értesíttetni...

Mészáros hadügyminiszter kérte (1848 június 10.) a polgári biztosok kinevezését.

227.

Budapest, 1848 június 11.

Szemere belügyminiszter a déli vármegyéket a polgári biztosok kinevezéséről értesíti.

Gánóczy fogalmazványa. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 3613. sz. Exped. június 11.

A belügyminiszter Arad, Csanád, Csongrád, Bács, Krassó, Temes és Torontál vármegyéknek; és Arad, Temesvár, Szeged, Szabadka és Zombor városoknak. 1848 jún. 11.

Azon elszakadási szándék, melyet az ország déli határain előidézni a bujtogatók folytonos igyekvése volt, újabb tudósítások szerint tettleges lázadássá fajult.

A horvát tartományi gyűlés őfelségének közvetlen tilalma ellenére törvénytelenül megtartatott, a nép fegyverre szólíttatott és a felszólításnak engedelmeskedik, engedelmeskedni kényszeríttetik.

A kormány kiséretlenül semmit sem hagyott, mi a törvény korlátain belül a tévútra vezetett nép balhiedelmeit oszlathatá, semmit, mi a nemzet törvényhozása akaratának teljesítésére vezethetett, mert a szabadság és jogegyenlőség hatalmának kívánt diadalt szerezni békés úton, melynek áldásait az erőszak csökkenti.

Azonban késznek kell lenni a végsőre is, mert törvényes királyunkat védeni, az ország és alkotmány egységét fentartani, a veszélyeztetett személy- és vagyonbátorságot helyreállítani, mulaszthatatlan kötelességünk és ezt teljesíteni fogjuk minden áron.

Szükséges azért erőt gyüjteni, melynek lelkesedése, melynek súlya képes legyen legyőzni a hálátlanságot és vakmerőséget, mely legszentebb viszonyainkat megtámadni készül.

Ennélfogva Szeged város táján nagyobb számú nemzeti őrsereg és katonaság fog táborba szállíttatni, és a köröskörül fekvő megyékben alkalmaztatni, melynek ellátásáról helyben és útközben gondoskodni szükséges.

Hogy ez renddel és pontossággal eszközöltessék, Krassó, Bács, Temes, Torontál megyékre és az ezekben fekvő szabad királyi városokra nézve Csernovics Péter temesi gróf és Vukovics Szabbás temesi alispán, királyi biztos urak fognak nevezni polgári biztosokat; Arad, Csanád, Csongrád megyékre és az ezekben fekvő szabad királyi városokra nézve pedig Török Gábor aradi polgármester neveztetik ki általam polgári biztosul, kik az önkéntesek úgy mint a rendes katonák szabályszerű elszállítását, élelmezését vezérlendik.

Nem kételkedem, miképen Önök jelen pillanatban polgári kötelességüknek megfelelni szintoly áldozatkészséggel mint eréllyel sietendik, mert a hazát védőket kellő ellátás nélkül hagyni nem szabad. Hogy azonban ezt annál célszerűbben tehessék, meghagyom

Önöknek, miszerint az említett polgári biztosokkal, a szállításokra, élelmezésekre és egyéb hadi ellátásokra nézve folytonos egyetértésben legyenek, gyorsan és sikeresen intézkedjenek és az e részben veendő parancsokat haladéktalanul foganatosítsák, ezt kívánja önjavuk, ezt megtámadott hazánk megmentése.

A polgári biztosok részére a szükséges pénzmennyiség utalványoztatott. De ha az ellátás körül bármiképen zavar támadna, azt hiszem, mindenkinek nyitva leend erszénye, tára és készen állanak lovai, ha azokra szüksége leend a hazának. Minden meg van téve, hogy hiány a készpénzben ne legyen, egyébiránt bizton hiszem, hogy előlegezni szükség esetében a hazának mindenki fog, mert a haza meg tudja, meg akarja, meg fogja fizetni, amit nem követelés, hanem előlegezésképen fogad el.

Jelszavunk legyen: a haza mindenekelőtt.

228.

Temesvár, 1848 június 11.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok kiáltványa a határőrvidékiekhez, mellyel a fölkelőket lecsillapítani igyekszik.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 2571. sz. a.

Soldaten des Reserve-Bataillons!

Bürger der Militär-Communitäten!

Braves Grenzvolk!

Höret auf ein Paar Worte, die der, von Seiner Majestät dem allergnädigsten Kaiser Ferdinand Euch vorgesetzte kommandirende General, als Eure unzweifelhaftige Obrigkeit, aus vollem Herzen zu Euch spricht, die er so gerne persönlich an Euch richtete, wenn es ihm seine vielen und dringenden Geschäfte erlaubten, Temesvar gegenwärtig zu verlassen.

Mit tiefem Leidwesen musste ich in Erfahrung bringen, dass sich ein sogenanntes serbisches National-Comité in Carlovitz anmasst, sich Euch durch Aussendlinge und Zuschriften im Namen des Kaisers als eine Behörde zu bezeichnen, — die berufen und berechtigt sei, im Interesse Eurer bedroht sein sollenden Nationalität und Rechte, Beschlüsse zu fassen und zu deren Unterstützung Euren bewaffneten Beistand zu fordern.

Ihr müsst aber einsehen, dass das National-Comité Euch hiedurch zu einer ungesetzlichen Handlung, welche Alle — die sie begehen — früher oder später in empfindliche Strafe, in das grösste Unglück stürzen wird, — verleitet, — denn Ihr wisst wohl, dass nur Euer kommandirender General, und auf seine

Anordnung Eure Offiziere das Recht haben, Euch zu bewaffneten Diensten zu befehligen.

Ihr seht also, dass Ihr getäuscht werdet, — dass man Euch für Andere unerlaubte, noch verhüllte, mit Eurer beschworenen Pflicht gewiss nicht verträgliche Zwecke missbrauchen, — dass man Euch auf einen endlosen Irrweg des Verderbens führen will.

Das sogenannte National-Comité beweist aber sein ungesetzliches Dasein schon dadurch, dass es durch die in den Communitäten und vielen Stationen gegründeten Sicherheits-Comités den rechtmässigen Vorständen Gewalt anzuthun versucht. So will es in Pancsova die Aerarial-Kassen gegen alles Recht in Beschlag nehmen machen. Es will Euren Brigade General, — es will Euern Kommandanten, Eure rechtmässigen Beamten zwingen, solchen ungesetzlichen Schritten beizustimmen. Kann ein solch ordnungswidriges Verfahren der Wille Eures Monarchen, unseres allergnädigsten Herrn sein? Und ist es nicht durch hundertfällige Erfahrung bestättigt, dass, wer die Ordnung angreift, auch ein Feind des Rechtes ist?

Werdet Ihr einer Stimme vertrauen, die Euch auf solchen Abweg leiten will? Habt Ihr nicht allen Grund zu glauben, dass nur diejenigen Eure wahren Freunde seien, Euer wahres Wohl bezwecken können, die rechtmässig berufen sind, Euch den allerhöchsten Willen des Monarchen, — dem Ihr stets treu bleiben wollt — zur verkündigen? Und könnt Ihr denn glauben, dass ein unbefugter Eingriff in die gesetzliche Ordnung — wenn Ihr auch einen solchen gegen Euere Pflicht geschehen liesset, — deshalb an den schuldigen Urhebern und Allen, die sie unterstützt haben, ungestraft bleiben würde? Täuscht Euch nicht. Die Stunde der Vergeltung schlägt für Jeden, der das Gesetz — unter dessen Schutze allein die Wohlfahrt des Staates, wie seiner Bürger gedeihen kann, — mit Füssen tritt.

Darum fordere ich Euch in Eurem, — wohlverstanden — eigenen Interesse, und mit so guter Meinung, wie ein liebender Vater seine Kinder — pflichtgemäss auf: weiset sie zurück die ungebetenen Gäste mit ihren verlockenden Rathschlägen, — misstraut selbst der Sprache derer, die Euch nahe stehen, wenn sie diese verführerischen Töne anstimmen; — schliesst Euch enge Eurem Kommandanten, Euren Offizieren, Euren Magistraten, und durch dieses Bindemittel Eurem kommandirenden General an, der stets bereit war und bleiben wird, alle Eure theueren Rechte zu beschützen, Euch am Throne des Monarchen zu vertreten, Euch vor Nachtheilen zu bewahren. Beschützet insbesondere und unterstützet — wenn er es bedarf — mit ganzer Kraft Euren würdigen, im treuen Dienste seines Kaisers ergrauten General in Pancsova, damit er im Verein mit den dortigen vielen gutgesinnten Bürgern, allen gegen die gesetzliche Ordnung gerichteten An-

griffen pflichtgetreuen Widerstand leisten könne, und auch nicht augenblicklich der rohen Gewalt weichen müsse; erspart mir den bittern Schmerz, Euch die Schmach, dass Euer kommandirender General gezwungen würde, dem Gesetze seine gebührende Herrschaft, nicht durch Eure kräftige Mitwirkung allein, — sondern durch das Einschreiten anderer kaiserlich königlichen Truppen sichern zu müssen.

Báró Piret kiáltványával a kitört forradalmat óhajtotta lecsillapítani. 1848 június 9-én a tomasováci századból 196 határőr Perlaszra ment a szerb táborba; Luzsetits pancsovai tábornok június 9-én jelenti, hogy a Pancsován megalakult szerb kerületi odbor a kincstári pénztárakat lefoglalni szándékozik. Június 10-én Fehértemplomban megjelent Tamburich György szerb nemzeti biztos társaival szerb zászlókkal, hogy az illír-bánsági határőrezred területén a szerb odborokat felállítsa, Fehértemplom hatósága azonban elfogta őket.

229.

Temesvár, 1848 június 11.

Zsivkovits Pantelejmon temesvári gör. kel. püspök körlevele a bánsági szerb határőrvidékiekhez.

Eredeti litografált felhívás. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. — 1848. VI. 18/c. Präs. 272. Exp. június 14. és Djejanija, 1848. Nr. 48.

Войницы Резерв-Баталліона!

Грађани Гранисарскій Коммунітета!

Добрый Граничарскій Народе!

Чуйте неколико речи, кое вашъ, одъ Ньіовогъ Величества премилостивогъ Цара Фердінанда вама предпостављенный Коммандіраюћій Генералъ, дакле ваша истинита врхорна властъ, пунымъ чуства срцемъ къ вама произноси, кое бы онъ тако радо на васъ лично управіо, кадъ бы му само млоги и одлаганя нетрпећи послови дозволили Темишваръ садъ оставити.

Велика ме е жалость обузела, кадъ самъ дознао, да се налази у Карловцы еданъ тако названный Србскій Народный Одборъ, кой се усуђуе предъ вама чрезъ изсланике и дописе у име Цара себе за неко Надлежателство издати, кое позивъ и право себи дае, у інтерессу опасности изложенне Народности и права ваши, заключенія устроявати и за подпору овій вашу оружану помоћь искати.

Свы пакъ морате увидити, да овай Народный Одборъ васъ чрезъ то наводи на незаконно дѣло, чрезъ кое постићи ће свакогъ — кой то учини, — пре ил' после осетлива казнь и найвећа несрећа — еръ вы добро знате да само вашъ коммандіраюћій Генералъ и на нѣгову наредбу ваши оффіціри право имаю на оружанне службе заповедати.

Вы видите дакле, да васъ обманюю да хоће да васъ злоупотребе за друге непозволѣне, іошть сакривенне, съ вашомъ заклетомъ дужносћу заиста неслагаюће се намере — да васъ воде на неку безконечну странпутицу пропасти.

Но тако названый Народный Одборъ доказуе свое незаконно биће већъ со тимъ, што покушава чрезъ Сигурности Одборе, у коммунітетима и млогима Штаціяма установленне, закономъ поглаварству насиліе наносити. Тако хоће да у Панчеву противъ свакогъ права секвестрірати даде Ераріалне Кассе, хоће да преморава вашегъ Брігаде-Генерала, вашегъ Коммаданта ваше законне Чиновнике ко оваковыма незаконныма корацыма приступити. Може ли таково противу реда поступанѣ быти воля вашегъ монарха, нашегъ светомилостивѣйшегъ Господина. Ніе ли стостручнымъ искуствомъ потврђенно, да е онай и правице непріятель, кой редъ и правице гази.

Оћетели се вы поверити таковомъ гласу, кой хоће у такову странпутицу да васъ одведе? Заръ нећете са свакимъ основаніемъ веровати, да су само они ваши прави пріятельи, и ваше истинито благо издѣйствовати могу, кой су правилно позвани, да вама найвишу волю Монарха, коме вы свагда вѣрни остати желите — обавлюю. И можете ли вы веровати, да ће таково непозволѣно улетанѣ у законный редъ, ако вы међу вама таково противу ваше дужности и попустите да се догоди, тога ради на кризыма, проузроковательима и свима оныма кой су ньи подпомагали, неказнѣнно остати? Немойте се варати. Часъ каштиге куца за свакогъ кой законъ, — подъ коегъ само заштитомъ благостанѣ Државе и нѣній Грађана напредовати може — ногама гази.

Зато по дужности васъ у вашей — правой истинитой — собственной корысти и съ таковомъ добромъ мыслію као любећій Отацъ свою децу позивамъ: одбаците ове непозванне госте са ньовыма примамльивыма совѣтыма, неверуйте ни самомъ говору оній кой око васъ стое, кадъ све преварльиве гласове удешавaю; придружите се вашемъ Комманданту, вашымъ Оффицірімa' вашимъ Магистратыма, и чрезъ сву свезу са вашимъ Коммандіраюћимъ Генераломъ, кой е свагда быо и остаће готовъ сва ваша драгоцѣнна права бранити, васъ при престолу Монарха заступити, васъ одъ сваке школдьивости сачувати. Особито браните и подпомажите, — кадъ буде требовао — са своммъ снагомъ вашегъ достойнногъ у вѣрной служби свова Цара остарѣлогъ Генерала у Панчеву, да бы онъ у дружству са ондашнима млогима добромисленныма Грађаныма свакима на законный редъ управленныма нападеніяма по дужности противуєтати могао и ни єдно тренуће ока не бы морао суровомъ насилію уступити. Уштедите мени ту горку жалост, вама пакъ ту срамоту, да бы вашъ коммандіраюћи Генералъ принуђенъ

бю, закону нѣгову пристойну владу не само вашомъ крѣпкомъ помоћію, него и приступленіемъ друге Цесаро-Кралѣвске войске осигурати.

Дано у Темишвару на Дуове $\frac{30 \text{ Маія}}{11 \text{ Јуна}}$ 1848.

Пантелеймонъ Живковићъ.

Fordítása:

Őfelsége Ferdinánd császár által kinevezett főhadi paracsnoktok, tehát igazi kormányzó hatóságtok szíve mélyéből eredő néhány szavára hallgassatok, aki örömmel személyesen szólna hozzátok, ha bokros dolgai megengednék Temesvárról távozni.

Nagy szomorúsággal tudtam meg, hogy Karlócán egy úgynevezett szerb nemzeti bizottság alakult, amely kiküldöttei és rendeletei által a császár nevében magát holmi hatóságnak adja ki, s mely feljogosítva érzi magát a ti veszélyeztetett nemzetiségtek és jogaitok érdekében határozatokat hozni és ezek végrehajtására titeket fegyverre szólítani.

Mindnyájatoknak be kell látni, hogy ezen nemzeti bizottság törvénytelen útra visz titeket, s aki követi azt, előbb-utóbb érzékeny büntetés és a legnagyobb szerencsétlenség elé tekint; hiszen jól tudjátok, hogy csakis a parancsoló főhadi parancsnok és ennek rendeletére a tisztek jogosultak titeket fegyverre felhívni.

Látjátok tehát ebből, hogy félrevezetnek titeket s fel akarnak használni más, meg nem engedett, még rejtett, esküvel fogadott kötelességtekkel ellenkező célokra, és hogy mérhetlen romlásba visznek.

Az úgynevezett nemzeti bizottság saját törvénytelen létét már azzal is bizonyítja, hogy a közbiztonság címén a községekben és sok állomáson erőszakkal megkísérli, a törvényes elöljárókat letéve, bizottságok felállítását. Pancsován a fennálló jogrend ellenére az állami pénztárakat lefoglalni akarja; és tábornok ezredparancsnoktokat, törvényes tisztviselőiteket ilyen törvénytelen lépésekre kényszeríteni. Valjon lehetséges-e az, hogy az ilyen rendellenes eljárás a ti felséges uralkodótok akaratából történjék? Százszor is bebizonyult, hogy aki a törvényes rendet lábbal tapossa, ellensége a jogrendnek.

Rábízhatjátok-e magatokat olyan szóra, mely ilyen ballépésre akar titeket vinni? Nem akarjátok elhinni, hogy csak azok a ti igazi barátaitok, akik egyedül képesek igazi javaitokat kieszközölni, akik jogosan vannak hivatva az uralkodó legfelsőbb akaratát, akihez ti mindig hívek óhajtotok lenni, tolmácsolni. Hihetitek-e, hogy az ilyen törvényes rendbe való beavatkozás, ha köztetek kötelességtek ellenére előfordulna, a bűnrészesek, a bujtogatók büntetlenek maradnának? Csalatkoztok, mert a büntetés órája mindenkit elér, aki a törvényt, — melynek védelme nélkül az állam és polgárainak jóléte nem öregbedhetik, — lábbal tiporja.

Ezért kötelességszerűen, — saját igaz érdeketekben és olyan jóakarattal, amilyennel egy apa szeretett gyermekei iránt tanusít, —

felhívlak titeket: utasítsátok el ezen hívatlan vendégek félrevezető tanácsait, ne higyjetek azok hazug szavainak, akik körülöttetek ilyen hangulatot terjesztenek. Csatlakozzatok parancsnoktokhoz, tisztjeitekhez, hatóságaitokhoz s mindenekelőtt főhadi parancsnoktokhoz, aki mindenkor kész volt és lesz drága jogaitokat megvédeni, titeket az uralkodó trónja előtt képviselni és titeket minden ártalomtól megóvni. Különösen védjétek és segítsétek szükség esetén, — erőtökkel, — császári szolgálatban kiérdemesült tábornoktokat Pancsován, hogy ő az ottani számos jóérzelmű polgárokkal, minden, a törvényes rend ellen intézett támadásnak kötelességszerűen ellentállhasson és egy pillanatig sem a nyers erőszak előtt hátráljon. Kiméljétek meg azon szomorúságtól, titeket meg azon szégyentől, hogy a ti főhadi parancsnoktok kénytelen legyen a fennálló kormány törvényes rendjét nemcsak a ti erős segítségtekkel, hanem más császári-királyi katonaság támogatásával biztosítani.

Temesvár, 1848 június 11-én.

Zsivkovits Pantelejmon.

Zsivkovits temesvári püspök körlevele, aki szorosan a főhadparancsnokság intencióihoz tartotta magát, — minden bánsági határőrvidéki községnek közhírré való tétel miatt megküldetett, — amidőn a karlócai szerb nemzeti bizottság a szerbeket fegyveres felkelésre felhívta.

230.

Fehértemplom, 1848 június 11.

A fehértemplomi német és oláh lakosság fölterjesztése Ferdinánd királyhoz magatartásuk kérdésében.

Másolat. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 2571.

Eure k. k. Majestät!

In grösster Noth und Bedrängniss wendet sich die getreue deutsche und wallachische Bevölkerung der Militär-Communität Weisskirchens im Banat unmittelbar an das väterliche Herz E. M. flehend, dass es allerhöchst Ihnen Huldereichst gefallen möge ihren ehrfurchtsvollen Bitten gnädiges Gehör zu schenken.

Infolge der neuesten Ereignisse nähmlich ist die Communität Weisskirchen in einen aussergewöhnlichen bedenklichen Zustand versetzt. *Während man einerseits von den vorgesetzten Behörden, den Willen E. Majestät vernahm, dass das Militär-Grenz-Gebiet, fernerhin allerhöchst Ihrem ungarischen Ministerium unterstehen solle,* während die Militär-Communität Weisskirchen dieser allerhöchsten Anordnung, infolge Ihres Pflichtgefühls und der ununterbrochenen Treue gegen ihren Monarchen sich unterwarf, *sieht man zugleich im gesammten Grenz-Gebiethe,* dem illyr- und deutsch-banater Regimentsbezirke, *namentlich an unseren Mit-*

brüdern Slavischer Abkunft, gegen dieselbe Anordnung E. Majestät einen Aufstand organisiren, in dessen offen ausgesprochenen Absicht es liegt, nicht allein die Authorität Höchst Ihres ungarischen Ministeriums nicht anzuerkennen und dieselbe mit Waffengewalt zu vertreiben, sondern *auch das gesammte Banat für eine sogenannte serbische Wojwodschaft in Besitz zu nehmen.*

Eure k. k. Majestät! Bis auf die neueste Zeit war man gewohnt Allerhöchst Ihre durch die vorgesetzten Behörden verkündeten Befehle und Gesetze ohne Widerspruch vollziehen zu sehen; die Bevölkerung dieser Gegenden wetteiferte in Beweisen für ihre Treue und Anhänglichkeit an den Monarchen, und die Behörden selbst verkündeten und vollzogen einstimmig, einmüthig ad conforme die durch Sr. Majestät erlassenen Gesetze. Alles dieses hat sich seit kurzem durchaus geändert, und die alte Ordnung und Sicherheit der Dinge bestehet nicht mehr. Eine beispiellose Aufregung hat sich der Massen bemächtiget, und diese Aufregung wird ungehindert unter den Augen derselben Behörde, welche bis zu diesem Augenblicke, jede freie politische Bewegung gänzlich zu unterdrücken verstanden, gepflegt, hervorgerufen und ausgebildet. *Was an diesem Orte, recht und gesetzmässig ist, erscheint am Anderen als Verrath an der guten Sache, und was man immerhin thun mag, so widerstreitet man zu gleicher Zeit den Gesetzen E. Majestät, während man sie erfüllt.* Dieser zweifelhafte Zustand der Dinge, kann auf die Dauer, ohne in gänzliche Anarchie überzugehen nicht mehr bestehen und dem faktisch ruchlosen Zustande muss ein schleiniges Ende gemacht werden.

Euer k. k. Majestät! Es bedarf nur eines einzigen kaiserlichen Wortes, und die Ungewissheit, welche der Quell aller Wirnisse ist, hat aufgehört. Diejenigen welche den Aufstand leiten und organisiren, berufen sich dabei obenso auf den Willen E. Majestät, wie diejenigen, welche die Autorität allerhöchst Ihres ungarischen Ministeriums anerkennen. *Eurer Majestät heiliger Name, muss also von einer Seite missbraucht werden,* denn nur auf eine Art, kann dem wahren Willen E. Majestät Genüge geschehen. Welches nun der wahre freie Wille E. Majestät sei: ob wir uns allerhöchst Ihren ungarischen Ministerium unterwerfen, oder die Authorität desselben bestreiten sollen? In der Beantwortung dieser Fragen liegt die Entscheidung für unser Verhalten, die gesetzmässige Basis unserer politischen Existenz. Aber in dem wir über diesen Gegenstand uns berathen, erthönt unsere Umgebung schon von Waffenschall, Messer und Sensen werden geschliffen und tausende unserer Brüder stehen bereit, ihre Hände im Bruderblute zu baden, und die Streitfrage mit Gewalt zu lösen. Die Entscheidung drängt, und schon die nächsten Tage können die üppigen Ebenen des Banates in ein grauenvolles Schlachtfeld des Bürgerkrieges und des Brudermordes verwandeln. *Unter solchen Verhältnissen bleibt dem*

getreuen deutschen und wallachischen Einwohnern von Weisskirchen nur die entsetzliche Alternative, entweder das Messer gegen einen Theil ihrer Mitbürger und gegen ihre Brüder auf dem Lande zu zücken, oder aber sich der Insurrektion unter der Gefahr, einen Landesverrath zu begehen, anzuschliessen. E. k. k. Majestät, die getreuen Einwohner Weisskirchens, beben vor einem Beschlusse zurück, dessen Resultat jedenfalls blutig und grauenvoll ist, und sie wollen bis zu dem letzten Augenblicke den Weg des Gesetzes und der Ordnung nicht verlassen. Darum haben sie heute, in einer allgemeinen Versammlung den Entschluss gefasst, ungesäumt aus ihrer Mitte einige Männer des allgemeinen Vertrauen auszusenden, welche unmittelbar zu E. k. k. Majestät eilen, und allerhöchst Ihnen und Ihren Räthen unser tiefstes Bedrängniss vorzutragen, und in so grosser Noth, — um den schleunigsten Schutz; um die Offenbarung des Landesväterlichen Willens unterthänigst flehen sollen.

E. Majestät! haben erst ausgesprochen und durch die That bewiesen, dass Sie das Glück aller Ihrer Völker in ihrem Herzen tragen, dass unter Ihrer Hand die Palme des Friedens geblüht hat; und dass Ihre reine Seele vor vergossenem Bürgerbluthe zurückschaudert; darum möge E. Majestät mit allerhöchst Ihrem ganzen Ansehen, in so dringenden Zeiten der Noth, zu denjenigen Ihrer Kinder sprechen, welche allein aus Unkenntniss Ihres Willens und fanatisirt im Begriffe stehet, einander zu morden, und diesen Garten Ungarns in eine Einöde zu verwandeln, und in demselben Augenblicke wo E. Majestät offen väterlich und unmittelbar zu derjenigen Ihrer Völker sprechen werden, welche obwohl mit den Waffen in der Hand, dennoch nie aufgehört haben, E. k. k. Majestät und Ihre Dynastie, mit ungetheilten getreuen Herzen, zu lieben, in demselben Augenblicke, wird auch mit dem geschwundenen Zweifel das Thor für die Rückkehr des Friedens und der Eintracht, wieder geöffnet sein.

Geruhen E. k. k. Majestät hiezu die Versicherung anzunehmen, dass die gesammte Einwohnerschaft Weisskirchens ihr höchstes Glück, in ihrer Treue und Liebe zu E. k. k. Majestät findet, und dass sie mit ungetheilten Vertrauen an Ihren Vaterherzen Schutz sucht und Hilfe hofft.

Die E. k. k. Majestät ehrfurchtsvollen und getreuen Weisskirchner, deutscher und wallachischer Gemeinde.

231.

Karlóca, 1848 június 11.

A karlócai szerb nemzeti főbizottmány báró Hrabowsky szerémi főhadparancsnoknak kijelenti, hogy császárhű.

Eredetije: Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 57/a.

Euer Excellence!

Was die versammelte Nation Seiner Majestät, unserm allergnädigsten Kaiser und Könige Ferdinand hinsichtlich ihrer gegenwärtigen Stellung zum allerhöchsten Kaiser-Königs Throne, dem bestehenden Ungarischen Ministerium und Euer Excellence, durch einen Courier directe, Seiner Majestät, eingesendet hat, belieben Euer Excellence aus der hier sub ·/. anverwarten getreuen Abschrift gütigst entnehmen.[1]

Die unterzeichnete, hier unter der siegensreichen Fahnen Seiner k. k. Majestät die allerhöchste Entschliessung wartende Nation, fühlt sich im allerhöchsten k. k. Staatsinteresse, als treuer Unterthan Seiner k. k. Majestät, verpflichtet, Euer Excellence hiemit feierlichst zu erklären, dass sie nicht gegen, sondern für das allerhöchste Wohl ihres Kaisers und Kaisers Ferdinand und allerhöchst dessen Thrones unter Waffen steht, daher jeder Eingriff von Euer Excellence auf die serbische Nation, nicht als von Seiner Majestät und den k. k. Staaten, dessen treueste Unterthanen, die Serben waren, sind und stets bleiben, sondern lediglich von Euer Excellence als einen einzelnen, das Wohl des Kaisers Ferdinand und seines allerhöchsten Staates, verkennenden Person, betrachtet werden wird.

Die zu Karlovitz am 30. Mai/11. Juni 1848 versammelte serbische Nation, durch ihr bevollmächtigtes Central-Comité, im Namen der ganzen serbischen Nation.

Sekretär Johann Stankovich — Präsident Georg Stratimirowits

Mitglieder: acht Unterschriften.

232.

Budapest, 1848 június 12.

Mészáros hadügyminiszter leirata báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz a Bánságban kiütött fölkelésről.

Eredeti leirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 23.
Érk. június 17-én.

20. szám K. M.

A hadügyminiszter a temesvári főhadi kormányzónak.

A temesvári főhadi kormányzó 254. szám alatt 1848 június

[1] Lásd a 223. számú iratot a 378. lapon.

6-án Temesváron kelt jelentésében[1] tudtomra adja okait és módját azon Magyarországra nézve veszélyesnek leírt általános felkelésnek, mely a generalatusa alatt levő németbánsági határőrezredben e hónap 6-án kiütött.

... A magyar ministeriumra rosszakarattal reá koholt hibákat, mely hibák ezen lázadásnak okai lenni előadattak, visszatorolom; és mint pártütő reactionalis lázítóktól származott rágalmakat kimutatom, kiknek semmi eszköz sem alávaló arra, hogy a tulajdon gyalázatos érdeküket még a legszentebb jogok letiprásával több századok óta testvéri összeköttetésbe egymást közt élő hazánk nemzeteinek, t. i. ezek szerencséjének, fennállásuknak és alkotmányos szabadságuknak megfosztására, egy évvel előre kiszámított gonosz polgári háború által, előmozdítani törekednek.

[A jelentés szerint a karlócai főodbor által a bánsági századokhoz tartozó községek] avval a felhívással fölverettek, hogy fegyveres kézzel Újvidék és Karlóca felé előnyomuljanak, minthogy a magyarok már jövetelbe volnának, hogy az illír nemzetiségüeket Újvidéken leöldössék, Karlócát megrohanják és ottan a nemzeti pénztárt és szabadalmaikat hatalmukba kerítsék; minthogy az újvidéki zászlóalj ... erre rendelést nem kapott ... világosan látszik, hogy ez ... tisztán csak egy rosszakaratú koholmány, mely a [határőrvidéken] a fellázítók által azon érdekből terjesztettek ki, hogy a kedélyeket felizgassák és fanatizálják ... egy általános fölkelést felidézzenek és polgárháborút indítsanak, mely által a magyar országos jogot megtámadhassák s hatalmukba keríthessék ... a fölkelésnek hamisan alapított okai a magyar ministerium által kibocsátott, de az őrvidéken ... ki nem hirdetett proklamációkkal ellentétben állanak.

... Ámbár igen jól tudták a tisztek, hogy a fellázítás okai hamisak és az alattuk levő katonáikat könnyen lecsendesíthették volna, mégis ... országunk és Őfelsége kárára le nem csendesítették, [sőt] avval a kitétellel pártfogolták a fellázítást, hogy ehhez kényszerítve lettek volna ...

Ezek engem arra kényszerítenek megparancsolni, hogy az Őfelségétől kiadott rendeleteket a magyar ministerium elismerése végett az őrvidéki katonáknak tudtára adja és elismerésére kötelezze.

Addig is a magyar ministerium ünnepélyesen kijelenti általam, hogy nincsen más célja és kívánsága, mint minden alatta levő népeinek, úgy mint az egész ausztriai birodalom szerencséjét és jólétét előmozdítani, a törvényeket és minden nemzetiséget becsülni és egyetértésben élni ... joga van a bánsági főhadparancsnokságnak a határőrvidék lecsendesítését megparancsolni, minthogy ez a vidék mindig Magyarországhoz tartozott, és ámbár ezelőtt a

[1] S. B. G. K. 1848. VI. 3. alatt a jelentés fogalmazványa. Lásd a 193. számú iratot a 343. lapon.

német hadministerium kormányhatósága alatt állott, még akkor is Magyarországnak sok javával tetéztetett.

Mi csak védelmileg fogunk föllépni és senkit megtámadni; de ha meg lennénk támadva és tulajdon törvényeinkben akadályoztatva vagy megrövidítve, úgy bizton reméllendjük, hogy mi magunkat védeni és minden támadást visszatorolni elég erősek leszünk.

Báró Piret a határőrvidék forrongása miatt lehetetlennek jelentette ki a magyar kormányrendelet végrehajtását. (S. B. G. K. 1848. VI. 29. Präs. Nr. 277.)

233.

Pétervárad, 1848 június 12.

Hrabowsky főhadparancsnok rendelete Zahn táborszernagyhoz, melyben a szerbeknek általános amnesztiát ígér.

Fogalmazvány. Belgrád, Narodna biblioteka. Rukopisi, 1848. 1026.

Auf Euer Hochwohlgeboren Bericht über die Gesinnungen der im dortigen Lager befindlichen Gränze, wollen Sie gesammter Truppe vollkommene Amnestie in meinem Namen geben, ich will das vergangene vergessen, die Leute sollen zu ihren Familien zurückgehen. Auch dem Jovanovits, so wie der verirrten Geistlichkeit will ich Amnestie geben, und auch noch für selbe bei S. Majestät Gnade bitten. *Die Leute sollen sich über das Anrücken der Magyaren nicht irreführen lassen, ich weiss nichts davon.* Ich beschwöre also die Leute in Ruhe in ihre Heimath zu gehen, und *garantire ihnen im Namen Sr. Majestät unseren angebetenen Kaisers und Herrn die Nationalität, Sprache und Religion,* und somit hoffe ich mit diesem braven Grenzvolk wieder in Frieden leben zu können.

234.

Pétervárad, 1848 június 12.

Institoris jelentést tesz a karlócai támadásról Csernovits kir. biztosnak.

Másolat, Budapest, O. L. 1848. B. M. 345. eln. szám.

„$4^3/_4$ órakor érkezett meg Gróf Nugent, mint horvátországi futár egy határőrvidéki kapitány kíséretében s egyenesen a főhadikormányzóhoz ment; jövetele céljáról még semmit sem hallani". — „8 órakor gróf Nugent, mint a bántól kinevezett királyi biztos jelent meg, előmutatván Hrabowskynak megbízóleveleit. Megbízása Szlavóniára és a Végvidékre van kiterjesztve. Ezen küldetés is

elég jele a bán makacsságának. A bán levelében parancsolja, hogy a péterváradi főhadikormányzó néki engedelmeskedjék.

Csernovits kir. biztos Institoris jelentését azonnal Szemere belügyminiszternek megküldötte. „Nincsen semmi veszteni való idő, írja a kormánybiztos, ha a haza megtartása a kormány szívén fekszik; minden mozgatható katonai erőt bárhonnan is útnak kell indítani.“ (Csernovits 1848, 322. sz. jel.)

235.

Innsbruck, 1848 június 13.

Ferdinánd király leirata a határőrvidék katonai igazgatása tárgyában.[1]

Másolat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. VI. ad 60. és Kr. M. 1848. Nr. 3073.

Lieber Freiher von Piret!

Nachdem das durch Mich sankzionirte Gesetz, Meinen Vetter den Erzherzog Stephan Reichspalatin, als Meinen für die Zeit Meiner Abwesenheit für Ungarn und die dazu gehörigen Königreiche, die Militärgrenze mit inbegriffen, sowie Siebenbürgen bevollmächtigten königlichen Statthalter, mit der Macht beauftragt hat, durch Mein ungarisches Ministerium über die Verwendung Meiner in besagten Königreichen und der Militärgrenze stationirten Armeeabtheilungen, Generäle, Festungscommandanten, Offiziere jeden Ranges und aller Truppen zu verfügen, und die gegenwärtigen Umstände dringend erfordern, dass seinen Befehlen und meines ungarischen Kriegsministers Verordnungen mit dem pünktlichen Gehorsam nachgekommen werde: so gebe Ich hiemit allen in besagten Ländern stationirten Generalen und Festungscommandanten, offizieren und Truppen bekannt, dass Mein Vetter, der Erzherzog Stefan, Reichspalatin und königlicher Statthalter und Mein ungarisches Kriegsministerium mit der Macht ausgerüstet und von Mir auch besonders beauftragt sind, nicht nur über die Dislozirung und Verwendung aller Meiner in besagten Ländern stazionirten Armee-Abtheilungen, sondern aber auch über die Dislozirung und Verwendung aller General Regiments- und Festungscommandanten, sonstiger Generäle und Offiziere, ohne Ausnahme nach Gutdünken und Umständen zu disponiren.

Es ergeht demnach hiemit Mein allerhöchster kaiserlich-königlicher Befehl an alle Meine in besagten Ländern stazionirten Commandanten, Offiziere und Truppen, jeder Verfügung Meines Königlichen Statthalters und Meines ungarischen Kriegsministers einzelne und zusammen, ohne Widerrede, mit dem pünktlichstem Gehorsam nachzukommen, ihrer Dislocation Transferirung, Verwendung, Dienstposten-Anweisung oder Veränderung sich schleunigst

[1] Lásd a 245. sz. iratot a 406. lapon.

zu fügen, und Meines Vetters des Erzherzogs Stefan Reichspalatins und Königlichen Statthalters Befehlen, jenen unbedingten Gehorsam zu bethätigen, den Meinen eigenen Befehlen und Verordnungen pflichtschuldigst zu erweisen zukömmt.

Dieser Mein Wille ist in eigenen Tagsbefehlen zu verkünden, besonders auch den Festungskommandanten zur Darnachachtung mitzutheilen, und darüber Meinem ungarischen Kriegsminister schleinigst Bericht zu erstatten.

Gegeben in Unserem kaiserl. Hoflager zu Innsbruck in Tirol am 13-ten Juni 1848.

Ferdinand m. p.

236.

Budapest, 1848 június 13.

Szemere belügyminiszter a déli megyékben elrendeli a nemzetőrség felállítását.

Közölve: Pap Dénes: Okmánytár Magyarország függetlenségi harcának történetéhez. I. k. 205—208. l.; horvátnyelvű egykorú példány: Budapest, N. M. 1848—49-es iratok.

Zala, Somogy, Tolna, Arad, Vas, Baranya, Bács, Temes, Krassó, Torontál, Csanád, Csongrád, Jászkúnkerület és Pest megyékhez.

Naponként fenyegetőbb alakban tör ki az ország déli részén a lázadás. Az ámítók, csalók, bujtogatók serege a népet napról-napra mindinkább a zendülés örvényébe ragadja és attól lehet tartanunk, hogy a felbőszült sokaság a türelmet félelemnek, a higgadtságot gyöngeségnek, a dolgok törvényes ösvényre fordulásának várását tehetetlenségnek tekintvén, előbb összetódul, aztán rabol, aztán öldököl s ekkép talán akaratlanul is szédelegve vitetik a törvénytelen és jogtalan feltámadás feneketlen mélységébe.

Veszélyben vannak azon részeken a békés lakósok, a birtok, az ipar, a családi boldogság, nők és gyermekek, a törvény, az alkotmány, a rend, a vagyon, a haza és a korona veszélyben van.

Kinek mindez kedves és drága, ki érzi, hogy természetes védője háza népének, ki hálás gyermeke honának, híve a királynak: az tegyen, mit lehet, és fogjon fegyvert mindenki, aki bírja.

Ha ellenerő gátul nem álland a szélvészes tömegnek: elborítja a szomszéd megyéket is, dúlás közben előbb-előbb haladva az ország szíve felé. *Mi hódítani nem akarunk, de a törvények uralmát és a királyi tekintélyt vissza kell állítanunk a déli részeken mindenütt.* De Isten nem fog leszállani az égből, hogy minket oltalmazzon; a hont polgárai, a házi szent tűzhelyet a család férfiai mentsék meg.

A kormány, amit tehet, mindazt megteszi. Eszék mellett sorkatonaságból, ágyúkkal ellátott tábort húz össze és más tábort Szeged körül állít és minden katonai erőt a déli megyékben pon-

tosít össze, és minden fegyvert odaszállít. De kell, hogy azok magok is óvják magokat a veszélytől, kik annak épen torkában vannak. A ház és a haza védelme alól magát becsületes polgár nem vonhatja ki.

Fellépni erélyesen és elszántan: megriasztja a lázadást. Rövid kitartás csak a készületben is, diadalra vezet, mely meghozza a kívánt nyugalmat.

Ezennel tehát felhívom Önöket, hogy házuk és a haza védelmére megyénként legalább 2—4 ezer polgárt állítsanak ki,[1] két hét alatt fegyverezzék fel, amint lehet és tudják. Fegyvereit és kaszáit hordja össze számukra a nép. Akik nem állanak ki, azok otthon békében dolgozhatnak: a kiállottak lesznek az ő és háznépök élő bástyái. Örködni fognak a megyei határszéleken. Ha a szomszéd megyék veszélyeit elhárítani segítenek, ezzel csak hazafiui tisztüket teljesítik. Ez esetben fizetéssel láttatnak el.

A kiindulás, alkalmazás, elhelyezés és ellátás iránti parancsot, (királyi biztos Csernovics, Vukovics, illetőleg Csányi uraktól, és Jovics, illetőleg Ottinger vezérőrnagytól) veendenek.

Buzdítva szólítsanak fel mindenkit, nyelv- és valláskülönbség nélkül. A magyar, német, oláh eddigelé hű maradt a testvériség szent szózatához; a bujtogatók csak a rác népet szédítették el leginkább. De aki közülök ment maradt ettől, azt is az Isten hozza a táborba, melynek jelszava leend: *hódolni a törvényeknek, hív lenni a királyhoz, nyelv és valláskülönbség nélkül egyenlően osztozni a jogokban, miket az 1848-iki törvényhozás minden nyelvű népekre a korona alatt egyenlően terjesztett ki.*

Azon hatalom ugyan, mely Varasdtól kezdve Krassó határáig, a Dráva innenső részén fekvő déli megyékben fekszik s 1,323.402 magyar, 485.836 német, 651.055 oláh és 66.425 tót, tehát 2,526.718 lakós kezében van, kik boldogul és békésen együtt éreznek; ezen hatalom ugyan oly roppant, hogy ennek ellenében 378.352 rác és 72.949 horvát, ha mind engedetlen volna is, mitsem tehetne, — mindazonáltal egyesülni kell, készen kell lenni, talpon kell állani és rövid idő alatt az elámítottak ki fognak józanodni, a tévelygők meg fognak térni és a rácok ismét testvéreink lesznek, mint azok voltak, mióta magyar földön vendégszeretettel megtelepíttettek.

Miután[2] tehát a fegyveres készület az, mely a csendet s békét visszaállíthatja, miután e hadikészület nem bosszúállásra céloz, mert az ártatlan elámítottaknak kész a bocsánat, hanem célja a törvénynek engedelmességet szerezni, a királyi korona jogait épségben megőrizni és az ifjú szabadságot a rend által biztosítani:

[1] Összesen 39.000 nemzetőrséget.

[2] Ime ide rekesztek egy táblát, mely kimutatja nyelvre nézve a különböző népek egymáshozi arányát.

A magyar kétszeresen túlhaladja a legtöbbet, német és oláh hív testvéreivel ellenállhatlan többséget képez. Egyesülni már diadal.

Önök e házat és hazát védő és fennkitett őrsereg kiállítására köteleztetnek. Nincs szó itt külső ellenségről. Csak a belső háborút kívánjuk elkerülni, visszavarázsolni a szabadság után a rendet. Nem hazafi az, ki most polgári kötelességét teljesíteni vonakodik. Gyalázat éri nevét, melyet Önök nem felejtenek el megörökíteni.

Budapest, jún. 13. 1848.

Szemere Bertalan,
belügyminiszter.

Megye	Magyar	Német	Oláh	Tót	Rác	Horvát	Vendus
Veszprém . . .	172.068	23.118	.	3.200	.	.	.
Tolna	132.284	58.131	.	1.076	1.682	.	.
Somogy . . .	202.938	8.954	.	1.308	3.876	9.370	.
Zala	221.126	3.837	.	.	.	53.539	13.080
Baranya . . .	132.480	76.834	.	1.479	41.000	.	.
Bács	186.102	98.408	.	.	189.991	.	.
Csongrád . . .	131.298	2.662	.	.	1.690	.	.
Temes	5.827	93.920	194.564	3.213	14.260	.	.
Arad	36.061	18.107	180.268	1.789	1.406	.	.
Krassó	2.500	11.650	194.361	2.725	.	10.040	.
Torontál . . .	54.869	88.039	61.806	5.809	124.447	.	.
Csanád	45.849	2.180	20.056	45.826	.	.	.

Tehát:	magyar	1,323.402
	német	485.836
	oláh	651.055
	tót	66.425
	Összesen	2,526.718
	horvát	72.949
	szerb	378.352
	Összesen	451.301

237.

Temesvár, 1848 június 13.

Báró Piret rendelete Dreihann ezredeshez, az illír-bánsági ezred parancsnokához, melyben állást foglal a karlócai határozatok ellen.

Másolat. Fölterjesztve gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez. Wien. Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 2631. Érk. június 19.

Präsidiale Nr. 275./p.

Obschon das in Ihrem Berichte Nr. 138 angeführte Programm, der ganz unbefugt, mithin ungesetzlich abgehaltenen *Karlowitzer Versammlung*, das Gepräge einer gegen das Interesse der Gesammtmonarchie und des Kaisers vorwaltenden Tendenz an sich selbst

trägt, weil es *von A. H. demselben etwas verlangt, was Sr. Majestät vermöge seines abgelegten Krönungseides als König von Ungarn freiwillig zuzugestehen, nie vermöchte,* und obschon es schon dadurch klar ist, dass *mit der Aussteckung Kaiserlicher Fahnen zu Carlovitz ein freches gleisnerisches Spiel getrieben wird,* so halte ich es doch für meine Pflicht Ihren eingangserwähnten Bericht — gleich wie ich es mit allen früheren gethan — dem k. k. Kriegsministerium in Wien, vorzulegen. Bis mir hierüber nicht von höheren Orten, — Belehrung zu Theil wird, — halte ich die Ansicht fest, aus welcher mein Ihnen zu Stunde schon zugekommener Aufruf an das Grenzvolk vom 11-ten dies, geflossen ist, — und kann Sie sonach nur auffordern, demselben in jeder Weise Einklang zu verschaffen.

Übrigens versteht es sich von selbst, dass die Aussteckung kaiserlicher Fahnen im unterstehenden Grenzgebiete, wo sich das Grenzvolk dazu hingedrängt fühlt, füglich nicht im Entferntesten zu behindern ist.

Gróf Latour 1848 június 20-án azt válaszolta báró Piretnek, hogy összes jelentéseit a király elé terjesztette, és egyéb befolyást nem gyakorolhat az ügyekre és viszonyokra. (K. M. 1848. 2631.)

238.

Titel, 1848 június 13.

Mollináry alezredes, csajkásparancsnok jelenti, hogy Mollináry századost a szerb fölkelők megkötözték.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A. Fasc. 132. 1848. VI. 55. Beikt. Präs. 947. sz. a. június 14-én.

... In Kovil ... wurde der dortige Compagnie Commandant Herr Hauptmann Mollinary von einer aus Carlovitz gekommenen bewaffneten Horde überfallen, gebunden und nach Carlovitz geschleppt ... da die ganze Bevölkerung des Bataillons im Aufstande ... die Herrn Offizieren und Beamten aber ganz verlassen dastehen, auch mehrere von diesen, ein solches Schicksal zu gegenwärtigen haben.

239.

Innsbruck, 1848 június 13.

Ferdinánd király báró Jovich István nyugdíjazott őrnagyvezért eszéki várparancsnokká nevezi ki.

Budapest, K. L. Fasc. 489. 1848 Nr. 8.

Felelős magyar hadügyministerem fölterjesztésére ezennel br. Jóvich István nyugdíjazott őrnagyvezéremet, eddigi hű szolgálatai tekintetében eszéki várparancsnokommá kinevezem.

Kelt Innsbruckban június hó 13-ik napján 1848.

Ferdinánd. Hcg Esterházy Pál.

240.

Karlóca, 1848 június 13.

A szerb nemzeti főbizottmány a karlócai támadás után újból felhívja a szerbeket fölkelésre.

Egykorú nyomtatvány. Zágráb, D. A. Z. Jelačić 1848—49. 43. A/4. 3A/224. sz. a. és Újvidék, Szerb Matica, VIII. C. 6.

Србскій Народе.

Часъ є одсудный куцнуо, непріятель народности наше послао є насъ войску изъ града Варадина съ топови, коя є военномъ преваромъ до Карловаца довукла се, и изъ ненада битку противъ наше народне войске, по заповѣсти подплаћеногъ коммандирендера Храбовскогъ започела; у битки овой пало є одъ храбры Срба єданаєсть юнака, кой су на полю честій и славе за народность, име, єзыкъ и свету вѣру нашу погинули, вѣчна іймъ паметъ и свето име ныово одъ сего рода и во вѣкъ! Одъ дивіє и безчовечне мађарске войске пало є петнаєсть солдатій, коє су непріятельи са собомъ, на кола натоваривши однели и єдногъ т. є. петнаєстогъ, кой у кола ніє могао стати, свукавши хальине съ нѣга, оставили су на войномъ полю. Премда су Мађари побѣгли, то намъ ипакъ велика опасность престой, єръ се и наша народна войска, у слѣдству свогъ неочекиваногъ случая, лишена свой управителя, по гудурама разишла, нека є часть овдѣ остала, но Богъ зна шта нашъ душманинъ предузета намѣрава, и хоће ли ови у станю быти одпоръ безчовечнымъ намѣрама явногъ душманина нашегъ дати. Наша є народность у найвећой опасности, име, єзыкъ и света вѣра наша быће на вавѣкъ изъ исторіє свѣта изглађена и вѣчномъ забораву предана, ако пайвеће одушевленіє савколикій народъ Србскій у свомъ одсудномъ часу необузме, и ако све, што оружіє носити може, старо и младо, богато и сиромашно, садъ на ноге не скочи и на свету мету са своію страна у Карловце не похити, да се душманину нашемъ за света права наша на удвой ставимо, и да на развалинама назови мађарскогъ кралѣвства ныови градова, села и вароша нашу народность оснуємо, и за вѣкове утврдимо; зато, ко є рођенъ Србинъ, и когъ є Србкина родила, и матернымъ млекомъ задоила, нека часъ пре на свету мету овамо у Карловце похита! На оружѣ Србльи сви, свакога реда и чина, па одма овамо на битвиште, тако Вамъ Богъ и света наша православна вѣра помогла! Наша дѣца, браћа и сродници гину

за престолъ царскій у Итали, а докъ мы кодъ куће мырнимъ начиномъ и законыемъ путемъ тражимо крваво задобивена своя права, насъ бѣсомучни Мађари, отргнувши се одъ цара и власти, губе и крвнички нападаю: така намъ є дакле благодарность за вѣрность! Види свѣте, Европе правде и награде! На оружѣ дакле, на освету свакій, кой се Србиномъ и Славяниномъ зовешъ, шта и где му драго быо! На оружѣ браћо! тако вамъ имена Божія и среће юначке!

У Карловци, 31. Мая 1848.

Одъ народнога одбора.

Fordítása:

Szerb nemzet! A sorsdöntő óra ütött; nemzetiségünk ellensége Pétervárадról ágyúkkal katonaságot küldött ellenünk, mely hadicsellel Karlóca alá nyomult és a megvesztegetett Hrabowsky főhadparancsnok parancsára nemzeti csapatainkat megtámadta; ezen harcban a szerbek részéről tizenegy ember esett el a becsület és dicsőség mezején nemzetiségünkért, nevünk, nyelvünk és szent vallásunkért ontván vérüket: örök legyen emlékük és szent nevük nemzetünk előtt mindörökké! A vad és embertelen magyar seregből tizenöt katona esett el, kiket az ellenség kocsin magával vitt; a tizenötödiket azonban, nem férvén el a kocsiban, levetkőztették és meztelen testét visszahagyták. Noha a magyarok megszöktek, mégis nagy veszély előtt állunk; mert a mi nemzeti csapataink is ezen váratlan eset következtében, megfosztva parancsnokaitól, részben a völgyekben elszéledtek, részben itt maradtak s Isten tudja, hogy az ellenség mit tervez még ellenünk és képesek lesznek-e a mieink nyilt ellenségeink embertelen szándékainak ellenszegülni? Nemzetiségünk a legnagyobb veszélyben forog, nevünk, nyelvünk és hitvallásunk a világtörténetből ki lesznek irtva és örök feledésnek átadva, ha nem siet minden fegyverképes ifjú, öreg, gazdag vagy szegény mindenfelől Karlócára, hogy szent jogainkért ellenségeinkkel szemben ellenállhassunk és *az úgynevezett magyar királyság erődjei, városai és falvainak romjain nemzetiségünket fölépíthessük és századokra biztosíthassuk.* Ezért, aki igazi szerb s aki szerb nő szülötte és kit anyatejével felnevelt, siessen ide Karlócára, a szent helyre! Fegyverre valamennyi szerb, rendre és állásra való tekintet nélkül; jöjjetek azonnal a harctérre, isten és szent igaz hitünk úgy segélyjenek! Fiaink, testvéreink, rokonaink halnak meg Olaszországban a császári trónért és míg mi itthon békés és törvényes uton keressük véresen szerzett jogainkat, — addig minket a megférhetlen magyarok, elpártolva a császártól és kormányától, — pusztítanak és véresen megtámadnak: ez tehát hűségünk jutalma! Hadd lássa egész Európa ezt az igazságot és jutalmat! Bosszúálló fegyvert fogjon tehát minden szerb vagy szláv, drága kincse javáért; fegyverre szerbek Isten és a hadiszerencse nevében!

241.

Innsbruck, 1848 június 13.

Báró Wessenberg osztrák miniszter leirata Jellačić bánhoz, melyben Obrenovits Milos exfejedelemnek a határtól való eltávolítását kéri.

Fogalmazvány. Wien, St. A. — Serbica F. 6. Varia 1848—1850.

Von Seite des türkischen Botschafters am unseren Hofe, verstärkt von jener des russischen Gesandten wird darauf gedrungen, dass der Exfürst Milosch von Serbien, welcher in Agram angehalten sein soll, und dessen angeblich in Neusatz befindlichen Sohn Michael, alsbald nach Wien zurückgewiesen werden.

Man befürchtet aus ihrer persönlichen Nähe an der serbischen Gränze möchten Unruhen enstehen, was die beiden obgenannten Höfe vermeiden zu sehen wünschten, und *deren dermaliger Ausbruch auch sicherlich nicht in unserem Interesse steht.*

An E. E. ergeht danach von meiner Seite das Ersuchen . . . zu diesem Behufe das zweckdienliche selbst anzuordnen.

Wessenberg báró osztrák miniszter Obrenovits Milos eltávolítását az orosz és török követ kérelmére rendelte el.

242.

Laibach, 1848 június 14.

Obrenovits Milos szerb exfejedelem az alulírott közleményben megíratta a zágrábi eseményeket.

Eredeti irat. Zágráb, Egyetemi könyvtár és a belgrádi szerb kir. Akadémia Szpomenik LIV. kötetében.

Fürst Miloš Obrenović in Agram Laibach am 14. Juni. Mehrere öffentliche Blätter, besonders aus Ungarn und Croatien, brachten vor einigen Tagen Nachrichten von der sonderbaren Gefangenschaft des Fürsten Miloš Obrenović von Serbien in Agram.

. . . Hier die folgende, in der strengsten Warheit begründete verbürgte Schilderung dieses Factums:

Fürst Miloš Obrenović von Serbien, der alle Jahre von Wien aus Reisen macht, beabsichtigte nach der Abreise des Kaisers, die unruhige Residenz mit Prag zu vertauschen und nahm einen legal ausgestellten Regierungspass dahin. Als schon alles eingepackt war, fielen ihm die auf den höchsten Grad gestiegenen Zwistigkeiten zwischen Deutsche und Czechen in Prag ein, und er wollte nicht den Verdacht erregen, als reise er deshalb nach Prag; daher änderte er schnell den Plan und nahm den Weg nach Gratz und Rohitsch, und da die Installierung des Banus Jellačić in Agram vor sich gehen sollte, beabsichtigte er, derselben beizuwohnen. So

kam er am 22. Mai Nachmittags 6 Uhr in Agram an, und stieg im Gasthof „zum Jägerhorn“ ab. Gleich nach seinem Eintreffen aber bekommt er unvermuthet den Besuch des dortigen Stadtrichters, der ihn auffordert, die Stadt binnen einer Stunde zu verlassen. Der Fürst, müde, wie er war, und da es stark regnete, erklärte diess für unmöglich, sagte aber, obschon er die Motive seiner Ausweisung nicht kenne, wolle er doch des folgenden Morgens früh 5 Uhr abreisen, und bestellte gleich den Wagen, worauf sich der Stadtrichter fortbegab. Um 12 Uhr Nachts bemerkt die Dienerschaft des Fürsten, dass das ganze Hotel mit Nationalgarden und Militär umstellt sei. An eine Fortreise kein Gedanke mehr! der Fürst war im Hotel eingeschlossen und von Frühmorgens des anderen Tages sammt der Dienerschaft auf das allerschärfste in seinen Zimmern bewacht. Am Abend des anderen Tages kam Dr. Gaj zum Fürsten, entfernte Alle aus dem Zimmer und erzählte: die ganze Bevölkerung sei in Allarm, man habe Überzeugung, der Fürst stehe mit den Ungarn gegen die Croaten in Verbindung. Dr. Gaj versprach dem Fürsten zur schleunigen Flucht behilflich zu sein, und erhielt als freiwillige Erkenntlichkeit von ihm zwei Banknoten zu 1000 fl., da dem Fürsten an seiner Ehre lag, nicht eingekerkert zu werden.

Das Versprechen erwies sich als falsch; der Fürst blieb gefangen und von einem Offizier bewacht, der ihm selbst mit seiner Dienerschaft durchaus keine Communication gestattete. Drei Tage darauf kam Dr. Gaj wieder, und zwar mit einem Säbel bewaffnet, hiess den Offizier hinauszugehen, betheierte, des Fürsten Leben sei in Gefahr, nachdem die Volksmenge, besonders aber die Studenten, ihn für einen Verräther ansehe, und da bleibe nichts übrig, als Geld unter das Volk und die Beamten zu streuen, und sie so zu gewinnen. Der Fürst gab 10 Stücke Banknoten zu 1000 fl. zu diesem Zwecke in die Hände des Doctors; doch versicherte dieser, man müsse ins Publikum bringen, als sei das Geld vom Fürsten zu wohlthätige Zwecken bestimmt worden. Nach 3 Tagen, während welcher Zeit sich in der Haft des Fürsten nichts änderte, kam Dr. Gaj nochmals am Abend wieder bewaffnet und verlangte angeblich für den Banus 1000 Stück Dukaten ... Darauf folgte der Fürst dem Doktor 3 Beutel, einem mit 1000 und zwei zu 500 Dukaten und noch 5000 fl. C. M. in 5 Stück Banknoten aus.

Nach Empfang des Geldes schwur Gaj feierlich bei dem Heile seiner Frau und seiner Kinder, er wolle Mittel machen, dass der Fürst frei werde. Er ging, kam aber nach 2 Tagen abermals und verlangte noch 2000 Stück Dukaten im Namen des Banus. Der Fürst erklärte, dass er nichts mehr besitze, worauf Dr. Gaj entgegnete, dass wenn der Fürst das Geld nicht gebe, er gefangen bleiben müsse.

Des anderen Tages ... wurde der Gefangene in ein Polizeihaus gebracht, wo er sich mit zwei elenden Stuben behelfen musste und immer gleich streng bewacht wurde ... Die Haft dauerte im Ganzen 19 Tage, nämlich vom 22. Mai bis 9. Juni. Nach 17 Tagen kam endlich Fürst Michael, der Sohn des gefangenen Fürsten, aus dem Banat in Agram an, schrieb an den Banus und so erhielt des anderen Tages Fürst Miloš die Erlaubniss, nach Innsbruck fortzureisen, jedoch in Begleitung eines Hauptmannes vom Agramer Stadtkommando, Namens Anton Plantak, der sich zur Zeit noch in Laibach befindet, allein seine Macht über den freigewordenen Fürsten ziemlich verloren hat, der in Laibach eine gastliche Aufnahme fand ... Einen Tag nach seiner Ankunft (Sonntag am 11. d.) kam von Agram an den Hauptmann eine Depesche, vermöge welcher dieser den Fürsten auffordern, sogleich wieder mit ihm nach Agram zurückzukehren.

Als Fürst Michael in Agram erfuhr, dass sein in Laibach, angekommener Vater zurückberufen sei, schrieb er diesem einen Brief und übergab ihn an einen gewissen Gavrilovich, der ihn nach Laibach bringen sollte; dieser wurde aber am Wege angehalten, zurückgebracht und arretiert, der Brief selbst erbrochen und gelesen ...

Der Fürst fand es nun räthlich, sich zum hierortigen FML. und Militärkommandanten zu begeben, ihm seine Reise Dokumente vorzuweisen und ihm diese Angelegenheit vorzustellen, worauf der Befehl der Depesche ohne Wirkung und der Fürst hier blieb, um sich zu erhohlen.

Hier die einfache, wahre Thatsache ... Der Fürst wird seine Ehre auf glänzende Weise rechtfertigen und seine Angelegenheit der österreichischen, russischen und ottomanischen Regierung zur Entscheidung vorlegen.

Obrenovits Milos szerb fejedelem letartóztatása körüli visszaélések okozták Gaj Lajos politikai bukását. Jellačić bánnak az eset jó alkalmat szolgáltatott, hogy politikai versenytársától megszabaduljon.

243.

Budapest, 1848 június 14.

Mészáros hadügyminiszter közli a bánsági főhadparancsnokkal, hogy báró Jóvits vezérőrnagyot a szegedi katonai tábor parancsnokává nevezte ki.

Eredeti rendelet. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. VI. 27.
Érk. június 16.

33. sz. K. M.

Minekutána Ó-Becsén lakozó nyugdíjazott vezérőrnagy báró Jóvits urat, ki kir. biztos Csernovits gróf oldala mellett van, a

Szegeden és környékén összevonandó katonaságnak parancsnokává kineveztem, azzal adom tudtára a főhadi parancsnokságnak, hogy minekutána kir. biztos Csernovits úr és melléje rendelt Jóvits báró vezérőrnagy úr utasítással el vannak látva, hogy egyetértve tábori őrnagy Hrabowsky báró urral, a lázadás lecsendesítését fontolgassák és végrehajtsák; hogy a fent nevezett kir. biztos, vagy ennek távollétében báró Jóvits vezérőrnagy urtól érkezendő intézkedéseket végrehajtani szíveskedjék... és nekik tehetség szerint segitségükre legyen.

Hasonló rendeletet intézett Mészáros hadügyminiszter báró Hrabowsky szerémi főhadparancsnokhoz is. (Sl. S. G. K. 1848. Fasc. VI. ad 78. Beikt. Präs. 1848. Nr. 1030. június 17-én.

244.

Budapest, 1848 június 15.

Szemere belügyminiszternek a fehértemplomi küldöttség érdekében kiadott irata Pulszky Ferenc államtitkárhoz.

Eredeti fogalmazvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 332. eln. szám.

E levelemet viszi Fehértemplom három polgára a határőrvidékről, kik Ő Felségétől magától akarják hallani mi az akarata.

Itten megmutattuk nékik Ő Felsége legujabb kéziratait és a proklamátiok eredeti példányait. Szóltunk a nádornak is.

Kétségük nincsen, nem is volt, ők tartoznak a törvénytisztelő részhez; hanem még is óhajtanák, hogy vagy Latour bécsi hadügyminiszter adna nekik iratot, melyben ő jelentené ki, hogy a Fölség a határőrvidéket a magyar miniszterium alá rendelte, tehát éppen a bécsi hadügyminiszter jelentené ezt ki, kitől eddig elé függtek; — vagy ha ezt meg nem nyerhetnék, Innsbruckba szándékoznak menni.

Latournál egy ilyen iratot kieszközölhetőnek tartom. Adjanak be folyamodványt s arra jöhet tőle válasz; — ez volna a legtermészetesebb. Tehát ajánlom őket, kik a jó ügynek buzgó apostolai lesznek.

Általában sokat fog Ön tőlük hallani, melyek érdekesen bizonyítják mi csel, sőt árulás — tétetett velünk.

245.

Innsbruck, 1848 június 15.

Ferdinánd király rendeletéből, amelyben a határőrvidéki ezredeknél alsóbb tisztek kinevezését a magyar hadügyminiszterre bízza.

Eredeti irat Ferdinánd és Esterházy herceg aláírásával. Budapest, O. L.; K. L. 1848. Nr. 11. Kossuth—Szemere-konvolut.

4. p. A határőri ezredeknél eddig az udvari hadi tanács által betöltött katonai hivatalnoki kinevezések, az illető ezredek meg-

hallgatása mellett, a magyar hadügyminiszteremet illetik, — a horvát-országi bán tulajdonosi jogainak gyakorlata iránt az eddigi szokás megmaradván; a stabilis [törzs] tisztek a magyar hadügyminiszterem fölterjesztésére, mely a személyem körüli miniszterem útján bemutatandó, Általam neveztetnek ki.

E legfelsőbb rendeletemet a magyar hadügyminiszterem végrehajtandja, és napi parancs által a magyar hadseregemnek, az ezredek tulajdonosainak pedig szokott hivatalos úton tudtára adandja.[1]

246.

Arad, 1848 június 15.

Az aradi gör. nem egyesült szentszék határozatilag tiltakozik Rajacsits patriarchává való választása ellen.

Budapest, O. L.; V. M. 1848. 3195. sz.

283. szám. Jegyzőkönyvi kivonat.

Rajacsich József karlovici érsek és metropolita, megyés püspök urral tudatja, miképen ő a f. é. május hó 1/13-án tartott gyülekezet kívánságához képest a patriarchai címet, amellyel elődе, Csernovits Arzén is élt vala, felvette légyen.

Végeztetett:

Ezen szentszék a f. é. május elsei (május 13) karlovici szerb gyülést lázadásnak ismervén, az érsek által törvénytelenül s a románok meghallgatása nélkül fölvett patriarcha címet mint alkotmány ellenes lázadási eredményt a karlovici érseknek soha sem adandja meg.

Rácz Geraszim aradi gör. kel. püspök — hívei többnyire oláhokból állván — nem ismerte el Rajacsits érsek patriarchai címét, melyet egyházilag törvénytelennek tartott.

247.

Zimony, 1848 június 15.

Mayerhofer alezredes, belgrádi osztrák konzul, a szerb állapotokról értesíti báró Hrabowsky főhadparancsnokot.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A. Fasc. 132. 1848. VI. 67. Beiktatva Präs. 1016. sz. a. Érk. június 18-án.

Reserve Nr. 146.

... Fürst Alexander ist gestern von Kragujevatz in Belgrad eingetroffen, und für die Verhinderung bewaffneter Expeditionen

[1] Lásd a 235. sz. iratot a 396. lapon.

vom Fürstenthume aus alles mögliche eingeleitet, obschon der Erfolg, bei der grossen Privat-Aufregung nicht zu verbürgen ist. Gestern sollen 40 Zentner Pulver . . . aus Serbien herüber geschmuggelt worden sein. Heute wird die National-Cassa und das Archiv, welches von Carlovitz nach Pancsova geflüchtet worden ist, von da nach Belgrad gebracht.

248.

Pétervárad, 1848 június 15.

Báró Hrabowsky János szlavon-szerémi főhadparancsnoknak a bécsi hadügyminisztériumnál a karlócai kudarcért a magyar hadügyminisztert teszi felelőssé.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; K. M. 1848. Nr. 2673. Fogalmazvány: Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 63. Ad Präs. 595. Exp. június 15-én.

. . . Ein hohes Ministerium geruhe daraus zu ersehen, dass die hierländige Volksaufstände eine drohende Gefahr angenommen, die umliegenden Gegenden in vollkommener Aufruhr sich befinden, und sich gegen die Magyaren waffnen . . .

Da das ungarische Ministerium mit seinen terroristischen Verfügungen fortfährt, ich mir dahingegen das Versöhnungs und Pacificationssystem zur heiligsten Pflicht machte, um dadurch . . . eines Bürgerkrieges auszuweichen . . .

. . . Ich befürchte bei diesem schrecklichen Übel nur dem einzigen Umstand, dass die gesammte Grenzbevölkerung ihre Waffenbrüder aus Italien zurückruft und dadurch in Italien ein namenloses Unglück herbeiführt.

Báró Hrabowsky főhadparancsnok a karlócai kudarc után a bécsi hadügyminisztériumnál a magyar kormányra és királyi biztosra hárította a felelősséget, minden személyes felelősséget magáról elhárítani igyekezvén; minthogy a magyar kormány nem értett egyet vele, báró Hrabowsky a királynál a maga felmentését kérelmezte. (Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. VI. 63. 63/a.

Ich war — írja június 14-én Nr. 595. eln. szám alatt Mészáros hadügyminiszternek — immer der Meinung, dass sich das Militär gegen diese Aufstände neutral benehmen soll, — nach dem nun so aber der bestimmte Befehl [Magy. had. 1848. 9. sz., június 9. és 12. sz. június 10-én) des Kriegsministeriums zukam, die Versammlungen in Karlovitz aufzuheben, so habe ich dieser Anordnung Folge geleistet, und wie ich schon berichtete, nur für den Fall zu feuern befohlen, wenn man meine Colonne mit Feuer empfängt, wie es in der That auch geschehen ist. (Kr. M. 1848. No. = 2673.)

249.

Budapest, 1848 június 15.

Mészáros hadügyminiszter leirata báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz.

Eredeti leirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 128. 1848. VI. 35/d.

366. sz. H. M.

Ő császári királyi Felsége ... folyó hó 8-ról 1848. kelt Innsbruckban ide mellékelt legfelsőbb kézirata folytán kötelességévé teszem ... ezen királyi kéziratot[1] közhirré tenni ... ezentul minden rendeletek és parancsok a magyar hadügyminisztertől veendők, ... mindenféle levelezés, mely eddig az udvari haditanács vagy osztrák hadügyminiszteriumhoz intéztetett, okvetlen és egyenesen a magyar hadügyminiszteriumhoz terjesztessék fel.

Báró Piret, a forradalmi mozgalomra való tekintettel, kitért a fenti rendelet kihirdetése elől. (S. B. G. K. 1848. VI. 35.)

250.

Pétervárad, 1848 június 15.

Báró Hrabowsky főhadparancsnok fölterjesztése gróf Batthyány Lajos magyar miniszterelnökhöz.

Eredeti irat. Budapest, N. M. Vörös gyűjt. 981. sz. Másolat. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 2638. Präsid. 598.

Wie der Herr Ministerpräsident bereits durch den hieher abgesendeten königlichen Kommissär Herrn von Csernovits erfahren haben werden, befindet sich nicht nur das hierländige Grenzgebiet, sondern auch das ganze Provinziale des unteren Syrmiens in einem vollkommenen Aufruhr, ganz besonders die Grenzbevölkerung, deren Hass gegen das Ungarthum sich fortwährend steigert, und welche von ungarischen Gesetzen und von einem ungarischen Ministerium durchaus nichts wissen will.

Die zuliegende Proklamation, die ich als königlicher Commissär an die Kroaten und Slavonier erliess, sowie die Proclamation, die ich gleich nach Rückkehr von Croatien hinausgab, wurde in der hierländigen Grenze mit Füssen getreten, und trug dazu bei, das ohnehin nur beschränkte Zutrauen, welche das Grenzvolk, nun auch für mich, als gebornen Ungar hegt, vollends zu vernichten.

Eine bedeutende bewaffnete Volksmasse, 15—16.000 Mann sammt 2 Kanonen, und die ganze bei Semlin gestandene Flotille-

[1] Lásd a 205. sz. iratot.

Division der Csaikisten sammt allen bewaffneten Csaiken, die den Posten von Semlin verliessen, und sich zu Carlovitz an das General-Comité der serbischen Nation ergeben hat, ist bereits in Carlovitz versammelt, und an der Grenze des Csaikisten-Bataillons in der sogenannten Römerschanze vor Neusatz stehen, mit 8 Stück Kanonen, bei 5000 bewaffneten Volksmassen, die das Volk mit Gewalt dem Csaikisten Bataillonskommando abgenommen hat; und die bewaffnete grosse Macht bei Carlovitz, die sich täglich, aus dem Banate verstärkt, hat schon eine feindliche Stellung sogar gegen das General-Commando angenommen.

Der Herr Ministerpräsident wollen hieraus die Überzeugung schöpfen, dass ich nicht in der Lage bin, den an mich in dem gefälligen Erlasse vom 1. d. Mts Nr. 238 gestellten Ansinnen zu entsprechen, sondern dass ich darauf fürdenken muss, wie und *ob ich mich vertheidigen kann*, falls beide bewaffneten Volksmassen über mich herfallen. Mit Gewalt lässt sich nichts, garnichts thun, weil man dadurch einen verheerenden Bürgerkrieg herbeirufen würde, den die in Bereitschaft stehenden Serbianer noch schreklicher machen würden.

Am Schlusse muss ich bemerken, dass diese bewaffneten Volksmassen mit vielen kaiserlichen Fahnen sich bewegen, und überall Seine Majestät unsern allergnädigsten Kaiser hoch leben lassen, mit dem Schwur für den Kaiser Leib und Leben zu opfern, sich dagegen gegen die Magyaren und gegen das ungarische Ministerium bis auf den letzten Blutstropfen wehren zu wollen.[1]

Báró Hrabowsky nem akarta a szerbeket Karlócánál megtámadni, s így érthető napiparancsa, mely szerint megtiltotta a kiküldött hadoszlopnak fegyvert használni. De mikor a rend helyreállítása végett az Karlóca előtt megjelent, a szerbiaiak lövésekkel fogadták s ennek folytán tört ki a harc.

251.

Pétervárad, 1848 június 15.

Báró Hrabowskynak báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz intézett átiratából, melyben a karlócai támadást megírja.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 33/a. Präs. 608.

... Nachdem sich die Sache so gestaltet, nahm sich das [Karlovitzer] Comité heraus das Volk zum Aufstande zu bewegen, eine bewaffnete Volksmasse um sich zu sammeln und gegen das Generalkommando eine feindliche Stellung anzunehmen und die hierortigen Verfügungen in dem Grenzgebiete zu entkräften.

Um einem solchen Zustande in der Nähe des Generalkommandos ein Ende zu machen, fasste ich den Beschluss, mit dem

[1] Ezen utolsó bekezdés báró Hrabowsky sajátkezű írása.

Comite eine ernstliche Sprache zu führen, um es in die Schranken der Ordnung zu bringen.

Weil aber leicht vorauszusehen war, dass die Entsendung eines oder mehreren Sprecher an das Comite bei der Kühnheit der Leiter desselben ganz erfolglos wäre, und die Sprecher sogar unter den versammelten zum Fanatismus aufgereizten Volke gefährdet sein könnten, wenn mit der Entsendung nicht zugleich eine entsprechende militärische Demonstration verbunden würde; so entsendete ich am 12. d. M. unter dem Kommando eines Stabsoffiziers eine Truppenabtheilung nach Carlovitz, um die Äusserung des Comites, wegen des sich erlaubten gesetzwidrigen Vorgänge einzuziehen, und die Entlassung der daselbst versammelten Volksmassen, besonders jene der Grenzbevölkerung zu bewirken.

Als jedoch die Avantgarde dieser Colonne bei den ersten Häusern in Carlowitz anlangte und *einen Offizier als Parlamentär* abzusenden eben im Begriffe war, *wurde selbe aus den Häusern mit einem Kugelregen attaquiert, was zur Folge hatte, dass alsogleich ein Offizier schwer verwundet, und ein Mann auf dem Platze todt blieb. Nach diesem feindlichen Angriffe der Insurgenten zündete das ausgerückte Militär die fraglichen Häuser an, Carlovitz wurde sofort beschossen* und die Insurgenten mit dem Verluste von etwa 20 toten . . . aus Carlovitz vertrieben.

Nach Abzug unserer Truppe, die ich nicht aussetzen wollte, und zurückziehen liess, sammelten sich jedoch wieder die Insurgenten in Carlovitz in weit grösserer Anzahl aus allen Gegenden, und weil inzwischen der bekannte slavische Patriot Graf Albert Nugent aus Agram hierorts eintraf, und sich zum Vermittler mit dem Carlovitzer Comité anbot, so wurde diesem Comite einige zur Erhaltung der Ruhe . . . nothwendige Bedingungen von mir vorgeschrieben, welche das Comite durch die Vermittlung des Grafen Nugent wirklich annahm und einzuhalten versprach. Die wesentlichste unter diesen Bedingungen ist wohl die, dass das Comite das Landvolk nach Hause entlasse, . . . und man wird sehen in wie fern das Comite seiner gegeben Zusicherung gehörig nachkommen wird.

Über die Tendenz und den Charakter der Agitation zu Carlovitz, kann ich mittheilen, dass die Absicht dahin geht, sich dem Einflusse des ungarischen Ministeriums zu entziehen, und sich unter einen aus der Nation gewählten Vojvoda zu stellen, . . . der etwa in der Art, wie der Banus von Croatien, die Interessen der serbischen Nation zu schirmen und vertreten hätte . . .

Diese Insurrektion führt die kaiserliehe Fahne und erklärt für unseren Kaiser Leib und Leben opfern zu wollen, aber nie ein ungarisches Ministerium anzuerkennen.

. . . Ich kann nicht umhin im engsten Dienstvertrauen beizufügen, dass der Herr FML. Baron Jellacsich mir erklärte, kein

Handschreiben unseres guten Kaisers anzuerkennen, weil alle, wie er behauptete, durch das ungarische Ministerium erpresst worden sind. ... das die allerhöchsten Resolutionen, bezüglich des ungarischen Ministeriums und dessen Einflusses auf das Militär und die Militärgrenze Sr. Majestät nur abgedrungen seien, und dass er daher mich nicht als königlichen Commissär anerkennen könne ...

252.

Zágráb, 1848 június 15.

A zágrábi tartománygyülésnek Ferdinánd királyhoz intézett fölterjesztése Karlóca megtámadtatása (június 12.) alkalmából.

Másolat. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 2612.

... Wir können jedoch hier den Umstand nicht unerwähnt lassen, dass die erste und dringendste Maasregel um den weiteren Folgen des angefochten Bürgerkrieges vorzubeugen nach der einstimmigen Überzeugung des ganzen Landes darin besteht, dass Eure Majestät den bisherigen slavonisch-syrmischen Kommandirenden Hrabowsky, der in Folge seines wortbrüchigen Systems, durch welches er die Interessen des magyarischen Ministeriums mit Hilfe seiner magyarisch gesinnten Umgebuung zu fördern bestrebt ist, und deshalb das Vertrauen des Volkes, dessen Hass ihm vollends zugewendet ist, selbst in seinen loyalsten Unternehmungen nie und in keinem Falle mehr geniessen kann, das General-Kommando in Slavonien und Syrmien unverzüglich abgenommen, und unserem geliebten, dem K. K. Throne Eurer Majestät unwandelbar treuen und das Vertrauen der Nation im vollen Masse besitzenden Ban anvertraut werde ...

Die zweite nothwendige Massregel um den umsichgreifenden Bürgerkrieges Schranken zu setzen, bestände dann noch darin dass Eure Majestät dem einstimmigen Wunsche der gesammten k. k. österreichischen Grenzvölker gemäss offen zu erklären geruhen: die gesammte k. k. Grenze sei im Sinne ihrer geschichtlichen Vergangenheit in Bezug auf ihre rein militärischen Angelegenheiten vom k. k. österreichischen Kriegs-Ministerium abhängig, in Betreff ihrer gesammten Civil-Angelegenheiten aber mit den Königreichen Dalmatien, Croatien und Slavonien als vereint zu betrachten und habe vom ungarischen Ministerinm in Zukunft gar keine Befehle anzunehmen.

A horvát vezérlő országgyűlési bizottmány Hrabowsky főhadparancsnokot felelősségre vonta, kérdezvén, hogy kinek a parancsára támadta meg Karlócát a császári csapatokkal a császárhű szerbeket? — Az Innsbruckban tartozkodó szerb bizottság megtudván, hogy a horvátok Jellačić kinevezését kérelmezték Őfelségénél báró Hrabowsky helyébe, Suplyikác tábornok kinevezése érdekében, ellenfölterjesztést adtak be a trónhoz.

253.

Innsbruck, 1848 június 16.

Ferdinánd király kézirata Hrabowsky tábornokhoz, mellyel neki a kért proklamációt megküldi.

Eredeti fogalmazvány. Budapest, O. L.; K. M. 1848. 556/e.

Allerhöchstes Handschreiben!

Lieber Baron Hrabowsky! Infolge Ihres Berichtes vom 10. Juni l. J. sende ich behufs der Beruhigung der durch verschiedene falsche Einflüsterungen irregeführten Csaikisten und Grenzer beiliegende von Mir unterschriebene Proclamation; glauben Sie, daß nach der Verkündigung meines vorangelassenen, im Wege des ungarischen Ministeriums Ihnen übersendeten Manifestes vom 10. Juni die Kundmachung gegenwärtiger Proclamation notwendig ist: so ermächtige ich Sie davon allsogleich Gebrauch zu machen, und die ferneren Mittel zur Beschwichtigung der ganz grundlosen Aufregung meinem ungarischen Ministerium, das zu allen vernünftigen Concessionen bereit ist, vorzuschlagen.

Innsbruck am 16. Juni 1848. Ferdinand m. p.

254.

Innsbruck, 1848 június 16.

Ferdinánd király szózata a csajkásokhoz és a határőrökhöz.

Fogalmazvány. Budapest, O. L.; K. M. 1848. 556/e.

Wir Ferdinand I. von Gottes Gnaden Kaiser von Österreich, apostolischer König von Ungarn, Böhmen, Croatien, Slavonien und Dalmatien, dieses Namens der fünfte, Erzherzog von Österreich etc. etc., versichere Unserer kaiserlichen und königlichen Huld und Gnade, alle Unsere treuen Csaikisten und Grenzer. In Unserem Manifeste vom 10. Juni l. J. haben wir Euch ermahnt, den fanatischen Einflüsterungen der unter Euch eingeschlichenen Aufwiegler, die Euch in Euerer Uns und Unseren Erlauchten Ahnen oft bewiesenen Treue und Gehorsam durch verschiedenen Vorspiegelungen zu beiirren trachten, keinen Glauben zu schenken: daher Wir mit Bedauern vernahmen, daß Unsere durch diese Einflüsterungen irregeführten Csaikisten und Peterwardeiner Grenzer sich erkühnten Unser kaiserliches Gut anzutasten, und acht Kanonen sich anzueignen, vieler Unserer Grenzer ihre Heimat verlassend, zwecklos herumirren, und ihre Felder unbebaut lassen, ja sogar im offenen Aufstande gegen ihre Vorgesetzten sich befinden. Wir ermahnen Euch hiemit noch einmal, zur Ruhe und zum Ge-

horsam zurückzukehren, die acht Kanonen allsogleich zurückzustellen, zu Euren Familien zurückzukehren, Eure Felder zu bebauen, und hiedurch Euch Unser kaiserlichen Gnade würdig zu machen. — Euch drohen von nirgendher Gefahren, Eure Religion und Sprache werden geschützt, wir werden Euren durch Euren Congress Uns vorzulegenden gesetzlicher Bitten und Wünschen mit väterlicher Bereitwilligkeit willfahren, und so wie Unser in Gott ruhender Erlauchter Vater Euch fernerhin schirmen und beschützen; erklären aber zugleich, daß Wir den Ungehorsam gegen Unsere allerhöchsten Befehle, welche Euch kund gemacht wurden, nicht dulden, und gegen die Übertreter verdientermaßen verfahren werden. Verirrte! kehret zum Gehorsam zurück, Wir versicheren Euch dann Unserer kaiserlichen Huld und Gnade.

Gegeben in Unserer Tiroler Hauptstadt.

Innsbruck am 16. Juni 1848. Ferdinand m. p.

Ferdinánd király 1848 június 16-án, herceg Eszterházy előterjesztésére adta ki a proklamációt, a következő utasítással: „Das vorgelegte Handschreiben [Hrabowsky szerémi főhadparancsnokhoz] und die Proklamation folgen, mit Meiner Unterschrift versehen ·/., im Anschlusse zu dem angedeuteten Gebrauche zurück. Innsbruck am 16-ten Juni 1848. Ferdinand. — (Kr. M. 1848. 556/c.)

255.

Pétervárad, 1848 június 16.

Hrabowsky főhadparancsnok fölterjesztése Ferdinánd császárhoz és királyhoz a délvideki szerb fölkelés tárgyában.

Eredeti fölterjesztés. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 2887. Érk. június 19-én.

Euer Majestät! Mein allergnädigster Kaiser und Herr!

Seit meinem Euer Majestät mittelst Kouriers unterm 10. dieses allerunterthänigst unterlegten Berichte über den hierländigen Volksaufstand, der uns bereits in einen Kriegszustand versetzt hat, beeile ich mich Allerhöchst demselben ganz gehorsamst zu berichten, dass sich die Dinge von Tag zu Tag verschlimmern, und mit einem schrecklichen und verheerenden Bürgerkrieg drohen.

Das Central-Comité der serbischen Nation zu Carlovitz ist das allgemeine Organ, und ein wahrhaftes delphisches Orakel für die Serben, und für gesammte griechisch-nichtunierte Genossenschaften; was dieses Comite befiehlt, wird pünktlich befolgt, und somit haben sich bereits alle Bande der Disziplin und Subordination sowohl bei dem Csaikisten-Bataillon, als beim Peterwardeiner

Regimente aufgelöst. Meine Proclamationen wurden in keinem der mir unterstehenden Grenzregimenter geachtet, hie und da mit Füssen getreten; weil man die Grenzbevölkerung dahin zu bereden wusste, dass ich als Ungar die gesammte Grenzbevölkerung an die Magyaren verkaufte.

Seit meinem letzten Berichte hatte ich bereits am 12. dieses ein Gefecht mit den Insurgenten; von beiden Seiten wurde wüthend gekämpft, so wie in Italien, hatte man aus den Fenstern auf unsere Leute geschossen, daher auch einige Häuser durch Granaten in Brand gesteckt wurden. Diesen Kampf hatten die Insurgenten hervorgerufen, da ich von selben wegen der, gegen das General-Kommando angenommenen feindliche Stellung, mittelst einer Vorposten-Ausstellung die Motive dieser feindlichen Stellung zu erfahren wünschte; natürlicherweise wurde dieser Schritt von meiner Seite mit einem Bataillon unterstützt, und als man die Tête der Avantgarde dieser Colonne erblickte, wurde gleich eine ganze Decharge auf selbe gegeben, das zu einem blutigen Kampfe Anlass gegeben hat. Gegen abend zog ich unsere Truppen unter dem Kanonenschuss der Festung zurück. Wir hatten ein todten Gemeinen und 7 Blessirte. Die Insurgenten hatten 15 Todte und mehrere Blessirte. Während dem Gefechte wurden in der ganzen Umgebung die Sturmglocken geläutet, wornach von allen Seiten die Insurgenten ihren Brüdern des Carlowitzer Comité zu Hilfe eilten, so zwar, dass bis gegen Abend schon bei 8000 Insurgenten beisammen, und seither haben sich diese bis auf die Zahl von 15—16 Tausend Mann, worunter ein grosser Theil aus dem Banate ist, verstärkt, haben wieder 2 Kanonen von Titel abgeführt, und seit vorgestern hat sich auch die bei Semlin gestandene Csaikisten-Division, sammt den beihabenden bewaffneten Csaiken dem General-Comité in Karlowitz angeschlossen; und es wurden die Offiziere . . . mit dem Tode bedroht, wenn sie nicht bei ihnen bleiben wollen.

Ich befinde mich nun in einem *vollkommenen Kriegszustand*, und bin bereit, mich gegen jeden Angriff auf die Festung zu vertheidigen; ich werde zwar mein Möglichstes thun, um diesem Übel vorzubeugen, und werde *alle mir zu Gebothe stehenden Strategien* versuchen, um einen Bürgerkrieg auszuweichen, der nur in einen Vernichtungskrieg ausarten, und ein namenloses Elend herbeiführen wird, wobei die umliegenden Dorfschaften, besondere die Maierhöfe von Peterwardein am allerersten resquiren dem Brande und Plünderung ausgesetzt zu sein.

Der Hass dieser Insurgenten gegen das ungarische Ministerium ist unbeschreiblich, dagegen steigert sich die Liebe und Anbethung zu Eurer Majestät Allerhöchsten Person täglich mit Begeisterung. Diesen Umstand sollte das ungarische Ministerium, welches immer nur — sein Schreckenssystem, durch die ausgesendeten Commissäre verfolgt, sattsam belehren, dass man wohl *ein*

Land besiegen, damit aber nicht auch die Gemüther des Volkes erobern könne.

Wie gesagt, ich werde Alles aufbiethen, um Ruhe und Ordnung zu schaffen, und die Grenzbevölkerung von dem Vorhaben abzubringen, womit sie ihre Waffenbrüder aus Italien zurückzurufen beschlossen haben; ein Gegenstand, der unsere Armee in Italien in die schrecklichste Lage versetzen würde.

Gróf Latour ezen feliratot 1848 június 20-án terjesztette elő a királynak.

256.

Pétervárad, 1848 június 16.

Báró Hrabowskynak a magyar kormányhoz intézett jelentéséből, melyben a szerb görög keleti papságot okolja a fölkelésért.

Eredeti fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 63/d. Exp. június 17 Ad Präs. 595. Exp. június 17-én.

... Ich kann übrigens dem Ministerium nicht verhehlen, wie sehr *an allen dieser Verirrungen die g. n. u. Geistlichkeit Schuld trägt,* die auf den armen Grenzer, der seiner Religion mit Fanatismus ergeben ist, — den verderblichsten Einfluss ausübt.

257.

Pétervárad, 1848 június 16.

Báró Hrabowsky felhívása a határőrvidékiekhez.

Közölve: Joh. Janothyckh: Archiv des ungarischen Ministeriums und Landesvertheidigungsausschusses. Bd. I. S. 262.

Aufruf an die in Carlowitz und den römischen Schanzen versammelten Militärgrenzer.

Nachdem ich von allen Seiten dahin benachrichtigt worden, dass die in Carlowitz und im Csaikistenbezirk in den sogenannten römischen Schanzen versammelten Militärgrenzer blos aus Anhänglichkeit an Se. Majestät unsern allergnädigsten Herrn und König, aus Liebe zu ihrem Vaterlande und zur Wahrung ihres Glaubens zusammengetreten sind, so bringe ich hiemit zur öffentlichen Kunde, dass wegen dieser Zusammenkunft Niemand zur Verantwortung oder zu irgend einer Strafe gezogen werden wird — weshalb Jeder ganz ruhig und ohne Besorgniss zu den Seinigen und seiner Beschäftigung nach Hause kehren kann.

Baron Hrabowsky,
k. k. Feldmarschal-Lieutenant
und Kommandirender von Slavonien und Syrmien. m. p.

258.

Titel, 1848 június 16.

Stuchlik főhadnagy a szlavon-szerémségi főhadparancsnokságot értesíti, hogy Sztratimirovits Titelt elfoglalta.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 132. 1848. VI. 71. Beikt. Präs. 1014. sz. alatt június 18-án.

Gestern nachts (15. Juni) langte das Dampfschiff Nr. 44 um 9 Uhr unvermuthet an, und hatte ein Schleppschiff, auf beiden Schiffen befanden sich ein sicherer Georg von Stratimirovits mit einigen Notabilitäten, welche beiläufig 500 Mann, worunter mehr als 200 Serbier, und die übrigen Syrmier aus den dortigen Provinciale und aus dem Peterwardeiner Regiment gewesen, alle gut bewaffnet, bei sich hatten.

In Begleitung dieses Dampf- und Schleppschiffes waren auch von jenen Tschaiken, welche die Tschaikisten Division in Semlin hatte zwei halb und eine viertel Tschaike.

Diese Tschaikisten, und jene 500 Servianer und Syrmier . . . wollen gegen die Römerschanzen abfahren.

A szerbországiak Mollináry alezredest Titelen elfogták s megkötözték. Sztratimirovits Karlócára küldte, ahonnét 1848 június 17-én Péterváradra bocsáttatott. Mollináry lakása kiraboltatott. (Sl. S. G. K. 1848. VI. 71/a.) A szerb csapat június 19-én Csurogra vonult. U. o. VI. 71/b.

259.

Pétervárad, 1848 június 16.

Hrabowsky szerémi főhadparancsnok amnesztiát ajánl fel a határőrvidéki felkelt népnek.

Másolat. Karlóca, Djcjanija 1848. I. 33. sz. a.

Позивъ!

На — у Карловци и Петершанцу, совокуплѣный Народъ Граничарскій.

Понеже се мени одъ свію страна осигурава да како онай у Карловци, тако и онай на међи шайкашкога Баталыона у тако зовеномъ Петершанцу совокуплѣни Граничарскій Народъ, само изъ привржeнія на ньово Величество, нашегъ свемилостивогъ Цара и Краля, равно тако и изъ любави къ ньовомъ Отеческу и за сохраненіе ньовога закона скупіо се есть: така даемъ съ овымъ по обште на знанѣ, да збогъ тогъ Скупа нитко на одговоръ или какву другу казне притегнуте се неће, и да следо-

вателно Сваки са свымъ спокойно и безбрижно къ своимъ сродницима, и къ своимъ пословима куђи повратити се може.

У Варадину, 16. Јунія 1848.

Баронъ Храбовски.[1]

Ц. Кр. Фелдмаршаллайтенантъ и заповѣдаюђи Генералъ Славоніи и Срему.

Fordítása:

Felhívás a Karlócán és a péterváradi sáncban egybegyűlt határőrvidéki néphez!

Miután minden oldalról arról biztosítanak engem, hogy úgy a Karlócán, mint a csajkás zászlóalj határán, az úgynevezett Pétersáncban egybegyűlt határőrvidéki nép csakis Őfelsége császárunk és királyunk iránti ragaszkodásból, hazája iránti szeretetből és vallása védelmére gyűlt össze: köztudomásra adom, hogy ezen gyülekezet miatt senki felelősségre vagy más büntetés alá nem vonatik s ennélfogva mindenki nyugodtan, gond nélkül rokonaihoz és övéihez hazatérhet.

260.

Pétervárad, 1848 június 17.

Hrabowsky szlavon-szerémségi főhadparancsnok fölterjesztése Mészáros hadügyminiszterhez, melyben kijelenti, hogy karhatalommal mitsem lehet a határőrvidéken elérni.

Eredeti fölterjesztés. Budapest, N. M. 1848—49-es iratok.

Präs. Nr. 595.

Vermög der Intimation des Ministers des Innern vom 24. d. M. und 2. dieser Zahl 98 und 214, soll ich mit 3 königlichen Kommissaire, nemlich mit Herrn von Csányi, Csernovits und Vukovits Hand in Hand gehen, und dieselben unterstützen.

Ich muß befürchten, daß ich so viele und an verschiedenen Orten aufgestellte königliche Kommissionäre kaum werde befriedigen können und ersuche das Ministerium in meinem Rayon sich auf meine *Umsicht und Kenntniss der Verhältnisse* verlassen zu wollen.

Hiebei kann ich nicht umhin dem königl. Ministerium bekannt zu geben, dass die hierländigen Wirren lediglich von *der griechisch nicht unirten Geistlichkeit* ausgegangen sind und vor Allen Ander'n diese *zu gewinnen* versucht werden müsste.

Ich wiederhohle es, dass es sich bei dem allgemeinen Volkaufstand *mit Gewalt nichts mehr* ausrichten lässt, man würde dadurch nicht nur einen Bürgerkrieg, sondern einen *Verheerungs-Vernichtungskrieg herbeiführen,* zumal die serbische Nation durch

[1] Lásd a 257. számú iratot is a 416. lapon.

ihren Anhang einen ausserordentlichen Einfluss auf die Grenzbevölkerung und auf Syrmien ausübt.

Am Schlusse dieses empfange ich den mit folgenden Bericht des Interims Militär Kommandanten zu Semlin Oberslieutenant Mayerhofer, nach welchen auch das dortige Überfuhrs Detachement des Tschaikisten Bataillons aus 26 Mann bestehend den Gehorsam aufgesagt und nach Hause gezogen ist, ich vermuthe nach Carlovitz.

261.

Titel, 1848 június 17.

Blanusa őrnagynak a szlavon-szerémségi főhadparancsnoksághoz intézett jelentéséből; szerinte a királyi kiáltvány hatástalan maradt.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 74. Beikt. Präs. 914. sz. a. június 19-én.

Die mit dem hohen Generalkommando Präsidial Verordnung vom 11. d. M. Nr. 585 am 13-ten d. M. erhaltener Proclamation[1] ist nicht nach dem Wunsche, Eines hohen General Commando . . . aufgenommen worden; das Volk erwiederte im aufgeregtem Tone, dass es wegen dem am 12. d. M. stattgehabten Auftritt, wo das Civile zu Carlovitz durch das Militair unvermuthet angegriffen worden sei . . . die Waffen nicht niederlegen könne, sondern seine 4000 Mann erst dann von der Grenze einziehen werde, wenn die an Se. Majestät abgesendete Deputation eine erwünschte Antwort gebracht haben wird.

262.

Budapest, 1848 június 18.

A magyar minisztertanács tanácsüléséből, melyben a szerb és horvát innsbrucki küldöttségeket kérelmeikkel elutasítani határozza.

Vörös Antal kivonatos följegyzése. Budapest, N. M. Vörös A. gyüjt. 1848. 1227. sz.

Külügyminiszter herceg Eszterházy Pál Innsbruckból június 15-én kelt és futár által küldött levelében értesíti a minisztériumot a következőkről:

5. Jelenti, hogy a kapcsolt részekből folyó hó 14-én és 15-én két rendbeli követség jelent meg, egyik a karlovici érsek Rajachics vezetése alatt Szerém vidékéről, mely a karloviczi lázas választások helybenhagyásáért esedezik; másik Horvátországból, melynek vezére br. Jellachics bán leend, ki azonban még Innsbruckba nem érkezett.

[1] Ferdinánd király 1848 június 10-iki kiáltványáról van szó. Lásd a 380. lapon.

Határoztatott az 5-ik pontra:

Reméllí a minisztérium, hogy a kapcsolt részekből és Szerém vidékéről felment küldöttségeket a törvény iránti engedelmességre intve, fogja a fejedelem alaptalan kérelmükkel elutasítani.

263.

Temesvár, 1848 június 18.

Vukovics királyi biztos átirata báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz.

Eredeti rendelet. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. 35/b.

75./K. B.

A bánsági tisztelt hadi kormányszéknek!

E hónap 14-én hozzám intézett válaszában azt méltóztatik mondani a t. kormányszék: hogy a határőrvidék jelen felgerjedt állapotában nem tanácsos a törvénykihirdetést bármi módon megkísérteni. A hadügyminiszterhez felterjesztett s velem másolatban közlött jelentésében pedig azon nézetét is nyilvánítja ... hogy parancsnoksága körében alig nevezhetni oly főtisztet, ki bizalmat terjesztve segíthetné elő a királyi biztosság törvényhirdetési munkálkodását.

Engedje meg a tisztelt hadikormányszék, hogy észrevételeimet e két pontra nézve őszintén adjam elő.

Az elsőt illetőleg: én tökéletesen meg vagyok győződve arról, hogy azon ingerültségnek, mely a határőrvidéknek a magyar minisztérium általi kormányzata ellen mutatkozik, eleje semmivel sem lett volna biztosabban vehető, mint azáltal, ha ezen tárgy már eleinte nem egyszerűen, nem a hivatalosság száraz szavával, hanem részvéttel és buzdító felvilágosítással teljesíttetett volna. Azért azt hiszem, hogy ily eljárás most sem maradna siker nélkül s azon magyarázat lehetetlen, hogy ne hasson az értelmiség bármi kis fokán álló nagyságokra, mely szerint éppen a fejedelem iránti hűségnek lényeges feltétele az általa hozott törvények szentül őrzésében áll.

De ha úgyis volna, hogy a határőrvidék egy részében a lázongás annyira elvakította a törvényesség teréről eltévedteket, hogy a fejedelem és a törvény rendeleteinek nyilvánítása körükben veszéllyel jár, s a szenvedélyeket még jobban ingerli fel; ez esetben is a törvényhirdetést csak azon helyeken vélném elhalasztandónak, hol ily szomorú állapot létezik, békés helyeken azonban előveendőnek hiszem. Már pedig, ha jól értesítve vagyok, a karánsebesi ezredben, és a fehértemplominak egy részében, eddig lázongási jelenségek nem vétettek észre.

A második pontra nézve azt gondolom, hogy a törvényhirdetésnek munkáját senkinek jelenléte kívánatosabb eredményről nem biztosíthatná, mint jelenléte a tisztelt hadikormányszék főnökének.

Igen, én azt tartom, hogy a határőrvidéken a kedélyek megnyugtatása s az eltántorítottak meggyőzése arról, hogy a magyarországi minisztérium rendeleteinek hódolni éppen annyit tesz, mint a koronás fejedelem akaratjának alávetni magát, senkinek sincs annyira módjában, mint a Commandirozó Generális ő Excellentiájának. Ez magas állásának legnemesebb rendeltetése s azt a Commandirozó tábornoktól a haza is várja.

Ezeknél fogva a tisztelt hadi kormányszéket hivatalosan és hazafilag arra szólítom fel, miszerint akképpen intézkedni méltóztassék, hogy alólírott királyi biztossági törvényhirdetést a végvidéken ott hol a törvényes rend felforgatva nincs, magának a parancsoló tábornok ő exellenciájának oldalán eszközölhesse.

Vukovics kir. biztos 1848 június 22-én újból megsürgette a képviselőválasztásra vonatkozó kihirdetést (S. B. G. K. 1848. 53/c.), amit Szemere belügyminiszter is sürgetett, hogy a végvidéken a követválasztás megtörténhessék. (U. o. 35/e.) — Báró Piret erre Fehértemplomban és Pancsován a rendeletet kihirdetni rendelte. (U. o. 55.)

264.

Nagybecskerek, 1848 június 18.

Torontál vármegye bizottmánya a magyar nemzetőrség felállítása iránt.

Egykorú nyomtatvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 4681. rend. szám.

Hazafiak! Az Istenért, ébren legyünk. Borzasztó veszély fenyegeti rónáinkat, helységeinket, székvárosunkat. Találkoztak némely lázítók, kik a különböző nemzetek közt szentségtelen kezekkel törekednek széttépni a századok óta virágzott békét és egységet. Urunk, királyunk, V. Ferdinand és a magyar országgyűlés, szabad vallásgyakorlatot biztosított honunk minden lakósainak, úgy hogy istenét, kiki szíve sugallatai szerint imádhatja; egyenlők lettünk mindnyájan törvény előtt, szabad polgáraivá avattattunk föl a szabad földnek. Nemzetisége mindegyik népnek elismerve és törvény oltalma alá helyezve van. Oly jogok ezek, polgártársak! melyeket csak törvényes és fölvilágosodott kormány adhat meg és tarthat fön, s melyeket rosszlelkű ámítóktól józanul várni nem lehet. Védjük tehát e szent jogokat, s legyünk ébren, saját tűzhelyünk és hazánk oltalmára most, midőn gyülevész csoportok hemzsegnek több helyen közel határainkhoz, s úgy látszik: vesztünkre törekszenek. Most nem húnyhatjuk be szemeinket. E csőcselék saját mezei munkáját hanyagolja el és szerencsétlen őrjöngései után fölserkenve, midőn majd éhezni fog, igen hihető: meg fogja rohanni isten-áldotta vetéseinket, asztagainkat, az ekevas súlyos veretékeit elrablandja tőlünk s nagyon feltehető: hogy midőn éhét és szomját, kicsikart eleség által lecsillapítá, barmainkat saját aklába terelendi, s talán megmaradt takarmányainkra is tüzes csóvát fog tűzni.

Ki állhat jót érte, nem fogja-e dühében a bérlett gonosz ámítók által elvakított s tévútra vezetett ily lázongó csapat, vérünket is szomjuhozni, nem fog-e gyilkos kézzel nyúlni asszonyaink s gyermekeinkhez; s mi netalán összetett kezekkel hagyjuk mészároltatni szívünk legszebb zálogait s a Tiszáig s Marosig elraboltatni mindazt, mit oly sok véres veritékkel keresénk, elcsikartatni még azon darab földet is, hol szüleink, rokonaink holttestei nyugszanak, hol minden bokor, minden fűszál szoros kapcsolatban volt életünkkel.

Itt az idő! Kiben csak egy csöpp becsületes vér buzog hazájáért és saját mindeneért, majd ha illető elöljárói által föl fog szólaltatni, haladék nélkül fegyvert fog ragadni s koronás királyunk s kormánya rendeletére, e vármegye által kiállítandó, 3000 számra határozott őrségbe — sztrázsa — a veszély eltávoztáig, a kitüzendő napra, vármegyénk határaira fog kiállani. Mi senkit megtámadni nem fogunk. Hisszük: kiábrándulnak. Azért talpon legyünk, hogy ha reményeinkben csalatkoznánk, magunkat férfiasan védhessük is. Laktársak! mint láttátok: itt életünk, vagyonunk s ezekkel szent vallásunk is kérdésben forog. Ezekért meghalni is üdvösség lenne. Csatlakozzunk kezet fogva egymáshoz, a mostani boldogtalan pillanatokban mutassuk meg: hogy érdemeljük e boldog földet, mely anyagilag táplál kebelén s bízzunk is fáradalmaink közepette, mert fölöttünk virraszt a jó Isten s megsegít.

Költ Nagybecskereken, június 18. 1848.

Torontál vármegye bizottmánya.

265.

Roveredo, 1848 június 18.

Vukajlovits Eliszije Sztefánovits Istvánhoz (?) intézett leveléből, melyben Suplyikác tábornokkal való találkozását megírja.

Eredeti irat. Belgrád, Narodna biblioteka. Rukopisi 1848. Nr. 994.

. . . били смо позвани на ручак код војводе. . . . Казао да се Срби са Мађарима помире, али наравно да ови буду обвезани нашу народност совршено признати и привилегије уважити. . . . шта више он вели да неће дуго војводом бити, ако цар и одобри, јер жели у миру дане свога живота да оконча, али је опет за Михаила и вели да је политическа погрешка што је и Милош отеран и т. д. после ручка се с њиме опростимо, и пођемо ФМЛ. Радецком . . . који је нас љубезно примио. — Ми смо захтевали да ради да нам војвода скором из војске буде одпуштен, које је згодити обећао . . . noћас одовде полазим у Инсбрук . . .

Fordítása:

... A vajda minket ebédre meghívott ... azt mondta, hogy a szerbek béküljenek ki a magyarokkal, föltéve, hogy kötelezik magukat nemzetiségünket teljes mérvben elismerni és privilégiumainkat méltányolni.

S mi több, azt állítja, hogy nem marad sokáig szerb vajda, még ha a császár el is ismerné; élete végső napjait nyugalomban óhajtja tölteni; Obrenovits Mihály híve, s politikai hibának tartja Obrenovits Milos elűzetését is stb. Ebéd után elbúcsúzva tőle, Radetzky táborszernagyhoz mentünk ... aki szívesen fogadott bennünket; arra kértük: hasson oda, hogy vajdánk minél elébb a katonaságtól elbocsáttassék ... mire igéretet tett ... éjjel innét Innsbruckba utazom ...

266.

Újvidék, 1848 június 18.

Csernovits kir. biztos felhívja a szerbeket, hogy a királyi kiáltványok folytán térjenek ismét vissza a törvényes rendhez.

Egykorú nyomtatvány. Újvidék, Szerb Matica. VIII. C. 6. Közölve a „Sveobste Jugoszlavenszke Szerbszke Narodne Novine“ 1848 évi 55-ik számában és a Szerbszkii Lyetopisz 1851 évi 83-ik kötetében.

Любезна браћо србльи!

Я самь Васъ и као Србинъ и као пуномоћный кралѣвскій Коммиссаръ выше пута досадъ опоминяо, да ніє добро ни за васъ ни за потомство Ваше, што сте оставили куће своє, радню свою, и съ оружаномъ рукомъ у гомиле скупляти се почели, опоминяо самь Васъ, да се повратите на миръ и поредакъ; явіо самь Вамъ, да ћете и вы, были грађанскога были военога реда, получити уставна права и благодѣянія; да є и Ваша народность, єзыкъ и вѣра ємствована, позывао самь Васъ да приступите къ мени съ пунымъ повѣренѣмъ, да ми и све тегобе Ваше сообштите, и желѣ и захтѣваня изявите, како бы я о испуненію исты настояти могао, подносећи и обећавајући помоћь мою.

Но све є то до данасъ суєтно было и остало. И я самь са жалостю искуситн морао, дошавши садъ овамо, да се већъ и крвъ братска у Карловцы пролила. Немойте браћо тако; неће добро быти, — немойте себе безъ сваке нужде и неволѣ опасности излагати. Іоштъ мало, па ће све доцне быти. Кадъ се зло учини, и зло слѣдує, бадава ћете после по обычаю викати и клети: Богъ убіо онога, съ кога є! Садъ є іоштъ време повратити се у обятія Цара и Краля, и Нѣговогъ Правителства, у обятія закона, мира и поредка.

Два Манифеста одъ самога премилостивога нашега Цара

и Краля Фердинанда у Инсбруку 10. Юнія о. г. єданъ на Граничаре, а другый на Хрвате и Славонце издана, ево Вамъ садъ обявлюємъ. Читайте и увѣрите се, колико е нашемъ Монарху неугодно дѣло немира Србскога и Хрватскога народа, колико васъ увѣрава, да Вамъ онъ рѣчію царскомъ ємствує за вашу народность, вѣру и єзыкъ; колико налаже да се повинуєте нѣговомъ кралѣвскомъ мѣстозаступнику Ерцхерцогу Палатину и Нѣговомъ одговорномъ Унгарскомъ Министеріуму; како Васъ отечески опоминѣ, да противлѣнѣмъ не доводите у опасность ваше и потомства вашега благополучіє, и да вашу хисторическу славу вѣрногъ привржєнія према Нѣговомъ Царскомъ Дому не окаляте.

Ако благодатный гласъ овай Цара и Краля вашега, кои вамъ светъ быти мора, послушате, и ако се мирно куѣама свойма поввратите, онда васъ увѣрити могу, да ѣе поредъ овакога своєвольногъ свѣдочанства вѣрности у покорности свакій онай, кой бы досадъ колико му драго у немиръ овай уплетенъ быо, одъ свакога одговора ослобоѓенъ и опроштенъ быти, а народъ да ѣе подпуно участникомъ свію уставны права и благодѣянія быти, поредъ подпуногъ ємства невредимости народности, вѣре и єзыка. Умирите се дакле и успокойте, и къ мени съ пунымъ повѣренѣмъ приступите за благо ваше и потомства вашега, да Вамъ желѣ ваше єдне одма испунимъ, а о другима съ Вама заєдно разговоримъ се и постарамъ се. Не уступайте славу примиренія и успокоєнія другоме, кадъ є сами за себе имати можете. Покажите свѣту, да колико сте храбри оружіємъ права своя завоєвати и одбранити; толико сте готови къ миру повратити се, кадъ Васъ гласъ Цара и Крадя Вашега на вѣрность и покорность позыва, и све оно што желите, само тимъ путемъ одъ Нѣга получити можете.

У Новомъ Саду, 6/18. Юнія 1848.

Петаръ Чарноєвиѣъ
Гроф Темешкій и Великій Жупанъ,
пуномоѣный кралѣ. Коммиссаръ.

Fordítása:

Kedves szerb testvérek! Én titeket, egyrészt mint szerb ember, másrészt mint királyi biztos eddigelé többször intettelek, hogy sem a ti, sem utódaitok javára nem válik, ha tűzhelyeiteket és foglalkozástokat elhagyva, fegyveres kézzel, csoportosan gyülekeztek; felhívlak titeket, hogy térjetek vissza a békéhez és rendhez; közöltem veletek, hogy ti is, úgy a polgári, valamint a katonai rendbeliek, részesülni fogtok az alkotmányos jogokban és javakban; hogy nemzetiségtek, nyelvetek és hitfelekezetetek biztosítva van; felhívtalak benneteket, hogy teljes bizalommal forduljatok hozzám, adjátok elő panaszaitokat és fejezzétek ki óhajaitokat és kívánságtokat, hogy ezek teljesítését megkísérelhessem, — segédkezésemet igérvén. Azonban

mindez mostanáig hasztalan vala. Idejővén, szomorúan tapasztalnom kellett, hogy Karlócánál már testvéri vér is folyt. Ne cselekedjetek így testvérek, nem vezet ez jóra, ne tegyétek ki magatokat minden szükség nélkül a veszélynek. Ha így megy, nemsokára már minden késő lesz. Az okozott bajt ismét csak baj követi, hiába fogtok később, szokás szerint, kiáltani: verje meg az Isten azt, aki okozta. Most még lehetséges a császár és király, valamint kormányának karjaiba visszatérni, a közrend, béke és törvény keretébe.

Ferdinánd császár és király Őfelségének, Innsbruckban folyó évi június 10-én kelt kétrendbeli, — az egyik a határőrvidékiekhez, a másik a horvát és szlavonokhoz intézett, — kiáltványait most tudatom veletek. Olvassátok és győződjetek meg róla, hogy mennyire kellemetlen uralkodónknak a szerbek és horvátok nyugtalansága; s mennyire biztosítja néktek császári szavával nemzetiségteket, vallástokat és nyelveteket; mennyire meghagyja néktek, hogy királyi helyettesének, a főherceg-nádornak és felelős magyar minisztériumának engedelmeskedjetek; mennyire megint titeket atyailag, hogy vérontással ne sodorjátok veszélybe a ti és utódjaitok boldogságát és a császári ház iránt hagyományosan tanusított hű ragaszkodástokat be ne szennyesítsétek.

Ha ti császártok és királytok áldást hozó szavaira, — melynek előttetek szentnek kell lennie, — hallgattok, s ha békésen tűzhelyeitekhez vissza fogtok térni, akkor biztosíthatlak titeket, hogy a hűségnek és alázatosságnak ilyetén önkéntes megnyilvánulása folytán, mindenki, bármennyire is részese volt a forrongásnak, minden felelősség alól fölmentetik; és a nemzet is az összes alkotmányos jogokban és javakban részesülni fog, a nemzetiségi, a vallás és nyelv sértetlenségének teljes biztosítása mellett. Béküljetek és nyugodjatok meg tehát és forduljatok hozzám teljes bizalommal a ti és utódaitok java érdekében, hogy egyik kívánságtokat azonnal teljesítsem és a többiről veletek együtt értekezhessem. Ne engedjétek át másnak a kibékülés és megnyugvás dicsőségét, ha magatok részére megszerezhetitek. Mutassátok meg a világnak, hogy amennyire fegyverrel kezetekben hősiesen képesek vagytok jogaitokat kivívni, olyannyira készek vagytok a békéhez visszatérni, ha titeket császártok és királytok szava hűségre és hódolatra fölhív, mert óhajaitokat csak ily *uton nyerhetitek el tőle.*

267.

Innsbruck, 1848 június 19. (?)

Az innsbrucki szerb küldöttség fölterjesztése, melyben a karlócai szerb népgyülés határozatainak jóváhagyását kérelmezik.

Eredeti irat. Budapest, K. L. 1848. 271a.

Eure Majestät, grossmächtigster Kaiser und König, allergnädigster Herr!

Die Ereignisse der jüngsten Zeit und das grosse erhabene Wort, welches Eure Majestät im Monate März an Euren Völkern sprachen, haben die immer treue, unter dem erhabenen Scepter Eurer Majestät lebende serbische Nation mächtig ergriffen und aus ihrem politischen Schlafe aufgerüttelt. Auch sie ist seit der Zeit zum neuen Leben erwacht und glaubt an den grossen Geschenken, welche Eure Majestät allen Völkern der grossen Monarchie gereicht haben, Antheil nehmen zu dürfen, ja nehmen zu müssen,

Gestützt auf ihr gutes Recht, auf die blutig verdienten und von den grossen Ahnen Eurer Majestät, den römischen Kaisern und ungarischen Königen ihr einst vertheilten Rechte und Freiheiten, Bewilligungen und Verheissungen, gestützt auf ihr, dem allerhöchsten Throne und der Gesammtmonarchie seither durch 150 Jahre geleisteten Treuen und wichtigen Dienste, gestützt endlich auf die allgemeinen Menschen- und Völkerrechte, hat diese der allerhöchsten Dynastie ergebenste und getreueste Nation in ihrer allgemeinen Versammlung vom 1/13 Mai den heissesten Wunsch geäussert, diejenigen Rechte wieder ins Leben zu rufen, mit welchen sie unter den Kaisern und Königen Leopold I. und Carl VI. in dieses Reich eingezogen, und welche ihr von diesen glorreichen Monarchen erkundlich zugestanden und stipulirt wurden. Sie wünscht ihre heilige Religion, ihre Sprache, ihre Nationalität, ihr politisches Dasein auf der von Eurer Majestät ausgesprochenen Basis der vollkommenen Freiheit und Gleichheit sowohl jetzt als auch für alle Zukunft gesichert zu wissen; diese grossen Güter, abgesehen von jedem Recht und aus der milden Hand Eurer Majestät zu erhalten, selbe nur unter der Aegide Eurer allerdurchlauchtigsten Dynastie und unter Eurer ungarischen Krone in aller Ewigkeit zu geniessen, zugleich aber auch die heiligen Rechte jeder anderen Nation auf das gewissenhafteste zu achten zu verehren, und zu wahren.

Diesem, dem gegenwärtigen von der getreuen serbischen Nation wohl begriffenen Zeitgeiste ganz angemessenen Streben, jene grossen Güter zu erreichen, ohne welche keine Nation weder geistig noch materiell fortschreiten kann, glaubt diese Nation nur durch eigene National-Institutionen, welche in dieser allerunterthänigsten

Petition und dem angeschlossenen Verhandlungs-Protokolle näher bezeichnet sind, und im festen auf der vollkommnen Gleichheit gegründeten Verbande mit unseren Brüdern, Croaten, Slavoniern, und Dalmatinern verwirklichen und verzwecken zu können. Die Nation glaubt noch immer fest und unerschütterlich, dass Eure Majestät als König von Ungarn und Vater seiner Völker, als Vollzieher des Vermächtnisses jener grossen Könige, welche diese Nation gegen den Erbfeind, die Türken, zum Aufstande aufforderten und brachten, und sich ihrer Arme zu derer Vertreibung aus Ungarn bedienten, das volle Recht besitzt, jene alten Verheissungen und die an den Stufen des allerhöchsten Thrones hier niedergelegte Wünsche in Erfüllung gehen zu lassen, und auf diese Weise das Glück und die ganze Zukunft einer Nation zu begründen, welche in der Treue und Anhänglichkeit an das regirende Kaiserhaus nie gewankt, nie und bei keiner Gelegenheit verzweifelt hat, ihr Gut und Blut für Euren allerhöchsten Thron, für den Glanz Eurer Krone, für die Bekämpfung aller Eurer und des Vaterlandes Feinde einzusetzen, so wie auch jetzt ihre wackeren Söhne die Feinde und die Rebellen Eurer Majestät, wie wir hoffen, tapfer bekämpfen.

Eure Majestät! Wir sind von der Nation beauftragt, an den Stufen des allerhöchsten Thrones, wo immer sich Eure Majestät befinden mögen, zu erscheinen, Eure Majestät von ihrer unerschütterlichen Treue und Anhänglichkeit an Allerhöchst-dero geheiligte Person zu versichern, ihr innigstes Leid wegen über die Entfernung Eurer Majestät aus der Haupt- und Residenzstadt auszudrücken, das Anliegen der Nation an das väterliche Herz zu legen und die allerhöchste Bestätigung ihrer Beschlüsse kniefällig zu erbitten.

Erlauben allergnädigst Eure Majestät! dass wir als liebende Kinder zum zärtlichen Vater sprechen, unser Herz ohne Rückhalt, wie es einer treuen und tapfern Nation ziemt, vor Eurer Majestät aufschliessen dürfen. Viel, sehr viel Unrecht ist dieser Nation widerfahren, schwere und tiefe Wunden sind ihr geschlagen worden, sie ist oft und gar in der jüngsten Zeit sehr verkannt, und bitter verleumdet worden; sie ist bis zur Verzweiflung gebracht. Reisset gütigster Vater! dieselbe aus jeder Verlegenheit! Machet jedes fernere Unrecht unmöglich! heilet ihre schmerzlichen Wunden!! Segnet ihre Wünsche, welche sie für ihre allen Institutionen, für das Patriarchat, für die Wojwodschaft, für ihre Nationalität, für ihre croatischen Brüder hegt! Erblicket in diesen Wünschen eine starke Stütze Eures Thrones, die beste Garantie für die Integrität der ungarischen Länder und der Gesammtmonarchie! Sagen, Eure Majestät, zu diesen uuseren Bitten Euer grosses, erhebendes Ja-Wort, und Millionen sind glücklich!! Millionen werden Eure Majestät segnen und ihre Herzenstimme zum

Himmel erheben, auf dass Eure Majestät lange, sehr lange glücklich über Eure Völker regieren, auf dass Eure erhabene Dynastie ewig über dieselben herrsche und sie beglücke!!! Hoch lebe unser gnädigster Kaiser und König Ferdinand! Hoch Sein Durchlauchtigtes Kaiserhaus!

268.

Innsbruck, 1848 június 19.

Az innsbrucki szerb küldöttség tagjai értesítésére adják a királynak, hogy a vajdaság címén követelt területet állítólag elődjeik szerezték vissza a törököktől.

Eredeti irat. Budapest, K. L. 1848. 271. sz.

Eure Majestät!

Die mit blitzesschnelle eilenden Tagesereignisse haben zwei Hauptgrundlagen unserer gehorsamsten Petition der Aufmerksamkeit der serbischen National-Repraesentanten zu Carlovitz entzogen:

1-tens die treue serbische Nation das ganze zu Ihrer Wojwodschaft treugehorsamst angesprochene Terrain laut Privilegien, mit ihren eigenen Waffen aus ihren eigenen Mitteln von dem schrecklichen Feinde der gesammten Christenheit zu säubern das meiste beigetragen, und

2-tens an türkischen, durch halbes Jahrhundert später gedauerten Invasionen sich einzig und allein in der serbischen, aber auch an den so oft wiederholten Trümmern unseren Familienglückes und Hausbestandes, als der ehernen Mauer zerschlagen haben, während unsere Staatsbrüder und Deutsche hinter unserer Brust zu Hause ruhig schliefen.

Innsbruck, den 19. Juni 1848.

Die treugehorsamste serbische Deputation.

269.

Innsbruck, 1848 június 19.

Az innsbrucki szerb küldöttség kiáltványa Tirol lakosaihoz.

Megjelent: a „Kais. kön. priv. Bothe von und für Tirol und Vorarlberg“ c. ujság 1848. évi június 19-iki. 71. számában,

Edle tapfere Tiroler!

Die in fernen untern Donaugegenden des weiten österreichischen Staates eingebürgerte, Euch zwar wenig bekannte, aber Euch durch Heldenthaten und durch ererbte und seit Jahrhunderten erprobte Treue gegen unser erhabenes Kaiserhaus ebenbürtige,

serbische Nation erscheint in ihren Vertretern in Eurer Mitte um dem bedrängten Kaiser und König auch diesmal ihr Gut und Blut anzubiethen, und zugleich die Wahrung ihrer in Ungarn bedrohten Nationalität treugehorsamst zu erflehen. Sie verlangt von unserem Kaiser und König nichts mehr, als was sie durch Verspritzung ihres Blutes um die Erhaltung seines Thrones verdient hat; nichts mehr, als was ihr durch K. K. Wort, durch Privilegien schon längst und wiederholt zugesichert, aber nie von der alten Politik gehalten worden; und bittet wenigeres, als bereits der Türke seinen christlichen Unterthanen in Serbien, Walachei und Moldau gegeben hat. Die serbische Nation, aus der lethargischen, verjährten Passivität zum Selbstbewusstsein erwacht, lebt und strebt für diesen Wunsch; Millionen der Wünschenden garantieren für die Realisierung desselben; sie wollen diese als Geschenk aus der kaiserl. königl. Hand haben.

Wir bitten um Eure Sympathien, Eure Gastfreundschaft.

Innsbruck, im Juni 1848.

Die serbische National-Deputation.

270.

Temesvár, 1848 június 19.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok leirata Dreihann alezredes fölterjesztésére, melyben élesen kikel a szerb fölkelés vezetői ellen.

Eredeti fogalmazvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 38. Exp. június 19-én. Praes. Nr. 295. sz. alatt.

Es ist dem Hr. Oberstlieutenant [Dreihann] wohl bekannt, dass weder der Militärverfassung der Grenze, noch der Nationalität, Religion und Sprache des Grenzvolkes selbst in dem, durch den a. h. Befehl Sr. Majestät des Kaisers vom 7-ten Mai l. J. herbeigeführten Verhältnisse eine Gefahr drohe; es ist dem Herrn Oberstlieutenant nicht minder bekannt, dass ich es nichtsdestoweniger für meine Pflicht gehalten habe alle von den Grenzern gegen ihre Einverleibung mit Ungarn erhobenen Bitten dem k. k. Kriegsministerium in Wien zur Kenntniss zu bringen ... *es ist unser Pflicht die gesetzliche Ordnung gegen die von Carlovitz mit empörender Vermessenheit ausgehenden anmassenden Eingriffen in die Befugnisse der rechtmässigen Behörde ... zu treten.* Ich kann sie daher auch nach ihrem Berichte vom 13-ten Juni l. J. Reserv. Nr. 149 in der fräglichen Bezeichnung ebenso wenig als alle übrige Offiziere und Dienstorgane der strengsten persönlichen Verantwortung entbinden, insbosondere muss ich Ihnen ... persönlich zur Pflicht machen im Namen des a. h. Dienstes mit allen zu Gebote stehenden Mitteln jedem terroristischen Einschreiten von

Freischaren mit aller Entschiedenheit entgegen zu treten ... dass dieses ordnungswidrige Treiben nicht Verbreitung finde, wie diess leider durch den Austritte vieler Offiziere selbst geschen soll, die ihrem Kaiser zu dienen glauben, während sie dem Gesammtstaate in seine gegenwärtigen Lage höchst gefährliche Anschläge begünstigen.

Dreihann fehértemplomi alezredes 1848. Nr. 149. jelentésében hangsúlyozta, hogy a határőrök ellene vannak a Magyarországba való bekebelezésnek, miáltal nemzetiségük és vallásuk veszélyeztetését látják, különösen a magyar minisztérium aggresszív beavatkozása folytán. Ezen okból ajánlja, hogy a magyar kormány mondjon le a határőrvidéknek visszakebelezéséről, — mert a határőrök bár sohasem fogják a magyarokat szeretni, de feltétlen hívei az uralkodónak. (S. B. G. K. 1848. VI. 38/a.)

271.

Mitrovica, 1848 június 19.

Hayek-Waldstätten tábornoknak a szlavon-szerémségi főhadparancsnoksághoz intézett rendeletéből; tudatja, hogy a határőrvidéki katonákra már nem számíthatni.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 79. Beikt. Präs. 628. sz. a. június 25.

Ein hohes Generalkommando Präsidium wolle ... die höchst traurige Lage gnädigst ersehen, in welcher sich der hiesige Landes Regiments Kommandant [Oberstlieutnant Hallavanya] befindet. *So wie auf die Tschaikisten so ist auch auf die Peterwardeiner Grenzer des gr. n. u. Glaubens, — die von der Geistlichkeit und von den vielen Sicherheits-Comitées bearbeitet worden, — nicht zu verlassen.*

Báró Hrabowsky erre értesíté Mészáros hadügyminisztert, hogy a szerb papság újból megkezdte az izgatást. Kéri, hogy Rajacsits érsek útján a papság ettől eltiltassék:

„*indem es der heilige Beruf eines jeden Geistlichen ist, den Frieden zu verkünden, und die Fackl der Zwietracht unter den Menschen zu löschen.* (Sl. S. G. K. 1848. VI. 80.)

272.

Innsbruck, 1848 június 19.

Az innsbrucki szerb küldöttség jelentése a karlócai főodborhoz, melyben a királyi audienca eredményét megírja.

Közölve a: „Szveobste Jugoszlavenszke Szrbszke Narodne Novine“ 1848. évi 57-ik számában.

Славни Одборе!

Ми смо кой у среду, кой у четвртакъ, а кой у петакъ сретно овамо приспели и Нѣгово цр. краљ. Величество овдѣ

затекли. У Суботу смо се постарали за Аудіенцію кодъ Нѣг. Величества и овдѣ присуствуюћи надвойвода Францъ Карла и Іоанна. Кодъ овога смо юче у еданъ часъ послѣ подне приступъ добили, будући да е онъ данасъ у Бечъ отићи имао, и дѣйствително отишао. Данасъ пакъ одъ полъ едногъ часа има е браће наше Хорвата одборъ подъ началстномъ г. Бана Єлачића, а у еданъ сатъ по подне нашъ одборъ приступъ кодъ Величества у присутсвію Нѣногъ Белич. Императрице и нѣг. Височ. Надвойводе Францъ Карла, кой насъ е съ нѣговомъ супругомъ Софіомъ предъ себе приміо. На нашъ говоръ одговоріо е Нѣг. Велич. неблаговолително, сирѣчъ да Нар. Соборъ одъ 1. мая ніе закони быо, слѣдователно да и тамо отъ народа подъ упливомъ туђи поданика оностранн Србаля заключена признати и потврдити неможе, да увѣренія наша о вѣрности и привржености съ благоволеніемъ прима и да ће прошенія наша преко Унгарскогъ Собора и министеріума одъ законногъ нашегъ народногъ Собора нѣму предложена драговолно одобрити.

Изъ овога се види, да е Нѣг. Величество о нашемъ Собору наопако извѣштено.

Кодъ надвойводе, Францъ Карла и нѣгове супруге имали смо прилику обширніе разговарати се, и ови обадвое су намъ свое соучастіе изявили.

Овоки исти одговоръ добили су браћа наша Хорвати.

Изъ уста надвойводе Францъ Карла чули смо, да е надвойвода Іоаннъ одъ Нѣг. Величества опуномоћенъ да и наше и хорватске ствари съ Мађарима изравна и помири, премда намъ Нѣг. Велич. то изречено казало ніе.

Съ великомъ печали чули смо синоћъ касно одъ грофа Корберона, кой е као куриръ за 65 сати изъ Загреба къ Бану озамо стигао, да е Коммд. Храбовски на Карловце удaріо и ньи бомбардирао; изъ кое причине? Депеша у Загребъ и отонудъ овамо приспѣвша ништа не каже. Дао и Богъ, да то ніе истина и ако е истина, дао би Богъ да славни одборъ таковомъ злу ніе повода дао?

Ми браћо кое сутра, кое преко сутра одавде, — кое преко Беча, кое преко Салцбурга, кое преко Любляна и Загреба потварити се хоћемо.

У Инсбруку, 7/19-огъ 1848.

Къ престолу Цар. Кралѣвскомъ одаслана народна Депутація.

Fordítása:

Némelyek szerdán, mások csütörökön vagy pénteken szerencsésen ide megérkeztek (Innsbruckba); itten a császár és király Őfelségét elértük. Szombaton Őfelségétől audienciát kértünk, melyen Ferenc Károly és János főhercegek is jelen voltak. Utóbbinál tegnap

délután egy órakor tisztelegtünk, miután ő ma Bécsbe szándékozott utazni, ahová ma tényleg el is utazott. Horvát testvéreink küldöttsége Jellačić bán vezetése alatt fél egy órakor és egy órakor a mi küldöttségünk tisztelgett Ferenc Károly főherceg és Zsófia főhercegasszony jelenlétében, akik minket már előbb fogadtak volt. A mi beszédünkre Őfelsége nem adott kedvező választ, mert szerinte az 1848 május 13-iki nemzetgyűlés nem volt törvényes s az ezen, a szerbiai alattvalók befolyása alatt, hozott határozatokat ennélfogva nem ismerheti el, se nem hagyhatja jóvá; hűségünket és hódolatunkat, melyekről biztosítottuk, jóindulattal fogadta, azonban kérelmeinket a magyar országgyűlés és a minisztérium utján, törvényes nemzeti kongresszusunk előterjesztésére, szivesen fogadja.

Ebből látható, hogy Őfelségét a mi nemzetgyűlésünkről rosszul informálták.

Ferenc Károly főherceg és nejénél hosszasabban volt alkalmunk beszélgetni, s mindketten támogatásukat megígérték. Hasonló választ horvát testvéreink is kaptak.

Ferenc Károly főherceg szájából hallottuk, hogy Őfelsége János főherceget ruházta fel teljhatalommal, hogy a mi és a horvátok és a magyarok közti ellentéteket kiegyenlítse és a békét helyreállítsa, noha ezt Őfelsége velünk kimondottan nem közölte.

Nagy szomorúsággal hallottuk tegnap késő este Corberoni gróftól, aki 65 óra alatt Zágrábból mint küldönc érkezett meg a bánhoz, — hogy Hrabowsky főhadi parancsnok Karlócát megtámadta és ágyúztatta; milyen okból? — erről az idehozott jelentés mit sem tartalmaz. Adja Isten, hogy a hír nem való; s ha igaz, reméljük a tisztelt nemzeti bizottság nem adott rá okot.

Mi szerbek, holnap, holnapután megyünk haza; némelyek Bécsbe, mások Salzburgon át, vagy Laibachon és Zágrábon keresztül utaznak.

273.

Zágráb, 1848 június 19—24. (?)

Az 1848-ik évi horvát országgyűlés törvényjavaslatának XIX. szakasza, melyben a horvátok János főhercegtől a szerb vajdaság és az 1848 májusi szerb nemzetgyűlési határozatok elismertetését kérik.

Megjelent a Szerb Letopisz 1866. évi 111-ik kötetének 139—140-ik lapjain.

Na izvestje Nj. Preuzvišenosti g. Bana o uspiehu odbora od strane sabora ovog njegovom Veličanstvu za predloženje i potvèrdjene saborskih zaklučajah i željah našeg u trojednoj kraljevini i Vojvodini sèrbskog živećeg naroda izaslanog, kako je Nj. Kr. Veličanstvo primivši svečano naš odbor, istom na veliku i neočekivanu našu žalost izjavilo, da ono isti odbor kao zakoniti priznati nemože, pošto

je od sabora izaslan, koje Nj. Veličanstvo, kao nezakonit razpustiti naredilo, i da je isto za posriednika izmedju ovih sdruženih Kraljevinah i Ugarske Nadvojvodu Ivana naimenovalo, odlučio je ovaj sabor Nj. Kr. Visosti nadvojvodi Ivanu sledujuća uslovlja staviti, bez kojih uslovlja ispunjenja mi od njegovog visokog posriedovanja upotriebljenje učiniti i u ugovoranje s Ugarskom ili s ostalim aujstrijskim zemljama nikako se upuštat nemožemo:

1. Da se oni za ceo naš narod i obćeljubljenog bana puni nezaslužene i najgore uvriede i opadanja Manifesti od 10. i 16. Junija, kao i svi od strane ugarskog ministeriuma protiv našeg bana izdani reškripti bezuslovno i onim istim putem opozovu, kojim su u život stupili, i tako našem banu, kao vèrhovnom poglavici slobodnog jednog naroda, svečano za dosta učini.

2. Da se posriedovanje Nj. Visosti i na sèrbsku sa trojednom kraljevinom u savez stupivšu Vojvodovinu rasprostre.

3. Da se zakonitost ovog sabora, koja se i u gradjanskom pravu, i u istom kraljevskom reškriptu od ... 1848. osniva, nadalje ne napada.

4. Da se na želje kako od sabora ovog, 8. 9. i 10. lipnja t. g. tako i od sèrbskog narodnog sabora od 1. (13.) i 3. (15.) Maja, koga se zakonitost takodjer priznati ima, na Nj. Veličanstvo upravljene, kraljevska odluka izda, i tako put ugovoru i pomirenju otvori.

5. Da se naredba učini, da do rezultata ovog posredovanja ni jedna strana drugu napadati nesmije, t. j. ni mi na Madjare ni Madjari na nas, t. j. na trojednu Kraljevinu i Vojvodovinu sèrbsku, i da se odma sva magjarska vojska iz ovih kraljevinah ukloni a naša u Ugarskoj nalazeća se u našu zemlju povrati.

6. Da se vojničtvo u našoj zemlji nalazeće, u kolko je dosad pod vlast ugarskog ministerija stavljeno bilo od iste vlasti oslobodi, i pod sveobći austrijski ratni ministerium stavi, i od istog izdèržava.

Izradjene iste reprezentancije nalaže. se velikom za izradjene medjusobnih odnošenjah izmedju nas i Ugarske i Austrije izaslanom odboru; isti će odbor uzevši dosadašnja saborska delanja u prizrenje izraditi predlog s uvieti sa načelom slobode, jednakosti i bratinstva svijuh narodah i narodnostih slažučim se, pod kojima bi se ova trojedna kraljevina sa Ugarskom, i pod kojima sa austrijskim dèržavama skopčati mogla, koji će se uvieti pošto od sabora ovog primljeni budu sèrbskom narodnom odboru sporazumljenja i dogovora radi saobčiti.

Iz dělah i člananakah sabora trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 5. lipnja i sledećih danah 1848. držanog.

Mojsije Georgievič s. r. kao privr. praběležnik. (M. P.) Josip Baron Jellačić s. r. ban.

Német fordítása megjelent: St. Pejaković, Actenstücke zur Geschichte des Kroatisch-slavonischen Landtages etc. S. 46—48.

274.

Innsbruck, 1848 június 20—22.

Athanackovits Plátó budai szerb püspököt a király áthelyezi a bácsi szerb püspöki székbe.

Fogalmazvány. Wien, St. A. Konferenz-Akten 1848. Nr. 805. Eredeti magyar fölterjesztés. O. L.; Kül. M. 1848. 532/eln. sz. a.

1987. Praes. 21. Juni 1848.

Vortrag des ungarischen Ministers, Fürsten Esterházy vom 20. Juni 1848, mit dem Vorschlage des Ministers des Kultus und zur Besetzung des griechisch nicht unierten Bácser Bisthumes.

Nachdem die Bácser gr. n. u. Diözese seit dem im Jahre 1843 erfolgten Ableben des Bischofs Georg Chranislav keinen Oberhirten besitzt, die täglich zunehmenden slavisch-illyrischen Umtriebe aber, deren Hauptherd gerade in der genannten Diözese ist, die längere Verweisung dieses Bisthums nicht gestatten, so bittet der ung. Minister des Cultus Euere Majestät möchten geruhen einen gr. n. u. Bischof a. g. zu ernennen. Zugleich bringt er hinzu den gr. n. u. Bischof zu Ofen, und Sectionchef in dem ihm anvertrauten Ministerium des Cultus, Platho Athanaczkovits, in Vorschlag.

Fürst Esterházy unterstützt diesen Vorschlag, und legt dar, von dem Cultusminister zu kontrasignirende Ernennungs-Dekret zur a. h. Unterschrift vor ... „Ich ernenne den gr. n. u. Bischof in Ofen Plato Athanaczkovits zum gr. n. unitirten Batser Bischof und erhalten Sie in der Nebenlage das mit meiner Sankzionirung versehene Ernennungs-Dekret zurück.“ Ferdinand. Gez. 22 Juni. Franz Karl. (Kül. M. 1848. 533. eln. sz. a.)

A referens szerint legalább három jelöltet kellett volna a magyar kormánynak fölterjesztenie, a karlócai érsek meghallgatása után. Báró Eötvös József vallásügyi miniszter fölterjesztése Budapesten június 10-én kelt; Esterházy Pál herceg királyi előterjesztése Innsbruckban június 20-án történt.

275.

Újvidék, 1848 június 20.

Csernovits kir. biztos jelentése Szemere belügyminiszterhez, melyben a délvidéki vígasztalan helyzetet leírja.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L. 1848. B. M. 459. eln. szám.

Minden jelek oda mutatnak, miszerint a [végvidéki] *katonaság egyetértőleg a karloviczi érsekkel, idézték elő a végvidéki néplázadást és hogy jelenleg is a katonaságnak más célja nincsen, mint ellen-*

forradalmat hozni létre, mely a királyi helybenhagyás útján életbe lépett reformot minden eredményeiben megsemmisítse, s a régi rendszert, vagy még ennél is roszabbat állítsa helyébe. Erre mutat a katonatisztek között uralkodó általános alkotmányellenes érzelem, a magyar szellemű tisztek üldözése s a magyar kormány, sőt szeretve tisztelt királyi helytartónk Őfensége személye elleni nyilvános rágalmak eltűrése. Nugent még folyvást Karloviczon tartózkodik, ottan a bizottmányban elnököl, Péterváradon a tisztekkel mulat és az olasz katonaságot a magyarok elleni gyűlölségre bujtogatja, anélkül, hogy mindezekért valaki által kérdőre vonatnék. De bővebb részletekbe bocsátkozni nem akarván, általában az itt levő katonaság között uralkodó szellemről bővebb felvilágosítást adhatnak azon Péterváradról elhúzódott magyar tisztek, kik onnan az örökös vexatio miatt távozni kényteleníttettek. Ennek ellenében némi vigasztalásul szolgálhat az, hogy a közlegénység általában s az altiszteknek is nagyobb része hazafi érzelmű s tisztjeinek jelleméről kellő tudomással bír.

És itten megemlíteni szükségesnek tartom, miszerint a jövő törvényhozásnak legfőbb feladata lészen egyesített erővel odamunkálkodni, hogy a katonaságnál minden tiszt, fel a legelső vezérig a magyar kormány által neveztessék ki, különben veszve lesz az alkotmány s veszve mi mindnyájan.

Hallom, hogy a karloviczi bizottmány írt Olaszországba, haza kívánja onnan a határőröket, ennek ellenében lépéseket kell tenni, mivel ha a kint levő gyakorlott határőrök haza fognak jönni, nagy veszedelem fogja a hazát érni.

Általában az egész szerb nép mindenfelé különös proklamátiók által fel van híva f. hó 27-én általánosan felkelni; különösen a papoknak meg lévén parancsolva, hogy a felkelőket, kezeikben keresztet hordva, vezessék. Én ugyan minden lázító iratot lefoglaltatni rendeltem, azonban miután a tisztviselők is nagyobbára meg vannak rémülve, teljes lehetetlen megakadályoztatni, hogy a bujtogatások ne terjeszkedjenek.

Én folyvást Újvidéken tartózkodom, a manifestumokat különféle nyelven és az utolsó proklamatiókat is a népnek kiosztattam, a lázadó főnökökkel embereim által folytonos érintkezésben állok, azonban mindeddig minden eredmény nélkül; minek egyik főoka az, hogy a katonaság Újvidékről elparancsoltatván, föllépésemnek nyomatéka nincsen. Az út mindenfelé el van előttem vágva szárazon úgy, mint vizen; jelesen Csereviczen, Illokon s több szerémi alvidéki községben, úgy az ezekkel szemközt levő szigeteken a lázadók felfegyverkezve s szerviánusokkal vegyülve magukat elhelyezték, várván a gőzhajóra, melyen elmenendő vagyok. Mi fog velem történni, nem tudom, én mindenre elszántam magamat. Segédeim még leérkezésem előtt álruhában öltözködve megszöktek, csupán Pesten velem volt emberem van még mellettem.

276.

Innsbruck, 1848 június 20.

Az innsbrucki szerb küldöttség pótfölterjesztése Ferdinánd királyhoz.

Másolat. Budapest, N. M. Vörös-gyűjtemény. Kéziratok 1413. szám.

Euere kaiserlich königliche Majestaet!

Den höchstbetrübenden, soeben hieher angelangten verlässlichen Nachrichten zufolge häuft sich in Syrmien und dem Csaikisten Bataillon das serbische Volk in ausserordentlichen Massen, zum Theil aus gegründeter Besorgniss, dass das in Neusatz mit drohenden Miene seit jüngster Zeit stationierte feindselige gegen uns und unsere Kirche und Nationalitaet gesinnte Magyarische Militär, bei dem durch Peterwardein und den magyarisch denkenden Commandierenden Hrabowsky leicht ausführbaren Durchzuge, sowohl Carlovitz, wo so viele unseren religiösen und nationalen Heiligthümer bestehen, als auch die 13 in jener Gegend nahe an einander liegenden Klöster, mit den heiligst vom Volke verehrte Reliquien unser heilig gesprochenen Könige, Despoten und anderer um unsere Kirche und Nationalitaet höchst verdienten unter Heilige deshalb versetzten grossen Serben, zunächst und zwar auf jene schrecklichste und wüthendste Weise gefährdet, welche schrecklichste Weise wir in der Geschichte der Magyarischen Aufstände gegen der k. k. Thron vorzüglich der Rakotzischen und der Kurutzer Rebellion lesen, und welche wir an den unzähligen Spuren in unseren vielen Kirchen in Ungarn, wo von Magyarischen Flintenschüssen die Augen jeder Heiligen, ja der gütlich verehrten Bilder Jesu und der heiligen Jungfrau Maria z. B. in der Insel Csepel im Orte Kovin u. s. w. mit grausamster Unchristenheit durchgebohrt dem ewigen Andenken an jene grausenerregende Zeit aufbewahrt stehen, mit unseren Augen seit Jahrhunderten bis heute mit zerbrochenem Herzen schauen; grösstenteils jedoch findet es sich aus der Ursache in seiner Verzweiflung herumgetrieben in Massen zusammen, weil es von dem Schwerte des Standrechtes einzelne seiner besorgtesten Nationalisten täglich schändlich gemordet sieht, und weil es die vielen zweifelhaften Schritte des Kommandierenden Hrabowsky in letzten Tagen ausarten sieht in offene Feindseligkeit gegen die serbische Nationalität und heilige Sache, obwohl diese ja nichts weiter wünscht, als Wahrung ihrer Religion und die Nationalitaet, wie sie sich in ihrer treugehorsamsten Euerer Majestäet allerunterthänigst überreichten Petition deutlich ausgesprochen, aber auch mit allen ihr zu Gebothe stehenden Anstrengungen und Opfern gegen jeden feindseligen Angriff für ewige Zeiten hier unter dem mächtigsten Scepter Euerer Majestaet zu sichern.

Im Angesichte dieses höchst bedenkliche Ungewitters dem wir nun entgegenzugehen haben, um möglichsterweise Glück und Ruhe herzustellen, nehmen wir uns die ehrfurchtsvolle Freiheit als wirklich dem Besten des allerhöchsten Thrones mit unserem ganzen Leben, treuergebenste Unterthanen kniefälligst zu bitten: dass Euere Majestaet allergnädigst sich entschliessen möchten, für diese ausserordentliche Lage der Dinge ausserordentliche Maassregeln einstweilen zu ergreifen, und die beiden Commandirenden-stellen in Peterwardein und Temesvar ehebaldigst mit gebornen Serbischen Generalen, die erste mit dem allgemein von uns verehrten G. M. Schuplicatz v. Vitez, zu besetzen, aus folgenden unmassgeblichen Gründen:

1-tens. Wenn der unvorgesehene Umstand, dass die gehorsamst gefertigte serbische National-Deputation ihre ganz in constitutionellen Sinne gehaltenen und von den Ungarischen Ministerium anerkannte, Nationalversammlung von 1-ten Mai und die Resultate derselben: Wahl eines Patriarchen und Vojwoden, von der feindlichen Partei entstellt und als illegal von dem Allerhöchsten Throne dargestellt gesehen, um das Unglück hat mit unverrichteter Sache nach Hause unter das ohnehin schon verzweifelnde Volk zurückzukehren, den von unseren Feinden verbreiteten Wahn bei unserer Nation, dass Euere Majestaet in der gegenwärtigen Lage uns ganz und gar nicht, sondern bloss die Gnade der Magyaren uns helfen will und kann, bekräftigen wird, so wird durch derartige Erhebung zweier Serben in ihrer Mitte diese Allerhöchste Gnade den glänzendsten Gegenbeweis dessen abgeben.

2. Keine Zwangsmassregeln besitzt die Erde, welche das Volk gleich einer Allmacht so beruhigen und in seine Hütten zu den gewohnten Lebensbeschäftigungen zurückführen könnte, als diese höchst weise Massregel, durch welche auch unsere alten, noch bluthenden, durch die in Ruhestand Versetzung so vielen unserer verdienstvollsten Generale u. s. w. verursachten Wunden heilen würden.

3. Widrigenfalls verbreitet sich die Anarchie des sich selbst und den feindlichen Magyaren überlassenen Volkes in alle von demselben bewohnten Gegenden des Banats, der Districte der grossen Bacska, Hunderttausende werden vor uns zurückkehrenden in den nächsten Wochen erscheinen, Gegenwehr gegen den drohenden Magyaren verlangen, und ganze Provinzen in ein wüthendes Feuer auflodern, dessen Folgen unberechenbar, und auf jedenfall für's Vaterland fürchterlich sein werden, um so mehr, als

4. der blutigste Bürgerkrieg, den es je gab, widrigenfalls uns bevorsteht. Der Magyare zieht nicht allein gegen unsere Nationalitaet, deren Tod er in seinem letzten Landtage ausgesprochen, öffentlich und ungeschaut zu Felde, sondern als zu

verschiedenen Religionen gehörig, wird er mit oben historisch dargestellten Wuth sowohl in den römisch-katholischen, als auch orientalischen Kirchen die gräueltaten ausüben. Der doppelte religiöse, und nationale Fanatismus wird folglich beiderseits mit Wuth kämpfen, sowohl von der Seite der ungerechten unseren moralischen Tod bezweckenden Magyaren, als auch von der Seite der für ihre Kirche und Nationalitaet bis auf den letzten Mann zu sterben bereit da stehenden — wir erklären es in Namen aller und stehen da, die Wahrheit dessen mit unserem Leben zu besiegeln; — Serbische Nation, und als

5-tens. ganz gewiss vorauszusehen ist, dass jene unschuldige von unseren Feinden so übel gedeutete die sich bei der mehrerwähnten Nationalversammlung in Carlowitz offen und im freundschaftlichsten Lichte zeigte Sympathie unseren von Carlowitz nur ein paar Meilen entfernten in ihrer Mitte eine grosse Zahl von unserem gelehrten Männern, die hier in österreichischen Kaiserstaate keine Anstellung, kein Brod für ihre Familien bekommen konnten, mit Liebe versorgenden, über dieses, als nächste Nachbare durch Ehen, durch Handl und Verkehr u. s. w. mit uns in stetter Verbindung lebender Sprach- und Religionsgenossen der unter den türkischen Scepter in Serbien wohnenden Serben, in eine thätige bewaffnete Einmischung (wie wir ähnliche Beispiele auch in Deutschland im deutschen Interesse erblicken, und wie es sich anno 833 [?] in Luxemburg durch ähnlichen Fall bewiesen hat) in unserem Magyarisch-Serbischen leider schon beinahe begonnenen National- und Religionskriege übergehen wird, um so gewisser, als alle die oben geehrten heiligen Reliquien ebenso ihren als unseren grossen Voreltern, unserer gemeinschaftlichen glorreichen Vergangenheit angehören; denn unter nemlichen Königen und Despoten lebten wir einst vereint, als eine grosse serbische Nation, und vergossen unser Blut gegen den Erbfeind der gesammten Christenheit. Ganz Serbien wird eher auf dem Schlachtfelde liegen bleiben, ehe es die in Syrmien bei uns der Volksverehrung in Kloster Verdnik ausgesetzten heiligen Überreste ihres und des unserigen, in der geschichtlich ihres Unglückes wegen berühmten Schlacht auf den Amselfelde, welche über unser gemeinschaftliches Unglück den Stab gebrochen hat, gefallenen Knez Lazar, der rohen Magyarismus-Wuth überlassen zusehen wird.

6. Endlich haben Euer Majestaet hierin das mächtigste und nächste Mittel, den ewig treuen serbischen Volke dasjenige in der That zu bezeugen, was Euere Majestaet so oft Allergnädigst ausgesprochen und geschrieben haben; dass unser Wohl und Wehe Euerer Majestaet väterliches Herz sehr nahe angehe, und die beste Bürgschaft: dass unsere in Italien gegen den Rebellen gegenwärtig tapfer kämpfenden Grenzer das böse Beispiel verachten, mit dem Namen der Treulosigkeit bezeichnen und

scheuen werden, welches Beispiel ihnen in den letzten Tagen leider zwei Magyarische Esquadronen gegeben, die ihren Posten in Galizien willkürlich verlassen haben, nach Pesth unter einen Rittmeister unlängst gekommen sind, und deshalb von Magyarischen Ministerium anstatt decimirt zu werden ihres patriotischen hierin bewiesenen Sinnes wegen öffentlich und ungescheuet in allen Zeitungen belobt erscheinen, auf welche Weise gewiss zu befürchten stände, dass das bereits am 12-ten d. M. über unser armes Carlowitz in Folge eines Hrabowskyschen Befehles, welcher Hrabowsky die Serben weder zu kennen noch zu achten bei jeder Gelegenheit öffentlich sich äussert und die Conduiten der eifrigsten serbischen Nationalisten obwohl der bravsten Diener wie z. B. des k. k. Verwaltungshauptmann Strumitsch vielfach zu besudeln nicht erröttete, geführte Bombardement alle streitbaren Arme der Serben diesseits und jenseits der Save und der Donau, eben so als jene aus Italien, mit einer Schnelligkeit dort concentriren wird, wo den eigenen Wohle der Streiter und ihrer Familien und in ihnen dem Staate selbst, die grösste und nächste Gefahr droht.

Mit unerschütterlicher Unterthanen-Treue und Anhänglichkeit an den allerhöchsten Thron, das glorreiche Haus Österreich und die geheiligte Person Eurer Majestaet erachteten wir es, bevor wir von Innsbruck scheiden für unsere heiligste Pflicht im wohlbegriffenen Staats-Interesse auch noch diese allerunterthänigste Bitte kniefälligst zu unterbreiten erstreben als

Eurer Kaiserlich Königlichen Majestaet

Innsbruck, 20. t. Juni 1848. treugehorsamste

Serbische National-Deputation

277.

Belgrad, 1848 június 20.

Mayerhofer belgrádi konzul jelentése Wessenberg osztrák külügyminiszterhez, melyben Szerbiának a délmagyarországi szerb mozgalomhoz való helyzetét és viszonyát ecseteli.

Másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 109/b. sz. alatt.

An den Minister der auswärtigen Angelegenheiten und des Kaiserlichen Hauses, Freiherrn von Wessenberg am 20-ten Juni 1848.

... Was die Sympathie des serbischen Volkes mit Einschluss aller Mitglieder der Regierung betrifft, so ist selbe allerdings sehr lebhaft für den Erfolg seiner Stammgenossen in Ungarn, für welche es nicht nur die natürliche Pflicht der Landsmannschaft, sondern selbst der Gegenseitigkeit zu haben fühlet, da das illyrisch-serbische

Volk in den k. k. Staaten zur Zeit der serbischen Befreiungskämpfe gegen die Türken gleiche brüderliche Hilfe leistete.

Es kann gegen diese Sympathie weder etwas gewirkt, noch eingewendet werden, denn sie ist natürlich, menschlich und loyal, weshalb bloss ihre Wirkungen ... und die Folgen auf die eigene Landespolitik und den Erfolg des Parteikampfes in Ungarn, wie der Staatsklugheit in Betracht gezogen und nach den vorhandenen Mitteln gehindert oder gefördert werden können.

Im Volke äusserte sich die Theilnahme zuerst durch eine Anfangs bis zur höchsten Leidenschaft gesteigerte moralische Spannung, welche selbst gegen die türkischen Garnisonen loszubrechen drohte, was nur mit größter Mühe verhindert worden ist.

Hierauf entlud sich die Spannung in einer Reihe heftiger Zeitungsartikel, welche aber seit vorgestern durch ein Confiscations-Gebot [der ungarischen Regierung] gegen alle croatischen, serbischen, Neusatzer oder sonstigen National-Blätter zu unterdrücken versucht, die Erbitterung nur steigerte.

Als ... durch ungarische Vorbereitungen die Rüstungen zum Kampfe begannen, bildeten sich auch in Serbien ... Comités, welche freiwillige Conseriptionen zu bewaffnetem Zuzug, Zusicherungen von Geld, Waffen und Munitionsbeiträgen sammelten.

Die Regierung selbst konnte sich endlich bei dem Stande der öffentlichen Meinung und der Gesinnung aller ihrer Mitglieder ebenfalls nicht jeder Thätigen Betheiligung entschlagen, ... welche in einem Geldbetrage von 4000 Dukaten an den Carlovitzer National-ausschuss besteht; ... endlich hat die Regierung seit drei Tagen die Aufbewahrung des Carlovitzer serbischen National-Archives und der Kasse, welche über anderthalb Millionen fl. conv. Mze enthält, übernommen.

Ihre Absicht ist ... die Aufrechterhaltung der alten Privilegien und etwa von Sr. Majestät allen ihren Unterthanen neu gewährten Bürgschaften für ihre Landsleute in Slavonien und Ungarn, dagegen aber deren treues Verbleiben unter dem unmittelbaren Einflusse Österreichs und des A. H. Kaiserhauses.

... Die Massregeln ... sind folgende:

Zuförderst wurde der Fürst mit einem Theile des Ministeriums von Belgrad ... nach dem vollkommen ruhigen Kragujevatz im Inneren, entfernt, um ihn der Parthei utopischer Herstellung eines serbisch-illyrischen Reiches und den in dieser Richtung ergebenden Deputationen und Adressen zu entziehen, und zugleich bei allen Hilfszumuthungen und Allianzgesuchen an die Regierung aus Croatien, Slavonien und dem Banate Zeit zu gewinnen ... Hiernächst wurde eine Art National-Garde in Belgrad errichtet, um gewaltsame Unternehmungen gegen die Türken ... zu verhindern. Es wurde unter Mitwirkung des Obersten Danilewsky auf die Stimmung

der angesehendsten Männer des Landes und durch belehrte Professoren auf den Geist, der auch hier stark aufgeregten Studenten im beruhigenden Sinne gewirkt.

Hierauf wurde der grösste Theil der regulären Truppen ebenfalls nach Kragujevatz geschafft, um sie den Einflüssen der Belgrader Stimmung nicht auszusetzen.

Alle diese Massregeln ... brachten einen solchen Erfolg hervor, dass Anfangs Mai das durch den Generalen Duhamel aus Bukarest erfolgte Anerbieten russischen Beistandes im Einverständnisse mit dem Obersten Danilewsky, abgelehnt werden konnte.

Als die Thätigkeit des Hilfscomite in Belgrad zu Tage kam, wurde sie über mein und des Obersten Danilewsky Verlangen sogleich aufgelöst ... wodurch selbst Vuchich, dessen Freunde hierunter zum Theil begriffen waren, gekränkt ward.

... Ganz neuerlich sind an alle Kreisämter und Distrikte Circularien ergangen, welche von jeder bewaffneten Theilnahme serbische Unterthanen an den Händeln jenseits der Gränze abmahnen.

... Endlich konnte die Regierung der öffentlichen Meinung und dem Volksgeiste umso schwerer widerstreben, als die Versuche der Obrenovich und ihrer Parthei, die gegenwärtigen Zustände mit Hilfe der ungarischen Ministerialparthei zu ihren Gunsten benützen, den Fürsten und die Regierung nöthigte sich auf das Volk und seine Sympathien zu stützen.

... In Serbien gibt es nur eine geringe Anzahl von Einwohnern, welche sich in die abentheuerlichen Unternehmungen [in Südungarn] mit eigenem Antriebe stürmen. Nur die Studenten, Betscharen, wandernde Taglöhner und Handlungsbedienstete, nebst einigen besonders exaltierten Köpfen sind geeignet sich an einem Unternehmen jenseits der Grenze freiwillig zu betheiligen.

... Fragt man jedoch nach Eventualitäten, so würde ein Aufruf des Wuchich allerdings geeignet sein, nicht nur Serbien, sondern selbst Bulgarien und einen Theil Bosniens in Bewegung zu bringen, und es wäre dann nicht Unmögliches ... in 48 Stunden 20.000 Mann in Waffen versammelt zu sehen ... Wuchich hat sich jedoch noch von jeder Bewegung fern gehalten. Er ist noch ohne Widerstreben in meiner und des Obersten Danilewsky' Hand und nur voreilige Unternehmungen des ungarischen Ministeriums gegen die serbische Bevölkerung könnten ihn aus dem bisher behaupteten Gleichgewicht bringen und eine neue Verwicklung nicht nur für Ungarn, sondern für die europäische Türkei herbeiführen ... Eine andere Eventualität ist der bereitstehende russische Beistand für die Regierung, welche man, damit sie ihn nicht anzusprechen veranlasst wird, in jeder Weise zu schonen und vor Verlegenheiten zu bewahren Ursache hat.

... Endlich muss ich noch der ... Ansichten des französischen Konsulatsverwesers, und des Paschas von Belgrad erwähnen ... Herr

v. Limperani ist nähmlich der Ansicht, die österreichische Regierung reize im Geheimen selbst die Slaven in Croatien, Slavonien und dem Banate, um die Ungarn ... in ihren Freiheitsbestrebungen zu hindern ... Diese Meinung des französischen Consuls wäre ... unschädlich, wenn der türkische Festungsgouverneur nicht unter einem entschiedenen Einflusse der politischen Ansichten des Herrn Limperani stünde ...

278.

Bécs, 1848 június 20.

Gróf Latour osztrák hadügyminiszter báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz intézett leiratából; tudatja, hogy az összes jelentéseket Őfelsége elé terjesztette.

Eredeti leirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. VI. 41. Érk. június 26-án.

... Ich kann Euer Exzellenz nur wiederholt bemerken, dass ich bisher alle mir ... über die Verhältnisse in der Grenze zugekommenen Berichte von Wichtigkeit Sr. Majestät zur Kenntnissnahme und Schlussfassung unterlegt habe, dass dieses aber auch das Einzige ist, was ich bei den dermalen bestehenden Umständen, die mir, wie Euer Exzellenz bekannt, keinen weiteren Einfluss auf diese Verhältnisse gestatten, zu thun vermag.

279.

Innsbruck, 1848 június 20.

Báró Jellačić József horvát-szlavon bán átirata a péterváradi ezredparancsnoksághoz, melyben minden támadó lépést beszüntetni kér.

Másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. ad 95.

Vom Banus Croatiens und Slavoniens.

An das k. k. Peterwardeiner Landes-Regiments-Commando. Innsbruck, den 20. Juni 1848.

Mit dem tiefsten Bedauern habe ich, wenn auch aus Privatnachrichten, die höchst beklagenswerthen Vorfälle bei Carlovitz vernommen.

Indem ich unter Einem an Sr. Exzellenz den kommandierenden Herrn Generalen Baron Hrabowsky das dringendste Ersuchen stelle, insoweit es im Bereiche der Möglichkeit ist — jede weitere Gewaltmassregel zu vermeiden, da Sr. k. k. apostolische Majestät nur in der gestern stattgehabten Audienz a. g. zu eröffnen geruhet haben, dass a. höchst dieselben zur Ausgleichung der abschwebenden

Differenzen Se. K. K. Hoheit den Herrn Erzherzog Johann bestimmt haben, trage ich dem Landes-Regiments-Kommando zugleich dringendst auf, durch Wort und That auf die Beruhigung der Gemüther hinzuwirken und dem Volke die Versicherung zu geben, dass die beste Hoffnung vorhanden sei, ihre Wünsche auf friedlichem Wege befriedigt zu sehen.

Bis zur Ankunft Sr. Kaiserlichen Hoheit des Herrn Erzherzogs Johann möge Alles sich beruhigt halten, ich selbst werde gleich nach meiner Rückkunft nach Agram, meine Reise nach Slavonien beschleunigen und nach Umständen meine Anstalten im heiligen Interesse der Nationalität, unseres Vaterlandes, der österreichischen Monarchie und unseres allergnädigsten Monarchen zu treffen.

Jellačić FML.

A péterváradi főhadparancsnok Jellačić bán eredeti sorait Blasovich őrnagy útján a magyar hadügyminisztériumnak megküldötte. Báró Hrabowsky kifogásolta, hogy a horvát bán illetéktelenül a péterváradi ezredparancsnoksághoz közvetlenül rendeletet intéz s megjegyzi: *„Es ist bestimmt, dass der Banus wirklich dieses Revolutions-Comité leitet und in Schutz nimmt."* Sl. S. G. K. 1848. VI. 95. 100.

Báró Jellačić bán Hrabowskyhoz intézett levelének másolata, u. o. 1848. VI. ad 100. alatt. Tartalma teljesen egyező a fent közölt irattal. A magyar csapatok parancsnokai nem adtak hitelt a bán sorainak, mivel éppen akkor a hivatalos „Wiener Zeitung"-ban olvasták a királynak, a bánt felfüggesztő rendeletét. (Sl. S. G. K. 1848. VI. 104c.)

280.

Bécs, 1848 június 21.

Osztrák minisztertanácsi határozat Suplyikác tábornok szerb vajdául való választása tárgyában.

Másolat. Wien, St. A. Konferenz-Akten Protocoll. 1848. Nr. 1214 u. 1215. X.

Der FM. Graf Radetzky brachte zur Kenntnis des Kriegsministers, dass eine serbische Deputation aus Ungarn in seinem Hauptquartier in Verona in der Absicht erschienen sei, um den von den Serben als ihren Woywoden erwählten Stephan Suplyikatz (k. k. Generalen und Brigadier in Italien) zu begrüssen. *Da ein Woywoda der Serben bei uns nicht existirt, dieser Charakter daher ein illegaler ist, und der Woywode eine ungesetzliche Authorität wäre,* so einigte sich der Ministerrath in der Ansicht, dass dem Feldmarschall zu erwiedern wäre, der gedachten Deputation *keine Folge* zu geben.

281.

Bécs, 1848 június 22.

Latour gróf osztrák hadügyminiszter Radetzky gróthoz, melyben nem ismeri el a szerb vajdai méltóságot.

Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Kr. M. 1848. Nr. 2699.

Auf Euer g. Präsidial-Schreiben vom 16. d. M. Nr. 75/sept. habe ich die Ehre zu erwiedern, dass die in der Versammlung der serbischen Versammlung getroffene Bestimmung eines Woywoden überhaupt, folglich auch *die für diese Würde auf den Herrn GM. Suplikatz gefallene Wahl als eine durch nichts begründeter, jeder Art von Autorisation entbehrender, mithin durchaus illegalen Amt betrachtet werden muss*, sonach auch der in Ihrem Hauptquartier aus diesem Anlasse erschienener Deputation in keiner Weise eine Wirksamkeit gestattet werden kann.

Euer E. werden übrigens nichts unterlassen, was geeignet ist zu verhindern, damit nicht durch diese Ankömmlinge die Grenzsoldaten über das Schicksal ihres Heimathlandes und ihren Zurückgebliebenen in Unruhe gesetzt und etwa zu bedenklichen Schritten veranlasst werde.

A szerb küldöttség tagjai voltak: Joannovits Tivadar, Drakulits Marko, Vukajlovits Elias; Zágrábból indultak el, hol június 6-án Jellačić bántól ajánlólevelet kaptak. Radetzky gróf Veronából írt június 16-án Latournak a szerb vajdai kérdésben.

282.

Karlóca, 1848 június 22.

A karlócai szerb nemzeti bizottmány a péterváradi határőrvidéki zászlóaljat a szerb fölkeléshez való átpártolásra hívja fel.

Egykorú nyomtatvány birtokomban; Ruvarac Demeter ajándéka.

Господо оффицыри, унтероффицыри и войницы.

Славне петроварадинске регименте, другогъ баталлiона!

Господо и Браħо! чули сте како є злоба и освета противъ нашегъ православногъ вѣрозакона, имена, єзыка и народности наше, убилачку руку, на вашу невинну браħу граничаре подигла. На данъ Св. Троице, у понедѣлникъ 31. Мая, нападе Баронъ Храбовскій, главнокоммандаюħи Генералъ у Петро-Варадину, са воєнномъ оружаномъ силомъ гарнизонираюħи Мађара на Карловце, попали и одплѣни куħе, удари изъ топова са картачомъ и гранатима на варошъ, поубiя браħу вашу Србе

граничаре, засѣче сабльомъ дѣвоячке сисе, побаца старца и бабу, немоћне бѣгати, у ватру, те сагореше на развалинама ньовогъ банка и стана; но врати се са срамотомъ у градъ єръ виђе, да Србинъ, безъ оружя, съ батинама у руцы, на топове юриши, и за никакву опасность незна и не мари, кадъ се на нѣгову цркву и свете олтаре, изъ топова пуца, иманѣ и добро, брата нѣговогъ, пали, плѣни и граби.

Сада се овай душманинъ Србства на ново спрема, силніомъ рукомъ на насъ напасти, и насъ до корена, попалити, оплѣнити и упопрастити.

Вы браћо и Господо! кой сте у срцу наше, одъ овогъ зла сачуване браће Хорвата, чуйте гласъ яука, пиштаня и плача, ваши отаца, майки, браће, сестара, мили люба и дѣчице! пойтайте овамо на избавленіє ваши кућа, вашегъ прага, вашегъ банка и стана.

Ваша Браћа воюю у Италій за спасеніє престола Цара и Краля нашега Фердинанда а душманинъ Царскій и Србскогъ закона, имена и народа, спрема се, да у мѣсто благодарности, награде и славе, Србима граничарима, вѣшала, штрангу, мачъ, ножъ, барутъ и олово, картачъ и гранатъ у срце забада, ваше куће пали, плѣни и васъ безъ дома и стана, остави.

Єли и помыслити могуће, да є Царъ и Краль нашъ Фердинандъ, подъ кога заставомъ 40.000 найбольи граничара данасъ у Италіи воюю, и крваве се, заповѣдіо свойма Коммандирендерима, да Вашу браћу овде кодъ кућа Ваши колю? Ніє дойста. Али Вамъ браћо Царъ Фердинандъ, когъ є бѣснило Мађара изъ Беча у Тиролску уклонило, ніє кадаръ ништа, помоћи, нити Васъ у Вашу браћу кодъ кућа одбранити.

Пойтайте браћо часъ пре овамо, докъ іоштъ имате на што вратити се, єръ кадъ Вамъ отца, майку и браћу издаице царске поубіяю, а любе, сестрице и дѣчицу у робство одведу, кадъ у мѣсто кућа, — станова и зграда Ваши, самъ пепель нађете, онда ће касно быти, онда се нећете имати на што кући вратити, онда болѣ скачите у Купу и Саву, пакъ се давите, или себи другу отачбину тражите.

Овамо часъ пре у помоћь, позива Васъ браћо народъ Србскій, браћа Ваша, коъ Вамъ уредну плаћу, издржаніє и пенсіє Вама и Вашима фамиліяма, не само обећаваю, него са целога Народа Србскогъ имуткомъ, обезбѣђаваю.

Изъ засѣданія Србско-Народногъ главногъ Одбора у Карловцыма 10. юнія 1848. године држаногъ.

Народный Секретаръ
Іованъ Станковићъ.

У отсуствію председателя членъ одбора
Димитріє Костићъ.

Fordítása:

A tekintetes péterváradi ezred második zászlóaljának tiszt és altiszt uraihoz s katonáihoz!

Uraim, testvérek! Hallottátok, hogy vallásunk, nevünk, nyelvünk és nemzetiségünk ellen, a bosszú és gonoszság gyilkos keze ártatlan határőrvidéki testvéreitek ellen kezét felemelte. Pünkösd hétfő napján, június 12-én Hrabowsky báró, péterváradi főhadi parancsnok a magyar őrség egy katonai hadoszlopával Karlócát megtámadta, s ott a házakat felgyujttatta, kifosztatta, kartácsokkal és gránátokkal a várost lövöldöztette és szerb határőrvidéki testvérteiket agyonlövette; egy leány emlőit karddal levágták, a menekülni nem tudó öreg férfiakat és asszonyokat tűzbe vetették, akik házaik romjaiban elégtek. De szégyenszemre kénytelenek valának a várba visszavonulni, s mikor látták, hogy a szerbek puszta kézzel, bottal a kezükben, az ágyúkra vetették magukat, nemtörődve semmiféle veszéllyel; s tették ezt utóbbiak, látva, hogy templomaikra és szent oltáraikra ágyúkkal lőnek, javaikat és tulajdonukat felgyujtják, fosztogatják és kirabolják. Most a szerbség ezen ellensége újra készül még nagyobb erővel minket megtámadni és minket a földig elpusztítani s tönkre tenni. Ti testvérek és tiszt urak, kiket mi szivünkbe zártunk, az ezen szerencsétlenséget elkerülő horvát testvérek, halljátok meg apáitok, anyáitok, testvéreitek és a gyermekek jajszavát, jajgatását és sírását! Siessetek ide házaitok, lakásaitok kiszabadítására. Míg a ti testvéreitek Olaszországban harcolnak Ferdinánd császár és király megmentéseért, addig a császár, a szerbek vallásának, nevének, fajának ellenségei felkészülnek, hogy a hála, elismerés és dicsőség helyett a határőrvidék szerb lakosait kötéllel s akasztófával, karddal, késsel, puskaporral és ólommal elpusztítsák és házaikat felperzseljék, fosztogassák és titeket ház és tűzhely nélkül veszni hagyjanak.

Egyáltalán hihető-e, hogy a mi császárunk és királyunk Ferdinánd, kinek zászlaja alatt 40.000 határőr Olaszországban harcol és vérét ontja, megparancsolta volna a péterváradi főhadi parancsnoknak, hogy itthon levő testvéreiket leöldössék? — bizonyára nem. Azonban Ferdinánd császár, aki Bécsből a magyarok dühe elől Tirolba menekült, jelenleg teljesen képtelen titeket és itthon levő testvéreiteket megvédeni.

Siessetek tehát testvérek, mielőbb ide, amíg még van mire ide térni, mert ha a császári árulók apáitokat, anyáitokat és testvéreiteket leöldösték, szeretteiteket, nőtestvéreiteket és a csecsemőket rabságba elvitték, ha tűzhelyeitek, házaitok helyett csak hamut találtok itthon, akkor már késő lesz s nem lesz mire visszatérnetek; jobb, ha akkor ti a Kulpába és Szávába ugortok s ott bele fulladtok, vagy máshol keresztek magatoknak hazát.

Jertek ide mielőbb segítségül, erre hív fel titeket, testvérek, a szerb nemzet, a ti testvéreitek, akik a ti és családjaitok rendes

fizetéseit, nyugdíjait és kegydíjait megadni nemcsak ígérgetik, hanem az egész szerb nemzet vagyonával biztosítják.

A felhívást az elnök távollétében Kosztits Demeter bizottmányi tag és Sztankovits János titkár írták alá.

283.

Karlóca, 1848 június 22.

Szemelvény Nikolits Jánosnak leveléből, mellyel Sztefánovits István, belgrádi igazságügyi főnököt informálja a karlócai viszonyokról.

Eredeti irat. Belgrád, Narodna biblioteka, Rukopisi 1848. 950. sz. Másolata. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 135. lap.

. . . Кренувши се из Панчева, држао сам на више места скупштине говор . . . пододбори јошт незнају ни свој круг дјелателности . . . А ко ће да им га назначи кад ни Главни Одбор никако није устројен . . . и зато сам ја у оним скупштинама гди сам говорио у кратко назначио круг дјелателности пододбора . . . да је сва власт у рукама народом избрани под- одбора кой опет непосредствено стоји под глав. одбором Карловачким . . . казао сам им даље, да свакогъ оног обр- или унтерофицира који би им тео налоге Генерал Команде читати, одма подъ стражомъ пошљу у Панчево, и само оне држе и почитују који се народа држе. Све је ово требало, да је одавно од гл. одбора изишло; но шта ћемо, кад је овде [Карловци] највећа дјелателност у дишпутирању, и кад међу одборницима тако разпошјеније влада, да је народна ствар највећој опасности изложена.

. . . Нацика Карамат, који себи подобним ћифтама највећи глас има, — све моје предлагање оцепио; а то није чудо, кад вам кажем, да он на мене, као на издајицу Обреновићевске партаје, лично мрзи. Он и Станковић су и били, који су се противили, и заповјест одбора, да се К. Милош ако је истина у Иригу, убије, уничтожили. Јуче је депутација одбора на позив Чарновића, била у Новом Саду, те с њиме преговора мира и чинила . . . дошавши весели отуд као да су све добили . . . казали су народу у великој гомили овде скупљеном, да су се они собственим очима код Чарновића уверили, да је Царски подпис и печат истинит и да иј је Цар предао Мађарима. Но на срећу нађе се један постар сељак који викне: тако дакле немамо браћо више Цара, и не остаје нам ништа дгуго но Србији и руском Цару у наручија; на које сви једно гласно даду мјеније, да се одма Г. Вучић иште за војводу . . . за то је Стратимировић одма пројектирао, да се без отлагања на Банат иде и ослободи . . . но на ово је гроф Нужан примјетио

с ополченијем: да ако Срби само један корак даље учине, да им онда Хорвати неће помоћи, особито ако Бана за своју главу не признаду. На које Хркаловић окрене се к мени и јошт к некими рекне: „да ми Срби као Срби треба да дјејствујемо и напред да ступамо, не освр̂ћући се на Хорвате. Мени се заиста овај Нужан не допада, а његови Хорвати јошт мање како сам чуо, што је с патријархом било, и како је тај једва продрео, да он Бана инштадира, јербо су ултра Хорвати ђипили били против тога ... И наш цео свети патријарх ми се не допада и сматрам га да се извуко као шарана из лонца; јер тај човек ништа овамо не јавља; нити видим другог спасенија, него да се Г. Вучић прими војводства, које ми је и обећала велика част одборника ...

За к. Милоша чули сте да је изпуштен из Загреба и сад је у Љубљани. Калуђера Гедеона није нико видио овде, и Обреновци новосадски, осим Протића и Радичевића, сви су овде, Адамовић је војени комессар; а Коста Марковић при редакцији Вјестника ...

A főodbor 1848 június 21-iki ülésen, Petrovits István, volt szegedi városi tanácsos alelnökül, Bogdanovits Koszta és Zsivánovits Jakab rendes tagokul választattak meg.

Fordítása:

Pancsováról elindulva, több helyen gyülekezeteken beszédet tartottam ... az albizottságok még a hatáskörüket sem ismerik ... de ki is magyarázná meg nékik, mikor a főodbor sincsen még megszervezve ... s ezért azon gyűléseken, melyeken felszólaltam, röviden ismertettem a helyi albizottságok hatáskörét ... hogy minden hatalom a nép által választott albizottságok kezébe tétetett, melyek közvetlenül a karlócai főbizottmánynak vannak alárendelve ... megmondtam nékik, hogy minden fő- vagy altisztet, aki a főhadi parancsnok intézkedéseit felolvasná, azonnal elfogva, küldjék Pancsovára s csak azokat tartsák meg, akik a nemzet mellé állanak. Mindezt régen, már a főbizottságnak el kellett volna rendelnie; de hiába, ha Karlócán a legfőbb működés vitatkozásokból áll s a bizottsági tagok közt olyan széjjelhúzás van, hogy a nemzet ügye a legnagyobb veszélynek van kitéve.

Karamata Ignác, kinek legnagyobb szava van, valamennyi indítványomat elvetette; nem csoda; közlöm Önnel, hogy személyemet gyűlöli és az Obrenovits-párt árulójának tart. Ő és Sztankovits voltak azok, akik meghiusították a főbizottmány határozatát, mely szerint, ha Milós fejedelem Ireghre érkeznék, megölessék. Tegnap voltak a főbizottmányi tagok Csernovits meghívása folytán Ujvidéken, akivel fegyvernyugvást kötöttek ... vigan tértek vissza, mintha mindent megkaptak volna ... azt mondták az itten nagy számban összegyűlt népnek, hogy saját szemeikkel győződtek meg arról, hogy *a császári (proklamáció) aláírása és pecsétje valódi és hogy a császár kiszolgáltatta a*

szerbeket a magyaroknak. Szerencsére akadt egy öregebb falusi ember, aki közbekiáltotta: „*Eszerint tehát testvéreim, nincsen többé császárunk s nem marad más hátra nékünk, mint Szerbia és az orosz cár karjaiba vetni magunkat*“; erre aztán valamennyien közfelkiáltással Vucsits-ot követelték vajdául ... Sztratimirovits azt tervezte, hogy haladék nélkül induljanak a Bánság felszabadítására ... amire gróf Nugent megjegyezte: ha a szerbek csak egy lépéssel tovább mennek, akkor a horvátok nem fognak nékik segíteni, különösen ha a bánt nem ismernék el fejükül. Erre aztán Herkalovits felém fordulva mondá: Mi szerbek, mint szerbeknek kell cselekednünk és nem a horvátokra támaszkodva. Az igazat megvallva, nékem sem tetszik Nugent gróf és az ő horvátjai még kevésbé, mikor meghallottam, hogy mi történt a patriarchával, és Gaj alig tudta azt keresztülvinni, hogy előbbi a bánt installálja, mert a túlzó horvátok ez ellen élesen kikeltek ... De a mi patriarchánk sem tetszik nékem, úgy nézem, kivonta magát a dologból, mert mit sem ír ide; nem látok más menekvést: Vucsitsnak kellene a vajdai állást elfoglalnia, a bizottmányi tagok jelentékeny része pártjára állana ...

Hallotta már bizonyára, hogy Milóst Zágrábban szabadon bocsátották és most Laibachban van. Gedeon szerzetes papot senki sem látta erre, és az ujvidéki Obrenovits hívek, kivéve Protitsot és Radicsevitset, mind itt vannak. Adamovits hadbiztos lett; és Markovits Szilárd a „Vjesztnik“ szerkesztőségébe jutott ...

284.

Temesvár, 1848 június 23.

Vukovits Sebő kir. biztos báró Piret bánsági hadtestparancsnokhoz intézett átiratából; felkéri, hogy álljon a sereg élére.

Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 129. VI. 49/c., d.

E pillanatban veszem a szomoru tudositást, hogy tegnap Dreihann alezredes Fehértemplomban a lázongók küldötteinek 3 ágyut, hadiszerrel, 215 fegyvert ... adott által. A lázongók most Versec felé közelednek, felbátorodva azon engedékeny bánásmód által, melyet a nevezett alezredes úrnál találtak ...

Excellenciádat, mint e vidék parancsoló hadvezérét, királyi biztosi minőségemben a legnagyobb tisztelettel ... minden bekövetkezhető eseményekért terhes felelőségnek Excellenciádra hárításával, ezennel felszólítom ...

3-szor, méltóztassék Excellenciád, mint ezen vidék hadi parancsnoka, a rendelkezése alatt levő hadseregek élére állani, s mint fővezér teljes összhangzásban az egész vidéket ... a lázongók ellen védeni.

... Egyszersmind kötelesnek érzem magamat a hadi kormányszéket arra kérni: miszerint Dreihann alezredest az ágyuk és egyéb hadi szerek kiszolgáltatása miatt szigoru felelősség alá vonni s így hasonló példáknak elejét venni.

Mészáros 1848 július 1-én 122. sz. alatt rendelte el Luzsetits tábornok és Dreihann alezredes ellen a vizsgálatot, mert Fehértemplomot nem védték meg s hogy nem világosították fel a határőrvidéki lakosságot a fölkelés céljáról, mely mindinkább odairányul, hogy a dinasztia iránti hűség leple alatt Magyarország, Horvát-Szlavonországok és a határőrvidék közötti kapcsolat elszakíttassék és Boszniával s Szerbiával egyesülve, — egy délszláv birodalom létesíttessék.

Dreihann alezredes, midőn 1848 június 22-én a karlócai főodbor nevében nála Sztanimirovits Demeter és Markovits István megjelentek Fehértemplomban és az ágyúk, fegyverek kiadatását követelték s miután a két határőrvidéki század megtagadta az engedelmességet, — s hogy vér ne folyjon, kiadta azokat. A vracsevgáji szomszédos szerb tábor létszáma ekkor már 1500 határőrből és 200 szerbiai önkéntesből állott.

285.

Temesvár, 1848 június 24.

Báró Piret főhadparancsnok Mészáros magyar hadügyminiszterhez intézett jelentéséből; a pacifikáció miatt egy főherceg kiküldetését kéri.

Másolat. Wien, Kr. A. 1848. K. M. 3295. sz. a.

Ich muss dem hohen Ministerium dringend vorstellen, zunächst ... die hierländige Truppenmacht zu verstärken, und den allerhöchsten Befehl einzuhohlen, wie gegen die Grenze verfahren werden soll, wenn auch das letzte a. h. Manifest ... bei dem arggetäuschten Volke, dass mich bei Folgeleistung der Befehle des Carlovitzer Comités nur seinem Kaiser zu dienen glaubt, keinen Eingang findet. Wie ich diess schon wiederholt ausgesprochen habe, wäre zur Pacifikation der Grenze keine Massregeln geeigneter, als wenn Sr. Majestät selbst einen ausserordentlichen und bevollmächtigten Commissair in der Person eines zum ung. Ministerium in keiner Beziehung stehenden Erzherzogs, abzuordnen geruhen wollen.

286.

Pétervárad, 1848 június 23.

Báró Hrabowsky főhadparancsnok Vukovics Sebő kir. biztoshoz intézett átiratából, melyben tudatja, hogy minden rend felbomlott.

Eredeti fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 87. Zahn táborszernagy fogalmazványa. Exped. 1848 június 25-én. Präs. 580. sz. a.

... Der Grenzkordon im Peterwardeiner Regimente ist grösstentheils aufgelassen, nachdem dort fast alle Bande der Disziplin

und Subordination gelöst sind. Der Oberstlieutenant Hallavanya, welchen die dortigen Grenzer mit Ansetzung von Pistolen und Gewehren an die Brust zwingen wollten, die gegen ihre vermeintlichen Feinde anzuführen, ist vor lauter Kränkung, nachdem man ihn schon einigemale ermorden wollte, sehr krank ... das Carlovitzer Comité versammelt noch immer Massen vom Volke um sich, und fährt fort die Grenzer aufzuwiegeln und zum Aufstande zu verführen ... so dass alle diese Massen nur dem Carlovitzer Comitée gehorchen, und gegen ihre vorgesetzten Grenz-Offiziere eine feindliche Stellung annehmen ... Mann erblickt überall zwischen dem aufgereizten Volke Serbianer, die eigentlich die Aufregung fortwährend unterhalten.

A főhadparancsnok fenti átiratából kitűnik, hogy május végén a csajkáskerületben és a szerémségi péterváradi határőrvidéki ezredben a közrend teljesen felbomlott és a főhadparancsnokság tehetetlen volt. (Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 132. VI. 88. 89. 89/c.

287.

Karlóca, 1848 június 23.

Matits Demeter főodbori tag leveléből, melyet Sztefanovits István szerbiai igazság- és vallásügyi osztályfőnökhöz intézett.

Másolat. Budapest, N. M. — Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 134. l.

... Нужан је отишо у Загреб данас, да позове Хрвате на ускупно ратовање против душману наше народности ... неучинили се то од стране Хрвата, савез учињени онда је прекинут. То је изречено у посланом од одбора писму на сабор Тројeдне Краљевине.

Богдановић је опуномоћени посланик одбора при Тројeдној Краљевини, да уговара, како ћемо узајмо помагати се. Чарнојевић подноша нека условија, на која би Маџари пристали. Нешто је од стране одбора у том смислу рађено и депутација наша још се није вратила са преговора. Желили би бити мирни, док се патријарх са депутацием од Цара не врати. Цео овај поступак са тога гледишта сматрајте.

Fordítása:

Gróf Nugent ma Zágrábba utazott, hogy a horvátokat nemzeti ellenségeink ellen harcra felszólítsa ... ha ezt a horvátok meg nem tennék, akkor felbomlott a megkötött szövetség. Ez kimondatott a három egyesült királyságnak megküldött főbizottmányi átiratban is.

Bogdánovits, az egyesült hármaskirályságba teljhatalmú megbizottként küldetett ki; feladata: a közös működésre vonatkozó dolgokat megbeszélni.

Csernovits bizonyos föltételeket közölt, melyeket a magyarok elfogadnának. E tekintetben a főbizottság valamit tett is, de a mi küldöttségünk még nem tért vissza a tárgyalásokról. Addigra, míg a patriarcha a császárhoz menesztett küldötséggel nem tér vissza, békét óhajtanak. Mindenki ezt a lépést ezen szempontból ítéli meg.

288.

Markthausen, 1848 június 24. (?)

Vukajlovits Eliszijének Sztefanovits István szerbiai igazságügyi főnökhöz intézett leveléből, melyben a Gáj és Milos-ügyekről ír.

Másolat. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok, 131. l.

... Ја вам имам млого писати, но на пароплову је немогуће све да вам јавим, но од части примите оволико да сам се с Милошем у Инсбруку састао, у присуствију Барона Кулмера, који ме је позвао да у коммиссій присуствујем при којој је Милош судејски питан колико је Гају новаца дао, и овај признаје да је Гају више од 5000 фл. сребра дао, а напротив ми је Бан и Коча ... потврдио да је Гај 27.000 фл. сребра од Милоша добио на име Бана под видом да овога подмити, како би га пустио, но како му драго у оволико је истина да Милош каже да је 5000 фл. Гају на тај конац дао, да овај те новце саратини подели, но Гај је с тим новцима у бели свет отишао, узев пасош за 6 месеци, као бојаги да иде у Инсбрук, но овамо никако није дошао, куда је може бити да ви боље знате: Бан је овде лепо дочекан, још боље испраћен, Тиролци су викали „Виват“ при одласку његовом а ја живио. У толико да знате, Цар му се је поверио, и он је весео из Инсбрука.

Милош да је пуштен то знате, и он узев пут за у Инсбрук дође до Љубљане тамо дође за њим из Загреба Миливоје Блазнавац искав у име Гаја писмено да му Милош ништа није дао, но Милош то није учинио, шта више преко слуге се је с њиме разговорио и није га хтео пред себе пустити, а Миливоје је донео Милошу ту вјест да је г. Вучић под испитом сбог корреспонденције с Милошем, и да је ту корреспонденцију Књаз уватио, Књићанин Вучића испитује ...

О србском народу јављам вам да је депутација ладно Царем примљена, и он је већ одговор на артији имао скројен, који гласно да избор непризнаје сбог тога што млого страни било и упутио иј је на мађарски министериум да се законим путем обрате, и онда им обећава жеље испунити. При овој аудијенцији гледао је Естерхази у истој соби кроз прозор без да је речи говорио. Код херцога Франц Карла говорио је

слово Г. Пејчић тако важно да је Карл и Софија плакао, и доста обећао. Јован стриц царев Србе је јошт боље примио, и руково се са једним граничаром, рекавши: „вама браћо предстоји лепа будућност" сада пак упутио је Карл Србе опет Јовану да иду и копију жеље предаду у којој повторително моле, да се у Варадин за коммандирендера, и Темишвар Србски Генерали поставе а нарочито на прво место да дође Шупљикац. Ово да ће се извршити обећао је Карл само ако Јован одобри. А по свој прилици ће бити одобрено. Бан има велику роллу да изврши, но није му право што ће Шупљикац у Варадин да дође, он ми је казао да оће ту генералкомманду за се задржа.

... у Бечу ћу се неколико дана задржавати, а ви ми пишите у Загреб ...

Fordítása:

Sokat kellene nékem Önnek jelentenem, a gőzhajón utazva, azonban nem írhatok meg mindent. (Obrenovits) Milóssal Innsbruckban találkoztam báró Kulmer jelenlétében, aki engem azon bizottságba hívott meg, amelyen a bíróság megkérdezte Milóst, hogy mennyi pénzt adott Gajnak. Milós bevallotta, hogy 5000 ezüstforintnál többet adott, ellenben a bán és Kócsa azt mondották nékem, hogy Gaj 27.000 forintot ezüstben kapott Milóstól a bán megvesztegetésére, hogy szabadon bocsáttassék. Akárhogy volt, annyi bizonyos, hogy Milós 5000 forintot adott Gajnak erre a célra, hogy elossza, de Gaj ezzel a pénzzel is világgá ment, hat hóra útlevelet váltván, azon a címen, hogy Innsbruckba megy; ide azonban nem érkezett, s hogy hol lehet, azt önök talán jobban tudják. A bánt itt fényesen ünnepelték s még szebben elutazásakor; a tiroliak viváttal üdvözölték, én pedig zsivióval, mikor eltávozott. Egyébiránt tudatom, hogy a császár rábízta magát s ő vigan elutazott.

Azt tudja Ön, hogy Milóst szabadon bocsátották; Innsbruckba utazva, megállott Laibachban; itt utólérte Blaznavac Miloje, aki utána sietett és Gaj nevében egy nyilatkozatot kért, mely szerint Milós nem adott neki pénzt. Milós azonban ezt visszautasította, s mi több, csak szolgáival érintkezett vele és nem is bocsátotta maga elé. Milivoj tudomására hozta Milósnak, hogy Vucsits ellen vizsgálat folyik a Milóssal folytatott levelezés miatt, melyet a fejedelem elfogott. Knityánin vonta kérdőre Vucsitsot ...

Jelentem, hogy a szerb küldöttséget a császár hidegen fogadta és a választ egy papirlapról olvasta fel; Őfelsége a [karlócai] választást nem ismerte el törvényesnek, mivel számos szerbiai vett részt benne; a magyar minisztériumhoz, mint törvényes fórumukhoz utasítá őket, melynek útján hajlandó óhajaikat teljesíteni. Ezen audencia alkalmából Esterházy ugyanezen teremben jelen volt s az ablakon keresztül nézve, egy szót sem szólt. Ferenc Károly főhercegnél

Pejcsits dr. tartotta a beszédet, olyan hatással, hogy mindkettőnek könnybe lábadt a szeme; eleget ígértek. János főherceg, a császár nagybátyja még szivesebben fogadta a szerbeket és kezet nyujtva egy határőrvidékinek, mondá: „Önökre szép jövő vár". — Ferenc Károly főherceg ismét János főherceghez küldte a szerb küldöttséget, hogy adják át néki alázattal kérvényüket másolatban, mely szerint a pétervároadi és temesvári főhadiparancsnokságokra szerb egyének neveztessenek ki és az előbbire természetesen elsősorban Suplyikác tábornok. Ferenc Károly hajlandónak látszik teljesíteni e kérelmet, ha János főherceg hozzájárul. Minden valószínűség szerint teljesítve lesz a kérelem. A bánra nagy szerep vár, de nem helyesli, hogy Suplyikác tábornok Péterváradra neveztessék ki; azt mondta nékem, hogy maga tart számot ezen főhadi parancsnokságra ...

Bécsben néhány napig fogok tartózkodni; írjon nékem majd Zágrábba ...

289.

Titel, 1848 június 24.

Blanusa őrnagynak a szlavon-szerémségi főhadparancsnoksághoz intézett jelentése a római sáncbeli szerb felkelőkről.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 90. Exp. 1848 június 24. Beikt. Präs. 1127. sz. a.

... wird berichtet, dass der Freischaarenzug noch immer seine frühere Stellung an der Römerschanze und Bataillonsgrenze gegen die Provinzialortschaften, — inne habe, sich mit hierzu gekommenen Serbiern und Leute aus dem Bataillons-Bezirke bis auf 5000 Mann vermehrt hat." — „Eben heute langten wieder 130 Serbier, unter ihren Anführer, Tuzakovics, bewaffnet hier an."

290.

Újvidék, 1848 június 24.

A karlócai szerb főbizottmány és a magyar királyi biztosok közti fegyverszünet megkötése.

Egykorú nyomtatvány. Zágráb, D. A. Z. Jellačić-iratok 1848—49. 43. A. 3. A./228. és: Budapest, O. L.; B. M. 1848, 476. elnöki szám. Megjelent a „Vjesztnik" 1848. évi 20-ik számában is.

Прокламація.

на Народъ Србскій у цесаро-кралѣвскимъ државама.

Движенія Европска на Западу оть почетка текуће године цѣломъ су свѣту болѣ позната, нежелимъ да бы нуждно было овдѣ описивати ій. Шумный духъ времена прохуяо є крозъ

многе землье, државе и народе. Народи, кои су отъ дужегъ времена найяснiе слободе уживали, тражили су, добыли су, или узели су себи слободе iошъ ветье. И народъ нашъ Сербскiй у Цесаро-Кралѣвскимъ Аустрiйскимъ Државама живећiй нiе могао остати недирнутъ отъ овогъ свеоживляваюћегъ духа времена. Радовати се пакъ онъ и дичити може, да духомъ овымъ времена овѣянъ нити е границе покорности и послушанiя свогъ спрама владѣтелногъ Пресвѣтлогъ Дома преступио, нить е допустiо, да га хидра безначалiя прогута, нити да у потраживанье неизмѣрены свобода, кое лако анархiю за собомъ воде, упуштасе. Народъ е Сербскiй чрезъ цѣло ово време, а по превосходству отъ Епохе новогъ перiода нѣговогъ, именно 1. Мая т. л. единственно с развiяню свое, чрезъ толико дуго време угнѣтене народности бавiо се. Онъ жели, и има право што жели, у овомъ слаткомъ заниманю своmъ и остати, у и овомъ смислу радiо е досадъ, и ради и садъ отъ нѣга на то опуномоћеный, доле подписаный Главный Народный Отборъ у Карловци-Сремскiй уставновлѣный. Будући пакъ да су покрети ови народный обрятили винманiе Правителства Аустрiйскогъ а особенно Унгарскогъ, и Ц. К. Господа Коммiсари у нѣнимъ южнимъ Градомеђама Кралѣвства Унгарскогъ, у Кралѣвству Славонiи и военной Граници, опредѣленiи ради обдержанiя обштегъ мира, и сигурности лица ипритажанiя, именно Г. Командаюћiй Генералъ у Славонiй Баронъ Храбовскiй, и грофъ Темешкiй Петаръ Чарноевићъ, желили су споразумѣти се съ Главнымъ Отборомъ Народа Сербскогъ сверху теженя, дѣловодства и круга дѣлателности нѣгове; то е Отборъ свой и ступiо у оваково споразумѣнiе и преговоре съ реченномъ Господомъ ц. Кралѣвскимъ Коммисарима, гдѣ у сорешенномъ узаймномъ поверенiю учинѣнъ е следуюћiй уговоръ између ньи, отъ обестране подписанньи и потврђеннiю:

„На представленiе отъ Карловачкогъ Сербскогъ Отбора, кой е на позывъ учинѣенiй рѣшiо се приступити къ уговору спасителнога примиренiя ради предупређенiя грађанскогъ рата кой нити бы престолу на честь, нити народима Србскомъ и Мађарскомъ, на ползу быти могао, а изъ единога неспоразумѣнiя бы се развiо, поднешено подъ данашньимъ даномъ, овымъ се следуюће осигураваюће изяснiе дае:

1. Да Карловачкiй Србскiй Отборъ одъ Народне Скупштине 1. Мая о. г. п. ст. избраный, равно и сви Пододбори остати могу, и своя израђиваня донде наставити, докъ се Депутацiя нѣговомъ Величеству, нашему Цару и Кралю Фердинанду послата, небы натрагъ повратила, или докъ се не бы известiе одъ исте получило. Но ако иста Депутацiя до десетъ дана одъ данашнѣга дана небы дошла, тай данъ людство сакуплѣно да се кућама распустити има.

2. Да до повратка Депутаціє Србске одъ нѣговогъ Величества или до десетъ дана гарантира се савршена безбѣдность како Отбора реченога: тако и народа у Карловці па Великомъ Ярку, или где му драго скуплѣногъ, кой може остати, а може се и куѣама своима повратити мирно и безбрижно, коє и собствена користь ньова изискуе и овымъ се совѣтуе.

3. Кадъ ово условіє повратка Депутаціє наступи, или десеть дана прође, и народъ се разышао небы, или бы и међу тимъ условія непріятельскій нарупіо, онда свака гаранція за ньову безбѣдность престае.

4. Сигурность личности и иманя свакога жителя, да е света и неповредивна, као и коммуникація поштанска, трговачка и пр. и свако путованѣ отворено; нити да се ико у личности или стварыма своима напастовати или узнемиравати сме.

5. Шайкаши и остали Граничари, као и ньови Оффицыри и Старешине, да се на своје дужности безъ свакога вреда и узнемириваня до реченога термина поврате, како бы све у пређашньій миръ и поредакъ повратити се могла, и у томе Одборъ административнымъ властима никакове препоне да нечини, но што выше свакимъ начиномъ подпомаже.

6. Што се тиче войске у Бачкой, Банату и пр. скуплѣне, овымъ се изяснава, да е ова само на одржаванѣ законногъ мира и поредка и сигурности личности и иманя свакога жителя, быо онъ коє му драго вѣре и народности нашега отечества опредѣлена тако, да се она не само удалити неѣе и неможе, па да се само ньомъ може и за Одбора реченога и народа скуплѣенога сигурность гарантирати, ако народни одборъ у случаю нужде и потребе захтевао буде.

7. Одборъ реченый да одма прокламацію на народъ изда, коіомъ бы свакоме за дужность наложіо, условія преднаведены точно држати се, у миру и любави са свима жительма, коє му драго вѣре и народности живити, духове раздражавати и безбѣдно нослове своє одправляти; коє ѣе се исто и одъ стране Кралѣвскій Коммисара учинити.

Дано у Новом Саду 12/24 Юнія 1848.

Главный Одборъ Народа Србскогъ у Карловці 12/24 Юнія 1848 године.

Предсѣдатель, Ђорђе Стратимировиѣъ с. р. Членови Главногъ Србско-Народногъ Одбора: Петаръ Іоанновиѣъ, Василіє Василпевиѣъ, Александеръ Стоячковиѣъ, Петаръ Нинковиѣъ, А. Г. Карамата, Димитрій Костиѣъ, Савва Александровиѣъ, Танасіє Поповиѣъ, Емануелъ Коларовиѣъ, Стеванъ Ристиѣъ, Іаков Гер-

шићъ, Іосимъ Іоанновићъ, Іаковъ Живановићъ, Петаръ Стойшићъ, Димитрій Матићъ, Илия Захаріевићъ.

Hrabowsky m. p. Народный Секретаръ
Петаръ Чарноевићъ с. р. Јованъ Станковићъ с. р.

На овомъ уговору стоімо драгіи и уважаеный Народе Сербскій. И ако е одборъ овай составъ излитія народне волѣ, народне желѣ и народногъ повѣреннія, каковыма е онъ 1. й 3. Маія постао, то онъ жели и захтева да уговоръ овай, као едно спасително средство ко предупређенію неспоразумѣнія између Отбора и Правителства, а тако и између разны заедно срећно живећи народа Сербскогъ, Мађарскогъ, Немачкогъ и т. д. каково неспоразумѣніе могло бы насъ у найужасный на свѣту посао, у грађански ратъ, заплести, као Актъ одъ Височайшегъ Правителства и Главногъ Отбора утврђеный, одъ цѣлогъ витежкогъ и дичногъ Народа Сербскогъ, и пообште и воособъ, и по предѣлима, и по варошима, по сели и по друмовима, и свимъ састанцыма народнымъ обштимъ и поединымъ, призна се у цѣломъ смислу своме, и у совершено испунѣніе приведе се.

Главный Народный Отборъ морао е узети на себе емство за уговоръ овай спрама высокогъ правителства, онъ ће быти и дужанъ, посредствомъ мѣстны Отбора, и тако и посредствомъ свои коммисара, кой ће нѣеговымъ пуномоћіяма снабдѣвени бывати, све свое силе на то употребити, да се све тачке овогъ спасителногъ уговора найточніе испуне.

Народе Сербскій, благовѣрный! ако си икадъ, садъ покажи, да си достоянъ и имена и славе твое. Садъ покажи граждавскимъ поведеніемъ твоймъ да и цѣль твою развіянѣ народности твое, совершенно постизавашъ, и да си достоянъ у дѣйнство привести ю. Палежи, араня, лоповства, убійства, непокорности спрама предпоставлѣный властій, побуне на подстрекаваня противу народа или и поедины лица различите вѣре и езыка, и свакояке увреде, кое на безначаліе и на спрамъ човеческогъ, Христіянскогъ, Сербскогъ имена служе, ако и кадъ, садъ цѣломъ свѣту на видику, да се ни на едномъ мѣсту Сербскогъ обыталишта не покажу, да не само нико не найдье повода, Народньймъ тежама нытимъ нейстинный правацъ приписати, него да свакій Сербина, као дичногъ, правогъ, законногъ Сербина гледати и познавати може. То Богъ оть насъ иште, то совѣсть наша иште, то иште одъ Народа избраный Главный Народно-Сербскій Отборъ.

И тако свршуюћи восклицавамо, да живе вѣрни и честити Сербльи и совокупно да вопіемо, да живй Премилостивый Царъ и Краль нашъ Фердинандъ! Да живи мудро законодавство и Правителство! Да живи братскій миръ по цѣлой Држави, по свима народима безъ разлике вѣре и езыка! Да живи Уставна

слобода на основу єднакости и братсва! Да живе сви народи отечества нашега, и да у братской любави и слоги напредую и цветаю на обште и узаймно свое благополучіе!

Fordítása:

Proklamáció a császári-királyi tartományokban élő szerbekhez. Ezen év elején keletkezett nyugateurópai mozgalmak sokkal ismertebbek a világ előtt, semhogy ezeket itt szükséges volna leírni. Az idők zivataros szelleme sok tartományon, államon és nemzeten keresztül száguldott. Népek, melyek hosszú időn át szabadságban éltek, még nagyobb szabadságot követeltek maguknak, kaptak és kivettek maguknak. A császári-királyi osztrák államokban élő szerb nemzetünk sem maradhatott érintetlenül ezen idők általános ébresztő szellemétől. Örülhet és dicsekedhetik véle, hogy ezen idők szellemétől érintve, sem az uralkodó felséges ház iránt tartozó alattvalói hűség határait nem lépte át, sem meg nem engedte, hogy a hidra oknélkül elnyelje, sem pedig nem bocsátkozott bele mérhetlen szabadságkövetelésekbe. A szerb nemzet ezen egész idő alatt, kivált nemzeti megujhodása, illetve ezen év május 13-ika óta, egyesegyedül, a hosszú időn át elnyomott nemzetiségéért küzdött. Ezen édes tevékenységében óhajt meg is maradni, s ilyen értelemben eddig is működött és működik az általa evégből felhatalmazott, alulírott nemzeti főbizottmány Karlócán. Minthogy ezen nemzeti mozgalmak az osztrák, de különösen a magyar kormányok figyelmét felkeltették, valamint a magyar királyság déli megyéiben a szlavón királyságban és a határőrvidéken működő királyi biztosokét is, akik a közbéke fentartására és a személyes szabadság és vagyon biztosítása miatt küldettek ki, — névszerint Szlavóniába báró Hrabowsky főhadi parancsnok és Csernovits Péter temesi gróf, — s kik a szerb nemzet főbizottmányával ennek óhajairól, működéséről és hatásköréről óhajtottak tárgyalni; a főbizottmány a fentemlített királyi biztos urakkal ilyen tárgyalásba és előértekezletbe belebocsátkozott és a kölcsönös bizalmon alapuló, következő, mindkét részről aláírt és megerősített megállapodás köttetett.

A karlócai szerb főbizottmány előterjesztésének, a nyert fölhívás folytán, elhatározta a békét célzó szerződéshez hozzájárulni a polgárháború elhárítása okából, mely sem a trón becsületére, sem a szerb és magyar nemzet javára nem válhat, s mely egyedül félreértésből eredt, — a mai napon ezennel a következő biztosító kijelentés tétetik:

1. Az 1848 május 13-án a nemzetgyűlés által megválasztott karlócai szerb főbizottmány és valamennyi albizottság fennállhatnak és működésüket mindaddig folytathatják, míg a mi császárunk- és királyunkhoz, Ferdinánd Őfelségéhez menesztett küldöttség vissza nem érkezik, azaz míg tőle hiteles tudósítás nem érkezik. De ha az illető küldöttség a mai naptól számított tíz nap alatt meg nem jönne, ezen határnapon az összegyűlt népség tűzhelyeikhez elbocsátandó.

2. A szerb küldöttségnek Őfelségétől való visszatéréséig, illetve tíz napig teljes bántatlanság biztosíttatik az említett főbizottmánynak, a Karlócán, a római sáncokban, vagy bárhol egybegyűlt népnek, mely helyén maradhat, békésen és gondtalanul hazatérhet, mi saját érdekükben áll s nékik tanácsoltatik.

3. Azon esetre, ha ezen szerződés a küldöttség visszatértével vagy a tíz nap eltelte után érvénybe lép, és a nép nem oszolna szét, vagy ezalatt a megállapodást ellenségesen megszegné, akkor minden a részükre adott bántatlanság biztosítása megszűnik.

4. Minden polgár személye és vagyona szent és sérthetetlen; a póstai, kereskedelmi stb. s minden közlekedés megnyittatik; senki személyét vagy vagyonát nem szabad háborgatni.

5. A csajkások és a többi határőrvidékiek, valamint tisztjeik és elöljáróik, kötelesek foglalkozásukhoz minden bántódás és háborgatás nélkül az említett határnapig visszatérni, hogy így a régi béke és rend visszaállítható legyen, és e tekintetben a főbizottmány a közigazgatási hatóságoknak nemcsak semmiféle akadályt nem gördít, — sőt minden módon elősegíteni fogja azokat.

6. A bácskai, bánsági és más helyeken egybegyűlt katonaság csakis a törvényes béke és rend, minden lakos személy- és vagyonbiztonsága, — legyen az hazánk bármilyen vallású és nemzetiségű tagja, — tekintetében használható fel; csakis szükség esetén, ha a főbizottmány és az említett egybegyűlt nép érdekei kívánják.

7. Az említett főbizottmány azonnal tartozik a néphez egy kiáltványt kibocsátani, mellyel mindenki köteleztetik az előbb felsorolt szerződési pontokat betartani, vallásra és nemzetiségre való tekintet nélkül minden lakossal békében és szeretetben élni, a kedélyeket lecsillapítani és saját dolgait nyugodtan elvégezni; amit a királyi biztos is a maga részéről el fog rendelni.

Kelt Újvidéken, 1848 június 24-én.

A karlócai szerb nemzeti főbizottmány nevében, 1848 június 24-én:

Sztratimirovits György elnök; a szerb nemzeti főodbor tagjai: Joannovits Péter, Vaszilijevits Bazil, Sztojácskovits Sándor, Vinkovits Péter, Karamata A. G., Kosztits Demeter, Alekszándrovits Sebő, Popovits Athanász, Kolarovits Emánuel, Risztits István, Gersits Jakab, Joannovits József, Zsivánovits Jakab, Sztojsits Péter, Matits Demeter, Zacharijevits Ilyés.

Hrabowsky, s. k. Sztankovits János, s. k.,
Csernovits Péter, s. k. nemzeti titkár.

Ezt a szerződést álljuk, kedves és becsült szerb nemzet. Noha ezen nemzeti bizottmány a nemzet akaratának, a nemzeti óhajnak és a nemzeti bizalomnak kifolyása, ahogyan május 13. és 15-én létesült, — mégis a nemzeti főbizottmány óhaja, hogy ezen szerződés olyan mentőeszköznek tekintessék, mely a főbizottmány és

a kormány közti félreértésnek elejét venné, ép úgy a különféle együtt élő szerb, magyar, német stb. népek között, mely félreértés minket e világon a legrettenetesebb polgárháborúba sodorhatna. Ezen tény a legfelsőbb kormányzat, a főbizottmány és az egész szerb vitéz nemzet által jóváhagyva, általánosan és egyenként, a vidéken, városokban, falvakban, közlekedésben, a nyilvános és külön gyülekezeteken teljes egészében elismertetik és végrehajtatik.

A fő nemzeti bizottságnak kellett a magas kormánnyal szemben ezen szerződésért felelősséget vállalni; kötelessége lesz a helyi bizottságok és a saját biztosai utján, kik erre felhatalmaztatnak majd, minden hatalmát arra felhasználni, hogy ezen megmentő szerződés legpontosabban teljesíttessék.

Szerb nemzet! Ha valaha, most mutasd meg, hogy méltó vagy nevedre és dicső voltodra. Most mutasd meg polgári magatartásoddal, hogy célod nemzetiséged fejlesztése és méltó vagy ezt megvalósítani. Gyujtogatás-, rablás-, lopás-, gyilkosságnak, a fölöttes hatóságok iránti engedetlenségnek, a nemzet vagy egyes különböző felekezeti és nemzetiségi egyének elleni zavargásokra vezető bujtogatásoknak, mindenféle sértéseknek, melyek csak az anarchiának, az emberiség, kereszténység, a szerb név kárára szolgálnak, az egész világ szemeláttára, a szerbek által lakta területnek egyetlen helyén sem szabad előfordulnia; senki se találjon ürügyet a nemzeti törekvéseknek hamis irányt tulajdonítani, hogy minden szerbet igaz, méltó, törvényszerető egyénnek tekinthessenek és ismerhessenek. Ezt Isten is megköveteli tőlünk, ezt a mi lelkiismeretünk óhajtja, ezt kéri a nemzettől az általa megválasztott szerb nemzeti főbizottmány.

Befejezésül kiáltjuk, éljenek a hű és tisztességes szerbek! és együttesen valamennyien: Éljen a mi kegyes Ferdinánd császárunk és királyunk! Éljen a körültekintő törvényhozás és kormány; a testvéri béke az egész birodalomban az összes népeknél vallás és nyelvi különbség nélkül! Éljen az alkotmányos szabadság az egyenlőség és testvériség alapján! Éljenek hazánk összes nemzetei, fejlődjenek testvéri szeretetben és egyetértésben, virágozzanak fel a köz- és egyéni jólétben!

291.

Újvidék, 1848 június 25.

Csernovits kir. biztos Szemere belügyminiszternek bejelenti az ideiglenes fegyverszünet megkötését.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L.; B. M. 1848. — 476. eln. sz. a.

385. sz.

Több napi vesződés, a lázadók fejeinek minden oldalróli ostromlása, s illetőleg ostromoltatása, sőt a római sáncnál levő néptömeg közötti személyes, nem minden veszélyen kívüli meg-

jelenésem után, sikerült a vezetőket reá birnom, hogy békés uton oszoljanak szét; s ne talán létező törvényes kívánataikat a nemsokára egybehivandó congresszus alkalmával terjesszék a törvényhozás elébe. Sikerült e szerint a vezéreket a törvényes utra való térésre rábirni; de nem oly könnyü a felizgatott nyers tömeget azonnali szétoszlásra rábirni, ezt maguk a vezérek sem merik rögtön megkisérteni. Azért az itten ·/. alatt[1] mellékelt ideiglenes egyességet avégett voltunk kénytelenek kötni: hogy az abban kitüzött tiz nap eltelése alatt a felingerült kedélyek, különösen a vezérek részéről kibocsátandó proklamátiok segedelmével is, csillapíttassanak, jelesen pedig a távozni nem akaró szerviánusok hazatérésre rábirassanak. Eszerint igen nagy reményem vagyon, miszerint tiz nap mulva a lázadás a bánáti és szerémi végvidékekben s csajkás kerületben le lészen csillapítva, a régi rend helyreállítva, az elfoglalt ágyuk s hadi szerek visszaadva. Kezeskedtek erről előttem a vezérek, kiket egyenként megnyerni legfőbb feladatomnak tartottam. Mik lesznek a kongresszus utján szorgalmazandó kivánataik, teljes bizonysággal nem tudhatom; főkivánatuk nemzetiségük biztosítása, annyit azonban szóval nyilván kikötöttem, miszerint *alkotmány ellenes kivánatok támogatója sohasem fogok lenni.* Ezért minden esetre a f. h. 27-ik napjára kitüzött határidő helyett, melyre, miután az érsek horvátországi s temesvári püspökök ezen határidőt közhirré nem tették, a szerbek részéről ugy sem fog senki megjelenni, a kongresszusra egy ujabb határidő lészen kitüzendő, annyival inkább, mivel, mint Vukovits értesíte: Murgu az oláhoknak ugyanazon napra rendelvén Lugosra gyüléseit, ezek is bajosan fognak megjelenni.

Ezeket ily módon, a közoktatási miniszternek is megírtam, megkérvén, hogy a kitüzendő uj határidő végett előlegesen engem hallgasson meg. Egyébiránt én reggel jókor indulok Temesvárra, a netalán ottan megjelenő követek szétoszlatására, honnét ide ismét visszajövén, addig innen távozni nem fogok, mig a végső egyességet a lázadókkal meg nem kötöm s a felforgatott törvényes rendet helyre nem állitom. — A bánáti végezredekben — magam innen nem távozhatnám — a követek megválasztását egészen Vukovitsra bíztam, nem tudom még mire ment vele.

[1] A megállapodás szövegirata a 290. szám alatt a 458. lapon.

292.

Belgrád, 1848 június 25. (?)

Mayerhofer alezredes, belgrádi osztrák konzulnak, báró Hrabowskyhoz intézett átiratából; a Vucsits-féle összetűzést megírja.

Másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 109/a.

Ew. Exzellenz! Nr. 212.

In Serbien selbst, steht ebenfalls ein ... sehr gefährliches Ereigniss bevor, ... est ist dieses die völlige offizielle Trenung des Vuchich von der Regierung, indem er ... die Woywoden Stelle niederzulegen beabsichtigt. Theils begründete, theis persönliche Kränkung dieses Mannes und seiner Parthei, theils ... Misstrauen, und Zwischenfälle bei der letzten Bedrohung Serbiens durch die Obrenovich sind Schuld an diesen sehr bedrohlichen Zerwürfnissen unter den wichtigsten Personen des Landes ...

Vucsics, a szerbországi vajda személyi ellentétbe jutott a szerb kormánnyal, melynek néhány tagja azzal vádolta meg, hogy Obrenovits Milossal titkos összeköttetésben áll; az ellentéteket Mayerhofer alezredes és Danilyevszkij orosz ezredes elsimítani igyekeztek.

293.

Temesvár, 1848 június 25.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok Mészáros magyar hadügyminiszterhez intézett feliratából, melyben a békéltetési eljárás kudarcát bejelenti.

Eredeti fogalmazvány. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 59. Exp. június 25-én. Praes. Nr. 308.

... Alle meine Bemühungen auf gütlichem Wege die Zerstreuung dieses Haufens zu bewirken, sind fruchtlos gewesen, und est is leider nur zu warscheinlich, dass auch die wohlmeinende Sprache im a. h. Manifeste vom 10. Juni ungehört verhallen wird, ... wenn sie überhaupt unentstellt zur Kenntniss des Volkes gelangt. *So lange das Carlovitzer Comite zum Volke sprechen vermag, ist jede andere Stimme nutzlos.*

294.

Fehértemplom, 1848 június 25.

Dreihann alezredes jelentése báró Piret hadtestparancsnokhoz a szerbországi kordon felbomlásáról.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 61/c.

Aus Anlass durch den Deputirten des Karlowitzer Comités Demeter Stanimirovich herbeigeführten ... Aufwiegelungen unter

dem Grenzvolke, ist nunmehr der Grenzkordon ... gänzlich aufgelöst worden; und es konnte die Wiederbesetzung trotz dem diesfalls erlassenen Befehl und Ermahnungen an Sr. Majestät a. g. Kaiser schuldigen Gehorsam und Treue, — nicht wieder erzweckt werden, sondern *es wurde durch sämmtlichen Gemeinden ... jeder Gehorsam unumwunden entsagt*

295.

Temesvár, 1848 június 25.

Báró Piret rendeletéből, melyet Blomberg ezredeshez, a Schwarzenberg-huszárok parancsnokához intézett.

Eredeti fogalmazvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 58 Exp. június 26.

... Den Umtrieben und trügerischen Vorspiegelungen des Carlovitzer serbischen National-Comités ist es allerdings gelungen, dass illyrisch und deutschbanater Grenzregiment in eine derartige Aufregung zu versetzen, dass alle Bande des Gehorsams gelöst erscheinen, und von dem durch die Proclamationen des Carlovitzer Comités fanatisirten Grenzvolke nur die Befehle dieses Comités und seiner Organe gehört und befolgt werden. Die Athrocität des Brigade-Generals in Pancsova, sowie der beiden Regiments-Commanden und der Offiziere besteht nur zum Scheine. In Pancsova und Weisskirchen wusste sich das Volk in den Besitz der Regimentskanonen, aller Waffen und Munitionsgeräthe zu bringen; die Sammelplätze des bewaffneten Haufen sind Carlovitz, Perlas und im Csaikisten-Bataillon, die Römerschanzen ... In Carlovitz unter dem Chef des Comités Stratimirovich; in Perlas unter dem pens. Unterlieutenant Drakulich, der zum Obersten befördert wurde und bei der Römerschanze unter einem ausgetretenen Offizier Namens Jovanovich.

... Da die Grenze hauptsächlich dadurch in Aufregnng versetzt wurde, weil man dem Volke glauben machte, *dass die Magyaren, welchen den Kaiser vom Thron zu stürzen beabsichtigen, — mit Macht vorrückten, um die Grenze zu unterjochen, und sie ihrer Nationalität zu berauben,* inzwischen aber die a. h. Manifeste vom 10-ten d. M. erschienen sind, ... so muss sich nun zeigen, ob der Einfluss des *Carlovitzer Comités, das jedenfalls sehr staatsgefährliche Zwecke verfolgt,* gebrochen werden wird, und in welchem Maasse sich das entschiedene Widerstreben des Grenzvolkes gegen das ungarische Ministerium, dem es nach dem a. h. Ausspruche künftig untergeordnet ist, im friedlichen Wege beheben lässt, oder welche Maassregeln zu ergreifen, sich das Ministerium für berechtigt halten wird.

296.

Bécs, 1848 június 25. körül.

A szerb deputációnak a bécsi aulához intézett kiáltványa.

Közölve: Albert Rosenberg: Die Aula. II. 56. Wien, 1848.

Edle Wiener, edle Akademiker!

Die fern von Euch, in den untersten Donaugegenden vorzüglich seit Jahrhunderten eingebürgerte, Euch bisher bloss nach einzelnen Individiuen, unter allerhand fremdartigen Namen, höchst wenig bekannte serbische Nation erscheint in ihren Vertretern, den von Innsbruck, vor Sr. Majestät, als dem einzigen sichtbaren Einigungspunkte aller unserer Interessen und dem einzigen Heilborne, aus dem wir Alle in dieser schweren Zeit der Prüfung den unentbehrlichen Trost schöpfen, zurückkehrenden National-Deputation, in Eurer Mitte, um an dem Anblicke der edlen Vorkämpfer und wahren Helden der Freiheit, an Euch, ihre Augen, wenn auch nur kurze Zeit zu weiden und bittet um gastfreundliche Aufnahme.

Die in Unter-Ungarns jenen gesegnetsten Gegenden, hauptsächlich Syrmien, Banat, Batschka u. s. w., welche sie, laut Geschichte und den Allerhöchst derselben in den früheren Jahrhunderten von den glorreichsten Kaisern und ungarischen Königen durch unser Blut erkauften uns verliehenen Privilegien, der türkischen Botsmässigkeit, meist durch Gewalt der eigenen Waffen und aus eigenen Mitteln kriegführend entrissen hat, und bisher unter dem Ehrennamen der Grenzer behauptet, wohnende serbische Nation, hat keine blendenden Aussenseiten, keine Herzoge, Grafen, Freiherrn, keinen Adel, keine politische Selbstständigkeit; aber sie hat einige Belege ihres inneren Werthes, ihren uralten Namen, ihre glorreiche Vergangenheit und mit ihrem Blute geschriebene Geschichte, ihre Helden und andere grossen Männer, ihre Millionenzahl, deren Hunderttausende auch in anderen Provinzen des grossen österreichischen Staatenbundes, Slavonien, Kroatien, Dalmatien und dem gesammten Ungarn unter ihrem eigenen Namen und eigenen Gebräuchen jedem nützlichen Erwerbszweige sich widmend heben; ihre National-Tugenden, ihre eigene Nationalität, Sprache und Literatur, und sie hat endlich als das einzige Bollwerk zur Schutzwehre dieser von den ältesten bis in die jüngsten Tage, bis zur Verzweiflung bedrohten Heiligthümer ihre Heldenbrust. Und wenn sie noch auf der Geschichte des österreich-ungarischen Staates und auf ihre auch gegenwärtig in Italien im Interesse des Thrones bluthenden, viele Tausende zählenden Brüder hinweisend, hinzufügt, dass sie auch unvergängliche, von unsern gemein-

schaftlichen Kaisern und Königen, wenn auch nur in geschriebenen Worten, anerkannte Verdienste um die Erhaltung des durch türkische Invasionen und magyarische Revolutionen mehr als einmal gefährdeten Thrones, besitzt, dass sie auch jetzt durch ihre hier auf ihrer Rückreise befindlichen National-Deputation ihr Gut und Blut zu dessen Kräftigung dem konstitutionellen Kaiser und Könige angeboten hat, dass sie den Geist der Zeit in Eueren unsterblichen Märztagen verstand, und nun in ihrem Busen das Bedürfniss einer nationalen Würde glüht, und dass sie für die Wahrung ihrer Nationalität eben so als sie in verflossenen Jahrhunderten für den Glauben ihrer Väter mit Mut und Entschlossenheit focht, und als ein Theil ihrer in Serbien zurückgebliebenen Stamm-, Sprach-, Namens- und Religionsgenossen, die Serbianer, gegen einen fünfzigmal überlegenen Tirannen, mit Aufopferung kämpfte, und sich jene von ganzer Europa angestamte Freiheit und patriarchalische Gleichheit erkämpft hat, heute schlagfertig dasteht, sich physisch bis auf den letzten Mann aber zu opfern, als ihren nationalen Tod zu überleben; so glaubt sie zu ihrer eigenen Empfehlung bei Euch nicht mehr sagen zu dürfen. Sie sehnt sich nach Eurer Achtung, die Ihr einer zwar seit jeher bedrängten doch nie gesunkenen Nation als Biedermänner, als frei denkende, und fühlende deutsche Männer wohl nicht versagen werdet.

Wir verdienen die entehrenden Titeln nicht, welche uns die feindselig gegen uns und drückend anftretende, sonst edle, und von ihren Staatsbrüdern den Serben geachtete magyarische Nation in unserem gemeinschaftlichen Vaterlande Ungarn so ungerechter Weise täglich beilegt; wir wollen kein eigenes Königreich, keine Lostrennung von dem mächtigen und konstitutionellen österreichischen Kaiserstaate, keine von Ungarn oder der heiligen ungarischen Krone, keine von der ungarischen Gesetzgebung und Regierung.

Wir sind auch keine Fanatiker, sondern begreifen und fühlen die Wahrheit: dass ein Volk ohne Nationalität ein elendes Volk ist, das menschliche, bürgerliche und militärische Tugenden und die Volksausbildung nur auf diesem Boden gedeihen,

Wir wollen keinen Nationalkrieg, denn wir fühlen und achten den Werth einer jeden edlen Nationalität, vorzüglich der deutschen und magyarischen; aber wir wollen Serben bleiben, d. h. keine Verräther an unserer Muttermilch und Geschichte, und keine Usurpatoren fremden Ruhmes sein.

Wir kamen die meisten, in zwei Epochen, aus unserem Vaterlande Serbien, in unser altes Vaterland Ungarn (Ungarn sagen wir und nicht Magyarenland) nicht als ein unterjochtes, sondern als ein zwar höchst religiöses, aber auch kriegerisches und bewaffnetes, in Pannonien, seit den vormagyarischen Zeiten, laut Geschichte, lebendes Volk; unsere Patriarchen trugen in

unserer Hand das heilige Kreuz, und unsere Wojvoden das mit Türkenblute gefärbte Schwert in ihrer Rechten uns voran, und brachten unseren uralten Namen Serben, den wir auch Serbien gegeben, mit, als wir von den österreichischen Kaisern, ungarischen Königen unser heiligst, durch K. K. Wort, durch Privilegien zugesicherten Freiheit der Religion, Erhaltung der eigenen Sprache und Nationalität, des Wojvoden und der eigenen Magistrate und volkommer freier Bewahrung der eroberten Länder u. s. w. hieher zu kommen „bei Gott beschworen“ wurden. Wir bluteten Jahrhunderte hindurch für unseren mächtigen Thron der Söhne Habsburgs; in allen Ländern Europas floss unser Blut für denselben und liegen unsere Knochenmonumente. Wir erfüllten treu unsere Versprechungen, und erhielten von der alten, verkehrten Politik dafür zum Lohne: Den Druck unserer orientalischen Kirche, über 20jährige, bis zu seinem Tode gedauerte Haft in Eger für unseren Wojvoden Brankovics, über den man uns Klagenden antwortete: „nihil mali fecit, sed ratio status ita exposit“, aufhebung unserer „illyrischen“ Kanzlei und Magistrate, äussert seltene Applikation im Staate zu Ehrenstellen und Ämtern, und in den jüngsten Tagen den in dem ungarischen Landtag ausgesprochenen Tod unserer serbischen, abgesehen von der grossen Slaven-Familie, und von der Blutverwandschaft mit unseren Brüdern Croaten etc. für sich begründeten und historisch bestehenden Nationalität.

Wir suchten nur Garantie für unsere gefährdete Nationalität gegen jede feindselige Bedrückung und fanden die in uns selbst. Wir stellten sogleich die uralte Patriarchal- und die uralte Wojvoden-Würde, in den von uns erkämpften und gegen Türkeninvasionen seit jeher behaupteten und bewohnten Provinzen hin, und baten um allerhöchste Bestätigung derselben.

Unsere, auf vorhandene, mit Blut bitter erkaufte Privilegien und das ausgeübte Recht basirte Wojvodschaft, wird mit ihren unterstehenden serbischen Magistraten keinen Staat im Staate bilden.

Nehmet edle Wiener, edle Akademiker, diese wahrhafte und treue Aufklärung über unsere Lage, Beziehungen und Verhältnisse mit Wohlwollen hin!

Wien, im Juni 1848.

Die serbische National-Deputation.

297.

Pétervárad, 1848 június 26.

Csernovits kir. biztos jelentése Szemere belügyminiszterhez az újvidéki mészárlásról.

Eredeti irat. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 475. eln. szám.

391. szám.

Ma reggel 8 órakor Ujvidéken — éppen midőn a temesvári kongresszusra útnak indulni akartam — véres gyilkolás kezdődött, mely közel 11 óráig tartott. Az este néhány nemzetőr az ókéri táborból élelmi szerek összevásárlása végett Ujvidékre bejövén, midőn némelyek ezek közül reggel azon vendégfogadóból, melybe magam is voltam, — vissza indulóba volt, a kocsi körül többféle lakósok egybegyűlvén, egymásnak szemrehányásokat kezdettek tenni; miből lárma kerekedvén, ennek hallatára és őket az ablakból eloszlásra szólítottam fel. Minek sikere nem lévén, két tanácsbelit elhivattam s nékik a nép szétoszlatását kötelességükké tettem. Az egyik tanácsnok azt tanácsolván, miszerint jó lesz a mára rendelt követválasztáshoz hozzá fogni, talán a nép ezáltal más gondolatra fog jönni; a minthogy csakhamar erre a lárma le is csillapodott. Alig egy félóra mulva azonban bizonyos Szabó János nevű magyar egy fegyveres szerviánust űzőbe vévén s azt többed magával vinni kezdvén, ezt a piacon nagy számmal egybegyűlt szerb nép meglátva, neki rohant a nevezett Szabó Jánosnak s őtet — miután a közellevő sörházba magát behúzván, az ajtókat reá törték volna — a sörház udvarában agyonverték. Erre a harangok valamennyi toronyban, sőt hamarább is félreverettek s elkezdődött a piacon nagy tömeg felbőszült nép által a magyarok gyilkolása. Én éppen a piacon lévén, elmentem a verekedés kezdetekor a nép közé s igyekeztem őket lecsillapítani, valamint a közébük küldött tanácsbeliek által is lecsillapítani; de célt nem értem. A roppant lármára előjöttek a némelyek által pincékben rejtve tartott fegyveres szerviánusok s a nép közé vegyülve, miután a piacon magyar és német embert nem találtak, sorra indultak az utcákon, s a hol magyart találtak, agyon verték vagy agyon lőtték. Az öldöklésben szerepeltek a [szerb] nemzetőrök is, nemzetőri fegyvereikkel. Hányan ölettek meg mind együtt, még nem tudni; vagynak többen, kik részint — a holtakon kívül — halálosan meg vagynak sebesítve. Az ellenfél részéről csupán a legelején megvert szerviánus halt meg — mint hallom — sebeibe. A nép személy válogatás nélkül költözik át Péterváradra.

Fél tizenkettőre a csend helyreállott; Pichler Sándor, János dragonyos kapitány általam Ujvidékre parancsnoknak neveztetvén ki, katonasága által választó falat húzott a magyar és rác utcák

lakósai között. Délután mind a magyar, mind a rác nemzetőrök a nevezett kapitány által fel vannak állítva, szintúgy egy század dragonyos is. Katonaság a Don Migueleken, Zanini 4 századon s két század dragonyoson kívül itt helyben több nincs. Mitevő leendek, minél előbb megírom. Temesvárra írtam, hogy Vukovits és Zsivkovits püspök a kongresszusra ne talán megjelenő követeket pár napi béketűrésre bírják rá.

A belügyminiszter ezen jelentést Mészáros hadügyminiszterhez tette át, aki lakonikusan az iratra feljegyezte: „*Láttam és most mitsem lehet tenni.*" — Szemere belügyminiszter Hrabowsky péterváradi főhadparancsnoknak nyomban (június 28.) meghagyta, hogy „*a szerviánusok bűneit tovább tűrni nem lehet.* Ha itt idegen alattvaló fegyverrel jár, ha bujtogat, mint nyilt ellenséggel kell bánni, főbe kell lőni. Különben is nagy része kóbor néphez tartozik. Ezt nem lehet tovább tűrni. Azt hiszem, a példa hatni fog, a tovább tűrés tehetetlenségünk jele.

Az újvidéki népnek parancsolhatnak az ágyuk. Két lövés az öldöklést lecsillapította volna, ha t. i. az több volt verekedésnél, vérengzésnél.

Az aldunai megyéket ha rendbe hozzuk és annyi erőnk lesz, Horvátország magában tehetetlen lesz és elveszti bátorságát."

298.

Karlóca, 1848 június 26.

Mátits Demeter főodbori tagnak Sztefánovits István szerbiai igazságügyi és közművelődésügyi főnökhöz intézett leveléből.

Másolat. Budapest, N. M. Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok. 131. lap.

... Знате, да je примирје учињено за 10 дана, рачунајући од 12/24-тог о. м., на кој конац издаје се прокламација на народ, но народ je тиме тако незадовољан, да не знам, како да се те прокламације шиљу. Одређено je, да се коммиссари по свим крајевима војводства Србског разшиљу, да народ преправљају озбилно на војну после 10 дана, jер ће на сваки начин до тога доћи, ако донде депутација од цара са одобренјем народни захтева не дође ...

... Код нас овде послови још свакојако иду, и гди кој пар дође човеку тако тежко, да зажмури, па да бега из овог нереда, који ће нам, ако шта, шкодити. Бадава je сав говор. Вика je јака са свију страна, а нарочно од народа против Стратимировића. Тај се човек никоме више недопада; шврда са Чарнојевићем; спромах а рад е да има с чиме бити раскоман, па га новци заплатити могу.

Fordítása:

Vegye tudomásul, hogy a fegyverszünet tíz napra megköttetett; június hó 24-től számíttatik és proklamáció utján köztudomására hozatik a népnek. A nép nagyon elégedetlen, nem is tudom, hogyan fogjuk ezeket a proklamációkat kiküldeni. Elrendeltetett a szerb vajdaság területére az összes biztosok kiküldetése, hogy a *népet* a tíz nap lejárata után *a harcra előkészítsék; mert mindenesetre erre fog kerülni,* ha addig a szerb deputáció nem érkezik meg a nemzeti óhajok császári jóváhagyásával . . .

Nálunk itt a dolgok össze-vissza mennek; néha az embernek olyan nehezére esik, hogy szinte szeretné szemeit lecsukni és ebből a zürzavarból megszökni; ha valami, hát ez lesz ártalmunkra. Hiábavaló minden beszéd. Minden oldalról, de különösen a nép részéről kiabálnak Sztratimirovits ellen. Ez az ember már senkinek sem tetszik; Csarnojevits-csel kacérkodik; s mivel szegény, pénzzel valahogy megvesztegethetnék, mert szeret költekezni.

Vukajlovits is emlegeti a főbizottmányban uralkodó fejetlenséget és a rend helyreállítása miatt Vucsits szerbiai vajda kiküldését kérte a szerbiai kormánytól. (U. o. 132. l.)

299.

Szeged, 1848 június 26.

Szeged városi hatósága csillapító kiáltványa a szegedi szerb lakósok védelmére.

Egykorú nyomtatvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 4889. rend. szám.

Nyilatkozvány.

Óhitű polgártársaink azon panaszkodván, hogy találkoznak köztünk, kik őket fenyegetődzésekkel s egyéb férfiúhoz méltatlan kitörésekkel ijesztgetik.

Magyarok! Mi eddig minden ajkú polgártársaink iránt testvéri s felebaráti szeretettel viseltetének, annál inkább megkívántatik most, hogy óhitű polgártársainknak megmutassuk, mikép általunk senki vallása és nyelve tekintetéből nem üldöztetik; hogy polgártársainknak személyes bátorságuk sehol biztosabb nem lehet, mint épen nálunk — mert törvénytelenséget a magyar senkin elkövetni nem enged. Mi ellenségeink irányában sem akarunk zsarnokok lenni, és hinni szeretjük, hogy velünk lakozó óhitű polgártársaink irántunk is hasonló érzelemmel vannak, — egyedül csak azok irányában tartozunk szigorúan óvatosak lenni, kikre nézve törvényhatóságunk nyomozása folytán meggyőzetünk, hogy csakugyan ellenségeink.

Legyenek tehát óhitű polgártársaink személyes bátorságukra nézve megnyugodva, hogy egy a haza békéjét és csendét igaz kebellel fenntartani óhajtó magyar sincs köztünk, ki magáról meg-

feledkezve békés óhitű polgártársainkat ingerlő beszédekkel nyugtalanítani átalkodna s ha találkoznék is, ki köztünk a békét ingerléseivel feldulni törekednék — annak megfenyítését a törvény fogja eszközleni tudni.

Jelszavunk: nem üldözni senkit, őrködni ugyan bátorságunk felett férfiasan, de nem engedni, hogy a köztünk lakozó becsületes óhitű felebarátaink törvényellenesen nyugtalaníttassanak; s valamint eddig senkinek közülök bántalma nem volt, és csak némely magukról megfelejtkezett egyének hozták maguk után a vizsgálattétel szükségeit, úgy ezután sem lesz a magyar körébe bántalmuk; csak legyenek ők is, mint illik, hívek hozzánk, hogy nyilt ragaszkodásuk által a magyar kormány és alkotmányhoz a bizodalmatlanságnak legkisebb szikrája is elfojtassék s egymást testvériséggel és szeretettel ölelhessük.

Költ Szegeden, június 26-án, 1848.

A hatósági elnök által.

Szeged város főjegyzője, Petrovits István, a karlócai szerb nemzeti bizottmányba vétetette fel magát; másrészt a városi szerbeket meggyanusították, hogy a fölkelőkkel titkos összeköttetésben állanak, ami egyesekre rábizonyult. Az ellenséges közhangulat okából adta ki a hatóság fenti hirdetményt.

300.

Budapest, 1848 június 27.

Mészáros magyar hadügyminiszter báró Piret bánsági főhadparancsnokot értesíti báró Bechtold altábornagy vezéri kinevezéséről.

Eredeti leirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 66. Érk. június 30. 1848. 763. szám H. E.

Az illyr mozgalmak elfojtása tekintetéből a Duna és Tisza közt összevonandó had- és nemzeti őrseregnek vezérévé báró Bechtold altábornagy urat neveztem ki s őt megbíztam, hogy a péterváradi parancsnokkal egyetértve az ott lázongók megzabolázását a körülményekhez képest eszközölje; amiről a főhadi kormányt azon utasítással értesítem, miszerint a nevezett altábornagy úrnak mindenben kezére járva s ővéle egyetértve, az ottan levő hadi csapatokat az ő teljes rendelkezésére bízza.

301.

Lugos, 1848 június 27.

Murgu Euthym a bánsági oláhokat a lugosi gyülekezetre meghívja, a szerbek elleni állásfoglalás céljából.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. VI. 77.

ФРАЦІЛОР РОМАНЙ БЪНЪЦЕНЙ!

Цара ноастръ се афлъ ꙟн прімеждіе. Сербіені дін вечіна царъ а Славоніей ресколіндꙋсе асꙋпра Ꙋнгаріей, се сꙋмецеск а сокоті цара ноастръ а Бънатꙋлꙋй ка о царъ славонъ сърбіаскъ. ꙟтрꙋ ачастъ а лор нерꙋшінатъ съмеціе ведем ной, кꙋм ачещй революціонарй Сербіеній ꙟнчеаркъ а адꙋче ꙟн іспітъ пре попорꙋ ачестіі церй. Прін неще оаменй де віца лор, че дін Сербіа фꙋрішъндꙋсе ꙟн цара ноастръ, се афлъ ічі коле рътъчінд, аꙋ фъкꙋт ші фак тꙋркꙋрърй пе марџініле церій декътръ Дꙋнъре ші Тіса. Їей ꙟн лок де асе астъмпъра ꙟнкъ ші май департе каꙋтъ а фаче ръꙋ ꙟн цара ноастръ.

Даторінца кіемъндꙋне ане апъра ꙟмпотріва ачестор революціонарй, ам гъсіт де кꙋвенінцъ ане адꙋна ꙟн Орашꙋ Логож спре ане сфътꙋі ꙟмпреꙋнъ деспре міжлоачеле требꙋітоаре пентрꙋ асігꙋрарѣ церій ꙟмпотріва ачестор революціонарй.

Пентрꙋ ачеа дар алерг а кіема пре тоате комꙋнітъціле ші пре тоцй патріоцій ачестій церй а Бънатꙋлꙋй, съ аібъ драгосте а вені спре ане сфетꙋі кꙋ тоцій ꙟн трѣба ачаста.
Зіѡа адꙋнърій охотърам пе 27/14 Іꙋніе 1848.
Датꙋсаꙋ ꙟ Логож ꙟ 17. Їꙋніе 1848.

ЄВТІМІЄ МУРГУ.

Német fordítása:

Brüder Banater Romänen!

Unser Land ist in Gefahr. Die Servianer aus dem Nachbarlande Servien sind in Aufruhr gegen Ungarn, und genug hoffärtig glauben sie, daß unser Land Banat wäre ein slawisch-serbisches Land. In dieser ihren schamlosen Hoffart sehen wir, wie diese revolutionärischen Servianer suchen auch das Volk dieses Landes zu verführen. Durch einige Menschen aus ihrem Stamme, die aus Servien in unser Land geheim kommend, befinden sich hier da irrend, machten und machen

auch gegenwärtig Aufrührungen in den Donau- und Theißgegenden dieses Landes. Sie, anstatt von solchen Thaten aufzuhören, suchen sie noch weiter unserm Lande zu schaden. Da es unsere Pflicht ist, uns gegen diesen Revoltanten zu vertheidigen, fand ich es für Gut, uns in der Stadt Lugos zu versammeln, und dort von den nothwendigen Mitteln für die Sicherheit des Landes gegen diese Revoltanten zusammen zu berathen.

Desswegen also beeile ich alle Gemeinde und Patrioten dieses Landes zusammen zu rufen, mögen Sie die Güte haben zu kommen, damit wir alle in dieser Hinsicht berathschlagen könnten.

Den Versammlungstag bestimmen wir am 27/14. Juni 1848.

Gegeben in Lugos am 17-ten Juni 1848.

Euthimius Murgu.

302.

Bécs, 1848 június 27.

Wessenberg osztrák külügyminiszter gróf Stürmer konstantinápolyi követhez az Obrenovitsék föllépéséről.

Wien, St. A. — Gesandtschaftsarchiv, Konstantinopel. 1848. Nr. 3740.

In der ersten Hälfte des verflossenen Monats Mai hat sich der Sekretär des Fürsten Milosch Obrenovich, Constantin Hadia, im Ministerium des Äusseren angefragt, ob es einem Anstand unterliegen würde, wenn der besagte — Exknes eine Erholungsreise nach Pressburg unternehmen wollte.

Bei den schon damals in steigender Zunahme begriffen gewesenen slavisch-magyarischen Bewegungen in Ungarn und in Anbetracht des Umstandes, dass Milosch sobald er sich einmal auf ungarischen Gebiethe befände, leicht bis in die südlichen Grenzgegenden gelangen könnte, hat man dem Herrn Hadia in entschiedenen Worten erklärt, dass das Ministerium des Äussern zu einer Resie des Fürsten in jener Richtung durchaus nicht seine Zustimmung geben könnte.

Milosch Obrenovich änderte hierauf sein Ansinnen dahin ab, dass er um einen Pass zu einer Reise nach Oberösterreich, den Böhmischen Bädern und den nächst gelegenen deutschen Bundesstaaten bat. Die Gewährung dieser Bitte schien umsoweniger einem Bemerken zu unterliegen, als Milosch im vergangenem Jahre die nähmliche Reise machte und während derselben keinen Anlass zu irgend einer unliebsamen Wahrnehmung bot. Es wurde ihm sonach auch dermal der angesuchte Pass ausgefertigt.

Bald darauf zeigte es sich jedoch, dass Fürst Milosch nicht die Route nach Böhmen, sondern jene nach Gratz eingeschlagen

habe. Der hiesige osmanische Botschafter machte sogleich eine Vorstellung, in dem er darauf antrug, dass Milosch Obrenovich wieder aus Steiermark zurückkehren gemacht werden möge, da er von dort ohne Schwierigkeit die croatische Grenze überschreiten und sich mit der illyrisch-slavischen Parthei in unmittelbare Verbindung setzen könnte.

Das Begehren Schekib Effendis erschien dem Ministerium des Ausseren zu wohl begründet, als dass es sich nicht hätte veranlasst finden sollen, den Herrn Minister des Innern um die geeigneten Einleitung anzugehen, damit der gedachte Exknes an der Überschreitung der ungarischen oder croatischen Grenze gehindert und sofort zur Rückkehr, aus Steiermark bestimmt wurde.

Milosch war aber, — inzwischen in Agram angelangt, woderselbe indessen unter Aufsicht gestellt ward, während sein aus Petersburg zurückgekehrter Sohn Michael sich gleichmässig nach Neusatz durchzuschleichen Mittel und Wege gefunden hat.

Ich habe daher, nachdem neuerdings der osmanische Botschafter und nebst ihm der k. Russische Gesandte bei unserer Anwesenheit in Innsbruck die Zurückweisung der beiden Exknesen aus den Grenzgegenden dringend nachsuchte, zu diesem Ende die Dazwischenkunft des Ban's von Croatien mittelst Zuschrift vom 13. l. M. in Anspruch genommen. In gleicher Absicht hat auch der Consul in Belgrad seinerseits, sobald man dort die obige Nachricht über die beiden Obrenovich erhalten hatte, sich an FML. Jellachich, sowie an die Kommandirenden Generale von Slavonien und im Banate gewandt.

Die erste Folge davon war, dass laut Bericht des Oberstleutenant Mayerhofer vom 30. M. Nr. 182 Fürst Michael versprach Neusatz sofort zu verlassen und sich vorläufig nach Agram zu verfügen, wobei er zugleich jeder Zumuthung einer feindlichen Absicht gegen Serbien oder einer Theilnahme an allfälligen Unternehmungen seines Vaters feierlich zurückwies.

Bei meinem Eintreffen in Wien erhielt ich sodann eine Note des Freiherrn von Pillersdorf d. d. 19. Juni I. 1139/405, welcher zufolge von dem Gouverneur in Laibach die Anzeige erstattet wurde, dass Fürst Milosch bereits am 10-ten Juni daselbst angekommen sei, dass er an die dortige Militärbehörde angewiesen war, und dass er am 15-ten Juni wieder abreiste, *um sich nach Innsbruck zu begeben.*

Schekib Effendi ist hievon schon verständigt worden, damit er demgemäss an die Pforte berichten könne . . .

303.

Budapest, 1848 június 27.

A magyar kormány a Balkánon külön magyar konzulátusok felállítását tervezi.

Eredeti irat. O. L. Budapest. K. M. — 1848. 346/e. sz. Érk. június 29-én.

Azon gyakori érintkezések, melyekben hazánk az aldunai tartományokkal van, főként a jelen kétes körülmények között elkerülhetlenül szükségessé tévén, hogy Magyarország részéről Jassyba, Konstantinápolyba, Bukarestbe és *Belgrádba* külön consulok s illetőleg ágensek küldessenek: hercegségedet a miniszteri tanács határozatából felszólítani sietek, miszerint az említett consuli s ágensi állomásoknak az illető tartományok részéröli elismerését diplomaticai úton haladék nélkül kieszközölni s efelől a miniszteriumot tudósítani, addig is pedig, miután a legközelebbi hivatalos tudósítások szerént a szerbiai harambasa Moldvabányát azon esetre, ha az ottani nemzetőrség a fegyvert le nem teszi tüstént, — mit a törvény értelmében nem tehet — rombadöntéssel fenyegeti, — a dolgot bölcs tapintata szerint odavezetni méltóztassék, hogy a szerbiai kormány részéről minden ily ellenséges merényletek szigoruan elutasíttassanak.

Herceg Esterházy a magyar konzuli állások felállítása céljából az osztrák külügyminisztert július 1-én kereste meg; július 12-én panaszt emel a balkáni ügyvivők ellen, különösen Mayerhofer, belgrádi konzult összeférhetetlennek nyilvánítja. Kéri az illető alkalmatlan konzulok, illetve ügyvivők elbocsátását, s újak kinevezését, — a magyar kormánnyal egyetértően eljárva. Ezek feladata lenne: az összmonarchia érdekeit képviselni; amennyiben ehhez az osztrák külügyminiszter hozzá nem járulna, s a régi ügyvivőket megtartaná, — követeli a külön felállítandó magyar konzulátusok elismerését. — (Kül. min. 1848. 552/eln. sz.) Az osztrák kormány ellenezte a külön magyar konzulátusok felállítását.

304.

Budapest, 1848 június 27.

Mészáros hadügyminiszter értesíti Csernovits országos kormánybiztost, hogy a katonai hatalmat báró Bechtold fővezérre bízta.

Másolat. K. I. 1848. 5839/e.

757/h. e.

Miután eddigi tevékenységünknek nagy sikerét nem látom, nehogy a sok s több parancsnokok közt a hadügy, egységpont hiánya miatt veszélyeztessék, tehát szükségesnek véltem elhatározni, hogy minden az alsó Duna és Tisza közt összevonult hadsereget br. Bechtold altábornagy rendelkezésére bízzam, ki ennek folytán

ezentúl Önnön felelősége alatt minden a mozgalom elfojtására szükséges rendeleteket megteendi, s ennek nyomán a biztos urat oda utasítom, miszerint ezután, ha hogy akárhova katonai erőt elhelyezni szükségesnek találná, a fentebb érintett altábornaggyal értekezni sziveskedjék, ki is a Hrabowsky altábornagy és péterváradi parancsnokkal egyetemben, a mostani lázadás elnyomására karöltve fog eljárni.

305.

Zimony, 1848 június 28.

Mayerhofer belgrádi osztrák konzul jelentése báró Wessenberg osztrák külügyminiszterhez a délvidéki helyzetről.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848 VI. 68/c.

Nr. 215. Vom k. k. Consul in Serbien.

Euer Exzellenz!

Aus der dem Major Vallenchich aufgetragenen Anzeige werden Euer Excellenz bereits in Kenntniss sein, dass ich durch die Gewalt der Umstände genöthiget worden bin, nebst dem Consulat in Serbien auch die mir von Sr. Excellenz dem Kommandirenden General in Slavonien anvertraute Führung des hiesigen Militär Commandos zu übernehmen.

Den H. Major Vallentchich habe ich unter meiner Oberleitung die Führung der currenten und Unterthans-Sachen in Belgrad übertragen, während ich die politischen und sonst wichtigen Angelegenheiten von hier aus selbst besorge, und mir hierüber auch die etwa nöthigen Mittheilungen Euer Excellenz erbitte.

Im Bezirke der ganzen Syrmischen Brigade mit Ausnahme der Festung Peterwardein und der hiesigen *Militär Communität herrscht vollständige Anarchie* und nicht nur kein General sondern selbst kein Stabsofficier ist mehr dienstbar in seinem Amte, der Cordon des ganzen Petervardeiner Regiments ist seit 14 Tagen, jener im Bezirke des Militär-Commandos nach dreimaligen Ausbleiben der Ablösung seit gestern ebenfalls aufgelöst, und nur mit grosser Mühe bin ich noch im Stande den Garnisons-Dienst und die Unangefochtenheit der schwachen von allen Seiten abgeschnittenen ungarischen Besatzung des hiesigen Platzes zu erhalten.

Da ein ähnlicher Zustand auch im Deutsch-Banater Regimente und weiter abwärts herrscht, so ist es um so weniger möglich, dass die von der serbischen Regierung wiederholt erlassenen Verbote bewaffneter Theilnahme ihrer Unterthanen an den Händeln in Slavonien und dem Banate befolgt, und ihren Nachdruck verschafft werde, als auch jener Regierung keine Truppen zu Gebote stehen, und ihre ganze Landesbevölkerung vor dem gleichen Nazionalgeiste mit ihren diesseitigen Stammgenossen beseelt ist.

Dem ungeachtet aber bitte ich Euer Excellenz versichert zu sein, dass in dieser Hinsicht nichts versäumt wird, und dass auch die Gerüchte die Theilnahme der Serbier an den Volksaufständen im Banate und in Slavonien ins Unglaubliche übertrieben haben, da ich verlässliche Nachweisung habe, dass nach Abschlag der als solche verkleideten hiesiger Einwohner, der aus Serbien zurückgekehrten diesseitigen Unterthanen, und schon früher hier wohnenden dortigen Flüchtlinge kaum ein Paar Hundert bewaffnete Individuen, welche in neuester Zeit wirklich aus Serbien herüber gekommen sind, und im dortigen Unterhandverbande stehen in beiden Generalaten bei den Volksschaaren anwesend sind, deren so viel als möglich namentliche Reklamirung ich aber ebenfalls heute eingeleitet habe.

Durch das kaiserliche Manifest, wodurch die Entsetzung des Banus von Croazien und die unbedingte Stellung der Militärgränze unter das ungarische Ministerium ausgesprochen worden ist, hat sich die Gährung unendlich vermehrt, was wohl auch im Bezirke der dortigen Grenzregimenter der Fall sein dürfte, weshalb ich mich beeile . . . das mir heute nachts mittelst Staffette zugekommene Schreiben des Banus FML. Br. Jellachich an die slavonischen Landes-Behörden in Abschrift mitzutheilen, welches zur Beruhigung des Landes nicht wenig beitragen wird, da hiedurch die Vermittlung einer so hohen Person als der Erzherzog Johann ist, angekündigt, und die friedliche Gewährung der Volkswünsche in Aussicht gestellt ist.

306.

Zimony, 1848 június 28.

Mayerhofer belgrádi konzul eredeti jelentéséből báró Wessenberg János osztrák külügyminiszterhez, a délmagyarországi és szerbországi helyzetről.

St. A. Serbien, F. 6. Varia 1848—1850. Érk. július 5-én.

Nr. 217. Semlin am 28. Juni 1848.

. . . Das Manifest des Kaisers vom 10-ten Juni,[1] wo durch die Absetzung des Banus und die unbedingte Unterordnung der Militärgrenze unter das ungarische Ministerium angeordnet worden ist, hat hier und in Serbien die grösste Aufregung und eine für Jeden der Österreich als sein Vaterland betrachtet und liebt, höchst niederschlagende Stimmung erzeugt.

Sollte es denn nicht möglich gewesen sein, diesen Weg zu vermeiden, der uns alle Achtung, alles Mitgefühl eines grossen, loyalen, wahrhaft ergebenen Volkes entzieht, und die reichen Hoffnungen seiner Zukunft im Dienste raubt, welche Ungarn nie zu erlangen im Stande sein wird.

[1] Lásd a 224. sz. iratot a 328. lapon.

Seit Jahren, berichte ich vergeblich unter den wahren, unser theuersten Interessen so nahe liegenden Zustand dieser Länder ... seit Monaten habe ich die Folgen unseres gegenwärtigen Verfahrens mit demselben verkündet, und noch als es Zeit war, am 23-ten Mai habe ich persönlich dem General Hrabowsky die Mittel vorgestellt eine Catastrophe abzuwenden, oder die unabwendbare [Wendung?] zum Vortheile der Monarchie und des Kaiserhauses zu lenken, allein ich bin ungehört geblieben, und Zeitungen, Abentheurer und den Zuständen völlig fremde Berichterstatter haben die Grundlage unserer Politik in diesen Ländern bieten müssen. Jetzt ist es schwer Österreichs, und das heisst auch Deutschlands, wahre Interessen in ihnen herzustellen und zu schützen, und *jenen des ungarischen Ministeriums zu dienen, habe ich, aus Pflicht für mein Vaterland und meinen Monarchen schon wiederhohlt abgelehnt.* ... Gegen die für Semlin ausgeschriebene Wahl eines Deputierten zum ungarischen Landtag hat die Communität, wie zu erwarten war, protestirt, und ich will E. E. damit Sie sich die Überzeugung der kaum glaublichen Verkehrtheit der ungarischen und Militär-Administration in diesen Ländern machen können, den vorgeschriebenen Wahlmodus dieses Deputierten bezeichnen. Das Tschaikisten Bataillon, die Städte Semlin, Carlowitz und Peterwardein haben zusammen einen Deputirten zu ernennen. Zu diesem Ende hat das Tschaikisten Bataillon 80, Semlin 10, Carlovitz und Peterwardein jedes 4 Namen dem Brigadier in Mitrovitz zu bezeichnen, und dieser soll aus diesen 48 Namen den gemeinschaftlichen Deputirten der 4 Bezirke herausziehen, welchen er nicht kennt, und der wenn er ein Tschaikist ist von den Städten, wenn er ein Städter ist von den Interessen der andern und der Tschaikisten nichts weiss. Wie soll sich mit einer gegen die Magyaren so augenscheinlich unzureichenden und widersinniger Vertretung die Gränze, wie soll sich die slavische Nation befriedigen lassen?

Vorgestern Nachts ist mir mittelst Staffette ein Schreiben des Banus von Croazien aus Innsbruck von 20-ten[1] zugekommen, worin er die slavonischen Landesbehörden zu Aufrechterhaltung der Ruhe und Ordnung auffordert, da Sr. Majestät, den durchlauchtigsten Erzherzog Johann zur Ausgleichung der obschwebenden Differenzen bestimmt hätten, und gute Hoffnung vorhanden sein, alle Wünsche des Volkes im friedlichen Wege befriediget zu sehen.

Ich habe dieses Schreiben sogleich auf alle Weise verbreitet, und er hat den üblen Eindruck des Manifestes vom 10-ten einigermassen gemildert, allein Alles ist noch über die höchst widersprechenden Verfügungen in Misstrauen und Spannung versetzt, obschon durch die Aussicht auf die Vermittlung eines kaiserl

[1] Lásd a 279. sz. iratot a 442. lapon.

Prinzen gute Hoffnung zur Erhaltung der Ruhe in der nächsten Zeit bei diesem dem Kaiserhause so aufrichtig ergebenen und durch keine ausländischen Emissäre verführten Volke zu fassen ist. Ich bitte E. E. nur im Falle der Ankunft Sr. kaiserlichen Hoheit des Erzherzogs einige dienstliche Verbindung mit demselben zu eröffnen, damit ich Ihm mit meinen Erfahrungen über die Volks und Landeszustände dienen könne.

In Neusatz hat [26. Juni 1848] zwischen der Magyarischen und Illyrischen Parthei ein Strassenkrawall stattgefunden ... Ich hatte an demselben Tage eine neue Aufforderung an die serbische Regierung erlassen ihre Unterthanen, welche sich bei den Volksversammlungen in Slavonien und dem Banate befinden, womöglich namentlich zurück zu berufen.

In Folge der mir in der Nacht zugekommenen Nachricht über die Neusatzer Exzesse ersuchte ich nun auch den Obristen Danilewsky im gleichen Sinne auf die serbische Regierung einzuwirken.

Die Folge hievon war, dass noch gestern Mittags der Sektion-Chef im Ministerium des Innern H. Nikolich von der fürstlichen Regierung zu meiner Verfügung gestellt worden ist, um die in den Lagern und Sammelplätzen des Volkes in Slavonien und im Banate bewaffnet anwesenden serbischen Unterthanen persönlich zu ermitteln und zur unverzüglichen Rückkehr in die Heimat anzuweisen. Ich habe das eben zur Abfahrt nach Neusatz bereit liegende Dampfschiff ein paar Stunden zu seiner Überfahrt zurückgehalten, ihn mit den nöthigen Schreiben an die Volks-Comités sowohl als an die Generäle in Peterwardein, Neusatz und im Banate versehen, und um 4 Uhr über Carlowitz nach der ganzen im Aufstande begriffenen Gegend abgefertigt um den Zweck seiner Sendung ... zu erfüllen. Diese wirksame und kräftige Massregel ist, den Sympathien des eigenen Volkes gegenüber ein neuer Beweis des loyalen Benehmens der Regierung, welches sie während dieser ganzen Krise gegen Österreichs bethätigt hat, und wofür dem Fürsten und den Chefs die Regierung die ihnen seit bereits einem Jahre in Aussicht gestellte Auszeichnung ... nicht länger vorenthalten werden sollte, wobei ich noch bemerke, dass auch dem ... unserem Interesse stets gemässen Einflusse des Obristen Danilewsky ein grosser Theil unserer Erfolge in Serbien zuzuschreiben ist.

Im Fürstenthum selbst ist es meinem und des russischen Generalkonsuls Bemühungen nicht gelungen ein Ereigniss zu verhindern, welches unter Umständen der Regierung gefährlich werden könnte, und auch der Abwehr einer Hülfeleistung in Massa von Serbien aus für die illyrischen Bestrebungen in Ungarn nicht günstig ist. Es ist dieses die gestern erfolgte Resignation des Wuchich auf die ihn verliehen gewesene obgleich nur nominelle Woywoden-Stelle theils gegründete, theils unbegründete Klagen

über persönliche Kränkung dieses Namens und seiner Parthei, theils gegenseitige Formfehler, Misstrauen, übler Einfluss des Paschas und französischen Konsuls und Zwischenfälle bei Gelegenheit der letzten Bedrohung der Regierung durch die Obrenovich, sind Schuld an diesem bedrohlichen Zerwürfnissen, unter den wichtigsten Personen des Landes, dessen Gefahr wir jedoch abwehren zu können gute Hoffnung haben . . .

Am 11-ten künftigen Monats wird die schon dreimal vertagte Volksversammlung zu Kragujevatz abgehalten, wohin sich Fürst Alexander morgen begibt.

Auch hiedurch wird die Theilnahme der Serbier an den Händeln in Slavonien und dem Banate nach dem Inneren ihres Landes abgelenkt, und es ist zu hoffen, dass nach Beendigung dieses Volkscongresses, die Ruhe diesseits hergestellt sein wird.

Durch den Pascha und seine verkehrten politischen Ansichten angeregt, hat die Pforte verlangt, dass diese Volksversammlung jetzt nicht abgehalten werde, allein die Regierung konnte aus trieftigen Gründen hierauf nicht eingehen, und hat diess durch einen eigenen Eilboten nach Constantinopel darstellen lassen.

307.

Ó-Orsova, 1848 június 28.

Az alsódunai kordon parancsnokának báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz intézett jelentéséből a bánsági helyzetről.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. ad 71. Érk. június 30-án.

. . . Am 24-ten [Juni 1848] erhielt man die dienstliche Anzeige . . . dass der Cordon im Illyrisch-Banater Grenzregimente aufgehoben und die waffenfähige Population dieses Regiments . . . nach Vracsevgaj zu der sich dorts ammelnden schlavischen Truppe theilweise abgegangen sei . . .

Offen gestanden die Jenseitigen und selbst die Ortsbehörde von Tekia, mit dem Beisatze es sei befohlen, dass ihre Bewaffneten herüber kommen werden, um Sr. Majestät und ihren Brüdern den Slaven gegen die Magyaren zu Hülfe zu kommen; hauptsächlich aber erwarten sie den nahen Zeitpunkt bis die Slaven der oberen Gegenden gegen Orsova ziehen werden.

308.

Buda, 1848 június 28.

A budai szerbek hűségnyilatkozata.

Eredetije: Budapest, O. L.; B. M. 1848. 5116. sz. b. r.

Miniszter Úr!

Azon időszaktól kezdve, mióta az Opposition-féle politikai német lapban azon alaptalan hír, mintha t. i. mi, a g. n. e. vallást követő budai szerbek az egyházunkban titkos ülést tartók, ott gyülekezve tanácskozni szoktunk volna, legelőször megpendíttetett, mondhatjuk, hogy a budapesti közönség előtt gyanuban élünk; ezen alaptalan hír pedig a fentemlített lapban május 26-án 40. szám alatt jelent meg a melléklet szerint.

Sőt midőn ugyanazon, lapban június 3-án, 47. sz. a., a fönnebbi hír szerint még azzal pótoltatott, hogy t. i. a budai szerbek a sz. egyházukban tartott titkos ülésük alkalmával hozott határozatait a környékben fekvő helységekkel külön egyének által közlik s ezeknek fáradtságait 4 pforintnyi napidíjjal megjutalmazzák, másajkú polgártársaink elkeseredve, csaknem üldözésig tétetvék magukat irányunkba; azóta vajmi sok szemrehányást ártatlan állásunkban szenvedni késztetünk nemcsak, de napról napra tartó s szűnni nem akaró ebbeli alacsony lelküek által kigondolt gyanusítgatások s ráfogások miatt egyszersmind ellenünk ama ingerültség csaknem nyilvános kifakadásba ment által, holott Isten a mindenható tanunk, miszerint eme alaptalan újabb meg újabb hirek irányában oly ártatlanok vagyunk, mint a ma született csecsemő, s ép azért, mert ártatlanok vagyunk, mert Sz. Egyházunkban — Isteni tiszteleten kívül — soha, de soha tanácskozás végett nem gyülekeztünk és nem gyülekezünk, de község termünkben nyilt ajtók mellett tartatni szokott egyéb tanácskozásunk is politikai irányba soha sem ment által s nem mehetett, mert semmi némü titkos társaságba szövetségbe nem állunk, ez tett dolgokból is nyilvános, ezt bizonyítja a több mint másfél század ólta fenálló községi levéltárunk, ezt a legújabbi község rendes jegyzőkönyvei; melyek egytől egyig csak a templomi, iskolai, alapítványi s egyéb gazdasági érdekeket tárgyazzák.

De hogy is lehetne nekünk titkos vagy bármely más irányú tanácskozást, mely annyi millió honpolgár boldogsága s jóvolta ellenére volna, tartani, midőn mi, a g. n. e. vallást követő budai szerbek, áthatva korszellemtől, s lelkesedve boldog átalakulástól, elsők valánk budapestiek közül, kik az újjá született kedves hazánk dicsőitésére az átalakulási nemzeti lobogót Sz. Egyházunk tornyába kifüggesztettük, mely mai napig ott függ, mi, kik a nemzetőrsereghez az erről i készített törvénycikk javaslatának alig történt kihirdetése után, a városban elsők irattuk be magunkat önkéntesen és miért? mert a g. n. e. vallást követő budai szerbek, valamint hogy több

mint másfélszázad óta (mióta t. i. itt Budán letelepedtek), tántoríthatatlan hívséggel viseltettünk s folytonosan viseljük magunkat törvényes fejedelmünkhöz, a magyar királyhoz, úgy jelenleg fejedelmünk mellett a magyar minisztérium irányában is, szóval felsőbbség iránt mindenkor hívek, bizodalmasak és engedelmesek valánk s vagyunk; minél fogva soha meg nem szenvedtük s meg nem szenvedjük, ha valaki felőlünk azt hirdetné, hogy mi talán a korszellemet meg nem értve, nem oly hazafiak volnánk, mint e honnak bármely más hű polgárja — nem szenvedjük pedig azért, mert hívebb és jobb hazafiakat, minők mi, a g. n. e. vallást követő budai szerbek vagyunk — kit sem ismerünk.

Ha tehát ez áll s állania kell, mert hiteles okiratokkal bebizonyíthatjuk, mert belső meggyőződésből — lelkünk mélyéből szólunk — mert mi is, habár Istenünket más nyelven imádjuk, szent nevét dicsőitjük, kétség kívül szívben magyarok vagyunk s mint olyanok méltán elmondhatjuk, mi is önmagunkról a ma ismert szózatból:

„A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely,
Áldjon vagy verjen sors keze,
Itt élned, halnod kell."

Nem tűrhetjük, hogy ez illyetén alaptalan hírek után bal véleményben legyünk tisztelt polgártársaink előtt s hogy ellenünk, minden s legkisebb ok vagy adat nélkül valaki elkeseredve lenni találkozzon.

Következőleg, miután azt: hogy mi soha Sz. Egyházunkban nemcsak nem gyülekeztünk, de hogy községi nyilvános ülésünkön kívül, hol mint mondatott, csak az Egyházunk alapítványi s efféléi érdekben működünk, más helyütt nem tartunk titkos gyülést s tanácskozást, kijelentenők, egyszersmind alázattal kérjük Miniszter urat, miszerint szigorú vizsgálatot elrendelvén, ha netalán az ilyetén bujtogató — izgató — híreket terjesztő alábbvaló emberek kinyomoztatnának, ezeken az éppen ily esetekre kiterjesztett s helyesen alkalmazható, legújabban hirdetett rögtönítélő bíróság igazságos ítélete foganatba vétessen; mert illyen alacsonylelkű emberek, kik egyik vallás vagy nemzetbeliekre izgatnak, bujtogatnak, méltán megérdemlik a többi csöndet s rendet szerető békés honpolgár körebeli kiküszöbölést.

Ebbeli nyilatkozatunkat, tekintve kérésünket, midőn köztudomás s kedélyek lecsillapítása végett addig is közhírré tétetni rendelni esedeznők, maradunk

Budán, 1848-iki szerda június 28-án — alázatos szolgái
Miniszter úrnak — 52 aláírás.

A nyilatkozatot Pejákovits Kozma szerkesztette. A közvélemény bizalmatlansága onnét eredt, mivelhogy a budai és pesti szerb hitközségek kiküldöttei a karlócai szerb nemzetgyűlés határozatait magukévá tették.

309.

Temesvár, 1848 június 28.

Báró Piret bánsági hadtestparancsnok báró Puchner erdélyi főhadparancsnokhoz intézett átiratából, melyben a délvidéki viszonyokat ecseteli.

Eredeti fogalmazvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VI. 69. Exp. július 1-én.

... Vor dem Empfange des a. h. Kabinetschreibens glaubte ich mich nicht berechtigt Befehle des ungarischen Ministeriums in Ausführung zu bringen — ich vermied bis dahin jede Correspondenz mit demselben — und auch die Publication des a. h. Kabinetschreibens, über dessen ungünstigen Eindruck auf das, vom Carlovitzer National-Comité in ganz anderem Sinne fanatisirte Grenzvolk ich mich nicht täuschen konnte, gedachte ich für's Erste aufschieben zu sollen.

Das Erscheinen des sämmtlichen bezüglichen a. h. Kabinetschreiben in der Pesther Zeitung und eine dringende Aufforderung des ungarischen Ministeriums vermochte mich indes über meine Bedenken hinwegzuschreiten ...

Bei den Zweifeln, welche sich fortan über das Verhältnis erhielten ... blieb mir also durchaus nichts anderes übrig, als mich in der Geschäftsführung an das praktische Mögliche zu halten, d. h. unverrückt alles dasjenige an das k. k. Kriegsministerium zu leiten, was nur in diesem Wege eine zweckdienliche Erledigung finden konnte.

In der That gelangen auch fortwährend k. k. Kriegsministerial Reskripte ... an das Generalkommando ... gleichhin ich mich anderseits verbunden erachten muss, den Anordnungen des ungar. Kriegsministeriums, wenn ich nicht in dem Falle bin dagegen Vorstellungen zu machen, die entsprechende Folge zu geben. Alle vorgeschriebenen periodischen Eingaben sind bisher nur dem k. k. Kriegsministerium unterlegt worden, weil ich der Meinung bin, es dem ungarischen Kriegsministerium noch gänzlich an den erforderlichen Organen gebrach, gestellt werden würde, und die durch keine Abstraction aus speciellen Erledigungen des k. k. Kriegsministerium zu beheben waren, musste ich es für rätlich erachten, obigen Befehl [Praes. Nr. 195.] am 26-ten Mai dahin zu erläutern, dass sämmtliche, die Grenzadministration betreffende Gestionen, welche eine höhere Verfügung erherrschen, fortan dem k. k. Kriegsministerium zu unterlegen seien.

Dass ich somit diese Anordnungen, als jeder mit dem k. ung. Ministerium vorgekommenen wichtigeren Correspondenz dem k. k. Kriegsminister wortgetreu zur Kenntnis brachte, versteht sich von selbst.

... Da mir auf mehrere meiner aus speciellen Anlässen gestellten späteren Anfargen entweder keine, oder wieder nur räthselhafte

Antworten zukamen, so beschloss ich es in der Geschäftsführung bei dem angenommenen Systeme zu belassen.

...Solange FML. Br. Hrabowsky nicht dahin gelangt, in Carlovitz dem, beinahe unter den Kanonen der Festung Peterwardein gelegenen Herde der südslavischen Umtriebe Ordnung zu schaffen, und die dort stehenden Tausende Bewaffneter zu zerstreuen, wird bei dem Mangel an Truppen und klarem bestimmter Befehle, — welchen ich der Grenze gegenüber in gewissem Sinne nicht entrathen kann — auch mir die Möglichkeit genommen sein, in gleicher Absicht gegen die im Lager zu Perlas befindliche Insurgenten Grenzer wirksam aufzutreten.

Báró Piret ennek folytán 1848 június 30-án meghagyta Blomberg ezredesnek, hogy határozott parancsa nélkül a határőrvidék területét át ne lépje. (B. S. G. K. 1848. VI. 70.)

310.

Pétervárad, 1848 június 28.

A királyi biztosok az újvidéki zendülés folytán a rend fenntartására célzó intézkedéseket tesznek.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. ad 107.

Szabad királyi Újvidék városa lakósaihoz!

Hosszasb forrongás után kevés napok előtt várostokban teljes törvénytelenség ütött ki, polgáraitok megfutamodtak, utcáitokon gyilkolás dühöngött s felszentelt harangjaitok szava nem volt többé béke és ájtatosság jele, az most csak felzendüléshez és véres tettekhez hívott.

Úgy tetszik, mintha a belső csend már visszaállott volna, de semmisem biztosít azon vad szenvedély megújulásáról, mely benneteket ismét a végromlás szélére vezetne.

Várostokban tehát saját javatokra s a törvényes rend fentartására vigyázni kell; a rokonvérbe mártott fegyvereket le fogjátok tenni és mindaddig fel nem venni, míg azokat a városi tanács törvény értelmében nektek ismét kézbesíti; azon idegenek pedig, kik sorsotokban részvétlenek s titeket újólag veszélybe dönteni kívánnak, várostokból eltávozzanak. Ehhez nektek 24 órai időköz engedődik meg s a hozzátok tett kívánatoknak akkorára teljesülve kell lenni. Megkondul ismét a vészharang, mely mindenfelől csak felzendülést és aggodalmat indít; akkor legszigorúbb rendszer fog elővétetni.

Mi felhívunk benneteket, polgári kötelességteknél, legkegyelmesebb fejedelmünk iránti hűségteknél s vallástok szentségénél fogva — térjetek meg a rendhez, engedelmességhez, a törvény és önválasztott hatóságtok alá.

Fogadjátok a jóság s megbánás útját, melyet mi nektek ő apostoli Felsége nevében kinyitunk.

Békés polgárok azonban meglehetnek nyugodva, hogy minden szigorú lépés, mely bekövetkezik, csak a megzavart csend és rend helyreállítására, valamint a személy és tulajdoni bátorság fentartására céloztatik.

Péterváradon, június 28. 1848.

Temesi gróf, főispán és teljhatalmú kir. biztos
Csernovits Péter m. k.

Cs. kir. valóságos belső titkos tanácsos, kamarás, hadnagyvezér és tótországi s szerémségi főhadi kormányzó
báró Hrabowsky m. k.

Ezen felhívás német és szerb nyelven is kinyomatott. Az újvidéki szerbek kétszer félreverték a harangokat, a szerbországiak és helybeliek véresen összetűztek, mire Hrabowsky báró kijelentette a szerb városi tanácsnak, hogy ismételt zendülés esetében halomra löveti a várost. A rend fenntartására Újvidékre rendelte Temerinről a Ferenc Ferdinánd d'Este zászlóaljat és négy századot a Zanini olasz zászlóaljból. (Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 132. Vl. ad 107. I.)

311.

Temesvár, 1848 június 29.

Vukovits Sebő kir. biztos jelentése Szemere belügyminiszterhez a délvidéki helyzetről.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 584. eln. szám.

124. K. B.

Kiss ezredesnek a hadügyminiszterhez intézett jelentéséből részletesen tudva lesz, a minisztérium előtt hadseregeinknek folyó hó 26-án történt találkozása a lázangók csoportjával Écska alatt. Részemről teljesen hiszem, hogy a megtámadás sikerült volna s nem helyeslem, hogy meg nem történt. A huszárokat alig lehetett visszatartani, s hallottam ingerült kifakadásaikat a megtámadás eltiltása miatt. Ma ismét vettem levelét Kiss ezredes úrnak, melyben közli, hogy azóta a lázadók száma Perlasz alatt Fejértemplom felől oda vonultakból tetemesen megszaporodott s azért seregének a Váradon tanyázó lovasezred általi nagyobbítását javasolja. ... Én szintén üdvösnek tartom, hogy több fegyveres nép vonassék e tájon össze mindazáltal, hogy egyáltaljában nincsen szándék a lázadókat önfészkökben megtámadni s a *ha végvidék, mint érinthetlen idegen föld tekintetik*, úgy nem kételkedem, hogy védelmi helyzet biztosítására a rendelkezésünk alatti katonaság is elég lesz, addig, míg ellenségünk tetemesebben nem erősbödik meg. ... Ha csak védeni akarjuk a megyéket a végvidék ellen, a [mostani] erő elegendő mindaddig, míg a lázadók táborai annyira nem növekednek, hogy támadólag

föllléphetnek. De részünkről a támadást sokáig halasztani veszélyes, mert Szerbiából apró csoportokban folyvást szállongnak által a lázadók szövetségesei s később a harc nehezebb leend.

A megyék belsejében mindenütt béke van, azok szélein a dolgok így állanak:

Újvidék állapotát Csernovits kir. biztos úr fölterjesztette. Én csak annyit jegyzek meg, hogy Medákovits könyvnyomtatónak a törvényes föltételek megszegése végett meghagyott pörbefogatását azért nem eszközölhetém, mert ... ez egyén nyomdájával együtt, még májusban Karlovicra költözött.

Torontálban Becskerek környéke a féltett pont ... A torontáli alispáni jelentések oly túlzott félelemmel, oly reményvesztetten iratnak mindig, hogy előttem már nyomatékos hitellel alig bírnak, s ha másfelől nem vennék jelentéseket, rajtok alig indulnék intézkedéseimben ...

Temes megyében Versec ad legtöbb gondot, ha még csak két ágyút vitethetnénk oda, biztosítva lenne az is, a most ott levő hat század által ... Krassóban, Oravica, Szászka és Újmoldova a bajnak legközelebbi tárgyai. E pontokkal azonban Versec állása összeköttetésben van s míg Versec helyzete biztos, Oravicát is fedezi. Versecre és Oravicára nagy hatása van Fejértemplomnak. E város a Bánságban igen érdekes hely, kereskedés és védelem tekintetében... Mint történt [itt] az ágyúknak és hadiszereknek a lázadók kezeibe átadása /[1] alatti mellékletből látható, minek következtében ma ezen ügyben a haditanácshoz // alatti megkeresést intéztem.

Ehelyt kénytelen vagyok megérinteni, hogy a *június 10-iki manifesztumok dacára, a bécsi minisztérium az ide való haditanácshoz folyvást bocsátja ki parancsait.* Ez a legkínosabb viszonyaink közepette, mert ezzel szóratik zavar az elmékbe. Mit higyjenek a végvidékiek a magyar minisztérium alá tartozásról, ha most is a bécsi minisztérium rendeletei köröztetnek.

Nekem egy hív emberem van a hadi kormánynál, tőle tudom a haditanács dolgait.

Dreihann alezredes pártfogásba vette a határőröket és magyarellenes viselkedést tanusított; azokat lőszerrel látta el. Fehértemplomban nem engedett a határőrökre lövetni, sőt, az ágyúkat kiszolgáltatta nékik. Ezért Vukovits kir. biztos azt követelte a bánsági főhadiparancsnoktól, hogy Dreihann alezredest haditörvényszék elé állítsa. „A végvidék nagy részében vészes állapot uralkodik" — írja a királyi biztos — „szerbiai lakósok szabadon jönnek át fegyveresen; a végvidéket saját hazájukhoz tartozónak tekintik s ott felügyeletet gyakorolnak. Az őrvonal (kordon) nem létezik többé; a harmincadi szabályok nem tiszteltetnek; kávé, dohány, só s minden más árúk Törökországból hozva, olcsón adatnak el. A lakósság kormány- és dinasztiaváltozás esetében csekély adó és tízévi adóelengedés reményével csábíttatik. Az illyr mozgalmak valódi

[1] Lásd a 284. sz. iratot a 449. lapon.

célja mindinkább mutatkozik; intézve van ez egyenesen Magyarország és a felséges uralkodó ház ellen."

Bánságban ekkor a következő katonaság volt: Becskereken és környéken 8 század Hannover-huszár; Versecen 2 század Schwarzenberg-dsidás, 6 Torontálban; Kikindán 1 század Don Miguel, 3 század pedig Nagybecskereken; 3 század Ferenc Károly gyalogos szintén Nagybecskereken; 6 század Rukavina-gyalogság Versec és a bányakerület védelmére és 6 ágyú Becskereken.

312.

Mitrovica, 1848 június 30.

Hallavanya alezredesnek, báró Hrabowskyhoz intézett jelentéséből, a péterváradi ezred helyzetéről.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 132. 1848. VI. 111. — Érk. 1848. július 3-án. Präs. 658. sz. a.

... das Peterwardeiner Regiment wurde erst zuletzt, trotz der mächtigen Einflüsse aus Semlin, Carlovitz, Neusatz, Ruma und dem umliegenden Provinziale dem Pfuhl des Fanatismus überliefert als die Revolution am 12. u. 13ten d. in Mitrovitz ausbrach, wo mein Leben und jenes der Offiziere am Spiel stand, wo seither gedungene Mörder nach meinem Blute... streben, weil man nicht begreift, dass man der orientalischen Kirche angehören und doch nicht pflichtvergessen sein kann.

Eurer Exzellenz ist bekannt, welche horrende mich entwürdigende Anträge mir gestellt wurden, und die Oberleitung des Carlovitzer Tumultes zu übernehmen, und weil ich es ausschlug, bezeichnete man mich des Verrathes am Volke, schickte Fanatiker aus, die mich binden und hinschleppen sollten.

Meine Gemüthsruhe allein verhinderte einen inneren Bürgerkrieg hier, und warscheinlich auch die Vernichtung der sämmtlichen der katholischen Confession angehörigen in Syrmien wohnenden Bevölkerung, der erste Schuss hätte mehrere Tausend jenseits in Bereitschaft gestandenen Serbianer herüber gebracht und das Masacre wäre umsomehr angegangen, als diese keine Sympathie für Carlovitz hatte, auch noch immer nicht hat...

313.

Karlóca, 1848 június hó.

A szerb nemzeti főbizottmány kiáltványa a görög keletiek és katholikusok közt mutatkozó vallási ellentét elsímítása céljából.

Egykorú nyomtatvány. Zágráb, D. A. Z. 1848. 3, A. 213. sz. a.

Slavni narode sèrbski!

Kao što se po onim lagerijama, koje su neprijatelji naši Madjari od nekog vremena proti nas javno upotriebljivati neşti-

dili se, kako mi n. p. Slaveni ne damo im u miru i spokojstvu slobodu uživati, i t. d. previdilo: udvojili su oni laži svoje od vremena, od kako su savez Hèrvatske sa Sèrbima oba naroda ova zaželila i izrekla, i od kako je odziv ovog glasa na svima obalama Dunava, Save, Tamiša, Bečeja, Tisse i Drave užasno na njih odjeknuo. Ovo je grom boju, udarivši i one lame, koje su nam za milu narodnost našu skovali.

Najmilii i najpočelatelniji i pèrvi javni ovog bratskog znak, instalaciju bana kroz našeg patriarha, zloupotriebljavaju naši dušmani, za taki ugušiti mladjani život istom pojavivšeg se bratskog medju obe viere. Slavjaníma, rimskom i iztočnom cèrkvom, iskrenog približenja i sporazumljena: da je ban vlah, da ga je patriarh naš povlašio i da ćemo mi sav narod viere zapadne da povlašimo. S druge pak strane bezstidni suprostat naš nezlobivi podboda narod laž kujući i sejući: da je patriarh i deputacia sèrbska u Zagrebu za to došla, da se sa cèrkvom rimskom sjedini: t. j. da se prounijati. Bratjo! teško nama, ako ovakova djavolska izmišljena narodi slavenski uzvieruju. Da vam je viditi bilo, kako je pravoslavni patriarh čujući ove demonske laži, samo, onda odvažio se banu zakletvu pročítati, kad su bezbrojne deputacie hèrvatske za trajanja jednoga samo sata, najposlie i od rimskog sveštenstva knjemu izaslana, na to ga ne namolile, ne nagonile, govoreči: da se inače od sabranog mnogočíslenog oružanog naroda, pri instalacii, koji je na to spremljen i koji je to jednodušno ovde kroz svoje predstavnike zaključio, strašniih sliedstvah bojati, i da če narodu naročito za to duh klonuti, što će misliti, da patriarh tajno kakvo upustvie protiv Bana ima i t. d.

Ne slušajte dakle supostate naše! Sveštenike i druge, koji bi vam protivno govorili, kao ubice naše moralne i sredine naše izgoniti. Ta Bana je bratjo patriarh pred našom velikom deputaciom i pred bezbrojnim narodom hèrvatskim javno na piaci zakleo, pak smo onda svi skupa naprie u rimskoj, pak onda u pravoslavnoj cèrkvi Bogu blagodajenje primieli.

Fordítása:

Magyar ellenségeink bizonyos idő óta nem szégyenlik magukat ellenünk hazugságokkal élni, például, hogy mi szlávok háborgatjuk őket a szabadságot békésen és nyugalomban élvezni; előre látható volt, hogy idővel hazugságaikat megkettőztetni fogják, amióta a horvátok és szerbek egymással szövetségre léptek s amióta ennek híre a Duna, Száva, Temes, Becse [Bega?], Tisza és Dráva partjain rettenetesen visszhangzott. Ezen harci dörgés azon láncokat is szétverte, melyeket ők édes nemzetiségünknek kovácsoltak.

Ezen testvéri megnyilatkozásnak legkedvesebb és legelső nyilvános jele a bánnak a mi patriarchánk által való installációja, melyet ellenségeink ellenünk kihasználnak a mindkét vallásúak jelentkező

baráti megújhodásának elnyomására, a szláv római hatholikusok és görögkeletiek őszinte közeledésének és megértésének meghiusítására; hirdetvén, hogy a bán görögkeleti lett, a mi patriarchánk őt áttérítette, és hogy az egész római katholikus népet a görögkeleti vallásra fogják kényszeríteni. Másrészt szemtelen ellenfelünk a nép közt nem mulasztja el hirdetni és terjeszteni: hogy a patriarcha és a szerb bizottság azzal a szándékkal jött Zágrábba, hogy a római katholikus egyházzal egyesüljenek, azaz az unióra áttérjenek. Testvérek! Nehéz a helyzetünk, ha ilyen pokoli, költött dolgokkal a szláv nemzeteket megriasztják. Láttátok volna, midőn a görögkeleti patriarcha hallván ezen démoni hazugságokat, csak akkor határozta el magát a báni eskü felolvasására, amikor egy óra hosszat számtalan horvát küldöttség és végül egy küldöttség a római papság részéről erre felkérte és rábírta, mondván: mert különben borzasztó következményektől kellett volna félnie a sok fegyveres, ezen installációra kirendelt népség jelenlétében; melynek lelkesedése csökkent volna, azon hiszemben, hogy a patriarcha titokban a bán ellen cselekszik.

Ne hallgassatok tehát az ilyen ellenfelekre! Az olyan papokat vagy másokat, akik ellenségesen beszélnek, gyilkosokként körötökből erkölcsileg üldözzétek ki. Hiszen a bánt, testvérek, a patriarcha nagy küldöttségünk és nagyszámú horvát nép előtt nyiltan, a piacon eskette fel, s utána valamennyien először a római katholikus, azután a görögkeleti templomban az isteni tiszteletben részt vettünk.

314.

Jankovác, 1848 június második felében.

Jámbor Hiador Pál költő képviselőséget óhajt vállalni.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. XIII. 62.

Szózat a néphez.

Tisztelt polgártársaim!

Közelget az országgyülés. Eddig a nemes ember választhatott csak követet az országgyülésre, most a nép is választ. Soha fontosabb országgyülés nem volt, mint ez lesz. Soha jobban meg nem kellene gondolni a népnek azt, hogy kik kezébe teszi le sorsát, mint most. Igen szomorú lenne, ha a nép saját kárára élne választási jogával s oly képviselőket küldene az 1848-ik julius 2-án tartandó országgyülésre, kik a nép ujonnan nyert szabadsága előtt nem szívből, hanem kéntelenségből hajolnak meg, kik a régi jó világot, melyben dézsma és robot uralkodott, minden előforduló alkalommal készek volnának visszaállítani; kik egyesek érdekeit képviselnék, és nem azt, ki őket küldötte, — a népet.

Legyetek ébren atyámfiai, nézzetek szemébe azon embernek, kinek jogot adtok szólani sorsotokról. Ne hallgassatok semmi ámítókra, mert magatokat ámítjátok el. Sokan fognak benneteket szép szóval, fényes igéretekkel s a. t. behálózni; vigyázzatok, mert boldogságtok siratja meg könnyelműségtek. Hogy pénzért adja el magát a becsületes magyar nép, jelleméről fel nem teszem; ha ezt tehetné, ugy nem volna méltó nyert szabadságára, mert egy ösvényt nyerne csak uj erkölcstelenségre. A magyar nép, mely eke mellett a természet egyenességétől tanulta meg a becsületességet, nem árulja el nyomorult fillérekért magát. A magyar nép lelke nem áruczikk, mit adni vagy venni lehet. A jegyzők a nép vezetői hol a nép tudatlanságból mások ámítása után megy, nem másra, mint a vezetőkre esik a felelet terhe. A jegyzőknek testvériesen kell összetartani, hogy őrködjenek a nép felett, mely fizeti őket. A jegyzők boldogsága nem lehet más, mint a népé.

Polgártársak! a legszentebb kincsről van szó — a nép bizodalmáról. Helyezzétek ezt olyanba, ki mindig a nép java mellett dolgozott. Hálátlanság volna az, ha nemesi rendből követet választani vonakodnátok, mert azon követek, kik számotokra a szabadságot kiküzdötték, nemesek voltak. Válasszatok nemes képviselőt, ha bizodalmotokat bírja, ha szóval, tettel megmutatja, hogy a nép barátja, hogy a nép felszabadításán lelkéből örül. De választhattok a nép sorából is, jegyzőt, lelkészt s a. t., mert csak így van a nép egészen képviselve.

Nem volnátok érdemesek ezen szép jogra, minélfogva magatok vagytok urai sorsotoknak, ha azt gyakorolni nem tudnátok, vagy nem akarnátok. Minden ember dolgozzék, ha munkaidő van, de ott, hol törvényes szabadságunk gyakorlásáról, a nép további boldogításáról van szó, egy napra a munkát elhagyni polgári kötelesség. A választás napján minden választó jelenjen meg a választó helyen, és se hanyagság, se könnyelműség, se munka senkit vissza ne tartóztasson. A nép értelmesebbjei minden helységben jöjjenek össze, és illő, hogy nem a megvesztegető bor tüze mellett, hanem a hazaszeretet lelkesítő lángjánál lelkiismeretes komolysággal tanakodjatok képviselőtök felől.

Én is voltam oly szerencsés, hogy pár község megtisztelt bizodalmával s felhítt miszerint vállaljam el almási kerületben a követséget. Eleinte visszautasítám őket, érezvén a nagy súlyt, mely e terhes pályán vállaimra várakoznék, de midőn a nép bizodalma határozottan és többször megkeresett, elhatározám magamban, hogy ha e kerület többsége mégis engem ajándékozna meg bizodalmával, a nép boldogságának előmozdítását legszentebb kötelességemnek tartandom. A nép boldogsága az én boldogságom. Isten veletek polgártársaim!

Jámbor Pál
jankováci plébános.

315.

Lugos, 1848 június végén (?)

Murgu Euthym fölterjesztése Szemere Bertalan belügyminiszterhez, melyben a szerb hierarchiai felsőbbség elleni lugosi határozatot közli.

Eredeti fölterjesztés. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 859. eln. sz.

Azon előterjesztésem következtében, melyet mind a tisztelt belügyminiszter úrnak, mind bánsági kir. biztos Vukovits Szabbás úrnak tettem volt, miszerint szükséges volna a Bánságban legnagyobb számu román népnek — mint melyre a föllázadt rácok az általok nyilvánitott elszakadási szándékból leginkább fenik fogukat — a... tornyosuló vész elháritása okából, — a legalkalmasabb módról tanakodni.

Ennek folytán [1848] junius 27-én[1] Krassó megyében, Lugoson gyülést tartottam... Alólirott, mint a bánsági román nép által ezen megtartott egyetemes gyülésnek választott elnöke, kötelességének ismeri a legsürgősebb tárgyakat belügyminister úr tudomására juttatni:

1. Először is legszükségesebbnek találtatott az egész bánsági nép fölfegyverkezése... a haza megmentése végett...

2. Másodszor. Jól tudván jelenvoltak azt, hogy a Bánságban rablóként betört rácok ellen nemcsak a kényszer fegyvereivel, hanem erkölcsileg is a bánsági román népet biztositani kelletik azon hatás ellen, mellyel a rácokból álló görög nem egyesült egyházi kormányok, a románokra, mint velök egy hiten levőkre hatottak — következő, a jegyzőkönyvből szórul szóra kiirt előterjesztés tétetett:

Kérdés tétetvén először: Kik lehetnek a Bánságban jelen körülmények között a legveszedelmesebb emberek? — mire egyhangulag válaszoltatott: hogy a magyarhoni s különösen a bánsági rác püspökök és a rác metropolita, mint kik eddig is minden módot és eszközt megragadtak a román népnek saját pártjuk részére leendő elszédítésére, minek példája a karlovici rác patriarcha által a román néphez mindenfelé küldött s országszerte ismert lázító fölhívása, melyben a bánsági románokat egy vajdának önhatalom utján való választására, ugy a pánszláv irányu illir-rác lázadáshoz való csatlakozására fölszólítá: Ily terhes körülmények közt a temesvári és verseci rác püspökök mint egyrészről ismeretesek arról, hogy a pánszláv párt részére proselytákat minden áron szerezni igyekeznek, másrészről a fellázadt karlovici rác metropolitának vak engedelmességgel lekötelezett szolgái lévén, annak parancsait is vakon teljesíteni igyekeznek s e tekintetből bennök bizni nem lehetvén, de sőt méltán attól tarthatni, hogy az egyházi kormányuk alatti népet a pártütő illyr-rácok részére elszéditeni s vétkes céljuk elérésére felhasználni igyekezendnek, emiatt a

[1] Lásd a 301. sz. iratot a 471. lapon.

karlovici metropolita mint az illyr-rác lázadás vezére, továbbá a verseci g. n. e. püspök, mint ki jobbadán Karlovicon tartózkodott s a rác-illyr bizottmányban részt vett úgy a temesvári g. n. e. rác püspök, ki egy körlevelében papjainak meghagyá, hogy a népet arra birják, mikép senkire se hallgassanak, hanem csak ő reá, — ezek tehát mint a közbéke és közrend fentarthatására semmi biztositékot nem nyujtó egyének, hivatalaiktól a jelenvolt nép egyhangu nyilatkozata fonalán, elmozdíttattak, annyival inkább, mivel nem a keleti g. n. e. egyház, egyházi törvényei rendeletei szerint a nép által egyházi gyülekezetben választattak, hanem egy factiosus s mostanság fellázadt rác metropolita érsek által tolattak a rácoknál számra nézve háromszor annyi g. n. e. hitü román ajkuak nyakára. S minthogy ezeknek a püspököknek a lelkészi hivatalok s más kitüntetések osztogatásával egybekötötten járt kereskedése s pénzen való árulása senki előtt nem volt ismertebb mint a huzavonát szenvedett clerus előtt ... maguk a jelen volt g. n. e. lelkészek is a nép ama tettét maguk részéről helyeselve elfogadták s kinyilatkoztatták: hogy a hivatalaiktól felfüggesztett püspököktől jövőre semmiféle parancsot elfogadni nem fognak, miután ők a magyar nemzettel testvéri viszonyban kivánnak élni és maradni ... [A népgyülés] intézkedett egy barbár fellázadt honi rácokból és számos Szerviából rablókként átcsapott illyr-szerbek ellenében, hogy önmoralis és physikai életét fentartsa ...

Vlád A.
titkár.

Murgu Euthym,
a bánsági román nép egyetemes gyülésének elnöke.

316.

Pétervárad, 1848 július 1.

Báró Hrabowsky főhadiparancsnok a magyar hadügyminisztériumhoz intézett jelentéséből a szerbiai veszélyről.

Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. VII. 3. Exp. július 2-án.

Bei der offensiven Bewegung des FML. Bechtold glaube ich [ihn] aufmerksam machen zu müssen, dass er sich früher ... eine Reserve zusammensetze ... um von den waffengeübten Insurgenten der Grenzbevölkerung, so wie jenen aus dem Provinziale, nicht umrungen zu werden, zumal der griechische Klerus durch das Karlovitzer Konsistorium alle Mittel ergreift, die g. n. u. Glaubensgenossen gegen die Magyaren aufzuhetzen, und ihre Vernichtung zu predigen.

Am Schlusse dieses kömmt aus Belgrad ein gewisser Nikolich

Sektionschef[1] im Ministerium des Inneren zu mir, und gibt eine Nachricht über den aufgereizten Zustand in Serben mit der Besorgniss dass nächsten auch alldorten die Revolution ausbrechen und sich mit den hierländigen serbischen Umtriebe vereinigen dürfte. Er bittet mich Alles aufbieten, damit nicht irgend ein Zusammenstoss stattfinde, der einen schrecklichen Bürgerkrieg herbeirufen könnte. Meine Antwort war nicht nur sehr beruhigend und ausweichend, sondern eigentlich nichtssagend, *da ich keinem Serben mehr traue.*

Nikolits kiküldetése Mayerhofer belgrádi konzul tudtával történt, a szerb kormány oly célból küldte ki, hogy a szerbiai önkénteseket hazatérésre utasítsa. Nikolits előbb Karlócán is járt. Mayerhofer Luzsetits pancsovai parancsnokhoz is küldötte.

„Euer Exzellenz werden hieraus die loyalen Massregel ersehen, welche die serbische Regierung zu ergreifen bereit ist, um eine gegen das Völkerrecht verstossende Theilnahme ihrer Unterthanen an dem Streite in den ungarischen Provinzen zu hindern, deren volle Wirksamkeit nur durch die Unzulänglichkeit unserer und der serbischen Grenzbewachung paralisirt wird.

Írja Mayerhofer. Nikolits azonban csak színleg járt el a szerbiai parancsnokoknál. (u. o. VII. ad 3.)

317.

Budapest, 1848 július 1.

Mészáros magyar hadügyminiszter rendelete a szerbországi önkéntesek ellen.

Eredeti rendelet. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VII. 18/a.
Érk. július 7-én.

909. E. h. ü.

A hadügyminister a temesvári főhadi kormányzó úrnak.

A belügyminister úr június 29-én 474/B. sz. alatt kelt közlése folytán, Vukovits Szabbás királyi biztos jelentése után[2] értesítem, miszerint a Szerbiánusok apró csoportokban a határon folyvást átjövén, a lázongókat irányozzák és buzdítják, mi ha megtámadó csapással haladéktalan meg nem szüntetetik, nemcsak belhanem kül háborút is fog előidézni.

Felszólítom és meghagyom a főhadi kormányzó úrnak miszerint személyes felelősége mellett mindent megtegyen, hogy a határnak ily bűnös áttörése ezentúl meg ne történhessék, egyszersmind ezen rendeletem áthágóira nézve a rögtön ítélési szabályokat kérlelhetlenül foganatba vétesse.

Báró Piret elhárította magáról a rendelet végrehajtását, miután báró Bechtold vette át a főparancsnokságot. (S. B. G. K. 1848. VII. 18.)

[1] Nikolits osztályfőnök.
[2] Lásd a 311. sz. iratot a 484. lapon.

318.

Szeged, 1848 július 1.

Báró Bechtold főhadvezér, Kiss ezredeshez intézett rendeletéből, melyben a pacifikációt tekinti főcéljának.

Eredeti rendelet melléklete. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 129. VII. 9/c.

... Unser gemeinschaftliches vorherrschendes Prinzip muss so lange es nur immer möglich erhalten werden kann, — *pazifikatorischer Natur* sein; obgleich anderseits mit allen Nachdruck auf die Rückker der Renittenten zu ihrer Pflicht, eingewirkt werden wird.

319.

Temesvár, 1848 július 1.

Báró Piret bánsági főhadparancsnoknak Blomberg ezredeshez intézett leiratából, melyben meghagyja, hogy csak katonai tekintetek vezéreljék.

Eredeti fogalmazvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VII. 2. Praes. Nr. 326.

... Ich vertraue ... ganz Ihrer eigenen Beurtheilung, sowie ich Ihnen überhaupt bemerke, in allen Fällen, wo die militärische Ansicht ins Spiel tritt, dieser und nicht der in den Ansinnen der politischen Organen gelegenen häufig sehr unglücklichen Veranlassung zu folgen.

320.

Fehértemplom, július 1.

Blomberg ezredesnek báró Piret főhadparancsnokhoz intézett jelentéséből.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VII. 2/b.

... Ich bringe zur Kenntniss dass der zahlreich bevölkerte [rumenische] Ort Szent-Mihály, welcher den [serbischen] Freischaren sich anzuschliessen sich weigerte ... Hülfe in dem angrenzenden ungarischen Provinziale gesucht, gestern [30-ten Juni] durch die bei 3000 Mann nebst ungefähr 30 Serbianer zählende Freischaar unter Gebrauch einer Kanone angegriffen, in Brand gesteckt und durch den bekannten Anführer Demeter Stanimirovich auch die Plünderung dortselbst gestattet worden sei.

Szentmihály kifosztásában a szomszédos Szeleus község lakosai is résztvettek. (S. B. G. K. 1848. VII. 2/c.) Ezen alkalommal esett el gróf D'Orsay kapitány. (U. o. VII. 5.) Az alibunári szerb fölkelőtáborban már június 29-én 25 szerbiai és 1000 szerb fölkelő állt. (U. o. VII. 11. f. 48/a).

321.

Karlóca, 1848 július 1. (június 19?)

A karlócai szerb főbizottság az osztrák cs. kir. tiszteket és csapatokat felhívja, hogy ne legyenek a szerb ügy ellenségei.

Egykorú nyomtatvány. K. P. L. 1848.

Loebliches Offiziers-Corps und Militär der K. K. österreichischen Armee!

Die serbische Nation ist durch Privilegien und Rechte weiland Leopold I. k. k. Majestät, im Jahre 1690, 1691 und 1695 in ihrer Nationalität, Religion und sonstigen administrativer Hinsicht, gesichert. Diese Privilegien haben weiland k. k. Majestäten: Carl VI, Joseph und Maria Theresia, sowohl eigenhändig, als auch durch ungarische Hofkanzlei bestätigt gefunden.

Die neuesten Ereignisse dieses Jahrs auf dem Continente haben dem ungarischen Reichstage, ein Ministerium, eine neue Regierung, gegeben, welche die serbische Nationalität und Privilegien nicht achtet, sondern als verjährten Gegenstand betrachtet.

Alle Völker und Nationen fanden in der am 18. April l. J. promulgirten Constitution, ihre politische Existenz gesichert, nur die serbische Nation und Nationalität wurde vom ungarischen Ministerium usurpirt, die serbische Nationalität als erloschen betrachtet.

Die serbische Nation begab sich in ihre durch Pivilegien gesicherten Rechte, erwählte sich einen Patriarchen, Vojvoden und das hiezu durch allerhöchste Privilegien gesicherte Territorium. Das ungarische Ministerium bereitete eine Reaction, und nachdem weder Standrechte noch Terrorismus die serbische Nation besiegen konnte, wandte dasselbe bewaffnete Macht und Gewalt, beschoss am 12-ten Juni l. J. während dem Gottesdienst ohne einer Kriegserklärung den heiligen Sitz unseres Patriarchen aus Geschütz mit Kartetschen und Granaten, und ermordete unsere Brüder, durch Schwert, Geschütz und Gewerke, verstümmelte unsere Weiber und unmündige Kinder, warf unsere Greise und Weiber ins Feuer, plünderte und raubte, verheerte und zerstörte die in Brand gesteckten und sonstigen Häuser.

Eine solche das löbliche k. k. Militär entehrende Handlungsweise, ein derartiger Barbarismus im 19-ten Jahrhunderte gegen die serbische Nation, welche durch ihre 400jährige Existenz im k. k. allerhöchsten Staate, stets treuer Unterthan war und ist, in Italien, Frankreich, Deutschland, Schweden und selbst Russland zur Erhaltung des allerhöchsten k. k. Thrones gefochten, gegenwärtig für Seine k. k. Majestät Ferdinand I. in Italien mit 40.000 Kerntruppen, blutig kämpft, den Gränz-Cordon, diese

Schutzmauer des k. k. österreichischen Staates gegen fremde Einfälle, mit eigenem Brode und Lebensmitteln bewachte, und auch hier unter Waffen steht, um den nach Insbruck in Tirol versetzten Thron unseres theuersten Landesvaters Ferdinand I. wieder nach Wien zu versetzen und zu befestigen, ist ein Verrath am k. k. serbischen Grenzvolke nicht so sehr von Seite des k. k. Don Miguel Regiments und ihres Herrn Commandanten, welche den blinden militärischen Gehorsam leisten und dem Auftrage folgen mussten, aber ganz dem Landes-Commendirenden Herrn Generalen Feldmarschall-Lieutenant Baron Hrabowsky, welcher sich durch ungarische Commisaire und Minister-Bevollmächtigte, zu einem solchen viel gewagten bewaffneten Einschreiten gegen k. k. Militär-Grenze und serbische Nation verleiten lassen konnte, zur Last fällt.

Wer wird diesen grossgewagteu Schritt vor Seiner Majestät unserm allergnädigsten Kaiser und Könige Ferdinand I. verantworten? wer dann verantworten, wem dieser grausame Anfall auf eine, Seiner k. k. österreichischen Majestät treueste serbische Nation, einen Bürgerkrieg in dem Herzen, in dem noch einzigen Rettungsanker unseres allverehrten, allerhöchsten Thrones, k. k. Militär-Grenze, entzündet, wer wird haften für die unabsehbaren Folgen, welche ein unüberlegter, ein gewagter Schritt eines einzelnen Commandanten für die Gesammt-Monarchie Österreich herbeiführen kann? wer wird vor Gott und der Nachwelt verantworten für die Opfer, welche die Wuth, nicht das Recht, nur die Rache gegen eine Nation, deren Religions- und Nationalitätsheiligkeiten der gute Kaiser Ferdinand schätzt und erkennt, aber gegenwärtig nicht beschützen kann, von einzelnen das k. k. allerhöchste Staats-Interesse nicht schätzen wollenden Commandanten, dem Schwerte und Bajonette preis gibt?

Die serbische Nation hat ihre Deputation zum allerhöchsten k. k. Throne abgesendet. Warum will man nicht die allerhöchste k. k. Entschliessung abwarten? Warum mordet man früher eine ganze Nation, bevor man nicht den allerhöchsten k. k. Majestätsbefehl hiezu sich erbeten kann?

Ist es nur zu denken möglich, dass, während unsere tapfern Brüder, k. k. Gränzer-Serben, gegenwärtig in Italien für Kaiser und König Ferdinand und dessen allerhöchsten Thron kämpfen, dieser allverehrter Monarch Seinen Commandirenden Herrn Generälen, den allerhöchsten Befehl erlassen hätte, ihre hier friedlichen, ihre Rechte, und Nationalitäts-Freiheiten suchenden Serben und Gränzmitbrüder, mit Kartetschen und Granaten, durch Feuer, Brand, Mord, Verstümmelung, Raub und Plünderung, unter der k. k. österr. Fahne zu verheeren?! Ist der Serbe ein Thier, ärger als ein Zigeuner, dass er keinen Nahmen, keine Nationalität haben darf? Wäre das mit dem heiligen Worte des guten Kaisers Ferdinand

vereinbarlich, welcher auszusprechen geruhete: „Dass ihm alle Nationen und Völker, welche Seinen Scepter und Thron umgeben, vor Seinen Gesetze gleich sind?"

Wir sind Serben, treue Unterthanen Seiner k. k. Majestät, Ferdinand I. Wir werden uns aber nicht als Sclaven durch Feuer und Schwert ohne Gegenwehr hinschlachten, unsere Kirchen und heiligen Altäre, unsere Häuser, Hab und Gut, verheeren lassen. Aber so lange uns unsere Deputation nicht vom k. k. allerhöchsten Throne die Entschliessung bringt, dass wir unter dem ungarischen, und nicht österreichischen allgemeiuen Scepter, leben und sterben müssen, so lange glauben wir keiner Seele mehr, werden gegen Niemanden offensiv verfahren, werden uns aber von den Feinden des allerhöchsten k. k. Ferdinands Thrones wehren, und wenn wir alle unter Säbel und Bajonetten sterben müssen.

Löbliches Offizier-Corps und Militär der Armee Seiner k. k. Apostolischen Majestät, unseres Landesvaters Ferdinand I.! Es wäre der serbischen, unter der k. k. Fahne hier versammelten Nation, sehr unlieb, wenn ein längeres Missverständniss, eine Nichtbeachtung der allerhöchsten k. k. Staats-Interessen, ein grosses, ein beispielloses Unglück, welches viele entweder nicht voraussehen, oder voraussehen wollen, und hiezu berufen sind, herbeiführen würde. Darum diese Worte der Warnung von der serbischen Nation, ihres Gränz-Militärs und jeden Standes.

In Auftrage der ganzen serbischen Nation aus ihrem Central-Comité zu Carlowitz am 19. Juni 1848.

Herr Präsident krank.

National-Secretair
Johann Stankovich m. p.

Mitglied,
Sabbas Alexandrowits m. p.

Mitglieder des Central Comités:
(10 tag aláírása.)

Ezen felhívásra írta a bánsági főhadparancsnok báró Piret 1848 július 8-án az osztrák hadügyminiszternek Latour grófnak:

„*Unter solchen Umständen bleibt mir nichts anderes übrig, als den Beitritt der Offiziere zur Nationalsache als einen offenen Verrath an der zu Majestät, unseren a. g. Kaiser beschworenen Pflicht*... zu erklären. (K. M. 1848. Nr. 3367.)

322.

Zágráb, 1848 július 2.

Rastich péterváradi ezredparancsnoknak Jellačić horvát bánhoz intézett jelentéséből a királyi 1848 június 10-iki kézirat kihirdetése tárgyában.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133—1848. VII. ad 17. Érk. július 10-én.

Von dem hohen slavonisch-syrmischen General-Commando sind mit der Verordnung vom 20-ten Juni mehrere hundert Exemplare ... gedruckter Manifeste ... zur Vertheilung angelangt ... das gehorsame Regimentskommando hat die Manifeste im Bataillon vertheilt, welche eine höchst aufregende Wirkung hervorbrachten. Die Mannschaft, Unteroffiziere und Offiziere erklärten offen, dass sie nimmermehr und *in keinem Falle dem ungarischen Ministerium sich unterwerfen wollen*, dass sie jedoch *Sr. Majestät dem Kaiser* als ihren allergnädigsten Lehensherrn und Allerhöchsten dessen *k. k. österreichischen Gesammtministerium* in allen übrigen, *mit gewohnter Treue* und Anhänglichkeit *auch ferner hin dienen wollen.*

Sie erklärten ferner, dass die Wohlthaten, welche ihnen Sr. Majestät in diesem Manifeste zu zusichern geruhten, so wie allen übrigen Unterthanen der österreichischen Monarchie, auch ohne dem ungarischen Ministerium, und im Anschlusse an ihre Brüder in Provincial-Croatien und Slavonien, dann im Banat ihnen zu Theil werden könne. Dass aber der durch eine arge Täuschung als Lohn für ihre Treue und Tapferkeit, ihnen durch den Anschluss an Ungarn und dadurch bedingte Unterwerfung unter das magyarische Ministerium, — ihre ärgste Dränger und Feinde — zugemuthete Verbesserung ihnen nicht zusage, sie vielmehr bitten müssen, wenn sie für ihre erprobte Treue und Anhänglichkeit keinen besseren Lohn verdienen, sie auch mit diesem, — welchen sie nur als eine der grössten Strafen ansehen müssten — ein für allemal zu verschonen. Sie geben sich jedoch der angenehmen Hoffnung hin, dass Sr. Majestät ... seine getreuen Grenzer bei besserer Information über ihr wahres Wohl, nicht verstossen und sie ihren Feinden ausliefern werde.

Rastich ezredes jelentését báró Jellačić horvát bán 1848 július 5-én báró Hrabowskynak is megküldötte. (U. o. VII. 17.)

323.

Titel, 1848 július 2.

Blanusa őrnagy, a csajkászászlóalj parancsnokának jelentése báró Hrabowskyhoz.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. VII. 6. Érk. július 4-én.

Die mit der hohen General-Kommando Präsidial-Verordnung vom 18. v. M. Präsidial Nr. 595 erhaltene Aufrufe sind den Compagnie-Commanden zur Kundmachung zwar mitgetheilt worden, dieselben melden jedoch, dass das Volk unter den Waffen in der Hand kampfgerüstet, die Deputation von Sr. Majestät zurückerwarte und von der Grenze nicht zurückweichen wolle.

A határőrökhöz, valamint a horvátokhoz és szlavonokhoz intézett királyi kéziratokról, továbbá a magyar, német és szerb nyelven nyomatott és megküldött 1848-iki törvényekről van szó.

324.

Temesvár, 1848 július 2.

Báró Piret bánsági főhadi parancsnok gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez intézett jelentéséből, a bánsági állapotokról.

Eredeti fogalmazvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. VII. 5. Praes. Nr. 326. Exp. július 2-án.

... Das Carlovitzer Comité ist durch den loyalen Vorwand seiner Tendenzen gedeckt, ganz bequem und unbeirrt dahin gelangt, die gesetzliche Ordnung im illyrisch- und deutsch-banater Regimente, jede militärische Position gänzlich aufzulösen; es besteht kein Cordon mehr ... jede Authorität der Commandanten und Offizieren hat aufgehört, es herrschen blos die Emissaire des Comité's terroristisch durch die Gewalt der ihnen anhängenden Freischaaren, bestehend aus bewaffneter Mannschaft des ReserveBataillons und der Populace und alle Gemeinden, die sich nicht gutwillig anschliessen wollten, werden unter den fürchterlichsten Drohungen abgetrozt.

325.

Nagybecskerek, 1848 július 2, reggel 10 órakor.

N. Rudolf levele Csuha őrnagyhoz, az óbecse—földvári előőrség parancsnokához, melyben a végvidéki hű községek veszedelmét megírja.

Másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. VII. ad 12. 1848. Fasc. 133.

A veszedelem percről percre nő, Szent-Mihály oláh végőrközség az Alibunárott összeállott zendülők által felgyujtatott, tönkretétetett, D'Orsay kapitány, két közvitézzel, a dsidásoktól halálát találta Szent-Mihály előtt.[1]

[1] Lásd a 320. sz. iratot a 493. lapon.

Uzdinba 3 szerviánus beütött, az őrségre a községháza előtt lőtt; egyike azonnal agyonveretett közülök, kettő az irodába vonta magát, reggel a bőszült uzdini oláhok által agyonveretett ... Az uzdiniek rettegnek, halálra készülnek, Kiss ezredeshez segedelemért jöttek, de ennek nem marad más hátra, mint jó tanácsot adni, mert a végvidéki határt nem szabad átlépnie. Szegény uzdiniek pedig hívségük áldozatául esnek, csak 400 lőfegyverük van, vezetőjük nincsen, mert Radits kapitány és Radosevits főhadnagy minden mozdulatukat az ellenséges tábornak elárulják ... vezető tiszteket kérnek, azt sem adhattunk. Padina, Debelyácsa, Antalfalva még tartják magukat, biz isten, nincsen jó dolguk, hacsak az ellenséghez nem mennek át, hiszen tőlünk nem nyernek, nem nyerhetnek segedelmet, mert a végvidék határát nem szabad átlépni... A perlaszi táborban levők közül sokan haza szeretnének menni, de a szerviánusok imponálnak nekik egyrészről, másrészről a dús bánság állítólagos kincseinek foglalásával kecsegtetik.

326.

Pétervárad, 1848 július 3.

Hrabowsky főhadparancsnok átirata báró Jellačić horvát bánhoz a szerb fölkelés tárgyában.

Másolat. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 567. eln. sz. (9.)

Unangenehm war ich ergriffen aus dem, Euer Exzellenz verehrten Schreiben vom 29. d. M. beigeschlossenen Proklamation, an die Grenzer in Italien zu ersehen, dass auch in — für die Öffentlichkeit bestimmten Aufsätze von Euer Exzellenz der Vorfälle von Carlovitz auf eine wenig schonende Art meiner gedacht worden ist. Eine lange Reihe erfahrungsreicher Jahre und unverkennbarer Dienstleistung berechtigte mich zu dem billigen Anspruche an Vertrauen und dem E. Exzellenz soeben mit dem bekannten Sinnspruche — audiatur et altera pars — zu mir gehabt hätte, würden Höchdieselben überzeugt haben, dass ich mit meinem Humanität-Sinn und richtigen Takt jeden meiner Schritte ebenso gut zu verantworten im Stande bin, wie jeder andere und dass ich nur gegen die frevelhaften Thaten gezwungen war, ernstlich einzuschreiten.

Unzweifelhaft ist Euer Exzellenz die österreichische Waffenehre, der ich in Krieg und Frieden meine besten Kräfte geweiht, gleich theuer und werth, daher ich Euer Exzellenz darauf aufmerksam zu machen, die Ehre habe, dass ich ungeachtet meiner gemässigten Handlungsweise, noch immer besorge, dass der zu Carlovitz an und für sich ungesetzlich bestehende Verein meine Truppen zu irgend einem Conflict führen könnte; deshalb ich Euer

Exzellenz zum besten des allgemeinen Friedens dringend ersuche, durch den Einfluss Seiner Exzellenz des Herrn Erzbischoffs von Rajacsich dahin wirken zu wollen, dass Ruhe und Ordnung aufrecht erhalten werde, dass der irregeleitete Grenzer in seiner Heimat entlassen, zu seinen häuslichen Geschäften zurückzukehre, seine Felder bearbeite, und für seine verlassene Familie Sorge trage, da, wenn diese Insurgenten-Versammlungen nicht bald auseinander gehen, nicht nur unerschwingliche Theuerung, sondern eine schreckliche Hungersnoth vorauszusehen ist.

Jellačić bánt Schwarzenberg Félix herceg kérte meg Radetzky gróf táborszernagy nevében, hogy intézzen az olasz harctéren küzdő határőrökhöz megnyugtató felhívást, miután a határőrvidékről érkező nyugtalanító hírek folytán zavargástól féltek. Ezen okból Jellačić báró felhívta Hrabowskyt, hogy tartózkodjék minden összetűzéstől, mivel a monarchia léte forog veszélyben s az olasz harctéren levő határőrvidéki ezredek hazatérése vissza nem volnának tarthatók; ha ez bekövetkezne, minden veszve lenne és a felelősség báró Hrabowskyt fogná terhelni. (O. L.; B. M. 1848. 507. eln. sz. (10.)

327.

Mitrovica, 1848 július 3.

Vucskovits százados jelentése Hrabowsky főhadparancsnokhoz a boszniai helyzetről.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 567. eln. szám. (7.)

Reserv. Nr. 167. K. k. Peterwardeiner Grenz Rgmt. Nr. 9.

Aus den Berichten des Patrouills-Offiziers von Rácsa und der 1-ten Morovicser-Compagnie vom 1-ten d. M. dann den eingeholten Sendschafts-Nachrichten geht hervor, ein bosnischer Pascha soll nach Belyina angekommen und die Consignirung dortiger Unterthanen, welche in das Lager zu ziehen hätten — bereits begonnen haben.

Das 1-te Lager soll bei Orlovo-Polje, das 2-te oberhalb Banja Luka, und das 3-te gegen Montenegriner aufgestellt sein, welche zusammen circa 50.000 Mann stark wären; deren Commandant der Tuzler Pascha (Sereskir) sein soll.

Übrigens sollen die Bosnier jede Ausfuhr von Waffen verboten und ihren Cordon gegen Serbien bezogen haben.

... Bezüglich des Cordons von Semlin bis Rácsa wird beigefügt, dass dieser sich noch immer unbesetzt befindet, und das Regiment auch ausser Stand ist, denselben besetzen zu können; bis nicht hierüber höhere Weisungen durch Stimmung der bestehenden Odbors erflossen sein werden.

328.

Budapest, 1848 július 4.

A magyar kormánynak István nádorhoz intézett fölterjesztéséből, János főherceg közvetítési ajánlata alkalmából.

Tisztázat. Budapest, N. M. Vörös gyűjt. 1848. 1179. sz.

477/e.

... És midőn a kapcsolt részekben a fegyveres erőveli pártütés már kitört, midőn hazánknak Horvátország részéröli megtámadása mindennap fenyegettetik, — ellenünk a határőrvidékek fellázittatnak, és Slavoniából már saját hazánk is fegyeres beütéssel valósággal megtámadtatott, és ezen beütés a szomszéd török tartományokból gyülekező rabló csoportok által gyámolittatik; — az egészségi határőrvonal szétbontatik, s a belháboru iszonyain kivül hazánk s hazánkon keresztül Europa még a keleti mirigyes nyavalyáknak is kitétetik, ö cs. k. főhercegsége bölcsen méltóztatandik általlátni, hogy a honunk védelmérei készületeket fel nem függeszthetjük, s a hazánkba az aldunai részeken már beütött lázadó seregek szétverésével sem késhetünk.

Ez utolsóra nézve a ma kitelendő tiz napi fegyvernyugvás kimenetele fog határozni, a horvátok ellenében pedig védelmi állapotban fogunk maradni.

329.

Pétervárad, 1848 július 4.

Báró Hrabowsky főhadparancsnok megkeresése Rajacsits József metropolitához, melyben felkéri, hogy híveit a törvényes útra terelje.

Másolat. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 567. eln. szám (18) 4 melléklet.

Civilis et militaris g. n. u. r. populus in inferioribus districtibus comitatus Syrmiensis, in maxima parte confiniarii regiminis Petrovaradinensis, in integra phalange nassadistica, in militaribus communitatibus Semlinensi et Carloviczensi non jam in deplorabili anarchiae statu constituitur, sed armata manu semet contra statum publicum erigit,et dum — laxatis subordinationis vinculis — legali superioritati suae omne obsequium denegat, in ipso residentiae Excellentiae vestrae loco perplura capitum milia congregatus, talia molitur, quae pacem et tranquillitatem publicam extremo exitio exponere possunt.

Causam praegrandis, de die in diem magis ingravescentis mali hujus in eo cumprimis locari intelligo, quod g. n. u. r. parochi contra leges et legalia regni Hungariae instituta despectum, odium

ac resistentiam palam depraedicent, populus autem — contextu pastoralium Excellentiae Vestrae Posonii ddo 6-ae Martii a. c. editarum, ad vocem spiritualium nonnisi patrum suorum audiendam commonitus — saluberrimas quasque e parte superioritatis civilis, aut militaris provenientes cohortationes pertinaciter respuat, ac illa etiam, quae salutaria esse ultro agnoscit, consilia ideo amplecti recuset, quia per parochum suum aliter informatus est.

Tam ideo itaque, ut Excellentia Vestra in iis, quae ratio reducendi ad legalem tramitem populi exigit, personaliter etiam efficaciter cooperari valeat, quam etiam quia deputati populi Carloviczii delitescentis, Petrus scilicet Joannovics, Jacobus Zsivanovics et Petrus Ninkovics sub hodierno declararunt, quod dictus populus, statim ac ab Excellentia Vestra intellexerit, qualiter natio Serbica cum petitionibus suis per suam Mattem Ssmam ad ministerium Hungaricum inviata sit, pacate dilabi et ad propria redire velit, Excellentiam Vestram, pro ea qua in Croatia et Slavonia, confiniis item militaribus vigore etiam benigni ddo 3 ae Junii a. c. editi suae Mattis Ssmae rescripti-fungor, plenipotentiati commissarii regii auctoritate, hisce perhumaniter, serio attamen ac officiose interpellandam duxi, ut perceptis praesentibus, nulla interiecta mora, ad locum residentiae suae reverti, et in conformitate etiam factae mihi sub 23-a Maii a. c. sponsionis, omnem suam curam eo convertere non gravetur, ut fidei suae populus, jam etiam in oris Banaticis seditiose armata manu grassans, et ad caedes atque rapinas prorumpens, quo prius ad rectum legalem ordinem redeat.

Qui — quod reliquum est, — peculiari cum venerationis cultu persevero.

330.

Pétervárad, 1848 július 4.

Báró Hrabowsky főhadparancsnok átirata az újvidéki püspöki ordinariátushoz, a szerb papság útján való békéltetési eljárás iránt.

Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. — VII. 14. Exp. július 5-én.

An das hochwürdige g. n. u. bischöfliche Ordinariat Neusatz.

In der Überzeugung, dass die friedliche Beilegung der im Csaikisten Bataillon, leider schon zur Empörung gediehenen Wirren am zuverlässlichsten erzielt werden dürfte, wenn die betreffenden g. n. u. Ortspfarrer das Volk über die wahre Lage der beanstandeten Verhältnisse belehren möchten; finde ich mich beanlasst das g. n. u. bischöfliche Ordinariat zu ersuchen: sämmtliche Pfarrer des Csaikisten Bataillons zu einer, in Gegenwart der bischöflichen Consistorialien, und in Anwesenheit der durch mich zu delegierenden Individuen in Neusatz am 7-ten d. M. Vormittag um 10 Uhr abzuhaltenden Consultation einzuberufen.

331.

Mehadia, 1848 július 4.

Raich Konstantin főhadnagyhadbíró jelentéséből báró Hrabowskyhoz.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. VII. ad 35.

Das servianische Ministerium heuchelt zwar ein passives Benehmen und sogar eine Missbilligung, dass die Servianer zu uns herüberkommen, doch man billiget es auf geheime Art; man unterstützt es . . .

Serbien scheint überhaupt der Unterstützungspunkt für die Grenze zu sein. Ob von einer Nordmacht angefocht, konnte ich nicht erwägen . . .

Nach einer Stunde trete ich meine Reise in die jetzt an Unruhe und cholera-reiche Wallachei.

Raich főhadnagyhadbíró Oroszországba küldetett ki, ezer forint útiköltséggel, a viszonyok kikémlelésére, de nem tudott a határon átjutni.

332.

Pétervárad, 1848 július 5.

Báró Hrabowsky átirata báró Jellačić horvát bánhoz.

Fogalmazvány. Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. — 1848. VII. 18.
Exp. július 5-én stafetával.

Präsidial 661.

In Beantwortung der Zuschrift vom 29-ten v. M. beehre ich mich, eine Abschrift des mir, auf ämtlichen Weg zugekommenen Bescheides mitzutheilen, welchen Euer Exzellenz von Sr. Majestät in Innspruck erhalten haben.[1]

Euer E. wollen hieraus das Abweichende vom demjenigen entnehmen, was Sie mir mitzutheilen die Güte hatten und sich zu überzeugen, dass hiernach meine Wirksamkeit bezüglich der obwaltenden und mir übertragenen Untersuchung nicht als suspendirt zu betrachten sei.

Dessen ungeachtet wünsche ich aber ganz in Ubereinstimmung mit Euerer Exzellenz, dass durch die Vermittelung Sr.

[1] Ich muss Ihnen offen sagen, dass Ihr Widerstreben gegen Meine Befehle Mich tief verletzte. Ich habe deshalb Baron Hrabowsky zur Untersuchung mitgesendet; doch wünsche Ich selbst noch eine Ausgleichung, wozu mein ungarisches Ministeriums die Vermittlung Meines Oheims, des Erzherzogs Johann vorgeschlagen hat. Benützen Sie dieselbe zu der von Mir festbeschlossene Aufrechterhaltung des Bandes zwischen Ungarn und Kroazien. (U. o. 18/b.)

Kaiserl. Hoheit des Herrn Erzherzogs Johann die bestehenden Differenzen möglichst bald behoben werden, und ich werde gern wie bisher jeden Anlass zu vermeiden suchen, welches dem Zusammenstoss der feindlich einander entgegenstehender Partheien herbeiführen könnte.

Ich kann indessen Euer Exzellenz nicht bergen, wienach das Serbische Comité in Carlowitz nicht von jenem Geiste beseelt zu sein scheint, der eine friedliche Beilegung der Differenzen vorbereiten soll; vielmehr scheint dasselbe, so wie die übrigen Leiter der schon auf verschiedenen Punkten, — sowohl hier als im Banat, versammelten Haufen von Bewaffneten eine feindliche Stellung gegen das General Kommando fortan behaupten zu wollen, sowie überhaupt ihre Vorgänge von dert Art sind, dass ich nicht dafür gut stehen kann, ob sie nicht absichtlich einen Angriff von meiner Seite prowoziren werden.

Da sowohl das Zentral Comité in Carlovitz als die übrigen Unterabtheilungen behaupten, nur unter der Ägide Euer Exzellenz und des Herrn Erzbischofs v. Rajacsich zu handeln; so muss ich Euer Exzellenz feierlichst ersuchen, sowohl selbst als durch den Herrn Erzbischof auf die Leiter dieser Versammlungen kräftigst einwirken zu wollen, dass sie Ruhe und Ordnung einhalten... um nicht selbst noch vor der Vermittlung des Herrn Erzherzogs den Anlass zum Ausbruch des Bürgerkrieges zu geben, dessen unglückliche Folgen nicht zu berechnen wären.

Jellačić ugyanis az innsbrucki 1848 június 19-iki audiencia által felfüggesztését tárgytalannak tekintette és június 29-én felszólította báró Hrabowskyt, hogy a vizsgálattól elálljon: „— da dieselbe [Untersuchung] nur den Anlass zum Ausbruche eines förmlichen Bürgerkrieges sein müsste." — (Sl. G. K. 1848. VII. 18/a. Érk. július 4-én.) Báró Hrabowsky fenti felelete, Jellačić 1848 június 29-iki átiratára vonatkozik. Tudnivaló, hogy Ferdinánd király 1848 június 3-án bízta meg báró Hrabowskyt a magyar kormány előterjesztésére a horvát bán elleni vizsgálattal.

333.

Pétervárad, 1848 július 5.

Hrabowsky főhadparancsnoknak Jellačić bánhoz intézett átiratából, melyben a bánt a szerbeknél való közvetítésre felhívja.

Másolat. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 567. eln. szám. (14.) Fogalmazványa: Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. VII. 23. Exp. július 6.

Präsidial. 664/1848.

... Im übrigen: die anmassenden Ubergriffe der in den unteren Districten des Syrmier Comitats im Gebiete des Peterwardeiner Regiments und des Csaikisten Bataillons; wie auch in den Militär Kommunitäten Semlin und Carlowitz grassierenden

serbisch-illyrischen Partei, — die in den Lagern bei Karlovitz, und an der Römerschanze im Csaikisten Bataillon zu vielen Tausenden versammelt und mit geraubten ärarischen Kanonen, mit Kleingewehr und anderen Waffen versehen, im offenen Aufstande begriffen ist, veranlassen mich, dass ich Euer Exzellenz feierlichst und dringend auffordern, den moralischen Einfluss, welchen hochdieselben als Verfechter der kroatisch-slavonischen Nationalität auf das Volk auch in Slavonien auszuüben vermögen, schleunigst und kräftigst dazu anzuwenden, dass sich die ungesetzlichen Zusammenrottungen unverweilt auflösen.

Euer Exzellenz werden sich Ihres gegen mich zu Gradecz ausgesprochenen Ansinnes, *den Serbismus in Slavonien, der mit den ungarisch-kroatischen Differenzen nichts gemein hat, nicht aufkommen zu lassen,* noch wohl erinnern. Er spricht sich dermal unverkennbar aus, und ruft vom Aufruhr und Verrath begleitet, den Bürgerkrieg hervor, wenn nicht die Irregeleiteten zeitlich genug zur Pflicht zurückkehren, und die geringe Schaar wirklicher Verräther und fremder Eindringlinge dadurch zur Unterwerfung gezwungen wird.

Euer Exzellenz Einfluss mit jenem des Herrn Metropoliten Rajacsits vereint, vermöchte vielleicht binnen kurzer Zeit den Abfall der, im Herzen gewiss treuen Gränzer von einer verrätherischen Sache zu bewirken und die unausbleiblichen Folgen von offener Gewaltanwendung abzuwenden, die ich — nur mit zureichender Kriegsmacht gerüstet — nicht länger verschieben darf; umsomehr, da auch im Banate die bedauerlichsten Empörungen ausgebrochen und Gräuelthaten verübt worden sind.

Es hängt also nur von Euer Exzellenz ab, zu verhüten, dass nicht Bürgerblut fliesse, und für jedes Unheil, *was in Folge eines Conflictes das hierländige Volk treffen soll, sind Euer Exzellenz vor Gott und vor der Menschheit verantwortlich.*

334.

Pétervárad, 1848 július 6.

Fésüs György királyi ügyész Szemere belügyminiszterhez intézett jelentéséből, melyben a szerb mozgalomról szól.

Eredeti levél. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 567. eln. 12. (26.)

... A fellázadt rácok Karloviczon és a római sáncokban több ezren vannak táborban, a titeli arzenált egészen kirabolták, s több ágyúval is ellátva, valamint védelmezőleg, úgy támadólag is nagy erőt fejthetnek ki s ha az e napokban Horvátországból visszatért péterváradi határőrezredbeli zászlóalj hozzájuk csatlakozna, s azon hír, hogy a szerviaiak az itteni pártütők segítségére a Száván áttörnek, csakugyan valósulna, nagy vérontásba kerülhetne a

[lázadók] megfékezése. Minden körülmény oda mutat, hogy a kamarilla[1] emisszáriusai ezen a vidéken hathatósan működnek s ha igaz, hogy az Innsbruckban járt horvát-szerb deputátiónak ez mondatott: „*Es gibt Zeiten, wo die Völker im Herzen ihrer Souveräne lesen müssen und nicht an ihre Worte halten dürfen*", sok mindenféle ármánnyal lesz még szegény hazánk megküzdeni kénytelen."

335.

Karlóca, 1848 július 7. (?)

Ignyátovits Jakab vizsgálati fogságba helyeztetvén, a főodbortól szabadonbocsáttatását kéri.

Ignyátovits Jakab sajátkezű levele. K. P. L. Patriark. Präs. 991—1445.

Славни Н. Одборе!

Ја сам срећу имао више пути у пријательским и званичним делима дужност моју као парламентер извршавати, и свагда сам от сл. одбора љубезно примљен; и никаково подозреније примѣтио нисам, које би ми повод дати могло собраштење званична у мога лица пресећи.

Пређе седам дана [július 1/13, 1848] послат сам біо, да би од славног одбора измоліо они коморански лађара ослобођенѣ, кои се већ давно у Карловци бавили, и да би ако могуће будне, сва средства пријательска од славног н. одбора измоліо, да би се само мир одржати могао; но пре него што би сам прилику имао представити пред сл. одбору, у соби Г. председатеља чрез Г. П. Петровоселског свештеника из неспоразумленія као подозрителан обтужен и без да сам преслушан біо, то већ недельа дана од како на найневиній начин у затвору слободе лишен, — чамим.

Господо моя! ако спрама мене какова сумньа царствуе, толико дела могу показати, да ту сумньу не заслужуем да и непріятелѣ мой камоли праволюбиви сл. одбор мою невиност признати мора, ер од како сам жив ни један тренутак роду неверан біо нисам.

У почетку реформе ясам први біо у Пешти кои сам ону познату скупштину у сред мађарског жагора позвао, и найвише дѣлао. Ово може Г. Лазар Марковић сл. одбора член и многи други засведочити. О србской народности и о мађарским протоколма я сам први и едини у журналистики писао и агитирао, због чега сам от мађара гонѣн біо. Првог Мая дошао сам као депутирац у Карловац и чест сам имао за члена ср. одбора избран бити. Но кад кући похитим поруче ми да ће ме таки ухватити аколи не дођем наслѣдіе мое конфисцирати. Тако

[1] Fésüs György a szerb kormány titkos működését a bécsi udvarnak és osztrák kormánynak tulajdonította.

горе ићи нисам смео, а међутим понуде ме новосађани вице-нотаріатом, чега се и примим. У ово доба случи се примиріє између Г. Черноєвића и сл. одбора. Черноєвић ми пет пути поручивао да дођем, да му будем спомоћник. А сам све одбіо, говорећи, да мало оно популаритета, што сам родолюбієм задобіо нисам рад због каковог званія изгубити. Черновић онда рече да ће се са сл. одбором помирити и на террен паціфікаціе ступити, но ако и тако неусхтем, да ће ме он силом приморати. Новосађани ме молили да би сам због ньіове вароши к Черновићу ишао, єр мађар секретар све га против Србаля подстрекавао, желили дакле у мени имати при Черновићу сбог бранителя. — Тако се я примим не само донде, докле мирно трактира, єр како до битке дође то сам готов све због моє народности на страну оставити.

Због народности сам се као што цео свет зна са Черновића мађарским секретаром дуелирао. — За четрнайст дана издѣйствовао сам да су многи затворени Срби изпустили, између ови три Сентомашчана, и єдан чивутин кой зато затворен біо, што є Карловчанима косе продавао. Петровоселског свештеника кой не неблагодарно у подозреніє баціо, и окова сам га испустити помогао, као што и сам засвѣдочити може, и тако ни єдну прилику пропустіо нисам гди би саму роду на услуги бити могао.

У духу новорођенья Србства писао сам доста у С. Београдски новина особито под титулом „Борисав Огняновић“ што доста сведочи могули подозрителан бити или не.

Може Г. Замфировић, бивши предсѣдатель Ђорђе Стратимировић ово сведочити, єр они су ме ово све у Сербію експедирати помогли. Зна то исто и Г. Захариєвић Илія.

Ово є Господо моя што вам за сад доказати могу, а шта сам учиніо тога ради што доказати не могу, види Бог. — У Новом Саду подпомагао сам уздржавати народну страну и поред свег тога страдати морам.

Господо моя! Я сам мое иманѣ, младост и силе за рад жертвовао! но ако и ово све у призрѣніє неузимате, внимайте нато да сам као посланик молбе ради к вами као браћама дошао, а право посланичества (jus legationis) код свію народа на свету невредимо било. Узмите Господо моя ово у вниманіе, єр свет на нас гледи, а Србин у свом новорођенњу се мора тако владати, као што є єдном славном народу сходно и достойно.

Надаюћи се от правдолюбія сл. н. одбора, да ће ду моє праведне речи праведни отзив имати, и да нећу незаборавлѣн остати, оставм у Карловци правдолюбію славног одбора одат, и србском народу до последнѣ каплѣ крви вѣран.

Яков Ігнятовић.

Fordítása:

Többízben szerencsés voltam barátságos és hivatalos ügyekben kötelességemet mint parlamenter teljesíteni, s mindenkor szívesen fogadott a tekintetes főodbor; semmiféle bizalmatlanságot nem vettem észre, amely nékem okot adhatott volna arra, hogy hivatalos összeköttetésem megszakíttassék.

Hét nap előtt (1848 július 13.) küldettem ki, hogy a tekintetes főodbornál a Karlócán már régebben letartóztatott komáromi hajósok szabadon bocsátását kikérjem és a tekintetes főodbornál lehetőleg barátságos intézkedéseket a béke fenntartása okából kieszközöljek; mielőtt azonban a tekintetes főodbornál alkalmam lett volna bemutatkozni, az elnök szobájában a petrovoszellói lelkész miatt, félreértésből, mint vádlott és minden kihallgatás nélkül, már egy hét óta ártatlanul a szabadságomtól megfosztva, várakozom.

Uraim! Ha ellenem valamely gyanu fennforogna, nem egy tettemmel igazolhatom, hogy ezt nem érdemlem meg, sőt ártatlanságomat ellenségeim is, annál inkább a tekintetes igazságszerető főodbor, kénytelenek elismerni s amióta élek, egy pillanatig sem voltam hűtlen nemzetemhez.

A pesti reformmozgalom kezdetén az elsők közt voltam, aki a magyar felbuzdulás közepette a szerb gyűlést egybehívtam, s azon tevékenyen résztvettem; igazolhatják ezt Markovits Lázár főodbori tag s több más szemtanu. A szerb nemzetiség érdekében és a magyar anyakönyvek kérdésében az első és egyetlen voltam, aki a sajtóban agitáltam, miért is a magyarok üldöztek. Május elsején, mint nemzetképviselő érkeztem meg Karlócára s a főodbor tagjául választattam meg. Midőn hazafelé utaztam, tudomásomra adták, hogy azonnal letartóztatnak. Így tehát felutazni nem tartottam tanácsosnak, eközben azonban az újvidéki városi aljegyzőséggel kínáltak meg, mit elfogadtam. Ezen időben köttetett meg Csernovits és a főodbor közt a fegyverszünet. Csernovits öt ízben üzent nekem, hogy legyek segítségére. Ajánlatát azzal utasítottam vissza, hogy azt a kevés népszerűséget, melyet nemzetemnél szereztem, nem vagyok hajlandó valamelyes állásért elveszteni. Csernovits erre kijelentette, hogy a főodborral meg fog egyezni és a pacifikáció terére lépni, s ha ezen esetben sem hajlok meg, erőszakkal fog ellenem föllépni.

Az újvidékiek erre fölkértek, hogy vállaljak állást Csernovitsnál a város érdekében, mert magyar titkára azt mindig a szerbek ellen uszítja és szerették volna, ha Csernovits mellett bennem szószólójuk volna. Vállalkoztam tehát, a béke tartamára, mert harc esetében nemzetem érdekében kész voltam mindent otthagyni.

Minden ember tudja, hogy nemzetiségem védelmében párbajom volt Csernovits magyar titkárával. Két hét alatt számos szerb foglyot szabadítottam ki, köztük három szenttamási embert és egy zsidót, akit azért csuktak le, mivel a karlócaiaknak kaszákat adott el; továbbá a petrovoszellói lelkészt, aki engem hálátlanul meggyanusított,

noha bilincseiből én szabadítottam ki — bizonyíthatja ezt maga is — s így egyetlen alkalmat sem mulasztottam el nemzettársaim szolgálatára állani.

A szerbség megújhodása szellemében eleget írtam a belgrádi újságba, főleg Ognyánovits Boriszláv álnéven, s ez is eléggé igazolja, vajjon lehetek-e gyanus egyén vagy nem.

Igazolhatja ezt Zamfirovits, Sztratimirovits György volt elnök, mert ők közvetítették írásaimat Szerbiába; tudja ezt Zacharijevits Ilyés is.

Csak ennyit mondhatok Önöknek ezúttal, s hogy mit tettem nemzettársaimért, azt csak az Isten tudja. Újvidéken a nemzeti pártot támogattam, s mindamellett el kell buknom.

Uraim! Vagyonomat, ifjúságomat és erőmet nemzetemért feláldoztam, de ha mindezt nem veszik figyelembe, vegyék tekintetbe, hogy mint képviselő, Önökhöz, mint testvéreimhez jöttem, és a küldötti jog (jus legationis) a világ összes nemzeteinél sérthetlen. Vegyék ezt uraim figyelembe, hiszen a világ reánk tekint, és a szerbnek ezen újjászületésben úgy kell viselkednie, amint egy dicső nemzethez méltó és illik.

Bízom a főodbor igazságszeretetében, s hogy igaz szavaim igaz fogadtatásra találnak és rólam nem feledkeznek meg; maradok Karlócán az igazságos tekintetes főodbor híve és a szerb nemzethez hű utolsó csöpp véremig.

Ignyátovits Jakabot Sztojanović Antal zimonyi ügyvéd védte, aki érdekében 1848 július 10-én a főodborhoz beadványt nyujtott be, szigorú igazságot kérvén. Szerinte csak örömet kelthet a magyaroknál, ha a szerbek egymást üldözik, lecsukják és egyenetlenkednek. Ignyátovits ügye a szerb haditanács elé került. Fölmentetvén, a „Vjesztnik“ hivatalos lap szerkesztője lett. Ignyátovits a magyar-szerb kiegyezés híve és a bécsi reakciós kormány ellensége volt. A szerbek legnagyobb regényírói közé tartozik.

336.

Innsbruck, 1848 július hó 7.

Blagojevich Imre báró kineveztetik szlavon-szerémségi főhadparancsnokká.

Budapest. K. I. 1848. Fasc. 489. 23. sz.

Királyi rendelet magyar hadügyminiszteremhez.

A magyarországi főhadikormányzói hivatal Lederer Ignác báró lovassági vezér nyugalmazása által megürülvén, helyébe Ön ajánlására s legmagasabb királyi személyem körül lévő Miniszterem előterjesztésére, budai főhadi kormányzónak Hrabowsky János bárót, tótországi és szerémségi főhadi kormányzót s altábornagyot, ennek helyére pedig Blagoevich Imre bárót, bukovinai hadi és határvidéki parancsnokot kinevezem.

Kelt Innsbruckban, július hó 7-ik napján, 1848.

Ferdinánd. Hcg. Eszterházy Pál.

337.

Eszék, 1848 július 7.

Báró Jovich tábornok jelentése báró Hrabowsky főhadparancsnokhoz, Novits csapatának fenyegető magatartásáról.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. VII. ad 30.

... es soll ein gewisser Novich mit beiläufig 500 theils aus der Peterwardeiner Grenze, theils aus der Umgegend ... die Drohung ausgestossen haben, auch nach Vukovár kommen zu wollen. Nachdem diese zusammengerafften Menschen nichts anderes im Sinne führen dürften, als die reicheren Einwohner dieses Ortes, besonders aber die Deutschen und Ungarn zu berauben, und andere Gewaltthätigkeiten auszuüben ... womit zum Schutze von der hiesigen Garnison eine Division als Assistenz verlangt wurde.

338.

Ó-Becse, 1848 július 7.

Csuha őrnagy báró Hrabowskynak jelenti, hogy Bechtold főparancsnok a szerb foglyokat szabadon bocsátja.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. VII. 26.
Érk. július 9-én.

Sr. Exzellenz der Herr FML. Baron Bechtold hat bei seiner Durchreise hier erwähnte 2 Insurgenten auf freien Fuss zu stellen und in ihr eigenes Lager zu senden anbefohlen.

339.

Budapest, 1848 július 8.

Mészáros hadügyminiszter rendelete báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz, hogy vessen véget a bánsági zavargásnak.

Eredeti rendelet. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 130. VII. 30/b.

Nr. 104. KM.

Auf dem Bericht des Generalkommandos vom 25-ten Juni 1848 Nr. 308 wird erwidert, und angeordnet, dass selbes alles in Händen habenden Mittel anzuwenden hat, um den verbrecherischen Unordnungen, durch welche in dem bemerkten Generalate jede gesetzliche Authorität unwirksam gemacht sein soll, pflichtgemäss ein Ende zu setzen.

Báró Piret ezen rendeletet 1848 július 15-én adta ki a németbánsági ezred parancsnokságának, — mely azonban nem hajthatta végre.

340.

Pétervárad, 1848 július 8.

Báró Hrabowsky főhadbiztos fölterjesztése János főherceghez, a délvidéki szerb és horvát helyzetről.

Másolat. Wien, Kr. A.; 1848. K. M. 3552. sz. a. Érk. július 21-én gróf Latourhoz.

Durchlauchtigster Erzherzog!

Es ist mir bereits von mehreren Seiten die höchst erfreuliche Nachricht zugekommen, dass Seine Majestät der Kaiser sich bewogen gefunden haben, Euer k. k. Hochheit zum Vermittler der äusserst bedenklichen Differenzen zu bestimmen, welche aus Anlass der Unterstellung der Kroatischen und Serbischen Nation unter das ungarische Ministerium zwischen diesen zwei Nationen und der königlichen ungarischen Regierung entstanden sind, und untern 29-ten Juni d. J. theilte mir diese Nachricht auch der Banus von Croatien, Baron Josef Jellačić mit.

Vor allem glaube ich die Bemerkung ehrfurchtsvollst ausdrücken zu sollen, dass soviel mir bisher bekannt worden ist, die Tendenzen dieser zwei, dermal sehr aufgeregten Nationen nicht ganz dieselben sein.

Obgleich beide Nationen von gleichem Hasse gegen die dermaligen Repräsentanten der ungarischen Nation und insbesondere gegen alle Vorgänge des ungarischen Ministeriums ergriffen zu sein scheinen, und ihre Unterstellung unter dieses Ministerium als einen Eingriff in ihre Freiheit, und als eine Verletzung ihrer Nationalität betrachten; so scheint die kroatische Nation doch nicht weiter zu intendiren, als in eine Lage zu kommen, wo sie, wie früher, mehr von der unmittelbaren Regierung Seiner Majestät abhängen und der Vermittlung und des Zwischen-Einflusses des ungarischen Ministeriums ganz entzogen würde.

Der Grenzbevölkerung ist insbesondere darum zu thun, wieder unter die Befehle des Hofkriegsrathes oder des jetzigen k. k. Ministeriums in Wien zu gelangen. Dahingegen scheint die Serbische, der griechisch nicht unierten Religion zugethane Bevölkerung noch weitere Zwecke zu verfolgen, was schon daraus hervorleuchtet, dass sie bei der im Monate Mai l. J. zu Carlovitz an und für sich ungesetzlich abgehaltenen National-Versammlung, gestützt auf angebliche alte Privilegien, nicht nur einen Patriarchen zur Wahrung ihrer kirchlichen Rechte, sondern auch einen Woywoden, als ihren nationalen Anführer und Leiter ihrer Angelegenheiten erwählt hat, zudem auch dessen Einfluss über das Banat, Bácska und Baranya auszudehnen wünschet.

Nach bewirkter Wahl des Patriarchen und des Woywoden wurde eine Deputation unter Anführung des Erzbischofs Rajacsich an Seine Majestät abgesendet, um die allerhöchste Bestättigung dieser Wahl einzuhohlen und sich die Anschauung der Serbischen Nation über die genannten ungarischen Comitate zu erbitten, während in Carlovitz ein Ausschuss zurückblieb, um angeblich die Interessen der Serbischen Nation zu berathen.

Dieser Ausschuss, oder wie er später sich nannte „*Serbisches Zentral-Comité*“ umgab sich bald mit einem stets wachsenden Volkshaufen aus der fanatischen Populace des Peterwardeiner Regiments, des Csaikisten Bataillons, des Syrmier Komitats und aus sich eingeschliechenen Leuten des benachbarten Fürstenthums Serbien.

Obgleich stets Treue und Ergebenheit gegen Seine Majestät im Munde führend, erlaubte sich das Comité nur zu bald offenbare Gesetzverletzungen, eröffnete gewaltsam die in Carlovitz befindlich gewesene, nun aber nach Belgrad deportirte Illirische National-Fonds-Kassa, griff Gemeinde und Kirchenkassen an, unterbrach die Donau-Dampfschiffahrt und hemmte die Communication auf der durch Carlovitz führenden Poststrasse, hielt die k. k. Post an, erbrach Depeschen und wiegelte das Volk und die Grenzer gegen ihre vorgesetzten Behörden und Offiziere auf. Förmlich in feindlicher Verfassung wurden Vorposten gegen die Festung Peterwardein ausgestellt, und in einem Lager bei Carlovitz mehrere Tausende Bewaffnete zusammengezogen. Nachdem ich gegen das Comité wiederhohlte, aber fruchtlose Abmachungen versucht hatte, beschloss ich durch eine, am 12-ten Juni l. J. wirklich unternommene militärische Demonstration diesem gesetzwidrigen Treiben die gebührenden Schranken zu setzen.

Obschon nur durch diese Demonstration das Comité mit den. um sich versammelten Insurgenten eingeschüchtert wurde, sammelte sich doch wieder ein noch viel grösserer Insurgenten-Haufen in Carlovitz, und wenn gleich derselbe die Dampfschiffe und die k. k. Posten seither weniger aufhielt, so fuhr das Comité doch unablässig fort, das Volk und Grenzsoldaten aufzuwiegeln, und in bewaffnete Massen, bei sich zu versammeln. Demzufolge befindet sich gegenwärtig das Peterwardeiner Grenz-Regiment und das Csaikisten-Bataillon in vollkommener Auflösung und gehorchen dem General-Kommando nicht mehr, die Bande der Disziplin und der Subordination sind ganz gelösst, die Offiziere werden misshandelt und vertrieben, mehrere gebunden und nach Carlovitz gebracht. Niemand zahlt Steuern, die Felder bleiben unbearbeitet, weil die Männer sich bei den Insurgenten-Haufen befinden, und der Grenz-Kordon ist in dem Peterwardeiner, dann in dem Deutschbanater und Illirischbanater Regimente beinahe gänzlich aufgehoben, was zur Folge hat, dass Abendtheurer und Unruhenstifter aus Serbien ohne Anstand überall herübertreten können, welche zur Vermehrung der Wirren

und Unordnungen in dem diesseitigen Gebiethe selbst auch durch Brand und Raub auf eine Art beitragen, die Alles in Angst und Schrecken versetzt.

Im Broder und Gradiskaner Regiment herrscht noch einige Ordnung, allein ein einziger Aufruf, oder ein kathegorischer Befehl, dass sie dem ungarischen Ministerium gehorchen müssen, würde nach der dem General-Kommando von den dortigen Offizieren gegebenen Versicherung diese Grenz-Regimenter alsogleich zum Aufstande bringen.

Nebst dem Insurgenten Lager in Carlovitz, wo sich dermal auch die in Semlin gestandene, vollkommen ausgerüstete und mit Kanonen armirte Csaikisten-Divisions-Flotille, die sich ungeachtet alles Widerstrebens der Offiziere an das Comité ergab, befindet, sind viele tausend Menschen aus den umliegenden Gegenden und den benachbarten Grenz-Bezirken in einem anderen Lager vor Neusatz an der Grenze des Csaikisten Bataillons nachdem man aus Titel alle im Arsenal vorräthige grössten Csaiken, Kanonen, Gewehre, sammt allen Waffen und Munition mit Gewalt entwendet und weggeführt hat, in der sogenannten Römerschanze versammelt, und noch mehrerere solche Insurgentenlager befinden sich in dem Bezirke des Banatischen General-Kommandos.

Diesen Insurgenten, unter denen sich viele ausgediente und noch dienende Grenz-Soldaten und Unteroffiziere befinden, stehen in diesem Augenblicke mehrere von dem k. ungarischen Ministerium in diese Gegenden disponirten bewaffneten Massen und Truppen-Abtheilungen entgegen, und es ist von Tag zu Tag immer mehr zu besorgen, dass diese feindlich entgegenstehenden Massen aus irgend einem unbedeutendem Anlasse handgemein werden, und einen blutigen Bürgerkrieg hervorrufen, dessen unglückliche Folgen nicht zu berechnen wären.

Die nächsten Folgen eines solchen Zusammenstosses aber dürften sein, dass 1-tens die 25 Bataillons Grenz-Truppen, welche sich dermal bei der Armee in Italien befinden, sich auf die Nachricht davon von der Armee entfernen, und zur Vertheidigung ihres Heimathlandes nach Hause begeben dürften, und 2-tens, dass viele tausend Serbianer wohl bewaffnet, und von Jugend auf, nach ihrer National-Sitte mit den Waffen vertraut, welche gegenwärtig von ihrer mit uns in guten Einverständnisse stehenden Regierung zurückgehalten werden, sich nicht ferner werden zurückhalten lassen, und mit Gewalt herübertreten dürften, um ihren diesseitigen Religions- und Stammesgenossen zu Hilfe zu eilen; und diese Serbianer erzählen ohne Hehl, dass sie unter dem Schutz des bekannten Wucsich stehen, der sich von der gegenwärtigen Regierung trennen will.

In nicht geringe Verlegenheit hat mich eben jetzt eine Disposition des Feld-Marschal-Lieutenants Baron Jellačić gebracht. Bekanntlich hat derselbe die drei hierländige Grenz-Bataillone,

welche nach Italien bestimmt waren, aus mir unbekannten Gründen auf ihrem Durchmarsche in Kroatien zurückbehalten. Eines dieser Bataillone, nemlich das 2-te Bataillon des Peterwardeiner Regiments, habe ich vor einiger Zeit zurückverlangt, als ich dessen Gegenwart hierlands noch für erspriesslich glaubte. Als jedoch der Aufstand hierlands auch unter den Grenzsoldaten einriss, und ich befürchten müsste, dass das zurückkehrende 2-te Feld-Bataillons durch das Comité in Carlovitz ebenfalls gewonnen werden könnte, erliess ich unterm 17-ten Juni l. J. ein Schreiben an den Divisionär in Agram, Feldmarschall-Lieutenant Dahlen, in welchem ich ihn bath, das Bataillon hierlands nicht einrücken zu lassen, worauf mir das Präsidium des Agramer General-Kommandos unterm 20-ten Juni l. J. auch bestimmt erwiederte, dass die Absendung dieses Bataillons in seine Heimath sogleich contramandiert wurde. Nichts destoweniger hat Baron Jellacsich laut seiner Zuschrift vom 30-ten Juni dieses Grenz-Bataillon, anstatt nach Italien, hieher disponiert, welches in Brod angelangt, meinem entgegengeschickten Befehle nichtmehr gehorchen wollte, sondern sich erklärte, nach Hause, zur Vertheidigung des eigenen Herdes zurückkehren zu wollen, wodurch ich hierlands ein feindliches Bataillon mehr gegen mich habe.

Euer kaiserlich Hochheit geruhen aus dieser Darstellung gnädigst die Überzeugung zu schöpfen, wie dringend die so sehr erwünschte Vermittlung zur Vermeidung des Bürgerkrieges hierlands sei, und wie sehr das baldigste weise Einschreiten Euer k. k. Hochheit nothwendig werde, um einem so gefährlichen Zustande ein Ende zu machen, in welcher Hinsicht Höchstdieselben gewiss meine gegenwärtige unmittelbare Vorstellung gnädigst entschuldigen werden.

Nachdem der Banus sich auch zum Verfechten der serbischen Nation, wie es die Debatten beim Agramer Landtag darthun, aufgeworfen, und selbe in Schutz genommen hat, so habe ich mich in der Eigenschaft, als von Seiner Majestät den Kaiser ernannte königliche Kommissair für Croatien und Slavonien, sowohl an den Banus, als an den Metropolitain und Erzbischoff Rajacsich verwendet, beiden die unheilvolle Complication, in welche ich durch die serbische Insurrektion mich verwickelt befinde, und mich von selben umrungen sehe, dringends gebeten, diesem bedauerlichen Zustande durch ihren Einfluss zum Wohl der Menschheit Schranken setzen zu wollen.

341.

Temesvár, 1848 július 8.

Báró Piret bánsági főhadparancsnoknak gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez intézett fölterjesztéséből, melyben a szerb fölkeléshez pártolt osztrák tiszteket árulóknak bélyegzi.

Schwartz őrnagy fogalmazványa. Wien, S. B. G. K. 1848. Fasc. 130. VII. 20. Exp. július 9.

Die Einwirkung des Carlovitzer National Comités auf die Grenze erstreckt sich bereits dahin, dass von demselben die Offiziere unter Zusicherung ihrer Gebühren und Pensionen individuell schriftlich aufgefordert werden der sogenannten Nationalsachen beizutreten und diese Erklärung kurz und bündig abzugeben. Für die sich weigernden ist die Drohung beigefügt, dass das National-Comité sie vor dem Grimme des Volkes zu schützen, nicht im Stande sein werde.

Unter solchen Umständen bleibt mir nichts anderes übrig, als *den Beitritt der Offiziere zur Nationalsache, als einen offenen Verrath an der Sr. Majestät unserem a. g. Kaiser beschworenen Pflicht mit dem Beisatze zu erklären,* dass alle Beigetretenen oder Beitretenden in den Regimentern ausser Stand und Gebühr zu bringen seien.[1]

342.

Pest, 1848 július 8.

Sztefanovits János hadnagy tudatja a szerb odborral az alábbi eseményt.

A főodbor által hitelesített német fordítás. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. 3557.

Am Samstag den 8-ten Juli 1848 langte in Pest an das Ministerium eine Depesche aus Wien an vom dortigen Kriegs-Ministerium, worin Ungarn aufgefordert wird, alsogleich 40.000. Rekruten für die Armee in Italien zu stellen. Im Falle der Weigerung ist das Wiener Kriegs-Ministerium fest entschlossen, *nicht nur „die bisherige Neutralität hinsichtlich der Verhältnisse zwischen den Ungarn und Südslaven aufzuheben" sondern selbst auch exekutiv einzuschreiten.*

Johann Stefanovits

Leutenant im 47. Inf. Regiment, zugetheilt beim hohe General-Quartirmeisterstaabe, in der Durchreise nach Karlovitz.

Báró Hrabowsky ezen tényt július 14-én közölte Latourral és bizalmasan utasításért folyamodott: „um nöthigen Falls mein Verfahren gegen die Serbische Nazion hiernach richten zu können. (K. M. 1848. 3557.)

[1] Lásd a 321. sz. iratot a 494. lapon.

343.

Zágráb, 1848 július 9.

Báró Jellačić horvát bán felelete báró Hrabowskyhoz, utóbbinak kétrendbeli átiratára, melyben a szerb mozgalomhoz való viszonyáról szól.

Másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. VII. 41/b.

Auf die geschätzten Zuschriften vom 5. und 6. Juli Praes. Nr. 661 u. 664[1] habe ich die Ehre Euer Exzellenz folgendes zu erwiedern:

— — — — — — — — — — — — — —

In Betreff der dermaligen Bewegung unter den Serben, und den Einfluss den ich bei dieser Nation... habe so kann diess ohne mein unmittelbares Zuthun und die natürliche Sympathie eines Volkes gegen einen Mann sein, der im Gefühle des Rechtes und seiner Überzeugung eine Sache zu der seinige gemacht hat, welche als Mensch und österreichischer Offizier vor Gott der Welt und seinem Gewissen gerechtfertigt, und die innigste Theilnahme der ganzen österreichischen Armee, wovon ich täglich Beweise erhalte, — für sich hat. Der Odbor von Carlovitz hat von mir bis zur Stunde noch keine Aufträge erhalten, noch solche je von mir verlangt, und ich glaube nicht, dass ich besonders unter den gegenwärtigen Verhältnissen, durch irgend eine Zuschrift auf denselben wirken könnte, obwohl ich, aufrichtig gesagt, die gerechten Wünsche der Nation nur billigen kann, und daher aufrichtigst wünsche, — dass sie, — statt ihnen mit den Waffen in der Hand zu begegnen, — die verdiente Berücksichtigung finden möchten, was viel eher zur Auflösung der bestehenden Zusammenrottungen führen würde, als ein Aufruf von meiner Seite, von dessen Wirksamkeit ich mir nach meiner inneren Überzeugung garnichts versprechen darf. Leider sind alle diese bedauerlichen Ereignisse nur die Folgen eines terroristischen Systems, dass Eurer Exzellenz selbst so vielfältig gemissbilligt haben.

Weiteres erinnere ich mich wohl gegen Euer Exzellenz zu Gradecz nichts anderes geäussert zu haben, als dass ich es für eine grosse Calamität ansehen würde, wenn die Serbier aus dem Fürstenthume jenseits der Donau durch den Hilferuf unserer Serben und durch religiöse und nationale Sympathie geleitet, herübertreten, und mit ihnen gemeinschaftliche Sache machen würden, eine Calamität, der man nicht zeitlich genug ein gerechtes und billiges Eingehen in die Wünsche der Nation zuvorkommen könne.

Báró Hrabowsky István nádorhoz intézett jelentésében — kilátástalannak tartván megbízatását és helyzetét — a királyi biztosságtól való fölmentését kérelmezte. (U. o. 1848 VII. 41.) Jellačić július 10-én arra kérte báró Hrabowskyt, hogy a statusquot tartsa fenn; ő maga pedig Szlavoniába

[1] Lásd a 332. és 333. sz. iratokat az 503—505. lapokon.

fog utazni a lakosság lecsendesítésére, nehogy János főherceg békéltetési kísérletei megzavartassanak. (U. o. 1848 VII. 41/c.) Báró Hrabowsky 1848 július 14-én ismételten kérte felmentését, miután a bécsi hadügyminisztérium felfüggesztése ellenére a bánt parancsnokló tábornoknak tekinti és az udvar vele szemben a szigort elejtette (u. o. 1848 VII. 41/a.), sőt Innsbruckban a tisztikar fáklyás-zenével tisztelte meg. „Ich lasse nicht durch eine solche Farce meine im Krieg und Frieden erworbene militärische Reputation aufs Spiel setzen" — írja báró Piretnek 1848 július 10-én. (Nr. 1848 VII. 42.)

344.

Mitrovica, 1848 július 9.

Rastich ezredes, a péterváradi ezredparancsnokának Latour grófhoz intézett jelentéséből, a határőrvidék helyzetéről.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. 3430. sz. a. Érk. július 17.

... Ich fand bei meinem Eintreffen am 7-ten [die Grenze] in dem Zustande der höchsten Anarchie. Der Cordon gegen Serbien gewaltsam aufgehoben, die Truppe aufgelöst, die Offiziere aus ihren Stationen vertrieben, mehrere derselben misshandelt und gebunden nach Carlovitz zum leitenden Odbor zur Verantwortung geführt, und statt deren sogenannte Sicherheitsodbors in allen Gemeinden, mit der Abhängigkeit von dem Hauptodbor in Carlovitz errichtet. Diesem Hauptodbor hat man es jedoch zu verdanken, dass doch noch weniger Mord- und Todtschläge und sonstige Übel verübt wurden, als es unter dem bestehenden Umständen sonst geschehen wäre. Die Gemeinde, Kirchen und Schulfonds-Cassen weggenommen, die Waldschonungen geöffnet und dem Viehe preisgegeben. Die Justizpflege, alle Administrations und sonstige Dienstzweige aufgehört; die gesetzlichen Organe kraftlos, keine Behörde darf etwas befehlen, Niemand will und darf etwas befolgen, der Terrorismus regiert. Gewaltsame Requisitionen sind an der Tagesordnung. Tausende von den Serbianern aus der Türkei sind jedoch erst nach dem Dingriffe auf Karlowitz zur Hülfe eilend herüber, und sollte es zum Kampfe mit den Magyaren kommen, was, wenn den einheimischen Serben nicht ihre Forderungen bewilliget werden, unausbleiblich erfolgen muss, weil die Erbitterung bis zum Fanatismus gestiegen ist; *so wird das ganze Serbien, mit der Waffen in der Hand aufstehen, und ihnen zur Hilfe eilen.* In ganz gleicher Lage ist, das Csaikisten-Bataillon, das Deutschbanater und Illirbanater Grenz-Regiment, so wie die mit Serben bevölkerten Comitate des Bács und des Banats. Wenn hier nicht auf das schnellste und baldigste Abhilfe geschieht, so ist bei der bis zur Fieberhitze gesteigerten Aufregung des Volkes das Schlimmste, das Äusserste zu befürchten; und der grässliche Bürgerkrieg sammt allen seinen Folgen wird und muss beginnen, welchen schon jetzt jeder Funke entzünden kann.

Noch mehr, dieser Krieg wird bei den für ihre Religion so sehr eingenommenen Serben zugleich ein Religionskrieg werden, und in Folge dessen dürften alle Slaven und Wallachen derselben Religion, auch aus dem unteren Dunaugegenden für denselben aus dem Grunde entflammt werden, weil der Angriff auf Carlovitz durch den Commandirenden Herrn Generalen Br. Hrabowsky als ein Angriff auf die Religion der Serben, ihren Patriarchen und ihre Heiligthümer allgemein angenommen worden ist...

Wenn gleich zu keinem Rathe berufen, glaube ich doch mir die Freiheit nehmen zu sollen, die Mittel anzudeuten, welche auf die Beruhigung der Gemüther heilsam wirken können:... die alsbaldige Entfernung des Commandirenden Herrn Generalen Br. Hrabowsky von Peterwardein, und die möglichst balde Hiehersendung des wenn auch in einer ungesetzlich berufenen Versammlung doch aber vom Volke zum Woivoden gewählten Generalen von Suplikatz, der ein sehr verdienter Mann, und loyaler Unterthan Sr. Majestät des Kaiser ist, mit der Weisung sich an die Spitze des Odbors zu stellen, und zu vermögen, dass wieder die gesetzlichen Authoritäten eingesetzt, und Ruhe und Ordnung hergestellt werden könne, so wie auch das blos das k. k. Kriegsministerium in Wien mit allen Grenzregimentern ohne Intervention des Magyarischen Ministerium in dienstliche Verhandlung trete...

345.

Karlóca, 1848 július 9.

Felhívás egy szerb ifjúsági önkéntes csapat felállítása iránt.

Egykorú nyomtatvány. Zágráb, D. A. Z. 1848. 3. A. 231.

Млађимъ Србима рода ученога!

Браћо!

Наступило је време оно, за коимъ смо толико чезнули. Духъ свемогући разкинуо је окове, кое су му тирани човечества и воље Божие противници били.

Младежъ је свуда најпре свемогућа глас чула, вољу свемогућу разумјела. Младежъ је прва по свој Европи себе на жртву дала за ту свету истину; свуда је она прва била. а кадъ је прилика и време затекло, прва је она чете оружане устройла, први су и најжешћи њезини борци били за слободу, праву рода човечна; њене су оружане чете рјешавале судбу народа, у комъ се је нашла.

И ми смо се браћо спрамали одавно, да у овакомъ човечеству послужимо. Нестрпљиво смо изгледали на поспјешну прилику. Та је прилика садъ настала. Ми смо доста принели, да та прилика, да то време раніе дође или да насъ немимоиђе;

ми смо нашъ народъ противъ грјешни самовластима, противъ његови угњетатеља на ноге подигли; подигли смо га да тражи своју самосталность, своју слободу, својъ истинити напредакъ.

Ние наша дужность само то, да Народъ нашъ на ноге дижемо. Несмејемо ми данасъ, кадъ намъ је савъ народъ на оружију и у опасности, скрштенимъ рукама гледати, шта ће онъ чинити, шта ће одъ њега бити. Наша је највећа, наша је најпрва дужность роду, поготову у данашње дане словомъ и дѣломъ по могућству услугомъ притећи.

Овако раздвоени, као што смо садъ, неможемо ми никадъ оно чинити, што би сједињени и у друштву чинити могли. Због тога је насъ неколико, кои смо се овде у срцу нашегъ покрета нашли, заклучило, да установимо нашу чету по примјеру други мјеста, која ће народи нашемъ славомъ и дѣломъ на услуги бити и у помоћь притицати; да установимо чету, која ће све наше племените жеље у дјело, у живот претворити настојавати. Кад то неби учинили, сгрјешили би и спрамъ насъ и спрамъ нашегъ народа.

Ово заклученије наше јављамо ми својъ нашојъ браћи. А у исто време позивљемо све наше другове, све наше парњаке, који су пријатељи сретногъ напредка Народа нашегъ, да овамо к нами, у ово наше коло, у ову нашу чету часъ пре из свију наши крајева дођу. Безъ оружја се сада ни у цркву неиде; дакле сваки, кои може, некъ дође с оружјемъ. Кои оружја неби имао, некъ дође с добром вольомъ. Ми ће мо се овде састарати и за оружје и за издржаніе и за друге потребе. Неоклевајте браће, јеръ смо већъ доста закаснили. Одите, да с народомъ нашимъ дјелимо све тегобе, све радости; одите да последњу, да највећу нашу дужность и спрамъ насъ и спрамъ Бога испунимо!

У Карловци 27. Јунија 1848.

Сим. Крестић. Іоанъ Георгиевићъ. Светозаръ Стојадиновићъ. Радославъ Манойловићъ. Константинъ Міодраговићъ. Петаръ Младеновићъ. Пера Марковићъ. Тоша Живковић. Стеванъ Поповићъ. Аркадие Николићъ. Дан. Медаковић. Вѣнко Николићъ. Корн. Радивой Поповићъ. Васа Јанковићъ.

Fordítása:

Bekövetkezett azon idő, mely után vágyódtunk. A bilincseket a mindenható szellem széttépte, melynek az emberiség zsarnokai, ellenségei voltak. Az ifjúság mindenütt legelőbb meghallotta a mindenható hangot és a mindenható akaratot megértette. Az ifjúság egész Európában a szent igazságért feláldozta magát; mindenütt az első volt s mikor az alkalom és idő bekövetkezett, legelső volt a fegyveres csapatok fölállításában és harcosai a leghevesebben és legelőször küzdöttek a szabadságért, az emberi jogokért; fegyveres csapatjaik döntötték el a nemzetek sorsát, ahol részt vettek.

Mi is, testvérek, régen felkészültünk arra, hogy az emberiség ilyen ügyeinek szolgáljunk. Türelmetlenül vártuk a kedvező alkalmat, mely most megérkezett. Sokkal hozzájárultunk, hogy ezen alkalom és idő minél elébb megjöjjön és minket el ne kerüljön; mi hívtuk fel fegyverre nemzetünket a bűnös önkényuralom és ennek zsarnokai ellen; fegyverre fölhívtuk önállóságának, szabadságának, jogos haladásának kivívására. Nem az egyetlen kötelességünk a nemzet fölkeltése; nem szabad, amikor az egész nemzet fegyvert fogott és veszélyben van, ölbetett kezekkel figyelni, hogy az mit fog cselekedni és mi lesz belőle. Legelső és legnagyobb kötelességünk a mostani időben szóval és tettel lehetőleg segítségére sietni.

Két pártra szakadva, amint most vagyunk, sohasem érhetjük el azt, mintha egységesen és szövetkezve járunk el. S ezért mi néhányan, akik a mozgalmunk központjában vagyunk, elhatároztuk, hogy csapatunkat fölállítjuk más helységek példájára, mely szóval és tettel nemzetünk szolgálatára fog állani és segítségére sietni; hogy egy csapatot teremtünk, mely azon lesz, hogy nemes óhajainkat megvalósítsa. S ha ezt nem tennénk, vétkeznénk magunk és nemzetünk ellen.

Ezen elhatározásunkat tudatjuk testvéreinkkel s egyuttal összes egykorú társainkkal, akik nemzetünk szerencsés boldogulásának barátai, hogy minél előbb jöjjenek ide körünkbe, csapatunkhoz minden vidékről, fegyver nélkül ma még a templomba sem mennek; jöjjön el tehát, aki csak teheti, fegyverrel, s ha nincsen, jöjjön önként, gondoskodni fogunk itten fegyverről, ellátásról és egyéb szükségletekről, ne vonakodjatok, mert úgyis eleget késtünk már. Jöjjetek, hogy a nemzettel megosszuk összes bajait és örömeit; jöjjetek, hogy legutolsó és legnagyobb kötelességünket magunk és Istennel szemben teljesítsük!

Karlócán, 1848 június 8-án. (Aláírások.)

346.

Bécs, 1848 július 11.

A bécsi szerb bizottságnak báró Doblhoff osztrák miniszterhez intézett emlékirata, a délmagyarországi szerbek követeléseiről.

Közölte Szubotits János a Szerb Letopisz 1850. évf. 81. kötetében.

Представлѣние Министру барону Доблхофу 11. Јула 1848 о србским стварма држано.

Ваше є Высокопревосходителство имало милость спрама насъ изразити се, како Ваша Ексцелленція жели, да Вамъ се србске ствари обширние разложе. Ова желя В. Высокопревосходителства єсть заедно и єдна одъ нашихъ найтоплiихъ желя. Мы смо Србльи увѣкъ ту несреħу имали, да насъ є как освѣтъ,

тако и наше правительство врло мало познавало. Томе су быле криве и околности истина, али найвише наша прекосмѣрна благообразность. Мы смо свагда више држали на дѣла, него на рѣчи; мы смо се само у найнеотложнiймъ стварма могли отважити, да нашемъ правительству не на досади будемо. Одовудъ можете В. Высокопреходителство предпоставити, како нам мора прiятна быти та прилика о нашемъ стању обширнiе говорити, кою намъ В. Ексцелленцiя пружа. Зато и молимо В. Высокопревосходитство, да станѣ наше уцѣло предложити можемо, као што се то изъ исторiйске прошлости у дану садашњость развило, и како желимо, да намъ се то за будуѣность образуе.

I. Србљи су одъ цара Леополда као народъ у Угарску изъ ньiовогъ старогъ отечества изазвани. Томъ приликомъ дано имъ е увѣраванѣ, да ѣе ду као народъ сматрани и држани быти, и дана су имъ права: да имаю слободно богослуженiе, да могу главу цркве и войводу народа бирати, и да собствено земљиште и собствено правительство домашнѣ имаю. За то су пакъ они пресвѣтломъ владаюѣемъ Дому у войнамо противъ Турака служити морали.

То су они заиста и учинили. У оно врѣме, кадъ е само 5000 Хрвата и 3000 Маѓара у рату противъ Турака стояло, дали су Србльи царской армади 10.000 войника, иови су служили цара о своmъ трошку, неиштуѣи ништа друго за себе, него оно, што од непрiятеля отму. То су имъ истина обѣѣали, али нису држали. Они су служили Цара и у другим нѣговимъ ратовима, и свагда су више людiй давали, него и кои другiй народъ. Они и данасъ служе цара и то у истой мѣри. Еръ воiна граница, у коiой понайвыше Србльи живе, послала у Италию 35.000, а друге аустрiйске провинцiе, изузимаюѣи Италiю, 60.000 людiи; а граница некъ само $^1/_{35}$ часть укупногъ броя жителя монархiе чини. Маѓари по именце само нѣешто преко 5000 людiи свое крви у Италiи имаю.

Одъ онихъ права, кое су нама дали, нiе ни едно у своiой цѣлости сачувано. До нѣкихъ одъ истихъ права нису намъ ни доѣи дали; а друга су тако окрньили, да су се само сѣнке одъ ньихъ до данашнѣгъ дана сачувати дале. Два путъ су намъ допустили, да имамо патрiярха; дали су намъ само три кое войводе, кое вицевойводе; наше дворско мѣсто укину обѣѣаваюѣи намъ зато референте кодъ угарскихъ дворскихъ мѣста, али обѣѣанѣ нису држали; 1791 уведу насъ у членове закона као угарске државне граѓане, и то безъ нашегъ садѣйствованя и противъ нашихъ интересса; трудили су се изъ свiю сила, да насъ поунiште, и служили су се при томъ свима средствама, коя су само къ цѣли водила, неосврѣуѣи се много на ньихову праведность и морално достоинство: — на кратко

одъ онога, што су намъ обѣћали, држали су толико мало, да манѣ быти неможе.

Али као народъ были смо увѣкъ сматрани. Текъ после 100 година, узела насъ є Угарска діета 1791 за угарске државне грађане; но и доцніє увѣкъ гласила су сва найвиша и виша писма на илирскій т. є. србскій народъ; Саборъ народа звао се увѣкъ народній конгрессъ; фондъ народа народный фондъ; школе народа народне школе и т. д. Воєна краина остала є до нашегъ времена као особита држава аустріискомъ правительству поучинѣна; али као што су насъ 1791. Sine me de me (о мени безъ мене) угарскомъ правительству подложили, тако су насъ хтѣли садъ усмотренію воєне границе подобнымъ актомъ Sine me de me истомъ томъ правительству противъ наше волѣ и съ оспасношћу самогъ нашегъ народногъ быћа подложити.

И на овай є начинъ:

II. Садашнѣ станѣ нашегъ народа доведено, гди смо уништоженю наше народне самосталности, и саме наше народности изложени. Єръ:

1. Мађари и ньихово правительство неће никаква историйска права другихъ народа да признаду, премда да су они сами сва ньихова захтѣваня на прошлости оснивали. Они ишту, да се мы ньи́ма безусловно прилюбимо, чимъ мы у опасность дођи морамо съ временомъ сасвимъ у Мађарима изчезнути.

2. Мађари сматраю савъ добытакъ нашихъ дана као изключително прибавлѣніє Мађарскогъ колѣна, одкуда изключително мађарскій министеріюмъ, изключително мађарска политика, држанѣ да є мађарско колѣно и отечество єдна и иста сваръ, изключително мађарскіи карактеръ државногъ живота и т. д. Да при оваквомъ начину сматраня стваріи са стране Мађара друга колѣна покрай ньихъ обстати не могу, да ово врло малыи дѣо у уживаны користій, коє добыты Марта пружаю, ишати могу, да ова дакле или Мађарима постати, или као хелоти XIX. вѣка живити морао, то є ясно. Мы Србльи немамо волѣ ни да єдно ни надруго, и одсважили смо се, или себи достойно државно быће прибавити, или с оружіємъ у руци пропасти.

3. Мађари су изрекли принципъ тай, да друге народе мађаризирати мораю. Што се насъ Сербля тиче, кодъ насъ су знали свой єзикъ већъ у народне школе увести, и прете намъ то исто и у смотренію наше Цркве учинити. Єръ никаква се друга намѣра се недаде помислйти, изъ коє они толико волю имаю наше црквене кньиге на мађарскій єзикъ преводити, колика се изъ предложенія Пожунскогъ поджупана на самомъ Сабору Кралѣвине учинѣногъ показиє.

4. Аустрijска конштйтуціяа[1] изявлює све народности за испорѐдне; маћарски министри предамномъ су се изразили, да они никакивъ другій народъ, и никакву другу народность у Унгарій признатa неће, признати не могу, него само єдну Маћарску.

5. Маћари су маћарскій єзйкъ за изключителный єзикъ савѣтованя у вармећамя изявили. Но будићи да има вармећа, коє су чисто славанске, или чисто влашке, то су онимъ своймъ силовитимъ изреченіємъ велику часть државнихъ грађана на ћутанѣ осудили и права које имъ народно представничство дає, насилно лишили.

Из овихъ неколико черта маћарске систeме управляаня могу Ваша Екселленція мислити, у каквомъ се станю Србльи налазе, кой несрећу имаю, подъ маћарскомъ рукомъ іошь стояти. Али на срећу већъ се велика часть србскогъ народа фактички изподъ силе Маћара ослободила.

Нуждно є, и Ваше Высокопревосходителство изволпте допустити, да іощь нѣке поєдине черте маћарске системе управляняа навести можемо; єръ текъ изъ њихъ може се ясно увидити, у каквомъ се станю народи у Угарской находе:

1. Премда Маћари за найсветію свою дужность држе, старати се, да имъ се народность сачува и развіє; и премда они на овай конацъ еммисере стотинама и међу саме народе друге крви шилю: ништа манѣ свакога Србльина, кои се усуди свомъ народу о тога народности говорити, прекомъ суду предаю.

2. Они знаду за слободу штампе само за себе и њихове ствари; све србске листове, кой подъ ньиховомъ контроломъ неизлазе, забранили су.

3. Правомъ ассоціяціє служе со они за себе свакіи данъ; а кадъ се Србльи скупе, да се о своимъ стварма савѣтую, то су ньима такю незаконни метежни састанцы, и ко се у тима нађе, тай подпада подъ прекій судъ.

4. Тайна писма бывa одъ ньихъ на огорчителный начинъ врећана.

5. Они изтезую подъ различитомъ видомъ одъ немаћарскихъ жителя новце, они узимаю немаћарске младиће, и обраћаю обоє на то, да она колѣна угнѣте, одъ коихъ су та средства узели.

6. Лична слобода кодъ Маћара ніє ни мало сигурнія, него кодъ Турака. Они су люде у на тамнице бацали, кои су само єдну одъ Карловачкогъ Митрополита издану прокламацију читали, коя є и у самимъ у Пешти излазећимъ Новинама печатана была, само за то, што су є читали.

7. На своймъ земальскимъ саборима држе намъ уста зат-

[1] Од цара Фердинанда м. Априлія 1848 дана.

ворена безъ примѣрнымъ терроризмомъ, комъ є другчіє говорећій посланикъ изложенъ. Хорватски посланицы быліи су на послѣднѣмъ угарскомъ државном Сабору тако злоставлѣни, да су се они при концу тога зарекли, никадъ выше на угарскомъ државномъ сабору недати се видити.

8. Найпослѣ у послѣднѣ време затворили су намъ крозъ свога кодъ Нѣгова Величества резидираюћегъ министра и сама врата Нѣговогъ Величества.

Ваша ће Екселленція увидити, да на овай начинъ ни єданъ народъ, кои хоће своє народно біиће да сачува подъ Мађарима обстати неможе. И зато су Србльи заключили.

III. Да своє будуће станѣ у смыслу своихъ задобыєныхъ права и природне правде на овомъ основу уреде:

1. Они хоће да буду, и да се зову народъ;

2. Они хоће, да се область, у коіой они живе, у смотренію политичкогъ управляня, са кралѣвинама Далмаціомъ, Хрватскомъ и Славоніомъ союзи. Зато ипак непрестаѥ ова облисть круни Угарской принадлежати, та и саме оне три споменуте кралѣвине принадлеже истои круни.

3. Они хоће да имаю патріарха и войводу, коє народъ избирати да има.

4. Они хоће, да явно управлянѣ сами своимъ народнымъ єзикомъ воде.

5. Они хоће, да єдинство аустрійске монархіє истинномъ, и тако централно правительство свима землямa о бите буде.

Ако се Србльима на дипломатичкомъ путу не помогне, то су се они обважили, своме оружію оставити, нека оно ньихове ствари пресуди, и готови су пређе умрети, него срамно живити.

Мы іощь само зато имамо молити, да намъ Ваша Екселленція допусти, да можемо с' нѣколико рѣчіи одговорити на нѣке ствари, коє мађари и ньихово правительство противъ насъ и наше петиціє наводе.

1. Они кажу, да є наша скупштина од 1-огъ мая незаконна. Мы питамо: како се може послѣ задобывеногъ права ассоціяціє єдна скупштина незаконномъ нарећи, коя се явно, у найвећемъ миру и поредку, ради одправляня народа касаюћихъ се државноправославныхъ дѣла држи? Къ томе є Н. Ексцелленція Митрополитъ, кои є ову скупштину на изричну желю народа сазвао, Н. ц. к. Высочеству надвойводи Палатину и мађарскомъ министеріюму явіо, да ће се та скупштина држати. и они су на то пристали.

2. Они кажу: у тои скупштини ніє цѣо народъ заступлѣнъ, будући да највећа часть општина банатскогъ провинцияла и Бачке Вармеђе на скупштину ніє была дошла. Истина е, да посланицы споменутыхъ општина на Скупштину нису дошли,

али они нису дошли были збогъ тога, што имъ нису доћи допустили. У Банатском провинціялу ни су дали позивателно писмо обявити; а у Бачкоіі Вармеђи забранили су општинама избране већъ посланике на скупштину послати. Пакъ и опетъ многе су од овыхъ општина, непазећи на забрану, дошле; многе су доціе преко посланых депутація заключеніяма скупштине приступиле; и цѣо народъ, ни саму ону часть неизузимајући, коя е подъ силу мађарске посаде пошла, признао е дѣломъ заключенія држане скупштине за своя.

3. Они називаю Србл̂ѣ ребелима. А Србльи се нису ни противъ круне, ни противъ отечества подигли, него само противъ насилства едногъ власть љубивогъ, маньину државныхъ грађана чинећегъ колѣна; они не иду за политичкомъ независношћу, него хоћеду само административну самосталность, подъ истомъ династіомъ, подъ истомъ круномъ. Србльи не признаю суверенитетъ мађарскогъ колѣна. И мы овымь торжествено ову титулу одъ насъ одбіямо, кою су Мађари доиста већъ нѣколико пута носили, али Србльи никада.

4. Они насъ на називају разбоиницьіма. Ко ово име по правди заслужуе показаћеду дѣла, коя мы Вашой Екселленціи представити можемо. Србльи су оружіе узели, да своe найсветіе добро своe народно быће сачуваю; они су то узели, кадъ су ихъ већъ съ оружаномъ рукомъ напали были. Мађари су сграбыли оружіе, да едном за опште отечество Угарску здраво заслужномъ народу тога найсветіе добро уграбе; ону су сграбыли оружіе докъ су Србльи іошть на мирномъ путу петиције стояли. Србльі су и послѣ, кадъ су ихъ већъ напали были, у оружію мирно на границама область стояли, коя мађарскомъ правительству подчинѣна была ніе; Мађари су изъ потае напали на едну безазлену варошъ, они су ту варошъ запалили, и кишомъ од куглій пресули; они су неоружане обытателѣ запалѣныхъ кућа потукли; они су у несвѣстицы лежеће ранѣне у ватру бацали. И опетъ не да су они пустаіе него Србльи?

Ово е станѣ, у комъ се мы налазимъ. Мы молимъ Вашу Екселленцію, да быо истини нашихъ рѣчій увѣреній были, за кое мы натомъ чешћу емаствуемо. Мы увѣрамъ Вашу Екселленцію о найвећой лоялности нашега народа спрама монарха и Высокогъ дома владаюћегъ. Ми изявлюемо Вашой Екселленціи, да је народъ Србскій, наумио са свомъ збильомъ и свомъ силомъ одржанѣ своихъ права, али и единство аустрійске монархіе бранити.

Fordítása:

Nagyméltóságod előttünk azon óhaját fejezte ki, hogy a szerb ügyeket részletesebben kifejtsük. Nagyméltóságod óhaja ugyancsak a mi leghőbb óhajunk is. Szerencsétlenségünkre a mi kormányaink

alig ismerték ügyeinket. Igaz, hogy ennek a körülménynek más okai is voltak, de leginkább a mi túlságos alkalmazkodásunk. Mindenkor a tettekre fektettünk több súlyt, mint a szavakra; mi csak a leghalaszthatatlanabb dolgokban léptünk föl, nehogy kormányunknak terhére legyünk. Ebből is láthatja Nagyméltóságod, hogy mennyire kellemes nekünk ezen excellenciád által nyujtott alkalom, helyzetünkről részletesebben szólhatni. Engedje meg tehát Nagyméltóságod, hogy helyzetünket terjedelmesen előadhassuk, amint az történeti multunktól a mai napig kifejlődött, és óhajtjuk, hogy az a jövőben kialakuljon.

I. A szerbeket régi hazájukból Lipót császár Magyarországba mint nemzetet hívta be. Ekkor megígérte, hogy nemzetnek fognak tekintetni, biztosítván a következő jogokat: a szabad vallásgyakorlatot, hogy egyházfőt és nemzeti vajdát választhatnak, saját földterülettel és kormánnyal bírhatnak. Ennek fejében a szerbek az uralkodóház érdekében a törökök ellen hadi szolgálatot teljesíteni kötelesek voltak. S ennek valóban meg is feleltek. Azon időben alig 5000 horvát és 3000 magyar harcolt a törökök ellen, a szerbek azonban saját költségükön 10.000 harcost állítottak ki, a császárt szolgálták, csakis azt kérvén a maguk részére, amit az ellenségtől elvesznek. Ezt tényleg megígérték nekik, de az ígéret nem tartatott be. A császár más területeken folyt harcaiban is résztvettek, mindig nagyobb számmal, mint egyéb nemzetek. Ma is harcolnak a császárért, ugyancsak oly mérvben. Hiszen a határőrvidékből, melyben nagyobbára szerbek laknak, Olaszországba 35.000 ember küldetett, míg a többi összes osztrák tartományok, az olasz részektől eltekintve, 60.000 embert; holott a határőrvidék csak $^1/_{35}$ részét teszi ki az összbirodalom lakosságának. A magyaroknak pedig mindössze csak 5000 harcosa küzd Olaszországban!

Azon jogokból, melyek nekünk adattak, egy sem maradt sértetlenül; némelyek egyáltalán nem valósultak meg, mások meg olyannyira megcsonkítva, hogy a mai napig csak árnyékuk maradt meg belőlük. Mindössze két izben engedtetett meg, hogy patriarchánk legyen, vagy háromszor vajdánk, illetve alvajdánk; udvari képviseletünket azzal szüntették meg, hogy a magyar kancelláriában külön referenseink lesznek, de ezen ígéret sem teljesíttetett; 1791-ben megkérdezésünk nélkül, érdekeink ellenére, az országgyűlési törvényhozás által magyar állampolgárokká váltunk; erőszakkal igyekeztek minket a vallási unióba terelni, az igazságot és erkölcsi méltóságot eltipró eszközökhöz nyulva. Röviden szólva: mindabból, amit ígértek, oly keveset nyujtottak, hogy már alig lehetett kevesebbet adni.

Mindazonáltal mindig nemzetnek tekintettek minket és csak száz év után vétettünk fel, 1791-ben, Magyarország állampolgárai közé; de még ezután is a legfelsőbb leiratokban illyr, azaz szerb nemzetnek neveztettünk; a nemzeti gyűlés mindig nemzeti kongresszusnak mondatott; a nemzet alapja: nemzeti alapnak, a nemzet iskolái: nemzeti

iskoláknak stb. A katonai határőrvidék a mai napig külön, az osztrák kormánynak alárendelt tartomány volt; de amint minket 1791-ben „sine me de me“ a magyar kormány alá helyeztek, úgy mostan a katonai határőrvidék tekintetében hasonló módon „sine me de me“, akaratunk ellenére és nemzetiségünket veszélyeztetve, ugyanazon (magyar) kormány alá akartak helyezni.

Ily módon:

II. Nemzetünk a mostani helyzetben, nemzeti önállóságunk és maga nemzetiségünk a megsemmisítésnek van kitéve.

Mert:

1. A magyarok és kormányuk más nemzetek semmiféle történeti jogait nem ismerik el, bár ők összes követeléseiket a történeti multra alapították. Azt követelik, hogy minden föltétel nélkül hozzájuk csatlakozzunk; ennekfolytán annak a veszélynek leszünk kitéve, hogy idővel a magyarokba olvadnánk.

2. A magyarok a jelenlegi összes vívmányokat kizárólagosan a magyar faj szerzeményének tekintik; ebből következik: a kizárólagosan magyar jellegű minisztérium és politika, hogy a magyar faj és haza egy és ugyanazon fogalom, az állami életnek kizárólagos magyar volta stb. Világos, hogy ilyen körülmények közt a magyarok mellett más népfaj meg nem állhat, és a márciusi vívmányokból alig lehet előnye; a szerbek tehát vagy magyarokká asszimilálódnak, vagy mint a XIX. század helotái kénytelenek élni. Nekünk szerbeknek sem az egyik, sem a másik eshetőséghez nincsen hajlamunk, s elhatároztuk: magunknak méltó állami életet biztosítani, vagy fegyveres kézzel elbukni.

3. A magyarok kimondották a más nemzetek megmagyarosításának elvét. A mi szerb nemzeti iskoláinkba a magyar nyelvet már bevezették, és az a veszély is fenyeget minket, hogy egyházainkba is beviszik. Kitűnik ez leginkább a pozsonyi alispánnak a királyság országgyűlésén tett indítványából, mely szerint a mi egyházi könyveink magyar nyelvre fordítandók.

4. A Ferdinánd császár által 1848 április havában adományozott osztrák alkotmány értelmében minden nemzetiség egyenjogú; ellenben a magyar minisztérium előttem kijelentette, hogy Magyarországon más nemzetet és más nemzetiséget nem ismer el, hanem csak egyet: a magyart.

5. A magyarok kimondották, hogy a vármegyék tanácskozási nyelve kizárólagosan a magyar; minthogy azonban vannak tiszta szláv vagy oláh vármegyék, ezen erőszakos intézkedéseikkel az állampolgárok nagy részét hallgatásra ítélték és nemzeti képviseleti joguktól megfosztották.

Ezen néhány adatból, melyet a magyar kormányzati rendszerből felsoroltunk, láthatja Excellenciád, hogy milyen helyzetben leledznek azon szerbek, akik szerencsétlenségre még a magyar kormány alatt

vannak. Szerencsére azonban a szerb nemzet nagyrésze a magyar hatalom alól már felszabadította magát.

6. Szükségesnek tartjuk, hogy a magyar kormányzati rendszernek még néhány példáját felsoroljuk Nagyméltóságod engedelmével, mert csak ezekből láthatja meg tisztán, hogy milyen a nemzetek helyzete Magyarországon.

1. Noha a magyarok legszentebb kötelességüknek tartják nemzetiségük megőrzését és fejlesztését és evégből az emisszáriusok százait küldik szét a más vérű nemzetek soraiba, minden szerbet, aki merészel népének a nemzetiségről beszélni, a rögtönítélő bíróság elé állítanak.

2. A szabadsajtót csakis maguknak és ügyeik részére ismerik el; minden, általuk nem ellenőrzött szerb lapot betiltanak.

3. Nem mulik el nap anélkül, hogy a magyarok ne vennék igénybe a szabad gyülekezési jogot; de ha a szerbek gyülekeznek idevágó dolgok tanácskozása miatt, akkor ezt forradalmi gyülekezetnek minősítik s akit ott találnak, rögtön bíróság elé viszik.

4. A levéltitkot kíméletlenül megsértik.

5. Mindenféle ürügy alatt a nem magyar lakosoktól pénzt szednek, a nem magyar nemzetiségek közül ifjakat fogadnak fel a nem magyar népfajok elnyomására mindkettőt felhasználva.

6. A személyes szabadság a magyaroknál semmivel sem biztosabb, mint a törököknél; olyan egyéneket is börtönbe vetettek, akik a karlócai érsek által kiadott valamely proklamációt elolvasták, mely a pesti újságokban is megjelent; csak azért — mert elolvasták.

7. Az országgyűlésen példátlan terrorizmussal hallgatásra kényszerítik a más nemzetű képviselőket. Az utolsó magyar országgyűlésen a horvát képviselőket olyannyira megfenyegették, hogy ezek megfogadták: soha többé a magyar országgyűlésen meg nem jelenni.

8. Az utolsó időben végül az Őfelsége körüli miniszterük által Őfelsége ajtaját is elzárták előlünk.

Excellenciád mindebből meggyőződhetik, hogy ily módon egy nemzet sem maradhat a magyar uralom alatt, mely nemzeti létét meg akarja őrizni.

S ezért a szerbek elhatározták:

III. Hogy jövő helyzetüket a megadott jogaik és a természetes jogok alapján a következőkép rendezik:

1. Nemzet akarnak lenni és nemzetnek neveztetni.

2. Hogy azon terület, melyen élnek, politikai igazgatás tekintetében Dalmát-, Horvát- és Szlavónországokkal egyesíttessék. Ezen terület azért nem szakittatnék el a magyar szent koronától, mert hiszen a három fölemlített királyság is ugyanazon koronához tartozik.

3. Patriarchát és vajdát óhajtanak, kiket a nemzet választ meg.

4. Közigazgatásukba a nemzeti nyelv bevezettessék.

5. Követelik az osztrák monarchia egységét és az összes tartományok egy központi kormányzat alá helyezését.

Ha a szerbeken kormányzati uton nem segítenek, akkor ügyeik eldöntését fegyvereikre bízzák és készek inkább meghalni, mint szégyenszemre élni.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy még néhány szóval némely tételre válaszoljunk, amit a magyarok és kormányuk ellenünk és követeléseink ellen felhoznak.

1. Azt állítják, hogy az 1848-iki május 13-iki nemzetgyűlésünk törvénytelen. Azt kérdjük: hogy lehet egy gyűlést, a gyülekezeti szabadság törvényes jogának elnyerése után, mely nyilvánosan a legnagyobb csendben és rendben megtartatott, törvénytelennek nyilvánítani, mely a nemzetet illető vallási ügyekben tartatott meg? melyet a metropolita őméltósága a nemzet határozott óhajára egybehívott, a nádor Őfelségének és a magyar kormánynak bejelentett, s amit ezek tudomásul vettek.

2. Azt állítják továbbá: hogy ezen gyűlésen nem volt az egész szerb nemzet képviselve, mivel a bánsági polgári területen fekvő és a Bácsvármegye községeinek nagyrésze a gyűlésen képviselve sem voltak. Tényleg, az említett községek nem voltak a gyűlésen jelen, mert nem engedték meg, hogy azon részt vegyenek. A bánsági provinciális részen nem engedték meg a meghívó levelet kihirdetni, Bácsmegyében pedig a már megválasztott képviselőket eltiltották a gyűlésen való részvételtől. S mégis, figyelembe nem véve a tiltó rendeletet, sok község képviselője eljött, sokan később küldöttségek utján csatlakoztak a nemzetgyűlés határozataihoz; az egész nemzet, még a magyar erőszak alatt állókat sem véve ki, — a magáénak vallotta a gyűlés határozatait.

3. A magyarok a szerbeket rebelliseknek nevezik, holott a szerbek sem a király, sem a haza ellen nem keltek fel, hanem csakis az állampolgárok egyik kisebbségét képező népfaj hatalmaskodása ellen; ők nem törekszenek politikai önállóságra, hanem csakis közigazgatási önállóságra, egyazon dinasztia és korona alatt. A szerbek nem ismerik el a magyar faj szupremációját. Mi ünnepélyesen visszautasítjuk „a lázadó“ címet, melyet a magyar már többször, a szerbek azonban sohasem viseltek.

4. Rablóknak neveznek minket, hogy ki érdemli meg jogosan ezt az elnevezést, megfogják tetteink mutatni, melyekkel szolgálni fogunk Nagyméltóságodnak. A szerbek fegyvert fogtak legszentebb javuk, nemzeti létük érdekében; fegyvert fogtak, mikor a magyarok által fegyverrel megtámadtattak, kik a közös magyar haza egyik érdemes nemzetének legszentebb jogait elrabolják; ők már akkor fogtak fegyvert, mikor a szerbek még a peticiók békés utján állottak. A szerbek azonban megtámadtatásuk után is békésen állást foglaltak a határőrvidék területén belül, mely a magyar kormánynak eddigelé nem volt alárendelve. A magyarok ágyúkkal lövöldöztek egy ártatlan várost, azt felgyujtották és golyózáporral elárasztották, a felgyujtott

házak fegyvertelen lakóit agyonverték, az alélt sebesülteket tűzbe vetették.

Ilyen helyzetben vagyunk mi. Excellenciád meggyőződhetik szavaink igazságáról, melyekért becsületszavunkkal jótállunk. Biztosítjuk Nagyméltóságodat, nemzetünk legnagyobb lojalitásáról uralkodó házunk fenséges egyeduralkodójával szemben. Kijelentjük, hogy a szerb nemzet megfogja tudni komoly elszántságával jogait védeni, de az osztrák monarchia egységét is.

Megjegyzés. Az innsbrucki szerb küldöttség egy része Bécsbe utazott, hogy a fenti emlékiratot János főhercegnél benyujtsa, de nem maradhatván fenn hosszabb ideig, végül Ivácskovits P. krusedoli archimandrita és dr. Szubotits János bízattak meg az üggyel, kik Dobihoff osztrák belügyminiszternek adták át az előterjesztést, de csak szóbelileg.

347.

Pétervárad, 1848 július 11.

Báró Hrabowsky jelentéséből Mészáros hadügyminiszterhez, a szerbiai határzár felbomlásáról.

Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. VII. 46. Praes. Nr. 1226. Exp. július 12.

... Der Herr Kriegsminister wird schon aus anderweiten Berichten ersehen haben, dass der Militär Grenz-Cordon im Peterwardeiner Deutschbanater und Illyrischbanater Gränz-Regimente, durch die daselbst eingetretene Anarchie dieser Truppen, fast gänzlich aufgehoben ist...

Die Cordons-Offiziere, welches solches nicht zu lassen wollten, wurden festgenommen und nach Carlowitz geführt, weil dem genannten Comité von der Bevölkerung der gedachter Grenz-Regimenter blinder Gehorsam geleistet wird, während die Befehle der Militär-Behörden nicht beobachtet werden.

Bei solchen Umständen, und da sonach die Gränze gegen Serbien nun fast überall offen ist, steht es nicht in meiner Macht, die Herübertritte der Serbianer zu verhindern, welche warscheinlich von einer jenseitigen Autorität begünstigt werden.

Mészáros hadügyminiszter Vukovics kir. biztos megkeresésére rendelte el a szerb határ szigorú elzárását. (U. o. 1848. VII. ad 46.)

348.

Temesvár, 1848 július 11.

Báró Piret bánsági főhadparancsnoknak gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez intézett fölterjesztéséből, melyben a királyi kiáltványok sikertelenségét bejelenti.

Schwartz őrnagy fogalmazványa. Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VII. 24. Exp. július 11.

Dass jeder aus dem Grenzgebiethe einlaufender neuere Bericht die fortschreitende Auflösung jeder Ordnung ... darstellt. Die a. h. Manifeste vom 10-ten Juni l. J.[1] finden leider keinen Glauben, wo sie hingelangten; an vielen Orten durfte ihre Publication aber garnicht gemacht werden.

349.

Szeged, 1848 július 11.

Báró Bechtold főhadvezér báró Piret bánsági főhadbiztoshoz intézett átiratából.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VII. 26/a.

Die immer drohenderen Übergriffe der rebellischen Raubhorden, die Besetzung von Szent-Tamás durch die Insurgenten ... und so die Brandfackel des Bürgerkrieges entzündet haben, zwingen mich längstens bis 15. d. M., wo meine Kräfte grösstentheils konzentriert sein werden, mein Hauptquatier nach Óbecse zu versetzen und die Operationen mit allen Nachdruck zu beginnen.

350.

Versec, 1848 július 11.

Blomberg ezredesnek báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz intézett, a verseci július 11-iki harcról szóló jelentéséből.

Blomberg sajátkezű jelentése. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VII. 26/b.

Durch die bis nach Paulis aufgestellt gewesenen Vorposten erhielt ich um die Mittagstunde die Anzeige, dass sich eine bedeutende Colonne von Insurgenten auf den von Vlajkovetz hieher führenden Strassen gegen Verschetz nähere. Ich liess alsogleich den Ort Verschetz durch die Nationalgarde besetzen und rückte mit der 2. M. Division meines Regiment den Insurgenten auf die rechte Seite der nach Vlajkovetz führenden Strasse entgegen in der Absicht

[1] Lásd a 224. sz. iratot a 380. lapon.

einen Flankenmarsch in die feindliche linke Seite zu vollführen. Als ich mich dem Insurgentenhaufen von eine Stärke 1000—1200 Mann genähert hatte, liess ich mit zurücklassung eines Flügels der 2. M. 2 Eskadronen als Unterstützung, durch die 6 anderen Züge der Division den Feind, welcher 4 Kanonen mit sich führte, und ein kräftiges Feuer gegen uns erhielt, in der linken Flanke anzugreifen. Dieser Angriff war vollkommen gelungen und mitlerweile hatt Mj. Gf. Esterházy mit der Division von Hannover-Hussaren die rechte Flanke des Feindes attaquiert.

... Die Insurgenten theils aus Grenzern, theils aus Servianern ... wurden in die Flucht geschlagen.

... Eben berichtet Hauptmann Chrastianski den Rebellen Anführer Sztanimirovits ... mit Hilfe der Izbistyeer Gränzern, gefangen zu haben.

351.

Zimony, 1848 július 12.

Mayerhofer alezredes, belgrádi konzul jelentése báró Wessenberg osztrák külügyminiszterhez, a szerbiai és bosznia viszonyokról.

St. A. Serbien, F. 6. Varia 1848—1850. Érk. július 15-én.

Nr. 234.

... Von Serbien aus [nach Bosnien] ist kein Aufruf zur Erhebung gegen die Türken ergangen, obgleich wie meine am 26-ten März d. J. eingesendeten Berichte Nr. 76 u. 80[1] erwähnen, eine Volkspartei im ersten Anlauf der Begeisterung für die Nationalerhebung sich auch die Beseitigung der türkischen Oberherrschaft zum Ziele gesetzt hatte, eine Idee, welche aber durch sehr kluge und kräftige Maassregeln der Regierung des Fürstenthum hier im Keime erdrückt worden ist, und seither ... vor dem magyarisch-illyrischen Kampfe völlig in die Vergessenheit gerieth.

Mit dem Bericht Nr. 85 habe ich am 28. März die Emissäre bezeichnet, welche nach den k. k. Staaten im Interesse jenen damals gefassten Idee abgegangen sind, und es ist nicht zu zweifeln dass zu derselben Zeit ähnliche Sendboten nach Bosnien, der Herzegovina und Montenegro abgefertigt wurden, deren verspätete Wirksamkeit sich nun in den Mittheilungen des Ministeriums des Innern spiegelt.

Das Mandat dieser Abgesandten geht aber weder von dem serbischen Volke und noch weniger von der Regierung des Fürstenthumes aus, sondern von einer Ansammlung völlig unreifer fast ausschliessend Serbien und der Türkei fremder Abentheurer, welche so wenig zahlreich waren, dass nach Antritt ihrer Sendung

[1] Lásd a 11. és 14. sz. iratokat a 46—49. lapokon.

nicht einmal mehr ein Kern ihrer Gesellschaft in Belgrad zurückgeblieben ist.

Die politische Kurzsichtigkeit des gegenwärtigen Paschas von Belgrad hat das schnelle Hinwelken dieser Idee einer Schilderhebung gegen die Türken nicht erkannt und er hat, als die Gefahr längst vorüber war, und selbst bis in die neueste Zeit, die Pforte und seine Collegen in Bosnien, Bulgarien und Albanien mit Besorgnissen beunruhigt, welche ernste auch auf die hiesigen und walachischen Zustände rückwirkende Folgen hatten, denn die Bosnischen Türken sammeln sich in bedeutenden Gruppen an der Gränze unseres Landes, — offenbar zur Abwehr eines von daher befürchteten Angriffes, während das beunruhigte diesseitige Volk hierin wieder eine durch das magyarische Ministerium hervorgerufene Diversion zu sehen glaubt, für deren Bestehen sie Beweise in Händen zu haben behaupten.

In Bosnien selbst ist . . . Grund genug zu einer Aufregung des christlichen Volkes vorhanden, ohne das es hiezu eine Aufforderung Serbiens bedürfte, von wo aus im Gegentheil durch Rath und That zur Belehrung beider Theile über die wahren Vortheile eines einerseits gerechten . . . anderseits ruhigen Verhaltens gewirkt wird. Für Serbien ist vielmehr durch Ausbruch einer Empörung in Bosnien oder der Herzegowina eine Störung seines der türkischen Regierung gegenüber sehr befriedigenden Zustandes zu befürchten, weshalb es weit entfernt ist, selbst einen solchen Ausbruch herbei zu führen.

Nach den Daten welche uns vorliegen, ist aber ein Aufstand nicht zu besorgen denn die Türken sind auf ihrer Huth und auch über neue Gewaltmassregeln . . . wird gegenwärtig nicht geklagt.

352.

Pétervárad, 1848 július 12.

Csernovits Péter királyi biztosnak békés megoldás érdekében kiadott proklamációja a szerb néphez.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 129. VII. 59.; és Újvidék, városi jegyzőkönyve 1848. 2958. szám alatt.

Съ найвећомъ жалостю искусiо самь, да се немири међу вама неутишавају, но све већма распространявају, да се редъ законный разстроява, да се миролюбивы жителя, личность и иманѣ у опасность доводи. Люди скитнице, безпосличари, кой ни ни куће ни кућишта немаю, непрестаю варати васъ; и вы толикопута преварени іоштъ се лаковѣрно за ньима поводите. Невидите, да овакови люди, неимаюћи ништа, а на посао и радъ ненавикнути, само изъ ваше штете и неволѣ за себе ползу и корысть траже.

Шта чекате? Каква сте добра одъ лажльивы коекаквы обећаня видили? Видили сте то, да су васъ узбунили, да су васъ поплашили, да сте радню и кућу свою оставили и пренебрегли, да за себе, за свою децу и добра своя стрепите; да су са васъ оружану силу са сви страна подигли. Недайте се выше вар ти. Вы знате све неваляле люде у своме мѣсту; по ньима судите и странне, кой са овыма у дружство пристаю. Будите на опрезу; чувайте себе, чувайте добра своя; неиристайте у дружство невалялы скитница, и безпосличара, но ій за времена одбіяйте, одъ себе, докъ вамъ се нису на вратъ попели. Я знамъ да е у свакомъ мѣсту выше добры него неваляли людій, па зашто да добри трпе и допуштаю, да неваляли надъ добрима овладаю, и ньи подъ свой бичь узму, и кудъ имъ е воля, тераю, и съ ньовимъ добрама. уређую и располажу? Вы дакле добри и миролюбиви жительи сложите се и неоклевайте; угушите зло у првомъ покрету свомъ за ваше благо, за ваше спасеніе.

Срце у човеку, особито правомъ Србину, препући мора, кадъ види, како су бѣдни граничари наши, коима е после толико стеге, патнѣ и жертве садъ текъ на путу реформе зора болѣ будућности засинула ружно преварени. Они су подъ видомъ обране народности свое и цара свога управо повучени, да воюю противъ реформе, одъ кое се своме добру надати имаю, повучени да се боре противъ слободе, еднакости и братства, за старо свое тешко станѣ. Они невиде, да ньи други очевидно за орудіе свой злоковарны намѣренія употребляваю; не виде да противъ собственне среће свое раде. Вы старешине, и вы Свештеницы, любави и мира проповѣдници, настойте и изводите народъ на путъ законный, на путъ правый; ваша е дужность то. Ви ћете и после съ народомъ и међу народом остати и живити; а странни коекакви подстрекательи разићи се и разбећи коекудъ. На васъ ће пасти грѣхъ и освета праведна, кадъ се еданпутъ народъ освети, и прогледа, и увиди како е ружно противъ свое собственне ползе и среће преваренъ и заведенъ.

Я самь казао іоштъ у почетку, како самь међу васъ дошао, да е Соборъ народный нашъ единьій правьій и законьій путъ, коимъ се къ нашой пожелѣной цѣли доспѣва. Нисте ме послушали. Србски сте Соборъ презрели и оставили, а потегли сте на хрватскій Соборъ у Загребъ. Па шта сте донели? Ништа друго, него, жалостно искуство, да за Срблѣ на Хрватскомъ Собору среће нема. Депутація Србска отишла е Цару у Инсбрукъ. Па шта е донела? шта іой е Царъ одговоріо? Одговоріо е то: да он Скупштину Србску 1. Маія сазвану и подъ упливомъ странноземскимъ држану, непризнае за законну, слѣдователно неодобрава ни изборъ ни она заключенія, коя су томъ приликомъ учинѣна; и упутіо е исту Депутацію на законный уставный путъ, т. е. на уредный Соборъ народный и законодавство и

правителство унгарско. Вы сте устали, да браните цара, тако су вамъ казали. А шта говори на то Царъ? Говори и у мануфесту одъ 10. и 16. Юнія пише: да онъ такове обране нетражи и непотребує, налаже вамъ, да куѣама своима идете, да топове и остале царске ствари на своє мѣсто оставите, ако желите да вамъ опроштай и свою милость дарує; иначе ако се не повратите, проглашава васъ за бунтовнике или ребелліанте, за невѣрнике, и казни достоине. Како стойте дакле садъ спрама дужности своє, спрама Цара свога, спрама отечества и спрама срећe и напредка свога? Промыслите! Заръ іоштъ невидите, да сте превареннни? Єдни вичу: Ето Мађара, гди намъ хоће да отму цркве наше, хоће да колю браћу нашу, жене и деце нашу. А Србльи трче у гомиле се оружіємъ. Мађари чувши то, поплашени вичу: Ето Србаля, гди се спремаю и иду да бію и колю Мађаре, а Мађари преплашени устаю съ друге стране на оружіє у гомиле да се чуваю одъ Србаля; и тако омраза и страхъ расти, тако да и єдни и други устаю, незнаюћи управо ни зашто ни крозъ што, плаше се єдни одъ други, оставлаю своє послове, своє куће и фамиліє; неповѣренѣ и подозреніє съ обе стране се умножава, те Мађари страдаю међу Србльима и Србльи међу Мађарима. Па у той смутньи іоштъ и вашу браћу Сербіянце у помоћь позивате, кой мислећи да вама нека опасность грози, прелазе гомилама овамо у туђу землю, и мѣшаю се оружаномъ рукомъ у туђе послове, а не промишляю ни они ни вы, да таковымъ прелазкомъ у сосѣдну землю, и свога господара и свой народъ у неприлику кодъ Дворова доводе, и собственна своя уставна прекрасна са великимъ трудомъ добывенна права на коцку ставляю. Непромишляте дакле да оваковымъ неразсуднымъ поступкомъ и себи и браћи своіой шкодити можете: па кадъ права опасность на васъ найђе онда браће у помоћи быти неће. Позвани сте, да устанете, да браните кассу народну, да є Мађари не отму. Па како вамъ стой та касса народна, коя съ толикомъ штедньомъ и многогодишнымъ трудомъ подигнута, како є сачувана? Да Богъ да, да они исти, кой васъ на чуванѣ позиваю, подъ видомъ блага народнога, исту кассу немилице неарче и нетроше, єръ гди вамъ є садъ то благо народно? Подъ видомъ чуваня, уклонѣно изъ средине ваше, да му трага нема. Є'ли то чуванѣ? Изпразнѣни су вамъ сви магазини, изпразнѣне су кассе црквене, кассе обштинске, коє сте зноємъ труда свога и штедньомъ прибавили! Кадъ ћете ій напунѣне видити? и пропитайте и прогледайте, коє то изпразніо, ко є потрошіо па ћете наћи, да ће онай быти, кой у свомъ животу ништа нринео оной касси ниє, нити ће кадъ принети.

Освѣстите се дакле Браћо! И прогледайте, и недайте се выше варати одъ коєкаквы нечисты духова, кой васъ на зло

наводе. Оканите се омразе, уклоните свако неспоразумѣніе, ослободите се страха, уздржите се од насилія и међусобногъ боя и ратованя; повратите се кућама свойма, радньи фамилій своіой, чувайте се одъ свакога искушенія и утврђуйте међу собомъ миръ и братску слогу, да у любови и пріятельству са свима жительима, кое му драго вѣре и єзика у обштемъ отечеству овомъ живите и напредуете. У мѣрите се! Дайте да на законный путъ уставнога реда станемо: да се и мы обштомъ реформомъ на основу слободе, єднакости а братства ползуємо; єдномъ речію: да своимъ путемъ Соборъ народны нашъ држимо, и ту да се изъ свію краєва наше вѣре и нашега народа избрани представницы скупимо и састанемо; о нашой больой будућности посовѣтуємо и ту учинѣна заклученія путемъ уставнымъ правителства и законодавства унгарскога нашему премилостивому Цару и Кралю поднесемо; и я самь увѣренъ да ћемо мы за вѣрне наше услуге Дому Аустрійскомъ и отечеству Унгарскомъ одъ вѣкова указане све оно получити, што законно и праведно захтѣвали будемо. Ако ли пакъ мы оно, што по Богу, по правди, по слободи и єднакости нама као вѣрномъ и честитомъ народу у отечеству обштемъ припада, мирнымъ и законнымъ путемъ неби получили, то намъ путъ оружія, путъ насилія, ако се поуздати можемо, и после отворенъ остає.

У Петроварадину, $\frac{12.\ \text{Юла}}{30.\ \text{Юна}}$ 1848.

Петаръ Чарноєвићъ
Грофъ Темешкій, Великій Жупанъ и Кралѣвскій Коммисаръ.

Fordítása:

A legnagyobb fájdalommal tapasztaltam, hogy a forrongás köztetek nemhogy csillapodott volna, hanem még jobban elterjed, hogy a törvényes rend fölborul és a békés lakosság személy- és vagyonbiztonsága veszélyeztetve van. Zsiványok, naplopók, kiknek se házuk, se otthonuk, nem szűnnek meg titeket ámítani; és ti, akiket annyiszor rászedtek, még mindig hiszékenyen követitek őket. Hát nem látjátok, hogy az ilyen sehonnai emberek, dolog- és munkakerülők, csakis hasznot húznak károtokból. Mire vártok? Micsoda előnyöket nyertetek a hazug igéretekből? Láthattátok, hogy titeket csak föllázították, megijesztettek, foglalkozástokat, otthonotokat elhagyva, azt elhanyagoltátok, gyermekeitekért és javatokért reszkettek és fegyveres erővel körül vagytok véve. Ne hagyjátok magatokat továbbra is ámítani. Ismeritek helységteikben a haszontalan egyéneket; ezek szerint ítéljétek meg az idegeneket, akik velök szövetkeztek. Legyetek résen, vigyázzatok magatokra, vagyonotokra; ne álljatok össze a zsiványokkal és haszontalan népséggel, űzzétek el őket idejében, mielőtt a nyakatokra kapaszkodtak volna. Tudom, hogy minden helységben több a tisztességes ember, mint a haszontalan; hát miért tűrik a tisztességesek a haszontalanok uralmát, akik ostorral kergetik az előbbieket mindenhová és vagyonukkal rendelkeznek? Jóra való és tisztességes emberek, álljatok össze és ne vonakodjatok; nyomjátok el a forradalmat csírájában és mentsétek meg javaitokat.

Az embernek, különösen az igazi szerbnek szíve meghasad, ha látja, hogy a mi nyomorúságban tengődő határőreink, akikre annyi korlátozás, szenvedés és áldozat után a reformok következtében egy szebb jövő felvirradt, galádul megcsalattak. Ők nemzetiségük és császáruk védelmének ürügye alatt egyenesen belehajszoltattak, hogy az új reformok ellen, melyektől jobb sorsukat várhatják, küzdjenek; a szabadság, egyenlőség és testvériség ellen, régi súlyos helyzetük fentartásáért. Nem látják, hogy mások által nyilvánvaló aljas céljaikra felhasználtatnak és saját szerencséjük ellen cselekszenek. Ti családfők és lelkészek, a szeretet és béke hirdetői, vezessétek a népet a törvényes, igaz útra, ez a ti kötelességtek. Ti azután is a nép között fogtok maradni és élni; az idegen, holmi lázítók azonban elszélednek. Titeket sujt majd az igazságos bosszú, ha a nemzet felocsudik és öntudatára jut annak, hogy saját érdeke és szerencséje ellenére galádul félrevezetve megcsalatott.

Már kezdetben, amikor közibétek jöttem, kijelentettem, hogy *a mi nemzeti kongresszusunk* az egyetlen igaz és törvényes út, melynek útján óhajtott céljaink elérhetők. Nem hallgattatok reám. A szerb gyűlést megvetve, elhagytátok és Zágrábba mentetek a horvát tartománygyűlésre. S mit nyertetek vele? — semmi mást, mint azt a szomorú tapasztalatot, hogy a horvát országgyűlésen a szerbek részére boldogulásra nincsen kilátás. A szerb küldöttség Innsbuckba utazott a császárhoz; s mit hozott? mit felelt néki a császár? — azt mondta: hogy ő a május 13-án tartott szerb gyűlést,[1] melyen külföldiek is részt vettek, nem ismeri el törvényesnek, következőképen sem a választásokat, sem a hozott határozatokat nem hagyhatja jóvá; a küldöttséget a törvényes alkotmányos útra utasította, azaz a rendes nemzeti kongresszushoz és a magyar törvényhozáshoz és kormányhoz. Azt mondták néktek, hogy a császár védelmére keltetek fel. S mit válaszolt erre a császár? A június 10. és 16-iki kiáltványaiban[2] kijelenti, hogy ilyen védelemre nincsen szüksége, meghagyván, hogy térjetek vissza tűzhelyeitekhez, a császári ágyúkat és egyéb hadi szereket vigyétek helyükre, ha kegyelmében óhajttok részesülni; s azok, akik nem térnek vissza, lázadóknak, rebelliseknek fognak nyilvuníttatni, árulóknak és megfognak büntettetni. Milyen helyzetbe jutottatok tehát kötelességtekkel, császártokkal, hazátokkal, javaitokkal és haladástokkal szemben? *Gondolkozzatok rajta! Hát még most sem látjátok, hogy megvagytok csalatva?* Egyrészről azt kiáltják: jönnek a magyarok, akik el akarják rabolni templomainkat, testvéreinket, asszonyainkat és gyermekeinket leöldösni, mire a szerbek csoportosan fegyvert fognak. A magyarok pedig hallván ezt, megijedve kiáltják: jönnek a szerbek, hogy a magyarokat agyonverjék, leöldössék, s megijdve szintén fegyvert fognak a maguk védelmére. Ily módon a gyűlölet és ijedelem folyton

[1] Lásd a 105. sz. iratot a 206. lapon.
[2] Lásd a 224. sz. iratot a 380. és 254. sz. iratot a 413. lapon.

nagyobbodik, mindkét fél fegyverkezik, maguk sem tudva miért s minekfolytán egyik fél a másiktól, otthagyván foglalkozásaikat, tűzhelyüket és családjukat. A bizalmatlanság és gyanú növekedvén a magyarok és a szerbek közt és így kölcsönösen ki vannak téve a szenvedéseknek. S ebben a zürzavarban még szerbországi testvéreiteket is segítségül hívtátok, akik veszélyben hivén titeket, idegen országba csapatostul átjöttek, fegyveresen idegen ügyekbe avatkozva, nem gondolván meg, hogy az ilyen, szomszédos országba való betörés által nemzetüket és fejedelmüket is az udvaroknál bajba sodorják és a nagy fáradsággal szerzett alkotmányos jogokat kockára teszik. Nem gondoljátok tehát, hogy ilyen meggondolatlan eljárással csak magatoknak és testvéreiteknek árthattok, s ha tényleg veszélybe juttok, akkor a testvérek segítsége egyszerre elmarad. Felhívnak titeket a nemzeti pénztár védelmére, nehogy a magyarok elvegyék. S hogy áll és védetett meg a nemzeti pénztár, mely annyi szorgalommal és fáradsággal létesült? Adja isten, hogy ugyanazok, akik annak őrizetére felhívtak, a nemzet javának ürügye alatt, tékozolva el ne költsék; hova lett most ez a nemzeti vagyon? A biztonságba való helyezés örve alatt körötökből elvitetett s most nyoma sincsen. Ezt nevezik megőrzésnek? A raktárak, az egyházi és községi pénztárak kiürítettek, melyeket verejtéktekkel és szorgalmatokkal megtöltöttetek! Mikor lesznek ismét megtelítve? Nézzetek utána, hogy kik költötték el, azok, akik ehhez a pénztárhoz mivel sem járultak hozzá és nem is fognak.

Ébredjetek tehát öntudatra, testvérek! Jól vigyázzatok, ne hagyjátok magatokat holmi szennyes egyénektől elámítani, kik csak bajba sodornak titeket. Vessétek el a gyűlöltséget, távolítsatok el minden félreértést, szabadítsátok fel magatokat az ijedelemtől, tartózkodjatok az erőszaktól és a kölcsönös harctól; térjetek vissza tűzhelyeitekhez, foglalkozástokhoz, családotokhoz; óvakodjatok minden kísértéstől, szilárdítsátok meg magatok közt a békét és testvéri egyetértést, hogy a közös hazában vallás és nemzetiségi különbség nélkül szeretetben és barátságban az összes lakosokkal élhessetek és gyarapodhassatok. Csillapodjatok le! Tegyétek lehetővé, hogy a törvényes rend útjára térhessünk és a szabadság, testvériség és egyenlőség elvein alapuló reformokat élvezhessük. Egy szóval: a kongresszuson vallásfelekezetünk és népünk minden vidékéről egybegyűlő képviselőik által jobb jövőnkről tanácskozzunk és az ott hozott határozatokat a magyar alkotmányos kormány és országgyűlés utján felséges császárunknak és királyunknak nyujtsuk be. Megvagyok róla győződve, hogy az osztrák dinasztia és a magyar haza századok óta teljesített hű szolgálataink fejében elismerésre fogunk találni s minden, amit törvényesen és igazságosan óhajtunk, teljesülni fog. De ha azt, ami isten, jog, szabadság és egyenlőség szerint, mint hű és becsületes nemzetet a közös hazában megillet, békés és törvényes uton nem érhetnénk el, akkor a fegyveres út, ha erőnkben megbízhatunk, még mindig nyitva áll előttünk.

353.

Pétervárad, 1848 július 12.

Báró Hrabowsky a karlócai főodborhoz a fegyverszünet föltételeinek be nem tartása miatt.

Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. VII. 103. Praes. Nr. 680, 681. Exp. július 12.

... Alle diese Vorgänge verstossen gegen unseren Vertrag, und ich muss gestehen, dass mich derlei offenbar feindliche Vorgänge ungemein affiziren. Ich war öfters während meiner militärischen Laufbahn in der Lage, mit ganz feindlichen Völkerschaften und Partheien zeitweise Verabredungen und Verträge einzugehen, und ich muss bekennen, dass solche Verträge auch von der feindlichen Seite *pünktlich* eingehalten worden sind. Wie soll ich die friedlichen Erklärungen des General-Comités nehmen, wenn man sich von Seite der serbischen Parthei solche Gewaltthätigkeiten erlaubt?

354.

Karlóca, 1848 július 13.

A karlócai szerb főodbor értesíti báró Hrabowsky főhadparancsnokot, hogy a statáriumot kihirdette.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 3557.

Nr. 977.

... Das General-Comité hat in allen Feldlagern und Bereichen der Serbischen Nation gegen Mord, Todschlag, Brandlegung, Brandstiftung, öffentliche Gewalt, Raub, bedeutenden Diebstahl und alle schwere Verbrechen, zu welchen auch der Verrath miteinbegriffen ist, — die Todesstrafe verhängt und geschieht morgen die Publikation.

Prov. Präsident

Steph. Petrovits

355.

Karlóca, 1848 július 13.

A karlócai főodbor kiáltványa a katholikus horvátokhoz, melyben biztosítja vallásuk sértetlenségét és fegyverre hívja fel őket a magyarok ellen.

Egykorú nyomtatvány. Zágráb, D. A. Z. 1848. 3/A. 234.

Na slavjane rimokatolike u Srěmu i Slavonii!

Bratjo! Sa žaloštju razuměli smo, da se neki dušmani nalaze, koi sěme razdora seju, i bratju jedne kěrvi u omrezu hoće da dovedu.

Oni vam govore, da Slavjani istočne cèrkve, rodjena bratja vaša, na to idu, da vas povlaše.

Evo mi, u ime naše i u ime svijuh naših jednověracah, uvěramo vas živim bogom i svim njegovim svjetima, da na to nikad ni pomíslili nismo.

Mi poštujemo svaku vjeru, a osobito onu, koju rodjena naša po kěrvi bratja izpovědaju.

Mi ne děržimo one za poštene ljude, koi na sěrcu na vjeru ma koju, a osobito na vjeru bratje svoje.

Mi dajemo vama poštenu rěč i věru božju, da ćemo mi vas braniti bratski protiv svakoga, koi bi na věru vašu nasěrnuo tako isto, kao stoćemo braniti věru našu, ako kakav dušmaniu na nju nasěrne.

Budite bratjo mirni; bez brige, što se věre vaše tiče, i neverujte onima, koi laži pletu, i razdor prave, i glede da bratju zavade, da tako obći dušmaniu, lakše nas obadve strane nadvlada.

Ono su najmljeni od neprijatelja zlotvori, koi vam to govore, njima nije stalo do slobode naše, naše bratje odće, i vaše i naše. Oni bi rado vodu zamiteli, da u mutnoj vodi ribu love. Zato im nevěrujte.

Ugledajte se u sabor naš u Zagrebu, kako su ondjě bratja obe věre bratski se složila, da domovinu svoima silama odbrane i sačuvaju. Slušajte preuzvišenoga Bana koi je te glasove za lažne proglasio.

Mi svam světu reći i opet dajemo, da mi nikad na to ni pomislilo nismo, niti ćemo ikad nato pomisliti, da u vašu věru diramo.

U velikoj je, bratjo, pogibeli domovina naša a u veću još pada, ako se mi izmedju sebe u omrazu dovodimo.

Silna ruka božja kaštigovaće svakoga, koi bratju zavadja, i koi povod tome daje.

Dajte ruku vašu nama, bratji vašoj po kěrvi i jeziku, a mi pružamo desnicu našu vama, rodjenim našim.

Neprijatelj je u domu našem. On pali, hara, sěće bratju našu u Bačkoj i Banatu. Mi smo ga, hvala Bogu, na više města pobili. Ali da se sa svim od njega odslobodimo, potrebno je, da i vi oružje u ruke uzmete i njega napadnete. Ustajte bratjo, u ime Boga, a u ime naše jedne kèrvi, u ime naše budućnosti vas zaklinjemo! Ustajte, napadnite na dušmanina, i dělite s nama slavu, koju poběda donosi i sreću koju slobodna domovina daje.

Mi nismo oružje uzeli, da proti ikakoj věri vojujemo, nego smo pograbili puške i maćeve, da se branimo protiv dušmanina, koi i nama i vama jezik materinski, narodnost dragocěnu, i prava naše odmeti hoće, koi preki sud nama šilje, koi našu bratju veša, koi nam ni lista čitati ne da, u kom se branimo, koi nam caru i kralju ni pristupiti ne da, da mu se potužimo, koi nam se

sastati, neda, da se o našoj sreći porazgovaramo, koi novce naše na to troši, da topove bije, koi će našu cěrkve i domove rušiti, koi vojska carsku na nas šilje, da nas gnjavi, na nas, koi toliku silu u Italiju poslasmo, da se za cara i kralja bori i gine! Protiv toga našeg i vašeg dušmanina digli smo se mi na oružje, a ne protiv kakve cèrkve božje, ne protiv věre bratje naše.

Zato bratjo, mi širimo ruke, odite na pèrsi naše, da vas kao bratju zagèrlimo, a vi zagèrlite nas, kao bratju vašu jednokěrvomu; stanimo jedan do drugoga, stavimo junačke naše grudi protiv dušmanina, pa ćemo i mi i potomstvo naše na věk srećni biti, a domovina naša procvetaće, i slaviće se, dok je sunca i meseca!

Od glavnog narodno-sèrbskog Odbora.

U Karlovcih, 13. Julija 1848.

Fordítása:

A Szerémség és Szlavónia katholikus vallású szlávjaihoz!

Testvérek! Sajnálattal értesültünk róla, hogy akadnak némely ellenségeink, akik a viszály magvát széthintik és az egyvérű testvéreket össze akarják veszíteni.

Azt híresztelik, hogy a keleti egyházhoz tartozó szlávok édes testvéreiket, titeket, a görög nem egyesült egyházba akarnak kényszeríteni.

Nevünkben és egyházunk hívei nevében az élő istenre és összes szentekre kijelentjük, hogy erre sohasem gondoltunk.

Minden vallásfelekezetet megbecsülünk, de különösen vérszerinti testvéreinkét. Nem tartjuk azokat tisztességes embereknek, akik bármely vallásfelekezet, de különösen testvéreink vallása ellen izgatnak.

Becsületszavunkkal és istenben való hitünkkel biztosítunk titeket, hogy tesvériesen mindenki ellen, aki vallástokat megtámadja, megfogunk védeni, úgyszintén, ha valaki a mienkét megtámadná.

Legyetek tehát testvérek, vallástokat illetőleg nyugodtak, s ne higyjetek a hazug hírek szerzőinek, a viszályhintőknek, akik a testvéreket összeveszíteni igyekeznek, hogy az ellenség mindkettőnket könnyebben legyőzhessen.

Az ilyenek az ellenség által felfogadott gonosztevők, akik szabadságunkkal, javainkkal mit sem törődnek. A vizet akarják felzavarni, hogy a zavarosban halászhassanak; ezért ne higyjetek nékik.

Tekintsetek a mi országgyűlésünkre Zágrábba, melyen mindkét vallásfelekezetű testvéreink összefogtak, hogy erőikkel hazájukat megvédjék. Hallgassatok a bán őméltósága szavaira, aki ezen híreket hazugoknak jelentette ki.

Szent szavunkkal biztosítunk titeket, hogy sohasem gondoltunk arra sem a jelenben, sem a jövőben, hogy vallástokat megsértsük.

Testvérek, a mi hazánk nagy veszélyben forog s még nagyobb lesz, ha magunk közt összetüzünk. Isten hatalmas karja mindazokat sujtani fogja, akik erre okot szolgáltatnak.

Nyujtsátok felénk jobbotokat, vér- és nyelvszerinti testvéreiteknek és mi is vérrokonainknak, felétek nyujtjuk.

Az ellenség hazánkban van; gyujtogat, harácsol és testvéreinket Bácskában és a Bánságban lekaszabolja. Hála istennek, nem egy helyt megvertük. De hogy egészen megszabaduljunk tőle, kell, hogy ti is fegyvert fogjatok és megtámadjátok. Testvérek, keljetek fel, az isten szerelmére, véreink, jövőnk érdekében! Keljetek fel és támadjátok meg az ellenséget és osztozkodjatok velünk a dicsőségben, mely a győzelmet és a szerencsében, mely a szabad hazát meghozza. Mi nem a vallásfelekezetek ellen fogtunk fegyvert, hanem azon ellenség ellen, mely a ti és a mi anyanyelvünket, drága nemzetiségünket és jogainkat el akarja venni, mely a statáriumot hirdette ki ellenünk, testvéreinket felakasztja, újságaink olvasását megtiltja, nem engedi meg, hogy panaszainkkal császárunk és királyunk színe elé járuljunk, ügyeinket megbeszélhessük; mely pénzünket ágyúk öntésére költi, templomainkat és házainkat lerombolni akarja, a császári hadsereget ellenetek küldi, hogy minket elnyomjon, ellenünk, akik annyi harcost küldtünk Olaszországba, hogy ott a császárért és királyért vérüket ontsák. A mi és a ti ellenségtek ellen fogtunk tehát fegyvert, nem pedig istennek valamelyik egyháza, vagy pedig testvéreink vallása ellen.

Ezért testvérek, karjainkat kitárva boruljatok keblünkre, hogy mint testvérek, titeket megölelhessünk, ti pedig minket, mint egyvérű testvéreiteket; álljunk egymás mellé, tárjuk ki hős mellünket az ellenség ellen, és akkor boldogok leszünk mi is, utódjaink is mindörökre; hazánk pedig fel fog virágozni, gyarapodni, amig a világ áll.

356.

Sid, 1848 július 13.

Novits Joszim szerb parancsnok felhívása Vukovár lakosaihoz, hogy a horvát bánt ismerjék el.

Másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. VII. 67/c.

Na obštine stare i novo Vukovarske.

Ja kao gospodina Bana proglašeni Povernik i čitavoga Naroda naimenovani Kommissar, evo vech nedilju dana csekam, da bise Vukovarčzi Bracha moja, skoima sam Vek proveo, na pravi put obratili, i svoga od Zara potverdinoga Bana jedan put vech priznali, i Brachi se svojoj okrenuli, a manulise koje kakovi Magyarsky Udvoricza, i naroda nashega u propastitelja, po mesto toga xelenja moga, da Brachi mojoj, da Dragima i Dobrima moima Vukovarczem neškodim, i nje ne propastim; neprestano csujem mesto dase Vukovarczi k Narodu svome, k Bratchy svojoj jedno rodnoj obrote, oni se kako sam razumeo neprestano svome neprijatelju Magyaru

prilepljaju, i dobre ljude od dobre nashe strane odvracaju; Katane iz Bacske prizivaju, soldate u Oseka dovode, a tim sebe i saw Narod Vukovarski u Propast i veliku Pogibelj bazaju tako, dache sbog neki Zlikovaca i neprijatelja Narodne našhega mlogi pravedui i dobri i posteni Vukovarczi prostradati i propasti. Zato vas ja Brachu Vukovarczi pozivam, da se samo Bana hervatsky zapovedi deržite, dase k Narodu svome obratite, da samo sa svojim Narodom Slavenskim brez razlike Zakona stojte, xivite i padate. Manite se tudja Naroda, manite se izdaiza, manite se ponosni i aristokratni Magyara, koi vas u svojoj Diete neche ni da priznadu, da ste i vi Narod, kao sto su i oni, koi vech davi sebi izgubite, da svoj Jezik zaboravite, da vi se prestanete Narod biti, i koi xele, da vi magyary postanete; tim svoich dedova i pramdedova kosti o grobu da osramotite.

Vi tjete onda Narod biti i ostati, kad se sa svoim narodom derzite, slazete, bratimite i gubite. Ako li se pak vi uzderzite naroda tudjega, koi vasim jezikom negovori, to vi svoj narod, koi neće više na zemlji, biti ni živiti. Dabi pak mi našu narodnost, naš jezik, i svaki svoj zakon zaderzali, treba, da se mi kao jednorodna bratja pazimo i ljubimo, tudjinu Magyara da neverujmo. Dosta su nas 5—600 godina tudjini varali i danas varaju.

Vi ste bratjo, daleko žašli i Banska zapovest prekoračili, koja za polakšize naroda veli da u Banovoj pod našim Czarem državi nikakva tudja Vojska ni pešačka ni Katanska biti nesmije. A vi no štetu naroda držite katane i ranite regulaše pešake.

Zato ja vas Vukovarzi kao bratju moju i prijatelje prozivam, da svu Vojsku iz Vukovara taki krenete, i da se sa našim u Srema, Slavonija, i Horvatskoi narodom složite, i da svi za obšti korist radimo, i da se od tudjinstva jedan put već oprostimo, da postanemo i mi slavan narod, kad nas je Bog sjedinio, te sjednim jezikom govorimo; netreba, nie pošteno da se mi rasdvojamo a sa tudjinom Neprijateljem Magyarom sjědinjavamo. Ovo vam dakle kruto javljam, da vi mene za 24 sata na ovo odgovor date, i da nečekate da na vas sa Czarskima i Banovima topovima i vojskom udaram, i naš mili Vukovar bijem. A to ču morati učiniti, jer ja Preuzvisenog Gospodina Bana ne mogu dočekati drukčije živ.

n Šidu, 1/13. Srpnja 1848.

Josim Nović
narodni i bani komessar.

Fordítása:

Mint a (horvát) bán kinyilvánított bizalmi férfia és az egész szerb nemzet kinevezett biztosa, már egy hete várom, hogy vukovári testvéreim, akiknek körében egy életet töltöttem el, az igazi útra lépjenek és a császár által elismert bánt végre elismerjék, testvéreikhez csatlakozzanak, a magyar udvaroncoktól, akik nemzetünket végveszélybe

sodorják, elpártoljanak. Óhajom, hogy drága testvéreimnek ne ártsak és ne tegyem tönkre őket. Folyton hallom, hogy Vukovár lakosai, ahelyett, hogy nemzetükhöz és egyvérből származó testvéreikhez fordulnának, ellenségeikhez, a magyarokhoz ragaszkodnak és a jó érzelmüeket a mi pártunkból eltérítik; Bácskából katonaságot kérnek, ilyent Eszékről Vukovárra menesztenek és ezzel Vukovár lakosait a legnagyobb veszélybe döntik, olyannyira, hogy nemzetünk némely gonosz ellensége miatt ottan sok jó érzelmű hívünk is kárát vallja.

Felhívlak tehát titeket, vukovári testvéreimet, hogy csakis a horvát bán rendeleteinek engedelmeskedjetek, vallásfelekezeti különbség nélkül, nemzetetekhez csatlakozzatok, véle álljatok, éljetek és veszszetek. Hagyjátok ott az idegen nemzetet, az árulókat, a büszke magyar főurakat, akik országgyűlésükön titeket még nemzetnek sem akarnak elismerni, azt akarják, hogy nyelveteket elfelejtsétek, megszűnjetek mint nemzet létezni és magyarokká váljatok s ezzel őseitek csontjait és sirjait meggyalázzátok.

Ti csak akkor lesztek és maradhattok nemzet, ha saját nemzetetekhez csatlakoztok, vele éltek, haltok; ha azonban egy idegen nemzethez pártoltok, mely nyelveteket nem érti, akkor elfogtok pusztulni. S hogy fenntarthassuk nemzetiségünket, nyelvünket és vallásunkat, kell, hogy mi, egyvérű testvérek, egymást megbecsüljük és szeressük és az idegen magyarnak ne higyjünk. Öt-hatszáz év óta hitegettek minket az idegenek és most is azt teszik.

Ti tehát, testvérek, megszegtétek a báni rendeletet, mely szerint országunkban semmiféle idegen katonaság nem állhat, mikor a nemzet kárára azt fenntartjátok. Felhívlak tehát titeket, mint barátaimat és testvéreimet, hogy a katonaságot Vukovár városából azonnal távolítsátok el és csatlakozzatok a miénkkel Horvát- és Szlavonországban; hogy a közérdekben együtt munkálkodhassunk és végre az idegentől megszabaduljunk; hogy mi is egy dicső nemzetté váljunk, ha már minket isten is egy nyelvben egyesített. Becstelen dolog, hogy mi ketté szakadjunk és az idegen magyarral egyesüljünk.

Szigorúan meghagyom tehát, hogy 24 óra alatt válaszoljatok: ne várjátok, hogy a császári és báni ágyúkkal rajtatok üssek; mert ezt meg kell tennem, mert én nem várhatom meg másképen a bán őméltóságát ez életben.

A horvát bán 1848 július 17-én Vukovárt járván, megtagadta Novitstól a bizalmat; uzurpátornak mondotta. (Sl. S. G. K. 1848. VII. 74. c.)

357.

Budapest, 1848 július 14.

Szemere belügyminiszter irata Csernovits kir. biztoshoz, melyben bejelenti a szerb fölkelés fegyveres elnyomását.

Eredeti fogalmazvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 568. eln. szám.

Tudósítására, melyet futárként Niesner őrnagy úr hozott tegnap, röviden válaszolok:

Itt a közönség igen nyugtalanul várja az alvidéki eseményeket, nemcsak mivel sokféle hír terjeng, hanem mivel eredmény nem mutattatik fel. A mai napon tartott zárt ülésben a képviselőház hevesen nyilatkozott ez ügyben.

A békekötésnek íme nincs eredménye. Csak alkalmuk és idejök volt magukat beárkolni és minket rászedtek. E tanuságra nem volt szükségünk, hogy ravaszságát a lázadóknak megismerjük. Bácsmegye nem engedelmeskedik? A tisztviselők hanyagok? Senki sem teljesiti kötelességét? Ezt most olvasom első ízben, de a nehézségeken ön rendkivüli hatalmával segithetett volna, ki úgyszólván mindent tehet, aki nem engedelmeskedik, felfüggesztheti hivatalából. Megtörtént-e ez?

Történt-e, hogy a lázadók közül valaki, a kikindai rablókon kivül, megbüntettetett volna?

Ujvidéken a választás el van rendelve? Sztratimirovits nincs-e szabadon, aki feje a törvénytelen választmánynak?

A békités politicája sikertelennek mutatkozott. Történjék bármi, lázadás ellen csak a fegyver hat. Tehát ezen ösvényt ajánlom és ajánljuk önnek. A nemesis tanácsát kövesse, külömben feldulatik az ártatlannak java és élete.

Bechtold altábornagy megkezdi a hadi munkálkodást; elvégre a crisis stadiuma beközetkezik.

A ministerium el van tökélve a ministerek egyikét leküldeni még rendkivülibb hatalommal; talán a ministerelnök menend le. De előbb János főherceggel van értekezése, a mi 5—6 nap mulva megtörténik. De ez még csak szándék, addig, ujabb rendeletig, éljen ön teljes hatalmával, nem parancsolva, hanem elháritva az akadályokat.

Azt hiszem, ön meg van az eddigiek után győződve, hogy becsületre, jó érzésre számított politicája sikertelen a ravasz lázadókkal szemben.

A rendet s a törvény szigorát fegyverrel és csatával kell helyre állítani; a rabló halált érdemel s a ki ezeket fellázitja, még inkább megérdemli.

358.

Pétervárad, 1848 július 14.

Báró Hrabowsky főhadparancsnok fölterjesztése gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez, a délvidéki helyzetről.

Eredeti irat. Wien, Kr. A.; 1848. Kr. M. Nr. 3552. Érk. július 21-én.

Ich habe schon im Monate Mai um meine Enthebung von den Functionen eines königlichen Kommissärs gegen den Banus von Kroatien gebeten; und zur Unterstützung meiner diessfälligen Bitte, meinen General-Kommando-Adjutanten, Herrn Oberstlieutenant von Dorsner nach Innsbruck an Seine Majestät den Kaiser abgesendet.

Dieser Herr Oberstlieutenant, brachte mir dagegen ein Handschreiben Seiner Majestät des Kaisers von 8. Juni, mit 2 originalen Manifesten Seiner Majestät des Kaisers an die Kroaten und Slavonier, und an die Grenz Regimenter mit dem Auftrage, die Untersuchung gegen den Banus mit Nachdruck und ohne Nachsicht vorzunehmen. In dieser Hinsicht erhält ich auch die gemessensten Befehle von Seite Seiner kaiserlichen Hoheit den Erzherzog Palatinus.

Ich sah mich dadurch in die unangenehmste Lage, und zwar umsomehr versetzt, als nach den Manifesten von 10. Juni, worin der Banus aller seiner Würden entsetzt wird, er am 18. Juni in Innsbruck vom Volke mit Jubel und Fackelmusik, *empfangen*, und am 19[m] von Ihren Majestäten und allen Erzherzogen in feierlicher Audienz als Banus empfangen worden ist, und auch vom k. k. Ministerium in Wien, als Commandirender General in Kroatien behandelt wird. Hieraus abstrahire ich, dass es eigentlich Niemanden *wahrer Ernst* ist, gegen den Banus aufzutreten und — dass nun das ungarische Ministerium auf eine Untersuchung gegen ihn dringt.

Da ich mich schon einmal bei diesem Fürgehen blamirt habe, und mich als Kommandirender General nicht auch noch lächerlich machen kann; so habe ich *zum drittenmale* das ungarische Ministerium um meine Enthebung von den unangenehmen Funktionen eines königlichen Commissairs ganz kathegorisch gebeten, und erwarte nur die Entscheidung.

Indem ich dies Euer Excellenz ehrfurchtsvoll anzuzeigen die Ehre habe, glaube ich noch beifügen zu müssen: dass ich fest entschlossen bin, falls man mich von dieser Funktion nicht zu entheben geneigt wäre, alsdann um meine Pensionirung einzuschreiten; da ich bei dieser Funktion die mir erworbene militärische Reputation nicht auf's Spiel setzen will.

Zugleich gebe ich mir die Ehre Euer Excellenz in der abschriftlichen Anlage zwei Berichte eines an E. H. Stefan, den anderen an E. H. Johann, zur hohen Kentniss zu bringen, woraus

Euer Excellenz den bedauerlichen Zustand der hierländigen Insurection zu ersehen geruhen, und überzeugt sein mögen; dass nachdem der Banus im Einverständniss des Erzbischofs Rajacsich diese in ihrem Unternehmen uterstüzt, ich *einen schrecklichen Bürgerkrieg* voraussehe. Das Carlowitzer Comité hat nach allen Richtungen seine Unter-Comités in Syrmien und Banate, wo unzählige Massen von Insurgenten sich versammeln, und jetzt schon gleichsam eine bewaffnete Horde ausmachen, stehlen und rauben, den Handel auf der Donau beeinträchtigen, den Postlauf hemmen, Pferde, Wägen, Schiffe, Kanonen, Comestibilien rauben; und für *ein solches Gesindel tritt der Banus als Verfechter auf.* So fasslich als mir die Differenzen des Banus mit dem ungarischen Ministerium sind, ebenso unbegreiflich ist mir der Schutz, welchen an diesen rohen, durch einige Tausend Serbianer verstärkten Horde angedeihen lässt. Es scheint, das der Banus dadurch seinen Anhang vergrösseren will. Die Vermittlung mit Ungarn kann nur dann für den Banus reussiren, wenn sich seine Diplomatie auf eine hinlänglich starke physische Macht, dei er sich wirklich schon vorbereitet, stützen kann.

359.

Pétervárad, 1848 július 14.

Báró Hrabowsky szlavon-szerémségi főhadparancsnok báró Pirethez; tudatja, hogy Rajacsits érsek a bánsági szerb táborokba ment.

Eredeti átirat. Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 129. VII. ad 36. Érk. július 16.

Ich beeile mich das löbl. Generalkommando-Präsidium in gegefällige Kenntniss zu setzen, dass der gr. n. u. Erzbischoff Rajacsits ehevorgestern in Karlovitz angekommen, — gestern alldort die versammelte Insurrections-Masse harangirte, auf eine hier noch unbekannte Art und noch abends in das Insurgenten-Lager nach Porlas im deutsch-banater Grenzregimente abgereisst ist, — das ferner nach Aussage des Erzbischofes zwischen heute und morgen der Ban in Karlovitz eintreffen soll.

Der Erzbischoff soll mit umgegürteten Säbel das Präsidium beim Comité führen.

Rajacsits gőzhajón utazott Pancsovára, ahol a templomban, kardot kötve, a szerb népet a magyarok elleni kitartásra buzdította; azzal, hogy ez a császár akaratával történik. (U. o. 1848. VII. 39.)

360.

Belgrád, 1848 július 15.

Vallenchich őrnagy átirata báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz, a szerbországi országgyülésről.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 129. 1848. VII. 45/a. Praes. Nr. 377.

Ich unterlasse nicht ... anzuzeigen, dass nach einer von dem hiesigen kaiserlich russischen Herrn General-Consul Obersten v. Danilevski mir schriftlich gemachte Mittheilung, derselbe heute Nachts von Kragujevatz die Nachricht erhalten habe, dass der Schluss der dortigen serbischen Volksversammlung, ... auf gestern den 12/14-ten Juli festgesetzt worden ist, und die Deputirten die Weisung erhielten, in ihre Heimat zurückzukehren.

... die von dort [Kragujevatz] dem russischen Herrn General-Consul zugekommenen Nachrichten sind für unseren Staat sehr beruhigend.

361.

Temesvár, 1848 július 16.

Báró Piret átiratából, melyet báró Hrabowskyhoz intézett a verseci harcról.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. VII. 127/a. Érk. július 19.

... Das Sicherheits-Comité in Pancsova entschuldigte Tags [12. Juli] darauf die Vorrückung gegen Werschetz als einen seinem Befehle zuwider laufenden Akt; es ist jedoch klar, dass die Hoffnung auf eine Erhebung der Illyrier in Werschetz zu Grunde lag, denn in der Nacht vom 11-ten auf den 12-ten Juli gerieth der Ort durch Pällerschüsse, und Gewehrfeuer aus einigen Häusern in solchen Allarm, dass im Tumulthe mehrerere Illyrier, und insbesondere das Haupt dieser Parthei, Kumanovich, den man für den Urheber des Anschlages hielt, und der auch wirklich selbst auf Nationalgarden geschossen haben soll, — getödtet wurde. Die Erbitterung zwischen beiden Partheien ist nun aufs Höchste gestiegen.

362.

Újverbász, 1848 július 16.

Forster alezredes jelentése a szlavoniai főhadparancsnoksághoz, a tolnai nemzetőrségről.

Másolat. Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. VII. ad 90. Érk. július 19.

Ich melde ... dass die National-Garde von Tolnau hier im Lager nicht mehr zu halten war, besonders wie der Regen eintrat, und sie ohne Zelten Bivoukiren müssten; sie drangen darauf, sie

zurückzuführen oder selbe zu entlassen. Ich fand es für räthlich, damit keine Raufereien geschehen, sie ordentlich zurückzuführen, und ihrem Comitate zu übergeben; morgen treffe ich mit dieser Horde die Rückreise an.

363.

Ó-Becse, 1848 július 16.

Báró Bechtold átirata báró Pirethez a szenttamási kudarcról.

Másolat. Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 129. VII. 39/c. Praes. 370.

Mein Vorhaben den Angriff von Szt-Tamás ist. Einem hohen Präsidium schon früher durch mich bekannt gegeben. Derselbe wurde auf den 14-ten versucht. Nach einem ermüdeten Nachtmarsche mit den von Szegedin herbeieilenden Truppen und 1 Cavalleriebatterie, so wie mit 8 Compagnie und ½ Fuss-Batterie kamen wir, (ich von Óbecse und Oberst Graf Kolowrat von Hegyes aus) richtig zu gleicher Zeit bei den vorgefassten Objekten zusammen und unternahmen mit einer allgemeinen Vorrückung die Rekognoscirung dies tüchtig und mit Klugheit verschanzten Punktes Szt-Tamás. Nach einer gegenseitigen 3 stündigen Kanonade . . . fand ich es gerathen mich von da und von Turia, worum meine detaschirte Abtheilung auch nicht einzudringen vermochte, umsomehr hieher zurückzuziehen, als auch meine Vorposten zu Földvár heftig aus der Römerschanze her angegriffen wurde und ohne Unterstützung sicht fast nichtmehr zu halten vermochten.

Wir kamen alle nach einer enormen Fatique von 15 Stunden bei der Hitze des Tages in einem sehr geschwächten Zustand zurück . . .

Vor der Hand erübrigt mir nichts anderes, als mich rein auf die Defensive zu beschränken.

364.

Pétervárad, 1848 július 17.

Báró Hrabowsky főhadparancsnok a magyar hadügyminisztériumhoz intézett jelentéséből, a pusztító belharcról.

Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. VII. 71/c. Exp. július 18.

. . . Seit dem misslungenen Angriff auf Szt. Tamás wird von den Insurgenten aus den Römerschanzen, die Umgegend geplündert und in Brand gelegt; täglich sieht man die Szállásen in Flammen aufgehen, das Vieh wird weggetrieben, es ist das Bild von Jammer und Elend. Leider kann man diesem Vernichtungskrieg keine Schranken setzen, weil man keine Truppen hat; man ist also gezwungen auf der Defensive zu bleiben.

365.

Pétervárad, 1848 július 18.

Báró Hrabowsky fölirata János főherceghez, melyben a békéltető eljárást a szerbek és magyar ellentétekre is kiterjeszteni kéri.

Eredeti felirat. Wien, Kr. A.; 1848. Kr. M. 3713. Érk. július 27.

In der Voraussetzung, dass meine ehrfurchtsvolle Vorstellung vom 8-ten dieses Monats Euer kaiserlichen Hoheit bereits zugekommen ist, nehme ich mir die Freiheit, den kais. königl. Konsul für Serbien und dermal Interims-Militär-Kommandanten in Semlin, Herrn Oberstlieutenant von Mayerhofer an Euer kais. königl. Hochheit abzusenden, der mit den hierländigen Wirren und Verhältnissen vollkommen vertraut ist, und Euer k. k. Hoheit über den dermaligen Standpunkt der Angelegenheiten die beste Auskunft geben wird.

Da der erste Zusammenstoss zwischen den zwei feindlich einander entgegenstehenden Nazionen bereits erfolgt ist, und der Bürgerkrieg mit den in seinem Gefolge stehenden Drangsalen der Brandlegung, des Raubes und Mordes schon begonnen hat, ich übrigens mit dem General-Kommando von den Insurgenten fast gänzlich eingeschlossen bin; so erscheint eine möglichst baldige Vermittelung zwischen den Partheien um so dringender, als nicht nur den diesseitigen Gegenden ein unabsehbares Elend und Verderben in nächster Aussicht steht, sondern selbst hierbei, wie der Herr Oberstlieutenant Euer K. K. Hoheit umständlich auseinander setzen kann, die Gesammt-Monarchie bedroht erscheint.

Ich erlaube mir daher bei dieser ausserordentlichen und dringenden Lage der Dinge die ehrfurchtsvolle Bitte, Euer k. k. Hoheit geruhen Höchstdero bevorstehende Vermittelung zwischen den Ungarn und Kroaten auch auf diese Gegenden und die darin wohnende Serbische Nazion ausdehnen, und durch Höchstdero eben so schnelle, als weise und menschenfreundliche Dazwischenkunft einen Sturm beschwören, der so unheilvollbringend zu werden droht.

366.

Belgrád, 1848 július 18.

Vallenchich őrnagy átirata báró Hrabowsky főhadparancsnokhoz, a kragujeváci szerb gyűlés határozatairól.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. VII. ad 78. Érk. július 20.

Nachträglich zu meinem Berichte vom 15-ten d. M. ermangle ich nicht . . . bekannt zu machen, dass mehrere, der bei der ser-

bischen Volksversammlung zu Kragujevatz zugegen gewesenen fürstlich-serbische Beamte und Deputierte wieder hieher zurückgekehrt sind, unter welchen sich auch der Woiwoda Wuchich befindet.

Dieser Letztere hat, ... vor kurzem auf seine Woiwodenschaft resignirt, allein die versammelten Volksdeputirten wollten diese seine Resignationen nicht annehmen, sondern bestanden darauf, dass er fortan Woiwoda von Serbien bleiben solle.

Wuchich erklärte sich diese Würde nur dann beibehalten zu wollen, wenn der Director der fürstlichen Kanzlei Jankovich, dann die zwei Senatoren Zuban und Kniczanin ihre Stellen ablegen.

Dieses solle demselben von dem Fürsten Alexander und der Volksversammlung zugesprochen worden sein; doch wird der Wechsel der gedachten drei höheren serbischen Beamten vermuthlich erst dann eintreten, wenn der Fürst Alexander, welcher sich von Kragujevatz nach Bagna begeben hat, so wie der Director der Auswärtigen Angelegenheiten Avram Petronijevich, der sich nun zu Jagodina befindet, nach Belgrad werden zurückgekehrt sein.

Báró Hrabowsky Mészáros hadügyminiszterhez intézett jelentésében a kragujeváci szerb országgyűlés határozatait a monarchiával szemben igen megnyugtatóknak tartotta s azt hitte, hogy a szerbiai önkéntesek beözönlése meg fog szűnni. (U. o. 1848. VII. 78.) Vallenchich őrnagy hasonló jelentést tett ugyanezen a napon az osztrák külügyminiszterhez. (St. Arch. Serbien 1848—1850.) A gyűlés határozatai a monarchiát illetőleg csak színlegesek voltak.

367.

Temesvár, 1848 július 18.

Báró Piret főhadparancsnok, gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez fölterjesztett jelentéséből, Rajacsits érseknek Pancsován tartott harcias beszédéről.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; 1848. Kr. M. 3572. Érkezett július 22-én.

... Übrigens sagt der aus Pancsova hier eingetroffene Oberlieutenant Odobasich des Deutsch-Banater-Grenzregiments, dass der Herr Erzbischof (Rajacsits) auf einem Dampfboote in Pancsova angekommen sei, und dort in der Kirche dem versammelten Volke mit umgürteten Schwerte gepredigt haben solle, in seinem bewaffneten Widerstande gegen die Magyaren auszuharren, und sich durch die Niederlage bei Versec nicht einschüchtern zu lassen; dass diess der Wille des Kaisers, und dass er nöthigenfalls bereit sei, sich als Kämpfer an die Spitze des Volkes zu stellen.

Unter solchen Umständen wird die schon nahe geglaubte Pacification des illirisch-banater Regiments ... wieder auf Hindernisse stossen, und ich überlasse es Euer Exzellenz in welche traurige Lage die k. k. Truppen gerathen, und welche Folgen

möglicherweise entstehen können, wenn der Vermessenheit, womit der Name des Kaisers missbraucht wird, nicht ehestens durch den Stellvertreter Sr. Majestät, Sr. kais. Hoheit den Herrn E. H. Johann Schranken gesetzt werden.

368.

Eszék, 1848 július 18.

Dreihann ezredes jelentéséből, a vukovári vallási villongásokról.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. 74/c.

Nach ... einer erhaltenen Meldung, ist Sr. Exzellenz der Herr FML. Br. Jellachich gestern nachmittags von vielen Grenzoffizieren begleitet in Vukovár eingetroffen ... um die durch den Religionsgericht hauptsächlich gereizten Gemüther zu beruhigen.

369.

Budapest, 1848 július 19.

A magyar kormánynak a belharc elnyomása iránti intézkedései.

Közölve: Pap Dénes, Okmánytár Magyarország függetlenségi harcának történetéhez. I. kötet 318—319. lapon.

István nádor s királyi helytartó Krassó, Temes, Torontál, Bács, Arad, Zaránd, Csongrád, Csanád, Békés, Pest megyékhez; s Temesvár, Zombor, Szabadka, Arad, Pest és Szeged városokhoz.

Minekutána sem a közös jog és közös szabadság jótéteményeinek, sem a kormány békés törekvéseinek és javaslatainak, sem Ő Felsége f. hó július 10-én kelt legkegy. nyilatkozatainak nem volt azon óhajtott hatásuk, hogy a pártütők és a pártütésre elcsábított lakosai e hazának a törvényes ösvényre és a király nevében intézkedő törvényes kormány iránti engedelmességre visszatértek volna; minekutána a hódolat helyett nyilt lázadásra keltek, s fegyvert fogván az alkotmányos hatalom ellen, ekképen polgárháborút indítottak és lázadásuk a szomszád Szerbiából berontott idegen rablócsoportok által is segíttetik; kötelességévé vált a kormánynak összegyűjtött hadi erejével a pártütést szigorúan elnyomni, a békét helyreállítani s jutalmazni s büntetni törvény és igazság szerint.

Hogy tehát a minden módon eltávolítni sikertelenül szándékolt belső háborúnak minél hamarébb vége vettessék, rendelem a mint következik:

1. Bujtogatások következtében rablásokkal és gyilkolással kísért fegyveres pártütésnek válván és válhatván színhelyévé Krassó, Temes stb. megyék és az ezekben fekvő kir. városok, mind-

ezekben rögtön ítélő hadi törvényszékek állíttatnak fel, melyeknek alkotásával és a szükséges számbeli összeszerkesztésével a temesvári főhadiparancsnok br. Piret tábornok, pétervárадi főhadiparancsnok, br. Hrabowsky és br. Bechtold őrnagyvezér bízatnak meg; t. i. a körülmények szerint, amint a bűnösök vagy Bánát, vagy Szlavónia, vagy e körön kívül fogattattak el.

2. Ezen hadi ítélőszékek alá tartozik polgári állapot külömbsége nélkül minden hadi fogoly és kém, mindenki, ki fegyveresen fogatik el, minden, a ki lázadóknak élelmi és hadi szereket ad, visz vagy hadi munkálkodásaikban bármiképen segedelmet önként szolgáltat, minden, a ki a népet hasonló fellázadásra, pártütésre, írásban vagy szóban ingerli, buzdítja, ösztönzi.

3. A Szerbiából berohant idegen csoportokkal, mint melyek a szerb kormány hadüzenete nélkül, saját veszélyükre merték a magyar szent korona földét megtámadni, összevéve és külön-külön, mint törvényen kívüli rablókkal kell bánni, kik kegyelmet nem igényelhetnek és nem kaphatnak.

4. A hadi ítélőszéknek tagjai a sorkatonaság, honvédség és nemzetőrség tagjaiból választandók.

5. A hadi ítélőszékek ítéleteiket nyomban végre is hajtatják.

6. A rögtön ítélő hadiszékek, csak minden ítélőszéki tag egyező közakaratával is csak halálra ítélhetnek, véleménykülönbség esetében a foglyokat Temesvárra, az ottani várparancsnok őrizete alá, vagy pedig Szegedre és a szükség és nagyszám esetében, innen föllebb szállítandók, hol azoknak elítélésére külön törvényszékek fognak állíttatni.

7. Megszűnik a hadi ítélő székek hatósága akkor, a midőn a nevezett törvényhatóságok területén a lázadók táborai megsemmisíttettek vagy ezen rendelet visszavétetik.

Budapest, július 19-én 1848.

Szemere Bertalan, belügyminiszter. — István nádor, kir. helytartó.

370.

Belgrád, 1848 július 19.

Vallenchich őrnagy, belgrádi konzulhelyettes átirata báró Hrabowskyhoz Rastich ezredes elűzetéséről.

Másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. VII. 109/a. Érk. július 21-én.

Da gestern hier das Gericht cirkulirte der Herr Oberst Rastich wäre mit mehreren Offizieren seines Rgmts gebunden von Mitrovitz nach Schabatz geführt worden, und da diese Nachricht auch durch den Überbringer der heute Nachts um 1 Uhr von Semlin hier

angelangten türkischen Hofpost als gewiss bestättiget wurde, so entschloss ich mich zur serbischen Regierung und zu dem kaiserl. russischen Herrn General-Consul Obersten Danilewski mich zu begeben, um für gedachten Herrn Obersten und seine Offiziers die volle Sicherheit ihrer Personen und ihres Eigenthums zu reklamiren.

Ich ging daher heute früh zu dem erwähnten russischen General-Consul, wo ich auch den serbischen Wojwoda Wuchich antraff, und nach dem ich ihnen die Ursache meines Erscheinens bekannt machte, versicherte mich Wuchich, ihm wäre das Herübertretten des erwähnten Herrn Obersten und einiger Offiziers bekannt, so wie, dass das Ministerium des Innern bereits dem Schabatzer Kreis-Nacsalnikat der den Auftrag ertheilt habe, die gedachten Herrn mit aller Achtung zu behandeln.

Von da verfügt ich mich zum Stellvertretter des Ministers des Innern nämtlich zum Herrn Nenadowich, und er sagte mir, es wäre ihm angezeigt worden, der Herr Oberst Rastich, Oberstlieutenant Halawanja, vier Hauptleute, und einige subalterne Offiziere hätten sich von Mitrovitz nach Serbien geflüchtet, und befänden sich nun in Schabatz.

Er habe hierauf sogleich mittelst Staffette dem dortigen Nacsalnik den Befehl ertheilt, diesen Herrn allen möglichen Vorschub zu leisten, und ihnen ganz frei zu stellen, ob sie in Schabatz bleiben, oder sich nach Belgrad oder Kroatien begeben, oder wieder in das Peterwardeiner Rgmt zurückkehren wollen?

Übrigens versicherte mich derselbe, dass genannte Herrnin keiner Rücksicht etwas in Serbien zu besorgen haben, . . .

Rastich a tisztikarral 1848 július 21-én kelt át Rácsánál Szerbiába és 22-én Vinkovcére érkezett, ahol a szlavóniai és szerémségi határőrvidéki elűzött tisztek gyülekeztek. (U. o. 1848. VII. 109/e.)

371.

Vinkovce, 1848 július 19.

Roth tábornok jelentéséből; Jellačić bán körutazását tudatja Hrabowsky báró főhadparancsnokkal.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. VII. 75.

Sr. Exzellenz der Herr FML. und Banus von Croatien und Slavonien Baron Jellačić ist am 16-ten dies Abends hier (Vinkovce) eingetroffen . . . Der Empfang war von dem gesammten Volke mit aller seiner hohen Person gebührenden Achtung veranstaltet.

. . . Sr. Exzelenz erwiederte: „Ich empfehle Euch Liebe und strengen Gehorsam gegen unseren vielgeliebten Kaiser, dann Eintracht und Energie als erstes Bedingniss zur Behauptung der nationalen Interessen.“

Den 17-ten Vormittag haben Sr. Exzellenz die verschiedenen Deputationen empfangen. Nachmittag in Begleitung einer bedeutenden Anzahl von allen Volksklassen nach Vukovar gefahren, in der Absicht, auch dort zwischen den Partheien zum Ausbruche schon nahe gekommenen Zerwürfnisse in Vukovar, im gütlichen Wege zu schlichten... welche sich aussöhnten und gegenseitig die Hand brüderlich reichten... Tags darauf setzte er die Reise nach Syrmien fort....

372.

Ó-Becse, 1848 július 19.

Tomcsányi András főszolgabíró jelentése a moholyi vérengzésről.

Másolat. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 658. eln. szám.

A moholyi rác atyafiak a szenttamási ellenséges sáncokat kézi munkával és eleséggel segítgetvén, eleintén titkon, később Berics nevezetű laktársuknak vezérlete alatt egynéhány kocsival és eleséggel a helységből nyiltan az ellenséges sáncokba eltávozván, miáltal az otthon maradt rácok terhes gyanuja valószínűbbé vált, s mi okból a magyarok éberebb lettek, és csatlakozva a petrovoszelloi és adai magyarokkal, — a moholi rácokat lefegyverezni és aztán ártalmatlanná tenni szándékoztak. Szándékuk sikerült is volna és az egyesség is meg lett volna, — hanem éppen mikor a városházán az egyes pontok iránt egyezkedtek, a szomszédos Popovits Konstantin rác papnak házából a városháza udvarába összegyűlt magyar őrség közé puskalövés tétetett, — mire emezek felbőszülvén, tüzet adtak; a rácok és magyarság egy darabig kölcsönösen egymásra lőttek, s végül 67 rác életét veszté és 4 magyar megsebesült. A többi rác a Tiszán át menekült.

Mihelyest ezen vérengzésről értesültem, nem késtem tudtára adni moholi és adai lakosainknak, hogy ebben az időben, midőn a törvényes hatalom az egyenlőséget, testvériséget, szeretetet és a közös teherviselést leginkább megparancsolja, akkor vér folyik; a hon szerelmére kényszerítettem őket, hogy félretéve a surlódást, — a békességet úgy tartsák, mint a fejedelem óhajtását. A kibékülés sikerült is volna, mert a Tisza partjára kiállott magyarság túlparti szerb testvéreit felhívta, hogy letevén fegyvereiket, térjenek haza; de ez nem fogadtatott el, sőt gúnnyal és csúfsággal illettettek s jelenleg is távol maradtak. — Az elesett szerb atyafiak közt van Popovits Konstantin g. n. e. vallású plébános is, továbbá fia és más előkelőbb lakósok.

Mohol és Ada vidékein, továbbá a petrovoszelloi, becsei és szenttamási szomszédos határokon, a rablás, szállások elpusztítása, itt-ott gyilkolások, eddig napirenden voltak. — Borzasztó zavarok vannak és a nép között az a gyanú merült fel, kivált mióta

Földvár oly kegyetlen romlást és égést szenvedett, — hogy tulajdon hadierőink által lennének elárulva, hogy idő adatik az ellenségnek a maga megerősítésére ... A menekülő nép éhezni kezd már, ... az aggodalomban élő nép elkeseredett; isten tudja ki állja-e ezen terhet, tartok tőle, hogy kitör . . .

Gajcsinovits adai (szerb) papnál (és más lakosoknál) 700 lövést találtak egy ól mellett elásott fazékban, szervianus munka, mert patronjaik nem úgy készültek, mint a mieink . . .

Hasonló jelentést adtak Moholy község bírája és jegyzője. (Másolat. Budapest, O. L.; B. M. 656. eln. szám alatt.)

373.

Pétervárad, 1848 július 20.

Báró Hrabowskynak a magyar hadügyminisztériumhoz intézett jelentéséből.

Fogalmazvány. Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. 1842. VII. 79. Praes. Nr. 724. Exp. július 20.

. . . Es war also mein festes, bei der gestern mit Br. Jellachich bei Maria Schnee innerhalb meiner Vorposten gehabten persönlichen Unterredung . . . über dem Eingriff in meine Rechte mit aller Ernstlichkeit zur Rede zu stellen, und mir ähnliche Anmassungen sowohl als Commandirender General, als . . . königlicher Commissär für ein für allemal zu verbitten.

Br. Jellachich darüber ganz frappirt, gab mir sein Ehrenwort niemals im Sinne gehabt zu haben, mit den Truppen meines Generalats zu disponiren.

. . . Ich kann mit Stillschweigen nicht übergehen, dass Br. Jellachich auf seiner Reise von Vinkovce nach Vukovar *von sämmtlichen Offizieren* des Broder Regiments zu Pferd begleitet worden ist . . .

374.

Karlóca, 1848 július 20.

Jellačić horvát bán felhívása a péterváradi ezredhez.

Másolat. Karlóca, Szerb főodbor levéltára. K. P. L. 1848. Nr. 409. és Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 133. VII. 88½.

Copia.

An das Peterwardeiner Grenz-Regiment.

Carlovitz, am 20. Juli 1848.

Ein betrübendes Ereigniss hat in Eurem Regiment stattgefunden, — im Regiments-Stabsorte Mitrovitz ist Blut geflossen,

und Brüder haben gegen Brüder die Waffen gewendet, die ihre Vorfahren, und sie selbst bis jetzt mit Ehren zur Vertheidigung des Vaterlandes und ihres Kaisers geführt haben.

Wie soll ich Euch meinen Schmerz schildern, als ich das Regiment, als ich das Bataillon, das noch vor Kurzem in Agram so herrlich dastehen sah, — nicht mehr fand? Soldaten! ihr weisst, dass nur in der Ordnung die Bürgschaft militärischer Erfolge liegt. Der Eid, die Ehre bindet den Soldaten an die Fahne, die Liebe zu unserem theuren Vaterland verpflichtet uns doppelt, nur fester als je aneinander zu schliessen. Einigkeit unter allen Brüdern unseres Volkes ohne Unterschied des Glaubens ist eine unverlässliche Nothwendigkeit, wenn nicht durch Zwiespalt die heilige Sache für die wir fühlen, gefördet werden soll.

Ich rechne auf Euren gesunden Sinn, auf Euere Vaterlandsliebe, dass jeder von Euch nach Kräften dazu beitragen wird Ruhe und Ordnung im Innern aufrecht zu erhalten, um stark nach Aussen zu sein. Ich befehle daher, dass sich das 2-te Feld und das 3-te Reserve-Bataillon ungesäumt in Carlovitz concentrire; die Offiziere des Feld- und Verwaltungsstandes haben ohne Zeitverlust in ihre Stationen die bisherigen Funktionen anzutretten, und zu ihren betreffenden Abtheilungen einzurücken. Bis auf weitere Verfügung übernimmt der Herr Hauptmann Theodor Radosavljević das Landes-Regiments-Commando, und die Rangältesten Hauptleute das Commando des 2-ten Feld und des 3-ten Reserve-Bataillons.

Jellačić FML.
Bán.

Concordat Originali.

Mitrovitz, am 9/21. Juli 1848. Dr. Jacob Živanović mp. National-Commissär für's Peterwardeiner Regiment.

375.

Temesvár, 1848 július 20.

Báró Piret bánsági főhadparancsnoknak báró Bechtold főhadvezérhez intézett átiratából; a verseci fölkelőcsapat vezéreinek kivégzéséről.

Schwarz őrnagy fogalmazványa. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 129. VII. 42. Exp. július 20.

... Die nach der Niederlage der Insurgenten bei Werschetz, in Izbistye zur Haft und hieher gebrachten Volksanführer Stanimirovich und Kosich sind gestern von dem Comitats-Standgerichte, welchem sie auf Ministerialverfügung unterstellt wurden, zum Tode verurtheilt, und abends mit dem Strange hingerichtet wurden.

376.

Karlóca, 1848 július 23.

A karlócai szerb főodbor a péterváradi ezredet saját parancsnoksága alá helyezi.

Eredeti irat. Karlócai szerb főodbor levéltára. K. P. L. 1848. Nr. 409.

Славномъ пододбору.

По слѣдовавшемъ између нѣгове Преузвышености Бана и Главногъ Одбора Народа Србскогъ договору и заключенію опредѣлѣно є, да се у Регементи Варадинской безъ управляня оставшой Господинъ Капетанъ Авдитор Теодоръ Радосавлѣвићъ за привременогъ Коммандантa Земальске Регименте постави, и да Регемента дѣла Администрацие касаюћа се сама, воєнна пакъ по налозима Главногъ Одбора одправля, на основу Народный заключеня у Карловцы одъ 1. и 3. Мая ове године.

Обявлюћи ово Славномъ пододбору тамошнѣмъ, Главный Одборъ Народа Србскогъ не изоставля и то назначити му, да ће од сада сви налози Администраціє касаюћи се съ подписомъ г. Радосавлѣвића и премаподписомъ г. Якова Живановића, Народногъ Коммессара у Митровцы на Компаніє, коє ће се изъ Народны людій устроити, а сва воєнна дѣла съ подписомъ г. Живановића и премаподписомъ г. Радосавлѣвића на пододборе излазити и тымъ начиномъ одправляти се. Єзыкъ писмоводства быт'ће исключително Србскій . . .

Изъ засѣданія Главногъ Одбора Народа Србскогъ.

У Карловцыма, 11-га Юлия 1848. год.

Нра 1568.

Секретаръ — Привр. Предсѣдатель

Константинъ Марковићъ.

Fordítása:

A horvát bán Ő excellenciája és a nemzeti főodbor közt történt megállapodás és határozatok következtében, — elhatároztatott, hogy a parancsnokság nélkül maradt péterváradi ezred élére Radoszávlyevits Tivadar hadbíró állítatik ideiglenes parancsnokul; az ezred közigazgatását önmaga végzi, a katonai ügyek azonban csakis a karlócai május 13. és 15. határozatai alapján, a főodbor rendelkezése szerint intéztetnek.

Az [illető] alodbornak ezt tudomására adván, a szerb nemzeti főodbor nem mulasztja el azt is közölni, hogy ezentúl a századoknak kiadott összes közigazgatási rendeletek Radoszávlyevits parancsnok és Zsivánovits Jakab mitrovicai nemzeti biztos aláírásával adatnak ki; a századok pedig a nép sorából alakíttatnak. A katonai rendeletek Zsivánovits biztos aláírásával és Radoszávlyevits hadbíró ellenjegyzésével az alodboroknak adatnak ki, illetve végrehajtatnak. A hivatalos igazgatás nyelve kizárólagosan a szerb.

377.

Budapest, 1848 július 24.

Szemere Bertalan belügyminiszter Csernovits Pétert kormánybiztosi állásától fölmenti.

Másolat. Budapest, K. I. 1848. 5839/e.

619/e. 1848.

Miután a lázongókkal folyó évi junius hó 24-én kötött fegyvernyugvásnak nemcsak sikere nem volt, sőt, miként előre gyanitánk, fegyveres erejének gyarapodását vonta maga után, miután e szerint Ön azon politikájának ideje elmult, miszerint a lázadókat békés eszközökkel vélte lecsillapithatni; miután az alvidéken a belháboru foly és nincs kilátás, hogy fegyveren kivül más módon lehessen békét eszközölni: ily körülmények közt Ön további müködésének ugy tere, mint tárgya, megszüntnek látszik, s a mi még idővel előfordulhat, az inkább a hadi, mint táboron kivüli eljáráshoz számitand. És azért, midőn Önt királyi biztosi munkálkodásának további folytatásától fölmentem, szivesen fölkérem, hogy az utóbbi napokról jelentését küldje be s egyuttal fogadja szives köszönetünket hazafiui fáradozásaiért, melyeknek súlyát és nehézségeit tökéletesen mélytányoljuk, kérvén Önt, hogy megyéje kormányában, az idők viszontagságai által megnehezült kormányzatunkat, hazafiui buzgalmával elősegiteni sziveskedjék.

378.

Budapest, 1848 július 24.

A kormány értesíti a bácsi g. n. e. szentszéket, Athanackovits Plátó bácsi g. n. e. püspökké való királyi kinevezéséről.

Budapest, O. L. Vall. min. 3162/69. g. n. e. egyh. Lenhossék fogalmazása. Exp. 1848 július 25-én.

Ő cs. s ap. kir. felsége f. é. junius 20-án Innsbruck városában kelt kir. rendelettel Athanackovich Platót, eddigi budai püspököt jeles tulajdonai s kitünő érdemei tekintetéből bácsi g. n. e. püspöknek legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

Miről önök azzal értesittetnek: miszerint ezen ujonnan kinevezett püspöknek minden parancsolatait tartozó tisztelettel és engedelmességgel elfogadni, nemkülömben főpásztori buzgó müködéseit és törvényes rendeleteit a keresztényi szeretet és béke lelkében elősegíteni szoros kötelességüknek tartsák.

A magyar kormány Rajacsits érseket később állásától megfosztván, herceg Eszterházy útján augusztus 2-án Ferdinánd királytól rendeletének utólagos jóváhagyását és Rajacsits teljes letételét kérelmezte és Athanackovits püspököt bízta meg a helyettesítéssel. (Vall. min. 1848. 3543.)

379.

Budapest, 1848 július 14.

Szentkirályi Mór királyi biztos kinevezése.

Eredeti rendelet. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 619. sz. és Közlöny 1848. 48-ik szám.

Szentkirályi Móricz főkapitány és királyi biztos úrnak.

Miután a kormány azon őszinte törekvése, hogy az ország alsó megyéiben fellázadtakat békés uton lecsillapitsa, sikertelen maradván, a belső háboru elkerülhetetlenné vált; miután különösen Bács-, Torontál-, Csongrád-, Csanádmegyék már váltak és még válhatnak a csata színhelyévé; miután kell, hogy a hadviselésnek segedelmére rendkivüli polgári hatalom állittassék, mely a polgári szempont alá eső ügyeket teljes hatalommal intézze és igazgassa, s eképen a tábori főparancsnok és a királyi biztos közös célra egyetértőleg teljes hatalommal munkálkodhassanak: tekintetbe vevén azt, hogy Önt, hazafiui áldozatkészsége ép akkor vezeté a bácsmegyei táborba, midőn a királyi biztosi munkákat sikerrel csak a táborból és fegyveres erő élén intézhető, Önt mindama megyékre s királyi városokra és kerületekre nézve teljes hatalmu királyi biztosnak nevezem ki. Önt egyébiránt, mint teljes hatalmu királyi biztost, következőkép utasitom:

1-ször. A tábor főparancsnokával közösen és egyetértőleg munkálkodik, és a mennyiben a sorkatonaság és a nép közt némi bizalmatlanság látszik lenni, a kölcsönös bizalomnak táplálására, megerősitésére, biztositására, vagy a táborban vagy a tábor körül leend, és hadi erőnket lelkesitendi.

A katonai mozgalmakra nézve az ide zárt rendelethez fog alkalmazkodni.

2-szor. Vukovics Sebők, királyi biztossága Aradra, Temesre, Krassóra nézve megmaradván, vele egyetértőleg fog cselekedni.

3. Török Gábor polgári biztos és a többi polgári biztosok a kijelölt körben, Öntől veendik a rendeletet, gondoskodván híven, hogy harcosaink fogyatkozást semmiben ne szenvedjenek.

4. Bácsban főispánul Horváth Antal úr neveztetvén ki, magát vele érintkezésbe teendi és vele rendelkezendik.

5. Felügyelend, az ide zárt rendelet értelmében, hogy a gyanus helységek lakósai teljesen lefegyvereztessenek.

6. A folytonos és gyors közlekedés fentartása végett intézkedni fog, hogy a tábor és Budapest közt lovas emberek legyenek, éjjel és nappal készen, kik által minden hírt és levelet gyorsan és biztosan megkapjunk.

7. Figyelmeztetem, hogy a fegyverrel kellőleg el nem látott nemzetőrök némely századai gyanus helységek megfékezésére sike-

resebben használhatók, mint a nyilt harcra és ez intézkedés által a rendes katonaság mozgásait mind könnyiteni, mind biztositani lehet.

8. Különösen Bácsban végére járand annak, miképen teljesité a tisztikar kötelességét, felhatalmaztatván, hogy a hanyagokat felfüggeszthesse hivatalaiktól és másokat helyettesithessen.

9. Ujvidéken a tisztikar ellen panasz adatván be, minthogy törvénytelenül választatott meg, az iratokat átveendi Csernovits Pétertől és ha helyét látandja, uj tisztválasztást nemcsak rendel, hanem azt azonnal is végrehajtja.

10. Az iderekesztett Közlöny 44-ik számában közlött rendeletben ki vannak jelölve a haditörvényszék elébe tartozó esetek; a melyek ide nem tartoznak, hanem a nevezett megyékben is kihirdetve levő rögtönitélő szabály alá esnek (ide mellékelem a Közlöny 8-dik számát) azokra nézve a törvényszékeket Ön fogja megalakitani.

E részleteken kivül, átalában véve, felruházom teljes hatalommal, hogy mindent tegyen és tehessen a mi a tábor különféle osztályai közti kölcsönös bizodalom helyreállitására, a tábor kellő ellátására, és a mi a cél, a törvényes béke és rend visszaszerzésére megkívántatik. Erre való nézve a mint egyrészről fogja a főparancsnokot figyelmeztetni minden olyan tettre és viseletre, mi netalán a katonaság egyéneinek részéről gyanura és egyenetlenségre adna alkalmat, követelvén az illetőnek megbüntetését, ha tiszt felfüggesztése is, ugy másrészről a törvényhatósági tisztviselőkkel szabadon rendelkezik, a hanyagokat és engedetleneket felfüggesztheti és másokkal pótolhatja. Hogy a tábor fogyatkozást ne szenvedjen, rendkivüli módok alkalmazásával is eszközli. Senkiét el nem veszi ingyen, de az álladalom nevében és rovására, nyugtatvány mellett, mindent átvesz, mire a tábornak szüksége van.

Rendkivüli hatalmának célja, rendet teremteni: a törvény uralmát, a békét és rendet helyreállitani, mennél kevesebb áldozattal, mennél kiméletesb módon és eszközökkel, *de minden áron helyreállitani*, ha az eszközökben válogatni nem lehet.

Budapest, julius 24. 1848.
István nádor s királyi helytartó.

Belügyminister
Szemere Bertalan.

380.

Budapest, 1848 július 24.

Szemere Bertalan belügyminiszter rendelete Szentkirályi Mór királyi biztossá való kinevezése iránt.

Egykorú nyomtatvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 619. elnöki szám alatt.

Bács, Torontál, Csongrád, Csanád megyéknek s az ezekben levő k. városoknak.

Miután az ország alsó részeiben a lázadók a törvény szavára

nem hajolván, az alkotmányos hatalomnak fegyverrel állanak ellent; miután a pártütők táborainak elnyomására hadi erőt kell alkalmazni, m'után e rendkívüli viszonyok megkivánják, hogy ugyanott részint a tábor támogatására, részint lelkesitésére, részint a polgári intézkedések kellő vezérlésére rendkivüli polgári hatalom alkottassék: Bács, Torontál, Csongrád, Csanád megyékben s a királyi városokban királyi biztossá Szentkirályi Móricot nevezem ki, adván neki rendkivüli hatalmat egyrészről a tábori főhadiparancsnokkal egyetértőleges munkálkodásra, másrészről a polgári és büntető ügyekben, jelesen a rögtönitélő biróságok megalakítására, melyek által a pártütés elnyomása, a béke helyreállitása biztosittatik. Mely hatalomnál fogva nemcsak megrendelheti mindazt, a mi a tábor szükségeire és biztos munkálkodására, okvetlenül megkívántatik, hanem a hanyagul teljesitő hivatalbelieket, hivatalaiktól is felfüggesztheti és másokat helyettesithet ugy és akképen, a mint jónak, célszerünek és sikerre vezetőnek itéli.

Minélfogva önöknek ezennel meghagyom és parancsolom, hogy a nevezett királyi biztosnak mindenekben engedelmeskedni hazafiui és tartozó kötelességeiknek ismerjék. Külömben sem cselekedvén.

381.

Budapest, 1848 július 24.

Rudics József bácsmegyei főispán fölmentése; helyébe Horváth Antal neveztetik ki.

Eredeti fogalmazvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 620. eln. szám.

Ugy alakultak az ügyek és vélemények mind oda len a táborban, mind ide fen, hogy ön főispáni hivatalát sikeresen tovább nem folytathatván, ebben ő fensége [István nádor] a változást kegyesen szükségesnek itélte. Sajnálom, hogy a közvélemény ellenében ön részéről Bács megye csendének fentartása körül erélyes és sikeres tetteket nem mutathatott fel cáfolatképen.

Azonban én [Szemere belügyminister] hiszem, hogy midőn az alvidéki és különösen bácsi nehéz viszonyok e változtatást elutasithatlanul igénylik, a király és haza iránti hüségében meg fog maradni tántorithatlanul, miben én sohasem kételkedtem, hanem annak, oly megye kormányán, több eredményét ohajtottam volna.

Fogadja hazafias tiszteletemet, kijelentvén, hogy önnek szolgálati készségére adandó alkalommal Őfelsége ezután is számit.

Szemere belügyminiszter 1848. julius 25-én a következő fölterjesztést tette a nádorhoz:

A bácsi körülmények a főispáni hivatalban változtatást tevén szükségessé, Rudits József helyett Horváth Antalt vélném főispánul kinevezendőnek. — István nádor ezen előterjesztést julius 25-én jóváhagyta.

382.

Karlóca, 1848 július 24.

Sztratimirovits György felhívása a bánsági nemzetiségekhez.

Másolat. Karlóca, Дѣянія I. 60.

Главный вождъ народу србскомъ, хрватскомъ, словачкомъ, влашкомъ, мађарскомъ и нѣмачкомъ у Банату.

Колика є опасность изъ несретногъ теженія мађара, све насъ помађарити, и изъ праведногъ одпора юначкогъ народа Србскогъ пре изгинути, него се свога имена и єзика, своє вере и народности лишити, у послѣдна бурна времена за васъ породила се толико већа опасность лежи за све васъ у томъ што єдни другомъ братскога повереня не покляняте, што се іошь єднако напротиво тежеће власти старе заповести обзирете, што неки власи, нѣмци, мађари, ови прави доселѣници у ову крвлю србскомъ и оружіємъ одъ Турчина отету благословену землю, али ипакъ ми то изповѣдали државна браћа наша, єдни явно, али понайвише тайно поштено тежњи нашой на путъ стаю и као прави неприятељи наши радити не стиде се, најпосле грдна је опасность и у томе, што одбори васъ на једну праведну, и царску и народну, а генерал-команда, вармеђе, регименте и мађистрати на другу пристрастну, неправде мађарске страну вуку, и тако се је војати, да се у Банату савъ редъ и сва закона светость не погази, и сигурност љличности и имања вашегъ бједи највећојъ не изложи.

Желећи дакле за време рата, свакојъ вароши, свакомъ селу, свакомъ обштеству и лицу, свакомъ вјерозакону и народности не само србскојъ, него и словачкојъ, мађарскојъ, влашкојъ и немачкојъ толику сигурность, колико ми у власти стоји, дати, у споразумљењу, са главнимъ србско-народномъ одборомъ, уређијемъ и јављамъ вамъ:

1. Да свију вароша, свију села, свију вјерозакона, свију народности, вообште свију људи, који духомъ непријателским противу насъ и наше народности недигну, савршену безбједностъ, чешћу нашомъ народномъ јемствујемо, гарантирамо и милицомъ нашомъ противу сваке напасти и неправде бранимо.

2. Напротив да ћемо противъ свакогъ очевидногъ непријатеља, ма они рођени наш Србин био, онако средство употребити, да би га обезбедили за насъ, каково намъ војено положење наше узсаветује и какво сте н. пр. у Ст. Михаљ и у вјероломномъ и од старина злочинскомъ Уздину неки данъ видили.

3. Ми војујемо у име Бога и у име слободе конштитуціјалне, у име царо-краља нашега и отца свију својъ народа Царске Фердинанда, тако урећујемъ са согласијемъ централнога

одбора карловачкогъ, именомъ царокраља нашегъ коме су несретна револуціјална времена руке отеческе за насъ вјерне србље његове, за кратко време везану.

а) Укидаје се до сретногъ окончања народњи ови движенија наши, власти досадашње све, генералкоманда, регименте, и компани команда, сви мађистрати и вармеђе, и ви њима више никакво повиновенија донде одавати, нити те ће хтети, ни ти смети.

б) Но будући да безъ власти бити не можемо, зато ће вамъ вашъ мјестњи одбор, ваша савршена и мјестна властъ бити, који тако уредите, да сви ваша мјестна дјела одправљати може, безпристрастно, честито, уредно, поредъ протокола редовна подъ свима намерама, једномъ рјечи, тако а и боље, као што су ком пани-команде или вармеђе, и т. д. дјела ваша досадъ одправљале, језикъ узмите онај, који је главни смјеста вашега језикъ, немачки мјеста њемачки, мађарски мјеста мађарски, влашки влашкији, а србски србскији, јер ми све језике почитујемо и уважамо.

в) Што мјестни одборъ неузможе вршити, и које ваше дјело размрсти, апелираћете амо на окружњи одборъ, а одавде на главни одборъ карловачки. Само гледајте, да поштене и паметне људе из средине ваше у одборъ помећете, и да ваша мјестна дјела, колико је годъ могуће, сами свршујете, да се неби овде послови безъ нужде нагомиљавали.

г) Одъ свогъ окружн. одбора панчевачкогъ добијачете и налоге све и овдашње и оне од глав. одбора карловачкогъ народа цјелогъ подъ строгији страшномъ одговоръ, да ће те ијъ верно и неодложно извршивати. Онога, који имъ се противио буде, као издаицу таки вежите, и овомъ окруж. одбору ради најстрожије кажњи неотложно пошљите, био онъ свештеникъ или мирско лице, биле жене или мушкарци. Овако ће те поступити и са онима, који се усуде противу друге народности или вјере (и саме србе и влахе) говорити, особито противъ миле народности наше хулитеља.

д) Аудитори и синдикуси, сва дјела пупиларна, процесујална, и т. д. причисљена и подчињена су изъ читавога Баната за ово време овом окружномъ одбору, и дјејствоваће онако исто као и досада, само апелације и т. д. друге нема, нити више; него амо, и одавде на централни и верховни одборъ карловачки.

4. Који се усудио буде против уредбе ове радити, нека се као издајица таки амо преда; гди ће се најстрожијојъ казни подвргнути. Издаице су сви, кои налоге и писма, та од генералкоманде, та од мађарске власти или министеријума, та од ма које друге власти примили, а то неодложно не јави одбору; издаице су који барута, олова, оружија тајно узимају, који са непријатељима нашима кореспондирају, тајне договоре и са-

станке уздрже, и вообште уредбама овој ново постављенојъ власти тајно или јавно узпротиве се.

5. Ми Срби за војну требамо далеко више оружија него што га имамо; а у Белой су Цркви браћа наши власи и немци своје оружије на то зло употребили, да су намъ највеће наше родољубце Србе с њимъ злоставили. Нато налажемъ да свака кућа и сваки човекъ сваку пушку и пиштољ царски и свој за 12 сати мјестномъ одбору преда, који се узпротиви, међу издаице прибележи. Мјеста Францфелдъ, Дебељача, Падина и Ковачица, које своје одборе немају, донеће своје оружје команданту стана у Делиблату, то овомъ окруж. одбору јавити, и то за 24 сата од обнародовања ове заповести. Читава мјеста, која се овомъ налогу противе, постигнуће она страшња каштита, која је неваљаце Михаљевце и Уздинце постигла. Мјестни ће одбори оружје ово покупљено својима ратоборцима, за стане опредјеленима, или онамо куда одавде налогъ добију, вручити.

6. Намјера овогъ обезоружанија није безчестије, није подла каква издаја, ја вамъ се срећомъ народа мога заклињем, него намјера нуждно оружје накупити, а и Србље да увјерите, да имъ непријатељи нисте, а да оружје противо насъ дићи ненамјеравате. Ми смо ради, да славу своју сами себе захвалити имамо, нити друге народе, нарочито мађаре противъ мађара на ратъ не терујемо, само намъ колико можете у подвозима и рани помогните, људе намъ наше немојте злоставити, паћемо и ми са мађарима, које смо заробили, свуда, и који ће намъ друге іоштъ пасти, човечески поступати. А и што вамъ је хасне одъ тога мало оружија, што имате, ако васъ логоръ нашъ кои непријатељ нападне и попали? А који оружје све вјерно положе, јавићемо ијъ као невиње људе, који наши непријатељи нису, ни нашима логорима; и добри вамъ стојимо као поштени људи, да ништа вами, ни вашојъ марви, ни кућама нитко никаква квара, нанети неће; јер који васъ неоружани увреди, увреди ће насъ саме, и ми ће мо га строго казнити, ма и нашъ рођени брат био.

7. Непријатељ је нашъ слабъ, и тако употребљава лажи којекакове, да нас једно по једно обштество сломи. Онъ је обукао јагњећу кожу на се, и пише вамъ, да вамъ ништа зла чинити неће, јеръ је пријатељ вамъ, пакъ онда ваше и наше родољубце веже и подъ вешаља шиље, а одъ васъ као смо у Б. Цркви штočили, по 1. f. ср. на данъ по момка, безъ официра иште, дакле екзекуцију налаже вамъ, а одъ васъ регруте за Италију бере.

Бјела Црква плаћа дакле сваки данъ најмање 1000 f. ср. непријатељу нашемъ. Али ће Б. Цркву казнитъ Богъ, а казнићемо је и ми и логори наши за издају одъ стране браће нашегъ немаца, браће наше влаха. Заръ не би поштеније било да браћа наша Бјелоцркванци ти 1000 fl. ср. на данъ на жертву народ-

ности наше и своје, — тамо по нашемъ знању ни једнога мађара нема, — приносе.

8. На кассе ваше све као на зеницу ока пазите; и ако су у опасности од непријатеља имо ій приносите.

9. Ако би вамъ какове царакраљевски или аустријискога министериjума заповјести у руке приспеле, поднесите иј одма одбору овомъ, да се развиде, да лажне и измишљене нису, као и многе друге.

10. За главнога команданта логора панчевачко—делиблатскогъ, и свију трупа у Панчево и овога околини налазећи се, који се дјејствовање у тесанъ савезъ са логоромъ делиблатскимъ ставља, наименованъ је намъ редке способности војене и духа јуначкога родољубацъ г. подпуковникъ Бобалићъ, коме ће те цело ваше поверење и слјепо војене послушање сви подзаповједници и војници поклонити, и зато се подъ строгији војенномъ законъ и одговоръ стављати.

Оваковимъ начиномъ себе предъ Богомъ и царокраљемъ и народима, као строго пријатеља човечества, али и као неумитнога судију преступника и нејапријатеља нашији изјављајуjем: поредакъ ће овомъ начиномъ међу вама и страхъ божији и честность и сигурность непоколебимо постојати, у толико изветије, што самъ све официре из Баната уклонио, и непријатељ наше строги кажтити подвергао.

Ако намъ милостиви Богъ силу оружја нашегъ благослови, те ми и непријатељу и војводину нашу снагомъ извојујемо, онда ћемо истог непријатеља нашегъ мађара тимъ погрејати што ће му слободну и јуначку, а не робску србску руку к помирењу пружити, што ће му и граничару, овом вјекова Угарске крвавомъ работнику и сељаку слобоштину и права сва човечества побратити, што ће мо свакојъ вјери и свакомъ народу међу нама живећемъ братство и једнакость подарити. Јербо ми који се за слободу наше народности противъ надувеногъ тиранина мађара јуначки бијемо, ми неможемо трпити, да други народъ ма кој под нама стење, како ми ево од вјекова под неправдомъ стењемо. Ми рата не тражимо него смо на њега приморани, ми ребеллијанти нисмо, ербо име и славу царокраља нашегъ свагда у устима и на срдцу носимо, и само се противу онога бијемо, који конштитуцију гази, који себи слободу задржава, а другом ланце подчинениja пружа, који братсво обриче, робство наумио је да намъ подели, који државну кассу Угарске највише знојемъ славенскимъ, немачкимъ и влашкимъ састављену, за љубавъ једне таке људи у Угарској, мађара, на угњетење наше издајски злоупотребљава.

Нека васъ Богъ све у мудри и очи вамъ отвори, да видите скаредно дјело неколико заменика мађарски, и ове издајице среће и мира државнога сами својима рукама похватате и на избављење човечества обезсилите.

Fordítása:

A szerb fővezér kiáltványa a Bánság szerb, horvát, tót, oláh, magyar és német népeihez.

A milyen nagy veszély fenyeget minket a magyarok részéről, akik minket megmagyarosítani törekszenek, mi ellen a hős szerb nemzet igazságos ellentállást fejt ki, és inkább kész meghalni, semhogy nevét és nyelvét, vallását és nemzetiségét elveszítse, — talán még nagyobb a veszély az utóbbi mozgalmas időben azáltal, hogy nem biztok egymásban, a régi ellenséges hatóságokra hallgattok, s némely oláhok, németek és magyarok, kik tulajdonképen csak beköltöztek ezen szerb vérrel és fegyverrel a törököktől elvett áldott területre, — nyiltan, de leginkább titokban tisztességes törekvéseinknek útját állják és nem szégyenlik magukat mint ellenségeink ellenünk dolgozni; végül nagy a veszély azáltal is, hogy mig az odborok a császári és nemzeti ügy pártjára álltak, addig a főhadparancsnokságok, a vármegyék, ezredparancsnokok, a közigazgatási hatóságok az igaztalan magyar párthoz szegődnek. Ilyen körülmények között attól kell tartani, hogy a Bánságban minden rend és törvény eltapostatik, a személy és vagyonbiztonságtok pedig veszélyeztetik.

A háború tartamára minden városnak, községnek, családnak és személynek, vallásfelekezetnek és nemzetiségnek, tehát nemcsak a szerbnek, hanem a tót, magyar, oláh és németnek annyi biztonságot nyújtani óhajtunk, a mennyi hatalmunkban áll, — s ezért a szerb nemzeti főbizottsággal egyetértően, elrendelem és kijelentem a következőket:

1. Teljes biztonságot ígérünk mindazon városoknak, községeknek, vallásfelekezetnek, akik ellenünk, illetve nemzetiségünk ellen nem viseltetnek ellenséges érzülettel, és meg fogjuk őket védeni minden támadás és jogtalanság ellen.

2. Ellenesetben mint nyilvánvaló ellenségünk ellen, legyen az született szerb, olyan megtorlással fogunk élni, a milyent hadihelyzetünk megkíván; például felhozzuk Szent-Mihály és Uzdin sorsát.

3. Mi, Isten és az alkotmányos szabadság, Ferdinánd császárunk és királyunk népeinek atyja nevében harcolván, a karlócai központi főodborral egyetértően intézkedem, valamint császárunk és királyunk nevében, kinek atyai kezeit a szerencsétlen idők rövid időre megkötötték, minek következtében hű szerb népért mitsem tehet.

a) Nemzeti mozgalmunk szerencsés befejezéséig az eddigi összes hatóságok, ú. m. a főhadparancsnokságok, ezred- és századparancsnokságok, városi és vármegyei hatóságokat megszüntettnek nyilvánítom és nékik engedelmeskedni tilos.

b) Minthogy hatóságok nélkül meg nem lehetünk, — azért a helyi odbor [bizottság] lesz a ti végleges helyi hatóságtok; ezt olyképen szervezzétek, hogy összes helyi ügyeiteket elintézhesse, részrehajlás nélkül, tiszteségesen, rendesen, jegyzőkönyvek vezetése mellett,

egyszóval: épúgy, vagy még jobban, mint eddig ezt a századparancsnokságok, illetőleg a vármegyei hatóságok tették: a hivatalos nyelv a község helybeli dívó nyelve legyen, német községekben a német, magyarban a magyar, oláhban az oláh, szerbben a szerb, — mert mi az összes nyelveket tiszteletben tartjuk.

c) Amennyiben valamely ügyet a helyi odbor nem képes elintézni, vagy megoldani, akkor forduljatok a kerületi odborhoz, esetleg fellebbezzétek meg a karlócai főodborhoz. Arra törekedjetek, hogy az odborokba körötökből becsületes és okos egyéneket válasszatok, helyi ügyeiteket magatok intézzétek el, nehogy a felettes odboroknál szükség nélkül az ügyek felhalmozódjanak.

d) A pancsovai kerületi odbortól és a karlócai főodbortól fogjátok az összes rendeleteket és intézkedéseket megkapni, melyeket szigorúan rettenetes felelősség mellett haladéktalanul tartoztok végrehajtani. — Aki ennek ellentáll, azt kötözzétek meg és mint árulót küldjétek el azonnal ezen [pancsovai] kerületi odbornak a legszigorúbb megbüntetés végett, legyen az pap, polgári rendből való, asszony vagy férfi. Így fogtok elbánni azokkal is, akik a nemzetiség vagy vallás ellen izgatnak, s különösen a mi nemzetiségünket gyalázzák.

e) A hadbírák és szindikusok, az összes gyámi és perbeli ügyek ezen időre mind a kerületi odbor hatáskörébe utaltatnak, és úgy kezeltetnek, mint eddig is; az eddigi felebbviteli tanácsok megszünnek, s helyettük a kerületi és a központi karlócai főodbor lépnek érvénybe.

4. Aki ezen rendeletek ellen cselekszik, mint árúló a kerületi odbornak átadandó, mely azt a legszigorúbban megfogja büntetni. Árúlóknak azok is tekintetnek, akik a főhadiparancsnokságok, magyar hatóságok és minisztérium vagy más idegen hatóság rendeleteinek engedelmeskednek, és az ilyen rendeleteket az odbornak be nem mutatják, akik puskaport, ólmot, fegyvert titokban beszereznek, ellenségeinkkel leveleznek, titkon értekeznek és az odbori hatósági intézkedések ellen, titkon vagy nyiltan, cselekszenek.

5. Nekünk, szerbeknek, sokkal több fegyverre van szükségünk, semmint rendelkezünk; Fehértemplomban a mi oláh és német társaink fegyvereiket a legnagyobb szerb hazafiak bántalmazására használták fel. Ennek folytán elrendelem, hogy minden lakós császári, illetve tulajdon puskáját és pisztolyát 12 óra alatt a helyi odbornak beszolgáltassa, ellenesetben árúlónak nyilváníttatik. Miután Franzfeld, Debelyácsa, Padina és Kovacsicának nincsennek helyi odboraik, fegyvereiket a deliblati tábor parancsnokának tartoznak átadni, és ezt ezen kerületi odbornak bejelenteni 24 óra alatt a rendelet kihírdetésétől számítva. Amely helységek ezen rendeletnek ellene szegülnek, a gonosz szentmihályi és uzdini lakósok sorsára jutnak. A helyi odborok ezen összeszedett fegyvereket saját harcosaik felfegyverzésére fordítják, vagy parancs szerinti célra beszolgáltatják.

6. Ezen lefegyverzés nem megalázó, nem valamelyes árúlásnak megbélyegzése; nemzetem boldogságára esküszöm, csak a fegyverhiány

késztetett erre a lépésre; és a szerbeket is ezzel biztosítani fogjátok, hogy nem vagytok ellenségei a szerbeknek és ellenük fegyvert nem fogtok. Mi csakis magunknak tulajdonítjuk dicsőségünket és a más nemzetiségüeket, pl. a magyart a magyar ellen nem kényszerítjük egymás ellen harcra; csak támogassatok minket eleséggel és fuvarral, embereinket ne bántsátok, — s akkor mi is az elfogott és elfogandó magyarokkal emberiesen fogunk bánni. Az a kevés fegyver mit sem használ néktek, — ha a mi táborunk az ellenséges helységen rajtaüt — azokat, akik fegyvereiket beszolgáltatják, barátainknak tekintjük; s jót állunk érte, házaitok, marháitok biztonságáért; mert aki titeket, fegyverteleneket megtámad, minket is megtámad, — szigorúan meg fogjuk büntetni, legyen az vérünkből való testvérünk.

7. A mi ellenségünk gyönge és hazug hírekkel akarja helységeinket egyenként meghódoltatni; báránybőrbe bújt, ígéri, hogy mint barát, semmi rosszat sem fog tenni, s azután a ti és a mi hazafiainkat akasztófára küldi s azután, amint ezt Fehértemplomban tették, fejenként egy katona után naponta egy ezüst forintot szedett, végrehajtat és a rekrutákat Olaszország ellen besoroztatja.

Fehértemplom tehát naponta legkevesebb 1000 forintot ezüstben fizet ellenségeinknek; Fehértemplomot azonban meg fogja az Isten büntetni, meg fogjuk mi is és táboraink német és oláh lakósainak árulásáért; hát nem volna-e tisztességesebb, ha a mi fehértemplomi testvéreink azt a napi 1000 forintot a mi és a maguk nemzeti céljaiért fordítanák, hiszen Fehértemplomban tudomásunk szerint magyarok sem laknak.

8. Vigyázzatok a pénztárakra, mint szemetek fényére s ha az ellenség közeledik, hozzátok ide.

9. Ha valamilyen császári-királyi vagy osztrák minisztériumi rendelet kezetek közé kerül, azonnal vigyétek el illetékes odbortokhoz, megállapítandó, nem-e hamisak, minthogy nem egy közöttük az.

10. A pancsovai, delibláti és a Pancsován valamint környékén lévő összes csapataink főparancsnokául, a ritka katonai erényekkel és tulajdonságokkal felruházott hazafi, Bobalić alezredes neveztetett ki; ezen csapatok szoros összeköttetésben állanak a delibláti táborral. A főparancsnoknak hűséggel és vak engedelmességgel tartoztok s ezen okból felelősség mellett a szigorú katonai törvény alá helyezve vagytok.

Isten, a császár és király, a népek előtt mint igaz híve az emberiségnek, de mint kérlelhetetlen bírája is ellenségeinknek, kijelentem, hogy ilyen módon köztetek a rend, Isten előtt való félelem, a tisztesség és közbiztonság rendületlenül fenn fog állani, annyival is inkább, mivel az összes császári tiszteket a Bánságból eltávolítottam, és a mi ellenségeinket elnyomtam.

Ha a jóságos Isten fegyvereinket megáldja, az ellenséget leverjük és a vajdaságot kivívjuk, — ezzel az ellenséges magyaroknak útját álltuk, akkor nékik nem a szerb rab, hanem a hős szerb szabad kezet fogjuk nyújtani; s ez meg fogja hozni a Magyarországon

századok óta rabságban sínylődő határőröknek is az emberi szabadságot és jogokat; minden köztünk élő nemzettel és felekezettel pedig testvériesen, az egyenlőség alapján, fogunk bánni. Mert mi, akik nemzetiségünk szabadságáért a gőgös magyar zsarnok ellen küzdünk, mi nem tűrhetjük el, hogy más nemzet alattunk nyögjön, mint mi századok óta a jogtalanság alatt. Mi nem kerestük a harcot, hanem rá lettünk kényszerítve, nem vagyunk lázadók, mert a császár és király nevét mindenkor szívünkbe zárjuk, és csakis azok ellen küzdünk, akik az alkotmányt lábbal tiporják, a szabadságot tisztán a maguk részére foglalják le, és másnak rabláncot nyújtanak, kik testvériséget ajánlanak és rabságot osztogatnak; akik Magyarország leginkább a szláv, német és oláh népek verejtékéből szerzett állami pénztárt, — egy maroknyi nép kedvéért, a magyarokért, — a mi elnyomatásunkra árúló módon elkövetik.

Adná Isten, hogy szemeitek kinyíljanak, hogy megláthassátok néhány magyar áldatlan cselekedeteit és az ország boldogságának és békéjének árúlóit saját kezetekkel elfoghassátok és az emberiséget tőlük megszabadítsátok.

383.

Bécs, 1848 július 25.

Mayerhofer alezredes, belgrádi osztrák konzul levele báró Hrabowskyhoz, melyben a békeközvetítésről értesíti.

Sajátkezű eredeti levél. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. VII. 113. Érk. július 29-én este 9 órakor.

Wien, den 25-ten Juli.

Ich habe die hohen Depeschen Eurer Exellenz am 21-ten d. M. Seiner kaiserlichen Hoheit dem Erzherzog Reichsverweser übergeben und Ihm die mir aufgetragene mündliche Darstellung über die Ausdehnung, die Ursachen und beklagenswerthen Folgen des unglücklichen Bürgerkrieges, welcher in Slavonien und im Banate leider ausgebrochen ist, und noch ferner um sich zu greifen drohet, gemacht.

Seine kaiserliche Hoheit sind hiedurch auf das Innerste gerührt und zur umgeseumten Anwendung aller jener Mittel bewogen worden, welche die Ihm bei Seiner Majestät dem Kaiser ertheilten Vollmachten und die constitutionellen Einrichtungen nur irgend gestatten, um diesen unheilvollen Zustande ein schleiniges Ende zu machen.

Trotz dem Drange der Geschäfte mit dem eben eröffneten Reichstage haben noch Seine kaiserliche Hoheit hiewegen vorläufig an Seine Excellenz den österreichischen Kriegsminister Grafen Latour gewiesen und im Übrigen die gestern Abends erfolgte Ankunft des ungarischen Ministerpräsidenten erwarten müssen.

Da zur vorläufigen Ausführung eines wahrhaft beruhigenden Schrittes noch die angeordnete und sehnlichst erwartete Ankunft des Banus von Croatien und Slavonien FML. Baron J. Jellachich nothwendig ist, so kann ich, um nicht ohne Erfolg meine Sendung zurück zu kehren, vor einigen Tagen nicht von hier abgehen und bitte Eure Excellenz und die übrigen Truppencommandanten vorläufig im Namen Sr. kaiserlichen Hoheit und Seiner Excellenz des Herrn Kriegsminister der besten Absichten, Gesinnungen und Hoffnungen für einen glücklichen, auf die Volkswünsche begründeten und baldigen Beginn des friedlichen Vermittlungsgeschäftes versichert zu seien und desshalb stöhrende und gemeinschädliche Feindseligkeiten bis dahin auf jede mögliche Weise zu vermeiden, um was ich auch das Generalcomitée der serbischen Nation dringend angehe.

384.

Karlóca, 1848 július 25.

A karlócai főodbor kiáltványa az oláh nemzethez, melyben fegyveres szövetkezésre hívja fel őket.

Oláhnyelvű kiáltvány. Szerb nyelven közölve a „Szrpszke Novine" 1848-ik évi 67-ik számában.

Народу влашкомъ братскій и љубезный поздравъ одъ народа Србскогъ.

Народъ є србскій подъ 5-огъ Мая о. г. на васъ, Власи, браћо єдновѣра, одпустіо свой найлюбезный и найсрдачній поздравъ, у комъ вамъ є обзнаніо, да є на своіой 1. Мая о. г. држаной народной скупштини по праву, крвлю юначки праотаца србски задобивеность, себи свога Патріарха и Воиводу изабрао, и тымъ своимъ одъ полдругог вѣка срамно забаченымъ привилегіяма прву силу торжественно повратіо. Томъ приликомъ ніє пропустіо народъ србскій, да вась єдновѣрна браћо, у коло искрене љубави и приятельства не позове, опоминуjући васъ, да вы, у овако поспѣшномъ времену изь дубокога санка пренете, па да као слободанъ народъ за слободомъ и славомъ своіомъ гинућемъ народу нашемъ придружити се, да тако на темељу савршене слободе, єднакости и братсва ячу неразкидну свезу на ново утврдимо, и сляйной будућностй нашой высоке двери отворимо.

Но одъ тогъ доба прохуяло є два пуна месѣца и гласъ вапіюћи Србаля — мѣсто да се у грудма Влаха сь громовномъ єкомъ и добродошлицомъ одазвао, разбіо се о ваше ледене прси, и остао є пуст — неуслишанъ. Тамо, на бойномъ слободе полю, гдѣ є Србинъ народну заставу свою развіо, и мађарскомъ душманиномъ свомъ, кой му са утанѣнѣмъ светинѣ србске

прети, на сусретъ изишао, тамо гдѣ су толики веѣь слободны Србаля гробови богате поляне наше покрили; тамо и данасъ бори се одважный Србинъ, и као лютый лавъ стреми се на непріятельску хіену и сваку стопу войводске землѣ напаява крвлю зломислены душмана свой. Вы, браѣо чуете рику топова, праску убойны пушака и яукъ ранѣника, и глуви се чините, и не само што є любавъ ваша према нама оладнила, него вы іоштъ непріятельски безъ свакогъ узрока устаєте и насъ у светомъ праведномъ предузетку нашемъ пречите, єръ сте вальда заборавили, да и насъ и васъ одъ толико вѣкова єдна вѣра, єдна свѣта и православна вѣра тесно споява; — или неѣете да знате, да су крви наше топломъ свезомъ сродства и пріятельства смѣшане? Заръ вы не марите за ону любави пуну прошлость, у коіом су и наши и ваши праотци єднаку судбину дѣлеѣи, противъ єдногъ душманина борили се, и єданъ ярам и єднаке тешке яде сносили? и данасъ се и наша и ваша браѣа, и наши и ваши синови, на бойномъ Италіє полю за люблѣногъ цара нашегъ заєднички и славно боре, а вы то све подъ ноге бацаюѣи овдѣ у сусѣдномъ завичаю мрскимъ погледомъ свету нашу стваръ пратите, и несвойски, — да некажемо „непріятельски“ руку нашу, кою вамъ пружамо, одъ себе одтискуєте.

Народе влашкій! Наши су прадѣдови некадъ єдне окове носили, сада є часъ избио, да срамне ланце робства заєдно, али юначки стресемо. Срамота бы грдна была, и савъ бы насъ свѣтъ поплювао, а потомство бы насъ люто проклело, кадъ бы овако згодну прилику промашили, и далѣ іошъ у робству као кукавице стеняти хтѣли; та у насъ Срблѣ цѣло є Славенство очи упрло, и одъ насъ чека лѣпшу зору славенске слободне будуѣности; а на Васъ и Влашка и Молдавія съ поносомъ мотри! Заръ ѣете се вы недостойни показати узаймности рода вашегъ, — и заръ можете допустити, да васъ маџарско лукавство у дублѣ іошъ мртвило улюля, па да васъ тако светинѣ ваше, — примазуюѣи вамъ коєчимъ зубе, лиши, и изъ броя други среѣны народа избрише? — Устайте браѣо, єдновѣрна, устайте и у чистой слоги и любави придружите се као слободанъ народъ слободномъ народу србскомъ, па недаймо да насъ обштый непріятель нашъ као дѣцу вара и као кукавице угнѣтава, него као юнаци за славомъ и слободомъ чезнуѣи покажимо цѣломъ свѣту, да смо за слободу дозрѣли, и да смо у снази не само одпора дати, него и сакрушити свакогъ оногъ варварина, кой на то иде, да намъ вѣру и єзикъ укине, и сладку свѣтиню народногъ имена угаси.

Власи! честита браѣо, ево васъ іошъ єданпутъ и свечано Србльи на слогу и пріятелско повѣренѣ позивамо: „на ноге браѣо и на оружѣ!“ па као вѣрньи синови свѣтлога цара Фердинанда, и као браѣа єдномыслена айдите, да подъ заста-

вомъ савршене слободе, єднакости и братсва у народной свјести спасемо будућность, утемельимо народность нашу, и задобіє оно, што намъ є по свакомъ праву Богъ и нѣгово света правда намѣнила!!

У Карловци 13 Юлія 1848.

Од главногъ народно-србскогъ одбора.

Fordítása:

A szerb nemzet (1848) május 17-én hozzátok, velünk egy felekezeten levő oláhokhoz, egy szívélyes kiáltványt intézett, mellyel tudattuk veletek, hogy május 13-án tartott nemzetgyűlésünkön, szerb hőseink vérrel szerzett jogaink alapján, magunknak patriarchát és vajdát választottunk és ezzel másfél század óta szégyenszemre elvesztett kiváltságaink első joggyökerét ünnepélyesen visszaállítottuk. Ezen alkalommal a szerb nemzet nem mulasztotta el, titeket, kedves testvérek, baráti körébe meghívni, felhíván figyelmeteket arra is, hogy ti, ilyen kedvező időben, lethargiátokból feléledve, mint szabad nemzet, a szabadságért és dicsőségért halni kész nemzetünkhöz csatlakozzatok, hogy ily módon a teljes szabadság, egyenlőség és testvériség alapján veletek erősebb, elválaszthatatlan szövetségbe léphessünk és dicső jövőnknek tárt ajtókat nyithassunk.

Ezóta két hónap mult el, és a szerbek hangja, — ahelyett, hogy az oláhok keblében harsogó visszhangra talált volna, — hidegen fogadtatott és a pusztában elhangzott. A harc szabad mezején, ahol a szerbek nemzeti zászlójukat kibontották és magyar ellenségünk ellen nyomultak, mely a szerbség szent jogait megsemmisíteni fenyegeté, ahol annyi, a szabadságért küzdő szerb sírja fedi a gazdag mezőket, ott még most is elszántan küzdenek a szerbek és mint dühös oroszlánok rávetik magukat az ellenséges hiénára és a harci színtért lépésről-lépésre ellenségeinek vérével áztatják. Testvérek, ti halljátok az ágyúk dörgését, az öldöklő fegyverek durrogását és a sebesültek hörgését, és mégis süketek maradtok, nemcsak hogy elhidegültetek velünk szemben, hanem minden ok nélkül ellenünk vagytok és szent, igazságos vállalkozásunk elé még akadályokat is gördíttek; talán el is felejtettétek, hogy minket veletek sok század óta egy vallás, egy szent és igazhitű vallás szorosan összeköt; vagy nem akartok hallani sem róla, hogy a mi véreink a vérrokonság és barátság forró kötelékeivel összekapcsolva vannak? Nem törődtök azzal a szeretetteljes multtal, melyben a mi és a ti őseitek egy közös sorsban osztozkodtak, egy közös ellenség ellen küzdöttek, egy súlyos nyomorúsággal járó járomban sinylettek? És most is a ti és mi testvéreink, fiaink Olaszország harci mezőin a szeretett császárért együttesen, dicsőségesen harcolnak, és ti mindezt elvetve, szomszédos honotokból csöndes tekintettel figyelitek, és idegen, vagy jobban mondva ellenségesen a néktek nyujtott kezünket elutasítjátok.

Oláh nemzet! Őseink egykoron közösen viselték a bilincseket, most ütött az óra, hogy a szégyenszemre hordott rabláncokat együtt és hősiesen szétverjük. Nagy gyalázat volna és az egész világ leköpne és utódaink elátkoznának minket, ha a jelenlegi kedvező alkalmat elszalasztanánk és továbbra is gyáván rabságban sinylődnénk; hiszen mi reánk, szerbekre, az egész szlávság szemeit szögezi és tőlünk várja a jövő szláv szabadságnak szebb virradását. S titekre Oláhország és Moldva is büszkeséggel tekint! Valjon méltatlannak mutatkoztok-e az ő rokonszenvükre s valjon megengedhetitek-e, hogy a magyarok álnok módon még jobban áltassanak, és titeket más szerencsés nemzetek sorából megsemmisítsenek?

Egyvallású testvérek, fogjatok fegyvert és mint teljesen szabad nemzet, csatlakozzatok a szabad szerb nemzethez és ne engedjétek, hogy a mi közös ellenségünk minket, mint gyermekeket, félrevezessen és mint gyávákat elnyomjon, hanem mutassuk meg az egész világnak, hogy mint hősök a szabadság után áhitozunk, arra megértünk és nemcsak ellent tudunk állani erőnkkel, hanem minden barbárt leverni, aki nyelvünket és vallásunkat el akarja venni és szent nemzeti nevünket elveszíteni, — készen állunk.

Oláhok! Kedves testvérek, még egyszer ünnepélyesen felhívunk titeket baráti szövetségre: „Fegyverre keljetek fel!“ És mint a fenséges Ferdinánd császár hű fiai és velünk egyetértő testvérek, a teljes szabadság, egyenlőség és testvériség zászlaja alatt nemzeti öntudatunkból kifolyóan, mentsük meg jövőnket, vessük meg alapját nemzeti életünknek és elfogjuk nyerni mindazt, amit nekünk jogszerint isten és szent igazsága kijelölt.

385.

Deliblát, 1848 július 26.

Bobalić szerb parancsnok felhívása volt császári és királyi fegyvertársaihoz, hogy csatlakozzanak a szerb fölkeléshez.

Egykorú nyomtatvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 741. eln. szám és Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. VIII. 14/f. és K. M. 1848. Nr. 4209.

An meine Waffenbrüder, die gegen mich im Felde stehen.

In der letzten prüfungsschweren Zeit weckte der gute Genius der Menschheit alles zum Selbstbewustsein auf, so zwar, dass auch jeder Soldat, dessen Geist nicht verrostet und der allgemeinen Erleuchtung fähig war, zu sich selbst rief: ich bin keine Maschine mehr; ich bin ein freies, freidenkendes, freihandelndes Wesen, ich bin auch ein freier Mensch! Mein Innerstes wurde auf dieselbe Weise von dem verjährten passiven Schlummer, wie von einem Donner aufgerichtet, und ich stehe, Brüder, nun da, sehe alles mit eigenen Augen und prüfe alles selbständig. Ich bin ein freidenkender Mensch.

Ich sah, gleich den mehrsten unter Euch, lange theilnamslos dem offenen Prinzipien-Kampfe zu, und hielt mich für weiter nichts, als zum blinden Gehorsam, am allerwenigsten zum Denken berufen; erwarte somit den Impuls von aussen, ob ich als Krieger über die, oder über jene herfallen soll! So elend verstand ich meinen Beruf! Ich hatte keinen Freund, keinen Feind, keine Parthei. Der Feind musste mir erst bezeichnet werden, vielleicht der Gerechteste, vielleicht der Unschuldigste!

Bald aber erwachte in mir die Sehnsucht, selbständig über die Tagesereignisse zu urtheilen, und endlich überging diese Sehnsucht in den heissesten Wunsch, auch selbstständig zu handeln.

Ich sah mich lange, sehr lange um, nach einem lichten, festen, natürlich rechtlichen, moralischen Anhaltspunkte für die Richtung meines schon im höchsten Grad aufgeregten Gemüths, und für die Sphäre meines abgezweckten Wirkungskreises, und fand, Gottlob, mehrere derselben. Hier sind sie, Brüder, als die Grundpfeiler meines politischen Glaubensbekenntnisses: Kaiser und König Ferdinand, mächtiger Staat Österreich, glückliches Königreich Ungarn, heilige Konstitution und ihre leiblichen Töchter: Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit.

Es treten sogleich meine Freunde und Feinde, deutlich markirt, vor mein Angesicht.

Ich seh mich um, ob ich als ein Ehrenmann diesen Heiligthümern als Regiments-Soldat dienen kann, und, o bittere Enttäuschung, die Umstände sprachen das schreckliche Wort „nein" aus. Mein Elend erschien mir in seiner grässlichsten Gestalt vor den Augen, ich konnte den paar Kreuzern Soldes wegen meine edlen Prinzipien nicht zum Opfer bringen, und resignirte; resignirte jedoch bloss auf die Generalthätigkeit und Tyrannei, behielt aber meine Waffen in der Hand zum Schutze der Bedrängten, zum Schrecken der Tyrannei!

Ihr versteht mich nun, wer ich bin, wo ich bin, und was ich bezwecke. Wisset Brüder, was ein, die Stelle des königlichen Commissärs vertretender Auserwälter des magyarischen Ministeriums, auf die Vorstellung, die Gefangenen der serbischen Nation doch menschlicher zu behandeln — indem selbst die als roh bezeichneten asiatischen Völker, nicht mehr gegen dieses Völkerrecht handeln, hingegen schon mehrere serbische Gefangene gehängt, ein ungarischer Offizier sogar mit eigener Hand in Peterwardein vor der Hauptwache mehrere Gefangene misshandelt hat, — geantwortet? hört! wie andere Nationen von den Magyaren geachtet werden; er antwortete: „meinetwegen, sie sollen die, die sie in Carlovitz gefangen haben, hängen, es sind ohnehin keine Magyaren, sondern Schwaben." Merket Euch diess, und wisset Brüder, wem Ihr dient? Von der Wahrheit dieser Worte, wenn ich anders gesprochen, als ich es selbst aus seinem Munde gehört, möge meine Zukunft,

mein Seelenheil und Glück abhängen. Mein Name bürgt vor jenen Brüdern, die meinen Charakter kennen.

Der aufgeblasene Magyar forderte jede Nation in Ungarn durch ein Gesetz auf, auf ihren Ehrennahmen für ewig verzicht zu leisten, erhebt Galgen über Andersdenkende, entlässt zwar seine politischen Märtyrer mit Triumpf ihrer Haft oder versetzt sie unter die Zahl der Halbgötter; während er, sich selbst entehrend, als warer Verräther an der Constitution, Slavische Nationalisten in Kerker wirft, und hängen lässt.

Das Magyarische, proselitische, partheiische Ministerium vergeudet, als Verräther der Constitution, den Staatsschatz, diese zu zweidrittheilen aus den slavischen, deutschen und wallachischen Schweisse erstandene Cassa, zu Gunsten der kleinen Magyarischen Fraction, zur Unterdrückung aller übrigen Nationalitäten in Ungarn.

Diese Feinde der Menschheit; der Freiheit, der Gleichheit und Brüderlichkeit, der Constitution, des constitutionellen Kaisers und Königs, des Vaters aller seinen Völker sind auch meine Feinde, und stelle mich als Commandant des Banater—Deliblater serbisch-wallachischen Lagers, an die Spitze meiner tapferen, geknechteten, nach Freiheit lechzenden Nation.

Sind wir Rebellen? Brüder! wenn wir den Nahmen und den Ruhm unseres Kaiser-Königs im Herzen, und Munde führen; wenn wir nicht anders leben wollen, als eine eigene, anerkannte, historisch numerisch und durch Tugenden und Verdienste begründete Nation?

Traurig sehe ich Eurer Zaghaftigkeit zu, sowie den vielen Polen, Böhmen, überhaupt Slaven, nicht minder Deutschen und Wallachen unter Euch, deren Arm dem übermüthigen Magyaren dienen soll, um uns zu meuchelmorden. Ist denn Euch an Eurem Solde mehr gelegen, als an der Gerechtigkeit; an dem Ruhm und Fortbestand Eurer edlen Nationalitäten? Wollet Ihr selbst eure Muttermilch verrathen, Euere ererbten Namen verachten, und fremden Usurpatoren, der Magyaren Eigenthum sein? Glaubt Ihr, dass Europa Euch Helden nennen wird, auch wenn Ihr als Sieger davon kommt? und meint Ihr, dass die Unterjochung der Nationen in dieser constitutionellen Zeit lange währen kann? die Parthei der bedrängten Slavenstämme in Ungarn wird sich furchtbar mehren, und Ihr werdet dennoch zuletzt die Parthei der Gekränkten ergreifen müssen, aber ohne Ruhm, nur als Furchtsame, die sich egoistisch an die Sache des deutlich Stärkeren, wenn auch Ungerechten anschliessen.

Für jetzt versichere ich Euch, dass ich Niemanden unter Euch als Feind betrachte, sondern als Verirrte oder Zaghafte; tretet Ihr aber offen im Felde gegen meine Nation auf, so verzeihet, Brüder, dass ich mich, mit allen mir zu Gebothe stehenden Mitteln die heilige Sache meiner bedrängten Nation, auch gegen Euch, meine

sonst theure Waffenbrüder verfechten werde. Aus meinem serbisch-wallachischen Pancsova—Deliblater-Lager, am 14/16-ten Juli 1846.

Peter Boballics,
Oberstleutenant und Regiments-Commandant.

Sztratimirovits György és Bobalić Péter a bánsági nem szerb nemzetiségeket is óhajtották a szerb vállalkozás részére megnyerni; azonban azok vagy a magyar ügyhöz szegődtek, vagy semlegesek maradtak. Bizonyítják ezt Rajacsits érseknek Windischgrätz herceghez intézett sorai is: „De nemcsak a magyarok ellen kellett küzdenünk, hanem az összes németek, katholikus, bármely nemzetiséghez tartoztak is, a tótok, oláhok, mind nyilt ellenségeink valának, fegyveresen ellentálltak.“ (Летопис М. С. кн. 112, стр. 437.)

386.

Temesvár, 1848 július 28.

Vukovits Sebő kir. biztos levele a bánsági viszonyokról.

Sajátkezű levél. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 691. eln. szám.

Néhány észrevételt vagyok kénytelen tenni, de hivatalos szín nélkül.

Nagybecskerekre minap sok nemzetőr érkezett Aradról, Békésből, Csanádból; számuk mintegy 5—6000-re rugott. Kiss ezredes még két ágyút kapott innen, melyekhez az aradi nemzetőrség alkalmas tüzéreket adott. A közvélemény biztosra vette már, hogy [Kiss] ezredes a megszaporodott erővel az ellenséget meg fogja támadni, mivel azon apró portyázások, melyeknek eddig sok egyes áldozatja lett, mind inkább elviselhetetlenek kezdenek lenni. A kereskedés nem panghat, mert megszünt, sem innen le a csatornán és a Tiszán, sem onnan fel nem mer szállítani senki semmit. S a félelem folyvást terjed, mert a lázadók vakmerősége is egyre növekszik. Apró csoportokban, s néha igen kevesen rohanják meg egy és más faluban azokat, kik gazságaik ellen nyiltan bátrak kétes érzelmű laktársaik közt tettleg föllépni. Tudva van, mi történt Tarrason, Kumándon és Török-Becse határában.

E félelem a szerb és rác lázadóktól nem tulajdonítandó bátortalanságnak, hanem egyszerűen a szerviánusok s a velök szövetkezett rácok kegyetlenkedésének. Lelövetni általok, ellenségeskedésben velök lenni közönséges dolog lenne, de ők, ha valakit ki akarnak végezni, borzasztóan megkínozzák. A verseci ütközet mellékjelenete volt a paulisi gyilkolás. Ott vagy 15-en határőreink közül leitták magukat s ez állapotban a szerviánusok által megtámadtattak s legyőzettek. Kifejezhetlen azon kegyetlenkedés, melyek rajtok azok véghezvittek ... Néhány nap előtt a törökbecsei községnek a csajkás kerületbeli Csurog helység írt; iszo-

nyatos kifejezésekkel teli volt a levél: „ha nem kergetik el az idegen gárdákat s nem adják át a várost mielőbb, úgy tudják meg, hogy olyan kínokat fognak kiállani, melyekről a spanyol inquisitio sem tudott.“ Tehát mi sem természetesebb, minthogy ily jellemű ellenséggel szemben a helyzet borzadállyal van összekötve. *S e tekintetben nem küzdünk hasonló fegyverrel, mert nem volna kívánatos, hogy saját népünk is e vad barbárságot természetévé tegye.* E polgárháború úgy is visszavetette az erkölcsök szelidítését, végsülyedés volna, ha hazánk védői s hívei között a kegyetlenkedéssel való dicsekvés vitézség jelének tekintetnék. A szerviánusok annak tartják. Az említett törökbecsei levélben egyenesen ez mondatik: „majd küldünk nektek vendégekül szervianus híres zsiványokat, kik félelmet nem ismernek.“ Csak olyan falura mernek rohanni, ahol rácok is laknak. Olyankor ezek vagy hozzájuk szegődnek, mint Tarrason, vagy részvétlenül vonják vissza magukat, mint a Kumandiak nagy része.

Ezt azért terjesztettem elő, hogy okadatoljam a nyugtalanságot, mellyel a közvélemény e harcnak végét kívánja. S azért igen megütköztünk azon, hogy Nagybecskerekről, noha ott a sorkatonaság is megszaporíttatott, a nemzetőrség pedig nagyobb számmal jött össze, a perlaszi tábor elleni támadás meg sem kísértetik. Én Kiss [ezredest] jól ismerem, teljesen a mi emberünk, de négy szem közt legyen mondva, úgy veszem észre, hogy önmagában nem bízik... Én nem akarom tagadni, hogy lehetnek katonai indító okok, melyek miatt a támadást halasztani tanácsos, de ha a nemzetőrséget nem tartjuk valami üres szertartásnak, akkor nagy hibának tartom, ha, midőn nagy számmal jelenik meg, szolgálata haszonra nem fordíttatik.

S Kissnek most az a megrögzött eszméje, hogy a nemzetőrség hasznavehetetlen. Ezt elismerném, ha elleneink csapatai rendes katonaságból állanának. ... Én Kissel igen jó barátságban élek — hazafiságát illetőleg nem kételkedem —, de megvallom, képessége felől legújabban kétségem támadt ...

Blomberg Fehértemplomban van. Ő a végvidéken meglehetős sikerrel munkálkodik, de embereink előtt gyanus azért, mert a gárdáknak bemenetelét a határőrvidékre megakadályozza ... Aggódnak a hazafiak, hogy Blomberg nem munkálkodik-e inkább az ausztriai érdekekben, mint a miénkben ... Sokszor egyik s másik [osztrák parancsnoknál) a rossz akarat kézzel fogható, de nem szállhatunk velök szembe, mert be kell érnünk azzal, hogy csapataikat a rácok ellen vezetik. Blomberg egyenes katona ember; ha titkos utasítása nincsen, magától nem fog rosszat tenni. Jó volna, ha Bechtold a commandánsoknak e tekintetben utasítást adna, hogy lassanként megszokják a gondolatot, hogy Magyarország ügyéért harcolnak. ... Bechtold lelkesen nyilatkozik és ír, — ha össze lesz szedve az erő, melyre vár, — döntő sikerrel fog föllépni.

Rajacsits érsek Zimonyban van, mióta Belgrádból visszajött.

Pesten a rác lázadástól jobban félnek, mint, állapotunk kül-

föld előtti hitelét tekintve, kívánatos. Nincsen ok a túlzott félelemre; legyőzetnek minden esetre. Persze, ha keletről 200.000 muszka, nyugatról 200.000 osztrák jönne ellenünk, — megingadoznánk; de ilyen rémképekben komoly férfi nem hisz, és tőlük nem tart.

387.

Óbecse, 1848 július 30.

Báró Bechtold, a magyarországi mozgó hadsereg főparancsnokának a magyar hadügyminiszterhez intézett jelentése a szerb fölkelésről.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L.; K. M. 1848. 493/eln.

Nr. 94/1848.

Nachdem ich die Verhältnisse der serbischen Wirren an der untern Donau, dann dies- und jenseits der Theiss durch gesammelte wichtige Daten, und die hier am Schauplatze erlangte Lokalkenntniss, genauer zu erforschen und zu beurtheilen im Stande bin, wage ich ein hohes Kriegsministerium auf folgende Umstände von höchster politischer Wichtigkeit zur schleunigsten Berücksichtigung aufmerksam zu machen.

Es ist eine erwiesene Thatsache, dass die faktische Theilnahme der fremden Serwianer an dem Aufstande der Militärgrenze und der ganzen illyrischen Bevölkerung den Charakter eines Volkskrieges mit dem Fürstenthum Servien aufdrücken.

Tausende fremder Servianer überschreiten die südlichen ungarischen Grenzen, und nehmen thätigen Antheil an den Raubzügen, Verwüstungen, Aufwiegelungen der ungarischen Grenzbewohner. Mehrere Aktenstücke zeigen die Unterschrifte serbischer Oberoffiziere und das serbische Landessiegel. Waffen und Munition aller Art werden den serbischen illyrischen Unterthanen Ungarns von Serbien aus reichlich gespendet, und alle Mittel aufgebothen, diesem Volkskrieg die möglichste Verbreitung zu geben.

Vorzüglich sind es die Gebietsverletzungen an der Save, und an der ganzen untern Donau, so wie die Aufreizungen der serbischen Propaganda, die offene Unterstützung des Pancsovaer und Karlovitzer Comités, der verbrecherische Verband mit dem Metropoliten Rajacsich, welche der serbischen Regierung offen zur Last gelegt werden können.

Es liegt daher klar am Tage, dass es nicht eine Parthei, sondern *die serbische Regierung sein müsse die 7—10.000 Bewaffnete mit allen Kriegsbedarf versehen, in ein nachbarliches, fremdes Gebieth senden,* und unterstützen kann, diese Thatsache wird auch dadurch bekräftigt, dass der Minister Vuchich, sowie alle Würdenträger Serbiens das Karlovitzer Comité offen besuchen und unterstützen.

Ohne dem so thätigen Zuthun der serbischen Regierung, hätte dieser Aufstand der Militärgrenze und der illyrischen Bevölkerung Ungarns nie einen so furchtbaren Charakter annehmen können.

Es lässt sich sogar erweisen, dass die meisten Grenzer gern zur Pflicht zurückkehren würden, wenn sie nicht von den Serbianern daran durch Bedrohung mit dem Tod, Verwüstung und Niederbrennung ihrer Ortschaften fortwährend verhindert würden, wie dies bereits mit den Ortschaften Szt. Mihály, Uzdin und Debelács, sogar mit Kumánd und Szt. Tamás geschehen, ja dass die raizischen Bewohner meistens aus Furcht vor den Serben dem Aufstand beitreten.

Durch diese Thatsachen wird die Frage der serbischen Bewegung eine diplomatische und gewissermassen eine europäische, zu deren Lösung das österreichische Ministerium des Äusseren, mit Russland und der Pforte und der Vermittlung Englands sobald als möglich einen diplomatischen Notenwechsel oder eine Conferenz zu eröffnen hätten und zwar über folgende zu lösende wichtige Fragen:

Kann das Fürstenthum Serbien, dass nach dem Friedensschlusse von Adrianopel als Vasalen-Staat der Pforte unter russischem Schutz, untergeordnet ist, ohne offener Zustimmung beider Mächte, bei den bisher bestandenen freundlichen Nachbarverhältnissen mit Österreich und respective Ungarn, ohne vorläufige Kriegserklärung die illyrische Bevölkerung als Unterthanen der ungarischen Krone zur Rebellion und zum Bürgerkrieg aufreitzen und dabei offen unterstützen?

Die illyrischen Bewohner wurden nicht im geringsten an ihren Rechten ihrer Nationalität und ihrer Religion gefährdet, sie wurden sogar aller Freiheiten theilhaftig, welche Sr. Majestät allen Unterthanen seiner ungarischen Krone verlieh.

Über die hochmütigen Forderungen dieser illyrischen Parthei, wird ein hohes Kriegsministerium, sowie über alle übrigen diplomatischen Verhandlungen in genauer Kenntniss sein.

Es ist daher meine Meinung auf diese grossen politischen Fragen aufmerksam zu machen und um die gütige Mittheilung der Resultate zu bitten.

A magyar kormány ismételten (május hó 28-án 237/X., június 27-én 352. sz. és augusztus 12-én 493. sz.) fordult Esterházy herceg útján a bécsi közös külügyminisztériumhoz a szerbországi betörések miatt, miszerint a szerbországi kormányt, a török kormány hathatós közvetítésével, diplomáciai úton erélyesen arra szorítsa, hogy a szerbiai alattvalók a Magyarországba való betöréstől eltiltassanak. Esterházy 1848 június 2-án, július 1-én és augusztus 18-án 103., 346., 936. kül. min. számok alatt meg is kereste ez iránt a bécsi külügyminisztert. Később ezen ügyben Esterházy herceg 1848 augusztus 29-én egyenesen a királynak tett külön előterjesztést. (Kül. Min. 1848. 1273/e.)

388.

Temesvár, 1848 július 31.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok átiratából báró Hrabowskyhoz.

Eredeti átirat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 133. 1848. VII. 140. sz.

Präsid. 392/2.

Gewiss erregt der gegenwärtige Zustand der Dinge in der Grenze und dem nahen Provinzialgebieten mein lebhaftestes Bedauern, allein es bleibt ein verabscheuungswürdiger Umtrieb, dass die ohne hin aus politischen Ursachen so sehr aufgereizten Leidenschaften vermutlich um die Erbitterung künstlich zu steigern, auch durch religiöse Hebel zur Verführung des leichtgläubigen Volkes benützt werden, denn *es ist eine schändliche Lüge, dass diesseits der gr. n. u. Kultus je profaniert oder die Kirchen und Kirchengeräthe geschändet worden sein.*

So hatte man hierlandes ausgesprengt, dass die gr. n. u. Kirchen zu Becskerek und Kikinda entweiht und geschändet worden seien, während sie zur Stunde noch unberührt in ihrem vollem Glanze dastehen; ... Überhaupt klingt es sonderbar, dass das National-Comité das Christenthum nur für den griechischen Kultus zu windiziren scheint, als ob Katholiken und Evangelisten helvetischer und augsborgischer Konfession nicht Christen wären.

In den gegenwärtigen Wirren handelt es sich überhaupt garnicht um Religionsverschiedenheiten, und es ist klar, dass die serbische Nation diesen Vorwand nur gebraucht um ihre Leute zu fanatisiren.

Es ist allerdings im hohen Grade bedauerlich zu sehen, dass k. k. Truppen dem Grenzvolke feindlich gegenüberstehen, allein noch mehr zu bedauern ist, dass die Grenze ihre Sache — die sich wohl leicht ausgleichen liessen, — dadurch verschlimmern, dass sie die rohen, mordbrennerischen türkischen Haufen zu Hülfe rufen, und sich an die Serbianer anschliessen zu wollen scheinen. *Fürst Alexander Karageorgievits herrscht über das Fürstenthum Serbien, aber nicht als Souverain, sondern als Vasall der Pforte, und Serbien ist heute noch türkisches Gebieth. Was haben also die jenseitigen Horden auf diesseitigen Boden zu thun?*

Dass ihnen die Erscheinungen der Politik fremd sind, ist klar ... denn sie waren es in der That, welche die Feindseligkeiten gegen das diesseitige friedliche Land begannen, und die treuen Grenzsoldaten, die noch heute — wie ich positiv weis — zu Hunderten gerne die Lager von Perlas und den Römerschanzen verlassen würden, — verführen und mit Gewalt zum Waffendienste im serbischen Interesse zwingen.

Iu der That bei so vielen Gewalthandlungen, die sich das Comité über ganz unschuldige Individuen erlaubt, steht es ihm übel an, so lächerliche Phrasen über Religionsverletzungen und dergleichen zu Passer zu bringen.

A szerb főodbor 1848 július 27-én 1751-ik számú átiratában a magyar pártot vádolta be báró Piretnél különféle kegyetlenségek elkövetésével, a templomok megszentségtelenítésével stb. (U. o. 1848. VII. 140/b.)

389.

Karlóca, 1848 augusztus 1.

Rajacsits érsek Jellačić horvát bánnal közli, hogy a szerb főbizottság teljhatalmú végrehajtó joggal felruházta és János főherceg pacifikációja alkalmából mint a szerb nemzet képviselője meghívassék.

Közölve a Szrbszki Letopisz 1866-ik évi 111. kötetének 148—149. lapjain.

За болѣ и точніе одправлянѣ дѣла народнихъ србскихъ главный е одборъ одъ 19. (31.) Јулія, у засѣданію свомъ пуну и неограничену Властъ мени у руке предао, и тако сву судбу Народа Србскогъ на мене возложіо.

У велеважномъ овомъ положаю, у коій ме е опредѣлителна Воля народа мога поставила, прво што самъ разумео, и у брой мойхъ пословахъ примити имао, была е та вѣсть мени приватно но достовѣрно донешена: да е Высокопревосходителство Ваше, ради пацификаціе у дѣли Херватски у Бечъ отишло, и да тамо и лица одъ Вашегъ Высокопревосходителства именована, на исти конацъ полазе.

У овомъ обстоятелству я за дужностъ мою почитуемъ Васъ званично о томъ извѣстити, да одъ стране Архи-Войводе Јована Србскій Народъ на речену пацификацію никако до данасъ позванъ ніе; тако дакле да преговори за народъ Србски по смыслу учинѣногъ и саборно потврђеногъ Савеза никакви чинити се не могу, и ако се учине да они обвезателне силе или зато имати неће, што е самъ саборъ троедне кралѣвине Архи-Войводи Јовану то изявио, да се пре, него што и Србскій Народъ на па ификацію позванъ буде, ни Хервати у то дѣло упустити не могу.

Предизложени слови испунявајући строгу дужностъ мою, не пропуштамъ Васъ . . . покорно молити, да бы о истомъ садржаю и Нѣгово Высочество Архи-Войводу Јована извѣстити, и нѣму представити изволили, како пагубна слѣдства имати може она одсудителна воля: „нехотети народъ еданъ, морално за народъ признати, кога е крепостъ двору Хабсбургскомъ увекъ найкрепчія заштита была, и кой и данасъ на ратномъ полю, и у Італій, и у домовини стоій, далеко чути се дае, заиста дакле суштествуе . . .

Fordítása:

Főméltóságod! A főodbor (1848) július hó 31-iki ülésében, a szerb nemzeti ügyek jobb és pontosabb elintézése okából teljes és korlátlan hatalommal engem ruházott fel, s ezzel a szerb nemzet egész sorsát rám bízta. Ezen nagyfontosságú állásban, melybe engem nemzetem rendeltető akarata helyezett, elsősorban, magánuton, de elég hitelesen arról értesültem: hogy főméltóságod a horvát pacifikáció miatt Bécsbe utazott és evégből a főméltóságod által kinevezett egyének is oda fognak utazni.

Kötelességemnek tartom ilyen körülmények között Önt hivatalosan arról értesíteni, hogy *János főherceg a mai napig sem hívta meg a fentemlített pacifikációra a szerb nemzetet;* így tehát ott a szerb nemzet nevében, a megkötött és országgyűlésileg megerősített szövetség értelmében semmiféle tárgyalás nem tartható, s ha ilyenek megtörténnének is, kötelező erővel már csak azért sem bírhatnak, mivel a hármas királyság országgyűlése János főhercegnek kijelentette, hogy a szerb nemzet meghívása nélkül a horvátok sem bocsátkozhatnak a béketárgyalásokba.

Ezen előrebocsátott sorok szigorú kötelességemmé teszik, hogy ne mulasszam el főméltóságodat tisztelettel megkérni aziránt, hogy János főherceget is soraim tartalmára figyelmeztetni méltóztassék és néki előterjeszteni, hogy milyen káros következményei lehetnek azon szándéknak: „egy nemzetet morális értelemben nemzetnek elismerni nem akarni, melynek ereje a Habsburg-háznak mindenkor a legerősebb támasza volt, s mely jelenleg is Olaszországban és itthon harcol, és híre messze elterjedt és valójában létezik".

390.

Karlóca, 1848 augusztus 1.

Rajacsits érsek átiratából, melyet báró Hrabowsky főhadparancsnokhoz intézett, őt okozván a polgárháború előidézésével és ennek ellentmondó irata.

Másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 134. 10/b. és Kr. M. 4628. Eredetijét báró Hrabowsky, János főhercegnek küldte meg.

. . . Euer Exzellenz! Aus dieser weit hinter der Wirklichkeit zurückstehenden Schilderung der durch die magyarischen Truppen bereits vollführten Greuelthaten können hochdieselben leicht die Schlussfolge ziehen, das es nicht mehr davon weit ist, dass dieser von den Magyaren provocirte Nationalkrieg in einen Religionskrieg ausarten kann, ausarten muss, wenn diesen Barbarein nicht bald Schranken gesetzt werden, die diesseitigen Machthaber und Truppen vor ähnlichen Greuelzenen zurückhalten; . . . ich fürchte sehr, dass Bácska, Banat und Syrmien bald einer Wüste gleichen werden . . .

Nach dem, was bis nun geschehen, glaube ich, dass sich die Serbische Nation in dem Zustande der Nothwer befindet und wie ich sie kenne, *für ihre Nationalität und Religion verzweifelt kämpfen*, und eher sterben, als sich diese rauben lassen will. Ich muss . . . gestehen, dass die serbische Nation aus diesen von den Magyaren verübten Greuelszenen die Schlussfolge zu ziehen anfängt, dass die Magyaren einen Vertilgungskrieg gegen dieselben führen wollen . . .

Ist es recht, dass man die [serbische] Nation hier hinschlachtet, während ihre Söhne auf den Gefilden Italiens für Kaiser und die Erhaltung der Gesammtmonarchie wie Löwen sich schlagen . . . ?

Ist das recht, dass man ihre Brüder und Väter daheim von der Ministerialbank in Pest Räuber und Rebellen nennt, während sie für denselben König, der den Magyaren Alles, und ihnen nichts gegeben hat, ihr Blut in Strömen vergiessen? Ist das Recht, dass eine so tapfere . . . dem Throne und der herrschenden Dynastie mit Leib und Seele ergebene Nation hingeschlachtet werde, indem sie ihre . . . heiligen Rechte verlangt, Rechte, welche alle Nationen besitzen.

Wenn Eure Exzellenz die Privilegien der serbischen Nation gelesen haben, so werden hochdieselben zur Einsicht gelangt sein, dass das serbische Volk nichts anderes will, als was ihr versprochen, gegeben, aber in der Folge bis auf das letzte Haar wieder genommen . . . wurde . . .

Die serbische Nation hat nicht . . . an einen Krieg gedacht, bis sie nicht am 12-ten Juni durch Ihren Angriff auf Carlowitz hiezu provoziert wurde . . .

Zu Innsbruck hatte ich mit der mir beigegebenen Deputation das Glück am 18-ten Juni von Sr. K. K. Hoheit dem E. H. Johann, am 19-ten von Ihrer Majestät, dem Kaiser und der Kaiserin, von Ihren K. Hoheiten dem E. H. Franz Carl und Erzherzogin Sophie zur Audienz zugelassen zu werden; allein, wo wir Schutz, Hilfe und Erhörung unserer gerechten Bitten und Beschwerden in unserer gedrängten, ja verzweifelten Lage zu finden und zu erhalten hofften, fanden wir *weder Trost noch Rath, weder Hülfe noch Schutz.* Mit welchen Gefühlen wir vom Throne zurückkehrten, können Euer Exzellenz sich vorstellen . . .

Als wir zurückkehrten, fanden wir die Nation in höchster Erregung, bewaffnet, erbittert . . . Täglich hört man die himmelschreiendsten Klagen. Was sie aber am meisten schmerzt, ist, dass kaiserliche Truppen, Deutsche, Tschechen, Polen und andere nichtmagyarische Völker von den serbischen Truppen unbesetzte Orte plündern, rauben, versenken . . .

Wenn das der Kriegsgebrauch der österreichischen Truppen ist und sein soll, wo kommen die Völker hin? . . . Ist den kein Mittel, einen für beide Nationen ehrenhaften Frieden . . . herbeizuführen? Die serbische Nation will nichts, als ihre aften Rechte

garantirt wissen. Sie will nichts mehr, als was ihr Kaiser und König allen anderen Nationen der Monarchie jüngst zugestanden ... hat: *constitutionelle Freiheit und Gleichheit. Sie will ihre Sprache, ihre Nationalität vor fremden Einflüssen gesichert wissen* ... Wollen die Magyaren diese Güter nur für sich, wollen sie allein nur Nation heissen, und die anderen in Ungarn lebenden Nationen nur mit dem Name Race und Gattung belegen, und als solche oder Sklaven behandeln, so sind sie offenbar in Unrecht. Die Serben sind und werden der herrschenden Dynastie treu bleiben. Sie verlangen nicht die Trennung von der heil. ungarischen Krone, nicht die Trennung von der gemeinschaftlichen Gesetzgebung, sie wollen nur den gerechten Antheil (an allem) des Reiches . . .

Wenn die Magyaren ... auf eine ... völkerrechtliche Art den Krieg gegen die Serben führen, so werden diese gegen dieselben dasselbe Verfahren beobachten. Deutsche, Slovaken, Walachen in Syrmien, Bácska und Banat, die mit den Magyaren gegen die Serben ... zu Felde ziehen, werden gleich wie die Magyaren behandelt ... Sollten jedoch die Magyaren Jemanden von den serbischen Gefangenen am Leben strafen, ... so möge man sich vorsehen, dass eine furchtbare Repressalie stattfinden werde.

Die serbische Nation ... ist immer bereit den Frieden auf obenerwähnten Bedingnisse einzugehen. Sollte sie jedoch diese nicht erlangen, ... so wird sie, *da sie weder beim allerhöchsten Hofe, noch bei der österreichischen Regierung, noch bei der K. K. Armee Schutz findet, genötiget sein, dort Hülfe zu suchen, wo sie kann,* und wo diese am schnellsten zu finden sein wird. Dann wird es kein Wunder sein, *wenn man sich den Russen oder gar den Türken in die Arme wirft* ...

Bevor jedoch dieses geschieht, wird man alles anwenden, um sich selbst zu helfen. Der erste Schritt wird sein, dass sie alle ihre Söhne von der italienischen Armee abberuft; der zweite, dass sie alle slavischen Nationen zu Hülfe ruft; der dritte, dass sie mit *Carl Albert* und *mit Italien* in den Bund tritt; der vierte, dass sie an Deutschland, England, Frankreich und ganz Europa appellirt. Wer zu ersaufen in Gefahr steht, greift nach einem Strohhalm oder nach dem glühenden Eisen . . .

Alle diese ... Übel, dürften wohl genügen, um unsere Magyarische Machthaber und den Landtag zu bestimmen, so geschwind als möglich die Serben zu beruhigen, ihre gerechte Wünsche zu erfüllen, ... Ich theile Ihnen diese meine Ansichten mit, und bitte hochdieselben *geeigneten Orts schnellen Gebrauch davon zu machen.*

Hrabowsky erre a szerb érseknél élesen tiltakozott, mintha ő idézte volna fel a szerb fölkelést és harcot. „Es müsste sonderbar sein" felelé 1848 aug. 4-én, „wenn Euer Exzellenz nicht bekannt wäre, dass das in Carlowitz zusammengetretene Comité bereits am 12-ten

Mai alten Styls (1848 május 24.) einen gedruckten Aufruf an die serbische Nation zur allgemeinen Waffenergreiffung erlassen hat; dass dieses Comité gleich darauf bewaffnete Volksmassen um sich versammelt, ... sofort auch das Volk und die Grenzer gegen ihre Vorgesetzten aufgewiegelt hat.

Bei meiner Rückkehr aus Kroatien am 7-ten Juni fand ich das Comité in Carlowitz schon ganz in feindlicher Verfassung, ... und bewaffnete Insurgenten zu vielen Tausenden bei Carlowitz und in der Römerschanze zusammengezogen; selbstverständlich dass ich als Landeschef, nach meiner aufhabender Pflicht, derlei Vorgänge nicht dulden dürfte, und wenigstens versuchen musste, einer solchen Unordnung und Gesetzwidrigkeit ein Ziel zu setzen.

Nichts destoweniger wäre mein Vorgang gegen Carlowitz ohne Folgen geblieben, wenn das daselbst versammelte Volk sich ruhig verhalten hätte ... Denn (meine) Truppen hatten auch am 12. Juni den Befehl, Niemanden anzugreifen, wenn sie nicht selbst angegriffen werden. Allein die Insurgenten griffen gleich selbst an ... und so kann die Verantwortung für das Unglück, welches am 12-ten Juni l. J. über Carlowitz kann, nicht mir zugeschrieben werden kann; sondern die Verantwortung fällt auf diejenigen, welche durch ihre gewaltsame Vorgänge mich zu diesem Schritte provoziert haben.

Die Behauptung des Serbischen Comités, dass dasselbe zum Schutze der Serbischen Nation vor dem Übergriffe der ungarischen Regierung zu derlei gewaltsamen Vorgängen gezwungen gewesen sei, kann ich nicht anerkennen ... Was die Gräuelthaten anbelangt, ... so kann ich E. Exzellenz versicheren, dass mir ähnliche Schilderungen von Gräuelthaten, welche *die Serben* gegen die ungarische und deutsche Bevölkerung des Landes verübt haben sollen, zu Ohren kamen. Ich halte daher diese Schilderungen, und was die Einverstehung der Religionsgegenstände betrifft, für eigens dazu ersonnen, um die schon bestehende politische Entzweiung und den Nationalhass, auch noch durch die religiöse Erbitterung zu steigeren ...

Als ehrenhafter General und treuer Diener unseres ... Kaisers und Königs befolge ich nur die Befehle Sr. Majestät, und kann mich nur auf jene Seite neigen, wohin der allerhöchste Befehl gerichtet ist.

Nichtsdestoweniger unterlasse ich nicht die Vorstellungen E. Exzellenz, sowohl S. K. Hoheit dem E. H. Johann, als auch dem K. ung. Ministerium zu unterlegen; weil ich meinerseit die Serbische Nation nicht anfeinde und aufrichtig wünsche, dass ... der Bürgerkrieg ... möglichst bald beigelegt werden möge.

(U. o. 1848. VIII. 10.)

Hrabowsky úgy János főherceghez, valamint Mészáros hadügyminiszterhez intézett felterjesztésében különösen Rajacsits érsek kijelentésére

hívta fel a figyelmet, mely szerint „der feste Wille und die Absicht der Serbischen Nation offen ausgedrückt wird, dass sie ihre vermeintliche Rechte um jeden Preis und nöthigenfalls auch auf... ungesetzlichen Wegen durchsetzen werde". Hrabowsky úgy János főhercegnek, mint a magyar kormánynak a békés kiegyenlítést ajánlja a monarchia érdekeit szem előtt tartva.

Rajacsits érseknek, a hadsereg ellen emelt vádak báró Bechtoldot is felháborították; „Es wäre daher nicht zu wundern, wenn durch solch feige Schändlichkeiten die Gemüther der Ungarn bis in's Innerste empört... und gereizt würden; und dennoch kann ich bis nun durchaus nicht über die Undisciplin der ungarischen Truppen mich beklagen. (U. o. 1848. VIII. 28.)

391.

Prága, 1848 augusztus 2.

Windisch-Grätz Alfred herceg nyomtatott proklamációjából, melyben a délszláv birodalom felállításáról van szó.

Egykorú nyomtatvány. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. VIII. 20/a.

... Endlich glaube ich die Aussage eines geständig gewordenen Inquisiten dem Publikum gleichfalls nicht vorenthalten zu sollen; nur vermeide ich, wie ich bisher gethan, die Anführung der Namen und zwar zu dem Ende, um in den Gang und Erfolg der weiters gepflogen werdenden Verhandlungen nicht der Sache nachtheilig einzugreifen.

Inquisit sagt aus: Zu Ostern 1847 wurde er zu Eperjes in Ungarn mit mehreren polnischen Emigraten bekannt, ... deren Hauptplan gewesen, ein grosses slavisches Reich aus Kroatien, Slavonien, Serbien, den Slowaken in Ungarn, Böhmen, Mähren, Schlesien und österreichisch Polen zu bilden, das eigentliche Ungarn verschwinden zu machen, sich von Österreich losreissen und im ungünstigsten Falle aber den Russen zu unterwerfen.

Über die Form des neuen Reiches, ob nähmlich Königreich oder Republik, war man noch mit einem fremden Staate in Correspondenz. Der Plan sollte im Jahre 1850 verwirklicht werden und die Revolution zugleich in Agram, Prag, Krakau und der Umgebung von Pressburg, bei den Slowaken ausbrechen.

Nachdem jedoch im Februar l. J. in Paris die Republik proklamirt war, wurde beschlossen, die Revolution an den genannten vier Orten noch im Jahre 1848 ausbrechen zu machen. Zu diesem Behufs wurden in den verschiedenen Ländern Centralstationen errichtet, denen eigene Chefs vorstanden ... Die Namen der meisten dieser Chefs sind bekannt.

392.

Karlóca, 1848 augusztus 2.

A szerb főbizottság Rajacsits érseket intézkedési teljhatalommal felruházza.

Egykorú nyomtatvány. Zágráb. D. A. Z. 1848. 3. A. 236. sz.

Народу Србскомъ!

Главный Србско-Народный Одборъ, увидивши ясно изъ досадашнѣгъ заєдничкогъ свогъ дѣловодства, да се у разновидны предметы званична тайна, никако одржати неможе безъ извѣстногъ у єдной точки усредотаченя власти, и безъ пособногъ расправляня дѣла у надлежнымъ своймъ секціяма, побуђенѣ понайвише позоріємъ ратнымъ, у комъ се прво-проглашено войводство Србско налази; гди се предмети важный съ часа на часъ гомилаю, магновенногъ рѣшенія и силе єдне сва оживляваюһе и управляюһе, — безъ многогъ препираня потребую; тымъ пакъ самымъ свакому члену одбора увиђати даю, да и дотле, докъ се столица Войводе Србскогъ, дѣствително попунали небы, ратна ова отношенія безъ Главе, коіой һе свакій покоравати се, єдногъ магновенія остати не може, рѣшіо є єдногласно:

Нѣговой Святости, Господину Патриярху Јосифу Раячиһу, кой є и найвышіймъ своимъ положеніємъ и досадашнымъ пожертвованіємъ обште повѣреніє народа заслужіо — у предмету правленія народногъ привременно пуновластіє подарити, съ тимъ да онъ као Привременый Управитель за болѣ одправлянѣ дѣла, подъ Главный Одборъ спадаюһи, овай на отдѣленія разделити, отдѣленія исты устроити, нуждныхъ лицама снабдѣти, и сва средства за спасеніє войводства сходна употребити, укупна засѣданія одбора по постоятелствама сазывати, и сходно пособнымѣ устроєныма дѣловодство отдѣленія надзыравати може; ту пакъ врховну власть дотле задржи, докле по промени времена иста небуде поречена одъ Народа, — коме се ово у єдно на знанѣ даѥ, да се по томе владати може.

Дано изъ засѣданія Главнога Народнога Одбора, 21. Юлія 1848 у Карловці држаногъ.

Стефанъ Петровиһъ
Александеръ Костиһъ
Павеле Николиһъ
Арсеніє Коларскій
Др Мил. Радоичиһъ
Др Јаков Живановиһъ
Стеванъ Ристиһъ
Савва Александровиһъ
Светозаръ Милетиһъ
Ђорђе Варсанъ
Ђорђе Радакъ
Јосифъ Јовановиһъ
Александеръ Стоячковиһъ
Петаръ Нинковиһъ
Јованъ Станковиһъ
Ем. Коларовиһъ

Fordítása:

A szerb nemzethez! A szerb nemzeti főbizottság eddigi közös tevékenysége alapján világosan látván, hogy különböző ügyekben a hivatalos titok nem őrizhető meg egy központi hatalom és az illetékes ügyosztályokban való megvitatás nélkül, főleg hadi szempontból tekintve, ahová kiváltképpen a kinyilvánított szerb vajdaság tartozik; itt a fontosabb ügyek óráról órára összegyűlnek és elintézésükre egy mindent éltető és igazgató hatalomra, mellőzve minden surlódást, van szükség. A bizottság minden tagja ennélfogva be fogja látni, hogy addig, amíg a szerb vajda széke tényleg be nem töltetik, — különösen a hadi ügyek fej nélkül, melynek mindenki tartozik magát alávetni, — nem maradhatnak, ennélfogva egyhangúlag elhatároztatott:

hogy a nemzeti ügyek igazgatását ideiglenes teljhatalommal Őszentségére, Rajacsits József patriarchára ruházza, aki magas állásánál és eddigi önfeláldozásával a szerb nemzet közbizalmát kiérdemelte azzal, hogy mint ideiglenes kormányzónak jogában áll a főodbor alá tartozó ügyek jobb elintézése okából azt osztályokra felosztani, ezeket megszervezni, szükséges erőkkel gyarapítani és minden, a vajdaság megmentésére alkalmas eszközöket igénybe venni, a főodbor összes üléseit szükséghez képest egybehívni és az ügyvezető osztályokra külön alkalmas intézkedésekkel felügyelni. Ezen legfőbb hatalmat addig gyakorolhatja, míg idők változtával azt a nemzet tőle meg nem vonja, ami miheztartás végett, ezennel tudomásul adatik.

A Karlócán, 1848 augusztus 2-án tartott nemzeti főodbori ülésből. (Tizenhat főodbori tag aláírása.)

Rajacsits érsek kormányzói megbízatását 1848 július 31-ről keltezi. (Lásd a 393. számú iratot.)

393.

Budapest, 1848 augusztus 2.

István nádor Rajacsits érseket állásától felfüggeszti.

Eredeti fogalmazvány. O. L.; Vall. Min. 1848 g. n. e. 3543/86. sz.
Megjelent a Közlöny 1848. évi 59-ik számában is.

3542/85. G.

A vallás- és közoktatási minister előterjesztésére rendelem, a mint következik:

A mint a görög nem egyesültéknek vallásbeli és iskolai ügyeik iránti intézkedési joga az 1848:20. törvénycikk által biztosíttatott, a törvény kihirdetése után még egy hónap sem mulék el, egyházi gyülekezetüknek egybehivását folyó évi ápril 26-ról már el is rendeltem, és rendeletemnek végrehajtásával Karloviczi érsek és metropolita Rajacsich Józsefet megbíztam.

A nevezett érsek azonban, e törvényes rendnek követése helyett, elsőben is azon értekezletet, melyen előleges följelentése szerint az egyházi gyülekezetet kell vala' előkészitnie, *pártütő gyülekezetté változni, s azt a helybelieken kivül Szerbiából átjött hitsorsosaival is alakulni, s általa magát lázadó módon patriarchává választatni engedte és segitette.*

És ámbár ezen gyülekezetnek törvénytelenségét és a patriarchaválasztásnak megsemmisitését az előterjesztő minister, f. évi junius r. 3-ról 1410. szám alatt kiadott rendelete által nyilván kimondotta,[1] — ámbár őfelsége apostoli királyunk az elébe járult Karlovici küldöttségnek ugyanazon értelemben adta királyi válaszát Innsbruckban: Rajacsits József mindennek ellenére a törvényes rend utjára nemcsak vissza nem tért, sőt azon rendeletemnek: miszerint a kikindai vészes mozgalomnak következtében az egyházi gyülekezetnek Temesvárra áttételével megbíztam, nyilván nem engedelmeskedett, és érseki s metropolitai címének elhagyásával törvénytelen címet vevén föl, hiveit az álladalom ellen nyilvános lázadásra gyüjteni, Karloviczot ezen kárhozatos lázadás központjává tenni, polgári háborura okot szolgáltatni, s ennek nem csak részesévé tenni, de egészen élére állani, s a lázadó seregeket nevelni, gyarapitani vakmerösködött.

Ennél fogva Rajacsits József, mint kit ennyi törvénytelen tettek terhelnek, s ki a törvénynek, *ő felségének és a kormánynak rendeletei ellen feltámadott, ő Felsége nevében érseki és metropolitai hivatalától ezennel felfüggesztetik s a görög nem egyesült egyház kormányzatával Athanaczkovich Plató bácsi püspök ideiglenesen megbizatik s egyszersmind a görög nem egyesült egyház püspökeinek, papjainak és minden hiveinek ezen rendelet által megparancsolom:* hogy Rajacsich Józseffel mindennemü érintkezést kerüljenek, a miképp attól az előterjesztő minister által már folyó évi julius 9-ről kiadott körrendelet által eltiltattak; külömben szövetségeseiknek fognak tekintetni és a büntető igazságnak általadatni.

Másrészről rendelem: hogy további rendeletig Athanaczkovich Plátót az egyházi kormány vezetésével megbizottnak ismerjék, rendeleteit azon engedelmességgel fogadják, mellyel az egyház főkormányzójának minden törvényes intézkedései iránt viseltetni tartoznak.

Budapest aug. 2-án 1848.

István nádor, B. Eötvös József.
kir. helytartó.

Báró Eötvös József magyar vallásügyi miniszter 1848 augusztus 3-án küldte meg Eszterházy Pál hercegnek ezen rendeletet, hogy „Őfelségénél Rajacsich érseknek és metropolitának teljes letételét szorgalmazni szíveskedjék“. (Kül. Min. 1848. 831/eln. sz.)

[1] Lásd a 180. számú iratot a 328-ik lapon.

394.

Vinkovce, 1848 augusztus 3.

Rastich ezredesnek, gróf Latourhoz intézett jelentéséből; a péterváradi határőrezredben kitört anarchiáról.

Eredeti emlékirat. Wien, Kr. A.; 1848. Kr. M. 4240. sz. Érk. augusztus 10-én.

(Július 10-én.) Der Grenz Cordon von Semlin bis Racsa war mit Gewalt aufgehoben, und der Übergang den Servianern an allen Puncten frei. Das Reserve Bataillons hatte sich eigenmächtig aufgelöst und die Mannschaft war nach Carlowitz zu den Insurgenten übergangen. Alle Verwaltungs-, Administrations- und Cameral-Zweige waren im Stillstande: die ärarischen Waldungen jedermann nach Willkühr freigegeben, alle Einkünfte des Staates versiegt.

Die meisten Offiziere in ihren Stationen misshandelt, gebunden, vor den Odbor nach Carlowitz geschleppt, hatten um ihr Leben zu retten, ihre Stationen verlassen und sich nach Mitrowitz geflüchtet; keine Correspondenz war mehr mit den Compagnien möglich, weil alle Briefe aufgefangen, die Träger misshandelt, und am Leben bedroht waren. Selbst die K. K. Posten wurden untersucht, alle Briefe erbrochen, und nur jene zugestellt, die die Odbors zuliessen. In allen Dörfern hatten sich Odbors gebildet, welche meistentheils aus dem serbischen Pfarrer, dem Schullehrer und den Krämern, und sonst aus dem schlechtesten Gesindel des Ortes gebildet waren; Schanzarbeitssträflinge und Leute, die wegen ihren schlechten Thaten viele Jahre in den Stockhäusern waren, — bilden jetzt die Behörden. Diese regieren jetzt mit Terrorismus. Mord, Raub, Plünderung, gewaltsame Requisitionen, Bedrohung am Leben und mit Brand, sind die Hebel dieser Regierung: Rachsucht und Bosheit ihr Antrieb. *Die Katholiken, Deutsche, Slowaken und Klementiner hatten sich an der Insurrection nicht betheiligen wollen,* und wurden zum Theil mit Gewalt durch Servianer dahin geschleppt; Man bedrohte selbe an Leben und Eigenthum.

Der grösste Theil der männlichen Population war in Carlowitz versammelt, sogar in die anderen Lager geschickt. Die Wiesen noch ungemähet, die Früchten auf den Feldern dem Verderben preisgegeben. *Es gab kein Recht, kein Gesetz, kein Schutz, kein Eigenthum,* die Schlechten und Boshaften übten das Recht des Stärkeren aus. Die Einschüchterung war so gross, das selbst die Besseren sich nicht einmal zu beklagen wagten. Niemand wagte einen Befehl zu befolgen. Kurzum die Anarchie in ihrer Krassen Nacktheit war eingetreten . . .

Aus dem Stockhause waren die schwersten Arrestanten befreit.

(Július 10.) An diesem Tage Abends kam der Herr Erzbischof und Metropolit Rajacsich mit dem Dampfschiffe von Agram

kommend in Mitrowitz an. Der Herr Brigadier von Hayek ich sammt den gangen Offiziers-Corps erwarteten ihn am Flussufer und machten ihm die Aufwartung, gingen dann mit ihm in die gr. n. u. Kirche, wo der Pfarrer Stefan Damjanovits eine Anrede an ihn hielt, die anfangs mässig, in fanatische Übertreibungen überging, und wo er von der Auferstehung des grossen Serbischen Reiches des Zaren Lazar phantasierte, alle Serben zu den Waffen aufforderte und Fluch und Verdammniss gegen alle jene schleuderte, die in der grossen Sache der Serbischen Nation nicht mitwirkten. Der Patriarch hielt darauf eine versöhnende Rede, empfahl dem Volke Ruhe und Ordnung, gehorsam den Behörden und setzte nur in etwas mistischem Sinne die Worte hinzu: er sei alt und gebrechlich, werde jedoch alle seine Kräfte für die Nazion opfern, und gerne dann sterben, wenn ihm das grosse Werk, was er sich vorgenommen hat, gelingt . . .

Der Patriarch erzählte zugleich dass Sr. Exzellenz der Banus Jellacsich zur Bereisung von Slavonien am 11-ten (Juli) abreisen und vermuthlich am 13-ten in Mitrowitz eintroffen werde.

Rastich ezredes ezen emlékirat másolatát báró Hrabowskynak is megküldötte. Az emlékiratban 42 írott lapon részletesen írja le Rastich ezredes a péterváradi ezred eseményeit 1848 július 21-ig.

395.

Karlóca, 1848 augusztus 3.

Szerém vármegyében az odborok és új bíróságok felállítását rendeli el a főodbor.

Eredeti rendelet. K. P. L.; a szerb főodbor levéltára. 1848. 2110/104. szám.

Записница

комиссіє начинъ, коимъ се Сремска Жупанія устроити има, предложити имаюће.

Дана 22. Юлія 1848 изаслана є изъ Главногъ Одбора комиссія, коя да се са дошавшимъ на тай конацъ чиновницыма Жупаніє Сремске о устроєню речене Жупаніє посавѣтує, заєдно споразуму, и предлогъ Главномъ Одбору представе.

После дужегъ разговора и договора сложе се обе стране и пристану на слѣдеће точке, коє се овимъ Главномъ Одбору на коначно определѣнѣ представляю. Єсу пакъ те точке узаймногъ договора слѣдеће:

1. У свакомъ мѣсту има се устройти Пододборъ, кои ће на налоге Окружног Одбора извршивати, у осталомъ грађанске распре до вредности 12 ф. ср. криминалне пак оне судити, коє казни затвора до 3 дана, или телесной до 12 батина подлеже. У колико пакъ другій обичай у смотреню горенаведене сумме постой, тай се и одъ садъ задржати има.

2. У мѣстима, где окружни судцы (до данашньи Солгабирови) обитавају, имају се одъ народа изабрати Окружни Одбори одъ 6 лица, кои ће све оне предмете одправляти, кое су до садъ Солгабирови са заклетницыма одправляли. Предсѣдатель є при истомъ. Судейскіи предмети позывају се на великій Судъ.

3. За Судейске предмете устроєна су два Велика Суда, єданъ у Вуковару, другій у Руми, у коима су Предсѣдательи подјупани. Осимъ 4 одъ народа изабрана веће Судіє, наименоваће Главныи Одборъ за свакій іошть по два Присѣдателя.

4. Устроєнѣ позивногъ Суда одлажесе на време, докъ се Управитель Народа са Преузвишенимъ Баномъ, или съ троєдномъ кралѣвиномъ договори.

5. Воєне ствари управля изключително Главныи Одборъ посредствомъ Окружны Одбора.

6. Сумми, кое су досадъ у Воєнну Кассу улазиле, имају се одъ садъ у народну воєнну кассу уносити, кое се Главномъ Перцептору Жупаніє за правлянѣ свое и нѣговы придружены овымъ преписує.

Стеванъ Петровићъ с. р.
Петаръ Јовановићъ.
К. Богдановићъ.
Савва Александровићъ.
Јованъ Субботићъ.
Александеръ Стоячковићъ.
Јован Дубровац, Подјупанъ Сремски.
Георгіи Новићъ, Веліки Судац.
Георгіи Контићъ, Белѣжникъ.
Никола Воиновићъ, Великогъ Суда Румскогъ заклеты присѣдатель.
Јованъ Мариновићъ, окр. судац.
Стеванъ Шанта, окр. судац.
Димитріє Баићъ, Окружніи Билежникъ.

Тако уговорено и у три вѣродостойна образца издано, одъ єданъ кодъ Главногъ Одбора остає, а друга два подъ Великогъ Суда Вуковарскогъ и Румскогъ положити се имају.

Јованъ Субботићъ ср.
Актуаръ.

Дана 22 Юла 1848 год. у Главномъ Народномъ у Карловцы држаномъ Одбору горе излаженый Протоколъ Комиссіє у присуствију и садѣйствију сви на тай конацъ изасланы чиновника Жупаніє Сремске продузетъ є, и у горны шесть точка потврђенъ.

Дано као горе: Нра 2110 и издано чрезъ Народногъ Секретара Јована Станковића с. р.

Fordítása:

1848 augusztus hó 3-án a főodbor kebeléből egy bizottság küldetett ki, hogy Szerém megyének ezen célra kiküldött tisztviselőivel az említett megye szervezéséről értekezzék; közös megállapodás alapján a főodbornak a következő javaslat terjesztetik elő: Hosszas tárgyalás és megbeszélés után mindkét fél a következő pontokban állapodott meg, melyek a főodbornak véghatározás miatt beterjesztetnek:

1. Minden egyes helységben egy albizottság (pododbor) állítandó fel, mely a kerületi bizottság (okruzsni odbor) rendeleteit végrehajtja, egyebekben pedig a 12 ezüst forintig terjedő polgári perekben ítélkezik, úgyszintén a 3 napi elzárást vagy 12 botot meg nem haladó kriminális ügyekben is; ott, ahol a fenti összegektől eltérő előírások vannak, a jogszokás továbbra is fennmarad.

2. Azon helységekben, ahol kerületi főnökök (a mai szolgabírák) székelnek, a nép egy hat főből álló kerületi bizottságot választ, mely mindazon ügyekben intézkedik, amelyek eddig a szolgabírósághoz, illetve esküdtekhez tartoztak; elnöke a főnök. A bírósági ügyek a felsőbb bírósághoz föllebbezhetők.

3. A bírói ügyekre nézve két felsőbíróság alakíttatik, egyik Vukováron, a másik Rumán, melyeknek elnökei az alispánok lesznek. A nép által választott négy felsőbb bírón kívül tagja ennek még a főodbor által kinevezett két bíró.

4. A felső bíróság szervezése azon időre halasztatik, mikor a nemzet kormányzója a bán őméltóságával, vagy a három egyesült királysággal e tekintetben megegyezik.

5. A katonai ügyeket kizárólag a főodbor intézi a kerületi odbor közreműködése mellett.

6. A pénzösszegek, melyek eddig a hadi pénztárba befolytak, ezentúl a nemzeti hadi pénztárba adandók.

Ezen szerződés három hiteles példányban adatott ki, melyeket úgy a főodbor által kiküldött bizottsági tagok, mint a szerémvármegyei kiküldött tisztviselők aláírtak. A karlócai főodbor ezen megegyezést ugyanazon napon (1848 augusztus 3.) jóváhagyta. A megegyezés szerb és horvát nyelven nyomtatásban tétetett közzé. Egy példányt Rajacsits érsek Jellačić horvát bánnak küldött meg.

396.

Karlóca, 1848 augusztus 4.

A karlócai főodbor felhívja a lakosságot, hogy büntetés terhe mellett engedelmeskedjék a szerb hatóságoknak a közcsend és közbiztonság fenntartása okából.

Egykorú nyomtatvány. Zágráb, D. A. Z. 1848. 3. A. 239.

Славный Народе!

Оружіе душманина предъ вратма домовине опасанъ е неприятелъ за отечество, али небы манѣ опасанъ неприятель

быо за домъ нашъ нередъ и немиръ кадъ бы се у народу породіо. И зато мы, по дужности одъ Бога и народа нама наложеной, устроили смо надлежателства, коя ће све ствари на добро народа и предузећа нашега руководити. Одъ реда мира и послушности зависи сва срећа народа: и зато овимъ налажемо:

1. Да се безъ губитка времена свуда у смислу протоколла овдѣ приключеногъ Пододбори, гдѣ іоштъ непостоє, и окружнй одбори устроє.

2. Да се сви и сваки устроєнимъ овимъ народнимъ надлежателствама точнѣйше покораваю. Єръ као што ће послушни и покорни у благослову Бога и срећи отечества награду наћи, тако ће свакога, кои бы се усудіо противъ овихъ уредба поступати, неизоставно у смислу обнародованыхъ закона найистрожія каштига постићи.

Славный Народе! Сигурность лица и иманя свакога и найманѣга света є нама, и мы ће мо є свакимъ начиномъ сачувати, старати се; али сигурность и срећа народа много намъ е іоштъ светія. Изванредне околности нашегъ отечества изискую изванредна средства.

Надлежателства ова или власти произлазе изъ народа, и зато у ньйма свакій волю народа, волю свою сматрати има — Народъ се увѣріо да мы све само на добро народа идемо и урећуємо, и ми смо у напредъ увѣрени, да ће народъ уредбе ове, као и све досадашнѣ съ пунимъ повѣренѣмъ и послушанѣмъ приграити. Такавъ упливъ у отправляню народны дѣла нема народъ нигди іоштъ у цѣлой нашой Царевини, и то мора народъ сасвѣмъ увѣрити, да мы на то идемо, да се права нѣгова не само сачуваю, него у колико є за домовину пробитачно, и умноже. Редъ, миръ и слога у кући найсилнй є савезнимъ противъ вашеког непріятеля; а къ тому добра воля и готовость за обште добро и по кою жертву принети, пакъ онда се съ помоћу Божіомъ извѣстной побѣди надати можемо.

У Карловцы 23-егъ Юла 1848.

Главный одборъ народа србскогъ.

Fordítása:

Az ellenség fegyvere a hon ajtaja előtt veszedelmes ellenfél a hazára nézve, de nem kevésbé veszélyes ellenfél volna a honra a rend felborulása és a zavarok kitörése a nemzet kebelében. Ezért Isten és a nemzet által ránk ruházott kötelességünknél fogva, felállítottuk a hatóságokat, melyek a nemzet javára utasításaink értelmében az ügyeket vezetni fogják. A nemzet boldogsága a békés rendtől és engedelmeskedéstől függ, és ezért elrendeljük:

1. Hogy haladéktalanul a mellékelt jegyzőkönyv értelmében,

ott, ahol alodborok és kerületi odborok még nem állíttattak fel, ilyenek felállítandók.

2. Mindenki tartozik ezen nemzeti hatóságoknak szorosan engedelmeskedni; mert, valamint az engedelmes az Isten áldásában és a haza boldogságában jutalmat nyer, úgy mindenki, aki ezen rendeletek ellen vét, a kihirdetett törvenyes intézkedések alapján, legszigorúbb büntetéssel fog sujtatni.

Tisztelt nemzet! Mindenkinek személyes és vagyoni biztonsága szent előttünk és minden módon meg fogjuk őrizni, de még szentebb előttünk a nemzet biztonsága és boldogsága. Hazánk rendkívüli viszonyai rendkívüli intézkedéseket követelnek.

Ezen hatóságok a nemzet kebeléből erednek, s ezért mindenki bennük a nemzet, illetve saját akaratát lássa; a nemzet meggyőződött róla, hogy minden tettük a nemzet javát célozza és előre meg vagyunk róla győződve, hogy a nemzet ezen intézkedéseket, valamint az összes eddigieket, teljes bizalommal fogadja. Ilyen befolyása a mi császárságunknak a nemzeti ügyek igazgatásában egy nemzetnek sincsen, és a nemzetnek meg kell győződnie, hogy mi jogait nemcsak megőrizni, hanem amennyiben a honra nézve előnyös, még öregbíteni igyekszünk. Az otthoni rend, béke és egyetértés az idegen ellenség ellen a legerősebb szövetséges. Ha jóakarattal és készséggel viseltetünk a közjó iránt és némely áldozatot hozunk, kell, hogy ez Isten segedelmével biztos győzelem reményét keltse bennünk.

Ezen rendelet a Szerémmegyei tisztviselőkkel való megállapodás alapján adatott ki.

397.

Karlóca, 1848 augusztus 5.

Az újonnan szervezett főodbor tagjainak esküvel fogadott nyilatkozata.

Másolat. K. P. L.; a főodbor levéltárából.

Заклетва.

Ми долеподписаный заклинѢмо се всемогуѣимъ Богомъ, пресветомъ, животворящомъ и нераздѢлномъ Троицомъ, да ѣемо као верны Срби и синови Отечества, на основанію заключенія Народа Србскогъ одъ првогъ и треѣегъ Мая 1848. год. НѢговому Величеству Цару и Кралю нашемъ Фердинанду первомъ й Народу Србскомъ вѢрни быти, да ѣемо свакій ȳ повѢреной намъ струки и званію, као Чиновникъ и Членъ Главногъ Одбора Народа Србскогъ намъ повѢрене дужности, даню и ноѣу на свакій позивъ Народа найсветніе й найсовѢстніе йсполнявати, да ѣемо народно благо и сокровиште, было оно ȳ новцу или ȳ матеріалу, найсовѢстніе й найвѢрніе хранити, да ѣемо за постиженіе обште, народне цѢли Народа Србскогъ и удѢйство-

ваніе нѣговогъ Заключенія одъ 1. и 3. Мая т. л. живити и̑ умрети, и противъ свакогъ оногъ кои бы томе противанъ быо, дѣйствовати, да ћемо све налоге и заповести проистичуће одъ Главногъ Одбора Народа Србскогъ као волю Народа Србскогъ слушати и извршивати, — да ћемо тайну Званичну хранити, и свакогъ оногъ, кои бы противно овой поступао, одма одбрити и напоследку, све и сва а и самъ животъ жертвовати за Народъ Србскій, срећу, славу и благополучіе, слободу, и политическу домаћу самосталность нѣгову. Тако намъ Богъ помогао, и̑ Нѣгово Свето Еванђеліе, Амінъ.

У Карловцима 24. Юлія 1848.

Стеф. Ристићъ m. p.
Чл. Гл. Одбора.

Павле Николићъ m. p.
Чл. Гл. Одбора.

Алекс. Стоячковићъ m. p.
Чл. Гл. Одбора.

Ст. Петровићъ m. p.
Председатель.

Петаръ Јовановићъ m. p.
Членъ Гл. Одбора.

Ал. Костићъ m. p.
чл. Гл. Одбора.

Ђорђе Варсанъ m. p.	Членъ Главног Одбора.
Коста Јовановићъ m. p.	„ „ „
Милошъ Радоичићъ m. p.	„ „ „
Ђорђе Радакъ m. p.	„ „ „
Петаръ Нинковићъ m. p.	„ „ „
Атанасіе Поповићъ m. p.	„ „ „
Арсеніе Коларскій m. p.	„ „ „
Јосифъ Јовановићъ m. p.	„ „ „
Атанасіе Караматъ m. p.	„ „ „
Емануилъ Коларовићъ m. p.	„ „ „
Светозаръ Милетићъ m. p.	„ „ „

Fordítása:

Eskü.

Mi, alulirottak, a mindenható Istenre és az élő, osztatlan Szentháromságra esküszünk, hogy mint a haza, fiai és hű szerbek, az 1848 május 13. és 15-iki szerb nemzeti határozatok alapján, — Ferdinánd császár és király Őfelségének és a szerb nemzetnek hívei leszünk és hogy minden ránk bízott hivatalban és szakmában, mint a szerb nemzeti főodbor tisztviselői és tagjai, kötelességeinket a nemzet minden felhívására éjjel-nappal leghatározottabban és leglelkiismeretesebben teljesíteni fogjuk, hogy a nemzet javait és kincseit, pénzbeli és anyagi tekintetben, leglelkiismeretesebben és leghűségesebben megőrizzük, hogy a szerb nemzet közcéljainak és a májusi határozatok megvalósításáért életünket feláldozni készek vagyunk, és mindenki ellen, aki ez ellen állást foglal, fellépünk, s hogy a szerb nemzeti főodbor rendeleteinek és parancsainak engedelmeskedünk, ezeket végrehajtjuk,

a hivatalos titkot megőrizzük, és akik a rendeleteknek nem engedelmeskednek, följelentjük s végül készek vagyunk életünket, vagyonunkat a szerb nemzet boldogságáért, dicsőségéért, javáért szabadságáért és politikai honi függetlenségéért feláldozni. Isten minket és a szent evangélium úgy segélyjen.

Karlóca, 1848 augusztus 5-én.

Petrovits István, elnök
Risztits István,
Nikolits Pál,
Sztojácskovits Sándor,
Jovánovits Péter,
Kosztits Sándor,
Varszán György,
Jovánovits Kosztа,
Radojcsits Milos,
Radák György,
Ninkovits Péter,
Popovits Athanász,
Kolarszki Arzén,
Jovánovits József,
Karamat Athanász,
Kolarovits Emanuel,
Miletits Szvetozár

főodbori tagok.

398.

Karlóca, 1848 augusztus 5.

Rajacsits érseknek Jellačić horvát bánhoz intézett levele, melyben a magyarok ellen újból szövetségesül felkínálkozik.

Közölve a Szrbszki Letopisz 1866-ik évi III. kötetének 150—153. lapjain.

Знаюћи изъ приватны вѣстій, да сте изъ Беча у Загребъ срећно вратили се, прву братску дужность испунявамъ са поздравомъ овымъ: добро намъ дошли.

Кое сте ствари у Бечу пертрактирали, и како окончали, то изъ званичны вѣстій нимало незнамъ.

На успокоеніе мое и народа Србскогъ, служило е едино приватно извѣстіе Гдина подполковника Маерхофера од 31. Іулія изъ Беча мени послано, из кога видимъ, да ћемо за одржаніе целокупности Монархіе, и у нѣномъ кругу Народногъ достоянства нашегъ, заеднички на полѣ войно противъ Мађара угнѣтатела ваши и разорителя Монархіе ступити морати.

Я Вама и по смыслу Савеза, и по упливу найновіи ти догађая, кои сте вы, Бане! очевидацъ братску руку пружамъ, и тврду вѣру задаемъ, да ћу за цѣлость Монархіе, и поредъ те целости за достоянство народности наше, съ вама живити и умрети.

Надамъ се да ће вамъ у толико повольніе быти ово разумѣти, што за извршеніе наше свете цѣли, нећете имати са гомилама совѣтовати се, почемъ е и мени Народ привременно пуно-

властіе подаріо; у смыслу кога я ћу самъ као управитель народа съ Вашомъ преузвышеношћу преговоре имати.

Стоећи садъ на овой точки нашегъ међусобногъ договора и дѣланя, прво ћу вамъ явити како стое овде кодъ насъ ствари: а после шта намъ іошть треба да болѣ радити можемо.

Ако желите не по туђимъ речима, кое често истину крыю, но по дѣлима истину дознати: увѣрити се да у Г. Барону, ФМЛ. Храбовскомъ поузданя имати не можете. За доказателство тога необоримо, прилажем вамъ, за сходно употребленіе, ручно писмо нѣгово одъ 31. Јулія, кое е коммисаръ Новићъ ухватіо.

На далѣ невѣруйте, да по страннама крозъ кое сте прошли миръ и согласіе братско тако цвѣта као што сте га вы посеяли, и као што е светый усевъ тай, одма предъ очима вашимъ, проникао.

Текъ што сте се вы удалили, — одма е у Бродской регименти старо непріятельованѣ на ползу Мађарона распламтило. Ово су варадински Оффицири, одъ кой су многи у Винковцы до данасъ остали, кодъ простоте ... тако распирили, да Бродска регимента већъ и села отимати почела одъ регименте варадинске.

Ватромъ томъ Бродске регименте, Вуковаръ е у свомъ волнованю много већма него пре узмућенъ, и ту нико другій незаповѣда, него поставлѣнный одъ Барона Храбовскогъ заповедникъ Никодимъ Салай. Бродска войска отышла е изъ Вуковара, у комъ су остали пешацы одъ Цанини и Е. Х. Јохан-драгонери.

За Вуковаромъ просуло се зло и до Иллока, па и ту нема слоге ни повереня, све Мађаронскимъ подстрекаванѣмъ, кой таећи свое намере, простоту плаше да ће се повлашити, како само да у отачеству нашемъ стране на двое раздеру, и тако Мађарима путъ у средину нашу отворе.

Я самъ на тай конацъ за нуждно нашао прокламаціе издати на народе вѣре католичанске, и ны успокоити, кое овде и вашой преузвышености доставлямъ.

У едно пакъ за успокоити долны Сремъ, коій ніе никаква Мађарска сплетка могла одъ народне ствари одвратити, но на коій су почели тимъ дѣйствовати, што су изъ потае народу у главу уливали, да е Банъ реакціонеръ, да хоће стару Систему. и старе вармеђаше; држао сам ово дана са Чиновницыма вармеђскимъ одъ преузвишености Ваше наименованымъ конференцію, у коіой смо совѣтовали се: како на найлепшій начинъ, у овомъ одсудномъ часу народъ да задовольимо.

Шта смо за добро нашли одма залючити изволичете изъ рилога увидити. Премда смо неке точке до повратка ваше)еузвишености, и договора с Вама оставили. За сада све то, о дѣло Мира изъ вида оставлямъ, на друго време.

Довольно да изъ предложены видити можете само, какво є наше положеніє политично, збогъ сплетка мађаронски у подобномъ начину на Власе и Немце у Банату покушавају, но доста безуспѣшно ...

Fordítása:

Magánúton tudtam meg, hogy Bécsből szerencsésen visszatért; testvéri kötelességemet teljesítem, midőn üdvözlöm: Isten hozta. Hogy milyen ügyeket tárgyalt meg Bécsben és milyen eredménnyel arról hivatalosan semmi tudomásom sincsen.

A szerb nemzet és a magam megnyugtatására szolgált Mayerhofer alezredesnek Bécsből július 31-én kelt magánértesítése, amelyből megtudtam, hogy az összmonarchia és ennek keretében a mi nemzetünk méltóságának fenntartására együtt fogunk a harc mezején a monarchia felforgatói és magyar elnyomóink ellen küzdeni.

Én önnek, szövetségünk értelmében és ezen legújabb események hatása alatt, melyeknek ön szemtanuja volt, baráti jobbomat nyujtom, és szentül megígérem, hogy az összmonarchiáért és emellett nemzetünk méltóságáért, Önnel együtt élni-halni kész vagyok.

Remélem szívesen veszi tudomásul — mert szent céljaink kivívására nem lesz kénytelen a tömegekkel tanácskozni, — hogy engem is a nemzet ideiglenes teljhatalommal felruházott, melynek értelmében, mint a nemzet kormányzója, egyedül fogok Exellenciáddal tárgyalni.

Kölcsönös megbeszélésünk és működésünk ezen pontján állva, mindenekelőtt közlöm az itteni viszonyok állását, s azután, hogy mire van még szükségünk eredményesebb cselekvés okából. Ha tények alapján az igazat meg akarja tudni, — mellőzve az igazságot takargató idegen értesülést — akkor tisztában kell lennie, hogy báró Hrabowsky altábornagyban nem bízhatunk. Döntő bizonyítékul mellékelem, alkalmas felhasználásra, [1848] július 31-én kelt sajátkezű levelét, melyet Novits biztos fogott el. Ne vélje, hogy azon részeken, melyeken átutazott, békesség és testvéri egyetértés honol, melynek béke magvait Ön elvetette, s mely szent vetés szemei előtt azonnal kikelt. Alig hogy Ön eltávozott, a bródi ezredben ismét kitört a régi ellenségeskedés a magyarok érdekében. Ezt a péterváradi tisztek, (Önnek adott szavuk ellenére) annyira élesztették, hogy a bródi ezred már a péterváradi [szerb vezetés alatt álló] ezred községeit is kezdte elfoglalni.

A bródi ezred ezen fellobbanásától a vukovári mozgalom is fokozódott, ahol a báró Hrabowsky által kinevezett Szalay Nikodém egyedül parancsol. A bródi csapatok elmentek Vukovárról, csak a Zanini gyalogság és a János főherceg dragonyosok maradtak vissza. Vukovárról a baj elterjedt egészen Illokig [Újlak], itt sincs egyetértés és bizalom a magyarok izgatásai folytán, akik titkolván céljaikat, s a köznépet azzal ijesztgetik, hogy a katholikusoknak a görög keleti vallás-

kell felvenniök, ily módon a népet két pártra szakítva, a magyaroknak közénk útat nyissanak. Ezen okból szükségesnek láttam a katholikus lakossághoz egy proklamációt[1] kibocsátani és őket megnyugtatni, melyet egyúttal Excellenciád részére idemellékelek.

Egyúttal Alsó-Szerémség megnyugtatására, melyet semmiféle magyar fondorlat sem tudott a nemzeti ügytől eltéríteni, bár igyekeztek azzal hatni rája, — titkon terjesztvén a híreket, hogy a bán reakcionárius, híve a régi rendszernek és vármegyei pártnak; a napokban az Excellenciád által kinevezett megyei tisztikarral tartott értekezleten arról tanácskoztunk, hogy mily módon lehetne ezen sorsdöntő időben a népet kielégíteni. Hogy mit végeztünk, azt a mellékletből[2] megláthatja, noha néhány pontot függőben hagytunk Excellenciád visszatértéig. Mindezt és a béke kérdését tekinteten kívül hagyom, későbbre halasztva.

Az előadottakból eléggé láthatja, hogy milyen a mi politikai helyzetünk a magyarónok cselszövései folytán, akik hasonló módon hatni igyekeznek a bánsági oláhokra és németekre is bár, elég kevés sikerrel.

399.

Karlóca, 1848 augusztus 5.

Mátits Demeter levele Sztefanovits István Tenkához, a szerbországi államtanács alelnökéhez, melyben a bécsi békéltetés eredménytelenségét és a főodbor reorganizációját tudatja.

Másolat. Budapest, Az újabbkori szerb mozgalmakat illető okmányok, 127. lap.

... [Рајачић патријарх] извѣстно ми казао, да је Мајерхофер послао одбору штафету, којом јавља, да је Бан био у Бечу, да је надвојвода Јован покушавао учинити примирје са Маћарима и Југославенима, но да су први то одбијали, на то, да је и одбор маћарску страну одбио, и сада да ће са Србима и троједном Краљевином обшту ствар имати. Мајерхофер саветује у слѣдству тога, што сада да се чини, и вели да ће и он сам доћи доле, да помаже у предузећама.

Кошут опет држао је слово у слѣдству ти догађаја, жали се до зла Бога на Аустрију, и вели, да ће ју Маћари и са паклом савез учинити, само да буду против Аустрије. Є', кад би Бог дао, да су Маћари тако паметни, да се сагласе на сва зактевања скупштине од 1-ог Маја, па да онда имају обштег непријатеља; ово би добро било и за једну и за другу страну. Видићемо, шта ће од свега бити, самоваља бити на опрезу и

[1] Lásd a 313-ik számú iratot.
[2] Lásd a 395. számú iratot az 592. lapon.

спремати се добро, јер што народ србски војено спремјен буде, тим ће лакше и без проливања крви моралним начином добити.

Ја нећу више о овом говорити, јер знам, да ђете подробније извјестије имати; а патријарх ми је казао, да ће и сам писати, како је наименован за управитеља народа. Нису хтели узети име диктатора, јер веле, то њему неби сходствовало. Он је дакле сада глава народа и свештена и мирена. Каже ми, да је одбор поделио на одјеленија: дипломатично (иностранн дјела); политично (унутрашњи) судејско, полицајно и финанцијелно-економно, и већ је предсједатељ и членове од одбора за та одјеленија наименовао. То видите, да је савршена администрација: но и о овом ви ће те те сигурно обширније извјестити.

Fordítása:

... Rajacsits érsek határozottan állította előttem, hogy Mayerhofer sürgönyt küldött a főodbornak, melyben közli, hogy a bán Bécsben járt, és János főherceg megkísérlette a magyarokkal és a délszlávokkal való kiegyezést, — de előbbiek elutasítván ezt, a bizottság a magyar párt ajánlatait is elutasította; úgy, hogy most a szerbek és a hármas királyság közösen fognak cselekedni. Ennek következtében Mayerhofer a jelenre nézve tanácsokat osztogat és maga is lejönni óhajt, hogy az előmunkálatokban részt vegyen.

Ezen események következtében Kossuth ismét beszédet tartott, panaszkodik rettenetesen Ausztriára és azt mondta, hogy a magyarok készek az ördöggel is szövetkezni Ausztria ellen. Adná az Isten, hogy a magyarok észretérnének és a május 13. és 15-iki gyűlés összes határozataihoz hozzájárulnának és [Ausztria] közös ellenségünk lenne. Jó volna ez mindkét párt részére. Majd meglátjuk, hogy mi lesz még mindebből, de résen kell állanunk és jól felkészülni; mert minél jobban készül el a szerb nép katonailag, annál könnyebben és vérontás nélkül érhet el sikereket.

Nem irok többet erről, mert tudom, hogy jobb értesülései vannak. A patriarcha azt mondta nekem, hogy sajátkezűleg fogja értesíteni arról, hogy kormányzóvá neveztetett ki. Nem tették meg diktátornak abban a hiszemben, hogy ez neki nem tetszene. Ő tehát most nemcsak egyházi, hanem világi feje is nemzetének. Közölte velem, hogy a főodbort a következő osztályokra osztotta: 1. diplomáciai (külügyi), 2. politikai (belügyi), rendőri és 3. pénzügyi — gazdasági osztályokra; ezeknek elnökeit és tagjait is már kinevezte. Láthatja tehát, hogy teljes a közigazgatás; no de erről is bizonyosan bővebb értesülést fog nyerni.

400.

Budapest, 1848 augusztus 6.

Mészáros hadügyminiszternek báró Piret bánsági főhadbiztoshoz intézett rendeletéből, melyben Dreihann ezredes eltávolítását helyesli.

Eredeti rendelet. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. VIII. 3/a. Exp. aug. 7. Érk. aug. 9.

... Für zweckmässig erachte ich ... die fernern Anordnungen des General Commando Präsidiums, dass dasselbe dienlich erachtet habe den Herrn Oberstlieutenant Dreihann, aus Ursache dessen, dass sich die Stimmung der Bewohner von Weisskirchen von ihm abwendete, in seinem eigenen Interesse und um jedes lähmende Misstrauen zu beseitigen mit dem Auftrage nach Temesvár zu berufen, das Landes-Regiments-Commando dem H. Hauptman von Maderspach zu übergeben.

(U. o. 1848. VIII. 3.)

Dreihann alezredes ellensége lévén a magyaroknak, nem foglalt erélyes állást a szerb felkelők ellen. Sőt Vukovics királyi biztos megvádolta azzal, hogy nyilt barátságban áll a felkelőkkel és a szerbiai önkénteseket bántatlanul hagyja. (U. o. 1848. VIII. 4. a., b., c.) Báró Piret erre Dreihann alezredest elmozdította a parancsnokságtól.

401.

Fehértemplom, 1848 augusztus 6.

Maderspach százados báró Piret főhadparancsnokhoz intézett jelentéséből, Fehértemplom helyzetéről.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. VIII. 9. Érkezett augusztus 9-én.

Heute früh 4 Uhr ist Herr Oberstlieutenant von Le Gay mit seiner Truppe plötzlich von hier abgerückt, indem derselbe der hiesigen Bürgerschaft welche Herrn Oberstleutenant flehendlich anging selbe durch seinen Abmarsch dem auf 2 Stunden von der Stadt entfernten Feinde nicht Preiss zu geben, abschlägig mit dem Rathe beschied, die Stadt zu übergeben um sich in die Arme des Feindes zu werfen; worauf... ein grosser Theil der Bürgerschaft die Flucht ergriffen hat . . .

Ungeachtet der drohenden Gefahr haben sich dennoch ungefähr 400 Bürger unter (mein) Commando entschlossen, die Stadt gegen die etwa anrückenden Insurgenten zu vertheidigen; . . . in dem an der Teufelsbrücke zwischen Vracsevgáj und Dubovác . . . nahe an 2000 Rebellen mit Kanonen versehen stehen, so unterfängt sich gehorsamst Unterzeichneter, — Hilfe schleunigst hieher beorden zu wollen.

402.

Budapest, 1848 augusztus 7.

Szemere belügyminiszter válasza Szentkirályi Móric királyi biztos fölterjesztésére, melyben a kormány irányelveit kifejti.

Eredeti fogalmazvány. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 704. eln. szám.

Mult hó 28-án kelt . . . becses levelére a következőket válaszolom:

1. Kijelentett kívánatához képest minden kormányrendeletet azonnal fogok közölni kir. biztos úrral, melyek a hatósága alá helyezett törvényhatóságokhoz fog bocsáttatni.

Megjegyezvén, hogy elvem szerint nem tanácsos a teljes hatalmú kir. biztosok hatáskörét közbeavatkozással háborgatni, és így mennél ritkábban kérdeztetem általok, annál inkább örvendek, de ép azért részletes rendelkezésekkel én sem fogom teendőit nehezíteni.

2. Nemcsak hogy segédet és irnokot vehet Ön maga mellé 1—4 forint napi díjjal, nemcsak hogy a négy ló tartása meghagyatik, hanem mindazon kiadások megtételére felhatalmaztatik, miket a nagy cél, t. i. a törvényes rend helyreállításának elérésére megkívántatik.

3. Értekeznie nemcsak velem, hanem az összes ministeriummal igen kívánatos lett volna ránk nézve is, de teljes hatalmú kir. biztosra éppen azért van a kormánynak szüksége, hogy az képét viselvén a kormánynak, távollétében mindazt tehesse, mit helyesnek és célszerűnek ismer. Nem való, hogy ez ügyben s ily körülmények között udvariasan igyekezzem szóllani, hanem azt ki kell mondanom, hogy Önt maga a közvélemény is kijelölte királyi biztosul, éppen azért, mivel magasabb combinatiók emberéül ismeri, ki a tanács kútfejét fajában és szívében hordja.

4. Mi a ministerium politikája? Nagy kérdés az, de röviden átesem rajta.

A rác és határőri mozgalmat mi pártütésnek nézzük, melyre nézve sem békének, sem alkunak, sem frigykötésnek nincsen helye. Ezt vagy fegyverrel kell elnyomatnunk, vagy a rácoknak meg kell magukat adniok, — vagy oda kellene adnunk az ország déli részét, mit a magyar nem tesz és nem tehet.

Erre nézve Jellachich maga a ministerelnöknek kijelenté most Bécsben, hogy ő megveti a rác mozgalmat és ezzel minden összeköttetést megtagad. Ezt mondta ő, — akképen cselekszik-e, az más kérdés.

Horvátországra nézve más téren állunk; az némileg mindig *mellettünk* állott. Ott a phanatismus még tovább ment. Ott a pártütésnek *jogos színt* inkább lehet adni; ott a fölkelésnek mélyebb

gyökere van, mert a határőrség nagy hatalom. Tehát itt helye van némi egyezkedésnek. Az iszonyú harcnak kikerülése végett a közöttünk levő viszonyt föltétlenül lehet bővíteni, pontokban meghatározni. A nyugalom idejében a dolgok természetes folyása visszaadná, amit netalán elvesztenénk.

De hogy ebben *jól* érjünk célt, és *biztosan* a rác pártütést kell elnyomnunk. Ezzel a horvát mozgalom erejének a felét elvesztené, mert Jellachich felhagyna a maga izgatásaival, — megszünnék a rác lázongás.

Jellachich azt mondta, hogy ha Ausztria a németbirodalmi szint fölveszi és a hadsereg erre az esküt leteszi, — megszünt létezni Ausztria s az uralkodóháznak nincs más független támasza, mint Budapesten. Tegnap dőlt el ez Bécsben; hacsak mesterségesen ki nem kerülték a szikla örvényt.

A ministerium tagjai az uralkodó ház némely tagjainak eljárását sajnálják, kárhoztatják, de reménylik mindnyájan e kérdést az uralkodó ház ártalma nélkül megoldhatni.

Az ausztriai ministerium ellenséges szellemben nyilatkozik; túlnyomó benne a reactionismus, a szláv, a gyáva elem, — együtt a három. Kétséget nem szenved, hogy annak a belső viszály kedves. A horvátokat pedig mindennel ellátja.

Ezen négy széthuzó elem közt: reactionarius párt, szláv, republicanus, német, nem omlik-e szét a birodalom? a közel jövendő megmutatja. *Mi mindenesetre a kérdést a dynastia romlása nélkül kívánjuk megoldani.* Mi a rác pártütést erővel el akarjuk nyomni, vagy adják meg magokat. Mi azt hisszük, ha ezen célt elérjük, félig megoldottuk a horvát kérdést is.

Ekképen állunk az ausztriai kormány irányában, melyet belső gyöngeségünk vakmerővé tett, de maga is kinlódik az erőtlenségben.

Ezek szerint az a véleményem, hogy *a rác lázadás elnyomása első lépés mind a horvát, mind az ausztriai viszonyok megoldásában.* Adjon az Isten nekünk szerencsét a cabinetben a munkálkodásban, a hol a horvát és ausztriai ügy megtárgyaltatik. Ön eszközölje ki a rácok legyőzetését és mi is eredményre jutandunk. A diadalt semmi mással sem lehet pótolni.

Mészáros hadügyminister holnap leutazik a táborba . . . folytonos tudósításait kérem . . .

Szemere belügyminiszter a kormány álláspontját Szentkirályi Mór kérelmére írta körül. Szentkirályi a jász-kún nemzetőrséggel szállott a táborba s itt érte királyi biztosi kinevezése, melyről előzőleg mit sem tudott. Ő a kinevezést csak ideiglenesen fogadta el, a meddig a jász-kún nemzetőrség Bácskában tanyázik.

403.

Belgrád, 1848 augusztus 4.

Knityánin szerb államtanácsosnak Rajacsits érsekhez intézett leveléből, melyben feltételeit közli a délmagyarországi szerbiai önkéntes csapatok vezérletét illetőleg.

Fogalmazvány. Belgrád, Nemzeti levéltár. Iratok 1848. 252. sz.

... Но опет пре, него што би прешао, желим поуздано извјестити се да ли тамошњи народ наш неиде против цара; јер ако би ово било, онда ја пређи никако неби могао; будући ни ја, као ни народ овоземаљски никако нећу у војну противу цара упустити се и у таковој участвовати; него само у томе, да се народ србски тамошњи од мађарске владе ослободи пак да дође под владу свога цара и под своје власти и судове, по својим старинским црквама и по провинције, као што и свима другим народима даје.

Fordítása:

Mielőtt átmennénk [Dél-Magyaroszágba] biztosan akarom tudni, vajjon az ottani nép nem megy-e az osztrák császár ellen? mert ezen esetben semmiképpen sem kelhetek át; minthogy sem én, sem itteni nemzetünk semmi körülmények között sem bocsátkozunk egy császárellenes harcba, — hanem csakis olyanba, mely arra irányul, hogy az ottani szerbek a magyar uralom alól felszabadítassanak császár és kormánya alá helyeztessenek régi jogaik alapján, külön tartománnyal, mint ez a többi nemzeteknek is megadatik.

404.

Vinkovce, 1848 augusztus 9.

Roth tábornok jelentése gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez, melyben a bánsági eseményeket leírja.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; 1848. Kr. M. Nr. 4199.
Érkezett augusztus 18-án.

...Die anfänglich wenigstens scheinbar gegen den Magyarismus gerichtet gewesene Bewegung hat kurz nach ihrem Bestande eine ganz andere Richtung genommen, die man zwar noch immer durch ausgesteckte kaiserliche Fahnen zu verhüllen sucht, die aber demungeachtet schon so offen geworden ist, dass sie nicht mehr verkannt werden kann. Sie ist nehmlich wie ich bereits im Monate Mai d. J. von meinem damaligen Dienstposten aus Pancsova dem Banater General Commando Präsidium berichtet habe,[1] *die Lostrennung der Serben von dem österreichischen Kaiserstaate und die*

[1] Lásd a 134. sz. iratot a 256. lapon.

Verbindung mit Serbien zur Wiederherstellung des einst bestandenen Serbenreiches; dann die Verdrängung aller anderen Nationen und Religionen aus den von den Serben bewohnten Ländertheilen. Diese revolutionäre Bewegung wird zwar durch den Carlovitzer Metropoliten und das dort sich selbst constituirte National Comité geleitet, hängt aber wesentlich von dem fürstlich serbischen Einflusse ab, durch den die Insurgenten noch fortwährend und namentlich im Banate zu Pancsova nächtlicherweile die erforderlichen Waffen, die Munition und selbst Kanonen erhalten. Auch strömen tagtäglich bewaffnete Serbianer herüber, welche sich entweder der bei Perlas lagernden, oder aber der zu Deliblat seit der letzteren Zeit sich sammelnden Horde anschliessen. Zum gleichmässigen Anschlusse an einer diesen beiden Horden werden sämmtliche Bewohner Pancsovas, so wie des Deutsch und Illirisch Banater Regiments verhalten, und diejenigen, die sich hiezu nicht herbei lassen wollen, als Verräther angesehen und behandelt. So wurde, wie schon bekannt, das dem Gesetze treu gebliebene wallachische Ort St.-Mihály durch die zu Alibunar gelagerte, später bei Werschetz zerstreute Horde angezunden und geplündert. Dasselbe Loos traf auch vor kurzen, das gleichfalls an die Rebellen sich nicht angeschlossene grosse, schöne und reiche wallachische Dorf Usdin im Deutschbanater Regimente, welches durch mehr als 2000 aus dem Lager von Perlas mit Kanonen entsendete Servianer und Grenzer der illiryschen Nation angegriffen, angezündet und zu Schutt und Asche verwandelt worden ist. Viele der Bewohner fanden bei der Vertheidigung ihren Tod, alle aber büssten ihr ganzes Vermögen ein, welches von der Horde gewaltsam abgenommen, und in das Lager bei Perlas gebracht wurde, wo das Vieh noch immer geschlachtet und verzehrt, die übrigen geraubten Sachen aber verkauft werden.

Die verunglückten Bewohner fanden zwar in den benachbarten Orten Antalfalva, Ludwigsdorf und Debelyácsa gastliche Aufnahme, allein auch diese Orte stehen bereits in der grössten Gefahr, das gleiche Schicksaal zu theilen, weil sie sich unter keiner Bedingung an die Rebellen anschliessen wollen. Auch war bereits den 29-ten vorigen Monats eine Abtheilung aus dem Lager bei Perlas unter Anführung des beim Generalstabe zugetheilten, dermalen nach der untern Gegenden beurlaubten ehr- und pflichtvergessenen Lieutenants Stefanović von Graf Kinsky Linien Infanterie Regimente beordert, den Ort Antalfalva anzugreifen, anzuzünden und zu plündern, was jedoch nicht gelang, indem *die entschlossene slovakishe Bevölkerung in Verbindung mit den im Orte befindlichen verunglückten wallachischen Usdiner Grenzer den Feind in die Flucht schlug;* doch leider muss man bezweifeln, dass diese brave Bevölkerung noch länger ohne einer auswärtigen Hilfe sich behaupten vermögen werde, da der Feind mehr als zehnfach überlegen ist.

Nicht minder bedroht und gefahrvoll ist auch die Lage der

ganzen übrigen zur serbischen Nation nicht gehörigen Bevölkerung der Pancsovaer Comunität und des Deutsch-Banater Regiments, obgleich sie sich der Nothwendigkeit weichend, den Rebellen ergab, und nicht nur aus ihrer Mitte die geforderte Mannschaft in die beiden Lager stellt, sondern auch die übrigen an sie anrepartirten Bedürfnisse liefert.

Das Pancsovaer Comité, dessen Kern Schanzsträflinge und Männer von bewährt schlechtester Cunduite bilden, hat bereits unter Vorfühung der Kanonen die ganze deutsche und katholische Bevölkerung in Pancsova durch Serbianer entwaffnet, und auch eine gleiche Entwachung im ganzen Deutsch-Banater Regimente veranlasst, welche zweifels ohne schon beendet sein wird.

Arretierungen der Deutschen und Katholiken ohne Unterschied der Nation, finden ohne Unterlass statt. Ungefähr 60, der angesehensten deutschen und katholischen Bürger sind ohne irgend einer bewussten Schuld nach Semlin abgeliefert, wo sie sich in der strengsten Haft befinden. Alle Gefängnisse und selbst das Regiments Gemeinde Spital in Pancsova, welches man zu diesem Zwecke eigens räumen liess, sind voll mit Deutschen und Katholiken angefüllt, welche als politische Verbrecher untersucht worden. Selbst Frauen sind von Inhaftirungen nicht verschont geblieben. *Gegen alle diejenigen, welche sich erlauben sollten, gegen die serbische Bewegung oder Nationalität nur das Mindeste zu reden, ist das Standrecht publizirt.* Auch scheint es, dass bereits die Realitäten aller Deutschen und Katholiken an Servianer vergeben sind, zumal noch der Affaire bei Werschetz die Gattin des dort getöteten servischen Capitains Tadić beim Comité zu Pancsova mit der Forderung erschien, dass ihrem Gatten, und auch für ihr für den Fall des Witwerstandes zugesicherte Haus des Pancsovaer Fleischhauers Frank in's Eigenthum einzuantworten.

Das Grenzvolk wird allenthalben durch die griechisch nicht unirte Geistlichkeit unter den lügenhaftesten Vorwänden, und Schilderung der gräuelhaftesten Marter, welche die Serben im Provinzial-Beamte und der Bačka, von Ungarn erdulden müssen, fanatisirt, und zur höchsten Wuth angeregt; und selbst der Metropolit von Carlowitz entblödet sich nicht, an der Ausstreuung solcher lügenhaften Gerüchte, lebhaftesten Antheil zu nehmen, und durch deren persönliche Verkündigung von der Kanzel selben Glaubenswürdigkeit zu verschaffen. Seine Vermessenheit ging selbst so weit, dass er den 14-ten vorigen Monats in dem Lager zu Perlas persönlich erschien, der dortigen Horde den Segen gab, ihr tolles Treiben als ein heiliges gottgefälliges Werk schilderte, und versprach, im Falle der Noth selbst an ihrer Spitze mit dem Kreutze in der einen, und dem Schwerte in der andern Hand gerüstet, gegen den Feind zu ziehen, und zu kämpfen.

Eben dieser Metropolit war es, welcher bei seiner am 16-ten

vorigen Monats, stattgehabten Anwesenheit in Pancsova den Versuch zum Anschlusse der Offiziere des Deutschbanater Regiments an die Revolution machte, dann aber nach erhaltener bestimmten Zurückweisung seines Antrags die Aufhebung des Deutschbanater Regiments einverständlich mit dem Pancsovaer Comité beschloss, welche auch am 27. vorigen Monats dadurch faktisch erfolgte, dass sämmtliche Offiziere, deren mehrere schon früher schuldlos die niedrigste Behandlung erfahren mussten, eingeliefert, davon die Feldoffiziere mit Ausnahme der Kranken nach Semlin unter Eskorte abgefertigt, die Regiments-Referenten und die Verwaltungs-Offiziere rückbehalten, und unter die Befehle des Comité gestellt wurden.

Die Feldoffiziere des Deutschbanater Regiments, welchen noch vier eingefangene Offiziere des Illirisch-Banater Regiments, und der seit Monaten inhaftirte Lieutenant Kirilović des Infanterie Regiments Baron Rukavina, dann drei Staabsoffiziere und zwei Hauptleute aus dem Pensionsstande angeschlossen wurden, stehen in Semlin unter strenger Aufsicht, und ob sie gleich nach ihrem dortigen Eintreffen auf die an sie gemachte Aufforderung des Metropoliten die schriftliche Erklärung abgaben, unter keinen Bedingnissen, unter die revolutionären Fahnen zu treten, so wird doch allgemein die grösste Besorgniss gehegt, dass sie nach Carlovitz gebracht, und zwangweise unter die an verschiedenen Punkten aufgestellten Horden vertheilt, und zur Leitung der Operationen werden verwendet werden.

Dies dürfte der Umstand bestättigen, dass dem neu beförderten und gleichfalls zu Semlin mitgefangenen Herrn Obersten v. Poppović ohngeachtet der vom Metropoliten anfänglich gegebenen Zusicherung noch immer die Abreise zu seinem Regimente nach Italien verweigert wird. Da dieses brave Offiziers Corps seiner Pflicht auch unter den niedrigsten Umständen treu zu bleiben versuchen wird, so stehen demselben die grössten Misshandlungen unvermeidlich bevor, wenn nicht höheren Orts auf eine entsprechende Abhilfe fürgedacht werden sollte. Ich fühle mich daher verpflichtet Ein k. k. hohes Kriegsministerium gehorsamst zu bitten, die geeignetesten Fürkehrungen auf das Schleunigste treffen zu wollen, damit diese gefangenen Offiziere ihrer Haft entlassen, oder aber wenigstens von Misshandlungen gesichert werden.

Von den Regiments Referenten und den Verwaltungs Offizieren haben sich bereits einige entfernt, und die Andern werden, wenn sie nur hiezu die Gelegenheit finden, ihrem Beispiele nachfolgen, da keiner von ihnen unter den Befehlen der anarchischen Regierung stehen will, sondern sie nur für den ersten Augenblick zur Sicherung des eigenen Lebens der Nothwendigkeit nachgeben, und auf ihren einstigen Posten verbleiben mussten.

Eben so wie das Deutschbanater Regiment, ist der Pancsovaer

Magistrat aufgehoben und auch die dortige Brigade ausser Wirksamkeit gesetzt worden. Der Herr General Brigadier v. Luzsetits erhielte anfänglich vom Chef der Revolution Stratimirović die Bewilligung frei wo er hin will abzuziehen, oder aber zu Pancsova zu verbleiben. Diese Bewilligung wurde den zweiten Tag auf Slavonien und Croatien beschränkt, den dritten aber gänzlich aufgehoben, so zwar, dass genannter Herr General nun mehr in Pancsova verbleiben muss. Eben so erhielte der Herr Oberstlieutenant Bau-Direktor Gilvásy die schriftliche Erlaubniss nach Agram und Wien zu reisen, allein kaum nach paar Stunden liess man ihm solche wieder abnehmen. Nicht minder wird auch der Feldkriegskommissär Kalmünzer, dessen Amtwirksamkeit gänzlich aufgehört hat, die Abreise von Pancsova verweigert, und es scheint, dass die dermaligen Machthaber die rückgebliebenen Offiziere und Beamten als Geisel in Pancsova halten.

Aus dem vorstehenden geruhe Ein hohes Kriegsministerium gnädigst zu entnehmen, zu welch gefahrvollen Zustande sich die nicht serbische Bevölkerung des Deutschbanater Regiments und der Pancsovaer Comunität dann die dortigen Offiziere und Beamten befinden, und wie es zur Rettung ihres Lebens und Vermögens eines schnellen und ernsten Einwirkens von Seite der Regierung dringend benöthiget, und wie selbst die Integrität des Staates ein kräftiges Einschreiten zur Unterdrückung der bereits sehr gefährlich gewordenen Empörung nothwendig macht, wenn nicht dieses Übel noch weiter um sich greifen und eine allgemeine nicht mehr so leicht zu bewältigende Anarchie nach sich führen soll.

405.

Ó-Orsova, 1848 augusztus 9.

Eisler őrnagy, az alsódunai kordon parancsnokának, báró Piret bánsági főhadparancsnokhoz intézett jelentéséből.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 130. VIII. 20.

In Serbien dauert die Bewegung, zur Unterstützung der diesseitigen Illyrier gegen die Ungarn fort, sonst wirken aber auch noch andere Elemente unter den Bewohnern als Kampflust gegen die Türken, Neigung für die frühere Regierung der Exfürsten Obrenovich und auch eine ungarische Parthei soll in Belgrad sein . . .

Der Distriktskapitän von Milanovac, titular Major Dimitrij Novakovich, dann ein gewisser Radojko Nitschitsch des serbischen Ortes Dobra erscheinen fast täglich, geben Befehle an die Gemeinden diesseits . . .

Ungeachtet solcher Facta... erklären sich die jenseitigen Behörden, bei den stattfindenden Gebiets-Verletzungen als unbetheiligt.

Eisler 1848 augusztus 24-én is jelenté: „Übrigens sammelt man ... im gegenüber liegenden Serbien immer noch Leute zum Einbruch nach diesseits und dort wo man auf Widerstehen stosset, werden auch selbst Zwangsmittel angewendet." (U. o. VIII. 42.)

406.

Budapest, 1848 augusztus 10.

A nádor Zsitvay Józsefet kinevezi Szerém vármegyébe királyi biztosnak.

Zsitvay József első alispán és királyi biztosnak.

Hivatalosan tudósíttattam, miképen Szerém megye az ámítás és rettegtetés eszközeivel a törvény és törvényes rend ösvényéről eltéríttetvén, előzetes engedély és szükséges előkészítés nélkül az 1848: XVI. t.-cz. ellenére, a tisztviselő személyzetet ismételve és épen a minden hivatalaitól felfüggesztett br. Jellachich József törvénytelen elnöklete alatt részint megváltoztatta, részint megszaporította legyen.

Tudósíttattam továbbá, miképen a tisztikar nagyobbára a rettegtetés befolyásának kitétetve, — nemcsak a korona és alkotmány ellen intézett bujtásokat fékezni nem képes, hanem törvényellenes gyülekezetekben és ott keletkezett határozatok végrehajtásában legalább némely tagjai által tettleg részt veszen.

Tudósíttattam végre, miképen a Szerémmegyének a lakosságát a szerte működő bujtogatók, különféle mentességek és kedvezések igérete által, melyeknek teljesítése a fennálló tulajdon- és birtokviszonyokat megsemmisítené, jogszegésre és ellenszegülésre izgatják.

Ezeknél fogva kötelességem lévén, a korona és alkotmány egységét, valamint a törvények és közrendnek fentartását eszközölni és minden megtámadások ellen védeni.

Ont királyi kiztos minőségében Szerémmegyébe kiküldöm olyvégre:

1-ször: Hogy a törvényes kellékek mellőzésével hivatalaikból tettleg elmozdított tisztviselőket hivatalaikba visszahelyezze és a netalán megürült állomásokat a törvény értelmében betöltse.

2-szor: Hogy az illoki gyülekezetben f. évi július hó 21-én az 1848: XVI. t.-cz. ellenére, előzetes engedély nélkül érvénytelenül kinevezett egyének tiszti eljárását felfüggessze; ha pedig a tisztviselők számának szaporítása szükségesnek ismertetnék, azt előzőleg feljelentse.

3-szor: Hogy a bujtogatókat és lázítókat, személykülömbség nélkül, megfelelő büntetés végett, bíróság elé állítsa, a megyei

lakosokat jogaik, kötelességeik és valódi érdekeik iránt felvilágosítsa, tekintőleg felvilágosíttassa; és azokat az engesztelés és testvéri bocsánat biztosító szavaival a béke és törvényes rend utjára térítse.

4-szer: Hogy a megye végrehajtó hatóságát az 1848: XVI. t.-cz. értelmében megalakíttassa.

5-ször: Hogy az 1848: V. t.-cz. minél előbbi végrehajtását és így a képviselet nélkül levő megye polgárainak törvényes jogaikba való igtatását mihamarább eszközölje.

Ez okból királyi biztos urat teljes hatalommal felruházom, akarván, hogy a rögtön ítélő hatóság kihirdetésével is mindazt, mit a kitüzött cél elérésére, vagy megközelítésére célszerünek és szükségesnek ismerend, tehesse és elrendelhesse; br. Hrabowsky János hadi főkormányzó, Szentkirályi Móricz és Csányi László királyi biztos urak közremunkálásra, a megye és hadiparancsnokság pedig engedelmességre innét már utaltatván.

Kelt Budapesten, augusztus 10-én, 1848.

Belügyminister:
Szemere Bertalan.

István nádor,
kir. helytartó.

407.

Újverbász, 1848 augusztus 12.

Szentgyörgyi Horváth Antal bácsmegyei főispán Batthyány miniszterelnöknek bejelenti bácsmegyei intézkedéseit.

Eredeti jelentés. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 870. eln. szám.
Érkezett augusztus 21-én.

Teljes tisztelettel jelentem, hogy én folyó hó 10-én Bajára érkeztem, és másnap azonnal az alsó bácskai táborba siettem Szentkirályi Móric királyi biztos úrral, Bácsmegye tisztviselő karával értekezendő és a tábori körülményeket megismerendő. Hogy a reám ruházott főispáni tisztemben hovahamarébb működhessek, Verbászon a főtábor és a tábori bizottmány székhelyén rendkívüli megyei bizottmányt alakíttatván, az engem főispánul kegyesen kinevező rendeletet meghirdettem és az előírt esküt letettem . . .

Elhatároztatott: 1. hogy a már alakított tábori bizottmány ezentúlra is állandósítsa működéseit . . . 2. hogy f. hó 21-től kezdve folytonos büntető törvényszék tartassék Zomborban, nemkülönben a táborban felállított rögtönítélő bíróság mellett, egy fenyítő törvényszék is megalakíttatik, mely működését azonnal megkezdi . . .

408.

Karlóca, 1848 augusztus 12.

Rajacsits érsek levele Jellačić bánhoz, melyben követeli, hogy azonnal törjön be Magyarországba.

Közölve: Szrbszki Letopisz, 1866-iki évkönyve 111. kötetének 147—148. lapjain.

Одъ некогъ е времена цео светъ овдѣ сумняти се почео, да е савезъ нашъ у самомъ дѣлу истинитъ.

На мене су почели са сваке стране насртати, и доказивати мы, да Ваша политика, Преузвишеный Бане, неће дозволити, да наше интерессе онако заступите, као што сама дужность савеза иште.

Гдѣкой су чакъ и дотле ишли, да су и савъ раздоръ религіонарни, коій е после учинѣногъ савеза явно букнуо, упливу неке господе Херватске приписали . . .

Я самъ тврдъ стояо, као стѣна, нити самъ се дао у чимъ до данасъ уколебати; свагда надаюће се, да ће Преузвишеность Ваша време знати, кадъ треба на средину изићи.

Но садъ, я самъ гласомъ мога цѣлогъ народа позванъ, я самъ гласомъ мое свештенне совѣсти узбуђенъ Вашой Преузвишености изявити, да ако одма како ово писмо примите, на Мађаре не кренете се, мени ништа друго не остае, но да ћу цео уговорски савезъ као одъ Хрвата погаженъ сматрати. Управо е данасъ два мѣсеца како се ми Срби хрватски союзници біемо са Мађарима, а Хрвати шта раде? Гледе, ћуте, — іошть намъ преко руке являю, да докъ Мађари на Херватску не нападну, они ће дефенсиве држати се. Ово означавамъ за исторію, за потомке наше. Мени пак за садъ, и за бореће се народъ сербскій, ништа друго не остае, но оно што е найнаравніе: т. е. да бранећи биће и народность мою, само на силу србску уфам се, но зато опетъ за найсвестію дужность примимъ све србске силе ма гди биле у помоћъ позвати и къ себи прикупити.

Я молимъ Вашу Преузвишеность, да би изволили слѣдства тога у рачунъ узети, но и свакда увѣрени бити, да ће разводъ савеза свакда выше Херватима него Србима погубанъ быти, и то како у моралномъ смыслу, тако и по физичкой якости.

Fordítása:

Egy idő óta itt az egész közvélemény kételkedni kezd azon, hogy a mi szövetségünk tényleg létezik-e? Mindenfelől megtámadnak, azt állítva, hogy az Ön politikája nem fogja megengedni a mi érdekeink képviseletét olyképen, amint azt a szövetség kötelességszerűen megköveteli. Némelyek annyira mentek, hogy az egész vallásfelekezeti cívódást, mely a szövetség megkötése óta nyiltan kitört és némely horvát főuraknak tulajdoníttatik, — a barátság egyetlen gyümölcsének tekintik.

Én azonban szilárdul helyt álltam, mint a szikla és mai napig miáltal sem hagytam magamat megingatni; mindig remélvén, hogy excellenciád tudni fogja, mikor érkezik meg az időpont a föllépésre. De most az egész nemzet felhív és papi lelkiismeretem is késztet reá excellenciádnak kijelenteni, ha levelem vétele után nem indul azonnal a magyarok ellen, részemre nem marad más hátra, mint az egész szövetséget a horvátok által megszegettnek tekinteni. Éppen két hónapja harcolunk mi szerbek, mint a horvátok szövetségesei, a magyarok ellen; s mit tesznek ez alatt a horvátok? néznek és hallgatnak, — sőt vállvetve tudatják velünk, hogy mindaddig, amíg a magyarok Horvátországot meg nem támadják, védekezésre szorítkoznak. Ezt a tényt leszögezem a történelem és utódaink számára. Részemre és a hadakozó szerb nemzetre nem marad más hátra, s a mi legtermészetesebb, a nemzet létét és nemzetiségét védve, — tisztán a szerb erőkben bízni, s ezért a legelszántabb kötelességemnek tartom az összes szerbeket, bárhol is vannak, segítségül hívni és magam köré gyűjteni.

Szíveskedne excellenciád ennek következményeivel számolni; legyen meggyőződve, hogy a szövetség felbontása végzetesebb lesz a horvátokra nézve, mint a szerbekre, úgy erkölcsi értelemben, mint a fizikai erőket illetőleg . . .

409.

Pest, 1848 augusztus 12.

A magyar kormány diplomáciai úton herceg Eszterházy Pál külügyminiszter útján ismételten óvást emel a szerbországi betörő csapatok ellen.

Jászay fogalmazványa. K. L. 1848. 493/e. Batthyány gróf ellenjegyzésével.

Báró Bechtold altábornagynak, visszavárólag eredetiben ideszerkesztett jelentéséből át fogja látni Hercegséged, mikép a Magyarország alsóbb részein kiütött véres lázongás a szomszéd Szerbiából ezrenként berontó s maga a szerviai kormány által pártolt és minden szükséges hadszerekkel bőven ellátott rabló csoportok által segittetik, nemcsak, de főként azok által idéztetik is elő.

Miután tehát a szerbiai kormánynak ezen az európai hatalmasságok között fenlevő diplomaticai szerződésekkel s a nemzeti jogokkal is dacoló föllépése, a külhatalmasságok beleszólását is méltán igényli — hercegségedet még május 28-án és június 27-én, 237. és 352. sz. a., e tárgyban kelt leveleim kapcsában is, ezennel újólag felkérem: miszerint a szerbiai kormányt diplomaticai uton erélyesen arra szorittatni méltóztassék: hogy a szerbiai alattvalók a Magyarországba betöréstől szigoruan és tettleg eltiltassanak, az itt féktelenkedő csoportok pedig hazájokba azonnal visszahivassanak. Az eredmény felől, mielébbi tudósitását szivesen kérem.

410.

Bécsben, 1848 augusztus 13.

Herceg Eszterházy Pál királyi előterjesztése Rajacsits érsek-metropolita elmozdítása iránt és Ferdinánd király ezirántí határozata.

Eredeti fölterjesztési tervezet. Budapest, O. L.; Kr. M. 1848. 1444. eln. sz.

Királyi rendelet.

Miután Rajacsich József karlovici érsek és metropolita a törvény és kormány rendeleteinek nyilván ellenszegült, sőt királyi parancsaimat is nyiltan megszegvén, érseki és metropolitai címének elhagyásával törvénytelen címet vett fel, híveit, sőt külországi hitsorsosait is az álladalom ellen lázadásra gyüjtötte, Karlovicot az érseki széket ezen kárhozatos lázadás központjává tette, az álladalom ellen fölkeltek seregeinek élére állott, s ennélfogva magyarországi királyi helytartóm által f. augusztus hó 2-án hivatalától felfüggesztetett: ezen hivataltóli felfüggesztést ezennel jóváhagyom s Rajacsich Józsefet, kit ennyi törvénytelen törekvés és tett terhel, vallás- és közoktatásügyi miniszterem előterjesztésére érseki és metropolitai hivatalától és méltóságától királyi hatalmamnál fogva, ezennel elmozdítom.

Kelt Bécsben, augusztus 13-án 1848.

Ferdinánd király határozata:

Ich trage Bedenken, den vorgelegten Beschluss zur strafweisen Entsetzung des Erzbischofes und Metropoliten Rajachich, Meine Genehmigung zu ertheilen, da nicht angegeben ist, ob dessen Schuld durch eine Untersuchung ermittelt ward, oder die Vernehmung des Angeklagten eingetreten sei, und da Entsetzung dieses durch die Wahl der Religionsgenossen berufenen Kirchenvorstehers leicht zu kirchlichen Spaltungen Anlass geben könnte. Ich erwarte, dass mein ungarisches Ministerium diesen Gegenstand mit jener Verhandlung in Verbindung bringen werde, auf welche sich mein Handschreiben vom 31. August 1848 beziehet, womit ich Meinen Herrn Vetter den Erzherzog Palatin aufforderte, die dienlichen Schritte zur Vereinbarung des ungarischen Ministeriums über die in Ungarn herrschenden Parthei-Aufregung mit jenen in Wien einzuleiten.

Schönbrunn, den 19. September 1848.

Ferdinand m. p.

Fenti királyi határozatot Pulszky államtitkár szeptember 24-én küldte meg a magyar kormánynak.

411.

Budapest, 1848 augusztus közepén.

Mészáros hadügyminiszter felhívása a déli hadsereghez.

Közölte Pap Dénes, Magyarország függetlenségi harcának okmánytára, I. k. 382—383. lapjain.

Harcosok!

Fővezértek jelentéséből értesültem: miszerint elszántsággal, bátorsággal és vitézséggel támadtátok meg az ellenséget. Ezen jelentés nem lepett meg, minthogy a sorkatonaságtól egyebet nem várhattam. A sors azonban úgy akarta, hogy vitéz megrohanástok ezuttal ne sikerüljön, ez annyiban esett fájdalmasan, mivel azokról, a kik oly dicső vitézséggel harcolnak, győzedelemnél egyebet hallani nem szeretnék; legyetek megnyugodva a sors végzetével, mi ma meg nem töréént, meg fog történni egy pár nap mulva, a mit egész bizodalommal el is várok, minthogy oly derék fő- és más vezérek alatt álló vitéz sorkatonaság bizonyosan belérdemének sikert fog szerezni.

Önkénytesek!

Az utóbbi ütközetben nem volt alkalmatok magatokat kitüntetni, de reménylem, hogy nemsokára fog alkalmatok nyilni, adott szavatokat bátran és vitézi módon akkép beváltani, amint ezt a sorkatonaság s ezek közt főleg a Sándor gyalogság egyrészt már be is váltotta.

Emlékezzetek köztetek-létemkor kijelentésemre, hogy a katonának minden viszontagságban egyenlően türni tudnia kell, és valamint a győzelem után felfuvalkodottnak nem illik lennie, szintakép valamely baleset után mást forralnia szivében nem szabad, mint hogy azt mennél előbb, mennél jobban s mennél vitézebben kijavíthassa, és hogy az mennél előbb megtörténjék, valamint tiszta szivemből óhajtom, úgy kötelességtekké is teszem.

Nemzetőrök!

Midőn köztetek-létemkor felőletek gondolataimat és a haza várakozását kijelentettem, azon teljes reménységgel váltam meg tőletek, hogy annak megfelelő hírt fogok rólatok hallani; a balsors máskép akarta, de ha már akarta, a mint az engemet el nem csüggeszt, úgy bizonnyal ti sem fogjátok magatokat elcsüggeszteni és bátran hiszem, hogy jövendőben oly erőt, állhatatosságot s bátorságot fogtok kifejteni, mint a milyest a sorkatonaság már tettleg kifejlesztett; vitézségét szeretném általatok utánoztatni, reménylem, hogy azt tenni is fogjátok; valamint végre részemről a Mindenhatóhoz igazságos ügyünkben hatalmas segélyért könyörgök, úgy a haza minden fiától elvárja, miszerint kötelességét teljesítse.

Mészáros Lázár,
hadügyminiszter.

412.

Temesvár, 1848 augusztus 21.

Báró Piret főhadparancsnoknak gróf Latourhoz intézett jelentéséből.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. 4561. Érkezett augusztus 27-én.

Ich kann es nicht unterlassen ... für meine so oft wiederholte Behauptung zur Kenntniss zubringen dass da in diesem fürchterlichen Kriege Tausende und Tausende an den Bettelstab gebracht werden müssen, alle Hilfsquellen der unterstehenden Grenze für sehr lange erschöpft werden ...

An die serbisch-illyrische Parthei sich anzuschliessen und dadurch einen so traurigen Loose zu entgehen, vermochte aber die, grösstentheils aus Deutschen, jedezeit sehr gut gesinnten und den Kaiser treu ergebenen Bewohnern bestehende Militär-Communität Weisskirchen deshalb nicht, weil sie das Beispiel in Pancsova belehrte, dass hierdurch ipso facto jeder deutsche Bewohner nur sein Hab und Gut und obendrein nach Willkür um seine Freiheit gebracht ist.

413.

Karlóca, 1848 augusztus 21.

Rajacsits érsek fölterjesztése István nádorhoz felfüggesztése és a dályai uradalom elkobzása ellen.

Másolat. Karlóca, Дѣлніа, 1848. Nr. 83. és Kr. A.; 1848. K. M. ad 4628. Érkezett augusztus 30-án, utóbbit Rajacsits sajátkezűleg hitelesítette.

Nr. 392/1848.

Der Patriarch am 9/21. August 1848 an den Palatin Erzh. Stefan.

In den jüngsten Nummern fasst aller öffentlichen Blättern lese ich die höchste Verordnung Euer Kais. Hohheit vom 2-ten August d. J., womit ich auf Unterbreitung des betreffenden Ministers im Grunde dessen, weil ich mich gegen das Gesetz, gegen die Verordnungen Sr. Majestät und der Regierung aufgelehnt, meines Metropoliten-Amtes entsetzt werde, und mit der provisorischen Leitung der Kirchenangelegenheit meines Ritus der Bácser Bischoff Plato Athanackovics beauftragt wird.

So wie ich aus der Motivierung der gedachten Unterbreitung entnehme, basiert sich der unterbreitende Minister erst darauf, dass ich am 1/13-ten Mai eine Volksversammlung eingeleitet, bei welcher auch Leute aus Serbien zu sehen waren, — dann, obschon durch Sr. Majestät selbst auf den gesetzlichen Weg verwiesen, dennoch weder diesen betretten, noch aber der allerhöchsten Ver-

ordnung mehr nachgekommen der zufolge ich wegen der Kikindaer Wirren, den Kirchenkonvent zu Temesvar auszuschreiben gehabt hätte, — endlich dass ich das Volk zur Empörung gegen den öffentlichen Staat gestimmt, und mich an die Spitze der Rebellion gestellt habe.

Ich weiss zwar sehr gut, dass dieses nicht der Weg sei, auf welchem der Minister sich über seine Verfügungen zu rechtfertigen hat, der Gegenstand ist aber zu wichtig, als dass ich erst die Zeit abwarten könnten, um auf den parlamentarischen Weg dagegen klagbar aufzutreten.

Über dies hat Sr. Majestät geruhet, die ganze Gewalt in die Hände Euer Kais. Hohheit zu legen, ich nehme mir daher die ehrfurchtsvolle Freiheit, S. K. H. von der wahren Sachlage in aller Unterthänigkeit zu unterrichten.

Vor allen muss ich mich darüber sehr wundern, dass man mir die Abhaltung der Volksversammlung vom 1. Mai zur Last legt, wo ich doch im Besitze eines Schreibens von der Hand des Herrn Ministers B. Eötvös bin, in welchem mir auf meine diesfällige Anzeige bedeutet wird, dass an diesem Vorhaben nicht nur nicht Unerlaubtes, sondern dasselbe sogar das beste Auskunftsmittel sein dürfte, um die wahren Wünsche der Nation zu erkennen.

Wie kann man nur dasselbe zum Motiv meiner Absetzung brauchen! Wie kann man dies in einem constitutionellen Lande thun, wo soviele schon derlei Versammlungen ungerügt gehalten wurden! Wie kann man dem Volke diesem Weg der Berathung in seinen Nationalangelegenheiten versperren, nachdem man am letzten Landtage den Nationalcongress aufgehoben, und bloss den Kirchenkonvent der Nation belassen, somit dieselbe gleichsam selbst auf diesen Weg gebracht hat, den alle Nationen drr Welt gehen, die auf den constitutionellen Boden leben. Wie kann man endlich so arg aufnehmen, dass sich darunter Anverwandte des Volks aus Serbien eingefunden? — und über alles wie kann man mich darüber zur Rede stellen? ist etwa meine Pflicht die Contumazlinie zu überwachen, wo sie herüber gekommen sein dürften. Wahrlich lauter Frage, von denen ich wenigstens keine zu beantworten im Stande wäre.

Viel auffallender ist aber, dass in der gedachten Unterbreitung gesagt wird, dass ich mich den Allerh. Verordnungen Sr. Majestät widersetzt, in dem ich den anbefohlenen Convent zu Temesvar auszuschreiben mich weigerte, vielmehr das Volk zur Empörung angeeifert, um mich an die Spitze der Rebellion gestellt hätte.

Dieses ist eigentlich, wogegen ich mich auf das feuerlichste verwahren muss, weil ich von allen diesen mich so schwer betreffenden Behauptungen kein Wort zu erkennen vermag.

Ich bin so frei mich auf Euer K. Hoheit zu berufen, dass ich mich nicht widersetzte den Congress nach Temesvar auszu-

schreiben, sondern gleich nach Erhalt der diesfälligen Verordnung E. K. Hocheit, so wie ich unter einem auch dem betreffenden Minister schrieb, — die Gründe auseinander gesetzt habe, die die Abhaltung eines solchen Congresses vorsonders dadurch unmöglich machten, weil ihn weder die Walachen die auf Separation ausgehen, noch die Serben aus Kroatien und Slavonien, die sich an den Ban halten, beschicken wollten, und ohne Deputierten wohl auch kein Congress abgehalten werden kann; — und geruhten sich damit zufrieden zu stellen. Wenigstens ich musste dafür sein, weil ich später weiter dann nichts bekam, bis man mir am 25-ten Juni, auf der Rückreise von Innsbruck nach Agram ein Schreiben des Ministers Br. Eötvös überreichte, in welchem mir aufgetragen wird, den Congress für den 27-ten, also zwei Tage später unverzüglich mittelst Estaffette und zwar seltsamerweise auf eigene Kosten auszuschreiben.

Ob ich mich nun widersetzt, oder physisch gehindert ward, diesen Termin auszuschreiben, geruhen E. K. Hoheit gnädigst zu beurtheilen.

Es fragt sich nur noch, ob ich das Volk zum Aufstande gegen den Staat gestimmt und mich an die Spitze der Rebellion, so wie man behauptet, gestellt habe!

Ich getraue mir zwar nicht so ganz zu behaupten, aber aus Allen was bisher vorgegangen, glaube ich mit gutem Grunde schliessen zu können, dass man S. K. Hoheit die wahre Lage der Dinge, wie sie hier stehen, noch nicht vorgelegt haben mag. Ich bin daher so frei, hier ·/. nur eine einzige Correspondenz,[1] die ich darüber mit dem im Auftrage der Regierung in diesem Betreffe hier operirenden Slav.-Syrmischen commandierenden Generalen B. Hrabowsky wechselte, beizulegen, da ich, wie gesagt, sehr zweifeln muss, ob er diese S. K. Hoheit zu seiner Zeit so wie ich ihn ersuchte höheren Orts unterbreitete.

Aus dieser einzigen Skizze der hierländigen Verhältnisse werden S. K. Hoheit hochgnädigst zu ersehen geruhen, dass man ohne allen Grund der Nation die Schmach anthut indem man behauptet, dass sie in einer Empörung gegen den öffentlichen Staat begriffen sei.

Die Nation will nichts anderes als die Realisierung ihrer Privilegial-Rechte und Freiheiten, vermöge welcher ihr die Befugnis zusteht, sich für die oberste Leitung der kirchlichen Angelegenheiten einen Patriarchen, für die Weltliche dagegen einen Wojwoden zu wählen.

Dass sie dies und nicht anderes haben will, hat sie in ihrer Eingangserwähnten Versammlung vom 1-ten Mai erklärt, und erklärt heutzutage nichts Anderes zu wollen. Ist also

[1] Lásd Rajacsits augusztus 1. iratát 390 sz. alatt az 583. lapon.

keine Empörung, weil sie darüber die Petition dem Herrscherhaupte in Allerunterthänigkeit überreichte, kann nicht eine Empörung sein, in dem sie keine Separation will, sie huldigt demselben Fürsten, erkennt dieselben Gesetze, die für die übrigen Völker bestehen, nur lässt sie sich von diesem nicht unterdrücken, nicht ihre Nationalität mit Füssen tretten, nicht sich fajta nennen lassen, so wie das Magyarische Volk angefangen hat; sondern *will gleich dem Magyarischen Volke Nation sein,* will mit diesem sowohl als allen übrigen *coordiniert,* und dem gemeinschaftlichen Herrscherhaupte blos subordiniert sein.

Nun fragt sich aber wie kommt es also, dass die Nation zu Waffen griff; denn dieses ist doch eine Tatsache, dass sie bewaffnet dasteht, ja bereits sich mit den Magyaren geschlagen hat.

Eben dieses ist Euerer Hoheit, worüber ich fest glaube, dass die Regierung nicht ganz getreu unterrichtet sein dürfte.

Es ist Tatsache, dass bis zum 12. Juni bis nähmlich Br. Hrabowsky den in den anschlüssigen Correspodenz näher beschriebenen Angriff auf Carlovitz unternomen die Nation ganz ruhig auf den Petitionswege verweilte.

Wenn sich daher von diesem Tage an zu den Waffen griff, so that sie wahrlich nichts anderes, als was ein jedweder Mensch nach dem Gesetzen der Selbsterhaltung zu thun berechtigt ist.

Nicht also wich die Nation von dem Petitionswege selbst ab, und wollte diesen, obgleich durch Sr. Majessät selbst angewiesen nicht mehr betretten, sondern sie wurde offenbar durch den vorbesagten feindlichen Angriff von dem Petitionsweg in den heutigen Zustand versetzt.

Denn so wie Nation durch den blutigen Angriff des Generalen Hrabowsky auf Carlovitz, zu den Waffen griff und an die Gränzen eilte, um die ihrigen von ähnlichen Greuelthaten wie sie in Carlovitz verübt wurden, zu schützen, wurde sie sogleich bei Szt. Tamás, dann Csurogh, Alibunar und so fort feindlicherseits angegriffen, wo bei sie stets die Defensive blos beobachtete, obschon, wie man sagt, aus der Defensive gewöhnlich eine Offensive zu entstehen pflegt.

Die Nation blieb aber sich consequent, da sie, wie gesagt, keine Separationsgelüste hegt, daher in dem sie der Realisierung ihrer Nationalwünsche nach hängt, nicht die Schrecknisse des alles verheerenden Bürgerkrieges hervorrufen will.

Ganz anders aber dachte man, und scheint heutzutage auf der entgegengesetzten Seite zu denken. Wenn der Schluss von den Handlungen auf die Denkungsweise nicht trügt, so scheint kaum einem Zweifel mehr zu unterliegen, dass diejenigen wenigstens, die gegen die Serbische Nation operiren, nicht weniger als ihre gänzliche Vertilgung im Sinne führen.

So stehen die Sachen E. Kais. Hoheit! Serben sind keine

Rebellen. Sie sind jetzt wie vor auf dem Petitionswege, und der Erhöhrung ihrer von Gott und Menschen gerechten Wünsche gewärtig, indem sie unmöglich glauben können, dass Sr. Majestät, lange mehr ihrer Vernichtung zusehen wird, während die Tapfern von ihnen in Italien für die Befreiung der Monarchie reichlich ihr Blut vergiessen.

Wenn aber meine Gläubigen sonach keine Rebellen sind, so bin ich auch nicht an der Spitze der Rebellion, sondern bin an meinem Platze, an dem ich mich mit den Banden des im Angesichts Gottes von mir abgegebenen Eides gebunden bin.

Ich konnte meinen Platz nicht verlassen und werde ihn behaupten, was da immerüber mich kommen mag: Doch niemand versündige sich mit Zumuthungen an mir, vor denen mein Innerstes rein wie die Mittagssonne dasteht. Der meine Handlungen mit wachsamen aber unpartheischen Auge begleitet, wird leicht einsehen können, dass meine Bestrebnisse, so wie sie dem Wohle der Nation gewidmet, eben so auch auf das Wohl des Gesammtstates berechnet sind. Bedenke nur Jedermann was das für unselige Folgen gehabt hätte, wenn ich die aufgereizten Gemüther der meinigen nicht in der Art zu lenken gewüsst hätte, dass von dieser Seite sozusagen noch kein Exzess von Bedeutung begangen würde, indess von der entgegengesetzten Seite Gräuelthaten verübt wurden, die in das Mittelalter gehören. Welche unselige Reprässalien würden die so grauenvollen Provokationen hervorgerufen, welches Unheil würden solche Unthaten über das ganze ohnehin schwer getroffene Land gebracht haben.

Und doch, ich weiss bei Gott nicht, wie konnte der betreffende Minister mir alles dieses zur Last in der Art anrechnen, um auf meine Absetzung anzutragen. Ja, wie ich so eben vernehme, will man sogar auch das National-Gut Dálja, das mir zu meinem Unterhalte dient, Hand anlegen.

Wenn man mir damit zu Schaden gedenkt, so irrt man sehr, denn ich brauche wenig und ich werde ein Stück Roggenbrod mit meinen Gläubigen gewiss ebenso ruhig und zufrieden verzehren. als ich die Provenienten des Gutes Dálja ohnehin meist darauf verzehrte, das ich kraft meines Berufes die Dürftigen nicht nur nie unvertröstet von mir entliess, als vielmehr aufgesucht, um ihnen beihilflich zu sein.

Doch gebe Gott, dass damit auch das Ganze ablaufen möge. Ich befürchte aber, dass die so übertriebene Strenge hier, wo sie bestimmt nicht nothwendig ist, üble Folgen haben wird. Ich bin weit davon, um der Regierung mit meinen Rath beistehen zu wollen, aber ich kann demnach nicht umhin auf die Geschichte hinzuweisen, die uns da lehrt, welche furchtbare Folgen derlei Erbitterungen des Volkes nach sich ziehen können, und dass derlei Neckerein meine Gläubigen so weit verzweifeln machen müssen,

dass sie zuletzt selbst auf meine Mahnungen nicht mehr achten werden, das ist mir wenigstens sehr einleichtend. Wer soll dann soviel über unser armes Vaterland gebrachte Unheil verantworten können.

Ich erachte diese wahre und getreue Darstellung der Dinge E. K. Hoheit in aller Unterthänigkeit vorzulegen, erstlich um Eure K. Hoheit davon zu überzeugen, dass sie ohnehin Unschuldige Volksversammlung von 1-ten Mai mit Vorwissen des betreffenden Ministers abgehalten wurde, dass sonach sowohl dieses als dasjenige, dass ich die allerhöchsten Verordnungen nicht befolgt hätte, mir ohne Grund zur Last gelegt wird; ferner dass das Volk in keiner Empörung begriffen ist, vielweniger durch mich dazu verleitet wurde, in dem ich zu jener Zeit als dasselbe durch den Generalen Hrabowsky aufgefordert zu den Waffen griff, gar nicht zu Hause, sondern in Innsbruck und rücksichtlich in Agram war, dass demnach diese Gründe so wenig zur Absetzung meiner und der nicht weniger unstatthaften Confiscation des National-Gutes Dálja führen, als die Vermuthung hervorrufen konnte, dass ich nur den Titel des Patriarchen aus freiem Antriebe eigenmächtig aneigne, nicht aber durch die obwaltenden Umstände genöthigt diesen benütze, und benützen müsse, wenn ich nicht das Vertrauen meines Volkes aufs Spiel setzen und somit mir und dem ganzen Staate die unseligsten Folgen bereiten will. Dann aber glaubte ich E. K. Hoheit von der wahren Sachlage der Dinge in der Absicht in Kenntniss setzen zu wollen, um E. K. Hoheit möglich zu machen, für diese dem Erzhause mit so viel Treue stets ergebene Nation und ihre Befreiung aus ihren jetzigen verzweifelten Lage die sie ohne alles Verschulden kam, etwas zu thun. Ich kann mit gutem Gewissen E. Kais. Hoheit versicheren, dass diese Nation bei allen ihren Leiden, sovielen Erbitterungen und Neckerein, dennoch ihren guten Geist, die unverbrüchlichste Treue für den allerhöchsten Thron, ungeschmälerte Vaterlandsliebe und Achtung für ihre Gesetze und Institutionen mit einem Wort aller bürgerlichen Tugenden bewahrt hat, die sie jedenfalls selbst im Interesse des öffentlichen Staates würdig machen, dass E. K. Hoheit höchstdero mächtiges Wort für ihre Beruhigung ihr weiteres unbetrübtes fortbestehen und die Gewährung ihrer gerechten Wünsche einlegen — wogegen meine heiligste Pflicht sein soll, sowohl den jetzigen guten Geist, wozu jedoch, ich muss es unumwunden bekennen, ein Abkommen von dem vorbezeichneten, nur die Erbitterung des Volkes vergrössernden Massnahmen unerlässlich nothwendig ist, bei dem Volke zu bewahren, als auch das Volk über die ihm zu erfolgenden Zugeständnisse gehörig aufzuklären, und seine Zufriedenstellung in der Art zu ermöglichen suchen, damit von dieser Seite ja nichts zu wünschen übrig bleibe, was zur Errichtigung der uns so sehr schon nöthig gewordenen guten Ordnung beitragen kann.

414.

Zimony, 1848 augusztus 22.

Rajacsits érsek felirata az osztrák minisztériumhoz,[1] *melyben az össz-monarchia és a szerbek érdekében gyorssegélyt kér.*

Eredeti irat. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. Nr. 4628. Érkezett augusztus 30-án.

Bekannterweise gelang es der Magyarischen Nation in den jüngst abgelaufenen Märztagen eine eigene Administration für sich zu gewinnen.

Dass anbei anderer Völker, die das Ungarland mit den Magyaren bewohnen, nicht gedacht ward, — kann man sich nur durch die Art und Weise erklären — auf welche die Magyaren zu diesen Errungenschaften gelangten; da Seine Majestät unser aller gerechtester Kaiser, in der für die übrige Monarchie aus freiem Antriebe ertheilten Constitution, die Gleichberechtigung aller Nationalitäten als Grundprinzip aufzustellen geruhete.

Diese unloyale, wo nicht heimtückische Handlungsweise einiger Ultra-Magyaren zog bald unselige Folgen nach sich; indem kaum einige Wochen verstrichen, als furchtbare Bewegungen deshalb im Lande enstanden, die in einen offenen Bürgerkrieg ausartend, das ganze Land zu verzehren drohen.

Die Unbesonnenheit nämlich und der unzeitige Eifer der Ultras, ging durch den besagten Umstand der nicht Erwähnung anderer Nationalitäten in den Zugeständnissen der Märztage so weit, dass sie von nun an offen zu behaupten nicht unterstanden sind: dass in Ungarn die Magyaren blos Nation, — alle übrigen Völker hingegen nur Race wären, indem sie dieselben in ihrer Sprache: fajta, népfaj nannten, was soviel Menschen-Race, Völkerhaufen bedeutet.

Schwer musste dieser vor allem die Serben beleidigen, die dieses Land unter Kaiser Leopold glorreichen Andenken von den Türken säuberten, und dasselbe der Monarchie erhielten, — indess die Magyaren den Türken zu wiederhohltenmahlen hineinriefen, — und als das nichts half durch Verschwörungen dasselbe zu zerreissen drohten.

Jederman weis es, und die National-Privilegien liefern die unumstösslichen Beweise dafür, dass die Nation unter der ausdrücklichen Bedingniss ihre Besitzungen in Serbien verliess, dasjenige was sie hier den Türken entrissen haben, wird für sich einzunehmen. Hier freie Ausübung ihrer hergebrachten Institutionen zu geniessen, — sich dazu einen Patriarchen als obersten Verwalter der Kirchenangelegenheiten, und einen Woywoden für die weltlichen zu wählen, eigene Magistrate für die innere Ver-

[1] Gróf Latour, osztrák hadügyminiszter válasza a 427. számú iratnál.

waltung zu haben, — alles aus ihrer Mitte, aber in ihrer eigenen Serbischen Sprache.

Die Nation vertrieb auch glücklich die Türken aus Syrmien, Baranyaer und Bácser Comitat und aus ganz Banat. Nahm aber diese Strecken in Besitz und besass dieselben im Genusse ihrer vorbenannten Freiheiten, die sie sich ausdrücklich dabei ausbedungen hat, bis in die neuesten Zeiten.

Erst unter der Regierung der Kaiserin Maria Theresia und bei Gelegenheit der errichteten Gränze des Csaikisten-Bataillons, und der Comitate in Syrmien und Banat wurde sie auf die zwei Districte Bácser und Banater reduzirt; und so nach und nach ihrer ursprünglichen Freiheiten verlustig gemacht.

Da nun durch die Märzereignisse das Land in das Stadium der Regeneration gerieth, so erglüthen auch die Serben für ihre so blutig verdienten Freiheiten, — gingen aber dabei nicht so wie die Magyaren mit Gewalt zu Werke, sondern versammelten sich mit Vorwissen der Regierung am 1-ten Mai zu Carlowitz, wählten dabei den Gefertigten zum Patriarchen, und den damaligen Obristen nunmehrigen Generalen Suplyikac zu ihrem Woywoden, und gingen sogleich in einer zahlreichen Sendung vor den Allerhöchsten Thron und bathen um die allerhöchste Bestättigung diesen Wahlen.

Indessen griff der Kommandierende General B. Hrabowsky im Auftrage des ungarischen Ministeriums die Nation als Rebellen zuerst an, — brachte über Carlowitz eben am zweiten Pfingsttage, als sich die friedlichen Bürger zum Gottesdienst anschickten, — ein furchtbares Unglück, — sengte und mordete was ihm da in Wurf kam, und nach dreistündigen Wüthen der losen magyarischen Soldateska zog er sich in die Festung Peterwardein, woher er kam.

Auf dieses unheilvolle Zeichen der Feindseligkeiten, griff auch die Nation zu den Waffen und eilte an die Gränzen, wo die Serben in Bácska und Banat in Massen wohnen, um die ihrigen vor ähnlichen Greuelthaten zu schützen.

Nun strömten aber auch feindliche Scharen Militär und Civil dahin, die da beordert sind, um die Nation wie sie sich rühmen, zu Paaren zu treiben, wie sie ja doch handeln, um sie gänzlich zu vernichten.

Ich erlaube mir anverwehrt ·/. eine Abschrift[1] von meiner Vorstellung, die ich darüber S. kaiserl. Hoheit dem Erzherzog Stefan Palatin und königl. Statthalter in Ungarn eingesendet, Einem hochlöblichen Ministerium mitzutheilen.

Das arme, vom harten Schicksale so schwer getroffene Volk in der Religion wie immer ihren Trost suchend, klammerte sich an

[1] Lásd a 413. számú iratot a 617. lapon.

mich und überliess mir nach meiner Einsicht für seine Befreiung zu handeln.

Obschon ich also in dieser Absicht jene Vorstellung S. kaiserlichen Hoheit gemacht, kann ich dennoch nicht umhin, bei so bewandten Umständen mich auch an Ein hochlöbliches Ministerium mit der ergebensten Bitte um eine so baldige als kräftige Intervention zu wenden.

Die Magyaren zerrissen die Bande der Pragmatischen Sanktion, die Serbische Nation dagegen lebt und stirbt für die Erhaltung der Osterreichischen Gesammtmonarchie. Ihre Tapferen beweisen es, die in Italien rühmlich für die Monarchie kämpfen, indess ihre Familien, die sie zurückliessen von den Magyaren zerfleischt werden. Und was ihnen am meisten wehe thun muss, dazu selbst reguläre Truppen, freilich meist Magyaren, aber auch Deutsche verwendet werden.

Ich will nicht weitläufig sein, um Einem hochlöblichen Ministerium nicht mehr Zeit zu rauben als es nothwendig ist. Nur so viel sei es mir zu erklären gegönnt: dass die Nation, die die Osterreichischen Kaiser immer ihre Geträuen und das mit Recht nannten, auf dem Punkte sei, um von den Magyaren vernichtet zu werden, zu vernichtet werden muss, wenn sie keine Hilfe, schnelle Hilfe bekommt.

Die Nation kann auf keine sonstige Hilfe bauen, dagegen glaubt sie hier aus doppelten Grund eine ansuchen zu können; erst, weil sie dem Herrscherhaupte treu und ergeben, jedenfalls darauf rechnen zu können glaubt, dass sie vor jedem Angriff und Bedrückung vom Staate beschützt wird, — dann aber, weil sie anderswo für den Staat fechtend, mit jedem Recht erwarten kann, dass der Staat für die Ruhe und Sicherheit ihrer Angehörigen zu Hause sorge.

Dadurch, dass man Ungarn freie Administration überlassen hat, ist selbes keineswegs mit dem Verbande der Österreichischen Monarchie in so weit losgelassen worden, dass Österreich ruhig zu zusehen schuldig wäre, wie das Magyarische Volk auf die Vertilgung der um Österreich so vielfach verdienten Serbischen Volkes losgehet. Weder sind die Zugeständnisse der Märztage ein ausschliessliches Eigenthum blos des Magyarischen Volkes. Seine Majestät als Gerechter Vater wollte damit eben seinen Völkern ein Geschenk machen, alle dadurch glücklich sehen; sie haben daher alle Recht darauf, gleiches Recht der inneren freien Administration. Die Magyaren suchen aber die Sache so zu verdrehen, dass sie sich für losgelöst aus dem Verbande der Monarchie wähnend, diese freie Administration blos sich aneignen, und über die übrigen Völker die für sich gleichfalls ihre eigene Administration haben wollen, herfallen, Räuber-Horden, Rebellen nennen, ihnen mit Galgen und Vernichtung drohen.

Das mag denn doch nicht der Zweck der Zugeständnisse gewesen sein, dass sich die Völker deshalb bekriegen, zerfleischen sollen; derjenige Theil muss also vom Gesammtstaate in die Schranken zurückgetrieben werden der auf die Unterdrückung eines anderen Volkes sinnt, weil er auf die Zerrüttung der Gesammtmonarchie damit ausgeht.

Wenn ich nun mir diesen und vielen anderen triftigen Gründen Ein Hochlöbliches Ministerium im Namen der ganzen Serbischen Nation um eine Abhilfe, baldig Hilfe bitte, so glaube ich fest hoffen zu können, indem ich dieser im Interesse der Gesammtmonarchie thun keine Fehltritte gethan zu haben, wogegen die Nation gewiss ihre Treue und Anhänglichkeit an Österreich nicht nur zu bewahren, als vielmehr zu verdoppeln suchen, und keine Opfern scheuen soll, um die Gesammtmonarchie, der sie bis auf den letzten Mann angehören will, kräftig stark und gross zu erhalten.

Joseph Rajacsich,
Erzbischof von Karlowitz und Metropolit.

Rajacsits érsek fölterjesztését Nedelykovits János vitte fel Bécsbe Latourhoz. Gróf Latour 1848 augusztus 30-án felelt Rajacsits érsek fölterjesztésére.[1] (Kr. M. 1848. 42628. sz.)

415.

Pétervárad, 1848 augusztus 23.

Báró Hrabowsky péterváradi főhadparancsnok gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez, melyben utasítást kér Jellačić beavatkozása ellenében.

Eredeti irat. Wien, Kr. M. 1848. 4542. Érkezett augusztus 26. Fogalmazvány. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. Fasc. 134. 1848. VIII. 47. Exp. augusztus 23-án. Präsid. 859.

Ich habe bisher in Betreff der Übergriffe, die sich der Banus von Kroatien schon zu verschiedenen Malen mir gegenüber erlaubte, keine Beschwerde geführt; — nach dem jedoch diese Übergriffe immer häufiger werden, und den Dienstgang des hierländigen General-Kommandos immer mehr und mehr erschweren, so sehe ich mich gezwungen, Euer Exzellenz, hierüber die schuldigen Vorstellung zu machen, und um schleunige Abhilfe oder die sonst nöthigen hohen Weisungen zu bitten.

Als ich Anfangs Juni d. J. mit dem Herrn Banus die Zusammenkunft in Gradez unweit Creutz in Kroazien hatte, *begriff ich die Differenzen zwischen ihm und dem ungarischen Ministerium.* Bei unserem Scheiden beschwor er mich, alles in

[1] Lásd a 431. számú iratot.

statu quo zu belassen, *und ja den Serbismus nicht aufkommen zu lassen.* Ich versprach ihm mein Möglichstes aufzubiethen, um seinen Ansichten, die mir billig schienen, zu entsprechen, und schickte sogleich den mit mir gewesenen General-Kommando-Adjutanten Oberstlieutenant Dorsner nach Innsbruck, und erbat mir von Sr. Majestät dem Kaiser neue Verhaltungsbefehle.

Wenn in dessen der status quo in Carlovitz nicht aufrecht erhalten wurde, so trägt die Schuld daran das sich dort während meiner Abwesenheit gebildete Comité der Serbischen Nazion, und der Umstand, dass dieses Comité alsbald eine feindliche Stellung gegen das General-Commando und die regelmässigen Militär-Behörden annahm, was die Bemerkung des Banus zu rechtfertigen schien, dass man den Serbismus nicht aufkommen lassen solle. Aus Kroazien zurückgekehrt, verlangte ich sonach von dem Serbischen Comité zu erfahren, warum dasselbe feindliche Vorposten gegen Peterwardein aufgestellt habe, u. s. w.... und da ich hierüber keine Antwort erhielt, beschloss ich, mit bewaffneter Hand Aufklärung zu verlangen; und da man meinen Parlamentär, der sich von der Spitze der Avantgarde befand, mit einer Decharge empfing, entspann sich das Gefecht von 12-ten Juni, wobei einige Häuser, mit welchen auf unsere Soldaten geschossen wurde, durch Haubitz-Granaten in Brand gesteckt wurden. Meine Absicht dabei war, *keineswegs Carlovitz zu besetzen,* da ich, ... hiezu nicht die hinlängliche militärische Macht besitze, ...

Was seither Seine Majestät der Kaiser anzuordnen, und mir durch den Oberstlieutenant Dorsner *zur genauen* Darnachhaltung anzubefehlen geruht haben, wodurch ich nicht nur dieser kompromittirt wurde, sondern insbesondere auch ich, den das Agramer Comitat durch seinen Beschluss vom 15-ten Juli in die Acht erklärte, *weil ich die a. h. Befehle in Vollzug setzte,* ist Euer Exzellenz ohnehin bekannt. Ich frage nun, was ich als königlicher Kommissär gegen den Baron Jellachich hätte beschliessen sollen, weil er die *allerhöchsten Befehle nicht befolgte?*

Nun mengt sich aber der Banus auch in die Angelegenheiten des mir unterstehenden General-Kommandos, und ertheilt nach allen Seiten Befehle. Ich hatte am 19-ten Juli mit demselben, nachdem er bei seiner Rundreise durch Slavonien auch nach Carlovitz kam, auf der Vorposten-Linie bei Maria Schnee zwischen Carlovitz und Peterwardein eine Unterredung, wobei ich ihn gebeten habe, bei dem Carlovitzer Comité [mehreres] auszuwirken. dass man die Grenzsoldaten in ihre Heimat entlasse etc. ... Der Banus erwiderte mir hierauf, dass er auf das Comité in Carlovitz keinen Einfluss nehme und von diesem Comité nichts wissen wolle. Tags darauf den 20-ten Juli liess er aber dennoch an das Peterwardeiner Regiment von Carlovitz aus den Befehl ergehen, (der Befehl liegt vor mir auf meinem Tische) dass das 2-te Feldbataillon ... samt

dem 3-ten Reservebataillon sich alsogleich an das Carlovitzer Comité anschliesse, und Hauptman-Auditor Radosavljevich (ein exaltirter Serbe) das Regiment-Kommando übernehme . . .

Der Banus von Kroatien ist ein kräftiger Redner, und weiss seine gefassten Ideen in blumenreichen Phrasen *ohne Schonung seines Kameraden* einzukleiden; seine Handlungen sind inzwischen nicht im Einklange mit seinen Reden; er greift immer weiter, während er mir den status quo empfiehlt.

Ich kann mir nicht denken, dass er sich solche Übergriffe erlauben würde, wenn er hierin nicht durch irgend eine höhere Autorität gestützt wäre, die mir jedoch, der ich nur den a. h. Befehlen S. Majestät nachzuleben glaube, bisher gänzlich umbekannt geblieben ist.

Ich muss daher Euer Exzellenz inständigst bitten, mir hierüber irgend einen Fingerzeig oder Weisung, wenn nicht in ämtlichen, doch wenigstens in einem Privatschreiben, hochgeneigt mittheilen, und dabei in Erwägung ziehen zu wollen, dass ich, obgleich geborner Ungar, doch immer ein ehrenhafter k. k. General bleibe, der sich gewiss einer Indiskrezion nicht schuldig machen wird. Widrigens ich die fortwährenden Einmischungen des Banus in die Angelegenheiten dieses General-Kommandos nicht dulden könnte, sondern fest entschlossen bin, Gewalt gegen Gewalt zu gebrauchen.

Ich bitte daher recht dringend um hohe Weisungen, oder um einen privaten Fingerzeig.

Báró Hrabowsky augusztus 27-én ismételten panaszt emelt báró Jellačić bán ellen. „Wenn der Banus auf diese Weise mit seinem dictatorischen Akt uns provozirt, so dürfte es bald zwischen und unseren Truppen zum Blutvergiessen kommen . . . Ich überlasse E. E. weisen Einsicht, ob das Benehmen des Banus im ritterliches und loyales sei, und es mit seiner , . . Treue und Anhänglichkeit an den Kaiser im Einklang stehe. Ich als Soldat darf die Befehle meines Kaisers nicht bekritteln und werde mich fest daran halten, sowie auch uns Soldasen keine Partheilichkeit zusteht vielmehr müssen wir im gegentheile über alle Partheiungen hinaus seien.“ — (U. o. 1848. VIII. 56.)

416.

Vracsevgaj, 1848 augusztus 23.

Mayerhofer Ferdinánd alezredes, belgrádi osztrák konzul levele Fehértemplom lakosaihoz, melyben felhívja őket, hogy hódoljanak meg a szerb csapatoknak.

Másolat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. VIII. 46/e.

An die Bürgerschaft und den Kommandanten in der k. k. Militär-Communität Weisskirchen.

Vor kurzem von den über die croatisch-serbischen Landes-

und die Grenz-Angelegenheiten mit den ungarischen Ministern zu Wien gepflogenen Vereinbarungsversuchen über Agram auf seinen Posten zurückgekehrt, hat der Unterzeichnete k. k. Oberstlieut. und Consul in Serbien von der nahen Gefahr gehört, welche die der kaiserlichen Regierung stets treue Stadt und Militär-Communität von Seiten des Grenz-Volkes und übrigen ebenfalls für ihre Treue und Anhänglichkeit an das österreichische Kaiserhaus fechtenden Volksaufgebothe droht, wobei also jedenfalls die Grundlage gleich loyaler Gesinnung vorhanden zu sein scheint, und nur über Form und Ausführung Missverständnisse bestehen können.

Damit nun ein grosses Unglück von der k. k. Stadt Weisskirchen abgewendet und das Verderben vieler k. k. Unterthanen auf beiden Seiten vermieden werden könnte, biethet der Gefertigte seine Vermittlung zur Verständigung und zu dem Abschlusse eines billigen Übereinkommens zwischen dem Staabsorte des Regimentes und dem Grenzvolke an und ersucht zu diesem Ende vertraute Personen der löbl. Stadt und Militär-Communität zu einer Unterredung mit ihm und dem gleichfalls von Semlin hieher gekommenen Banal-Commissär Grafen Albert Nugent aborden zu wollen, damit man sich über den wahren Zweck der beiderseitigen Volksbestrebungen verständigen und durch gegenseitige Bürgschaften weiterer Zerwirrung und fernerem Blutvergiessen unter den Unterthanen desselben Monarchen und Bürgern des nähmlichen Landes Einhalt thun könne.

Gleichzeitig ersucht der Gefertigte den Oberbefehlshaber der nächsten k. k. Truppe (wenn ich nicht irre, Oberst Blomberg) von der Ankunft des Gefertigten aus und Wien, und für wenigen Stunden dauernde Anwesenheit im hiesigen Lager zu unterrichten, damit er sich auch mit ihm über die beiderseitigen Lage verständigen und solche Nachrichten von ihm einhohlen könne, welche geeignet sind Anhaltspunkte eines diessfälligen Berichtes zur Aufklärung der k. k. österreichischen Regierung über den Stand der Dinge zu biethen.

Der Herr Oberst möge hiernach nach Gutdünken einen Ort und baldige Stunden Zusammenkunft zu bestimmen belieben, da die dringende Dienstgeschäfte dem Gefertigten nur einen kurzen Aufenthalt in diesem Lager gestalten.

Wracsevgaj am 23-ten August 1848, 8 Uhr früh.

Ferd. Mayerhofer von Grünbühl,
Oberstlieutenant von Baron Haynau,
Inf.-Reg. Nr. 51 und k. k. Consul in Serbien.

A kért értekezlet 1848 augusztus 24-én reggel megtörtént. Mayerhofer a magyar csapatok feltétlen eltávolítását követelte, továbbá 45 tusz átadását, mely esetben Fehértemplom védelmét biztosítják. Vitalis őrnagy erre Versecre fordult báró Blomberghez további utasításért. (U. o. 1848, VIII. 46/a—d.)

417.

Zimony, 1848 augusztus 23.

Rajacsits érseknek Jellačić bánhoz intézett levele, mellyel a szerb közvélemény bánellenes hangulatát tudatja.

Közölve: a Szrbszki Letopisz 1866. évi 111-ik kötetének 158—160. lapjain.

...Господине Бане! Мы смо Срби сад на той точки, да збогъ Васъ пропадамо.

Опростите што вамъ овако казати морамо: али дѣла претежнія су одъ сви увѣрителни речій.

Ваша увѣреніе, кое сте нама до сада шиляли, само намъ е шкодило; ербо да сте Вы за времена одрекли се насъ, мы бы другчіе наше силе расположили; не бы се пуштали къ белой Цркви, него бы заиста одъ Ердута къ Иллоку утврдили се.

Я Васъ о томъ увѣравамъ, свештенномъ моіомъ совѣсћу, да ни онда, кадъ бы управо на насъ ударили, не бы Вы толико пріятелство мађарима указали; ербо я самъ увѣренъ, да Срби мой у Хрватской не бы на браћу свою ударили, и пре бы овой прешли; и тако за ны живили за ньи дѣлели, но само тако кадъ у непрестанно съ дана на данъ забавляте надеждомъ да ћеду ићи на мађаре, и да ће са тымъ олагшати браћи своіой, само тако, велимъ, Вы Србе войнике у Хрватской изъ реда живы войника брышете као да ихъ нема на свету, кой бы покоръ браће свое видили.

Я васъ о томе увѣравамъ да самъ уши мое са свымъ затиснуо за свако будуће было изговоранѣ, было увѣpraванѣ. На моіой совѣсти тежкій каменъ лежи, а тай е каменъ Савезъ са Хрватскомъ

Само кадъ едно предпоставите Господине Бане, да има іошть една искра разума у Србскомъ свету: таки ћете видити, да бы было са свымъ неплодно хотети кога о противномъ увѣрити...

Допустити ми, Господине Бане, да прекинемъ ово численѣ. Я Вамъ кажемъ да ме стыдъ попада, што самъ тако дуго време умео, смео, и могао се надати, особито кадъ помыслимъ, шта е са Г. Нужаномъ, и нѣговымъ посольствомъ. Колико е ту термина было? Колико после препона? и каквы препона!

Овде е часъ, и то жалости часъ, у комъ е свака моя надежда изчезла. Но будите увѣрени, да ће доћи часъ, гди ће Хрвати за овай поступакъ са Србима великій одговоръ дати и Богу и свету! Нисте вѣруйте далеко, да народъ Хрватскій дугъ тай и политичнымъ мнѣніемъ, и самымъ бытіемъ народнымъ плати. Жао ми е ако іошть то за невозможно, или больма рећи, ако то недржите за сасвымъ вѣроятно.

Єдна се изъ целе ове заплетене трагедіє выє истина, и та є истина велика, света, чиста: да кадъ Србина нестане то неће ни Хрвата поредъ Маџара быти.

Само ће та разлика у паданю быти: Срби кадъ падну пашће збогъ поштеня; али кадъ у овой игри падну Хрвати, шта ће на ныномъ гробу остати?...

Радите садъ како найболѣ знате. Мене само имайте извинѣна, ако ме нужда сохраненія себе самогъ и народа, да онимъ путемъ потражимъ нама помоћи, коій є прага Хрватима одмоћь.

Заклюјући ово писмо, кое ништа више ніє но изражай станя нашегъ, и мишленя Србскогъ, душа ми моя заповѣда, да и опетъ изявимъ, да я іоштъ тврдо остаємъ при Савезу докъ ме осимъ Вапи дѣла не разрѣши явность, вика света, и гласъ могъ Народа...

Fordítása:

... Bán úr! Mi szerbek, most odáig jutottunk, hogy Ön miatt elveszünk! Bocsássa meg, hogy ezt Önnek meg kell mondanom, de a tények többet nyomnak a latban, mint a bíztató szavak. Az Ön eddig nékünk küldött bíztatásai csak ártalmunkra voltak, mert ha Ön kellő időben lemondott volna rólunk, mi csapatainkat máskép helyeztük volna el, nem terjeszkedtünk volna el Fehértemplomig, hanem tényleg Erdődtől Illokig foglaltunk volna állást.

Lelkészi lelkiismeretemmel biztosítom Önt, hogy ha reánk támadt volna, sem tett volna nagyobb szolgálatot a magyaroknak; mert meg vagyok róla győződve, hogy horvátországi szerbjeim nem támadták volna meg testvéreiket, hanem ezekhez pártoltak s értök éltek, cselekedtek volna; Ön azonban napról-napra bíztatva áltatja őket, hogy a magyarok ellen fognak indulni s ezzel testvéreik helyzetét megkönnyíteni; csakis ily módon tudta Ön Horvátországban a szerb katonákat az élők sorából kitörölni, mintha a világon sem volnának, nem látva testvéreik szégyenletes állapotát.

Arról is biztosítom Önt, hogy mindenféle kifogás, vagy bíztatás elől füleim süketek. Lelkemen súlyos kő fekszik és ez a kő a Horvátországgal kötött szövetség. Ha Ön ezt az egyet még föltételezi, hogy a szerbségben van még egy szikrányi ész, azonnal látni fogja, hogy hiábavaló volna bárkit ennek ellenkezőjéről meggyőzni . . .

Mondom Önnek, hogy a szégyen fog el, hogy oly sokág képes voltam reménykedni, kiváltképen ha rágondolok, hogy a megígért Dráva-átkeléssel mi történt, Nugent úrral és küldetésével. Hány határidő volt kitűzve? Mennyi akadály támadt aztán s hozzá milyen akadályok! Itt a pillanat és pedig a szomorú pillanat, amikor minden reményem eltűnt. Legyen meggyőződve, hogy elérkezik az idő, amikor a horvátok a szerbekkel való ilyen eljárásáért Isten és a világ előtt nagyon is felelősek lesznek. Közel van az idő, amikor a horvát nemzet ezt a bűnét politikai tekintetben és saját nemzeti létével

fogja megszenvedni. Sajnálnám, ha Ön ezt lehetetlennek, vagy jobban mondva hihetetlennek találná.

Ezen összebogozott tragédiából egy ellenigazság, — és ez nagy, szent és tiszta — szűrődik le: ha a szerbség elpusztul, a horvátok is megszűnnek a magyarok mellett létezni. A bukásban azonban ez lesz a különbség: a szerbek, ha elbuknak, becsülettel buknak el, de ha ezen játszmában a horvátok elbuknak, sírjaik jeltelenül maradnak.

Cselekedjék most legjobb belátása szerint. Engem pedig mentsen fel a felelősségtől, ha a szükség a magam és nemzetem megmentéseért olyan segélyútra terel, mely a horvátokra káros lesz.

Befejezvén ezen soraimat, melyek csak helyzetünk és a szerbség közvéleményének kifejezői, lelkem sugallata azt parancsolja, hogy mégis kijelentsem: én a szövetség mellett még erősen kitartok, amíg ettől, tetteim kívül a nyilvánosság, a világ kiáltása és nemzetem hangja attól föl nem ment . . .

418.

Vracsevgáj, 1848 augusztus 24.

Mayerhofer alezredes és belgrádi konzul levele báró Blomberg ezredeshez, melyben Fehértemplom meghódolásának feltételeit közli.

Másolat. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. Fasc. 130. 1848. VIII. 50/a.

Hochwohlgeborner Herr Oberst!

Die grosse Aufregung, welche durch die Kunde von, zu Weisskirchen nach dem Angriffe vom 19-ten d. M. vorgefallenen Mord- und Gräuelthaten, in Syrmien, im Deutsch-Banater Regimente, ganz vorzüglich aber in Serbien erzeugt worden ist, hat mich bewogen einen Versuch zu machen mich in der Nähe des Schauplatzes selbst von dem Umfange der Tathsachen zu unterrichten und wo möglich eine Verhandlung einzuleiten, welche die Schrecknisse einer vorbereiteten und von vielen Tausenden verlangten gewaltsamen Erstürmung der Stadt abzuwenden geeignet wäre, ein Ereigniss dessen Folgen bei der grossen Erbitterung der diess- und jenseitigen Serben nothwendig äusserst blutig und grausam sein würden, und zu Ereignissen führen könnten, welche menschlicher Berechnung kaum mehr unterliegen.

Die Sympathie der jenseitigen Serbier für ihre Stammgenossen im Banate, welche ohnehin schon, aufs äusserste gespannt sind, wurden nämlich durch dieses Ereigniss so aufgeregt, dass täglich neue, grosse Schaaren dieses krieggewohnten und noch auf einer niedrigen Stufe der Kultur stehenden Volkes zur Hülfe ihren Brüdern herüberströhmen, von der Verwegenheit und Leiden-

schaft das äusserste für die Stadt umsomehr zu besorgen ist, als dieses Volk keiner so genauen und lang gewohnten Disciplin unterzogen werden kann, als das brave, bloss für seine alte unmittelbare Abhängigkeit von dem Monarchen und seine bescheidene Nationalrechte und verbrieften Privilegien aufgestanden und stehende Gränz-Volk.

Der serbischen Regierung stehen gegen diese Bewegung gar keine Mittel zu Gebothe, denn alle ihre Organe sind desselben Stammes und also von demselben National-Geiste beseelt, und selbst Truppen, welche sie in keiner irgend adaequaten Zahl besitzt, würden nur eine Ansammlung zu gleichen Zwecke ausweisenden Volkes an den Gränzen des Landes sein: kurz der Zustand ist ein solcher, dass Traktate und Dekrete dort ebenso wenig Wirksamkeit gegen die Volksaufregung haben, als in unserer Militär-Gränze, die — in Ungarn einverleibenden Manifeste, Handbillete und Ministerialrescripte. In Serbien lebt aber ein mit gewohnten Waffen reich versehenes, tapferes und kriegbegieriges Volk von mehr als einer Million Menschen und die Verlegenheit unserer und der dortigen Regierung bei derlei fortwährenden Anlässen zur Aufreizung durch das Schicksal ihrer Brüder in Syrmien und dem Banate, sind also äusserst bedeutend. Hinter den Verlegenheiten der serbischen Regierung steht aber als Schutzmacht ihres Bestandes und ihrer billigen Berücksichtigung Russland, die grösste europäische Macht, welcher auf diese Art eine höchst natürliche Sympathie für ihre Stamm- und Glaubensgenossen und ein Einfluss auf die südslavischen Bewegungen *aufgedrungen* wird, welchen sie nach meinen Beobachtungen bisher eben vermieden als gesucht hat.

Ich bitte Sie, Herr Obrist dringend diese Verhältnisse höherer Politik ins Auge zu fassen und von Ihrem Standpunkte so wie ich selbst, der von S. Exzellenz dem Banus von Croatien, FML. Baron Jellachich hierher gesendete Commissär Graf Albert Nugent und alle Männer der serbischen Nationalparthei, das Möglichste beizutragen, dass durch grosse Gewaltthaten und Bedrückungen gegen die Grenzer und serbischen Landesbewohner in unseren Staaten nicht die unvermeidlichen Sympathien und das Herüberströhmen der jenseitigen Bevölkerung noch mehr angeregt und die grosse Beunruhigung endlich beschwichtiget werde, so viel es der leider bestehende Kriegszustand irgend zulässt . . .

Ich habe . . . gestern versucht eine Vermittlung zur Unterhandlung einzuleiten, als deren Grund die serbische National-Parthei und die Banater Grenzer den Abzug der ungarischen Truppen und den Beitritt dieser im Grenz-Gebiethe liegenden Stadt, zu dem ausgesprochen Willen des Grenz-Volkes verlangen, dem ungarischen Ministerium nicht unterstehen und Sr. Majestät dem Kaiser treu und ergeben bleiben zu wollen, — ein Beitritt, welcher

nach den am 19-ten d. M. vorgekommenen Ereignissen selbst nur unter einigernessen drückenden Bedingungen mehr erfolgen könnte.

Die heute mit den Hr. Major von Vitalis gepflogenen Verhandlungen müssten an seiner Abhängigkeit von Ihren ... vom ungarischen Ministerium betrauten Hr. Commissair ... scheitern, und ich konnte weder den einen Theil noch den anderen bewegen, andere Grundlagen des Verständnisses aufzufinden ...

Es wäre nun jede weitere Hoffnung für die Ausgleichung dieser Angelegenheit und die Verhütung eines grossen Unglückes zu Weisskirchen aufzugeben, wenn ich selbe nicht in dem Militair-Charakter... Euer Hochwohlgeboren wiederfände... in Verbindung mit dem eigenen Urtheile und Pflichtgefühl für die dem Monarchen geschworene Treue die Richtschnur des Verfahrens suchen... und für den Dienst des Monarchen und die Gemeinschaft der Armee treu ergeben denken und handeln können.

Ich mache Euerer Hochwohlgeboren in Bezug auf Weisskirchen demnoch den Vorschlag, — ... dass [die Weisskirchner] von Seiten der serbischen Nazionalparthei ein Übereinkommen unter etwa folgenden Bedingungen erlangen können.

1-tens. Ablieferung der Waffen und des Geschützes.

2-tens. Reorganisirung des Regiments und der Communität nach den ausgesprochenen Wünschen der ganzen übrigen Militärgrenze.

3-tens. Unpartheiische Untersuchung der Urheber der am 19-ten und 20-ten d. M. durch keine feindlichkeit der Betreffenden herbeigeführten Blut- und Mord-Szenen und Abstellung der wirklich Schuldigen zur Verfügung S. Exzellenz des Hl. Patriarchen der orientalischen Kirche Joseph Rajacsits.

4-tens. Stellung von eben so viel auszuwählenden Geisseln als serbische Bewohner von Weisskirchen seit Beginn dieser Bewegung an den kl. Commissair nach Temesvár übergeben worden sind, gegen die Verpflichtung selbe mit dieser gleich an Zahl in Freiheit zu setzen, und die vollkommen gleichen Behandlung zu unterziehen.

5-tens. Leistung einer billig auszumessenden Kriegssteuer, welche mit den muthwilligen von den Bewohnern ausser der Stadt verübten Zerstörungen, den Leistungen des übrigen Landes zu den Nationalzwecken und den Kosten der Unternehmung in eurigem Verhältnisse zu stehen hätte.

6-tens. Gewährleistung von Lebenssicherheit und Eigenthum für alle übrigen Bürger von Weisskirchen durch die serbische Nationalparthei ...

Ennek folytán augusztus 25-én délután két órakor Fehértemplom és Vracsevgáj fele úton értekezletbe bocsátkozott báró Blomberg ezredes gróf Nugent Alberttel, Bobalits Péterrel és Jankovits szerbiai őrnaggyal. (Nr. 1848. VIII. 50/b.) Vitalis őrnagy pedig (augusztus 23.?), Mayerhofer

és fentiekkel tárgyalt. Blomberg augusztus 26-án reggel 9 órakor utoljára tárgyalt a felkelőkkel — de eredménytelenül, mivel a fehértemplomiak a közölt föltételekben semmiféle biztosítékot nem találtak Blomberg augusztus 25-én volt Fehértemplomban s hasonló nyilatkozatban részesült. (U. o. 1848. VIII. 50.) *Báró Bechtold főhadvezér* értesülvén a föltételekről, meghagyta báró Blombergnek, hogy Fehértemplomot föltétlenül védje meg, mert: *„da ich mich nicht befügt glaube mit Rebellen in eine Unterhandlung einlassen zu können, die so schmäliche Bedingungen ... setzen. Ich kann die Ehre meiner Truppen nicht auf solche Weise compromittiren.“* (U. o. 1848. VIII. 51/b.) Gróf Nugenthoz báró Blomberg fordult, értekezés miatt Blomberg ezredes a fehértemplomi tárgyalásokról szóló, 239. sz. a, 1848. augusztus 27-iki jelentése Kr. M. 1848. 4811. sz. alatt. Piret ekkor fölmentését kérte Latourtól: *„indem ich unter ein fürchterliches Dilemma zwischen Neigung, Pflicht und Ehre gestellt werde, ohne vom allerhöchsten Orte irgend eine Verfahrungsweise vorgezeichnet erhalten zu können.“* A tényállás: hogy Mayerhofer, és a bán a szerbekkel tartottak, báró Bechtold pedig rebellisekkel nem akart tárgyalni.

419.

Budapest, 1848 augusztus 25.

Mészáros hadügyminiszter báró Piret bánsági főhadtestparancsnokhoz, a kelet-szerbiai betörésről.

Eredeti rendelet. Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 130. VIII. ad 53.

Nr. 872. K. M.

Auf dem Bericht des Generalkommando vom 21. Praes. Nr. 424. [S. B. G. K. 1848. VIII. 33. alatt.] wird hiermit erwiedert, dass die Berücksichtigung der eingetretenen Verhältnisse und des mehrseitigen Einbruchs der Serben in den walachisch-banatischen Grenzregimentsbezirk es nothwendig wird den Herrn Generalen Appel von Karánsebes nach Mehádia zu beordnen und von dort aus das Nöthige zur schnellen und kräftigen Zurückweisung der serbischen Raubhorden zu veranlassen.

Das General-Commando wolle daher dieser Herrn Generalen mit einer diesfalls entsprechenden Weisung nach Mehádia befehligen, und nötigenfalls, wenn kein anderes Mittel zur Aufrechterhaltung der Ordnung und zur Zurückweisung der Serbischen Einfälle mehr möglich wäre, die Offensive zu angreifen und die Reciprocität anzuwenden.

Vorzüglich ist bei dieser Anordnung das Augenmerk auf die Sicherung der Bergstädte von Alt-Moldova und Oravica zu richten, indem sonst diese Bergwerke von zwei Seiten bedroht, angefallen, geplündert und zu Grunde gerichtet würden, was für den König und dem Lande vom empfindlichsten Nachtheil wäre.

Eisler őrnagy Ó-Orsováról augusztus 31-én jelenté: „Mann hat erfahren, dass der Aufruf zu einem [Einbruch] sogar mittelst Trommelschlag [im Negotimer Kreise] geschehe, dass die Behörden dabei thätigst mitwirken.“

Den 19. und 20-ten d. M. ist Slivich [serbischer Kapitän] mit einer gegen 1000 Mann starken Schaar bei Svinitza nach diesseits getreten, und gegen Bersaska gerückt sei, wo er sich mit dem serbischen Häuptling Radojko Nitschitsch vereinigte ... Sowohl Alt-, als Neu-Moldova in den Besitz der Serben kam. In dem letzten Orte haben die Serben dann schrecklich gewüthet, geraubt, gemordet, und zuletzt solches noch angezunden ... Man hatte erfahren, dass in dem gegenüber liegenden Krainer Kreise sich fortwährend noch bemüth wird um Bewaffnete zu einem Einfall nach diesseits aufzubringen; auch wusste man, dass aus der Walachei, aus Bulgarien, überhaupt aus den unteren Donau Gegenden Raubgesindel fortan heranziehe, die über Serbien in unser Gebieth als Kämpfer gegen die Ungarn einzubrechen trachten ...

Die serbischen Behörden wollen von den vielen aus ihrem Bereich nach diesseits unternommenen, sogar räuberischen Gebietsverletzungen nicht im geringsten Wissen, noch weniger dabei betheiligt sein. Sie behaupten, dass sie stets solche Unternehmungen strengstens untersagen. Gegentheilig bringen aber alle Nachrichten ihre thätigste Mitwirkung zur Sammlung solcher Horden zur Kenntniss, ihre Bediensteten, von denen es wohl immer heisst, sie haben ihre Stelle abgelegt. — führen die Züge nach diesseits selbst an.

420.

Budapest, 1848 augusztus 26.

Beöthy Ödönnek királyi biztossá való kinevezése.

Eredeti rendelet. Budapest, O. L.; B. M. 1848. 786. eln. sz.

Az ország alsó részeiben kiütött lázadás és ennek ellenében alkalmazandó hadi erő szükségessé tevé, hogy a tábor támogatása és a polgári intézkedések vezérleti tekintetéből rendkivüli polgári hatalom állittassék fel: ennek következtében mult hó 24-ikéről kelt rendeletem által Bács, Torontál, Csongrád, Csanád megyékbe és az ezekben levő királyi városokba Szentkirályi Móricz neveztetett ki királyi biztosul; adatván neki teljes felhatalmazás mind a tábori főhadi parancsnokkal egyetértőleg leendő munkálkodásra, mind a polgári és büntető ügyekben szükséges mindazon intézkedés tételére, jelesen rögtönitélő biróságok alakitására, mit a pártütés legyőzése s a békének minél előbbi biztosithatása végett jónak és sikerre vezetőnek találand.

Miután azonban nevezett királyi biztos egyszersmind az alsó részeken táborozó jász-kún seregnek is vezére s ezen állásával hosszabb időre alig egyeztethető a fenti emlitett és magában is több oldadu elfoglaltatást kivánó királyi biztosi müködés: ennél-

fogva őt annak további teljesitésétől saját ismételt kérelmére felmentvén, — ugyanazon rendkivüli hatalommal, a mivel az eredeti kiküldés történt, emlitett hatóságokba királyi biztosul ezennel Önt nevezem ki.

Hivatalos teendőit bővebben megértendő, Ön az elődje számára kiadott és másolatban idemellékelt utasitásból, Önnek feladata levén az itt foglaltakat saját belátása szerint alkalmazni, s átalában abban pontositani kiküldetése szellemét, hogy a hol lehet, kiméletesebb eszközöket használva, de ha ezek nem mutatnának foganatot, bármi módon is rend és béke eszközöltessék.

Az illető hatóságok a kellő engedelmességre már utasitvák.

Kelt Budapesten, augusztus 26. 1848.

Belügyminiszter: István nádor
Szemere Bertalan. kir. helytartó.

Beöthy kir. biztossá való kinevezéséről hasonló rendelet kiadatott Bács, Torontál, Csongrád, Csanád megyéknek és az ezekben fekvő királyi városoknak ú. m. Zombor, Újvidék, Szabadka és Szeged. (Wien, Kr. A.; S. B. G. K. 1848. VIII. 70.) Beöthy részére a Szentkirályi részére kiadott utasítás másolatban kiadatott. — Szentkirályi főleg azon okból mondott le 1848 augusztus 24-én, mivel magát a minisztérium politikájával egyáltalán nem akarta azonosítani.

421.

Buda, 1848 augusztus 26.

Athanackovits Plátó bácsi püspök és helyettes metropolita tiltakozik a románoknak lugosi határozata ellen, mellyel a temesvári és verseci görög nem egyesült szerb püspökök elmozdítását kérik.

Budapest, O. L.; V. M. 1848. 4743/99. g. n. e. Érkezett szeptember 6-án.

1848. 5. szám.

Értésemre esett, miképen g. n. e. oláh ajku nép f. é. junius 27-én Lugoson Murgu Euthym vezérlete alatt gyülekezetet tartván, abban annak rendje szerint megválasztott, Őfelsége által kegyelmesen megerősitett s több esztendők lefolyta alatt hivatalaikban működött Zsivkovits Pantelejmon temesvári és Popovics István verseci g. n. e. püspöküket hivatalaiktól elmozdittatni s helyükbe más püspöki helyetteseket rendelni határozta. Minthogy pedig az ebbeli törvénytelen eljárás és határozat az emlitett püspökségekben létező szerb és oláhajku lelkészek és községek kedélyeit egyáltalján fölingerlette; ennélfogva a jelen idő zavaros körülményeiben veszélyes következmények elkerülése tekintetéből tisztelt Miniszter úrhoz azon kéréssel járulok, miszerint kegyeskedne fenemlitett Lugoson tartott gyülekezetnek törvényellenes határozatát megsemmisiteni, s temesvári s verseci püspöki megyékben létező

g. n. e. lelkészeket és hiveket kegyes rendelete által oda utasittatni, hogy emlitett rendes püspöküket olyanoknak ismerni, s nekik engedelmeskedni tartozzanak, ellenben pedig az érintett lugosi gyülekezetben törvénytelenül (a g. n. e. egyháznak szelleme ellen, mely azt rendeli, hogy a püspökök választása, elitélése és elmozditása a világiak minden befolyása nélkül egyedül egyházgyülekezetileg, azaz püspökök által történjék) megválasztott püspöki helyettesektől netalán e minőségben működendőktől az engedelmességet tagadják meg . . .

De nemcsak az oláh, görög nem egyesültek, hanem Vukovics Sebő kir. biztos is később november 23-án Zsivkovits temesvári püspök ellen föllépett, mivel utóbbi az osztrák várőrséghez csatlakozott. Popovits István verseci püspököt kérte fel helyettesítésére, de ez Athanackovits helyettes érsek hozzájárulásától tette függővé elhatározását. A kormány fel is szólította az érsekhelyettest, hogy utasítsa a verseci püspököt a temesvári g. n. e. püspökség helyettesítésére. (V. M.; 1848. 6255. sz. a.)

422.

Belgrád, 1848 augusztus 27.

Mayerhofer belgrádi konzul jelentése a bécsi külügyminisztériumhoz a délvidéki helyzetről.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; 1848. Kr. M. ad. 4983. Érkezett szeptember 5-én.

Seit ich nachdem beklagenswerthen Angriffe auf Carlowitz am 12-ten Juni das Militär-Commando zu Semlin übernehmen musste, bin ich nach und nach der einzige schwache Faden geworden, welcher die Autorität der kaiserlichen Regierung noch einigermassen mit ganz Syrmien, den deutschen und illyrischen Grenzregimentern im Banate und den von der serbischen Nation besetzten Theilen der Comitate jener Provinzen verbindet.

Der Zustand dieser Länder, welchen ich das hohe constitutionelle Ministerium unseres Reiches als einen factischen, wenn auch nicht als einen vollkommen gesetzmässigen anzuerkennen bitte, ist eine nothwendige Folge des Verhältnisses der sämmtlichen ordentlichen Militär- und Civil-Behörden in denselben zu dem ungarischen Ministerium, dessen Autorität anzuerkennen sich das Volk und die Truppen entschieden und mit den Waffen in der Hand weigern, während sie die grösste Anhänglichkeit an den Monarchen, das allerhöchste Kaiserhaus und die kaiserlich-österreichische Regierung in ihrer neu entstehenden constitutionellen Form nicht nur auf das bestimmteste äussern, sondern nach ihren ganzen Benehmen auch aufrichtig hegen.

Die keinem Urtheile unterliegende Abhängigkeit der in dem Grenzgebiethe für die ganze Verwaltung bestellten Militär-Behörden, musste unter solchen Umständen nothwendig eine völlige Auf-

lösung des ganzen Regierungsorganismus, wie es in den oben bezeichneten Ländern der Fall ist, oder eine schwierige Ausnahmsstellung der Autorität herbeiführen, in welche der Banus von Croazien und seit der am 19-ten d. M. erfolgten Lossagung der Brigade Roth vom Slavonischen General-Commando auch diese versetzt worden ist.

Ich musste aus Dienstpflicht und Überzeugung die mir durch die Verhältnisse zugefallene Repräsentation der kaiserlichen und österreichischen Central Autorität in diesen Ländern nothwendig übernehmen um die Übergriffe eines anarchischen Zustandes nach Möglichkeit zu hindern, die Herstellung eines geordneten Zustandes offen zu halten und vorzubereithen, und vor allen um nahe liegenden auswärtigen Einflüssen vorzubeugen und entgegen zu wirken.

Das erste Ziel meines Strebens war eine friedliche Vermittlung und Vereinbarung der beiderseitigen Forderungen und die Beschwichtigung der Massregeln zu deren Durchführung. Mein Bericht[1] vom 24-ten Juni über die bei Carlowitz erwirkte Waffenruhe, die mit grosser Gefahr und Anstrengung am 13-ten Juli ausgeführte Abführung der ungarischen Garnison von Semlin und meine zu Ende Juli nach Wien zu S. kaiserlichen Hoheit dem Erzherzog Reichsverweser unternommene Reise sind Belege meiner Wirksamkeit in dieser Richtung, wofür ich nach meiner Zurückkunft von dem Commandierenden General in Slavonien mit der Gefangennehmung, Auslieferung an das ungarische Ministerium, ja mit dem Tode bedroht worden bin, ohne mich hiedurch in meiner pflichtmässigen Überzeugung von der Loyalität meiner Stellung dem Monarchen und der constitutionellen Regierung meines Gesammtvaterlandes gegenüber im mindesten beirren zu lassen.

Bei meiner Zurückkunft aus Wien fand ich durch die gewaltsamen Massregeln und die von grossen Rüstungen unterstützte drohende Stellung des ungarischen Ministeriums, durch seine fast vollendete Trennung von dem geheiligten Verbande mit der Monarchie, und durch das äussert unzweckmässige Verfahren beider General-Commanden und folglich auch beinahe aller Militärs, die Verhältnisse wesentlich geändert.

Alle Verbindungen der Militär und Verwaltungsbehörden mit den General-Commanden und dem ungarischen Ministerium sind abgeschnitten. Das freie Handeln, ja selbst der Aufenthalt der Beamten und Offiziere ist völlig gehindert. Die militärische und administrative Organisation des Peterwardeiner, deutsch und illyrisch Banater Regimentes und der Csaikisten ist gänzlich aufgelöst und Volksausschüsse sind an deren Stelle getreten. Die ungarischen sogenannten königlichen Commissäre in den verschiedenen

[1] Lásd a 290. sz. iratot a 454. lapon.

von ihren Truppen besetzten serbischen Distrikten des Banats, des Bácser, Syrmier und Wirowitzer Comitates versetzen das Land in die grösste Verwirrung, indem sie Einzelne gegen die Nationalbestrebung der Mehrzahl der Bewohner bearbeiten, die Gewaltmassregeln des Ministeriums verkünden und als Handhaber des sie begleitenden Standrechtes zahlreiche Hinrichtungen, auf seichte Verhandlungen hin ausführen lassen, und so überall Schrecken, Unruhe und Misstrauen des Volkes gegen die Regierung und gegeneinander verbreiten. Als Gegenmassregel und Repressalie vertreiben und verhaften dagegen die Volksausschüsse die ihrer Sache nicht beitretenden Offiziere und andere öffentliche Beamte. Der Bürgerkrieg endlich ist mit allen seinen Schrecknissen längs der ganzen Linie von Peterwardein über Verbas, Gross-Becskerek, Werschetz und Weisskirchen bis an die Grenzen das wallachischbanater Regimentes wirklich ausgebrochen und führt nicht nur die gewaltsamsten Handlungen blutiger Entscheidung und gegenseitiger Erbitterung im Inneren, sondern, wie ich befürchtet und lange voraus verkündet habe, auch ein unvermeidliches starkes Herüberströmen des fanatisirten, tapfern und krieggewohnten, aber in eben dem Masse unzivilisirten und raubbegierigen Volkes von Serbien nach unsern Ländern herbei, welches eine neue Geissel dieser ohne alle Veranlassung durch die übereilten Massregeln der Regierung schwer heimgesuchten Gegenden zu werden droht.

Dieses ist der wahre Zustand des Landes, welchen ich mit Schmerz aber mit vollster Kenntniss desselben niederschreibe und das hohe Ministerium bitte seine Wirklichkeit auf mein ehrlicher, von treuer Beobachtung geleitetes Wort hin anzunehmen und somit zur Grundlage seiner Berathungen und Beschlüsse in dieser Beziehung zu nehmen.

Ich will hiezu auch die lichte Seite des Gemäldes, wie sie sich vom Standpunkte der Volkspartein in diesen Gegenden darstellt, deutlich zu machen versuchen.

Zuerst ist die überall offen und auf das entschiedenste ausgesprochene Treue und Anhänglichkeit an Seine Majestät unsern constitutionellen Kaiser und an die von Ihm seinen österreichischen Ländern verliehenen verfassungsmässigen Staatsformen und Bürgschaften bemerkenswerth, durch welche man die heissersehnte Sicherstellung der persönlichen Freiheit und der mit Begeisterung festgehaltenen Nationalität zu erlangen eben so gewiss ist, als eines früher oder späther unausbleiblich nothwendigen, tödtlichen Kampfes um diese Güter mit der Magyarischen Separations-Centralisations- und Unterdrückungspartheі. Hiernächst fällt die gute Haltung des Volkes auf, welches sich nun betreits seit drei vollen Monaten in einem Zustande befindet, welcher die ganze Regierungsgewalt vollständig aufgelöst und alle ihre Organe paralisirt hat, ohne dass deshalb von einer Zunahme oder selbst einer

ähnlichen Zahl von Verbrechen als unter der früheren Verwaltung zu hören wäre. Die Sicherheit der Person und des Eigenthums ist überall verbürgt und selbst die mit dem Aufstande und Kriege unvermeidlich verbundenen Massregeln und Handlungen der Gewalt beschränken sich auf einige Fälle und werden auch da meistens nur durch Missverständnisse und Fehlgriffe der beiderseitig Betheiligten nicht aber durch Absicht herbeigeführt, wie bei der Entfernung der Peterwardeiner und Deutschbanater Offiziere und in anderen Gelegenheiten offenbar der Fall war. Die durch ungarische Zeitungen und selbst offiziell verbreiteten Angaben von Handlungen grösster Wildheit und Grausamkeit von Seiten des serbischen oder raizischen Volkes in diesem Kriege, habe sich noch nirgens durch wirklich constatirte Thatsachen bestättigt, sondern derlei blutige Ereignisse überall blos als die natürliche Folge eines beiderseits geführten tödtlichen Kampfes gefunden, wobei keine weitere Absicht als die Bezwingung des Gegners vorhanden war. Ja im Gegensatze mit den Hinrichtungen durch die königliche Ministerial Kommissäre sind die diesseitigen Gefangenen gut behandelt und nach und nach in Freiheit gesetzt worden. Ferner sind die fortwährenden Versuche friedlichen Abkommens von Seiten des Serbischen Volkes und die Zögerung mit Massregeln offensiven Vorschreitens gegen die magyarische Parthei zu berücksichtigen, wodurch es dieser möglich wurde so ansehnliche Rüstungen als jetzt bestehen, gegen das illyrische Volk auszuführen, und wodurch selbst der anfängliche Fanatismus desselben einigermassen abgekühlt worden ist. Endlich ist allenthalben der Wunsch nach Rückkehr eines geordneten und mit dem Staatsorganismus zusammenhängenden Zustandes bemerkbar, welcher sich bei dem Haupt-Comité durch übertragung der Gewalt an S. Exzellenz den Patriarchen und Erzbischof von Carlowitz, durch das Verlangen nach der Ankunft des zum Woywoden gewählten k. k. Generals von Suplikatz und durch das überall durchblickende Bestreben kund gibt, die Reorganisation der Regimenter in administrativer und militärischer Hinsicht mit dem gegenwärtig bestehenden Zustande zu vereinbaren.

Diese Reorganisation ist eine durch die Umstände und alle Rücksichten der Politik und Menschlichkeit so dringend gebotene Massregel, dass Seine Exzellenz der Banus in der Eigenschaft des zunächst von den Truppen und dem Volke als von dem verhassten Ministerium unabhängig anerkannter k. k. Commandirender General dazu im Interesse des allerhöchsten Dienstes sowohl als des innigen Verbandes der Monarchie und der Nationalität und des Wohles dieser Völker nach Kräften mitzuwirken bewogen worden ist.

Er hat mir als den ältesten im Lande vorhandenen und in Wirksamkeit stehenden Stabsoffizier übertragen die ersten Versuche hiezu bei dem Peterwardeiner deutsch und illyrisch Banater

Regimente und den Csaikischen zu machen. Die Mittel hiezu sind gering, denn fast alle Offiziers sind entfernt und dem Volke gegenüber in solcher Weise compromittirt, dass ihre Rückkehr und Wiedereinsetzung in denselben Wirkungskreis für jetzt unmöglich ist. Die Nothwendigkeit das Land gegen die Executions armee des ungarischen Ministeriums zu vertheitigen, zerstreut die Soldaten der vorhandenen Feld und Reserve Bataillons und den grössten Theil der bewaffneten Population in die verschiedenen Feldlager, in denen sie oft kaum regimenterweise zu sondern sind. Die Führer, welche sie bereits in den Kämpfen um die Freiheit ihrer Heimath geleitet und die Gefahr des Krieges mit ihnen getheilt haben, können nicht ohne Weiteres beseitiget und dagegen Offiziere eingesetzt werden, welche, wenn auch das nationale doch das militärische Vertrauen der Grenzer noch nicht besitzen. Die Verwaltung war meistentheils verhasst, und ihr Wiederaufbau findet auch an dem billigen Verlangen nach verhältnissmässig eben so liberalen Grundlagen, als in der übrigen Provinzen ertheilt worden sind ein Hinderniss und an der im Kriegszustande nach zwei Seiten hin doppelt nothwendigen Leistungen Widerstand.

Dennoch habe ich durch die sehr nützliche, eifrige und einsichtsvolle Mitwirkung Sr. Exzellenz des Herrn Patriarchen bereits in den wenigen Tagen meiner Anwesenheit einige Resultate zu berichten, welche ich nebst den unter den jetzigen Umständen ausführbaren Grundlagen der Reorganisation so bald als möglich dem hohen Kriegsministerium vortragen werde.

Major Csorich, Hauptmann Auditor Radosawljewich und Oberlieutenant Bigga von Peterwardeiner Regiment, Hauptmann Janosch und Oberlieutenant Gyurich vom illyrisch banatischen und einige Verwaltungsoffiziere von den Deutschbanatern und Csaikisten sind mir und dem Dienste bis nur zu dieser unter allen Umständen höchst heilsamen und nothwendigen Reorganisirung zur Verfügung und ich habe mich besonders der guten Thätigkeit der ersteren zwei zu rühmen.

Die ganze Brigade Roth hat sich, wie dem hohen Ministerium bereits bekannt sein muss, Sr. Exzellenz dem Banus und der Nationalsache zur Verfügung gestellt und es ist hindurch ganz Slavonien und Syrmien, mit Ausnahme der Festung Peterwardein, dem Einflusse des ungarischen Ministeriums entzogen und für die Nationalsache genommen worden, wovon mich die Sammlung und Reglung der Details bis zum 22-ten d. M. beschäftiget hat.

An diesem Tage brachte ich in Erfahrung, dass in den Bezirken von Semendria und Poscharewatz die grösste Aufregung gegen den Stabsort des illyrisch banater Regimentes, Weisskirchen herrsche, und die Absicht sei, diese Stadt mittelst zahlreichen Zuzuges aus Serbien gewaltsam zu erstürmen und gänzlich zu zerstören, wesshalb ich, um grosses Unglück zu verhüten, um so

mehr selbst dahin eilen musste, als der serbischen und türkischen Regierung gar keine Mittel mehr zu Gebote stehen das serbische Volk von den Hülfszuzügen für ihre Brüder im Banate, wo sie so hart bedrohet sind, abzuhalten.

Die Stadt Weiskirchen hat nähmlich durch die unzweckmässigsten Massregeln des Temesvarer General-Commandos und einige magyarische Parteigänger aus ihrer Mitte verleitet, *allein* eine Ausnahme von der Gesinnung des ganzen Militair-Gränzvolkes vom adriatischen Meere bis nach Siebenbürgen machen wollen, und sich desshalb dem ungarischen Ministerium unterstellt. Diese Haltung zog ihr wiederholte Aufforderungen und Bedrohungen von Seite des illyrischen Grenzvolkes und bei erklärtem, bewaffneten Widerstande am 19-ten d. M. einen gewaltsamen Angriff durch etwa 2 bis 3000 Mann Grenzer und zur Hülfe herbeigeeilte Serbier zu, wobei eine ziemliche Anzahl beiderseits getödtet und verwundet und über 150 Häuser am äussern Umfange der Stadt verbrannt, die innenen Barricaden aber nicht erstürmt wurden, weil die wenig disciplinirten Schaaren der Angreifer sich zur Plünderung zerstreut hatten, und die Befehlshaber also den Rückzug zur Sicherstellung ihres durch Cavallerie-Abtheilungen bedrohten Lagers anordnen mussten.

Der Anblick der bei diesem Kampfe in den Häusern verbrannten Todten und Verwundeten regte nun die Bürger zu solcher Grausamkeit auf, dass sie nach dem Rückzuge der Angreifenden und am 20-ten dieses Monates unter dem von allen gegenwärtigen widersprochenen Vorwand der Theilnahme, über ihre in der Stadt lebenden serbischen, wehrlosen Mitbürger herfielen und deren etwa 160 auf die empörendste Weise ermordeten, wie mir ein zum Parlamentiren herausgekommener Augenzeuge dieser Gräuel selbst mit grösster Bewegung des Abscheues mitgetheilt hat. Nebstbei wurden 30 serbische Bürger von Weisskirchen an den k. Comissair, welcher Name jetzt mit dem eines Blutrichters in diesen Gegenden gleichbedeutend geworden ist, nach Temesvar abgeliefert, und 1 Bataillon ungarische Nationgarde von circa 700 Mann unter Major Vitalis zur Verstärkung herbeigezogen.

Dieser schwache Zuwachs der Macht des Widerstandes war aber sehr gering gegen die durch obige Thaten erzeugte unglaubliche Erbitterung des Grenzvolkes und der Serbier, welche nun in doppelt zahlreicher Schaaren kampf- und beutelustig herbeiströmten und vorerst die Kupferbergwerke zu Moldava eroberten, Boschniak verbrannten, und 500 bis 600 ungarische Nationalgarden von dort gegen Orawitza vertrieben.

Ich langte am 23-ten mit Tagesanbruch eben zur rechter Zeit im Lager bei Weisskirchen an, um einem Angriffe nach dem eben abgelaufenen Termin vorzubeugen und suchte eine Unterhandlung zu eröffnen, deren unbefriedigenden Ausgang das Hohe

Ministerium aus der beiliegenden Abschrift meines Schreibens an den Obristen Baron Blomberg ersehen wird, durch welches ich noch einen Aufschub der gewaltsamen Erstürmung erlangte, um diesen von Schauplatze entfernten Befehlshaber die Lage der Dinge vorstellen zu können, während mich dringende Briefe des Patriarchen über die mitlerweile drohenden Bewegungen der Ungarn gegen Syrmien, wo das bewaffnete Dampfboot Mészáros ein inoffensives, unbesetztes Dorf (Nestin) muthwillig aus der ferne verbrannt hatte, aus dem Banate zurückriefen um dort mit Rath und That zu Hülfe zu seien.

In Pancsova ersuchte mich General Luzsetich, welcher seit sechs Wochen von seinem General-Commando vollkommen abgeschnitten ist und ungeachtet der wahren und allgemeinen Achtung, welche er sich durch sein Benehmen erworben hat, doch durch die National Comitees sowohl an aller Wirksamkeit als an der Abreise gehindert ist, das Hohe Ministerium zu bitten, ihn als sich persönlich dem österreichischen Kriegsministerium zur Verfügung stellend betrachten und mit Aufträgen versehen zu wollen, in Folge deren er sich mit dem Dienste der Reorganisierung der Truppen und des Landes, ja selbst der Vertheidigung der Militair-Grenze und der Nationalsache, deren Gesinnungen er lebhaft theilet, beschäftigen könnte.

Ich bitte das Hohe Ministerium diesem General durch meine Vermittlung einen solchen seiner persönlichen Stellung, dem Dienste und der guten Nationalsache gleich angemessenen Auftrag baldigst zukommen zu machen, wobei er aber natürlich nur im Einverständnisse mit der zur Regierung des Landes jetzt unvermeidlichen National-Comités handeln könnte, solange ihre bisher loyale Richtung fortdauert.

Vor allem ist aber die Hiehersendung des zum Woywoden gewählten Generals von Suplikatz, in welcher Eigenschaft er immer sein möge, eine Massregel, welche zu einer Regulirung der hiesigen Zustände ganz unvermeidlich ist. Nur hiedurch lässt sich das Vertrauen des Volkes zu irgend einer geordneten Staatsgewalt wieder gewinnen, der Bürgerkrieg und die Anarchie im Schranken halten und fremden nahe liegenden und bereits angestrebten Einflüssen vorbeugen.

Ich bitte daher das hohe Ministerium die Anhersendung jenes Generals zur Beruhigung dieser Provinzen, und zur Einleitung einer regelmässigen Regierungsgewalt in denselben, ihr künftiges Schicksal möge sein welches es wolle, um jeden Preis sogleich zu verfügen, wogegen ich mich erbiete ihn und dem Herrn Patriarchen dessen wohlthätiger Einfluss im Interresse der Dynastie, des Staatsverbandes und der Menschlichkeit überhaupt nicht genug gerühmt werden kann, bei den etwa einzuleitenden Unterhandlungen und bei den Reformen des innern Organismus

des Landes noch den vorliegenden Verhältnissen aus allen meinen Kräften zu Dienste zu sein, bis dahin aber in derselben volksthümlichen, beschwichtigenden und nöthigenfalls energischen Weise zum besten des Dienstes S. Majestät des Kaisers und der Freiheit und Nationalität des braven Grenzvolkes zu handeln, welche mir die Aufträge S. Exzellenz des Banus, meine eigene Einsicht von der Dringlichkeit der eben vorliegenden Umstände und das Vertrauen der Nation, welches ich, obgleich ein Fremder erwerben zu können so glücklich war, nur immer gestatten werden.

Báró Wessenberg osztrák külügyminiszter Mayerhofer konzul jelentését 1848 szeptember 12-én gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez tette át. Báró Wessenberg nem helyeselte Mayerhofer fehértemplomi föllépését.

423.

Pétervárad, 1848 augusztus 27.

Báró Hrabowsky főhadparancsnoknak gróf Latour osztrák hadügyminiszterhez intézett jelentése.

Eredeti jelentés. Wien, Kr. A.; 1848. K. M. Nr. 4652. Érkezett augusztus 31-én.

Im Nachhange meiner Berichte von 23. und 25. d. beeile ich mich Euer Exzellenz in der abschriftlichen Anlage einige Belege zur hohen Einsicht vorzulegen, aus welchen das hinterlistige und unritterliche Benehmen des Banus von Kroazien, und der Herrn Generäle Baron Neustädter und Roth zu ersehen geruhen wollen.

Nachdem in Vukovár, wo drei Eskadronen von Erzherzog Johann Dragoner und eine Division des Infanterie-Regiments Zanini dislocirt waren, vollkommene Ruhe und *gesetzliche* Ordnung herrschte, so war es vom Banus und GM. Neustädter anmassend eine Abtheilung des Broder Regiments dahin zu senden, und dadurch leicht Anlass zu einem Blutvergiessen zu geben; was sich sehr leicht hätte ereignen können, wenn der Stations-Commandant ein Mann von heftigem Temperament gewesen wäre.

Ich habe inzwischen zur Vermeidung von Collisionen, die sich zwischen den Linien- und Gränztruppen hätten ergeben können, den Befehl gegeben: dass sich die Linien-Truppen aus Vukovár gegen Eszek, und somit in das Verötzeer Komitat ziehen sollen.

Was das Benehmen des Herrn Generalen Roth, Brigadier in Vinkovce, mithin untergeordnet dem hierländigen General-Commando betrifft, werden Euer Exzellenz aus seiner Zuschrift an den Herrn General und Brigadier Baron Schwarzenau einen Charakter der niedrigsten Denkungsart ersehen; in Folge welchen ich dem Herrn General-Brigadier Baron Schwarzenau sogleich

aufgetragen habe, falls General Roth nach Eszek kommen sollte, ihn allsogleich festzunehmen, und unter Offiziers-Eskorte an den Kriegsminister nach Ofen abzuschicken.

Wenn der Banus auf diese Weise mit seiner diktatorischen Art uns provozirt, so dürfte es bald, zwischen seinen und unseren Truppen zum Blutvergiessen kommen.

Ich überlasse Euer Exzellenz weisen Einsicht, ob das Benehmen des Banus ein ritterliches und loyales sei, und ob es mit seiner stets hochgegebenen Treue und Anhänglichkeit an Kaiser im Einklange stehe?

Ich *als Soldat,* darf die Befehle meines Kaisers und Herrn *nicht bekritteln,* und werde mich fest daran halten, sowie auch uns Soldaten keine Partheilichkeit zusteht; vielmehr *müssen wir im Gegentheile über alle Partheiungen hinaus sein.*

Báró Neustädter tábornokot Jellačić bán Szlavoniába küldte (aug. 12.) azzal, hogy a Zsitvay József szerémmegyei alispán által, Vukovárra kihirdetett megyei gyűlés (augusztus 14.) és képviselőválasztás (augusztus 19.) megtartását megakadályozza. Báró Neustädter augusztus 18-án gróf Nostitzet felszólította, hogy fegyveres erővel is lépjen fel. Zsitvay mindazonáltal megtartotta a választást. Báró Neustädter augusztus 18-án Péterváradon is járt. Roth tábornok Jellačićhoz pártolt, aki önhatalmúlag a péterváradi ezred fölötti parancsnokságot Dreihann ezredesre bízta.

424.

Zimony, 1848 augusztus 27.

Rajacsits érsek a szentpétervári orosz szinódushoz intézett levele, melyben az orosz cár segítségének kieszközlését kéri.

Közölve a Szrbszki Letopisz 1866. évi 111. köt. 160—164. lapjain.

Політическая движенія Европейская, пріемшая начатокъ свой съ началомъ текущаго лѣта, извѣстнѣйша суть Святѣйшему Сіноду, нежели бы потребно было тѣхъ подробное изложеніе. Она не могла мимоити и православный Народъ Сербскій въ ц. к. Австрійскихъ Державахъ живущій. Бурное, устремителное, поведеніе венгерскія Діеты, принудило Ихъ Величество, благога Государя Імператора и Краля Фердінанда I. ко цѣлокупности Монархій и народности Сербской вреднымъ уступленіямъ. Народъ Србскій понялъ опасное свое положеніе, и въ союзѣ съ Баномъ Далмацій, Кроацій, и Славоній подобнѣ угрожаемымъ новою сістемою Мадьарскаго Міністерства, взялъ предпріятіе, путемъ Законности содѣлати себѣ спасеніе отъ убиточныхъ намѣреній Мадьарскаго назависиммаго Міністерства, вкупѣ же и обезбѣдити цѣлокупность монархій.

Єще находилася на путешествій своемъ ко Всепресвѣтлѣйшему Государю Імператору во Інсбрукъ мною предводима бывша

Депутаціа Сербска, и коммандающій Генералъ въ Славоній и Сремѣ, Г. Фелд-Маршалл-Лайтнантъ Баронъ Храбовскій, подвергій себе налогомъ новаго Мадьарскаго независиммаго Міністерства, регуларными войсками и оружанною рукою сдѣлалъ нападеніе изъ Нетроварадина на смиренное, неогражденное, Іерархійское мѣсто Карловцы, Ресіденцію Србскія Патриархіи: но Богу бозбраняющу со студомъ отраженъ бысть.

Съ того времене начаты іавны военны демонстраціи противу Народа Сербскаго Православнога. Примѣру Храбовскаго послѣдовалъ коммандующій Генералъ Банатскій, Фелд-Маршалл-Лайтнантъ Баронъ Піретъ, который равно подверглъ себе налогомъ Мадьарскаго Міністерства, предпріявшаго посредствомъ себѣ на расположеніе стоящихъ регуларныхъ войскъ и мобілныхъ націоналныхъ Гардъ дѣйствителную брань противу Народа нашего. Єму стоятъ на расположеніе богати источницы правителственни, и съ многими войсками они уже ударяли на насъ на нѣсколько мѣстъ: мнѣ обаче весма утѣшително доставити до свѣдѣнія Святѣйшаго Сінода, что по промыслу Божію несоразмѣрныя ихъ силы доселѣ всегда отражены были храбрымъ народомъ Сербскимъ, съ несоразмѣрными съ ихъ страны жертгами.

Народъ Сербскій, желавъ нредупредити грозившую себѣ опасность отъ Мадьаровъ, 1. Маія т. л. на основаніи всевысочайшихъ царскихъ позывателныхъ Грамматъ и Прівілегій отъ блаженыя памяти Імператоровъ Римскихъ и Кралей Унгарскихъ, Леополда I. и Јосифа I. Народу Сербскому дарованных, и отъ блаженныя памяти преемниковы ихъ Карла VI. и Марій Тересіи потвержденныхъ, прогласилъ смѣрность мою, своего Архіепископа и Митрополіта, своимъ Патріархомъ, и повѣреніе свое ужигающаго Ц. К. Полковника и уже Генерал-Маіора, Г. Стефана Шупльикацъ отъ Витезъ, за своего воеводу, и занеже сей избранный Воевода, Генерал-Маіоръ, отсуствуетъ, находяся во Армій Італійской подъ Коммандою Фелдъ-Маршалла Грофа Радецкій: то Народъ вручилъ смиренію моему привременное Управленіе свое, которое изъ чистыя любве моея къ Народу и къ Православію, и изъ уваженія къ затруднителности настоящихъ временъ, принужденъ былъ на себи пріяти, дондеже или воевода пріидетъ и управленіе пріиметъ, или дондеже Богъ о вѣрныхъ своихъ инако промислитъ.

Въ семъ затруднителномъ положенію повседневно получаю увѣреніе, что врази наши, непресѣчно болше пріуготовляются, имѣюще въ рукахъ обылная средства. Они непресѣчно умножаютъ силы своя и сухимъ и водою, нарочно Дунаемъ и Тиссою, на которыхъ посредствомъ оружанныхъ пароплововъ спущаютъ непрестанно новыя ратоборцы, поражающе грады и веси нашя на брезѣхъ сихъ рѣкъ, и повсюду убиающе народъ нашъ, не прощающе ни мужескому полу ни женскому, ни старцемъ ни

дѣтемъ, и конечнымъ истребленіемъ народа нашего грозяще, да не повѣдаю о ужасныхъ варварскихъ мученіяхъ, которыми звѣрообразно озлобляютъ народъ нашъ; женамъ и дѣтемъ ископающе очы, сѣкуще имъ руки, и подобная Асіатская свирѣпствія своя извершающе, не стыдящеся нашего поведенія, которое по Хрістіанскому ученію упражняемъ, никого не злоставляюще, но внѣ ратнаго ударенія прямо каждому долножности человѣческія и Хрістіанскія наблюдающе.

Каковая же свирѣпствія и беззаконія себѣ дозволяютъ и противу самыхъ сватыхъ нашихъ православныхъ храмовъ божіихъ, сващенныхъ іконъ, святыя трапезы, сващеныхъ частицъ хлѣбныхъ и т. д. да изволитъ Святѣйшій Сінодъ увидѣти изъ приключеннаго Званичнаго Акта, который отъ мене уже отсланъ въ Санкт-Петерсбургъ посредствомъ Імператорскаго Генералнаго Консула въ Бѣлградъ, Г. Полковника Данилевскаго, каковая беззаконія и потомъ, и повѣйше повсюду содѣловаютъ, идѣже имъ прилика подается, мощи имъ противу храмовъ нашихъ нарочно свирѣпствовати.

Съ коликимъ убо увѣреніемъ познаваю ихъ намѣреніе, которое есть ли во извершеніе приведутъ (чему способствуютъ имъ несоразмѣрно крѣпія силы) Православіе во Австрійскихъ Державахъ конечно истреблено будетъ: толико, познавая слабость нашу, по готову во очаяніе погружаюся, вѣдя, что лишаемся пѣнязей, лишаемся оружій, единственно необходимыхъ пособій къ вожденію войны.

Въ качевствѣ моемъ настоящемъ, не точію какъ привременный управитель Народа Сербскаго, но нарочно яко Іерархъ Православныя церкве, кому природнѣе, кому полезнѣе исповѣмъ положеніе, труды, старанія, и лйшенія моя и вѣрнаго православнаго Народа моего, развѣ Святѣйшему. Правителствующему Всероссійскому Сіноду, о благѣ Православія толь бодро пекущемуся? Старческія молитвы моя со слезами возсылаю къ Богу вседержителю, и еже сохранити ему благочестивый Народъ Сербскій, его промысломъ въ мое слабомощное привременное управленіе ввѣренный, и о еже произвестися вѣрному отзыву сихъ страданій и болѣзней нашихъ въ благочестивыхъ душахъ православнаго Єдиновѣрнаго и единоплеменнаго Сінода Всероссійскаго, обиліемъ благодати Божія притяжающаго средства, доставити до свѣдѣнія страданія и труды наша всепресвѣтлѣйшему, благочестивѣйшему Государу Імператору, всего Православія, по превосходству Сербскаго Народа, крѣпкому, благотворному Покровителю. Онъ единъ силенъ, въ настоящее время матеріалнымъ и моралнымъ втеченіемъ своимъ спасти Народъ сей Православный отъ злобы и свирѣпствія иноплеменическихъ варваръ.

Предполагаяже, что нарочное посланіе Депутатовъ по-

предмету сему въ Санктъ-Петербургъ, могущее произвести клопотъ, и враждебная толкованія между разными силами и публіцістами Европейскими, неугодно указалобыся и всевысочайшему правленію и Святѣйшему Сіноду, писменно всепокорнѣйше прошу именемъ церкве нашея православныя, и именемъ благочестиваго Народа Сербскаго, во очевидной опасности находящихся, и еже намъ отъ обьилныхъ милости всепресвѣтлѣйшаго Государа Імператора матеріалной помощи въ деньгахъ и оружій, который долгъ своимъ временомъ съ благодарностію возвратити будемъ, моралной же, діпломатіческимъ сношеніемъ съ высочайшимъ Правленіемъ Австрійскимъ благовременно и прежде, нежели пропадемъ, благодѣтелно ниспослатися, и съ чувствомъ глубочайшего моего высокопочитанія и совершенныя преданности честь имѣю быти.

Fordítása:

Nagy-Oroszország szent szinódus kormányának Szent-Pétervárott.

Az európai politikai mozgalmak, melyek a folyó év elején kezdetüket vették, ismeretesek a szent szinódus előtt, úgy, hogy fölösleges ezeknek részletes ismertetése; ezek nem maradhattak hatás nélkül az osztrák monarchiában élő szerbekre sem. A magyar országgyűlés viharos és felforgató viselkedése I. Ferdinánd császári és királyi őfelségét rákényszerítette az összmonarchiára és a szerb nemzetre nézve sérelmes engedményekre. A szerb nemzet felismerve veszélyeztetett helyzetét és szövetkezve Dalmácia, Horvát- és Szlavonországok bánjával, aki szintén veszélybe került az új magyar minisztériummal szemben, arra vállalkozott, hogy törvényes úton megmenti magát a magyar független minisztérium káros szándékaitól, egyúttal az összmonarchia integritását is biztosítani óhajtván.

A szerb küldöttség, melyet magam vezettem Innsbruckba uralkodónk őfelségéhez, még úton volt, midőn báró Hrabowsky altábornagy, Szlavónia és a Szerémség főhadparancsnoka, magát az új magyar független minisztérium rendeleteinek alávetve, Péterváradról rendes katonasággal és fegyveres kézzel megtámadta Karlócát, a békés, fegyvertelen érseki várost, a szerb patriarchaság székhelyét, de Isten segedelmével szégyennel visszaveretett.

Ez időtől fogva megkezdődtek a keleti óhitű szerb nemzet ellen a katonai tüntetések. Hrabowsky példájára báró Piret altábornagy, a Bánság főhadparancsnoka, aki szintén közvetlenül meghajolt a magyar minisztérium rendeletei előtt, a rendelkezésére álló rendes katonasággal és a mozgó nemzetőrséggel nemzetünket elszántan megtámadta. Rendelkezésükre állottak a kormány gazdag forrásai és számos katonasággal néhány helyet is körülkerítettek, de nagy vigaszomra tudathatom a szent szinódussal, hogy Isten segítségével aránytalanul kevesebb veszteséggel, a bátor szerb nemzet által eddigelé mindig visszaverettek.

A szerb nemzet, megelőzni óhajtván a magyarok részéről fenyegető veszélyt, folyó év május 13-án, a boldog emlékű római császári és magyar királyi uralkodók I. Lipót és I. József által a szerb nemzetnek adományozott diplomák és kiváltságok alapján, s melyeket a boldog emlékű utódaik, VI. Károly és Mária Terézia megerősítettek, szerény csekély személyemet, érsek-metropolitájukat, patriarchájuknak kikiáltott, és a nemzet bizalmát biró Vitéz Suplyikác István, cs. kir. ezredest most már tábornokot, vajdául megválasztotta, s minthogy a megválasztott vajda Radetzky gróf táborszernagy parancsnoksága alatt az olasz harctéren tartózkodik: a nemzet csekélységemre bízta ideiglenesen a kormányhatalmat, melyet nemzetem és vallásunk iránti tiszta szeretetből, a mostani nehéz viszonyokat megfontolva, kénytelen voltam magamra vállalni, amíg a vajda megérkezik és a kormányzást átveszi, vagy amíg az Isten az ő híveiről máskép nem intézkedik.

Ezen súlyos helyzetben napról-napra tapasztalom, hogy ellenségeink folytonosan jobban fölfegyverkeznek, bőséges eszközök állván rendelkezésükre; úgy vizen, mint szárazon szaporítják erőiket, különösen a Dunán és Tiszán, melyeken ők fegyveres gőzhajókon szüntelenül bocsátanak le újabb harcosokat, elpusztítva a folyók mentén fekvő városokat és falvakat, mindenütt leöldösvén népünket, nem kímélvén sem a férfiakat, sem az asszonyokat, öregeket, gyermekeket, teljes kiirtással fenyegetvén nemzetünket, hogy ne emlegethessék a rettenetes barbár kegyetlenségeket, melyekkel vadállatokként népünket felizgatják. Az asszonyoknak és gyermekeknek a szemeit kikaparják, kezüket levágják, és más módon is ázsiai vadállatiasságukat gyakorolják rajtuk, nem szégyelvén azt, hogy mi velük szemben Krisztus tanait követjük, nem mint útonállók, hanem mint hadviselő felek, szemünk előtt tartjuk az emberiség és a keresztényi elveket.

Minő vadságokat és törvénytelenségeket engednek meg maguknak, saját óhitű szentegyházaink, szentképeink, oltáraink, szentelt kenyerünk, stb.[1] ellen, arról méltóztassék a szent szinódusnak a mellékelt hivatalos iratból meggyőződnie, melyet már Szent-Pétervárra Danilyevszkij ezredes, belgrádi császári főkonzul útján elküldöttem[1]; ilyen garázdálkodásokat azóta és újabban általánosan elkövetnek, ha erre alkalmuk nyílik, főképen templomaink ellen.

Biztosan ismerem céljaikat, melyeknek megvalósítása (tekintettel arra, hogy hasonlítlanul nagyobb erőforrások állanak rendelkezésükre) az osztrák birodalomban élő keleti óhitűek teljes kiirtását vonná maga után és ismervén gyöngeségünket, mindjobban elcsüggedek, látván, hogy nincsen sem pénzünk, sem fegyverünk, a harchoz legszükségesebb eszközeink.

Helyzetemben, nemcsak mint a szerb nemzet ideiglenes kormányzója, hanem mint a keleti óhitű egyház főpapja, kinek természetesen kötelessége helyzetét, fáradozásait, törekvéseit és szegénységét,

[1] Lásd a cáfoló iratokat 388. szám alatt az 581. lapon és a 404. sz. iratot a 606. lapon.

valamint óhitű nemzetemét bevallani az orosz szent szinódus kormányának, mely az óhitű egyházak javairól oly ébren gondoskodik. Aggódó imáimat könnybe lábbadt szemekkel küldöm a Mindenható Istenhez, hogy vegye oltalmába a gyönge, ideiglenes kormányom alá helyezett istenfélő szerb nemzetet, és adja, hogy válságos helyzetünk és szenvedéseink visszhangra találjanak az istenfélő, óhitű és egyvérű nagy orosz szinódus tagjainál, mely istenadta áldásainak bőségében képes a mi szenvedéseinket és küzdelmeinket a hatalmas, istenfélő orosz cárnak tudomására hozni, aki a keleti óhitű vallásbelieknek, kiváltképen a szerb nemzetnek hatalmas, jóltevő védője. Csakis ő képes a jelen időben erkölcsi és anyagi támogatásával ezt az igazhitű népet az idegen fajú barbárok ellenségeskedéseitől és kegyetlenségeitől megmenteni.

Azon nézetben, hogy egy Szent-Pétervárra küldött követség nagy feltünést keltene és ellenséges magyarázatra adna alkalmat az európai hatalmaknál és sajtóban, s kellemetlen volna a magas kormánynak és a szent szinódusnak is, azért írásban esedezem óhitű egyházunk és az istenfélő szerb nemzet nevében, melyek látható veszélyben forognak, eszközölje ki a felséges kegyelmes cárnál anyagi, pénzbeli és hadi segítségét, mely tartozásunkat idővel hálásan fogjuk leróni, valamint az osztrák kormánynál diplomáciai úton támogasson minket, még mielőtt elbuknánk.

425.

Zágráb, 1848 augusztus 28.

Jellačić horvát bán levele Rajacsits érsekhez, melyben bejelenti, hogy a bécsi udvar elismerte a horvátok és szerbek követeléseit s a magyarok elleni offenziva elhatároztatott.

Közölve a Szrbszki Letopisz 1866-ik évi 111-ik kötetének 166—168. lapjain.

. . . Прекјуче је стигао један повјереник из Беча. Што ми он донео, то ћу и Вами казати, но под печатом строге тајности. Код царског двора призната је праведност наше ствари, — и то не само Хрвацке него и Србске. То исто ће се на скоро и од стране двора и изјавити. Међу осталим порећи ће се и онај проти мене издани погрдни Манифест од 10. Јунија т. г. Но за сад се још чека, док ми одовуда на поље не ступимо. — На даље ми је јављено, да чим ми станемо оперирати и бој бити, — де ће двор и Аустрија јавно посредствовати, за да се мир поврати на темељу оних условах, које сам ја у мом задњем проглсу поставио, и на темељу једнакости народностих. Дапаче одређен је већ у напредак за тај посао intermediacie један царски комисар.

Ето видите с ове стране стоје наше ствари врло добро, и дају нам доста утехе и моралне подпоре...

Још ових данах скупит' ће се знатна сила на Граници Мађарској; па онда ступамо напред — ударамо; ја мислим да нам победа неће узфалити...

То вам нек покаже, да ја поред свијух оних укорах и сумњиченах остајем опет Ваш пријатељ и вјерни савезник. А најбоље ће показати дјела, која ће наскоро сљедити, показат' ће да нисте право имали кад сте казали да „савез са Хрватском лежи вам као камен на души и савести!“...

Генералу Шупљикацу сам својим путем наложио, да се из Италије враћа и да иде на своје мјесто...

Fordítása:

Tegnapelőtt érkezett meg Bécsből egy bizalmi férfiú. Szoros titoktartás pecsétje alatt a hozott híreket Önnel is közlöm. A császári udvarnál ügyeink igazságát elismerték, nemcsak a horvátokét, hanem a szerbekét is; ezt nemsokára az udvar is ki fogja jelenteni. Egyebek közt a folyó év június hó 10-én ellenem kiadott becsmérlő manifesztum is vissza fog vonatni. De még várnak vele, amíg mi innét a harctérre nem indulunk. Közlik velem, hogy amint megkezdjük a hadműveleteket és harcot, az udvar a béke helyreállítása érdekében nyiltan fog közbelépni, azon elvek alapján, melyeket legutóbbi kiáltványomban felhoztam, és pedig a nemzetiségek jogegyenlősége alapján. Sőt ezen közvetítésre egy császári biztos már ki is van rendelve.

Láthatja tehát, hogy azon részről a dolgok igen jól állanak és elég vigaszt és erkölcsi támogatást nyujtanak; de a mi részünkön is minden rendben van. Horvátországban és Szlavóniában minden megmozdult. A bródi és a gradiskai határőrök estére a Dráva felé indulnak. Elrendeltem, hogy még néhány ezer harcos induljon el a határőrvidékből és csatlakozzék a Dráva mentén levő csapatokhoz. A napokban a magyar határnál jelentékeny erő fog összegyűlni, aztán előrenyomulunk és támadunk; biztosra veszem győzelmünket. Ezen csapatok operálásával egyidejűleg a szlavón sereg Szlavóniát fogja elfoglalni és az ellenséges szellemtől megtisztítani; s ha szükségük lesz rá, Önöknek is segítségül siet.

Megnyugtatására közlöm ezt Önnel külön futár útján, hogy minél biztosabban vegye tudomásul ezen híreket; bizonyítékául annak, hogy a sok feddés, gyanusítás dacára mégis az Ön barátja és hű szövetségese maradok.

De legjobban fogják a nemsokára bekövetkező tettek mutatni, hogy nem volt igaza, mikor azt írta: „a horvát szövetség mint a kő fekszik lelkemen és lelkiismeretemen!“

Fényes sikert kívánok Önnek addigra is, míg mi nem kezdünk; egyben kívánom, ne legyen kishitű, ne veszítse el szövetséges barátjában a bizalmat, aki sohasem szennyezte be magát hitszegéssel

426.

Bécs, 1848 augusztus 29.

Wessenberg osztrák külügyminiszter irata gróf Stürmer konstantinápolyi internuntiushoz, tiltakozását jelentvén a szerbországi önkéntes csapatok betörése ellen.

Wien, St. A. Staatskanzlei 1848. Nr. 3778.

Nr. 3778/1848.

Laut einer Mittheilung des k. ungarischen Ministeriums des Äusseren vom 18. und seiner späteren Zuschrift vom 28. l. M. sollen den illyrischen Comité's in Pancsova und Carlovitz bedeutende Unterstützungen aller Art von serbischer Seite zugegangen sein. Namentlich wären zu der den Magyaren feindlich gegenüber stehenden 10.000 Mann aus dem jenseitigen Gebiete gestossen, von wo in neuester Zeit Vucsits[1] abermals eine Schaar bewaffneter Serben herüber führte, welcher demnächst noch mehrere Tausende folgen sollen.

Es ist nicht zu läugnen, dass diese Vorgänge, insoferne sie wirklich stattgefunden haben, ebenso sehr gegen das Völkerrecht überhaupt als insbesondere gegen die zwischen Serbien und dem österreich. Kaiserstaate bisher beobachteten freundnachbarlichen Rücksichten verstossen.

Ich habe daher nach dem Antrage des gedachten Ministeriums den derzeit mit der Leitung des österr. Consulats in Belgrad betrauten Major Vallencsich angewiesen, der serbischen Regierung die geeignete Vorstellung zu machen, damit sie ihre in Ungarn eingedrungenen bewaffneten Unterthanen unverrückt zur Rückkehr verhalte und jedem weiteren derlei Einbrüche in das diesseitige Gebiet vorbaue. Ich ersuche E. Exzellenz auch die Porte hinzu aufzufordern und den Erfolg zu berichten . . .

Nach den früheren Berichten des Belgrader Consulats war die serbische Regierung möglichst bemüht, dem Streben ihrer Unterthanen zur Unterstützung ihrer Stammesverwandten im diesseitigen Gebiethe entgegen zu wirken, dass aber ihre Mittel hinzu umsoweniger ausreichten, als an unserer Grenzlinie durch den faktischen Zustand jede Aufsicht und jedwedes Hinderniss des Übertrittes beseitigt war.

Gróf Stürmer osztrák követ ezen értelemben a portánál el is járt, és nem ismervén a viszonyokat, a „rebellis szerbek" betörése ellen a portánál protestált, mit Rajacsits érsek a belgrádi szerb kormány útján megtudván, az osztrák kormánynál gróf Stürmert bevádolta.

[1] Téves állítás: Knityánin Petrovits István szerbországi államtanácsos, Vucsits ellenfele vezette át a szerb önkénteseket.

427.

Bécs, 1848 augusztus 30.

Gróf Latour osztrák hadügyminiszter válasza Rajacsits érsek 1848 augusztus 22-iki fölterjesztésére.[1]

Fogalmazvány. Wien, Kr. A. 1848. Kr. M. 4628.

Euer Exzellenz können überzeugt sein, dass die unglücklichen Zerwürfnisse zwischen der serbischen und magyarischen Nation von Niemand inniger beklagt werden, als von mir, und dass dieses schmerzliche Gefühl nur dadurch etwas gelindert wird, dass ich aus Hochdern Schreiben[2] vom 22-ten d. M. wiederholt dem Ausdrucke der unverbrüchlichen Treue und Anhänglichkeit der serbischen Nazion an das a. h. Kaiserhaus und die Gesammt-Interesse der Monarchie entnehme.

Da E. H. sich bereits am 21-ten d. M. an S. K. H. den durchlauchtigsten Herrn Erzherzog Stefan gewendet[3] und Ihn über die dortigen Verhältnisse aufgeklärt haben, so können wir von diesen Vermittlung und der Weisheit S. Majestät, unseres allergnädigsten Kaisers erwarten, *dass diesem beklagenswerthe Zustände doch bald ein Ende gemacht wird,* und ich bitte E. Exzellenz die Versicherung hinzunehmen, dass ich jedes mir zu Gebothe stehende Mittel anwenden werde, um nach dem Wunsche Euer Exzellenz zur friedlichen Ausgleichung mitzuwirken.

Den ersten Beweis zur Anbahnung einer solchen friedlichen Lösung, würden aber Hochdieselben geben, wenn Sie jene Offiziere und Individuen, welche zu Carlovitz, Semlin und innerhalb der Römischen Schantzen gefangen gehalten werden durch E. E. mächtigen Einfluss die Freiheit verschaffen, und dieselben nach Agram absenden würden, damit sie von dort entweder zu ihrem in Italien stehenden Regimentern abrücken oder sich in die andern Erbsstaate verfügen könnten.

Ezen átirat másodpéldányát gróf Latour sajátkezű aláírásával Nedelkovits János, a patriarcha futára vette át. 1848 szeptember 2-án.

[1] Rajacsits érsek fölterjesztése a 414. számú iratnál a 623. lapon.

[2] Rajacsits érseknek Latourhoz intézett levele. Zimony, 1848 augusztus 22-ről. Kr. A.; Kr. M. 4628 sz. a. melléklet; ugyanott.

[3] Rajacsits érseknek István nádorhoz intézett levelének másolata fenti irathoz csatolva. Lásd a 413. sz. iratot a 617. lapon.

428.

Milánó, 1848 augusztus 30.

Gróf Radetzky táborszernagy levele Rajacsits érsekhez, a monarchia helyzetéről.

Karlóca. Djejanija I. k. Nr. 95.

Mit blutendem Herzen habe ich die Schilderung gelesen, die Eure Exzellenz mir über den Zustand, in welchem sich die Österreichischen Serben befinden, in Ihrem Schreiben vom 18. d. M. entworfen haben. — Bürgerliche Unruhen sind das grösste Unglück, dass ein Land treffen kann, und diejenigen, die sie hervorrufen, werden es weder vor Gott, noch der Nachwelt verantworten können. Nur zu wahr ist es, dass unsere Monarchie, die einst so mächtige Österreichische Monarchie, den Gewaltmassregeln keine Grenzen mehr stecken kann, so dass man jetzt von allen Seiten zur Selbsthilfe schreitet. Man hat den Thron seiner Macht entkleidet, man hat die schändlichsten Mittel angewendet, um das königliche Ansehen zu schwächen, und zu demüthigen, nun klagt man den König an, weil er nicht mehr helfen kann. Ich will mich nicht zum Richter beider Partheien aufwerfen, die jetzt das unglückliche Ungarn und seine Nebenländer in unabsehbares Unglück zu stürzen drohen, aber ihre Häupter, gleichviel wer sie sind, werden einen harten Standpunkt in der Weltgeschichte haben. *Es kann, es darf nicht zu einer Trennung der Österreichischen Armee kommen.* Noch ist das Heer treu und vom besten, edelsten Geiste beseelt, zwingt man es dazu, so wird es seinen Degen in die Wagschale legen, und *die Integrität der Monarchie retten,* die es eben siegreich gegen äussere Feinde vertheidigte.

Euere Exzellenz wünschen, dass ich Ihnen den General Suplikatz zusenden möchte. Mit wahrem Vergnügen würde ich dieser Bitte willfahren, wenn sie in meiner Macht läge, aber die Versetzung eines Generals selbst nur seine Beurlaubung hängt von S. Majestät ab die kommandierenden Generäle haben diese Befugniss nicht. Ich bringe jedoch Ihre Wünsche unter Einem zur Kenntniss des Kriegsministers.[1]

Ich bitte E. Exzellenz nochmals, treten Sie vermittelnd zwischen die Partheien, verwenden Sie das Ansehen Ihres heili-

[1] Az osztrák minisztertanács 1848 június 21-én gróf Radetzky egy előbbi hasonló fölterjesztésére a következő határozatot hozta: „Da ein Woiwode der Serben bei uns nicht existiert, dieser Charakter daher ein illegaler ist, und der Woiwode eine ungesetzliche Authorität wäre, so einigte sich der Ministerrath in der Ansicht, dass dem FML. Radetzky zu erwiedern wäre, der serbischen Deputation keine Folge zu geben. (St. A.; Min. Rath, 1848. Nr. 1214, 1215, X.

gen Amtes zur Verhinderung des Blutvergiessens. Sollte es kein anderes Mittel mehr geben die streitenden Partheien zu versöhnen, als den unglücklichsten aller — den Bürgerkrieg?

Ugyanakkor (1848 aug. 31-én) írja gróf Radetzky, báró Piret temesvári főhadparancsnoknak augusztus 19-én kelt levelére: „Was aus diesen Wirren werden soll, mag Gott wissen; am Ende wird wohl *kein anderes Mittel bleiben, als dass die Kais. Armee, wenn sie einen rühmlichen Frieden dem Auslande abgetragen, ihn auch im Inneren herstelle.* Gewiss ist es, dass es dahin nicht gekommen wäre, wenn die Partei der Magyaren die Krone nicht um ihr Ansehen und ihre Macht gebracht und nicht mit einer beispiellosen Anmassung die Rechte aller neben ihr bestehenden gleichberechtigten Nationalitäten mit Füssen getreten hätte." (Djejania I. Nr. 97.)

429.

Budapest, 1848 augusztus 30.

Kossuth Lajos pénzügyminiszter adatokat küld Pulszky Ferenc államtitkár útján Löhner osztrák képviselőnek interpelláció céljából.

Eredeti irat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. Fasc. 134. VIII. 65[1]/2.

1491. P. M.
1254.
E.

A pénzügyministertől.

Pulszky Ferencz status titkár urnak.

Értésemre esett, hogy Löhner osztrák követ — azon esetre, ha a kellő adatokkal elláttatnék, fel akarna lépni a bécsi ministerium irányában azon ellenséges politica megróvására, mellyet az hazánk irányában követett.

Szükségesnek látnám e végett, ha mindazon tények egybefoglaltatnának, mellyek ezen ellenséges politicát bizonyitják.

Ide tartoznak például:

1. hogy mig királyunk báró Jellasichot felségsértő pártütőnek nyilatkoztatta, a bécsi ministerium őt folytonosan austriai altábornagynak 's bánnak tekintette, 's vele mint illyennel kitüntető érintkezést folytatott.

2. hogy a pártütőt lőszerekkel segitette, — 's magát félreértéssel mentegette irányunkban.

3. hogy őt ismételve pénzzel segitette.

4. hogy a pragmatica sanctio ellenére, 's ő felsége a császár iránti hüség félretételével nekünk a neutralitást felmondotta a' pártütők javára, 's aziránt nem adott egyebet érthetetlen semmit jelentő nyilatkozatnál.

5. hogy Jellasich a horvát pártütés lecsillapitásának feltételéül

a magyar pénz- és hadügyeknek a bécsi ministerium alárendelését szabván feltételül 's a bécsi ministerium ennek soha ellene nem nyilatkozván világos, hogy Magyarországnak a fejedelem által szentesitett önállása felforgatására Jellasich pártütését eszközül használja, 's ellenünk nyiltan conspirál annyival inkább,

6. mert a szerbek ellenünk nyilt háborut viselnek — diplomátiánk közös — még is azt, hogy magunk tehessünk a szerb kormánynál lépést, ennek elhárítására akadályozá — maga pedig midőn urának fejedelmének tartománya ezen szomszéd hatalom által nyiltan megtámadtatik — ez ellen háromszori felszólitásunk dacára nem csak semmi lépést nem tesz, sőt

7. a szerb rablókat az országgyülés szine előtt „Waffenbrüder"-eknek nevezi, és

8. zimonyi consula Mayerhofer a szerb lázadókkal nem csak folyvást fraternisál, de sőt ez vezette Fejértemplom ellen a lázadók küldöttségét, és ezen kis várostól azt követelte, hogy onnan a magyar seregek huzódjanak ki, 's a város a határőrvidékkel együtt magát Magyarországtól elszakitva az austriai miniszteriumnak vesse alája, általában

9. a bécsi ministerium ezen utakon mozditja elő a magyarországbani hadseregben azon hitet, hogy a császár akaratja ellen cselekszik, ha nekünk engedelmeskedik, 's a hadseregben a törvény ellen valóságos árulást hagyott elterjeszteni, melly a lázadók iránt nyiltan mutogatott hajlamánál fogva a magyar nemzetet lehetetlen, hogy a' kétségbeesés mentő eszközeire ne kényszeritse, melly Magyarországot vérbe borithatja, 's a trónt, 's az Austriávali kapcsot, mellyet Magyarország óhajt, szenvedelmes harc kételyeinek koczkajátékába sodorhatja.

10. hogy Jellasich hatalmaskodása ellen intézett rendelkezéseinket például: a gránátosoknak Fiuméba leszállitását, adott szava ellenére meghiusitotta.

Ezeket csak például hozom fel. — Ezek és száz egyéb adatok meg vannak status titkár ur kezei közt.

Szükségesnek látnám, hogy mindent, a mi a fenforgó perfidiát kimutatja, egy memorandumba összeszerkezve alkalmas uton az austriai országgyülés tudomására juttatni törekednék.

Csodálkozva értesülök, hogy dr. Bastler fegyverei iránt rég elküldetni rendelt utalványom még kezeihez nem érkezett, érthetetlennek hiszem, hogy az ekkorig meg ne érkezett volna.

A spinta féle fegyverek átvétele iránt méltóztassék rövid uton sikeresen intézkedni.

Gróf Teleki László holnap induland megbizásunk következtében — Bécsben egy nap mulatand; ha addig azt itten számára nem eszközölhetném; méltóztassék őt 2000 pftnyi váltóval vagy hitellevéllel Párisra ellátatni, 's a dijazó hivatalnál azt számadásba tétetni.

Óhajtanám, hogy a bécsi lapokban és falragaszokban terjengetett botor ellenséges hireknek hasonló utoni megcáfoltatásukra különös gondot fordittatni méltóztatnék.

Budapest, augusztus 30-án 1848

pénzügy minister
Kossuth Lajos s. k.

430.

Temesvár, 1848 augusztus 30.

Báró Piret bánsági főhadparancsnok báró Blomberg alezredeshez intézett leirata, a fehértemplomi vérengzésről.

Fogalmazvány. Kr. A.; S. B. G. K. 1848. Fasc. 130. VIII. 56.

Gestern unmittelbar nach dem sich H. Rittmeister Graf Kucskowsky von mir entfernte, erschien eine Deputation von deutschen Inwohnern aus Zichydorf, welche in Jammertönen die Grausamkeiten schilderte, die die jüngst in jener Gemeinde eingefallenen serbischen Horden an unschuldigen Deutschen und Wallachischen Insassen dieses Orts verübt haben; als: Annagelung der Leute an Bretter, die dann angezündet wurden, Aufstellung und Festbindung anderer zwischen zwei Pfosten, wo die Menschen dann mit Heu umwickelt und selbes angezündet worden, Zerstückelung anderer in 5—6 Theile mittelst grosser Messer, endlich Kopfabschneiden vieler, nach alttürkischer Manier, etc. Solche Gräuel können für die Sache der Thäter gewiss keine Sympathien erregen!...

Der hieherzurückgekehrte Regierungs-Commissaire v. Vukovich sagt aus, dass der österr. Consul u. Oblt. v. Mayerhofer ganz in der Gewalt der Insurgenten sei und handeln müsse, wie diese Bösen befehlen...

431.

Eszék, 1848 augusztus 31.

Az eszéki várőrség tisztikarának nyilatkozatából, melyben neutralitását kijelenti.

Másolat. Wien, Kr. A.; Sl. S. G. K. 1848. IX. 9.

... Das ganze Offizierskorps der hiesigen k. k. Militärgarnison erklärt hiemit frei, dass die Festung [Esseg] als ein kaiserliches Gut, als ein Gut der Gesammtmonarchie, welches in dem Partheikampfe zwischen Ungarn und Kroatien, für beide Theile als ein neutraler Boden zu betrachten ... sei.

In diesem Sinne wird die ganze Garnison einstimmig mit der treuesten Anhänglichkeit an den konstitutionellen ... Kaiser,

sowie an die Gesammtmonarchie mit der grössten Ausdauer bis auf den letzten Mann die Festung vertheitigen, und jeden Angriff, — werde er von den Ungarn oder Kroaten ausgeführt — mit allen zu Gebothe stehenden Mittel zurückweisen, so lange Seine Majestät der Kaiser nicht die Übergabe an die eine oder andere Parthei selbst anbefehlen sollte.

432.

Bécs, 1848 augusztus 31.

Ferdinánd császár- és királynak István főherceghez intézett leiratából, melyben Rajacsits érsek és Jellačić horvát bán felfüggesztését hatálytalanítja és a határőrvidéket a bécsi hadügyminiszter alá helyezi.

Közölte: Johann Janotyckh v. Adlerstein, Archiv des ungarischen Ministeriums und Landesvertheidigungs-Ausschusses. II. k., 294—296. lapokon, 296. szám alatt.

Lieber Herr Vetter Erzherzog Stephan!

Mein in Wien befindlicher Minister-Rath hat mir in einer Denkschrift, die ich Euerer Liebden ·/. hier mittheile die Übelstände auseinandergesetzt, welche seit den letzten Pressburger Reichstagsgesetze, namentlich durch die von dem ungarischen Ministerium befolgte Richtung für das Gesammtreich hereinzubrechen drohen, und wie es zur dringenden Nothwendigkeit werde, sich gegenseitig zu verständigen, um Zwiespalt zu vermeiden, und die von allen Seiten als der unbestrittene Stützpunkt angesehene pragmatische Sanktion in ihrer vollen Ausdehnung und Wirksamkeit zur Geltung zu bringen. Mein österreichisch-deutscher Minister-Rath hat bereits unterm 10. Mai 1848, wie Eurer Liebden aus Meinen Kabinetsschreiben vom 12. Mai 1848 bekannt ist, sich an das ungarische Ministerium mit dem Anerbiethen gewendet, zur Verständigung und Einigung über gewisse, das Gesammtreich oder die wechselseitigen Beziehungen betreffenden Angelegenheiten fortan in gemeinsame Berathung und Verhandlung zu treten. Diesen Weg glaubt nunmehr Mein österreichisch-deutscher Ministerrath neuerdings vorzuschlagen, um einerseits sich über eine definitive Einrichtung zu vereinbaren, welche die Einigkeit der Staatsregierung dies- und jenseits der Leitha sichern sollte, anderseits aber um die einen baldigen Entschluss erheischenden Differenzen zwischen Ungarn und seinen zugehörigen Königreichen und der Militärgrenze friedlich zu schlichten.

In letzter Beziehung konnte früherhin die Hoffnung genährt werden, dass Mein Herr Oheim, der Erzherzog Johann, das demselben am 19. Juni 1848 übertragene Vermittlergeschäft zu einem glücklichen Ende führen werde, allein der demselben zu Theil

gewordene Ruf als deutscher Reichsverweser hat nicht nur die Verhandlung zwischen Ungarn und Croatien unterbrochen, sondern auch den Wiederbeginn derselben für die nächste Zeit unwahrscheinlich gemacht, so dass bei der drohenden Zunahme der bürgerlichen Unruhen und Gewaltthaten an der untern Theiss und Donau, Ich es nichtmehr hinausschieben kann, die auf Beendigung des blutigen Kampfes abzielenden Vorschläge Meines in Wien befindlichen Ministerrathes Euer Liebden mit der Aufforderung mitzutheilen, dieselben dem ungarischen Ministerium zur allsogleichen Erwägung und Berücksichtigung zuzuweisen.

Nach den Mir unterlegten Vorschlägen, denen ich Meine Gutheissung nicht versagen kann, sollen nähmlich so schnell als möglich einige Mitglieder des ungarischen Ministeriums sich nach Wien begeben, um die Verhandlung in der früher erwähnten zweifachen Absicht mit meinem österreichisch-deutschen Ministerrath anzuknüpfen. Da aber rücksichtlich der croatischen Frage nur dann mit reifer Umsicht eine dauerhafte Versöhnung auf friedlichem Wege zu hoffen ist, wenn ungesäumt ein Friedenszustand ausgesprochen und festgehalten wird, so muss das ungarische Ministerium gewärtigen, dass der österreichisch-deutsche Ministerrath auf nachfolgende Vorbedingungen für eine weitere Verhandlung der croatischen Frage bestehen werde:

„1. Den Verhandlungen in Wien ist Baron Jellachich oder ein Bevollmächtigter desselben und der betheiligten Landestheile beizuziehen.

2. Alle Angriffe, Feindseligkeiten und Rüstungen Ungarns gegen Croatien, Slavonien und *Militärgrenze*, und umgekehrt sind sogleich einzustellen und zu unterlassen.

3. Die gegen den Ban und *Metropoliten* ergriffenen persönlichen Maassregeln sind zurückzunehmen.

4. Die *Militärgrenze* ist provisorisch der Leitung des Wiener Kriegsministers zuzuweisen.

Da ich Mir die offenste Bereitwilligkeit von Meinem ungarischen Ministerium verspreche, die Hand zu biethen, um so schnell als möglich die Greuel eines Bürgerkieges hintanzuhalten, so vertraue Ich auch, das dasselbe ungesäumt, und zwar wo möglich innerhalb einer Frist von 8 bis 14 Tagen, sich in Wien zu der beabsichtigten Verhandlung einfinden werde. Um diesfalls keine Zeit zu verlieren, setze Ich zugleich von Meinem Beschlusse den Freiherrn von Jellachich mit dem Auftrage in Kenntniss, sich zur Reise bereitzuhalten und rücksichtlich die Einleitung zu treffen, dass die Verhandlung Meiner Ministerien nicht durch das Unterlassen der Erfüllung oberwähnter Vorbedingungen von Seiner Seite eine Hemmung oder einen Aufschub erleide.

Schönbrunn, am 31. August 1848.

Ferdinand m. p.

433.

Karlóca, 1848 augusztus végén.

A szerbek felhívása a bács—bánsági tót lakossághoz, hogy a magyarok elleni harchoz csatlakozzanak.

Közölve: Pap Dénes, Okmánytár Magyarország függetlenségi harcának történetéhez 1848—1849. I. kötet, 384—387. lapszám.

Tót testvérek! Tudjátok, hogy egyrészről a magyarok, másrészről a ti testi és véri rokonaitok — a szerbek és horvátok közt véres háború támadt, mely már a ti eddig csendes falvaitokat is megközelítette borzasztóságával.

Valaki azt fogja mondani nektek, hogy ez a magyar kormány törvényei, s az ellene feltámadt és neki engedelmeskedni nem akaró lázadók közti háború; azt fogja továbbá mondani, hogy ti mint rendes és nyugodt alattvalók kötelesek vagytok a magyar kormánynak engedelmeskedni, s azt a lázadók ellen minden módon segíteni tartoztok.

Ne higyjetek ennek, ki a ti és mi ellenségünk és károsítónk; mi elmondjuk e háború valódi okát.

A mi kegyelmes királyunk és urunk, V. Ferdinánd, ez év tavaszán minden nemzeteinek egyenlő jogot és szabadságot ajándékozott, hogy legyen szabad minden ember, bármi vallású és bármi nyelvű, hogy valahára az üdvözítő tanítása szerint, minden emberek egyenlő jogú és kötelességű testvérek legyenek.

De Magyarországban a magyar urak e királyi ajándékot a nemzetektől elorozták, s csak magok és az ő magyar nemzetök számára akarják azt birni, minden egyéb Magyarországban lakó nemzeteknek előbb a magyarok önkénye szerint meg kell magyarosodniok, el kell vetniök nevöket, nyelvöket, szokásaikat és magyarokká kell válniok, ha élni és e közös Magyarországban, mely mind ezen nemzeteknek egyenlően tulajdonaik, szabad emberek gyanánt lakni akarnak.

De mi joggal merik kívánni és erővel követelni azt a magyarok az ő polgártársaiktól és hozzájuk hasonló szomszédaiktól, a szerbektől, a horvátoktól és rusznyákoktól, hogy ezek az isteni ajándékot megvessék, hogy nevöket, hogy istentől ajándékozott nyelvöket, őseiktől öröklött szokásaikat elvessék, hogy istenhez ne azon nyelven, melyet ő ajándékozott nekik, imádkozzanak, hogy községeikben, egyházaikban és tanácskozásaikban az ő érthető és saját nyelvöket ne használhassák, hogy az iskolában ifjúságukat az isten és önmagok ösmeretére saját nyelvökön ne vezessék, de hogy ismeretlen, idegen, érthetlen nyelvet használjanak? Hogy szóval szünjenek meg azok lenni, mikké őket az isten teremtette, mikké tehát akarta, hogy legyenek. Uraik-e a magyarok a többi

nemzeteknek, jobbak-e isten előtt, kedvesebbek-e, mint a tótok, rusznyákok vagy szerbek?

Ez a magyar urak legnagyobb jogtalansága, legnagyobb orzása, kik így akarják hatalmukat és uralkodásukat más nemzetek felett megerősíteni, más nemzeteket elnyomni és kiirtani, hogy csak ők annál nagyobbak, dicsőbbek legyenek. S e mellett mindenkinek szabadságot és testvériséget igérnek, szemtelen hazugok! Szép szabadság és testvériség az, melyért az ember mindent, mi őseitől szent és kedves rámaradt, odaadni és felajánlani kénytelen! Így testvér-testvérrel, szabad ember emberrel, keresztyén keresztyénnel nem cselekszik, ő testvérének, magához hasonlónak, keresztyén felebarátnak ismeri el, úgymint az úristen teremtette.

Nem látja-e át minden józan ember, hogy ez csak csalás és ámítás; mint azelőtt mindent ígérgettek az emberek, hogy csak vallását elhagyván, az övékére térjen át, úgy most nemzetiségétől és nyelvétől akarják megfosztani; előbb csak lelkét rontották meg, most életében egészen testestül-lelkestül akarják bírni, kívánják, hogy minden eddigi léte iránt hűtlen legyen, hogy ölje meg önmagában nemzetét, saját anyját, mely szülte és nevelte, hogy semmisítse meg minden ősi emlékét, kik a nyelvet és nemzetiséget istentől vett ajándék gyanánt szállították a maradékokra.

E jogtalansága miatt a magyar uraknak, kik Budán és Pesten igazságtalanul az egész Magyarország feletti hatalmat kezökbe kerítették, kik egy mákszemnyit sem törődnek legkegyelmesebb urunk és királyunk akaratával, és parancsát, hogy minden nemzetek egyenlő joggal bírjanak, megvetik, mondván, hogy Magyarországban nem lehet, nem élhet, semmiféle más nemzet, mint magyar, eredt e borzasztó véres háború! A magyar urak fejeire száll mindazon drága embervér, mely e borzasztó belháborúban kiömlik.

A dicső és harcias szerb nemzet, veletek, tót testvérek, vér és nyelv szerint rokon, s veletek oly hosszú idő óta jó szomszéd, e magyar jogtalanságot sehogy sem akarja tűrni, és nem tűrheti! Ő, ki Magyarország minden alföldi tájait vérével és fegyverével a töröktől elvette és megszabadította, ki annyi századokon át mindig híven védette hősi karjával a törökök ellen hazánk határait, s hazáért és királyért annyi háborúban győzhetetlenül harcolt, vesse alá magát az isteni jog és akarat, a legkegyelmesebb király parancsa ellenére a nálánál rosszabb magyaroknak, tűrje az égbekiáltó igazságtalanságot? Legszentebb jogát, dicső és halhatatlan szerb nevét, gyönyörű szerb-tót nyelvét vesse el a magyar felfuvalkodottság kedvéért?

Ezt tenni nemcsak nem akarta s nem tehette, sőt elszánta magát, fegyverrel kezében e szent örökséget véres csatában minden ellenség és magyar elnyomás ellen utolsó csepp véréig őrizni, s az úristen igazságos harcában meg fogja segíteni.

Ez valódi oka e háborúnak, mely szent, mert célja a szabadság, az istentől ajándékolt legszentebb jog, a magyar urak kevélysége és felfuvalkodottsága, uralkodásvágya és elnyomása ellen.

A horvátok is ugyanazon okból kezdtek harcot a magyarok ellen, 100.000 győzhetlen szláv a szabadságért és nemzetiségért küzdő harcos áll a síkon a magyar zsoldosok ellen, és megadja isten, hogy számuk naponként fog Magyarország minden részeiben szaporodni, mert ők nem maguk, de Magyarország minden nemzetei számára kívánják a szabadságot és egyenlő jogokat. A szlávok senki felett sem akarnak uralkodni, de szabadon akarnak szabad testvérek közt lakni; ha a szerb ágyuk menydörgése Tátra hegyeibe ütközik, vissza fog ezer tót szívekben hangzani, melyek most magyar önkény alatt akasztófák és rögtönítéletektőli félelmökben nyugtalanul dobognak. Mert Felső-Magyarországban közel 4 millió tót nyög magyar zsarnokság alatt, mely leghívebb barátaikat, papjaikat, tanítóikat, íróikat szétűzte, elfogdosta és elzárta, azért hogy nemzetöket védelmezték, és mind-e tótok a legnagyobb türelmetlenséggel várják a napot, melyen őket horvát és szerb testvéreik hangja, a magyar zsarnokság elleni csatára, felhívja; és ők szerencséseknek fogják magukat tartani, ha azon helyzetbe jönnek, melyben most ti vagytok, ha t. i. szerb és horvát testvéreikkel fognak egyesülhetni.

T. tótok Bácskában és Bánátban! ha mind ezt elolvasván megfontoljátok, mit kell tennetek? Egészen szerb testvéreitekhez kell csatlakoznotok, az ő ügyük a ti ügyetek; ha ők győznek, ti is szabadok lesztek, ha a magyarok győznek még nevetek is megszünik és nemsokára Magyarországban a tótoknak még csak emléke sem lesz meg, mert a magyarok átkozott és halálos ellenei minden szlávnak és már százszor is kimondták, hogy Magyarországnak egy tótnak sem szabad maradni. Azért keljetek fel férfiasan, emelkedjetek fel, mint becsületes tótokhoz illik, egyesüljetek a szerbekkel, védjétek neveteket, nyelveteket, jogaitokat és szabadságtokat, a felfuvalkodott és igazságtalan magyar urak ellen. Az úristen az övéit megsegíti, s az igazságos résznek győzelmet ad, a tót ügy pedig igazságos, mert ők senkit sem akarnak megsemmisíteni, kiirtani, mint a magyarok, senkit sem akarnak igába hajtani, senki felett uralkodni, nem akarják más vesztével önhasznukat és dicsőségüket nevelni; hanem csak az isten, természet és király által adott szent jogaikat akarják megóvni, ők az üdvözítő tanítása szerint, a minden emberek közt isten és törvény előtti egyenlőséget, keresztyén testvériséget akarják életbe léptetni, ők senkit sem kínoznak, nem börtönöznek, nem üldöznek és hivataltól nem fosztanak meg azért, hogy nemzetiségét szereti és védi, mint azt a magyarok a tótságban a tótokkal teszik; hanem ellenben akarják, hogy minden ember, minden község, minden táj szükséghez képest maga nyelve és nemzetisége mellett élhessen, imád-

kozhassék, iskolában tanulhasson, magát törvény előtt védhesse. A magyarok idegen nyelvet, idegen hivatalnokokat, idegen szokásokat, önkényt és legkedvesebb örökségetek kiirtását nyujtanak, a szerbek szláv testvéri szeretetet, szabadságot és jogegyenlőséget nyujtanak. Minden józan és hű tótnak ez utóbbit kell választania, testvériesen kell szerb testvéreit fogadnia, egész lelkével hozzájuk kell csatlakoznia.

434.

Zimony, 1848 augusztus 31.

Szabályrendelet a harmincad-vámhivatalok számára.

Egykorú szerb- és németnyelvű nyomtatvány. Wien, Kr. A.; Kr. M. 1849. M. K. 2260.

Zufolge Beschlusses des Karlovitzer serbischen Hauptcomites sub 2517/1848 wurde den 16. August 1848 und nachfolg. alten Styls die Sitzung hinsichtlich der zu beobachten kommenden Regelung der serbischen Woivodschaft zufallenden Dreyssigst-Ämter in dem der rechtgläubigen Semliner Gemeinde angehörigen Schulsaale. Allwo:

1. Die Vollmacht des Karlovitzer Comites für sein Mitglied, Herrn Athanas Karamath, qua Commissaire, dann für Patriarchalexpeditor, Herrn Nikolaus Hadzsits als für diesen Akt bestimmten Sekretär, vorgelesen wurde.

Welches hier ohne aller Bemerkung bezeichnet wird.

2. Die Vollmachten der Semliner Abgeordneten H. H. Demeter Toncevics und Constantin Jankovics von dem Bezirks-Comite.

3. Die Vollmachten der Pancsovaer Comite-Abgeordneten H. H. Paul Kostics und Johann Markovits.

4. Die Vollmacht des Kubiner Comites für H. Constantin Teodorovics, als Vorsitzender, und Johann Zsivoinovics.

5. Die Vollmacht des Mitrovitzer Kreis-Comites für H. H. Nikolaus Adamovics und Georg Milekics.

6. Die Vollmacht des Klenaker Comites für H. Paul Tomaschevics.

7. Begleitungsschreiben in der Art der Vollmacht von Seite des Vracsevgajer Lagers für H. Johann Ostoics, Dreissiger, ausgestellt.

Welche schriftliche Documente alle durchgehens ohne Bemerkung genemiget und hier bezeichnet werden.

8. Nach Beendigung dessen wurde einstimmig von den obbenannten und von Seiten der Dreissigst-Ämter zu diesem Behufe versammelten Herrn auf Vortrag des Herrn Commissairs zum Vorsitzenden der gegenwärtigen Sitzung der Semliner H. Dreissiger Vinzenz Juretich gewählt. Was hier bemerkt wird.

9. Um die Ein- und Ausfuhr dies- und jenseitiger Waaren gehörig zu erzielen, wird die Aufstellung der Wachen projectiert und dies:

Zu Semlin bei Reiterpiquet und Burma.
Zu Jakova bei der Skela Prekiput.
Zu Klenak bei der Skela.
Zu Mitrovitz bei der Skela oder Schranken.
Zu Racsa bei der Skela unterhalb der Festung.
Zu Pancsova bei Neuborcsa, bei der Csardake Ovcsa, bei Vorkontumaz, bei Homolicz oder Dunavacz.
Zu Kubin bei der Semendrianer Überfuhr, bei Brza Vrba, Skela und Schranken.
Zu Palanka bei der Skela.
Zu Moldova bei der Skela.

10. Um allen Missbräuchen, die von Seiten einiger Menschen durch geheime Einfuhr fremdartiger Gegenstände und Sachen verübt werden könnten, zu begegnen, wird angetragen: — Damit das Hauptcomite jedem Salz- und Dreissigst-Aufseher eine Beglaubigungsschrift, in welcher die sub Comites beauftragt werden, denselben Aufsehern in erforderlichen Fällen die nöthige Assistenz beizugeben, — ausfertige.

11. In dem der Gesundheitszustand in Serbien, all'wo auch die Contumaz-Anstalten bestehen, gefahrlos ist; so wird vorgetragen — dass die Einfuhr aller erlaubten Waaren bei den bestehenden Dreissigst-Ämtern aus Serbien zugelassen werden.

12. Durch das Vorausbewilligte entsteht die Frage, ob jene Dreyssigst-Ämter, die bis nun nicht ermächtigt waren, einige Waaren in grösseren Quantität einzuführen, in der Folge einführen dürfen? wurde vorgetragen: — Da durch bisherige Verfügungen der Handel Schaden leiden müsste, so kann künftighin jedes Dreyssigst-Amt alle Waarengattungen ohne Unterschied, und in jeder beliebigen Menge sowohl in der Ein- als Ausfuhr übernehmen und expedieren.

13. Zur Erleichterung des Handels wird im Allgemeinen vortgetragen: Dass künftighin die Contumaz-Überreiter in jenen Orten, wo kein Contumaz-Aufseher bestehet, die Pflichten des letzteren auszuüben berechtiget sei.

14. Da die bisherige Waaren-Einfuhr in die Contumaz den Handelsleuten grossen Schaden und Erschwerniss verursacht hatte; so wird vorgetragen: damit nach dem Wunsche der H. H. Handelsleute künftighin die Waaren, ohne solche in die Contumaz führen zu müssen, auf den bestimmten Auslandsplatz gestellt, allda revidirt und expedirt werden können.

15. Da es sich oft ergibt, dass Waaren auch ausser den bestimmten Abladungsplätzen übernommen werden; so wird vor-

getragen: Womit von Seiten des Dreyssigsamtes gestattet werden könne die Waarenübernahme ohne sich bei einer höheren Behörde anzufragen, selbst im jenseitigen Gebiethe zu bewirken; und alsdann geschieht keine neue Revision; sollen jedoch zu derlei Waarenübernahmen mit solche Individuen, die das volle Vertrauen des betreffenden Dreyssigstamtes besitzen exmittirt werden, und in diesem Falle ist die Verdreissigung der Waaren ohne eine erneuerliche Revision nach dem ursprünglichen Befunde der exmittirten Individuen zu pflegen.

16. Es wird die Frage gestellt, wo sich die aus Serbien herüber kommenden Personen zu stellen, und die Revision zu passiren haben, auf welches projectirt wird: dass alle ohne Unterschied bei jeder Überfuhr, wo sich die dreissigstämtlichen Individuen befinden, die Revision passiren können, namentlich aber: zu Semlin beim Reiterpiquet und bei Burma in ausserordentlichen Fällen und Bewilligungen; zu Jakova bei Skela; zu Pancsova bei Neu-Borcsa, Schranke, Homolicza; zu Kubin bei der Skela und bei andern Dreissigstämtern bei den bestehenden Wachen, ohne dann in den Orten, wo Contumaze bestehen, dieselben passiren zu müssen.

17. Aus Anlass dessen, dass die Saaten in Bácska und Banat durch Feinde stark verwüstet worden sind, wird in Antrag gebracht: dass der auf Getreidegattungen und Hülsenfrüchte bestehende bisherige Zoll ermässigt werde; wesswegen für nöthig befunden wird, dass von nun an für Waizen und Halbfrucht Tarif Nr. 236 et 238 von jedem Zentner per 10 kr., Tarif Nr. 239 für Kukuruz 6 kr., Nr. 139 Gerste in Hülsen 5 kr., Nr. 241 Hafer a Ctner 4 kr., Nr. 250 Mehl 10 kr., Nr. 246 Fisolen 4 kr. an Einfuhrsgebühr zu entrichten kommt.

18. Da es uns in den syrmischen Gegenden an hinlänglichen Brandwein-Vorrath gebricht, dass wir in diesen Zuständen die diessfälligen Bacskaer und Banater Erfordernisse zu befriedigen ausser Stande sind, so wird vorgestellt: dass künftighin für diesen Brandwein Tarif Nr. 56 per 1 Ctner 1 fl. C. M. in der Einfuhr gezahlt wird.

19. Da in Bosnien der Zoll auf Holzgattungen erhöhet wurde, und bei uns ein Mangel an Holz besteht, so wird für gut befunden und vorgestellt: Das künftighin für Brennholz Tarif Nr. 297 von einer niederösterreichischen Klafter 3 kr., Tarif Nr. 297 Tischlerholz nach dem Einkaufspreise per 1 fl genommen, 3 kr. an 30-gst Gebühr in der Einfuhr zu entrichten kommt.

20. In Rücksicht der gegenwärtigen Kriegsbedürfnisse wird für gut befunden und vorgestellt: Dass die Bleieinfuhr Tarif Nr. 43 gestattet, und von jedem Netto Ctner per 1 fl 40 Kr.; Schiesspulver aber, jede Waffengattung, wie auch sämmtliche

Kriegsbedürfnisse sollen in der Einfuhr zollfrei sein; deren Ausfuhr aber für gegenwärtig ist verboten.

21. Da man den Mangel einiger Waaren leidet, so wird vorgestellt: womit bei nachstehenden Waaren der 30-gst-ämtliche Zoll ermässiget, und von nun an für Honig Tar. Nr. 305 von Zentner sporco 45 kr., für Kaffe T. Nr. 316, pr Ctr. Net. fl. 5., Olivenöhl T. N. Nr. 431. 2 fl., Dalmatiner und Istrianer Öhl gegen Certifikat a Zent. sporco 1 fl., Knoblauch und Zwiebel T. Nr. 531 et 650 a Zentner sporco 10 kr., Schreibpapier T. Nr. 443 ohne Unterschied a Zent. 1 fl., Pfeffer T. Nr. 453 a Zent. sporco 8 fl., Paprika T. Nr. 454, 2 fl., Reis T. Nr. 464 30 kr., Fett T. Nr. 509, 1·30, Blättertabak T. Nr. 564, 5 fl., Geschnittenen Rauchtabak T. Nr 565, à Zent. sporco 20 fl., Tabakpfeifen T. Nr. 577 von jeder Grösse und Werth 6 fl., geschmalzenen oder ungeschmalzenen Unschlitt T. Nr. 587, sporco a Zent. 1 fl., Krammeln T. Nr. 587, 30 kr, Wagenschmier T. Nr. 610, Zt. sp. 30 kr., weissen Zucker T. Nr. 645 Zt. net. 10 k.

22. Aus Anlass dessen, dass uns kein Salz aus Ungarn geliefert wird, und jenes bei uns vorfindige Salzquantum für jede unvorhergesehene Noth, beizubehalten wäre, so wird beantragt: dass die Salzeinfuhr bewilligt und für dieses Dreissigst-Gebühr per Centner 20 kr. gezahlt wird.

23. Es wurde die Frage gestellt, wie man mit jenen unter einen Gulden werten Gegenständen hinsichtlich der Expedition verfahren soll, worauf vorgestellt wird: dass jede Kleinigkeit unter einen Gulden nach dem Einkaufpreise den Reisenden, wie auch die Geschenke desselben Wertes bei jeder Überfuhr herüberzubringen und zu übernehmen, ohne expediert zu werden, zollfrei bewilligt wird jedoch mit dem Bemerken, dass sich dieses auf den Handel nicht ausdehnt, sondern zum eigenen Privatgebrauch dienen kann, und diese erstreckt sich anf die in der Einfuhr erlaubten Waaren.

24. Da jedem unserer Handelsleute die Reise durch Ungarn gefahrbringend ist, so wird beantragt, unseren Handelsleuten kund zu geben, so zu reisen: Ihre Waaren und Handelseffekten von Semlin über Agram zu Land und weiter mittelst Eisenbahn nach Österreich, oder mittelst Dampfschiffe Sziszek, von da zu Land bis Agram und auf der Eisenbahn weiter nach Österreich zu verfrachten.

25. Nachdem die Magyaren unseren Handelsleuten laut Inspektorats-Anordnungen die hier verzollten Waaren bei deren Eintritte nach Ungarn die wiederhohlte Verzollung aufbürden, so wird beantragt: dass für die in Ungarn verzollten und bei uns zur Consumo-mässigen Behandlung gestellt werdenden Waaren

die entfallenden 30-gst-Gebühren wieder hier abgenommen werden, welches den Herren Handelsleuten zur Kenntniss zu bringen ist.

26. Da es in unserer Woiwodschaft Menschen verschiedener Sprachen gibt, so wird beantragt: dass die Deklarationen auch in jener Sprache, wie sie im Lande üblich ist, angenommen werden.

27. Nachdem dermal nur der 30-gst Tarif reguliert wurde, so versteht sich von selbst, dass die Contumaztaxen für diesmal nach den bisherigen Gepflogenheit zu verbleiben haben, und dass die ganze Manipulation für gegenwärtig nach den bisherigen Vorschriften zu beachten sei.

Gegeben zu Semlin am 19. August 1848 alten Styles . . .

Mitglied der Finanz-Sektion und Commissair zu diesem Acte: Athanasie Karamath, m. f. Nikolaus Hadzsich, m. f. Patriarchal-Expeditor zu diesem Acte Sekretär; Präses: Vinzenz Juretich, Dreissiger, etc.

Rajacsits patriarcha mint a nemzeti ideigl. kormányzó, — ezen 1848 augusztus 31-én kelt tervezetet 1848 szeptember 5/17-én véleményadás /miatt elküldötte a pénzügyi osztálynak és a főodbornak; utóbbi főodbori ülésen Rajacsits elnökölt.

Suplyikác, a pénzügyi osztály elnöke, titkára Ninkovits Péter a tanácsülés után hozzájárultak, Karlócán szeptember 5/17-én ezen tervezethez.

A főodbor a szabályrendeletet szeptember 7/19-én 1848 elfogadta, mire Rajacsits patriarcha elhatározta, hogy azt szeptember 19/október 21-én életbelépteti. 1848/2955. sz. a.

TARTALOM.

Lap

Lap

Lap

Lap